

Bundel van de Gemeenteraad van 28 november 2019

Agenda bijlagen

BV19.0194 Agenda RAAD 28-11-2019

- 1 Opening en mededelingen
- 2 Trekken van het lot ter bepaling van het raadslid bij wie een eventuele stemming zal beginnen
- 3 Vragenhalfuurtje voor raadsleden
- 4 Spreekrecht voor niet-raadsleden
- 5 Vaststelling van de agenda
- 6 Vaststelling van de verslagen van de vorige vergaderingen
 - BV19.0173 Verslag Gemeenteraad d.d. 31 okt 2019
 - BV19.0177 Verslag Raad d.d. 7 november 2019
- 7 Ingekomen stukken
- 7.a Lijst ingekomen stukken gemeenteraad 28 november 2019
 - <P>1. De lijst ingekomen stukken (T19.21374) en de wijze van afdoening vast te stellen.</P>*
 - <P>2. De lijst met toezeggingen (T19.21316) en moties (T19.21317) vast te stellen en de daarin grijs gemaakte toezeggingen en moties af te voeren.</P>
Griffie
*
 - Voorstel Raad 14390
 - T19.21374 Lijst ingekomen stukken raad van 28 november 2019
 - T19.21316 Toezeggingenlijst 11 - 28-11-2019 Raad
 - T19.21317 Moties 11 - 28-11-2019 Raad
- 8 Bespreekpunten
- 8.a Vaststellen beleidsuitgangspunten Masterplan & Bestemmingsplan Wilderszijde - bespreekpunt op verzoek van verschillende fracties ivm mogelijke amendementen
 - <P>Gevraagde beslissing</P>*
 - <P>De beleidsuitgangspunten voor de verdere uitwerking van het Masterplan en Bestemmingsplan Wilderszijde, zoals opgenomen in de bijlage "Beslisdocument Masterplan Wilderszijde – (beleid)uitgangspunten voor een nadere uitwerking" (T19.15526, met bijlagen T19.15527) vast te stellen.</P>
Albert Abee, Kathy Arends
RE
*
 - U19.09417 Afhandeling toezegging Commissie Ruimte d.d. 14 november 2019 over het gebruik van GPR als duurzaamheidsinstrument in Wilderszijde
 - T19.21827 Achtergrondinformatie GPR
 - T19.21833 Achtergrondinformatie GPR
 - Voorstel Raad 13867
 - T19.15526 Beslisdocument Masterplan Wilderszijde
 - T19.15527 Bijlagen bij beslisdocument
 - T19.21522 Oplegnotitie Griffie Agendapunt 8a Raadsvergadering 28/11/2019
- 9 Hamerstukken
- 9.a Bekrachtiging geheimhouding (indien van toepassing)
- 9.b Grenscorrectie Hordijklocatie met Rotterdam
 - *
 - Vaststellen van de herindelingsregeling en de bijbehorende tekening van de nieuwe gemeentegrens tussen gemeente Lansingerland en Rotterdam.*
 - Alle voorschriften van de gemeente Rotterdam, geldend op 31 december 2019, vervallen te verklaren voor het nieuwe grondgebied van gemeente Lansingerland dat betrokken is bij onderhavige grenscorrectie en alle voorschriften van de gemeente Lansingerland per 1 januari 2020 van toepassing te verklaren op het gebied dat betrokken is bij onderhavige grenscorrectie.
Kathy Arends
RE
*
 - Voorstel Raad 13917
 - T19.14300 tekening bij vaststelling grenscorrectie Rotterdam-Lansingerland Hordijklocatie
 - T19.14302 herindelingsregeling grenscorrectie Rdam-LaLa Hordijklocatie (vaststelling)
- 9.c Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019

<P>Gevraagde beslissing: </P>

<P>Het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019 (T19.13804) vast te stellen.</P>
Simon Fortuyn
CS

Voorstel Raad 13890

T19.13804 Inkoop- en Aanbestedingsbeleid 2019

9.d Transitievisie Warmte en Bodemvisie Lansingerland

<P>Gevraagde beslissing</P>

De Transitievisie Warmte Lansingerland (T19.10701) en Bodemvisie Lansingerland (T19.12648) vast te stellen.

De drie kansrijke wijken, te weten de Havenbuurt, Bleiswijk-Zuid en de Eilandenbuurt, aan te wijzen voor nadere uitwerking.
Albert Abee
RE

Voorstel Raad 13805

T19.10701 Transitievisie Warmte

T19.12648 Bodemvisie Lansingerland

T19.05096 Burgerpanel energietransitie warmtevisie

9.e Verordening dode gezelschapsdieren Lansingerland

<P>Gevraagde beslissing:</P>

<P>De Verordening dode gezelschapsdieren Lansingerland 2019 (T19.13116) vast te stellen en daarmee de Destructieverordening Lansingerland 2011 in te trekken</P>
Simon Fortuyn
RE

Voorstel Raad 13845

Verordening dode gezelschapsdieren Lansingerland 2019 (T19.13116)

10 Sluiting

Aan de leden van de geme

enteraad van Lansingerland

Dagtekening : woensdag, 20 november 2019

Onderwerp : Raadsagenda

Hierbij nodig ik u uit tot het bijwonen van de vergadering van de raad van de gemeente Lansingerland op **donderdag 28 november 2019** om 20.00 uur in de raadszaal van het gemeentehuis aan de Tobias Asserlaan 1 te Bergschenhoek.

De voorzitter,

Pieter van de Stadt

Agenda

NR ONDERWERP

Beginpunten

1. **Opening en mededelingen**
2. **Trekken van het lot ter bepaling van het raadslid bij wie een eventuele stemming zal beginnen**
3. **Vragenhalfuurtje voor raadsleden**
4. **Spreekrecht voor niet-raadsleden**
5. **Vaststelling van de agenda**
6. **Vaststelling van de verslagen van de vorige vergaderingen**
7. **Ingekomen stukken**
- 7.a. **Lijst ingekomen stukken gemeenteraad 28 november 2019**
 1. De lijst ingekomen stukken (T19.21374) en de wijze van afdoening vast te stellen.
 2. De lijst met toezeggingen (T19.....) en moties (T19.....) vast te stellen en de daarin grijs gemaakte toezeggingen en moties af te voeren.
(De lijsten met toezeggingen en moties worden later aangeleverd)

Bespreekpunten

8. **Bespreekpunten**
- 8.a. **Vaststellen beleidsuitgangspunten Masterplan & Bestemmingsplan Wilderszijde - bespreekpunt op verzoek van verschillende fracties ivm mogelijke amendementen**

Gevraagde beslissing
De beleidsuitgangspunten voor de verdere uitwerking van het Masterplan en Bestemmingsplan

Wilderszijde, zoals opgenomen in de bijlage “Beslisdocument Masterplan Wilderszijde - (beleid)uitgangspunten voor een nadere uitwerking” (T19.15526, met bijlagen T19.15527) vast te stellen.

Hamerstukken

9. Hamerstukken

9.a. Bekrachtiging geheimhouding (indien van toepassing)

9.b. Grenscorrectie Hordijklocatie met Rotterdam

1. Vaststellen van de herindelingsregeling en de bijbehorende tekening van de nieuwe gemeentegrens tussen gemeente Lansingerland en Rotterdam.
2. Alle voorschriften van de gemeente Rotterdam, geldend op 31 december 2019, vervallen te verklaren voor het nieuwe grondgebied van gemeente Lansingerland dat betrokken is bij onderhavige grenscorrectie en alle voorschriften van de gemeente Lansingerland per 1 januari 2020 van toepassing te verklaren op het gebied dat betrokken is bij onderhavige grenscorrectie.

9.c. Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019

Gevraagde beslissing:

Het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019 (T19.13804) vast te stellen.

9.d. Transitievisie Warmte en Bodemvisie Lansingerland

Gevraagde beslissing

1. De Transitievisie Warmte Lansingerland (T19.10701) en Bodemvisie Lansingerland (T19.12648) vast te stellen.
2. De drie kansrijke wijken, te weten de Havenbuurt, Bleiswijk-Zuid en de Eilandenbuurt, aan te wijzen voor nadere uitwerking.

9.e. Verordening dode gezelschapsdieren Lansingerland

Gevraagde beslissing:

De Verordening dode gezelschapsdieren Lansingerland 2019 (T19.13116) vast te stellen en daarmee de Destructieverordening Lansingerland 2011 in te trekken

Eindpunten

10. Sluiting

Alle raadsstukken zijn te vinden op www.lansingerland.nl , via de link “de gemeente”, “vergaderschema”, vervolgens de juiste datum aanklikken. In de centrale hal van het gemeentehuis kunt u de stukken digitaal inzien.

Datum vergadering : 31 oktober 2019

Aanwezig:

Raadsleden:

Leefbaar 3B : Don van Doorn, Wouter Hoppenbrouwer, Machiel Crielaard, Marjolein Gielis, Henk Meester, Leon Erwich, Georgine Zwinkels, Johan Phillippens
VVD : Alexander Kuipers, Nathalie van Bakel, Marloes Draak, Eric Kampinga, Ed van Santen, Mauriel van As
CDA : Matthijs Ruitenbergh, Hans van der Stelt, Frans Ammerlaan
CU : Kees-Willem Markus, Jurjen Dieleman, Paul Lieveerse
WIJ Lansingerland : Leon Hoek, Petrine van Olst, Jan Jumelet
D66 : Michiel Muis, Ineke den Heijer, Erik Jonker
GroenLinks : Marco Ruijtenberg, Selgei Gabin
PvdA : Petra Verhoef

Voorzitter

: Pieter van de Stadt

Griffier

: Marijke Walhout

Wethouders

: Simon Fortuyn, Kathy Arends, Albert Abee, Ankie van Tatenhove

Afwezig:

Leefbaar 3B : Jan Pieter Blonk
VVD : Matthijs Machielse
CDA : Nelleke Bouman, Dave Bergwerff

1. Opening en mededelingen

De voorzitter opent de vergadering om 20.00 uur en heet aanwezigen van harte welkom. Bericht van verhindering is ontvangen van mevrouw Bouman, de heer Bergwerff, de heer Blonk, de heer Machielse. Mevrouw Gielis is later.

2. Trekken van het lot ter bepaling van het raadslid bij wie een eventuele stemming zal beginnen

Mocht er sprake zijn van een hoofdelijke stemming, dan is nummer 23, de heer Markus, de primus inter pares.

3. Vragenhalfuurtje voor raadsleden

Er is één vraag binnen gekomen buiten de tijd, maar omdat het een omzetting is van een aangekondigde motie vreemd heeft de voorzitter in overleg met de griffie gemeend dat goed te keuren en toe te staan. De vraag is aangemeld door mevrouw Van Olst.

Mevrouw Van Olst zegt dat met ingang van 14 januari 2020 Windows 7 niet meer wordt ondersteund door Microsoft. Ze vraagt de wethouder naar de stand van zaken m.b.t. de migratie naar Windows 10. Dank u wel. Wethouder Fortuyn wil bijna 'mevrouw de voorzitter' zeggen, want hij zit nog een beetje bij gisterenavond, maar hij zal het bij 'meneer de voorzitter' houden. Dank aan mevrouw Van Olst om aandacht te vragen voor die migratie van Windows 10. Die vraag heeft hij eerder van haar gekregen en ze agendeert dit terecht. Het is inderdaad zo dat Windows 7 per medio januari niet meer ondersteund gaat worden. Ze wijst daar de gemeente op en dat is terecht. Men is er zich bewust van en druk mee bezig. Dat vraagt nogal wat inspanning, want het is veel breder dan alleen maar Word of Outlook, het gaat om het besturingssysteem wat ondersteund wordt. Dus het is heel erg belangrijk dat ze dit agendeert. Ze vraagt om tempo daarin te maken om het in ieder geval het eerste kwartaal 2020 gereed te hebben. Dat zegt hij alvast toe. Dat is vast één toezegging, die genoteerd mag worden. Vandaag is hij zeer ruimhartig, dus hij zou zeggen: maak er gebruik van met elkaar. Tegelijkertijd denkt hij dat het goed is om dit signaal op te pakken, want de gemeente wordt erop aangesproken in positieve zin, maar het kan een ieder raken, want iedereen heeft Windows. Er komt ook nieuwe apparatuur, devices. Dan is het goed dat men scherp is thuis en op het werk, dat dit gaat gebeuren. Dus ook een beetje een waarschuwing aan de raadsleden. In die zin is het heel mooi, dat ze het geagendeerd heeft. Ze heeft zijn toezegging: eerste kwartaal januari wordt het naar voren gebracht. Ze zijn scherp op waar ze goed moeten blijven functioneren en het bewaken van de gegevens die men in dit huis heeft. Mevrouw Van Olst bedankt de wethouder voor de toezegging. Ook bedankt voor de waarschuwing voor een ieder.

4. Spreekrecht voor niet-raadsleden

Er is één inspreker:

1. De heer Van der Voort

Inspreker 1:

De heer Van der Voort hoopt dat dit zijn laatste optreden hier is. Dat zou wel prettig wezen. Hij is hier nog één keer om zijn zaak te bepleiten. Hij wil duidelijk voor die 5 jaar gaan, want die 3 jaar voor de omzetting is gewoon te kort. Dat verwacht hij qua procedures, vergunningprocedures, inhuren van de aannemer, want die jongens zijn ook gewoon druk. De meesten hebben het eerste jaar geen tijd. Afgelopen week is het PFAS verhaal naar voren gekomen en de stikstofproblematiek, wat al langer loopt. Niemand kan garanties geven wat dat gaat betekenen in de toekomst. Daarom wil hij echt graag aan de raad vragen om 5 jaar en geen 3 jaar wat het college wil. Dat was zijn inspraak.

De heer Muis bedankt hem voor zijn inspraak. Hij was ook in de commissie ruimte en hij heeft daar de wethouder horen zeggen dat hij in goed gesprek nu is met hem. Hij had de verwachting binnen 3 tot 6 maanden uit de onderhandelingen te komen. Hoe kijkt hij daar tegen aan in het licht van dat vanavond hier de termijn weleens opgerekt zou kunnen worden naar 5 jaar. Ziet hij nog in dat de onderhandelingen binnen 6 maanden afgerond kunnen zijn. De heer Van der Voort heeft gisteren weer een gesprek gehad met de wethouder, ook redelijk positief wel. Maar dan moet er iets getaxeerd gaan worden, dat moet nu in gang worden gezet en dan hoopt hij dat dat voor de Kerst rond is. Dan is het alweer 6 weken verder. Hij hoopt dat het voor de Kerst rond is, maar het kan ook na de Kerst worden. Dan is het gewoon 2 of 3 maanden verder.

5. Vaststelling van de agenda

De voorzitter stelt voor om agendapunt 8a en 8b om te draaien. Eerst reparatie bestemming Noordersingel 127a, bestemmingsplan Groenzoom, in het belang van de heer Van der Voort. Dan heeft hij niet op de behandeling van de zomernota te wachten. Kan iedereen instemmen met zijn voorstel?

Mevrouw Verhoef heeft een motie vreemd aan de orde met een aantal fracties voorbereid. De voorzitter kijkt of iedereen kan instemmen met het voorstel om de punten 8a en 8b om te draaien en om de motie vreemd over de ceremonie regenboogvlag toe te voegen aan de agenda als agendapunt 8d. Ja? Dan wordt de agenda zo vast gesteld.

6. Vaststelling verslag vorige vergadering d.d. 3 oktober 2019

Het verslag van de vorige vergadering wordt conform vastgesteld.

7. Lijst ingekomen stukken en overzichten afhandeling toezeggingen en moties

Geen opmerkingen. De lijst ingekomen stukken wordt vast gesteld.

8. Besprekpunten:

8.a Reparatie bestemming Noordersingel 127a in bestemmingsplan Groenzoom

(MJ: de geluidsopname slaat hier een stuk over)

De heer Meester heeft het volgende amendement.

A2019-015

Ondergetekenden stellen het volgende amendement voor: 1. Overweging bedrijfsverplaatsing 2,5 tot 3 jaar kan duren' vervangen door deze overweging een verantwoorde bedrijfsverplaatsing 5 jaar kan duren.' 2. Aan besluit 1 toe te voegen: , met dien verstande dat in het bestemmingsplan wordt gewijzigd: * In de regels: artikel 6.1.2. onder f en g de tekst '3 jaar' wordt vervangen door '5 jaar'; * In de toelichting in paragraaf 6.1.3 (p. 97) wordt 'periode van 3 jaar' vervangen door 'periode van 5 jaar'. Toelichting: De bestaande bedrijfslocatie van de Gebr. Van der Voort aan de Noordersingel 127a te Berkel, vlak naast het recreatiegebied de Groenzoom, is niet meer geschikt voor de activiteiten van het bedrijf in de huidige vorm. Indien het bedrijf de huidige activiteiten wil voortzetten ligt verplaatsing dan ook voor de hand. De Raad van State geeft aan: "Om mogelijk te maken wat de raad heeft beoogd - namelijk dat de bedrijfsactiviteiten nog een bepaalde tijd kunnen voortgezet - had moeten worden voorzien in een maatbestemming voor de bestaande bedrijfsactiviteiten en geluidschermen, en wel in die zin dat deze voorlopig aanwezig mogen zijn tot het tijdstip van bedrijfsverplaatsing." De raad moet naar aanleiding hiervan aangeven welke termijn vastgesteld moet worden, waarna op het overgangsrecht geen beroep meer kan worden gedaan. Het college stelt voor die termijn op drie jaar te zetten. Er lopen al lang gesprekken tussen de Gebr. Van der Voort en de gemeente over een locatie elders in de gemeente. Nog steeds is er geen overeenstemming over een vervangende locatie. Wethouder Abee heeft in de commissie Ruimte van 8 oktober aangegeven dat het mogelijk moet zijn dat de gemeente en de Gebr. Van der Voort binnen zes maanden tot overeenstemming komen. Daarna moeten alle vergunningen voor

de nieuwe locatie geregeld worden en vervolgens moet er aanbesteed en gebouwd worden. Dat allemaal in 2,5 jaar is onzes inziens niet haalbaar, vandaar dat wij in het bestemmingplan van Noordersingel 127a ten aanzien van de huidige activiteiten van het bedrijf van de Gebr. Van der Voort de termijn niet op drie maar op maximaal vijf jaar willen stellen.

(MJ: vanaf hier doet de geluidsopname het weer)

De heer Meester merkt op, dat de bedrijfslocatie van de gebroeders Van der Voort verlaten zal moeten worden voor een andere plek. Daar is nu nog een onderhandeling gaande. Hij zou toch partijen willen oproepen om zo snel mogelijk het met elkaar eens te worden en van beide kanten een stap te doen om in het midden uit te komen. Hij zou graag willen dat de gebroeders Van der Voort, als die overeenstemming er is, dan ook proberen om het sneller te doen dan die 5 jaar, maar hij heeft ook wel begrip voor de argumenten die de heer Van der Voort zojuist aangaf met alle dingen die op ondernemingen af komen. Hij noemde de PFAS en de stikstofcrisis. Dit amendement dient hij dus in namens de heer Van As en de heer Jumelet.

De heer Dieleman zegt dat het voor de mensen die de commissievergadering hebben gevolgd het geen verrassing zal zijn dat de CU niet voor het amendement zal stemmen, wat de heer Meester zojuist heeft ingediend. In de commissie heeft de CU aangegeven, dat 3 jaar een goede termijn is, omdat men zo snel mogelijk af wil van de situatie zoals die nu is, omdat de bestemming niet meer past in het gebied, zoals de Groenzoom is herontwikkeld de afgelopen jaren. Dat de CU begrip heeft voor het feit dat er een andere plek moet worden gekozen en dat men daar al een tijdje over praat. Voor de CU is drie jaar echt de goede termijn. Hij kan tellen, dat amendement gaat het straks halen, daar wil hij helder over zijn, behalve als de andere fracties overtuigd raken, wat hij van harte hoopt. Maar als het amendement het gaat halen, hoopt de CU dat het college echt hard aan de slag gaat en dat is ook een oproep aan de heren Van der Voort, om die verplaatsing wel zo snel mogelijk te doen, want dat is in ieders belang, zo snel mogelijk een andere plek te vinden, zodat de Groenzoom ontwikkeld kan worden tot het gebied wat men daar voor ogen heeft gehad. Dank u wel.

De heer Van der Stelt kan grotendeels aansluiten bij het betoog van de vorige spreker. Ook het CDA vindt dat er zo snel als mogelijk een oplossing gevonden moet worden. Het is bemoedigend om van de heer Van der Voort te horen, dat de gesprekken, die nu plaats vinden, in de goede richting lijken te gaan. Hij begrijpt vanzelfsprekend ook de zorg, maar de termijn van 3 jaar is een redelijke termijn en daar moet het ook echt in gebeuren. Het CDA zal dan ook niet mee gaan met het amendement dat is ingediend.

De heer Muis heeft in de commissie in eerste instantie ook gevraagd om te kijken naar het verruimen van de termijn naar 5 jaar en ook de wethouder gevraagd of hij er vertrouwen in had om in een afzienbare termijn tot een minnelijke oplossing te komen. Wethouder Abbe gaf aan, dat hij in gesprek was en dat hij dacht om binnen 3 tot 6 maanden uit het onderhandelingsproces te komen. Met daarbij ook nog de waarschuwing dat het nu of nooit was. Ook wethouder Arends verwachtte dat. Indien er onverhoopt een paar maanden meer nodig zouden zijn, deed de wethouder namens het college de toezegging die ruimte te bieden en de toezegging niet te zullen handhaven. D66 wil beide wethouders dat vertrouwen en die ruimte geven om er uit te komen en om ervoor te zorgen, dat het college bestuurt. Recent waren er slechte ervaringen met als de raad teveel druk zet op het college. Dan is het dus de vraag of met dit amendement, wat nu al een meerderheid heeft, er wel voldoende voortgang in het proces zal blijven of dat de komende 3 jaar niets gebeurt en er in een volgend collegeperiode weer een besluit genomen moet worden over dit dossier, met in de tussentijd overlast voor omwonenden. Zij zijn nu niet aanwezig, maar dat moet ook afgewogen worden. Aangezien dit amendement het sowieso haalt, doet D66 graag twee suggesties. Eén aan de indieners en één aan de wethouder. Aan de indieners om in het amendement op te nemen, dat de beoogde locatie binnen twee jaar duidelijk moet zijn. Dat wil dan niet zeggen dat ze moeten zijn verhuisd, maar wel dat er binnen twee jaar zicht moet zijn op een locatie, want anders wordt ook die 5 jaar niet gehaald. En van de wethouder Abbe hoort hij graag de toezegging, dat hij de raad binnen een half jaar of zoveel mogelijk eerder meldt wat er uit het onderhandelingsproces is gekomen. Dank u wel.

De heer Jumelet is het van harte eens met de woorden van de heer Dieleman, in die zin dat WIJ ook vindt dat er zo snel mogelijk verplaatsing moet plaats vinden. Maar men moet ook realistisch zijn. De bouwwereld is toch aardig in beroering over van alles en nog wat. Als blijkt dat die 3 jaar tekort is, dan zou de bedrijfsvoering gestopt moeten worden. Dan kan de wethouder zeggen niet te handhaven een aantal maanden, maar de vraag is of DCMR zich daaraan zal houden, want zij hebben een specifieke opdracht. WIJ heeft vertrouwen in de wethouders, ook in de goede bedoelingen van Van der Voort. WIJ heeft het idee dat binnen een half jaar die broedende kip, maar die komt wel heel vaak voorbij, dat er een ei gelegd is en dat er binnen een half jaar een overeenkomst is tussen de gemeente en Van der Voort voor verplaatsing. De heer Van der Voort zegt dat taxatie al een aantal weken duurt, het komt misschien voor de Kerst, maar misschien ook na de Kerst, dat heeft men niet altijd in de hand. Wil men nou druk zetten op het college, op een ieder, om te zeggen: binnen die 3 jaar en anders heb je pech. Maar laat

men nou vertrouwen geven aan beide kanten en ervan uitgaan dat liefst binnen die 3 jaar, maar mocht het onverhoopt door allerlei omstandigheden zo zijn dat het niet lukt door vergunningen of onderzoeken, wat wellicht buiten de schuld ligt van de gemeente en/of Van der Voort, dan moet er wat ruimte gegeven worden en niet de bedrijfsvoering van deze firma in gevaar brengen. In dien zin heeft WIJ van harte het amendement mede ondertekend en mede ingediend. Dank u wel.

Voor de heer Van As lijkt het geen twijfel dat het bedrijf van de gebroeders Van der Voort verplaatst moet worden. Het amendement, wat de VVD mede indient, is vooral bedoeld om zeker te stellen dat er goede gesprekken kunnen plaats vinden en dat er geen problemen gaan ontstaan door onzekere factoren buiten de schuld van het college of de gebroeders Van der Voort om. Het is goed om te horen, dat er goede gesprekken zijn. Alle vertrouwen dat dat leidt tot een goede uitkomst en spoedige uitkomst. Hij wil de eerdere sprekers ondersteunen in de oproep om ook alles in het werk te stellen, ook aan de gebroeders Van der Voort, om te komen tot een oplossing. De VVD denkt dat hiermee snel een goede oplossing kan komen. Hij wil graag reageren op de suggestie van D66, het toevoegen van de beoogde locatie binnen twee, daar staat de VVD zeker niet afwijzend tegenover. De VVD is heel benieuwd hoe de wethouder daar tegen aan kijkt. Dank u wel.

Mevrouw Gabin denkt dat 3 jaar voldoende zal moeten zijn voor een complete bedrijfsverplaatsing. Om dan op voorhand de termijn te verruimen zal ervoor zorgen dat de prikkel om tot snelle afhandeling te komen verloren gaat. Daarnaast komt een verlenging van de termijn niet ten goede van de ontwikkeling rondom de Groenzoom. Zijn de heren Van der Voort het niet eens met de termijn, dan is er natuurlijk gelegenheid om binnen 4 weken schriftelijk hun zienswijze naar voren te brengen bij de bestuursrechter. Dan kan er onafhankelijk en onpartijdig worden geoordeeld of de bedrijfsverplaatsing binnen 3 jaar redelijk is in dit geval. GL hoort graag van de wethouder of het mogelijk is de termijn van 3 jaar te verlengen met nog eens 2 jaar, indien dat achteraf gezien noodzakelijk is. Dank u wel.

Mevrouw Verhoef hoopt voor de gebroeders Van der Voort dat er snel helderheid komt in deze zaak, maar de PvdA wil ook dat de Groenzoom zo spoedig mogelijk wordt ontwikkeld. Dus ook voor de PvdA is 3 jaar een voldoende lange termijn. Die indruk heeft zij ook gekregen tijdens de bespreking in de commissie van de wethouders. De PvdA heeft er vertrouwen in dat het college dit ook snel tot een oplossing kan brengen. D66 kwam met 2 goede aanvullingen. Dus binnen 2 jaar de locatie duidelijk hebben en ook binnen een half jaar een update van de wethouder of wethouders over het onderhandelingsproces. Dat lijken hele nuttige toevoegingen. De heer Jumelet begrijpt even niet dat ze enerzijds geen verruiming wil van de termijn, van 3 naar 5 jaar, maar anderzijds weet ze dat de wethouder in de commissie heeft toegezegd de verwachting te hebben er binnen een half jaar uit te zijn. Dan zegt ze dat het ook 2 jaar mag zijn. Wat wil ze nu? Aan de ene kant verruimt ze en aan de andere kant wil ze het eng houden. Van twee één. Ook richting D66. Dan moet toch allebei gezegd worden: binnen 2 jaar en binnen 5 jaar, want anders begrijpt hij het niet. Misschien kan ze het uitleggen. Mevrouw Verhoef begrijpt niet helemaal wat hij bedoelt, maar het lijkt haar goed om zo snel mogelijk helderheid te krijgen over wat dan de nieuwe locatie wordt. Daar is iedereen bij gebaat. Als dat na een jaar is, is dat ook goed. De heer Muis denkt dat mevrouw Verhoef bedoelt, dat binnen 2 jaar er zicht is op een locatie, wat niet wil zeggen dat men dan ook verhuisd is binnen die 2 jaar. Misschien heeft hij hiermee gelijk antwoord gegeven aan de heer Jumelet. Dank u wel. Mevrouw Verhoef is klaar met haar betoog. Ze hoopt dat er voor iedereen snel duidelijkheid komt. De heer Jumelet begrijpt dat de woorden van mevrouw Verhoef de woorden van de heer Muis onderstreept, maar dan toch de interruptie. In het amendement staat wat de wethouder letterlijk heeft aangegeven en hij leest het even voor: wethouder Abée heeft in de commissie ruimte van 8 oktober aangegeven, dat het mogelijk moet zijn dat de gemeente en de Gebr. Van der Voort binnen zes maanden tot overeenstemming komen. Dus dan is er ook een locatie bekend want anders komt men niet tot overeenstemming, want wat zou anders die overeenstemming zijn? Wat is de waarde van het opnemen van de zin dat binnen 2 jaar een locatie bekend moet zijn, terwijl juist de wethouder zegt dat dit binnen 6 maanden rond moet zijn. Het lijkt mevrouw Verhoef prima als het binnen 6 maanden duidelijk is en rond. Als het geen meerwaarde heeft om de zinsnede van de heer Muis toe te voegen aan het amendement, dan moet men dat vooral niet doen. De PvdA gaat in ieder geval het amendement niet steunen. Ze denkt dat hij haar aan het overtuigen is van iets wat eigenlijk een bijzaak is van wat er nu op tafel ligt.

Wethouder Arends heeft een vraag gekregen over de duidelijkheid m.b.t. de locatie. Er zijn twee locaties in beeld: de Leeuwenhoekweg en Oudeland. Dat zijn twee locaties die ook passend zijn voor dit bedrijf. Eerder zijn er drie locaties geweest, daar heeft de raad een brief over gekregen. Daar is geen overeenstemming in geweest. Dus de locaties zijn in beeld. De verwachting is om, met de intenties van het college en ook van de heren Van der Voort, om er binnen afzienbare tijd duidelijkheid over te hebben. Ze denkt tussen de 3 en de 6 maanden. Dus 3 jaar is echt heel reëel om op te nemen in het bestemmingsplan, want voor de procedure is dan 2 jaar nodig. Als er dus een marge wordt genomen van 3 jaar, moet dat volledig passen in de mogelijkheid om de verhuizing daadwerkelijk te laten plaats vinden. Het advies over deze motie is dan ook om het te ontraden, om het niet over te nemen en om de

jaren die ze al bezig zijn ook echt mee te nemen. Het is echt het laatste moment in de onderhandelingen. Dan helpt het ook om een periode van 3 jaar daarvoor af te spreken, om ook met elkaar te zeggen: er zijn twee locaties in beeld, we gaan er nu gewoon uitkomen met elkaar. Dank u wel.

Wethouder Abee vult zijn collega aan. Het klopt, het verhaal rond het halve jaar. Of dat dan 4 maanden is of 5 maanden of een half jaar of twee dagen eroverheen. De locaties zijn bekend, op één locatie na tot op de laatste meter precies uit te meten, dus men weet waar het over gaat. Daar moeten ze uit komen. Hij heeft veel vertrouwen in het proces wat op dit moment opgestart is. Hij had al wel vertrouwen in de eigen organisatie, maar hij heeft ook veel vertrouwen in de adviseurs, die op dit moment samen met de heren Van der Voort aan tafel zitten. Dat is geen garantie voor de uitkomst, want het gaat gewoon om een zakelijk belang wat één van onze bedrijven heeft en tevens onze inwoners versus wat dat de gemeente collectief waard kan zijn. Men is goed in gesprek. Hij heeft er veel vertrouwen in. De uitkomst zal men moeten afwachten, maar dat moet binnen een half jaar kunnen, want het heeft geen enkele zin om er langer over te doen. Het is duidelijk: je komt eruit of je komt er niet uit. Als men er niet uit komt, is het goed om te weten dat er een eindigheid is, wat de uitspraak van de Raad van State is. Dank u wel.

Tweede termijn

Inspreker:

De heer Van der Voort heeft gehoord dat de wethouder niet gaat handhaven, mocht het niet lukken binnen 3 jaar om verplaatst te zijn. Op het moment dat één van de bureaus gaat klagen en DCMR gaat bellen, zal er toch echt gehandhaafd worden, ondanks dat de gemeente het niet wil. Juridisch kan de gemeente dat niet tegen gaan houden en daar is hij bang voor dan. Mocht het niet lukken, als hij nog niet verplaatst is na 3 jaar, dan is hij illegaal op dat moment en dan kan iedereen bezwaar gaan indienen. Daarom vraagt hij echt om die 5 jaar, zodat hij de garantie heeft daar te kunnen blijven zitten, tot de tijd dat ze echt verplaatst zijn.

De heer Meester zegt dat het nadrukkelijk niet zijn intentie is om de volle 5 jaar daarvoor te benutten. Het is niet zo dat 5 jaar het streven is, alleen wordt er wat meer ruimte gegeven aan de onderhandelaars en aan het bedrijf om het uit te voeren. L3B vindt het belangrijk dat er een commitment van één van de partijen ligt om het in 5 jaar te realiseren. Het heeft niet zoveel zin om dan nog duimschroeven aan te gaan draaien. Ingaande op de opmerking van de heer Muis: hij is er geen voorstander van om allemaal detaillering mee te geven om binnen zoveel tijd dat en binnen zoveel tijd dat. Hij vindt dat partijen dat samen moeten regelen. De heer Muis vindt het ook wel paradoxaal wat de heer Meester zegt. Hij wil aan de ene kant niet te detaillistisch zijn, maar hij wil dat wel richting het college. En hij zou graag van de heer Meester horen hoe hij aankijkt tegen het verruimen van de termijn, wat dat doet met het onderhandelingsproces waar het college nu in zit. Of dat ten positieve uit zal vallen of niet. De heer Meester heeft er vertrouwen in, dat het college zal proberen om binnen een redelijke termijn, die 6 maanden die zijn genoemd, het gerealiseerd te krijgen. Maar hij vindt het niet nodig om dat op te nemen als een verplichting. Dit soort zaken moet op voldoende globaliteitsniveau benaderd worden. L3B wil gewoon dat Gebr. Van der Voort verhuist binnen een redelijke termijn en ook voor hen een haalbare. Het gaat de heer Muis erom, dat binnen 2 jaar zicht is op die locatie, want anders wordt ook die 5 jaar niet gehaald. Dat kan hij detaillistisch vinden, maar dat lijkt hem een prettige omstandigheid. De heer Meester is het helemaal eens met de Muis, maar hij heeft er vertrouwen in dat de wethouders dat proces goed zullen kunnen managen. Wat moet de raad dat nog een keer controleren? De heer Muis denkt dat als de heer Meester vertrouwen heeft in de twee wethouders, hij helemaal geen amendement hoeft in te dienen. De heer Meester begrijpt die opmerking niet helemaal, want het amendement kan even goed ingediend worden. Als de wethouders het voor elkaar krijgen in 3 jaar, dan vindt L3B dat prima.

De heer Van der Stelt bedankt de wethouder voor zijn toelichting op het verhaal. Dat is overeenkomstig het voorstel, volstrekt helder. Hij begrijpt niet zo heel goed, gelet op alle vertrouwen dat er is, waarom 3 jaar niet zou kunnen volstaan, maar het staat een ieder vrij om dat anders te zien en om te proberen dat te bewerkstelligen via een amendement. Het CDA heeft er geen behoefte aan en heeft volledig vertrouwen in het proces en in het college om dit tot een goed einde te brengen en naar hun vermogen vanzelfsprekend. Wat het CDA betreft, is het voorstel van het college prima.

Wat de heer Muis betreft, is het voorstel van het college ook prima. Daar wil hij het bij houden.

De heer Jumelet hoort het woord 'vertrouwen' vanavond vaak over tafel gaan m.b.t. dit onderwerp. Wat de heer Meester zegt: hij heeft het volste vertrouwen in de wethouders en ook in de medeburgers Van der Voort. Waar het om gaat is op het moment dat men er over een half jaar uit is, er een proces ingegaan wordt tot bedrijfsverplaatsing met een bepaalde milieucategorie. Dat kan leiden tot lange procedures, misschien bij de provincie of wat dan ook, het bouwen van een nieuw bedrijfspand et cetera. Men weet niet hoe dat gaat. Als dat langer duurt dan 2,5 jaar, dan kan dat leiden tot het stop zetten van de bedrijfsvoering. De wethouder vindt tweeëneenhalf jaar een vrij lange periode, maar er

mag wel enige reservetijd ingebouwd worden. Het spreekt de heer Dieleman zeer aan, dat WIJ het heeft over reservetijd en realistische tijdsscenario's. Dat heeft hij weleens anders gezien. Dat WIJ dat ook mee neemt in andere stukken de komende tijd. De heer Jumelet kan ook flauw doen als hij dat doet. Dan zegt hij: de CU verwijt WIJ druk te zetten, maar nu zet de CU zelf druk. Wie kaatst kan terug verwachten. WIJ heeft het volste vertrouwen in Van der Voort, het volste vertrouwen in het college, maar de periode is waarschijnlijk toch nodig om een fatsoenlijke verplaatsing te hebben van het bedrijf met een bepaalde milieucategorie. Daar is tijd voor nodig, dat kost ook tijd. Laat men niet het risico lopen dat de bedrijfsvoering moet worden beëindigd, waar ook gewoon 10 mensen werken, die ook in Lansingerland wonen. Laat men daar ook zorg voor hebben. In die zin hoopt WIJ dat het binnen 3 jaar geregeld is, maar WIJ wil wel dat er voldoende tijd is en dat bedrijfsvoering niet in gevaar komt. Dank u wel.

De heer Van As sluit zich aan bij de woorden van zijn mede-indieners. Hij gaat ervan uit, dat het niet nodig is, maar beter mee verleggen dan om verleggen. Het gaat overigens niet om vertrouwen, maar om zaken die niet perse beïnvloedbaar zijn door de partijen in dit geschil of in het zoeken naar een nieuwe plek. Nog een reactie op het voorstel van D66. Hij sluit aan bij de woorden van de heer Meester en ziet geen aanleiding om het amendement daarop aan te passen. Dank u wel.

Wat mevrouw Gabin betreft is een termijn van 3 jaar voldoende en reëel. GL vertrouwt en steunt de wethouder en gaat niet mee in het amendement.

Mevrouw Verhoef vertrouwt op de wethouder en steunt ook niet het amendement. Dank u wel.

Wethouder Arends zou toch nog in overweging mee willen geven, ook m.b.t. de zorg die de heer Van der Voort hier uitsprekt, als het na 3 jaar niet helemaal klaar is, of hij dan risico loopt. Nee, met behulp van de kruimelregeling kan de termijn iets opgerekt worden en iets verlengen. Stel, dat er dan een handhavingsvraag komt of al iemand gaat klagen, dan ook kan het college met DCMR kijken of er duidelijkheid is over wanneer het bedrijf kan verplaatsen. Dan is er ruimte om de termijn iets op te rekken. Daar kunnen goede afspraken met DCMR over gemaakt worden. Ze snapt de zorg van Van der Voort, maar natuurlijk gaat het college heel zorgvuldig met de ondernemer om. Het college denkt dat het kan in die termijn. Mocht er net iets langer nodig zijn, maar als alles rond is, dan gaat ze ervoor zorgen dat de termijn die nodig is geregeld wordt voor het bedrijf van Van der Voort. De heer Meester vindt de benadering van de wethouder in deze om soepel op te treden prima. Het liefst heeft hij echter dat het binnen de afspraken kan gebeuren en dat er niet allerlei gedoogconstructies gecreëerd hoeven te worden. Prima als het in 3 jaar en 3 maanden gebeurt, maar met de aannahme van dit amendement hoeft het college dan helemaal specifieke gedoogconstructies te maken. Wethouder Arends legt uit, dat het niet gaat om illegaal iets te doen, maar om mee te geven dat als er net 3 maanden extra nodig zijn, die dan genomen worden. Het college denkt niet dat het nodig is. Het proces duurt 2 jaar. Het college denkt binnen afzienbare tijd duidelijkheid met elkaar te hebben. Er zijn 2 locaties bekend, dus ze weten heel goed waar het met elkaar over gaat. Ze denkt dat het echt nodig is om met elkaar af te spreken, dat die 3 jaar aan iedereen duidelijkheid geeft en ook een duidelijke opdracht aan een ieder, aan het college, maar ook aan Van der Voort: jongens kom er met elkaar uit. Dank u wel.

De voorzitter brengt het amendement in stemming. Wie is er voor het amendement? Voor zijn de fracties van WIJ, VVD en L3B en daarmee is dit amendement aangenomen.

De voorzitter brengt het geamendeerde voorstel in stemming. Wie is er voor het geamendeerde voorstel? Dat zijn de fracties van VVD, D66, WIJ, L3B, PvdA, GL. Tegen het voorstel zijn de fracties van het CDA en CU. Daarmee is het voorstel aangenomen.

8.b Zomerrapportage 2019

Mevrouw Van Olst heeft in de commissievergadering aangegeven wil WIJ in de zomerrapportage niet besluiten over zaken die niet al eerder doorgesproken en besloten zijn. Zo wordt in dit raadsvoorstel € 6ton krediet gevraagd voor de heropenstelling van de rotonde bij de Noordeindseweg. Als WIJ het goed gezien heeft, zijn alle bedragen uit de begroting hierover bij elkaar voor de heropenstelling meer dan € 1,5mln. Er is tot op heden nooit een voorstel goed gekeurd, waarin is onderbouwd wat deze verbouwing gaat kosten. Sterker nog, n.a.v. een technische vraag die ze stelde blijkt dat de kosten voor heropenstelling bij niemand bekend zijn. WIJ wil daarom dit kredietvoorstel niet in de zomerrapportage mee nemen. Daarom dient WIJ een amendement in om de voorstellen van de € 6ton voor de Noordeindseweg nu te laten vervallen in het raadsvoorstel. Ze zal de toelichting voorlezen:

A2019-016

Op 31 maart 2016 besloot de raad over de heropenstelling van de rotonde op de Noordeindseweg. Het krediet dat in de zomerrapportage wordt voorgesteld hiervoor is hoger dan waarover destijds gesproken werd. Dat was namelijk € 4 tot € 5 ton. En in het raadsvoorstel van 31 maart 2016 werd ook gezegd: "De genoemde bedragen zijn zeer indicatief en worden bij de definitieve voorstellen verder onderbouwd. De

definitieve besluiten, die financiële implicaties hebben, worden na definitieve vaststelling voorbereid." Deze definitieve voorstellen zijn nooit besproken in de commissie of in de raadsvergadering en hierover is dus nog geen besluit genomen. Wij willen hierover apart spreken in de betreffende commissie en verzoeken het college dit op de juiste wijze ter besluitvorming aan te bieden aan de raad.

Dit amendement dient WIJ in met PvdA en GL. Dank u wel.

De heer Ruitenbergh vindt dit geen onverwachts voorstel van de fractie van WIJ. Het CDA herkent het beeld dat het € 1,5mln heeft gekost om de weg te heropenen niet, want er worden verschillende projecten door elkaar gehaald hier. De heropening is dit, wat hier voor ligt. Daarnaast is er sprake van versterking van de veendijk, ophoging van de veendijk en daarmee het opnieuw aanbrengen van het wegdek en het creëren van een 30km weg. Dat zijn andere onderdelen van het mobiliteitsplan, die niet allemaal gerelateerd zijn aan de heropening, want die had men anders ook moeten doen. Het CDA denkt dat het niet nodig is om opnieuw de hele discussie over de heropening van de Noordeindseweg op te rakelen. Destijds is dat zeer, zeer breed besproken met elkaar, waar een zeer groot traject van burgerparticipatie aan vooraf is gegaan. Daar is uiteindelijk dit voorstel uit voort gekomen. Niet alleen dit voorstel, maar vele andere voorstellen, gerelateerd aan de mobiliteit in Berkel. Het is inderdaad een iets hoger bedrag dan destijds, maar het CDA heeft volledig vertrouwen dat het goed gaat komen en zal dit amendement niet steunen. Mevrouw Van Olst vraagt of de heer Ruitenbergh dan enig idee heeft wat het dan wel gaat kosten. De heer Ruitenbergh ziet dit kredietvoorstel hier voor liggen. Daarmee wordt het raadsvoorstel van 31 maart geëffectueerd. Hij kan het zich zomaar voorstellen dat het inrichtingsplan in de commissie ruimte komt, nog niet zo lang geleden is er een brief aan de raad gestuurd, waarin dit zeer uitgebreid aan de orde is gekomen. Dus dat het nog een keer besproken wordt in de commissie ruimte, kan hij zich heel goed voorstellen. Het is een zeer lang en breed traject geweest om dit besluit te nemen en met dit voorstel wordt dat omgezet in een budget en het CDA denkt dat dat goed is. Mevrouw Van Olst vraagt of hij kan vertellen wanneer het definitieve besluit hierover genomen is, want het staat nergens. De heer Ruitenbergh zegt dat op 31 maart 2016 een definitief besluit is genomen over de heropening van de weg. Dat wordt hier nu verder uitgewerkt. Mevrouw Van Olst heeft een technische vraag gesteld en daarop is geantwoord dat het niet bekend is hoeveel het gaat kosten. De heer Ruitenbergh denkt dat technische vragen aan de wethouder gesteld moeten worden. Met elkaar is hier een raadsbesluit, een politiek besluit, genomen. De Noordeindseweg wordt heropend. Op een goed moment wordt dat geëffectueerd in een richting met een kredietvoorstel wat redelijk in de buurt zit van wat indertijd indicatief is aangegeven en het CDA kan zich daarin vinden en heeft geen behoefte om dat weer uit de zomerrapportage te halen.

De heer Van Santen sluit zich volledig aan bij de woorden van de heer Ruitenbergh.

Mevrouw Verhoef is mede indiener van dit amendement. De heer Azzouzi zei in de commissie AB dat de investering van de heropenstelling van de Noordeindseweg er zomaar ingefietst leek. Het college verwijst naar het raadsbesluit van 2016, maar ook hij vroeg of deze investering niet via een afzonderlijk raadsvoorstel naar de raad moest komen om inhoudelijk verder te bespreken in de commissie ruimte. Heeft de raad nu werkelijk het uitvoeringsbudget hiervoor ter beschikking gesteld? De PvdA ziet namelijk dat er belangrijker prioriteiten zijn als het gaat om geld uitgeven voor de mobiliteit in Berkel en Rodenrijs. Het lijkt goed om het nu uit de zomerrapportage te halen en opnieuw de discussie te hebben met meer duidelijkheid over de kosten die het met zich mee gaat brengen. Nog een vraag aan de wethouder. Hoe staat het met de procedure m.b.t. het noodzakelijke verkeersbesluit? Hoe wordt de noodzakelijke burgerparticipatie geregeld? De heer Ruitenbergh zei dat er destijds burgerparticipatie geweest is. Inmiddels is het een aantal jaar verder en PvdA is helemaal vol van burgerparticipatie, dus misschien is het toch tijd om eens goed de vinger aan de pols te houden. De heer Ruitenbergh denkt dat er bijna geen traject te vinden is waar zoveel burgerparticipatie op is toegepast als destijds op de heropening. Men zat hier met brede belangengroepen rond de tafelsessies, vele avonden lang. Het zou juist heel teleurstellend zijn. N.a.v. zo'n traject worden besluiten genomen en als dat allemaal weer heroverwogen wordt en men gaat zitten zwabberen, dan gaat dat het vertrouwen in het gemeentebestuur geen goed doen. Mevrouw Verhoef vindt zwabberen natuurlijk nooit goed. Ze wil het houden bij de vraag: hoe staat het met het noodzakelijke verkeersbesluit. Natuurlijk staat het iedere burger vrij om tegen de tijd dat dit weer besproken wordt, gebruik te maken van inspraakrecht. De heer Jumelet vraagt of mevrouw Verhoef bekend is dat destijds de Sterrenweg nog niet gereed was en dat WIJ gezegd heeft: maak nou eerst de zaken af wat je van plan bent en ga dan burgerparticipatie doen, want dan is de mening waarschijnlijk iets anders. Mevrouw Verhoef is het zeker bekend dat de situatie nu anders is dan destijds, de verkeerssituatie, en dat het inderdaad goed is om burgers weer de mogelijkheid te geven om te participeren in dit proces of in ieder geval in te spreken. Eens. De voorzitter vindt dat de heer Jumelet het elegant heeft opgelost.

De heer Dieleman zegt dat de CU het amendement niet zal steunen. In het verleden heeft de CU voor de openstelling van de Noordeindseweg gestemd en ook twee keer een coalitieakkoord getekend, één keer

waar het expliciet in stond en één keer waarin stond dat het verkeerscirculatieplan Berkel uitgevoerd zou worden, dus de CU zal het amendement niet steunen, want dat lijkt een logisch uitvloeisel van het besluit wat genomen is. Mevrouw Van Olst vraagt of het dan een blanco cheque is. Ze heeft een technische vraag gesteld. Het is gewoon niet duidelijk wat de kosten zijn. De heer Dieleman merkt op, dat over een zomerrapportage gestemd wordt met een investeringskrediet van € 6ton. Dat kan de CU steunen.

De heer Meester denkt dat men het niet meer gewend is dat hij over financiële onderwerpen het woord voert, maar in dit geval toch maar even. In het raadsvoorstel staat een krediet voor heropenstelling van de Noordeindseweg in Berkel en Rodenrijs, maar in de zomerrapportage staat het volgende: in de kadernota 2017 is een stelpost opgenomen voor de heropenstelling van de Noordeindseweg in Berkel en Rodenrijs. In deze zomerrapportage activeren wij een krediet ter hoogte van € 600.000 voor de herinrichting van de weg. Dit klopt niet met elkaar, het raadsvoorstel en de tekst van de zomerrapportage. Hij zou graag van de wethouder een toelichting willen hebben. Dan stapt hij maar heen over het ambigue woord activeren in dit geval. Graag een nadere toelichting van de wethouder.

De heer Ruijtenberg merkt op, dat de woorden vertrouwen in de overheid en burgerparticipatie al vaak gevallen zijn vandaag en de raad is pas 50 minuten bezig en burgerparticipatie moet nog komen. Gisteren heeft hij geleerd van zijn zeer gewaardeerde naamgenoot dat als een weg aangelegd wordt, de kosten afgeschreven moeten worden over een periode van 40 jaar. De rotonde aan de Noordeindseweg, hij zal niet de hele discussie over gaan doen, is korter dan 40 jaar aangelegd. Als men daarin consequent wil zijn en de overheid wil consequent zijn, ook het CDA, zou men tenminste nog 30 jaar moeten wachten om de rotonde aan te pakken. Desondanks is er destijds een beslissing genomen. Over burgerparticipatie: dat klopt, er is heel veel gesproken over burgerparticipatie over deze weg. Hij meent zich te herinneren dat van alle mensen die wat ingestuurd hebben, de meeste mensen tegen heropening van deze weg waren en voor het in stand houden van de rotonde. Wil men dus iets doen aan burgerparticipatie dan moet men juist deze rotonde houden. Maar goed, hij gaat niet hele traject over doen. Mevrouw Van Olst heeft uitstekend uitgelegd waarom dit amendement ingediend is. Zij heeft daar met haar technische vragen goed aandacht voor gevraagd. Zijn berekeningen kloppen zoals zij het heeft uitgelegd en daarom is GL mede indiener van dit amendement.

Mevrouw Den Heijer ziet het amendement als een procedurevoorstel, omdat de procedure niet goed gevolgd is volgens de indieners, dus daar heeft D66 nog wel even naar gekeken. D66 is toch tot de conclusie gekomen er niet mee in te kunnen gaan, omdat D66 ook vindt dat er lang geleden inmiddels over besloten is en dat die aanpassing of dit voorstel verder uitgevoerd moet worden. Ze denkt dat, gehoord hebbende de discussie, het belangrijk is dat de commissie het er nog eens over gaat hebben, over waar de kosten heen gaan, hoe de planning eruit ziet. Dat is ook in het belang van burgerparticipatie, want men kan wel stellen dat dat traject geweest is, maar dat is ook wel weer een tijdje geleden. Misschien is er een andere vorm om er met elkaar over te praten. Mevrouw Van Olst wil aan mevrouw Den Heijer vragen of het dan toch nu beter is om het eruit te halen. De wethouder heeft tijdens de commissievergadering gezegd dat er nu onderhandelingen gaande zijn over de woning en dat hij het krediet geactiveerd wil hebben, maar dat dat eventueel ook later kan. Waarom wordt het dan niet omgedraaid? Mevrouw Den Heijer zegt dat het nu is opgenomen en dat daar goed over nagedacht is. Het wordt belangrijk gevonden om dat nu een plekje te geven. Daar gaat ze verder niet over. Er is geen reden om dat nu terug te draaien met de motivatie, die ze net toelichtte. D66 heeft er goed naar gekeken en snapt waar het vandaan komt, ook vanuit WIJ, maar D66 beslist om daar niet in mee te gaan. Dank u wel.

Wethouder Fortuyn begint met zijn excuses vanuit het college over de onduidelijkheid in de tekst, die feitelijk in de zomerrapportage staat. Het was wel interessant maar niet de bedoeling om te zien hoe de discussie over de rotonde gaat. Die is inderdaad in voorbereiding. Hier wordt gevraagd, dat is de stelpost, de kapitaalslastenpost, om het bedrag vrij te maken voor de inrichting van de weg. Dat staat ook in de aanlopende zin. Het gaat over de heropenstelling, want in het mobiliteitsplan wordt het ook de heropenstelling genoemd van de Noordeindseweg. Die staat niet ter discussie, maar is nog in voorbereiding met het hoogheemraadschap Delfland, maar is nog niet geëffectueerd. Dat ligt dus ook niet voor, voor alle helderheid. Hij begrijpt het misverstand, want hij heeft het ook gelezen op een andere manier, maar het kan ook uitgelegd worden zoals de discussie net is gelopen. De heer Meester zegt dat het misschien beter is om de besluittekst aan te passen, want daardoor is deze discussie ontstaan en de onduidelijkheid. Het krediet is daadwerkelijk bedoeld voor de herinrichting van de weg in samenspraak met het hoogheemraadschap. De dijk is in delen opgeknapt, die wordt verhoogd en aangepast en er komt een 30km zone. Dit wordt ook voorbereid richting de heropenstelling van diezelfde rotonde. Maar dat is op dit moment in de kapitaalslasten in de investering niet aan de orde. Wat dat betreft excuus voor de onduidelijkheid in de tekst. Het college heeft het smart willen doen, maar uiteindelijk is dat te smart geweest of helemaal niet smart. Dan is het het andere woord smart in dit geval. Mevrouw Van Olst vraagt of de commissie dan nog een officieel kredietvoorstel krijgt over de

rotonde. Wethouder Fortuyn zegt: uiteraard. Er is kapitaal mee gemoeid, de raad heeft budgetrecht. Hij heeft een klein beetje gevolgd hoe de discussie loopt en die gaat hij met veel vertrouwen indienen. Mevrouw Verhoef stelde de vraag hoe het staat met de procedure m.b.t. het noodzakelijke verkeersbesluit. De wethouder heeft gezegd dat het in samenspraak gaat met het hoogheemraadschap, maar ze zou het graag iets specifiekier horen. Wethouder Fortuyn legt uit, dat voor het terug brengen van een 50km weg naar een 30km weg van de Noordeindseweg altijd een verkeersbesluit nodig is. Hij denkt dat de inwoners aldaar het zullen toejuichen dat het een 30km weg wordt en ook fietsvriendelijk wordt ingericht. Wat dat betreft denkt hij er weinig zienswijzen op te krijgen, maar er is altijd een verkeersbesluit nodig.

Mevrouw Van Olst hecht er waarde aan als ze even kan overleggen met haar team. Kan dat? Ze heeft 3 minuten nodig met een uitloop tot 5. De voorzitter schorst de vergadering voor 3 minuten.

Schorsing

Na de schorsing heropent de voorzitter de vergadering voor de tweede termijn.

Tweede termijn

Mevrouw Van Olst kan, na beantwoording van de wethouder en de toezegging die hij heeft gedaan, dat er nog een voorstel komt ter bespreking van de rotonde en dat dit dus echt gaat over de inrichting van de weg, het amendement intrekken. Ze wil nog wel hier duidelijk maken, dat de reden van het amendement van vandaag is, dat WIJ niet wil dat dit soort financiële camouflagetechnieken in rapportages komen. Zo noemt ze als voorbeeld het Berkelsedijkje, Blok B, parkeergarage centrum oost. WIJ wil een transparant en integraal verhaal, zodat met elkaar weloverwogen besluiten genomen kunnen worden. Dank u.

De heer Meester zegt dat de wethouder duidelijk heeft gemaakt hoe het in elkaar zit. Om die reden zou hij het volgende mondelinge amendement willen indienen op de tekst, onder 4, tweede gedachtestreepje, het woord 'heropenstelling' vervangen wordt door de zinsnede 'herinrichting zoals in de zomerrapportage bedoeld is'. Dat als eerste. Ten tweede steunt hij wel de opmerking van mevrouw Van Olst inhoudelijk. Hij zou alleen het woord camouflagetechniek niet gebruiken, want hij gaat ervan uit dat er wel openheid van zaken gegeven wordt. Maar hij denkt dat een ieder het begrip camel's nose tactiek wel kent. Daar is L3B geen voorstander van, dus hij wil graag volledig inzicht hebben in het geheel in samenhang met elkaar. L3B snapt dat niet meteen alle bedragen bekend zijn, maar wil wel graag over het totaal de discussie kunnen voeren. Hij vraagt de voorzitter of hij nog heel even mag uitweiden. Hij is, zoals hij al aangaf, geen financieel woordvoerder meer, maar toch wil hij nog een opmerking maken, nu hij toch aan het woord is, over het raadsvoorstel. Bij punt 2 is te zien, dat er € 8ton toegevoegd wordt aan het voorlopig rekeningresultaat, dat is prima. Maar bij 3 vindt in feite, hoewel het woord niet gebruikt wordt, toch een resultaatbestemming plaats. Het feit dat het voorlopig rekeningresultaat wordt toegevoegd, heeft te maken met het feit dat de resultaatbestemming normaal altijd bij de jaarrekening gedaan wordt, op het moment dat de accountant heeft vastgesteld dat het resultaat inderdaad is wat gerapporteerd wordt. Hij zal er nu geen echt punt van maken, maar hij verzoekt de wethouder in het vervolg op dit soort punten te letten.

Als de heer Dieleman zich niet vergist, heeft de heer Meester zojuist een amendement ingediend, zij het mondeling. Dat kan volgens het reglement van orde, dus de CU zal dat amendement ook steunen. De voorzitter geeft aan, dat de heer Dieleman dat correct heeft opgemerkt.

Mevrouw Verhoef gaat het mondelinge amendement van de heer Meester ook steunen.

Ook de heer Ruijtenberg zal het mondelinge amendement van de heer Meester steunen. De woordkeus van mevrouw Van Olst v.w.b. camouflage is niet de woordkeus van GL, maar GL is het wel volledig eens met de inhoud. Het lijkt inderdaad een verschrijving, maar gezien de andere stukken die ingediend zijn kan GL zich niet aan de indruk onttrekken dat hier wellicht, nee laat hij het anders zeggen: dit had anders gemoeten. En dan zegt hij het diplomatiek. Het voorstel van de heer Meester zal GL steunen.

De heer Ruitenber vindt het een hoop verwarring, maar toch een aardig debat. Het mondelinge amendement zal het CDA steunen, dat is een novum in deze raad. Richting zijn gewaardeerde naamgenoot zou hij willen zeggen: soms verander je weleens van inzicht als het gaat om afschrijvingen. Neem maar even zwembad de Windas. Als de installaties afgeschreven worden volgens de afschrijvingstermijn, zou het gebouw nog lang niet duurzaam gemaakt worden, maar dat gaat toch gebeuren met welnemen van GL.

De heer Van Santen gaat het amendement ook steunen.

De voorzitter geeft aan, dat wethouder Abee het mondelinge amendement op zich zal nemen, omdat het besluitpunt gewijzigd wordt in zijn voorstel en dat is techniek en niet inhoud.

Wethouder Abee boft soms toch maar. Hij denkt dat het mondelinge amendement inderdaad juist is en vanuit het college te accepteren. Hij zegt de raad en de heer Meester toe een volgende keer iets beter op de omschrijving te zullen letten. Dat was het. De voorzitter merkt op, dat de rest opmerkingen waren, die hij ter harte moet nemen, maar niet op hoeft te reageren.

De voorzitter brengt het mondelinge amendement in stemming. Hij staat het mondelinge amendement toe, want het is een eenvoudige, kleine wijziging. De amendering betreft het vervangen van het woord 'heropenstelling' door 'herinrichting zoals bedoeld in de zomerrapportage. Dus eerst het amendement en daarna het al dan niet geamendeerde voorstel. Wie is er voor het mondelinge amendement? Dat wordt met algemene stemmen aangenomen.

De voorzitter brengt het voorstel in stemming. Wie is er voor het voorstel? Ook dat is met algemene stemmen aangenomen.

8.c Aanbevelingen Rekenkamer Rapport Burgerparticipatie

De heer Philippens merkt op, dat er vandaag veel over burgerparticipatie is gesproken, dus hij zal zijn toelichting op de motie wat kort houden. Bij het vorige punt was te zien hoe essentieel burgerparticipatie is voor een goed functionerende gemeente. L3B vindt het daarom belangrijk dat de gemeente komt tot een goede en gedragen visie komt op het gebied van burgerparticipatie en daarom heeft L3B deze motie opgesteld. Het doel is drieledig. Enerzijds het stroomlijnen om te komen tot die visie, anderzijds zorgen dat inwoners een cruciale rol spelen in dit proces en als laatste heeft L3B getracht een praktische invulling te geven aan de kracht van de raad. De raad wil op belangrijke thema's meer de regie pakken en burgerparticipatie is zo'n belangrijk thema. Tijdens de begrotingsbehandeling gisteren kwam het ook terug. Er is positief gesproken over een eventuele jongerenraad, een mooi voorbeeld van burgerparticipatie en laat men dat mee nemen in de visie. Laat deze motie het startpunt zijn om als college, raad en vooral samen met inwoners te komen tot een goede en gedragen visie op burgerparticipatie. Dan de motie zelf:

M2019-032

Overwegende dat de ambitie van de Lansingerlandse burgerparticipatie, met de beste bedoelingen, ook leidt tot de beste resultaten; de gehele raad zich meerdere malen heeft uitgesproken over het belang van burgerparticipatie; de rekenkamer aanbeveelt een nieuw beleidskader op te stellen met een visie op de waarde van burgerparticipatie; met daaraan gekoppeld smart geformuleerde doelstellingen, concrete acties en een relatie met de participatieparagraaf van de omgevingswet met afwegingskader. Van mening zijnde dat een gezamenlijke visie op burgerparticipatie alle onderdelen van het beleid raakt; de nieuwe nota de basis is voor de inzet van burgerparticipatie binnen onze gemeente en inwoners betrokken dienen te zijn bij het opstellen van een nieuwe nota burgerparticipatie; er een gezamenlijk belang is tussen inwoners, college en raad om te komen tot een concrete en gedragen visie op burgerparticipatie. En dat het opstellen van een visie en nota het moment is om de gezamenlijke belangen bij elkaar te brengen. Daarmee de nieuwe nota burgerparticipatie maximaal aandacht verdient van de raad. Als één van de principes van een krachtige raad, de raad niet alleen wacht op voorstellen van het college. Een krachtige raad proactief, initiatiefrijk agendabepalend en verbindend is op belangrijke onderwerpen. Roept het college en de raad op om gezamenlijk te komen tot een visie op burgerparticipatie en deze uit te werken tot een nieuwe nota burgerparticipatie. Daartoe het college opdraagt om in samenwerking met de raad in Q1 van 2020 een brede beeldvorming met externe (ervarings) deskundigen te organiseren over burgerparticipatie. Onze inwoners in Q1 en Q2 2020 actief te betrekken in dit proces en te bevragen op hun visie op burgerparticipatie. De uitkomsten van de beeldvorming en de raadpleging van de inwoners te agenderen als besprekingspunt in de commissie AB in Q2 2020. Als raad het college de opdracht te geven om op basis van de bespreking in de commissie te komen tot een uitgangspunten notitie burgerparticipatie en deze te agenderen in Q3 van 2020. Als raad het college de opdracht te geven om op basis van de bespreking van de uitgangspunten notitie een visie en nota op te stellen aangaande burgerparticipatie en deze ter besluitvorming voor te leggen aan de gemeenteraad in Q4 van 2020. De raad voorafgaande te informeren hoe het college de visievorming en het structureel beleggen van burgerparticipatie in de ambtelijke organisatie belegt en eventuele financiële consequenties voorlegt aan de raad.

Deze motie wordt ingediend namens het CDA, CU, D66, WIJ en de VVD.

Mevrouw Verhoef vat het kort samen. De motie gaat over iets heel belangrijks, namelijk het goed opstellen van een visie op burgerparticipatie en dat ook doen samen met de burgers. Maar tegelijkertijd denkt haar fractie dat er een jaar wordt genomen om met heel veel stappen te komen tot die nota, terwijl als terug gekeken wordt naar de beleidsnota, de beleidsvisie, die er lag in het verleden, die in 2012 is vastgelegd, dan was er met die uitgangspunten niet zo heel veel mis was, alleen in de uitvoering

ging het niet altijd helemaal vlekkeloos en soms werd er niet vast gehouden aan die nota, aan die visie. De heer Philippens merkt op, dat in het rekenkamerrapport staat dat men aan de slag moet gaan met de doelen m.b.t. burgerparticipatie. Dat vindt hij best wel een essentieel onderdeel in de visie. Dat er weinig mis was met die vorige visie, dat betwijfelt hij. Mevrouw Verhoef zegt dat de rekenkamer inderdaad is gaan kijken. Zij hebben met name gekeken of er uitvoering aan wordt gegeven. Hoe wordt in de praktijk burgerparticipatie ervaren door de burgers? Hoe is de evaluatie van de trajecten? Terugkoppeling naar de burgers ervaren? Daar zaten heel veel dingen niet goed, maar dat heeft inderdaad met de uitvoering te maken. Het is niet wenselijk om nu een heel jaar te gaan uittrekken met heel veel stappen om tot een visie te komen. Ze zegt niet dat men niet tot een goede visie moet komen, maar ze denkt dat het college en de ambtenaren daar goed toe in staat zijn, dat ze de raad daarbij betrekken is ook goed. Wat ze wil zeggen is: deze motie is niet nodig. Als het voorstel van de rekenkamer gevolgd wordt, komt het tot een visie. De motie zet het in stapjes neer, dat het bijna overdreven is en geen vertrouwen toont in het college. De heer Philippens denkt dat het goed is om hier wat toelichting op te geven. Bij de totstandkoming van deze motie heeft hij actief het college betrokken. De tijdspanne is mede op input van het college. Het college is er weldegelijk in mee genomen. L3B heeft daar vertrouwen in en heeft daar rekening mee gehouden. Mevrouw Verhoef gaat dan even afwachten wat het college ervan vindt. Dus haar vraag aan het college: voelt u zich inderdaad gesteund door zo'n stapsgewijze, vrij expliciet gemaakte aanpak? Ziet u dat zitten? Dan wil ze het nog heroverwegen.

De heer Ruijtenberg is geen mede indiener van deze motie, maar zal de motie van harte steunen. Gisteravond heeft hij gezegd dat GL burgerparticipatie een belangrijk goed vindt. Het is goed dat burgers mee praten over wat er in deze gemeente gebeurt. Een wijs man in deze zaal heeft gezegd, dat dan ook echt rekening gehouden moet worden met wat burgers vinden en daar gevolg aan geven. In het kader daarvan denkt GL dat deze motie juist wel het goede traject is. Hij is een heel klein beetje verbaasd over zijn zeer gewaardeerde collega, nu aan zijn rechter zijde, die een visie over burgerparticipatie wil gaan vast stellen zonder burgers erbij te betrekken en dat alleen over wil laten aan collegeleden en ambtenaren. Dat verbaast hem, maar ze gaat hem nu corrigeren. Mevrouw Verhoef zegt dat natuurlijk ook de volksvertegenwoordigers daarbij betrokken zullen zijn. Het gaat uiteindelijk over een visie welke publieke en democratische waarden versterking behoeven en hoe dat met burgerparticipatie is te bereiken. Daar vinden burgers ook iets van, maar de raad als vertegenwoordigers van de samenleving en ambtenaren en college ook zeker hele wijze zaken over kunnen zeggen en vinden. De heer Ruijtenberg denkt dat daar hele goede, wijze mensen. De raad is heel erg goed en heel erg wijs, maar het is juist belangrijk om burgers juist bij iets over burgerparticipatie aan het woord te laten. Misschien begrijpt hij haar verkeerd. Mevrouw Verhoef zal er even heel kort op reageren. Er wordt net gedaan alsof er hier morgenochtend begonnen wordt met burgerparticipatie, maar de gemeente is er al heel lang mee bezig. Er lag een nota over burgerparticipatie, burgerinitiatieven, vrijwilligerswerk. Er zou een servicedesk komen, maar die kwam er niet. Er was een spin in het web, die het allemaal ging regelen. Die uitvoering is niet goed gegaan, maar dat men niet zou weten hoe goede burgerparticipatie gedaan zou moeten worden, daarmee wordt de eigen organisatie ernstig tekort gedaan. De heer Ruijtenberg gelooft niet dat in het voorstel van de heer Philippens staat dat de gemeente helemaal niet weet hoe het met burgerparticipatie zit, maar het kan natuurlijk altijd beter, slimmer, anders. Laat men daar met elkaar gewoon eens over gaan nadenken. Zowel de ambtenaren als het college en de volksvertegenwoordiging en de burgers. Die moeten er echt bij gehaald worden. Waarschijnlijk begrijpt hij haar verkeerd, want hij ziet dat zij wil interrumpen, maar dan gaat het heel erg een debatje tussen hen twee worden en daar is de rest niet zo van. Mevrouw Verhoef wil het nog even kort samen vatten. Ze vindt natuurlijk ook dat die visie er moet komen en dat die goed moet zijn en dat burgers zich erin herkennen. In haar ogen gaat die visie er gewoon komen en was dat ook het plan van het college en daarom is dit een beetje overbodig, maar als het college het graag wil hebben, dan kan ze er natuurlijk helemaal niet tegen zijn. De heer Ruijtenberg zegt resumerend dat GL burgerparticipatie uitermate belangrijk vindt. GL zal deze motie van de heer Philippens van harte ondersteunen.

De heer Dieleman heeft een woord van dank aan de heer Philippens voor het opstellen van de motie. Heel goed dat de rekenkamer een onderzoek heeft gedaan naar burgerparticipatie en dat mee gegeven wordt welke punten belangrijk zijn voor als de visie verder wordt uitgewerkt. Op dat punt zit hij er iets anders in dan mevrouw Verhoef. Als het college had gezegd: daar zitten we niet op te wachten, dan had de CU deze motie nog steeds gesteund, want de raad vindt dit gewoon heel belangrijk. Hiermee wordt het college mee gegeven, dat de rekenkamer een aantal aanbevelingen heeft mee gegeven en dat de raad wil dat het op deze manier wordt uitgewerkt. Dat lijkt hem hele goede kaders om het college mee te geven bij het verdere uitwerken van deze visie en daar wenst hij het college alvast veel succes bij en hij ziet er naar uit hoe dat samen met elkaar en met de inwoners gedaan gaat worden. Dank u wel.

Ook de heer Ruitenber heeft veel waardering voor het werk van de heer Philippens. Een zeer heldere motie, die het CDA van harte zal ondersteunen. Hij vindt het op zich wel mooi dat mevrouw Verhoef, omdat de vorige nota burgerinitiatief ooit ingediend is door wethouder Braak, hem zo verdedigt. Hij zou zeker niet willen zeggen dat de vorige nota slecht was, dat is helemaal niet zo. Men was echt op de

goede weg rond burgerparticipatie ten opzichte van hoe het daarvoor was. Er zijn goede stappen gezet, maar dit moet gezien worden als de volgende stap in de verdere doorontwikkeling. Het is goed, en daar kan de rekenkamer voor bedankt worden, dat zij daar op gewezen hebben. Laat men op die manier verder gaan met het verder door ontwikkelen van het betrekken van inwoners. Eigenlijk vindt hij inwonerpactparticipatie een mooier woord dan burgerparticipatie. Daar wil hij het bij laten.

Mevrouw Van Bakel zegt dat de VVD mede indiener is van de motie burgerparticipatie. Oftewel: na de oproep van gisterenavond van de CU, namelijk communiceren in normaal Nederlands, wellicht burgerparticipatie veranderen in burgerdeelname. Goed, dat gezegd hebbend gaat ze verder. Het beoogde resultaat van de motie burgerparticipatie is van belang voor het slagen van een nog betekenisvollere burgerparticipatie. Burgerparticipatie brengt namelijk enerzijds de burger dichterbij de overheid en anderzijds is het een doeltreffend middel om de relatie met de burgers te versterken om het vertrouwen in de overheid te laten stijgen. Burgerparticipatie zal zowel binnen als buiten de organisatie de aandacht moeten krijgen, die het verdient. De VVD vindt het daarom ook van essentieel belang om de inwoners te betrekken bij de inventarisatie van de onderwerpen, zodat er aansluiting is bij de behoefte van inwoners. Hiervoor heeft de VVD ook gepleit in de commissievergadering. Het succes van deze motie is aan de raad en het college. De VVD kijkt dan ook uit naar de start, oftewel de beeldvorming in het eerste kwartaal van 2020. Dank u wel.

Mevrouw Den Heijer vindt dat er een goed voorstel ligt m.b.t. burgerparticipatie. Het is goed voorbereid door de rekenkamer en door de griffie. Hartelijk dank daarvoor nog. Toen is er een harmonieuze bespreking geweest over dit onderwerp, waarbij iedereen wel hetzelfde dacht over de nieuwe stappen die gemaakt gaan worden. Toen is ook gezegd dat de rol van de raad een beetje gemist werd in het onderzoek van de rekenkamer. Die twee dingen, de harmonieuze bespreking en het gemis van de rol van de raad, hebben geleid tot deze mooie motie, waar toch een flink deel van de raad in mee gaat. Hartelijk dank daarvoor. Het is een mooie stap in een mooie ontwikkeling. Van een langer visietraject kan men zich afvragen wat men daaraan heeft, maar ook dat heeft een functie, in het meenemen van de inwoners en van de raad in het verder ontwikkelen van dit belangrijke onderwerp.

Mevrouw Van Olst wil graag de heer Philippens bedanken, want ze vindt het echt een heel mooi verhaal. Lekker concreet. WIJ is mede indiener en zal hem steunen.

Wethouder Fortuyn merkt op dat de motie breed is ingediend, door L3B maar ook ondersteund door de VVD, CU, GL, D66 en het CDA. Dat vindt hij eigenlijk heel erg mooi om te zien, dat het zo breed gesteund wordt. Mevrouw Van Olst merkt op: ook door WIJ. Wethouder Fortuyn gaat het er meteen bij schrijven. Het college is er ook wel enthousiast over, want uiteraard heeft het college die notitie van de heer Hofstra ook gelezen. Van dit voorstel vindt het college belangrijk dat het een onderkenning is dat het organisatiebreed is. Het is dus niet geborgen op één plek, het is in de hele organisatie. Het past ook prima in de dienstverlening, die op dit moment uitgerold wordt binnen de organisatie. Het is een prachtig instrument om ook van buiten naar binnen te gaan opereren. Dat is één van de termen die gebruikt zijn. Maar het allerbelangrijkste is, dat men met elkaar, college en raad, in gesprek gaat. Dat is hartstikke mooi om die rol eens met elkaar op te pakken, zodat het college en het ambtelijk apparaat weten welke richting ze moeten gaan uitwerken. De discussie dreigde inderdaad een soort onderonsje te worden tussen GL en PvdA, hoewel de wethouder denkt dat de PvdA het straks ook gaat steunen, want die sympathie is er wel. De nota en visie 2012, ooit geschreven en verdedigd door wethouder Braak van PvdA-huize, is natuurlijk niet weg. De kennis die erin zit is de hele periode gebruikt. Het is ook gebruikt bij de Oranjebuurt en daar zijn successen geboekt. Hij kent de historie en dat is altijd handig om te weten. Het wordt niet weggegooid, nee, het wordt mede gebruikt. Dat is belangrijk, maar het is nu bijna 2020 en dat is een andere wereld en een gegroeide markt. In 2012 waren er 54.000 inwoners ongeveer en nu zit het op 62.000. De wereld, de omgeving, verandert. Maar het heeft ook met sociale media te maken, er zijn andere communicatiemiddelen. Ook neemt de mondigheid van de burger toe. Het is gewoon goed om die herijking te doen. Vandaar dat de raad haar rol pakt om dit met elkaar gezamenlijk te doen. Hij ziet die aanpak zeker zitten, in antwoord op de vraag van mevrouw Verhoef. Daarmee is niet gezegd dat het achteruitgaat t.a.v. de huidige burgerparticipatie, want dat is er al. De vogelbuurt of de bloemenbuurt, over 'van gas los', de tuin van de toekomst. Kortom, er zijn zat elementen waarbij met de burger gesproken wordt en dat burgerparticipatie toegepast wordt. Er wordt al veel gedaan, maar die professionaliseringsslag is hartstikke nodig. Dat vindt de wethouder ook. Hij ondersteunt wat gezegd wordt door de heer Ruitenbergh: het is een volgende stap. Die stap moet nu stevig aangepakt worden en ook goed gestructureerd. De wens die gisteren werd uitgesproken door de heer Ruitenbergh, toen hij zei dat het wat magertjes is om 30% te scoren en dat er een ambitie is naar 33% als het gaat over vertrouwen in het bestuur. Dat is wat magertjes. De wethouder vindt het ook wat mager, maar het is heel lastig te meten, want slechte ervaringen tellen ook mee. Hij denkt dat hier een mooie kans ligt om langs deze weg aan het vertrouwen van het bestuur te werken. Dit wordt ook mede ondersteund door D66, mevrouw Den Heijer. De wethouder staat het enthousiast te delen met de raad. Zijn antwoord is uiteraard ja. Echter, hij heeft een probleem. Gisteren is er een prachtige discussie geweest over de begroting. Het

was mooi om te zien wat er gebeurde. Er is een stevig pleidooi gehouden door de fractievoorzitter van L3B. Hij zei: joh, organisatie, als er ambities zijn en er komen nieuwe ambities en voorstellen, kunt u dan aangeven dat u die ambities kunt waarmaken? Kunt u ook aangeven of er voldoende capaciteit is voor de ambities? Vervolgens ontstond er een discussie tussen de heer Markus van CU en de burgemeester. Zij waren het erover eens, dat als de raad met voorstellen komt buiten de begroting om, dat er dan ook een financiering bij geregeld moet worden. De wethouder kan nu zeggen dat voor dit ambitieuze plan, wat het college van harte ondersteunt, in de huidige begroting geen ambtelijke inzet is ingezet. Als men elkaar serieus neemt, dan is de raad nu een klein beetje aan zet om dit mee te nemen bij de begroting. Dit verbaast mevrouw Den Heijer wel een klein beetje, want er staat in de begroting zeker een post opgenomen over burgerparticipatie. Dit is misschien een uitbreiding daarvan, maar de wethouder kan goed scherp zeilen, dus dat moet dan hierbij ook wel gewoon lukken, toch? Wethouder Fortuyn zegt dat het normaal wel had gelukt, ware het niet dat gisterenavond de pot 'onvoorzien' vergeven is, want daar wordt een claim op gelegd, dus daar kan hij niet op terug vallen. De heer Dieleman is hier toch een beetje verbaasd over. Het college heeft een serieuze reactie gegeven op het rapport van de rekenkamer. Daarin is aangegeven: ja, we gaan die nota burgerparticipatie herzien. Het college heeft daar aangegeven: dat kunnen we doen. Nu geeft de raad een tijdspad mee, een nadere invulling van wat de raad wil hoe dat gebeurt en dan komt de wethouder met het verhaal: ja, met het herzien van de nota heb ik geen rekening gehouden. Dat rijmt hij niet zo goed met de bestuurlijke reactie die hij terug leest in het rapport van de rekenkamer. Dat had hij graag eerder gehoord. Anderhalve maand geleden is hierover gediscussieerd in de commissie. De voorzitter geeft een aanvulling. In het gevraagde besluit punt 4 staat vanuit de raad het college op te dragen concreet aan te geven welke maatregelen zij voor ogen heeft om het vervolgtraject burgerparticipatie ambtelijk goed uitgevoerd te krijgen en welke extra kosten daarmee gemoeid zijn. Daar zit een verbinding tussen de woorden van de wethouder en van de raad. Wat de wethouder aangeeft, zit er nu niet in, maar de raad vraagt het inzichtelijk te maken. Uit het raadsbesluit volgt, als het aangenomen wordt, zoals het er ligt, automatisch naast de motie die erbij ligt, dat er van de wethouder nog een reactie wordt gevraagd t.a.v. de financiering en hoe dat gedekt wordt. Er zijn twee opties. De optie de raad neemt het initiatief komende begrotingsbehandeling volgende week, wat de wethouder voorstelt. Of de opdracht van de raad aan het college: laat het ons weten en dan komt het bij de zomerrapportage. Dus die twee opties. Misschien dat dat de discussie verheldert. Dat zijn de twee voorstellen die er liggen. Het is aan de raad om die keuze te maken bij de begrotingsbehandeling, want als het voorstel wordt aangenomen, wordt per definitie de vraag bij de wethouder neergelegd. Wethouder Fortuyn wil het daarmee afsluiten. Hij wil het amendement overnemen met de correctie zoals aangegeven. De voorzitter merkt op, dat het een motie is.

Tweede termijn

De heer Philippens wil alle mede raadsleden bedanken voor de steun voor deze motie en op het financiële verhaal gaat L3B zich nog beraden. Dank u wel.

Mevrouw Verhoef wil de heer Philippens bedanken voor de moeite die hij heeft gedaan om dit verhaal goed op te schrijven en om nu wat meer toelichting te geven. Ze had het meer opgevat als een procesvoorstel. Natuurlijk vindt ook de PvdA dat er een goede visie moet komen, maar voor haar was het niet meer dan logisch dat het zou gebeuren als het raadsvoorstel aangenomen zou worden. Ze merkt enthousiasme bij de wethouder. Ze kan zich nu volledig vinden in de motie en ze hoopt dat ze met elkaar tot een goede visie zullen komen, die dan ook goed uitgewerkt zal worden. Ze heeft de vorige keer aan wethouder Fortuyn gevraagd of in de hal aan de andere kant van 'wat kan ik voor u doen' komt te staan: is uw perspectief of uw belang mee genomen? Dan vindt ze het helemaal mooi, want dat hoort dan bij burgerparticipatie. De PvdA gaat het steunen. Dank u wel.

De heer Dieleman bedankt de voorzitter voor zijn aanvulling bij de beantwoording van het college. Dat maakt de financiën wat helderder. Wat hij aan de wethouder mee zou willen geven is dat de motie dan prima bij het raadsvoorstel past, zoals de voorzitter net ook toelichtte. Mocht het dan nodig zijn, op het moment dat die nadere invulling er is en als er tempo gemaakt moet worden, dan is het eerste moment de zomerrapportage. Maar als het pas in de zomerrapportage gedaan wordt, kan men er pas mee aan de slag na de zomer van 2020 en dat is echt heel ver weg. En dat past ook niet in de betekenis van de motie. Mocht het nodig zijn om met een begrotingswijziging te komen, maak die dan gewoon. Doe een voorstel voor de kosten die nodig zijn in een aparte begrotingswijziging, want dan kan het gewoon verder en kan het tempo gevolgd worden wat in de motie staat. Dank u wel.

De heer Ruitenbergh bedankt de voorzitter voor zijn interventie m.b.t. de financiën. Het CDA heeft er vertrouwen in dat binnen de begroting genoeg ruimte te vinden valt o.a. in stelposten voor onderzoek, om een onderzoek als dit op te lossen. Dank u wel.

De voorzitter brengt eerst het voorstel in stemming en dan de motie. Wie is er voor het voorstel? Dat is met unanieme stemmen aangenomen.

De voorzitter brengt de motie in stemming. Wie is er voor? Dat is met unanieme stemmen aangenomen.

8.d Motie vreemd aan de orde: ceremonie bij het hijsen van regenboogvlag

Mevrouw Verhoef heeft een motie over het weer in ere herstellen van de ceremonie die hoort bij het hijsen van de regenboogvlag op coming-out-day, ieder jaar op 11 oktober. De PvdA dient deze motie in samen met GL, D66, VVD en CDA. Ze zijn van mening dat een ceremonie bij het hijsen van de regenboogvlag ertoe bijdraagt dat de LHBTI-personen in Lansingerland zichtbaar worden en zich gewaardeerd en thuis voelen. Op vrijdag 11 oktober 2019, de laatste coming-out-day, is op het plein van het gemeentehuis van Lansingerland wel de vlag gehesen, maar er was geen ceremonie bij. De afgelopen 4 jaar was deze ceremonie, waarbij raadsleden en andere belangstellenden aanwezig waren, wel ieder jaar hier op het plein bij de deur. Het college liet via een brief weten, op 10 oktober, dat de gemeente er de komende jaren van af zal zien omdat het vanzelfsprekend is dat de gemeente Lansingerland bij deze gelegenheid de vlag hijst. Een dergelijke ceremonie vindt plaats bij veel gemeenten en bedrijfsgebouwen, bij ministeries, kennisinstituten enzovoorts. Dan wordt er met een klein groepje bij stil gestaan en er worden een paar woorden gezegd. Verschillende politieke fracties en burgers, die ieder jaar die ceremonie bijwonen, stelden het ook altijd zeer op prijs dat wethouder Fortuyn daar was, hele mooie persoonlijke toespraken hield en ook echt liet zien dat Lansingerland voor LHBTI-personen een warme en gastvrije gemeente is. Dat vond de PvdA echt heel fijne en vele met hen. Achteraf waren er altijd roze koeken. Zelf heeft ze ook een keer die vlag mogen hijsen en dat vond ze een emotioneel moment. Ze was echt trots dat ze dat mocht doen.

M2019-033

Verzoekt het college de jaarlijkse ceremonie bij het hijsen van de regenboogvlag op Coming-Out-Day per 2020 weer in ere te herstellen. De ceremonie niet afhankelijk te maken van beschikbaarheid van een collegelid. en gaat over tot de orde van de dag.

Ze wil hier bij zeggen, dat het natuurlijk heel fijn is als een collegelid er wel bij is en ook die ceremonie voor zit, maar als de persoon onverhoopt toch niet kan, dan is er misschien iemand anders die dat heel mooi zou kunnen doen.

De heer Crielaard was op 11 oktober 2018 samen met zijn collega de heer Blonk en vertegenwoordigers van andere fracties aanwezig bij de ceremonie voor het hijsen van de regenboogvlag voor het gemeentehuis. In de uitnodiging aan de raad werd het hijsen van de regenboogvlag een traditie genoemd. Dit jaar ontving de raad echter een brief, dat een deel van deze traditie, de ceremonie, de komende jaren van wordt afgezien. De PvdA heeft de voorliggende motie net ingediend, dat herstel van de ceremonie ertoe bijdraagt dat de LHBTI-gemeenschap zichtbaar wordt en dat ze zich gewaardeerd en thuis voelen. Een nobel initiatief, dat de fractie van L3B kan steunen. In het eerste grondbeginsel van L3B staat niet voor niets dat L3B pal staat voor alle burgers van Lansingerland, ongeacht religie, landelijke politieke overtuiging, geaardheid, maatschappelijke positie en ras. Tegelijkertijd vindt L3B dat met de ceremonie bij het gemeentehuis, waar de afgelopen jaren ook niet heel veel mensen op af kwamen men niet klaar is wat betreft emancipatie. L3B vindt dat als de ceremonie in ere hersteld wordt, dit goed aangepakt moet worden. L3B wil daarom scholen, sportverenigingen, werkgevers en maatschappelijke organisaties betrekken bij de ceremonie, hetzij door hen uit te nodigen om bij de ceremonie aanwezig te zijn, hetzij door hen uit te nodigen om een eigen ceremonie te organiseren. Hiermee wordt de deur open gezet voor het gesprek. Vaak is het onderwerp nog taboe op bijvoorbeeld scholen. Door juist heel Lansingerland te betrekken en te vragen om te participeren aan de ceremonie wordt er veel meer zichtbaarheid gecreëerd en acceptatie. Graag hoort hij hierover de mening van het college. Tot slot. Mocht de raad straks in meerderheid voor de motie stemmen, dan moet de raad ook uitdragen de ceremonie belangrijk te vinden door jaarlijks in grote getale aanwezig te zijn. Dank u wel.

De heer Ruijtenberg acht de rechten en de plek van de LHBTQI-gemeenschap bijzonder belangrijk. Zelf heeft hij een aantal jaar geleden met wethouder Fortuyn het initiatief genomen om op een andere international coming-out-day de regenboogoversteek te openen in de Herenstraat in het centrum van Berkel. Overigens ligt deze nu in zeer deplorabele toestand of is hij zelfs weg. Hij hoort net dat het opnieuw bestraat wordt, heel goed. Daarna heeft de gemeente elk jaar hier de vlag gehesen. Eigenlijk is het gewoon diep triest dat er aandacht gevraagd moet worden voor de positie van deze gemeenschap binnen onze samenleving. Eigenlijk zou het vanzelfsprekend moeten zijn dat er voor iedereen een plek is onder de zon, van wie men ook houdt, waar men ook vandaan komt en wat voor andere voorkeuren men ook zou mogen hebben. Helaas is de afgelopen periode te merken dat de onverdraagzaamheid en intolerantie toeneemt. Dit jaar was de Nashville-verklaring, waarover veel te doen geweest is. Zeker in het licht daarvan vindt GL het zeer onverstandig en verkeerd signaal uitgeven van deze gemeente dat er zomaar per brief een ceremonie, waar veel partijen in deze raad waarde aan hechten geschrappt wordt. Daarom heeft GL geen moment gearzeld om deze motie mede in te dienen. Dank u wel.

De heer Markus merkt op, dat artikel 1 van de grondwet beschrijft dat discriminatie op welke grond dan ook, op afkomst, ras, leeftijd, geloof of seksuele voorkeur is, in ons land verboden is. De realiteit is dat discriminatie ook in dit land helaas voor komt. Uit een landelijk rapport blijkt dat discriminatie op grond van etnische achtergrond het vaakst voor komt. Een bekend gegeven is ook, dat antisemitisme de laatste jaren weer meer voet aan de grond lijkt te krijgen. Ook uit dit rapport blijkt dat meldingen vanwege iemands handicap ook toeneemt. Hij begrijpt dus heel goed, dat er in de samenleving verschillende groepen mensen zijn voor wie speciale aandacht zou moeten zijn. Dit geldt zeker ook voor de LHBTIQ-ers. De hele samenleving zou hen moeten accepteren en niet discrimineren. Maar dit geldt dus ook voor die andere groepen mensen, die achtergesteld, gepest of gediscrimineerd worden. Kortom, uit dit alles blijkt dat het bestrijden van discriminatie in zijn volle breedte aandacht verdient. Deze aandacht krijgt het niet door een aparte ceremonie door het hijsen van de regenboogvlag. Meer aandacht voor het feit dat ook de gemeente geen enkele vorm van discriminatie tolereert is het prominent aanwezig laten zijn van artikel 1 in het gemeentehuis. Laat dat nu net gebeuren met een aangenomen motie van GL tijdens de behandeling van de kaderbrief. Dit vindt de CU meer recht doen aan de problemen van discriminatie over de volle breedte. De CU zal dan ook tegen deze motie stemmen. Overigens stelt de aangenomen motie op artikel 1 dat tijdens de raadsvergadering van 31 oktober 2019 wordt terug gekomen op het plaatsen van artikel 1 in het gemeentehuis. Laat dat nu net vandaag zijn. De vraag is: komt er straks een onthulling of heeft hij iets gemist? Graag een reactie.

De heer Kuipers is woordvoerder vlaggen bij de VVD. De positie van de LHBTQI-gemeenschap in de wereld is zodanig dat het geen kwaad kan om bij het hijsen van de vlag in Lansingerland een korte ceremonie te houden en daarom zal de VVD deze motie steunen.

De heer Ruitenbergh ziet een ceremonie als een symbool en symbolen hebben waarde. De vlag in deze raadszaal heeft waarde voor het CDA en het houden van een ceremonie voor deze groep vindt het CDA ook waardevol. Het zou goed zijn als het vanuit de rol van de burgemeester zou zijn. In eerste instantie de burgemeester, normaal gesproken, die de ceremonie begeleidt. Dank u wel.

De heer Hoek beperkt zich tot de motie. Dan heeft hij het specifiek over het weer in ere herstellen van de ceremonie. Daar kan WIJ zeker mee leven. Het is een belangrijk moment om daar aandacht aan te schenken. Gisteren werd door de PvdA nog een veel breder scala aan mogelijkheden op tafel gelegd. Die wil WIJ op zijn merites beoordelen. Wel moet hij aangeven, dat de mening van het college is dat men hier te maken heeft met een inclusieve samenleving en dat spreekt WIJ ook aan. Komen er nieuwe voorstellen zal wij dat zeker op zijn merites beoordelen, maar deze motie, waar hij zich nu toe beperkt, kan WIJ ondersteunen.

Mevrouw Den Heijer zegt dat D66 mede indiener is van deze motie. D66 vindt het goed en belangrijk dat hier aandacht aan gegeven blijft worden. Dat is echt nog wel nodig. Het aanvullende voorstel van L3B sprak D66 ook heel erg aan, om die ceremonie misschien iets wat meer aandacht te geven. Het kan zeker geen kwaad om daar meer mensen bij te betrekken. Zelf heeft hij hier weleens om 09.00 uur gestaan, maar toen bleek de ceremonie om 08.00 uur te beginnen. Ze is dus heel blij dat dit een herkansing gegeven wordt, zodat ze de volgende keer er wel gewoon bij kan zijn. Dank u wel.

Wethouder Fortuyn legt uit, dat dit jaar de ceremoniemeester ontbrak. Nu even serieus, want het is een serieus onderwerp en hij vindt het goed dat de motie hier ligt. Op voorhand wil hij aangeven, dat het college de motie aanneemt. Er is sowieso al een meerderheid, dus als het niet aangenomen wordt, is hij toch gezien. Het college neemt het echt spontaan over. Er zijn wel vragen geweest en die wil hij toch even beantwoorden, want dat is wel belangrijk. Even de technische afwikkeling rondom de Herenstraat. Er is zoveel passage, dat gebied is zo populair, dat de verf van de kleuren door slijtage door de voeten verdwenen is. Dat vond hij niet correct, dus er is een nieuweopzet gemaakt met andere tegels en stenen. Het wordt opnieuw ingericht, zodat ook in het centrum deze gedachte gekoesterd wordt, dat het een inclusieve samenleving is. In dit geval kan het hijsen van de vlag ook gezien worden als tolerantie. Er kan ook meer waarde aan die vlag toegekend worden, maar deze ene dag is gemarkeerd. De oproep van L3B om het breder te maken. Hij denkt dat dat goed is. Het heeft zijn aandacht nodig en het is goed om er meer aandacht aan te besteden. Het college neemt deze opmerking mee. Evenzogoed de opmerking dat het mooi zou zijn als de burgemeester daar het voortouw in zou nemen. Er wordt opgeroepen om een collegelid aanwezig te laten zijn en hij zou het heel mooi vinden om de burgemeester Van de Stadt deze vlag te laten hijsen, maar een eerste, tweede of derde loco doet het ook graag. Daar zal het college invulling aan geven. De voorzitter vraagt of hij ook nog wat gaat zeggen over artikel 1. Wethouder Fortuyn is een beetje overvallen. Dat schijnt een discussie met de voorzitter geweest te zijn en dat heeft hij gemist. Daar heeft hij geen antwoord op. De heer Markus legt uit, dat in de motie staat dat er op 31 oktober op terug gekomen zou worden. Dat is vandaag dus vandaar zijn vraag. De voorzitter geeft hem helemaal gelijk. De wethouder gaat over het gebouw en de motie heeft hij besproken met de heer Ruijtenberg. Hij zal hier snel op terug komen, want de wens is door de raad uitgesproken, maar wordt ook door het college van harte gedeeld. In de praktijk was het niet zo eenvoudig, want niet alles kan

zomaar gedaan worden in die gang, maar het moet wel gebeuren. De wethouder en hij komen er snel op terug.

Tweede termijn

Mevrouw Verhoef is heel verheugd. Ze wil iedereen bedanken voor de steun en voor de mooie toelichting. Met name de heer Crielaard had een hele mooie inbreng. Wat hij schetste om sportverenigingen en scholen hiervoor uit te nodigen, dat is het begin van een beleid hebben hierop. Dat is waar ze het gisteren bij de begrotingsvergadering over had, het opstellen van een iets breder beleid. Ze vond het mooie voorbeelden en daar wil ze hem voor bedanken. Ook wil ze het college bedanken voor het weer in ere herstellen van de ceremonie en dat ging van harte. Dank u wel.

De heer Ruijtenberg was in zijn eerste termijn vergeten de heer Crielaard te bedanken voor zijn aanvulling. Ook wil hij wethouder Fortuyn specifiek bedanken voor het antwoord m.b.t. de passage. Het is goed dat daar de gepaste aandacht aan gegeven wordt.

De heer Crielaard wil de wethouder bedanken, dat zijn opmerking wordt meegenomen om meer mensen uit te nodigen. L3B zal uiteraard voor de motie stemmen.

De heer Hoek is het wel eens met hetgeen de heer Markus inbracht, om het gewoon breder te trekken dan. Er zijn nog meer groepen. Hij zou dat graag mee nemen dan.

De voorzitter gaat over tot stemming m.b.t. de motie vreemd. Wie is er voor de motie? De motie wordt aangenomen met de stemmen van de CU tegen.

9. Hamerstukken:

- 9.a** Bekrachtiging geheimhouding
- 9.b** Bestemmingsplan Oudeland fase 1
- 9.c** Vaststelling bestemmingsplan "Woningbouw Hoeksekade Noord, deellocatie B
- 9.d** Vaststelling "Beeldkwaliteitplan Hoeksekade Noord, deellocatie B"
- 9.e** 2e begrotingswijziging 2019 Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond

De voorzitter hamert deze hamerstukken af.

10. Sluiting

De voorzitter sluit de vergadering om 22.00 uur onder dankzegging.

Aldus vastgesteld in de openbare raadsvergadering van

De griffier,

drs. Marijke Walhout

Datum vergadering : 7 november 2019

Aanwezig:

Raadsleden:

Leefbaar 3B : Don van Doorn, Wouter Hoppenbrouwer, Machiel Crielaard, Marjolein Gielis, Leon Erwich, Georgine Zwinkels, Johan Phillippens
VVD : Alexander Kuipers, Nathalie van Bakel, Marloes Draak, Eric Kampinga, Ed van Santen, Mauriel van As, Matthijs Machielse
CDA : Matthijs Ruitenbergh, Nelleke Bouman, Hans van der Stelt, Dave Bergwerff, Frans Ammerlaan
CU : Kees-Willem Markus, Jurjen Dieleman, Paul Lieveerse
WIJ Lansingerland : Leon Hoek, Petrine van Olst, Jan Jumelet
D66 : Michiel Muis, Ineke den Heijer, Erik Jonker
GroenLinks : Marco Ruijtenberg, Selgei Gabin
PvdA : Petra Verhoef

Voorzitter

: Pieter van de Stadt

Griffier

: Marijke Walhout

Wethouders

: Simon Fortuyn, Kathy Arends, Albert Abee, Ankie van Tatenhove

Afwezig:

Leefbaar 3B : Jan Pieter Blonk, Henk Meester

1. Opening en mededelingen

De voorzitter opent de vergadering om 19.00 uur en heet aanwezigen van harte welkom. Vanavond is de begrotingsraad, waarin de raad het programma met bijbehorende budgetten voor het komende jaar gaat vaststellen, althans, daar gaat hij dan maar van uit. Voor een ieder wordt duidelijk wat de raad volgend jaar wil bereiken, wat er gedaan wordt en wat dat mag kosten. Bericht van verhindering is ontvangen van de heer Meester en de heer Blonk. De heer Dieleman en de heer Jonker zullen later aanschuiven. Mevrouw Van Bakel is later en de voorzitter mist mevrouw Bouman ook nog. De heer Erwich is ook later. Bij de koffie zal straks iets lekkers volgen. De voorzitter bedankt de raad voor de felicitatie en hij is ontzettend blij, dat hij zijn verjaardag vanavond met de raad mag doormaken.

2. Trekken van het lot ter bepaling van het raadslid bij wie een eventuele stemming zal beginnen

Mocht er sprake zijn van een hoofdelijke stemming, dan is nummer 13, mevrouw Gielis, de primus inter pares.

3. Vragenhalfuurtje voor raadsleden

Er zijn geen raadvragen aangemeld.

4. Spreekrecht voor niet-raadsleden

Niemand heeft zich hiervoor gemeld.

5. Vaststelling van de agenda

Er staat in feite één agendapunt op de agenda, de meerjarenbegroting. De agenda wordt ongewijzigd vast gesteld.

6. Vaststelling verslag vorige vergadering

Niet van toepassing.

7. Lijst ingekomen stukken en overzichten afhandeling toezeggingen en moties

Niet van toepassing.

8. Bespreekpunten:

8.a Meerjarenbegroting 2020-2023

De voorzitter legt uit, dat er een nulde termijn gehouden zal worden. Alle fracties op volgorde van grootte worden in de gelegenheid gesteld om moties en amendementen in te dienen. Daarna zal de eerste termijn beginnen. Op volgorde van grootte krijgt iedere fractie dan ongeveer 10 minuten de tijd

om hun beschouwing op het ingebrachte en eventuele aanvullingen daarop kenbaar te maken. Er is door de griffier een overzicht van de aangekondigde moties en amendementen rond gestuurd. Er staan kruisjes bij, want de nummering van moties en amendementen geschiedt op volgorde van indienen. Op de website van de gemeente Lansingerland onder politiek en bestuur in de rechter kolom onder overzichten zijn alle amendementen en moties terug te vinden. Mochten er wijzigingen in moties en amendementen aangebracht worden, dan zullen die opnieuw worden gescand en in IBABS worden overgezet. Uiteraard zal de griffie er zorg voor dragen, dat na deze vergadering alles keurig netjes gesorteerd in alle publicaties staat met de stemmingsuitslagen. Dit ter wille van de bekendheid van de procedure. Hij gaat over naar de heer Van Doorn om een aftrap te geven namens zijn fractie.

Nulde termijn

De heer Van Doorn gaat er rustig voor zitten, want samen met de collega's van CDA, L3B en WIJ is het een lijvig document geworden.

M2019-034

De raad van de gemeente Lansingerland in vergadering bijeen d.d. 7 november 2019, gehoord de beraadslaging, overwegende dat in de planning en control (hierna P&C) cyclus op een systematische manier inhoud wordt gegeven aan het proces van richting geven (plannen en doen: uitvoering) en het op koers houden (actualiseren en controleren: bijstellen) van de doelen; de gemeente in de nota P&C (2017) de volgende (bron)documenten kent: kaderbrief, jaarrekening, zomerrapportage, begroting en slotwijziging; de P&C-cyclus voor zowel college als raad een essentieel middel is om invulling te geven aan hun taken en verantwoordelijkheden; de P&C cyclus inzicht geeft waar onze organisatie financieel en beleidsmatig staat in relatie tot de doelstellingen; dit inzicht in die mate leesbaar en actueel dient te zijn om als gemeentebestuur, indien nodig onderbouwd een afweging kunnen maken en eventueel tijdig te kunnen bijsturen. Van mening zijnde dat het noodzakelijk is om periodiek de bestaande P&C cyclus te evalueren; in de huidige begroting een onvoldoende specificering staat van de aan doelstellingen gekoppelde financiële middelen en resultaten; de zomerrapportage recent (2018) in de P&C cyclus van de gemeente Lansingerland de voor- en najaarsrapportage heeft vervangen en toe is aan een eerste evaluatie; de toezegging nummer T2019-086 meer kaders nodig heeft en de uitwerking vooral afhankelijk is van wat in de begroting is opgenomen aan doelen inclusief benodigd budget. Roept het college op de begroting en de zomerrapportage te evalueren en de gemeenteraad hier actief bij te betrekken. Daartoe het college opdraagt om in Q1 van 2020 een beeldvorming, met externe (ervarings) deskundigen, te organiseren hoe een begroting kan worden ingericht, waarbij vooral aan de orde komt hoe programma's, beleidsvelden, doelstellingen, kengetallen en normstelling met daarvoor benodigde budget kunnen worden ingericht en gepresenteerd. Na de beeldvorming ook in Q1 2020 in overleg te gaan met de commissie AB over verbetering van de begroting 2021-2024 en de zomerrapportage. In het overleg tenminste wordt besproken: het tijdstip en frequentie van rapportage documenten. In het overleg tenminste wordt besproken: de mogelijkheid tot het voorzien van concretere financiële en beleidsmatige informatie. In het overleg tenminste wordt besproken: of de huidige doelen met bijbehorende kengetallen en normstelling het meest relevante zijn en of deze nog voldoen om de relatie financiën en resultaat weer te geven. In het overleg tenminste wordt besproken: Haalbaarheid en uitvoerbaarheid van de verbeteringen. In het overleg tenminste wordt besproken: de leesbaarheid van de P&C documenten met daarbij specifiek aandacht voor de inzichtelijkheid en doorwerking van nieuw beleid. In Q2 2020 met een voorstel te komen voor verbeteringen aan de begroting en zomerrapportage; als deze verbeteringsslag financiële consequenties heeft, deze aan de commissie AB voor te leggen. Indien nodig de P&C nota en financiële verordening 2017 aan te passen en ter vaststelling voor te leggen aan de raad en gaat over tot de orde van de dag.

De heer Kuipers zegt dat de raad vanavond weer bijeen mag komen om als democratisch orgaan een belangrijk besluit te nemen en dat gebeurt in alle vrijheid. De raad heeft ook de vrijheid om het met elkaar oneens te zijn en die vrijheid heeft men te danken aan het feit onder meer dat het land 75 jaar geleden is bevrijd. Om die reden dient de VVD een motie in.

M2019-035

Roept het college op om in lijn met de subsidieverordening en in samenwerking met onder meer de Oranjeverenigingen een mooi en uitdagend programma te maken voor de viering van 75 jaar vrijheid op 5 mei 2020; een voorstel hiertoe inclusief financiële gevolgen aan de raad voor te leggen in Q1 2020; hierbij een financiële richtlijn aan te houden van €0,75 per inwoner en gaat over tot de orde van de dag.

Is getekend door de fracties van L3B, CU, CDA, D66, GL, WIJ Lansingerland, PvdA en VVD. Dank u wel.

De heer Ruitenbergh heeft een motie 'sturen op het sociaal domein'. Deze wordt mede ingediend door L3B en D66.

M2019-036

Overwegende dat het sociaal domein ongeveer 25% van onze begroting is; inzicht in trends, zowel financieel, maatschappelijk als beleidsmatig, binnen het sociaal domein van essentieel belang is voor het gemeentebestuur om te (be)sturen; dit inzicht actueel dient te zijn om als gemeentebestuur, indien nodig, tijdig bij te kunnen sturen; er gekozen is voor een begroting op hoofdlijnen en een frequentie van een rapportage sociaal domein van 1x per jaar. Van mening zijnde dat het financiële belang van het sociaal domein groot is en dat dit vraagt om frequente (stuur)informatie voor de raad; het maatschappelijk belang van het sociaal domein groot is en dat dit vraagt om frequente (stuur)informatie voor de raad; met de huidige werkwijze de raad onvoldoende in staat is de kader stellende rol te spelen en het budgetrecht te weinig vorm en inhoud krijgt; dat het goed is om voor het sociaal domein naast de reguliere P&C cyclus aanvullende planning en control momenten te creëren, die gepresenteerd en besproken worden in de commissie samenleving; dat het niet nodig is om de uitgebreide jaarrapportage sociaal domein meerdere keren op te stellen, maar dat de aanvullende informatie op hoofdlijnen en op basis van financiële en maatschappelijke trends zeer gewenst is. Roept het college op om in samenspraak met de raad vooruitlopend op een aanpassing van de P&C cyclus een voorstel te maken voor een aanvullende rapportage voor het sociaal domein. Daartoe het college opdraagt om in Q1 van 2020 een beeldvorming, met externe (ervarings) deskundigen, te organiseren aangaande de P&C cyclus sociaal domein in het algemeen en tussentijdse rapportages voor de gemeenteraad specifiek. Na de beeldvorming in Q1 2020 in overleg te gaan met de CIE Samenleving over verbetering van de vorm van de begroting en de rapportages over het sociaal domein. In het overleg tenminste wordt besproken: stand van zaken op de onderwerpen Jeugd, Participatie en WMO, bijzondere ontwikkelingen bij beleidsaccenten sociaal domein en de financiën van deze onderwerpen. In het overleg tenminste wordt besproken: rapportages op hoofdlijnen en de frequentie van de rapportages. In het overleg tenminste wordt besproken: de wijze waarop trends op financieel, maatschappelijk als beleidsinhoudelijk terrein kunnen worden gepresenteerd in de rapportages. In het overleg tenminste wordt besproken: Haalbaarheid en uitvoerbaarheid van de verbeteringen in de rapportages sociaal domein en gaat over tot de orde van de dag.

De heer Hoek heeft twee moties. De eerste motie heet 'structureel in gesprek met jongeren'. Voor het gemiddelde oplettende raadslid: WIJ heeft deze motie twee jaar geleden ook al ingediend, alleen toen werd er meer verzocht om onderzoek te doen en om met resultaten te komen. Die resultaten zijn er wel. Ad hoc weet de gemeente jongeren goed te vinden, als hij de wethouder mag geloven. En dat gelooft hij ook, maar het gaat nu juist om het structurele karakter van dit verhaal. De voorzitter bedoelde met een kleine inleiding twee zinnen. De heer Hoek leest zijn motie voor:

M2019-037

Gezien het feit dat er in het coalitie akkoord staat opgenomen dat we in deze raadsperiode met jongeren spreken in plaats van over jongeren, willen we structureel inhoud geven aan dit uitgangspunt. Draagt het college op tijdens de midterm review van het sociaal beleid dit uitgangspunt nader uit te werken middels concrete voorstellen. Dit kan in de vorm van een jongerenraad of een jongeren burgemeester, maar ook andere vormen zijn denkbaar (bijvoorbeeld een jongerenpanel op social media, chillplek spreekuur). Zaak is wel dat de vorm structureel is en aansluit bij de jongeren cultuur en de middelen die daarbij horen. Er dient gekeken te worden naar een passende vorm voor de verschillende leeftijdscategorieën.

Hoe leuk zou het niet zijn als de festiviteiten straks m.b.t. de 75-jarige bevrijding gevierd zouden kunnen worden met de jeugdburgemeester aan de zijde van de heer Van de Stadt. Deze motie wordt gesteund door GL en de PvdA. Dan heeft hij nog een motie 'opvang van gewonde in het wild levende dieren'. Die wordt gesteund door L3B, D66 en GL.

M2019-038

Gezien het feit dat Wildopvang Delft in financiële problemen verkeert. Deze Wildopvang reeds 40 jaar kosteloos ook voor Lansingerland van toepassing is. Er geen alternatief is voor de opvang van gewonde, in het wild levende dieren. De Wildopvang in een Lansingerlandse behoefte voorziet (106 dieren in 2018). De stichting per 01-01-2020 stopt indien de financiële positie niet verbetert. Verzoekt het college per ommegeande in overleg te treden met de Wildopvang over voortzetting van de opvang van de gewonde in het wild levende dieren uit Lansingerland; op korte termijn (voor 31.12.19) een voorziening te treffen opdat de voortzetting van de opvang van in het wild levende dieren in het 2020 gewaarborgd wordt middels de inzet van de Wildopvang Delft; beleid te ontwikkelen omtrent de opvang van in het wild levende dieren en bij beleid hoort ook een stukje financiën; voor de jaren 2021 en volgende jaren in de begroting structureel budget op te nemen om de opvang van de in het wild levende dieren te garanderen; dit geheel voor de zomer 2020 terug te koppelen aan de raad.

Hij is benieuwd wat het kost. Hij heeft contact gehad met de Wildopvang en zij stellen dat het om ongeveer € 50 per dier zou gaan, dus dat zou om en nabij de € 5.000 zijn. Verder zegt hij niet dat opvang perse via de Wildopvang Delft zou moeten. Misschien zijn er alternatieven, dat weet hij niet, maar

Wildopvang Delft ligt het meest voor de hand omdat zij dat al 40 jaar naar volle tevredenheid doen. De motie is mede ondertekend door L3B, D66 en GL. Dank u wel.

De heer Markus dient twee moties in. De eerste is de motie 'dag van Lansingerland'.

M2019-039

De Raad van de gemeente Lansingerland, in vergadering bijeen d.d. 7 november 2019, gehoord de beraadslaging, overwegende dat het vertrouwen in het gemeente vergroot moet worden; de gemeente bestaat uit de burgemeester, wethouder, gemeenteraad en ambtenaren; vertrouwen niet alleen vergroot wordt met het maken van plannen en beleidsnotities; het gemeentehuis, ten onrechte, door een deel van de inwoners ervaren wordt als het "glazen huis"; het voor de samenleving niet altijd duidelijk is wat er in het gemeentehuis allemaal gedaan wordt; de gemeente dicht bij de samenleving moet staan; het uiteraard al zo is dat het college, de gemeenteraad en de ambtenaren veel contacten met de samenleving hebben; de Dag van Lansingerland kan dienen als een symbool van openheid en samenwerking van de gemeente en de samenleving; dit symbool kan bijdrage aan het verbeteren van vertrouwen in onze gemeente; er genoeg voorbeelden zijn te noemen om met elkaar binnen Lansingerland aan de slag te gaan: a. Dag meehelpen op het afvalbrengstation b. Dag meehelpen bij schuldhulpmaatje c. Samen met de wijkverpleging bezoeken rondes lopen d. Etc. Roept het college op om 1 keer per jaar het gemeentehuis te sluiten en aan de slag te gaan in heel Lansingerland; voor 1 juli 2020 terug te koppelen wanneer dit plaats gaat vinden en in welke vorm. Roept de raad op aan de activiteiten actief deel te nemen en gaat over tot de orde van de dag.

De tweede motie is de motie 'duidelijke informatie' en dat blijkt uit de motie, hoopt de CU.

M2019-040

De gemeenteraad van Lansingerland vergadert met elkaar op donderdag 7 november. Bij de bespreking van de begroting 2020-2023 heeft de raad een verzoek aan het college van burgemeester en wethouders. Voor het verzoek aan het college heeft de raad een aantal argumenten: 1. De gemeente gebruikt soms moeilijke woorden en zinnen in informatie voor inwoners. 2. Niet alle inwoners begrijpen deze informatie van de gemeente. 3. Informatie op taalniveau B1 is voor 80% van de mensen duidelijk. 4. Taalniveau B1 (eenvoudig Nederlands) is niet alleen voor mensen met een lager opleidingsniveau. Ook hoger opgeleiden en professionals lezen meestal liever teksten in eenvoudig en begrijpelijk Nederlands. 5. Een aantal gemeenten in Nederland gebruikt al beeldbrieven. 6. Beeldbrieven passen bij de tijd waarin veel mensen filmpjes kijken om aan informatie te komen. 7. De Rijksoverheid vindt het gebruiken van duidelijke taal door ambtenaren heel belangrijk. 8. Brieven en de website van de gemeente zijn al steeds beter te begrijpen. De raad heeft de volgende redenen voor zijn verzoek: 1. Het is belangrijk dat iedereen informatie van de gemeente begrijpt. 2. Over het gebruiken van duidelijke taal door de gemeente zijn nog geen afspraken gemaakt. 3. Als alle informatie voor inwoners op taalniveau B1 is, kunnen bijna alle inwoners dit begrijpen. 4. Filmpjes, infographics, en animaties in brieven en op de website passen in een tijd waarin steeds meer met beeld wordt gewerkt. Daarom heeft de raad de volgende verzoeken aan het college: 1. Om bij alle informatie, waar mogelijk, voor inwoners taalniveau B1 te gebruiken; 2. Om te onderzoeken hoe onze berichten en mededelingen duidelijk en begrijpelijk worden voor iedereen. Zoals bijvoorbeeld beeldbrieven, YouTube-filmpjes, readspeaker of QR-codes. Na dit verzoek gaat de raad weer verder met de andere werkzaamheden.

Mevrouw Den Heijer dient 4 moties in. De eerste zal ze toelichten en de drie andere worden toegelicht door haar collega de heer Muis. Ze start met de motie die gaat over duurzame doelen, die gesteld zijn, en waartoe deze motie oproept om zich daarbij aan te sluiten en ook bij het netwerk van de VNG. Ze zal dit wat meer toelichten in haar bijdrage. De motie luidt:

M2019-041

Overwegende dat de Sustainable Development Goals (SDGs) van de Verenigde Naties 17 duurzame ontwikkelingsdoelen omvat (zie bijlage van alle 17 doelen), die ook voor gemeente Lansingerland relevant en belangrijk zijn; de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) gemeenten ondersteunt bij het invulling geven aan de duurzame ontwikkelingsdoelen via de VNG-campagne Global Goals Gemeente, bijvoorbeeld via het bieden van kennis, tools, communicatie en netwerk; inmiddels 66 gemeenten zich hebben aangesloten bij de campagne. Constatende dat Lansingerland met haar eigen duurzaamheidsvisie inmiddels aansluiting zoekt bij 6 van de SDG's en ook op andere onderwerpen aan de slag is of wil gaan. Ook Lansingerland verder kan profiteren van ondersteuning vanuit de VNG en andere aangesloten Global Goals gemeenten, bij het behalen van haar duurzaamheidsambities; -Lansingerland op dit moment nog niet is aangesloten bij de Global Goals campagne van de VNG. Verzoekt het college: te verkennen om de gemeente Lansingerland aan te melden als Global Goals gemeenten.

D66 dient deze motie samen in met GL en de PvdA. Dan geeft ze nu het woord aan de heer Muis. De voorzitter geeft het woord aan de heer Muis.

De heer Muis heeft nog drie moties en die gaan allemaal over afval. Daar wordt al langer over gesproken, men is er al heel lang over aan het nadenken. De raad, de ambtelijke organisatie, het college en zo ook D66. Onder aanvoering van het nieuwe raadslid de heer Weerheim heeft D66 een excursie georganiseerd en daar komen deze drie moties vandaan. De eerste heet 'verlagen afvalstoffenheffing inwoners'.

M2019-042

Overwegende dat de gemeente Lansingerland er financieel goed voor staat; de meerjarenbegroting sluitend is; de afgelopen jaren is gezorgd voor verlaging van de lasten naar het niveau van vergelijkbare gemeenten. Van mening dat de verhoging van de afvalstoffenheffing met 20,8% haaks staat op dit ingezette beleid; de lastenverhoging voor veel huishoudens een forse tegenvaller betekent; inwoners niet in staat gesteld zijn om door ander afvalbeleid en daarmee samenhangend inzamelgedrag de kosten te verlagen. Verzoekt het college de stijging voor komend jaar (minus de eenmalige korting in 2019) bij de Kaderbrief 2021 ongedaan te maken en de lastenverlaging mee te nemen als kader bij het op te stellen nieuwe afvalbeleid.

Hij denkt dat een forse tegenvaller niet in B1 uitgelegd hoeft te worden. Deze motie dient D66 in met GL. Dan de tweede motie, die gaat over de openingstijden van het nieuwe afvalbrengstation.

M2019-043

Overwegende dat volgens het dienstverleningsconcept van Lansingerland de bewoner centraal staat; de gemeente zich dienstbaar opstelt naar wat de samenleving verwacht; er wordt aangesloten op de behoefte van de inwoner en ondernemer; het afvalbrengstation aan de Bosland 51 in Bergschenhoek toe is aan modernisering; met de upgrade een modern en veilig afvalbrengstation wordt gerealiseerd; inwoners in het weekend vaak tijd hebben om te klussen, te tuinieren, op te ruimen; er tijden en dagen zijn waarop de behoefte aan openstelling waarschijnlijk groter is; de wethouder de suggestie heeft meegenomen om te kijken naar openstelling op zondag; tijdens de beeldvorming bleek dat er vooralsnog niet uit wordt gegaan van andere openingstijden. Verzoekt het college na te gaan wat de behoefte is onder inwoners en ondernemers ten aanzien van de openingstijden van het afvalbrengstation; de raad bij de behandeling van het nieuwe afvalbeleid een voorstel te doen voor nieuwe openingstijden en -dagen passend bij de dienstverleningsvisie en bij een modern afvalbrengstation.

Deze motie wordt mede ingediend door PvdA en GL. Dan de laatste, die is iets langer. Afval scheiden loont.

M2019-044

Overwegende dat er een landelijke doelstelling is om in 2020 het aantal kilo's restafval per inwoner terug te brengen naar 100 kilo. Daarnaast het streven is om het scheidingspercentage te verhogen naar 75%. Lansingerland op dit moment nog niet aan de doelstelling voldoet. Het nieuwe afvalbeleid is vertraagd en dit jaar niet meer op de agenda van de raad komt. Het klimaat en de mens baat heeft bij een circulaire economie. Financiële prikkels het duurzaamheidsgevoel van inwoners kunnen stimuleren. In 2020 de afvalstoffenheffing stijgt met 20,8%. De grootste kosten worden veroorzaakt door de verwerking van restafval. De gemeente Woerden, als voorbeeld, een bewezen succesvol afvalbeleid heeft ingevoerd waarbij het belonen van inwoners centraal staat. Alle inwoners een standaard afvalstoffenheffing betalen, maar wie minder restafval aanbiedt en dus goed afval scheidt, wordt beloond met een korting op deze heffing. Minder restafval leidt tot een hogere korting die gelijk is aan de kosten die de gemeente uitspaart doordat er minder restafval verwerkt hoeft te worden. Op deze manier afval scheiden positief wordt benaderd en niemand er op achteruit gaat. Een gedigitaliseerd systeem de gemeente beter in staat stelt om het ophalen van afval efficiënter te laten verlopen. Van mening dat Lansingerland moet streven om de nationale doelstellingen te halen; Lansingerland een vooruitstrevend afvalbeleid verdient dat duurzaamheid centraal stelt; het leren van succesvol beleid in andere gemeenten van belang is; duurzaam gedrag moet lonen; een positieve benadering de voorkeur krijgt. Verzoekt het college in de beraadslaging naar een nieuw afvalbeleid een systeem waarbij afval scheiden positief beloond wordt (zoals bijvoorbeeld 'het nieuwe inzamelen' van de gemeente Woerden) mee te nemen en de haalbaarheid hiervan te onderzoeken voor Lansingerland.

De motie dient D66 mede in namens PvdA en GL. Dank u wel.

De heer Ruijtenberg dient vanavond twee moties en één amendement in. Om de volgorde van de overzichtslijst niet teveel in de war te gooien zal hij beginnen met de twee moties. De eerste motie dient hij in namens de collega's van D66 en WIJ. Onderwerp: zeg ja tegen de ja-ja sticker.

M2019-045

De raad van de gemeente Lansingerland in vergadering bijeen 7 november 2019, gehoord de beraadslaging, constaterende dat huishoudens op dit moment gemiddeld 32 kilo per jaar aan reclame drukwerk en huis-aan-huis bladen krijgt; er momenteel in Lansingerland gewerkt wordt met een opt-out systeem als het gaat om reclame drukwerk en huis-aan-huis bladen; de huidige nee-nee sticker niet door elke inwoner van Lansingerland gebruikt wordt, omdat het verkrijgen van de sticker als lastig ervaren wordt en geen positieve uitstraling aan de voordeur geeft; er in Amsterdam sinds 2018 gewerkt wordt met de ja-ja sticker met positieve resultaten. Overwegende dat de hoogste trede van circulariteit het voorkomen van afval is; een opt-in systeem een effectieve manier is om de hoeveelheid aan papierafval te verminderen; een opt-out systeem een systeem is waarbij de ontvanger moet aangeven dat deze geen reclame drukwerk en/of huis-aan-huis bladen wil ontvangen, een opt-in systeem is exact het omgekeerde, de ontvanger moet aangeven dat deze wel reclame drukwerk en huis-aan-huis bladen wil ontvangen, “geen drukwerk” gaat dus de norm worden; de duurzame keuze nu nog de meeste inspanning vraagt, als bewoners geen reclame drukwerk en huis-aan-huis bladen willen ontvangen moeten zij hier zelf een inspanning voor leveren; deze motie al eerder voorlag in juli maar op verzoek van de wethouder is teruggetrokken omdat deze wellicht een onderdeel zou gaan uitmaken van het nieuwe afvalbeleid. Roept het college op om effectieve communicatie te verzorgen naar alle inwoners van Lansingerland voor de invoering van een ja-ja sticker; dit te doen door middel van eenmalig een setje stickers naar huishoudens op te sturen, begeleid van communicatie; daarvoor een eenmalig bedrag te reserveren van € 20.000 vanuit de algemene reserve voor het begrotingsjaar 2020; indien de Hoge Raad besluit dat de ja-ja sticker een geldig instrument is, dit onderdeel te maken van het nieuwe afvalbeleid.

De tweede motie gaat over verduurzaming gemeentelijk vastgoed.

M2019-046

De raad van de gemeente Lansingerland in vergadering bijeen d.d. 7 november 2019, gehoord de beraadslaging, overwegende dat de gemeente heeft uitgesproken een CO2 neutrale bedrijfsvoering te willen hebben en de verduurzaming van het vastgoed een grote stap in deze richting is; uit onderzoek blijkt dat de cost of ownership bij het zwembad voor de komende 20 jaar met een miljoen euro kan afnemen door te verduurzamen (onderhoud en energie-inkoop zonder verduurzaming: 3 miljoen dus €150.000 per jaar, aanleg duurzame installatie en onderhoud: 2 miljoen, dus €100.000 per jaar); er voor de basisscholen al een berekening is gedaan voor de cost of ownership voor een termijn van 20 jaar en ook hieruit bleek dat in veel gevallen de kosten omlaag konden worden gebracht door te verduurzamen; er nog niet voor al het gemeentelijk vastgoed zo'n berekening is gedaan. Van oordeel dat er mogelijk geld in rook opgaat doordat de gemeente een deel van het vastgoed nog niet heeft verduurzaamd. Draagt het college op zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk een maand voor de behandeling van de begroting 2021 voor al het gemeentelijk vastgoed, waar dit onderzoek nog niet is uitgevoerd, te onderzoeken of de total cost of ownership voor een termijn van 20 jaar omlaag kan worden gebracht door te verduurzamen en de uitkomsten hiervan met de raad te delen en dit elke vier jaar te herhalen en gaat over tot de orde van de dag.

Hij dient deze motie in namens de gehele optimistische oppositie, zijnde GL, PvdA, WIJ en D66. Tot slot een amendement. Onderwerp: meerjarenbegroting 2020-2023.

A2019-018

De raad van de gemeente Lansingerland in vergadering bijeen d.d. 7 november 2019. Ondergetekende stelt het volgende amendement voor. Het beslispunt 1 : de begroting 2020-2023 vast te stellen', als volgt te wijzigen: 1. De begroting 2020-2023 vast te stellen, met dien verstande dat op pagina 13 bij paragraaf 1.7 de titel: 'Optimaal benutten van het burgerpanel met een maximum van vijf keer per jaar' wordt gewijzigd in: 'We zetten het burgerpanel ten minste vijf keer per jaar in'; de tekst van de eerste regel van deze alinea: 'We zetten het burgerpanel maximaal vijf keer per jaar in' wordt gewijzigd in: 'We zetten het burgerpanel ten minste vijf keer per jaar in, echter het college heeft de mogelijkheid hier door onvoorziene omstandigheden van af te wijken'. Toelichting. In het huidige raadsvoorstel is opgenomen dat het burgerpanel maximaal vijf keer per jaar ingezet zal worden. Van mening zijnde dat het burgerpanel een belangrijk adviesmiddel is en er reeds drie geoormerkte voorstellen tot het burgerpanel benoemd zijn, blijven er slechts twee consultatiemogelijkheden over. Gezien de vele belangrijke dossiers die er nog voor ons liggen in 2020 kan dit te weinig zijn. De indiener ziet graag de mogelijkheid om het burgerpanel vaker dan vijf keer per jaar in te zetten maar begrijpt dat het college hiervan af zou kunnen wijken wegens redenen die op dit moment nog niet inzichtelijk zijn.

Deze motie dient hij in mede namens D66. Dank u wel.

Mevrouw Verhoef wil namens de PvdA graag een motie indienen: plan en budget, gratis RET OV voor AOW gerechtigden met een laag inkomen.

M2019-047

Overwegende dat er alles aan gedaan moet worden om nog deze bestuursperiode het gratis OV voor ouderen met een kleine beurs te realiseren; het collegeprogramma 2018-2022 stelt dat we voor senioren de financiële drempel willen verlagen om gebruik te maken van het openbaar vervoer; eenzaamheid bij ouderen met kracht moet worden bestreden; gratis OV voor ouderen met een laag inkomen op het gehele regionale RET-net ook goed aansluit bij het plan van het college om in 2019 een onderzoek uit te voeren naar flexibel vervoer voor ouderen tussen de kernen en voor werknemers van de bedrijventerreinen; regiogemeenten als Rotterdam en Capelle aan den IJssel al veel ervaring op hebben gedaan met gratis OV voor ouderen in hun gemeente. Verzoekt het college om in overleg met RET en vervoersautoriteit metropoolregio een plan op te stellen om met ingang van 2021 gratis OV op het gehele RET-net voor Lansingerlandse ouderen met een laag inkomen mogelijk te maken; in de kaderbrief 2021 de raad een voorstel te doen om de budgettaire gevolgen van dit gratis OV voor deze groep te regelen en dit onder voorbehoud van de financiële ruimte, die de meerjarenbegroting 2021-2024 biedt.

De voorzitter stelt vast dat alle raadsleden, die verwacht werden, inmiddels zijn binnengedruppeld. De raad gaat beginnen met de eerste termijn en de voorzitter keert terug naar de fractie van L3B.

Eerste termijn

De heer Van Doorn vindt het een mooie lijst om met elkaar door te nemen. Eerst de eigen ingediende motie, samen met WIJ en CDA, planning en control. Tijdens de bijdrage vorige week in de commissie was er een heldere rode lijn te ontdekken, veel vragen kwamen voort uit kengetallen. Het amendement van GL is daar o.a. een voorbeeld van. Hoe interpretere je die? Hoe mee om te gaan? Een discussie over stelposten, momenten waarop de raad invloed kan uitoefenen, behoefte aan rapportages, de nieuwe situatie van de gemeente t.o.v. waar het vandaan komt, waar het naar toe gaat, dat vraagt mogelijk ook om andere informatiebehoefte. Daardoor hecht L3B veel waarde aan deze motie, de handreiking om in gezamenlijkheid met elkaar naar een product te komen, waar zowel college als raad als ambtelijke organisatie baat bij heeft. Wat zijn de ideeën erbij? Door de planmatige aanpak, die men voor staat, ontstaat een model wat twee of drie kanten op werkt, als de kaders scherper gesteld worden om als gemeente en als raad in control te zijn en tijdig de goede keuzes te maken. De motie van de VVD en bijna de hele raad op één na: een fantastisch initiatief natuurlijk. Dat moet men met elkaar groot vieren. Laat men zich realiseren, dat de mensen die echt gestreden hebben het nog mee kunnen vieren en dat die momenten steeds minder haalbaar zullen zijn. Hij roept ook een ieder op om er echt een gedenkwaardig moment van te maken en om dat groots te vieren met elkaar. Sturen op het sociaal domein. De heer Ruitenbergh verwoordde het allemaal uitstekend en het ligt in het verlengde van de planning en control motie, om meer grip te krijgen. Dit is een belangrijk beleidsveld wat eruit gelicht wordt. Dat kan dan ook weer in die uitwerking als een mooi voorbeeld dienen voor andere beleidsvelden, om op diezelfde manier met elkaar tot de juiste informatiebehoefte en rapportagesets te komen, prima. De Wildopvang was ineens heel actueel en tegelijkertijd ook zorgelijk. Het is een gat in het beleid en daar zou een organisatie mogelijk de dupe van zijn. Het in gesprek gaan wil niet zeggen dat het een soort ongedekte cheque is, want men wil natuurlijk wel waarborgen hebben in 2020, dat waarvoor betaald wordt ook geleverd wordt, maar die mensen moeten zeker geholpen worden. Voor nu is het geregeld en dan moet nagedacht worden hoe dat structureel te organiseren en welke kostenpost daarbij hoort. Dat is een heel logische volgorde in de stappen die in de motie staan. Structureel in gesprek met jongeren. Daar kan men moeilijk op tegen zijn natuurlijk. En dat is L3B natuurlijk ook niet. Dat hebben ze slim gedaan, want het stond in het coalitieakkoord van L3B, dus L3B is per definitie voor mét jongeren praten i.p.v. alleen maar over. Hij is wel benieuwd naar de reactie van de wethouder of er dan momenteel echt een probleem is op dat vlak. Op de website zag hij wat er met het initiatief 'pubers in de spotlight' allemaal gebeurt. Hij kan het zich haast niet indenken dat dat alleen maar door ouderen bedacht is. Dak eraf, escape game, de hackaton, Lansingerland jeugd, chillplekken, voorlichting m.b.t. gamen. Het sluit redelijk aan op wat jongeren doen en wat ze zelf aangeven, maar hij is benieuwd of er nog ruimte is. De heer Hoek geeft hem gelijk. Is het hem bekend dat met name het structurele karakter in de motie onderstreept wordt? Daar gaat het om. De heer Van Doorn kan zich niet indenken dat het een eenmalige actie is van het college, om drie of vier activiteiten te doen en om er dan mee te stoppen. Hij heeft het idee dat het structurele erin zit, maar hij is heel erg benieuwd naar de reactie van de wethouder, of een rapportage nodig is. Aan de andere kant is recent een motie aangenomen over burgerparticipatie en hoe dat beter ingevuld kan worden. Hij kan het zich zomaar voorstellen dat jongeren daarin een heel belangrijke doelgroep zijn. Als men met elkaar in gesprek gaat over de vraag hoe burgerparticipatie echt handen en voeten gegeven wordt op een manier die aanslaat in de samenleving, dat het lost komt van deze bureautjes, dan kan hij het zich voorstellen dat er een maatwerk aanpak krijgt met jongeren. Volledig op één lijn als het om de doelstelling gaat. Even kijken of een midterm review het grote verschil gaat maken in wat gedaan wordt, want het gaat er uiteindelijk om wat er gedaan wordt. Informatie van de gemeente moet voor iedereen duidelijk zijn. Dat zou zomaar uit het

verkiezingsprogramma van L3B kunnen komen, waar klantgedrevenheid en duidelijk communiceren prominent genoemd staan. Dus daar is L3B zeker niet tegen, zelfs voor. Waarom dan niet mee getekend? Want dat is dan de volgende vraag. Daar zit wel iets in, want het kan wel prachtig op papier geschreven worden en vervolgens moet het gedaan worden. Hij is dan wel benieuwd wat er nu nog voor nodig is, dat er nog meer gedaan gaat worden dan nu al wordt gedaan. Hij ziet hele goede ontwikkelingen als het gaat om de website, kort en bondig. Hij heeft begrepen, dat het vooral in de brieven zit en dat soort documenten. Dan is het prima om op te schrijven, maar hij wil eerst weten wat er echt nodig is om het te gaan realiseren. En nog veel belangrijker, en daar wil hij echt speciale aandacht voor vragen, en dat gaat over de zogenoemde readspeaker in mooi Nederlands. Dat lijkt iets simpels. Men kan de meest korte zinnen maken in de meest simpele taal, maar wie zwaar dyslectisch is, visueel beperkt, ongeletterd, dan kunnen de zinnen zo kort gemaakt worden als men wil, maar dan wordt het er voor die groep niet begrijpelijker door. Er is een readspeaker op de website, maar hij heeft begrepen dat die de achterliggende documenten niet voorleest. Dan heeft men op hoofdlijnen wat te pakken, maar dan zou hij dat soort instrumenten nadrukkelijker terug zien in de aanpak. Mevrouw Verhoef vraagt of hij dan misschien een punt aan het dictum zou willen toevoegen, zodat er ook extra aandacht voor mensen met dyslexie is. De heer Van Doorn zou dat zomaar willen, tenzij de wethouder straks zegt het te hebben. De heer Markus merkt op, dat de readspeaker expliciet in het dictum is opgenomen. Ze hebben elkaar al gevonden. De heer Van Doorn is het daar mee eens, het staat er ook in. Het gaat erom, dat dat ding momenteel niet goed werkt. Hij was er niet voor aan het pleiten om het specifiek op te nemen. Het is breder. Het is er en hij wil gewoon dat het ding werkt. Daar komt het eigenlijk op neer, want anders blijft men dingen opschrijven, maar hij wil gewoon dat dingen gerealiseerd gaan worden. Dus ze vinden elkaar op de inhoud, maar er zijn wat uitvoeringsdingen waar hij nog wat toelichting op wil voordat L3B definitief voor stemt. De dag van Lansingerland. De onderliggende spreekt L3B enorm aan: dicht bij de bevolking, weten wat er speelt. Maar dat zit voor een groot deel in de nieuwe lijn die het ambtelijk apparaat volgt. Het van buiten naar binnen werken. Dat kan men niet doen door er niet te zijn, want anders blijft dat ook een holle frase. In de omgevingswet zit van alles in om juist elkaar te bereiken, in gesprek te gaan en naar binnen te halen, de motie over burgerparticipatie raakt meerdere voorstellen, het invullen van doet men niet zonder met elkaar in gesprek te raken. Een dag het gemeentehuis dicht doen, deur op slot en buiten die verbinding zoeken: L3B vindt de actie goed, maar bij het middel om dat doel te bereiken heeft L3B twijfels. L3B ziet veel meer in een goed inwerkprogramma als nieuwe werknemers hier starten, waarbij verplichte stages gelopen gaan worden in het beleidsveld waarin men actief is. Daar is best wel wat creatiefs in te bedenken. Dan wel tussentijds een opfrisprogramma waarbij maatwerk geleverd kan worden, niet heel de dag de deur dicht. Hij vindt dit wel heel erg bij de verantwoordelijkheid van de gemeentesecretaris komen, hoe hij zijn organisatie wil aansturen. Hij wil het daar laten waar de verantwoordelijkheden horen als het gaat om de verbinding met de samenleving te maken van het ambtelijk apparaat. Dat neemt niet weg dat L3B inhoudelijk onderschrijft wat het doel is. Dan de moties van D66. Hij noemt ze bewust even in gezamenlijkheid, hoewel ze losse elementen, maar ze komen neer op de onvrede over het tijdspad waarbinnen het afvalbeleid het levenslicht moet zien. Tijdens de commissiebehandeling zei de wethouder dat er een brief aankomt m.b.t. hoe het ingevuld gaat worden. Toen was daar de reactie op met onvrede dat er nu nog niets ligt. Dit neemt niet weg dat wat er inhoudelijk in staat allemaal relevante thema's zijn en politiek geladen. Men kan verschillen m.b.t. wat er in staat, of men het erover eens is. L3B wacht even de reactie van de wethouder af op deze moties, of het inderdaad raakt aan de brief die naar de raad komt op korte termijn en de gesprekken die gevoerd gaan worden over al de uitgangspunten die in deze moties zitten. Of het nu te vroeg is, maar dat zou echt een verkeerde woordkeuze zijn, maar of op korte termijn niet hetzelfde gesprek gevoerd gaat worden. De heer Muis begrijpt wat de heer Van Doorn bedoelt. Eén van de drie moties gaat over de afvalstoffenheffing en de kaders die daarvoor in de begroting opgenomen kunnen worden, straks bij de kaderbrief. Natuurlijk kan het ook later, maar dit is wel het moment om te bepalen dat het een volgende keer er wel goed in komt te zitten, als men vindt dat het er nu niet goed in zit. Over de andere punten kan men het ook hebben bij de behandeling van het afvalbeleid, over de openingstijden. Neem dat mee in de overweging. De heer Van Doorn vindt het fijn te constateren, dat ook hij de heer Muis begrijpt en wat hij wil zeggen. L3B gaat dat zeker wel in overweging mee nemen. Dit neemt niet weg dat dit soort zaken integraal behandeld moeten worden en niet een element eruit. Het is altijd lekker om te zeggen: de kosten omlaag. Maar hoe gaat men dat volgend jaar doen en het jaar daarna. Een beetje hap snap. Het hoort echt bij elkaar, zeker als het gaat over de kostendekkendheid van het afvalbeleid, om daar niet mee te spelen. Op een andere motie wil hij graag de reactie van de wethouder, of Lansingerland onderdeel moet zijn van gemeente op Global Goals. Hij is niet helemaal diep thuis in het duurzaamheidsbeleidsstuk, maar hij kan zich herinneren dat het al gebaseerd is op die zeventien duurzaamheidsontwikkelingsdoelen. Wat gebeurt er voor verschrikkelijks in Lansingerland als de gemeente zich niet aansluit bij die gemeenten? Bant de VNG de gemeente dan? Of krijgt Lansingerland dan geen ondersteuning? Hij is benieuwd wat het effect is als de gemeente daar niet in mee gaat doen. De ja-ja sticker kan hij zich nog herinneren van een paar maanden terug. Toen zei L3B nee-nee. Als hij kijkt naar de situatie t.o.v. dat moment, want het is nog vrij recent, dus het is geen nieuw inzicht wat een paar jaar later veranderd kan zijn, dan ziet L3B nog geen aanleiding om de discussie van toen opnieuw te doen of het standpunt van toen te veranderen. Tenzij hij vandaag

overtuigd wordt in het debat, zal L3B die niet steunen. De voorzitter wijst hem erop, dat hij al 12 minuten bezig is. Iedereen heeft er recht op om er goed uit te komen, maar houd er wel rekening mee. De heer Van Doorn is er bijna. Toen hij begon aan deze begrotingsbehandeling had hij niet verwacht dat de raad 14 moties en een amendement te verhapen kreeg. Hij probeert het snel te doen. Waar hij nu in investeert in standpunten, hoeft hij aan het eind niet in te halen. De voorzitter is het daar mee eens. De heer Van Doorn gaat in op de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Als je dat zo leest, denk je: dat moet je doen. Hij is benieuwd naar de reactie van de wethouder hierop. Kloppen de aannames, die daar staan, dat er allerlei geld verdwijnt als sneeuw voor de zon. Het klinkt alleen maar goed, investeren in investeren. Er wordt gefocust op de opbrengsten, maar hij kan het zich zomaar voorstellen dat hier ook enorme investeringen aan ten grondslag liggen. Hij is dus erg benieuwd hoe dat financieel geduid moet worden, die twee zaken. Hij kan het zich ook voorstellen, dat de wethouder duurzaamheid hier al eens eerder over nagedacht heeft en dat hij niet denkt: dat is een wonderlijke, die had ik nog niet gezien. Dat er misschien iets over te zeggen is in het kader van opbrengsten, kosten, tijdspad. Dit heeft een versnelling in zich, dat is mooi, maar zorgt zo'n versnelling er niet voor dat andere doelen in het duurzaamheidsbeleid op de langere baan geplaatst worden? Loop men dan daar geen risico's op? Men kan nu wel alles snel willen, maar misschien zit er een bepaalde planning in. Ook was er een discussie over wat de organisatie aan kan. Wordt de organisatie niet verschrikkelijk overvraagd? Hij zou daar meer duiding in willen hebben, voordat er een standpunt ingenomen wordt. Het amendement van GL komt behoorlijk ver in de buurt van waar L3B voor staat: raadpleging van de mensen waar het om gaat, de inzet van al die middelen om meningen uit de samenleving te halen. Hij hoorde de wethouder zeggen dat er vijf staat, maar als het zes of zeven is, is het niet het beleid dat dat niet mag. Hij is eigenlijk benieuwd hoe die soepelheid gezien moet worden. Als het woord maximaal vervangen wordt door optimaal, komt het dan niet dichterbij de buurt van wat men mogelijk met elkaar bedoelt, als het gaat om de achterliggende gedachte van het amendement? Hij ziet hem het hoofd schudden, dus misschien gaan ze elkaar daar niet vinden. De heer Ruijtenberg legt uit, dat maximaal maximaal betekent. En optimaal geeft aan, dat vijf het meest ideale instrument zou zijn qua hoeveelheid. Daarom kan het woord maximaal niet vervangen worden door optimaal. De heer Van Doorn denkt dat het inderdaad is hoe men naar woordjes kijkt. De wethouder kennende zal hij niet zeggen dat de zesde keer na vijf onbespreekbaar zou zijn, maar het staat er niet, dus hij kan zich erachter verschuilen. Hij is benieuwd naar de reactie van de wethouder hierop. Dan plan en budget gratis RET OV. De PvdA schrijft wat men met elkaar al eerder heeft opgeschreven. Er komt een plan, er is een toezegging dat er op korte termijn een reactie komt. Inhoudelijk eens, maar ook overbodig om dat opnieuw vast te leggen met een motie, terwijl het al is vastgelegd in het coalitieakkoord en collegeprogramma. Hij heeft de toezegging van de wethouder gehoord, dat er op korte termijn een plan komt. Daar wil hij het bij laten.

De heer Kuipers wil allereerst zijn dank uitspreken aan het college voor deze begroting. Een prachtige begroting, daar mogen ze met zijn vijven trots op zijn. De moties en het amendement gelezen hebbende, die zich tamelijk in de marge bevinden, staat de kern van de begroting recht overeind. Dat is een compliment waard. Inderdaad, 15 moties en amendementen. Er zijn 8 partijen, twee termijnen, het college is ook nog een partij. Hij heeft zitten rekenen: dat levert 270 commentaren op vanavond. Hij hoopt dat de mensen die het volgen het interessant blijven vinden. Hij wil een klein beetje mee helpen door het in de eerste termijn zo te doen: hij behandelt alleen de moties en het amendement waar de VVD op voorhand tegen is. Dat dreigt een chagrijnige spreekbeurt te worden, maar niet getreurd, er blijven nog moties over, waarvan de VVD graag de reactie van het college wil afwachten. Goed opletten of u genoemd wordt. Motie 39 van de CU over het gemeentehuis: de VVD zal niet voor stemmen. De VVD vindt de gedachte die er achter zit best aardig. Hoewel, als het zuur uitgelegd wordt kan men denken dat de raad het ambtelijk apparaat verwijt niet te weten wat er buiten deze gemeentemuren zich bevindt. De heer Markus noemt niet alleen de ambtenaren in de motie. De gemeenteraad komt er genoeg in voor. Als de VVD het zuur vindt, dan geldt dat ook voor de raad, maar die zuurheid herkent hij niet. De heer Markus mag die zuurheid uitspreken van de Kuipers, maar hij is wat voorzichtig met mensen die hij niet kent. Hoe dan ook, het gemeentehuis een hele dag sluiten is een te groot offer voor het doel wat de CU nastreeft, dus daar zal de VVD niet voor zijn. Dan motie 42 van D66 over het verlagen van de afvalstoffenheffing inwoners. In het licht van de brief die vandaag is geplaatst over het hele afvalbeleid en dat daar nog burgerparticipatie volgt en dat bij afvalstoffenheffing mee speelt dat het structureel kostendekkend moet zijn, vindt de VVD het te vroeg. Het past meer bij een grotere afweging over het gehele beleid. Dat betekent dat de VVD tegen motie 43 van D66 zal zijn m.b.t. de openingstijden van het afvalbrengstation, hoewel de VVD hard meevoelt met D66 m.b.t. hoe fijn het zou zijn als dat afvalbrengstation eruit gaat zien alsof het 2019 is. Wethouder Fortuyn gaat daar straks iets moois over vertellen, want hij heeft dat in zijn hart gesloten. Motie 44 van D66 over het scheiden van afval, wat zou leiden tot een bepaald systeem, diftar. Hiervan heeft het college in zijn brief gezegd voor het afval toe te willen naar burgerparticipatie. De VVD heeft al bedacht hier een referendum over te houden. Als de burgerij vindt dat voor teveel restafval apart zou moeten worden afgerekend, zal de VVD zich daarbij aansluiten. Maar laat men eerst even afwachten wat inwoners daarvan vinden. De VVD is van mening dat referenda gerespecteerd moeten worden. De heer Muis hoort de VVD zeggen al te weten wat de wethouder gaat zeggen, dat ze een referendum willen doen om te weten wat inwoners willen. Maar de

raad zit hier als vertegenwoordigers namens de bevolking, dus hij is ook wel benieuwd naar zijn mening over de openingstijden. Het is niet heel spannend, het wordt in stemming gebracht en men is voor of tegen. De heer Kuipers wil hem die mening wel geven, maar dat zal de stemming over deze motie niet anders maken. Op zijn verzoek: ja, de VVD vindt dat de openingstijden bij het afvalbrengstation best ruimer mogen. Het ziet er nu wel erg uit als achterhaald en vies en niet passend bij de ambitie op het gebied van duurzaamheid. Daar moet zeker wat aan gebeuren, maar dat maakt de opvatting van de VVD over de motie op dit moment niet anders. Motie 45 van GL over de ja-ja sticker: GL vraagt om extra geld en daar is de VVD op tegen. Motie 47 van de PvdA over het gratis OV: er is een economische wet dat gratis niet bestaat. Gratis OV moet dan dus door iemand anders worden opgebracht. Amsterdam heeft het, maar die heeft een heel ander ambtelijk apparaat dan Lansingerland. Wat moet men? Een inkomenstoets doen om te kijken of mensen AOW hebben en eventueel nog een klein aanvullend pensioen. Dat moet ook gemeten worden. Ook moet een vermogenstoets gedaan worden. Mevrouw Verhoef denkt dat hij de hele riedel af wil gaan van wat er allemaal getoetst moet worden. Oorspronkelijk had de PvdA in haar verkiezingsprogramma staan: voor alle AOW gerechtigden, zonder die inkomenstoets, want dat is het geval in Rotterdam, Capelle aan den IJssel en nog veel meer steden. Dan hoeft helemaal niet getoetst te worden. Gratis betekent natuurlijk gratis voor degenen die hun pasje er niet meer langs hoeven te houden of wel, maar het kost hem niets. Natuurlijk moet dat worden opgebracht door de gemeente. Hij heeft helemaal gelijk. De heer Kuipers merkt op, dat als gratis OV wordt open gesteld voor iedereen die AOW gerechtigd is, dus inclusief mensen die een fors aanvullend pensioen hebben, dan is de VVD er helemaal op tegen, want er is een flinke rijke generatie mensen met AOW. Zij mogen dan gratis met de bus. En iemand met een modaal inkomen met kinderen boven de 12, die mogen 4 of 5 keer het volle pond afrekenen. Dat is toch belachelijk. In de optiek van de heer Hoek maakt vrij OV voor mensen met een smalle beurs onderdeel uit van het coalitieakkoord. Betekent dit nu dat de heer Kuipers afstand neemt van dit akkoord? De heer Kuipers denkt dat de vraag stellen hem beantwoorden is. Nee, natuurlijk neemt hij daar geen afstand van. Er is ook geen sprake van een inkomenstoets in het coalitieakkoord. De heer Hoek meent zich toch te herinneren dat gratis OV voor senioren met een smalle beurs daar wezenlijk in opgenomen staat. De heer Kuipers zegt dat hij het even opnieuw moet lezen. Dan spreken ze elkaar in de tweede termijn. Mevrouw Verhoef denkt dat het maar zo kan zijn, dat de wethouder straks met een toezegging komt, waar dan wel zo'n inkomenstoets in zit, maar dat hoort ze dan zo wel. Ze heeft de heer Kuipers net horen zeggen, dat het juist niet voor ouderen met een flinke beurs gedaan moet worden, maar juist voor alle mensen met een laag inkomen. Wil de VVD dat ze daar een motie voor opstelt om dat in stemming te brengen? De heer Kuipers is daar helemaal niet voor. In de lagere inkomens of mensen met een uitkering is al voorzien in het gebruik maken van het openbaar vervoer. Daar komt nog bij dat mensen boven de 65, ongeacht hun inkomen, sowieso 34% korting krijgen. Ze krijgt hem niet mee. Dan tenslotte het amendement van GL. Van het college komt nog een aantal beleidsstukken over inspraak en burgerparticipatie. Om het een uit te sluiten en het ander voor te schrijven, daar wordt de VVD niet warm van. GL zal de VVD niet aan hun kant vinden.

De heer Ruitenbergh sluit zich graag aan bij de woorden van de heer Kuipers, het compliment richting het college. Natuurlijk zijn er veel moties en één amendement, maar de basis staat als een huis en dat is hartstikke mooi. Daarmee kan men straks verder 2020 in. De verschillende moties en amendementen; ook hij zal proberen de top hoofdlijnen te houden, gezien de hoeveelheid. De motie van L3B m.b.t. planning en control cyclus en de motie die CDA heeft ingediend samen met L3B en D66 m.b.t. het sociaal domein en het verlengde daarvan, om vaker aan de voorkant te bedenken hoe de raad betrokken wil zijn en kaders wil stellen en hoe daar vervolgens over geïnformeerd worden: het CDA vindt het belangrijk om het sociaal domein er even uit te halen, want de importantie van het sociaal domein is dusdanig groot dat het goed is om hier specifiek over te spreken in de commissie samenleving, waar de deskundigen zitten. Het CDA denkt dat dit echt een goede discussie is om het te gaan voeren. De motie 75 jaar vrijheid: fantastisch initiatief van de VVD, om dat zo te doen. Het zal vast raadsbreed worden, dus dat wordt gedaan. Niet alleen voor de veteranen, die helaas steeds minder worden, maar natuurlijk ook voor de normale mensen, de jongeren, om iedere keer weer te bedenken hoe bijzonder het is dat wij vrij zijn. En om dat steeds weer te herinneren, dat dit niet vanzelfsprekend is. Structureel in gesprek met jongeren van WIJ. Bij de afgelopen raad of commissie is daar een toezegging over gedaan door wethouder Van Tatenhove of wethouder Fortuyn, dat dit onderdeel zal zijn bij burgerparticipatie. Het CDA wil graag even horen hoe dat ook alweer zat. Dan komt het CDA er op terug. De wildopvang. In het dictum bij puntje 2 staat: op korte termijn een voorziening te treffen opdat de voortzetting van de opvang gewaarborgd is. Natuurlijk, het CDA is ook voor wildopvang, daar kan niemand op tegen zijn. Het is goed om te kijken hoe goed met deze dieren om te gaan. Wat bij punt 2 staat, is best een stevige uitspraak. Op de website is te lezen dat ze bijna dicht dreigen te gaan, dat zij dat voor heel veel gemeenten doen. Alleen Lansingerland kan het nooit waarborgen, want daar zijn heel veel andere gemeenten voor nodig. Hij zou van de indieners en van het college willen weten of dit waar gemaakt kan worden of doet men een belofte die niet reëel is? De heer Hoek geeft hem gelijk, maar hij heeft aangegeven dat de heer Erwich contact heeft gehad met de wildopvang. Het gaat om een bedrag van ongeveer € 50 per dier. Dat geldt ook voor andere gemeenten. Die tijdelijke voorziening zou gaan om een bedrag van € 5.000 om deze wildopvang veilig te stellen. De heer Ruitenbergh begrijpt wat hij bedoelt. Dat zou het geval zijn als

alle gemeenten dezelfde houding heeft als Lansingerland. Dan zou het kloppen. Maar als alle andere gemeenten iets hebben van: het zal wel. Er waren ook gemeenten die geen 120 dieren hadden, maar 500 of 600. Als die de beurs niet trekken, dan kan Lansingerland dat niet waarborgen namens iedereen. De heer Van Doorn heeft begrepen, dat de gemeente Schiedam ook zijn verantwoordelijkheid pakt in deze. Hij heeft in zijn eerste gesprek gezegd, dat hij gewaarborgd wil krijgen dat die zaak daar wel open blijft om te doen wat er afgesproken is. Er wordt geen geld gedoneerd om een week later te horen dat ze niet meer bestaan. Dat spreekt voor zich. Natuurlijk gaan we geen geld weg geven. Voor de heer Ruitenber is dit helder. Dan de dag van Lansingerland van de CU. Die zal het CDA niet steunen. Dan de informatie, die duidelijk moet zijn. Hartstikke mee eens. Het CDA heeft het mede ingediend. Gemeenten voor Global Goals. Het klinkt prachtig, een lijst met 66 gemeenten. Wil Lansingerland dat ook worden? Eigenlijk weet hij helemaal niet wat dat betekent als de gemeente dat is. Zitten er verplichtingen aan vast? Moeten er dingen gedaan worden? Moet men dan verplicht bepaald beleid voeren? Dat zou hij eerst even willen weten, voordat hij met een dergelijke motie mee kan gaan. Mevrouw Verhoef merkt op, dat het toch fijn is om dingen te doen voor burgers rondom de Global Goals. De heer Ruitenber vindt dat heerlijk. Voordat het CDA dit wil doen, wil hij even weten waar hij voor tekent. Misschien zitten er wel allerlei verplichtingen aan vast, die hij helemaal niet overziet. Mevrouw Den Heijer wil het even feitelijk beantwoorden. De motie roept op om dat te verkennen. Het is belangrijk om er even naar te kijken, naar wat het betekent voor de gemeente. Ze weet dat er verder geen kosten aan verbonden zijn en dat gemeenten er zelf een invulling aan kan geven. Maar helemaal eens, dat het belangrijk is om te kijken wat men er precies aan heeft en of het meerwaarde oplevert. Daarom staat er een verkenning in. Maar dat men de doelen belangrijk vindt, staat er ook in. Het moet wel verkend worden of het zinvol is. De heer Ruitenber bedankt haar voor deze aanvulling. Dat neemt hij zeker mee in de overwegingen. Hij luistert ook nog even naar wat het college hiervan vindt natuurlijk. Dan het verlagen van de afvalstoffenheffing voor inwoners. Hier staat best wel een heel principiële punt. Tot nu toe, althans, zolang hij in de gemeenteraad zit en dat is al best wel een tijdje, is altijd het principe geweest dat de kosten van afval en afvalstoffenheffing een gesloten, kostendekkend systeem is. Eigenlijk wordt hier gezegd: dat willen we los laten. Dat is dus een heel principiële punt, wat hier naar voren wordt gebracht. Dat is niet iets wat op een achternamiddag besloten wordt. Dat zou echt onderdeel moeten zijn van nieuw beleid, als men dat al zou vinden. Dat het niet kostendekkend is, maar wat is een maximaal acceptabele afvalstoffenheffing en hoger mag het niet worden. Dan wordt uit de algemene middelen de rest bij gepast. De heer Muis denkt dat dit natuurlijk niet op een achternamiddag besloten moet worden. Maar nu is op een achternamiddag besloten om, ondanks dat het economisch heel goed gaat, voor de inwoners de kosten wel te verhogen. Dan zou hij ook graag de andere kan verkennen. Hij wil gelijk even een misvatting uit de wereld helpen: afvalstoffenheffing hoeft niet kostendekkend te zijn. Het mag worden aangevuld vanuit de algemene middelen, vanuit OZB of het gemeentefonds. Dat werd net gezegd, maar dat is dus niet zo. Wil de raad een voorschot nemen op een beter afvalbeleid, wat de burger minder kost? Dan kan dat tijdelijk gecompenseerd worden, maar hij begrijpt dat partijen dat niet willen, dat ze liever de rekening bij de inwoner neerleggen. Nou, dat mag, dat is een keuze. De heer Ruitenber vindt dat D66 de rol als oppositiepartij die rol met verve speelt. Alle waardering daarvoor natuurlijk. Het is helder dat het mag. Dat weet hij ook. In Lansingerland is tot nu toe altijd het uitgangspunt genomen dat zowel het rioolsysteem als het afvalstelsel gesloten systemen zijn. Dat is tot nu toe het beleid. Tot er nieuw beleid is, is dat nog steeds het beleid. Als men er anders naar zou willen kijken, dan is tarifiering ook een onderdeel van het nieuwe beleid. Het betekent natuurlijk heel concreet dat andere dingen niet gedaan kunnen worden, als er besloten wordt om vanuit de algemene middelen een stukje van de afvalstoffenheffing bij te leggen. Dus daar zitten keuzes in. Dan de andere moties. De moderne openingstijden van het afvalbrengstation. Vernieuwing van het afvalbrengstation vindt het CDA super belangrijk, dat heeft het CDA al meerdere keren aangegeven, dat dat een prioriteit is wat los zou moeten staan van het afvalbeleid, want hoe het nu is, is het niet van deze tijd. Een zeer grimmige omgeving, klimmen en klauteren om wat in bakken te gooien. De openingstijden worden er even bij gehaald. Voor het CDA hoeft het niet op zondag, dat zal D66 wel begrijpen. Het feit dat andere mensen op zondag kunnen tuinieren en klussen, dat is omdat ze vrij zijn. Het zou toch mooi zijn als mensen van Renewi ook op zondag zouden kunnen tuinieren en klussen en iets leuks doen met hun gezin. De heer Muis noemt de zondag als voorbeeld, omdat dat gevraagd is aan de wethouder. De wethouder heeft gezegd dat mee te nemen, maar het gaat ook om andere dagen. Hetzelfde als dienstverlening aan de balie. Het heeft geen zin om daar met heel veel mensen te zitten als er niemand komt. Ga kijken op welke momenten er behoefte is en misschien is het dan wel goedkoper of efficiënter. De heer Ruitenber denkt dat als het digitaal kan en men met een pasje de poort open zou kunnen maken, dan hoeft er misschien niemand te zijn en kan men toch wat brengen. Dan is het een ander verhaal, maar op dit moment is dat niet reëel. Laat men daar niet op vooruit lopen. Afval scheiden loont loopt ook vooruit op het nieuwe afvalbeleid en daar heeft hij al wat over gezegd. Over de ja-ja sticker is al eerder gedebatteerd. Toen heeft hij al aangegeven, dat de huis-aan-huis bladen ook een maatschappelijke functie hebben. Het is niet alleen afval, wat gesuggereerd wordt. Het zijn krantjes, die oud papier zijn, natuurlijk, maar ze hebben ook een maatschappelijke waarde. Mensen voelen zich verbonden met dit dorp, omdat ze die krantjes lezen. Het CDA zou het vervelend vinden als ze erop aangekeken worden met een ja-ja sticker: jij leest de Heraut nog op papier. De heer Ruitenber merkt op, dat mensen zich

verbonden voelen door de huis-aan-huis kranten hebben nog steeds de optie om deze te ontvangen d.m.v. het plakken van een sticker op hun voordeur, dat ze hem graag willen. GL heeft niet gesuggereerd dat deze kranten alleen maar afval zijn, maar men moet wel realistisch zijn, dat een heel groot gedeelte van de inwoners van Lansingerland de huis-aan-huis kranten rechtstreeks bij het oud papier gooit. Laat men er dan voor zorgen dat die mensen dat niet doen. De mensen die het echt willen, kunnen hem nog steeds gewoon ontvangen. De heer Ruitenber heeft daar een ander beeld bij. Heel veel mensen spellen het echt uit en lezen het. Misschien zijn dat later ja-ja mensen, maar hij zou niet willen dat ze een soort stempel krijgen, dat het niet goed is om dat nog te lezen. Ja-ja wordt de norm. Dat staat er: de norm. De heer Ruijtenberg wil ervan af dat GL een stempel wil drukken op mensen, dat er een soort krantenschaamte moet zijn als men nog een papieren krant ontvangt. Dat wordt hier niet gesuggereerd. Er zijn nou eenmaal veel mensen, in de omgeving van de heer Ruitenber gelukkig niet en daar is GL blij om want zelf is hij ook nog een ouderwetse krantenlezer die zelfs nog het NRC op papier leest, een rechtse krant inderdaad, maar hij moet zijn bubbel verbreden. De heer Ruitenber hoort zijn mening. Hij leest de motie anders. Hij wil er nog iets aan koppelen. Ook voor de foldertjes. Lokale bedrijven folderen het meest en daar doet men lokaal inkopen en dat is ook duurzaam. Als gestopt wordt met folders is er de kans dat mensen meer online gaan kopen bij Bol.com omdat ze de lokale ondernemer niet meer zo snel tegen komen. De vraag is dus hoe duurzaam dit voorstel echt is als er wat langer en dieper over nagedacht wordt. De heer Jonker vraagt of de heer Ruitenber suggereert dat men papieren folders moet houden om de online revolutie tegen te houden. De heer Ruitenber zegt altijd: koop lokaal, dat is het allerbeste. Steun de eigen middenstand. Het zou mooi zijn als iedereen dat doet. Hij zou hier zijn oproep willen doen: koop alle Sinterklaas inkopen straks gewoon in het centrum. Als laatste de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Hij wil daarbij even de reactie van het college afwachten, want men mag natuurlijk nooit geld in rook op laten gaan. Hij wil even van het college horen hoe zij daar tegenaan kijken. Dan de RET, de motie van de PvdA. In het coalitieakkoord staat: eenzame ouderen. Dus niet ouderen met een laag inkomen. Voor de helderheid. Het is een motie, waarin hij de hand van haar voorganger leest. Een pijnlijk puntje uit het coalitieakkoord, wat nog niet helemaal is uitgevoerd in een motie om daar een debat over te voeren. Het staat in een mooie traditie. Mevrouw Verhoef vindt dat een heel rare opmerking van de heer Ruitenber. Het gaat ook bij de PvdA om een punt wat in het verkiezingsprogramma van de PvdA stond, zij het ruimer. Het is iets wat het college tot op heden nog niet heeft gedaan, terwijl juist ook de financiële drempel verlagen, letterlijk, in het collegeprogramma staat. Hij moet zijn eigen collegeprogramma iets beter lezen. De heer Ruitenber heeft het coalitieakkoord, waar zijn handtekening onder staat, net nog even gelezen. Het gaat nadrukkelijk over eenzame ouderen. Het is een middel om eenzaamheid tegen te gaan. Daar is deze maatregel voor. Het is inderdaad zo, dat er nog stappen gezet moeten worden en dat het college daarmee aan de slag gaat, dat is toegezegd. Hij heeft ze allemaal gehad, daar wil hij het bij laten. Dank u wel.

De heer Hoek gaat het kort houden. De motie van CDA, L3B en WIJ over de planning en control cyclus zal WIJ uiteraard steunen. Met de motie 'sturen op sociaal domein' heeft WIJ moeite. Er is juist een modus gevonden binnen de commissie samenleving, die voor WIJ bijzonder acceptabel is. Hij heeft niet het idee dat hij informatie mist. De raad wordt echt voortdurend op een goede manier bijgepraat, dus hij heeft hier geen behoefte aan. En zeker niet, zoals in de commissievergadering aan de orde is geweest, omdat men een kleine update krijgt van hetgeen er speelt. Over 'pubers in de spotlight' heeft de heer Van Doorn het gehad. Inderdaad puber in de spotlight. De huidige motie behelst veel meer, een bredere range van alle jongeren. Er zijn ook jongeren in de basisschoolleeftijd. Met name het structurele karakter wil WIJ echt borgen. De vorige motie die WIJ hierover heeft ingediend, is niet uitgevoerd. Dat is de reden waarom hij het nu wel geborgd wil hebben. Daar hangt hij ook een termijn aan, op voorstaan van de wethouder, die dat in de commissie heeft aangegeven. Laat men dat in een midterm review op een goede manier vorm en inhoud geven. Daar is hij het volledig mee eens, want dan kan dit op een goede manier geborgd worden. De heer Van Doorn luistert goed naar de heer Hoek, maar hij is op zoek. Heeft hij echt iets geconstateerd, waaruit bleek dat het volledig fout gaat of dat men groepen over het hoofd ziet. Daar is hij naar op zoek. Hij was benieuwd of hij daar signalen over had of voorbeelden. De heer Hoek, ook bij hemzelf, dat de focus gericht is op pubers, omdat zij wat mondiger zijn, maar het is nou ook juist interessant om te kijken hoe de echte jongeren betrokken worden bij de gemeente. Op 13 december zit hij weer in deze zaal. De burgemeester weet het nog niet, maar hij gaat het vertellen. Dan ontvangt WIJ weer twee schoolklassen om ze het spel van de democratie bij te brengen. Deze doelgroep wordt over het algemeen een beetje over het hoofd gezien. Hij wil gewoon alle leeftijdscategorieën, daar waar het gaat om jeugd, betrekken bij het beleid hier. De opvang gewonde dieren. Hij heeft een verrassing. De PvdA heeft hem vandaag een appje gestuurd, wat hij gemist heeft, maar zij zijn ook mede ondertekenaar. De goede teller kan dan bedenken dat hij binnen is. De motie van de VVD m.b.t. 75-jaar bevrijding ondersteunt WIJ van harte. Volledig mee eens. Een mooi gebaar. Volledig mee akkoord. De CU m.b.t. informatie van de gemeente. Zo'n motie had hij graag zelf willen indienen, want hij is het daar volledig mee eens. Er wordt toch vaak gepraat met moeilijke woorden, die wellicht wel te begrijpen zijn, maar inderdaad, de gemiddelde Lansingerland heeft daar moeite mee. Het is moeilijk te volgen. Hij is er een groot voorstander van, ook in de raadsvoorstellen. Soms zit hij een raadsvoorstel te lezen, en hij is redelijk bekend in dat wereldje, dat vraagt hij zich af wat ze nou eigenlijk willen. Als hij dat al

heeft, dan kan hij het zich voorstellen dat de gemiddelde inwoner daar ook moeite mee heeft. Prima voorstel, daar is hij de trotse medeondertekenaar van. Met de motie 'dag van Lansingerland' doet hij graag mee, geweldig. Zelf wil hij graag bij het afvalbrengstation, dat vindt hij altijd zo'n mooi bedrijf. Dan krijgt hij van zijn vrouw op zijn kop, want hij komt altijd met spullen terug. Het heeft toch een hoog mallepietje gehalte. Vroeger ging hij als jongetje op de basisschool altijd met zijn fietsje het oude vuil af. Hij kan ook geen container voorbij rijden zonder erin te kijken. Wat dat betreft een afwijking. D66 moet hij een beetje excuses maken, want hij had geen tijd meer vandaag om met zijn fractie te overleggen. Een aantal sympathieke moties, die voor een groot deel op de steun van WIJ kan rekenen. Afval scheiden loont, daar is WIJ het mee eens. Hij wil een beetje voor zichzelf praten. Alle inwoners eenzelfde afvalstoffenheffing laten betalen, maar hij mag toch veronderstellen dat er rekening gehouden wordt met grote gezinnen, omdat zij wat meer afval genereren. Voor de rest een goed initiatief om die prikkel erin te bouwen. M.b.t. de motie verlagen afvalstoffenheffing is hij benieuwd naar de reactie van het college. Eens met de heer Ruitenbergh, dat ooit afgesproken is dat dat kostendekkend zou moeten zijn. Hij vindt het niet vervelend om dingen los te laten, maar hij is wel benieuwd wat dat wellicht in het meerjarenperspectief voor gevolgen heeft. Moderne openingstijden afvalbrengstation. Ja, het afvalbrengstation is hoog nodig aan modernisering toe. Dat is hard nodig. Hij vindt wel dat naar de relatie met de kosten en verruiming van de tijden gekeken moet worden. Natuurlijk, alles kan uitgebreid worden qua tijden, maar het strookt niet met de vorige motie om de kosten terug te brengen. Het gaat de heer Muis er niet om om alle dagen en tijden te verruimen en 24 uur per dag 7 dagen per week open te zijn. Maar wanneer is het druk? Misschien moet er iets gewijzigd worden in de dagen en tijdstippen dat het open is. Het hoeft helemaal niet meer capaciteit te kosten. Voor de heer Hoek is dat helder. Het CDA vond hij wel opmerkelijk. Het CDA is niet voor een openstelling op zondag, omdat ze vindt dat de gemiddelde werknemer van Renewi ook op zondag op de bank mag zitten. Dan is hij benieuwd of dat ook voor de gemiddelde speler van Feyenoord geldt, want hij begrijpt dat de heer Ruitenbergh een trouw fan is van deze club en het ook regelmatig bezoekt, maar dat terzijde. Dan GL, het amendement m.b.t. de raadpleging van bewoners. WIJ is mede ondertekenaar, dus die zal WIJ steunen. De motie ja-ja sticker, daar zal WIJ ook een voorstander van zijn. Als dit het haalt, wat hij eigenlijk niet verwacht, maar het is een mooi initiatief en het is goed dat het nog een keer op tafel komt, want het is van de zotte dat er 32 kilo papier zo de container in gegooid wordt. De scholen hebben een wezenlijke bron van inkomsten m.b.t. het ophalen van oud papier. Als die motie het zou halen, moet daar nog wel even aan gedacht worden. De motie verduurzaming gemeentelijk vastgoed: een prima initiatief, zal WIJ volledig steunen. De motie van de PvdA is best sympathiek, maar WIJ heeft altijd gezegd dat het goed is dat men wil investeren in eenzame ouderen, maar hij vindt het niet goed dat ook de richting bepaald wordt. Het zou evenzogoed kunnen zijn dat hij een eenzame senior is en krap bij beurs, dat hij er de voorkeur aan geeft om met de heer Hoppenbrouwer synchroon te gaan zwemmen en om daar een stukje subsidie voor te krijgen. Mensen moeten keuzes gegeven worden. Het is echt niet van deze tijd dat de gemeente die keuzes bepaalt. Nee, als men daarin wil investeren, is het belangrijk dat aan mensen zelf de keuze gelaten wordt. Er wordt een bepaald budget vast gesteld. De één wil misschien gaan stijldansen en heeft daar het geld voor over, de ander heeft behoefte aan vrij openbaar vervoer en een volgende wil gaan synchroon zwemmen en wil daar het geld voor inzetten. Als het die kant op zou gaan, zou de PvdA volledig de steun hebben van WIJ, maar niet denken voor een ander. Mevrouw Verhoef vraagt hem om daar binnenkort over door te praten om een motie voor te bereiden, om eenzame ouderen of eenzame ouderen met een kleine beurs extra te ondersteunen. De heer Hoek zegt dat deze dan los gelaten moet worden, want in feite kan geld maar één keer uitgegeven worden. Hij is daartoe te allen tijde bereid, maar dan moet men het OV laten varen om een breder pallet aan te bieden. Als ze in die richting denkt, dan wil hij zeker met haar mee denken. Ze kent hem. Dank u wel.

De heer Markus heeft het kort nog over de motie 'duidelijke taal', want de heer Hoek heeft het al prachtig onderstreept als mede-indiener. Hem bereikt berichten dat brieven van de gemeente helaas nog lastig te lezen zijn. Dat geldt dan ook helaas vaak voor mensen die die brief wel zouden moeten lezen, omdat er dingen in staan waar ze iets mee moeten. Ze komen er dan eigenlijk verder door in de problemen. De CU vindt dat de gemeente dat te allen tijde moet zien te voorkomen. Dat is één van de redenen om als gemeente structureel in te zetten op duidelijke taal. Dan de motie 'dag van Lansingerland'. Hij merkt dat partijen dat best wel strikt uitleggen. Het gemeentehuis een dag dicht, dat kan niet en dat soort zaken meer. Het is voor de CU meer een symbool, een ludiek iets om te laten zien dat prachtige termen als 'van buiten naar binnen' en 'van binnen naar buiten' expliciet gemaakt worden met een voorbeeld. Een daad die de gemeente stelt. Natuurlijk zitten er allerlei haken en ogen aan, het gemeentehuis een dag dicht. Maar het gaat erom om over dat concept na te denken. De heer Kuipers zegt dat men de VVD al snel mee heeft met ludiek en semi-ludiek, maar in deze motie wordt expliciet opgeroepen om één keer per jaar het gemeentehuis te sluiten. De heer Markus merkt dat hij wellicht al iets meer geneigd is om deze motie te steunen, dus misschien vinden ze elkaar ergens in het midden. Het belangrijkste voor de CU is dat het gesprek aangegaan wordt. Het gemeentehuis is voor veel inwoners toch een ver-van-mijn-bed-show. Hoe kan dat met elkaar veranderd worden? Op die manier wordt er aan vertrouwen gewerkt. Laat men met elkaar het gesprek erover aangaan. De CU vindt het mooi om daar een duidelijk symbool aan te koppelen, wat dan de 'dag van Lansingerland' genoemd wordt. Dan over de

P&C cyclus en de motie over het sociaal domein. Die heeft hij even samen gevoegd. Hij herkent de oproep om eens goed over te praten over de P&C cyclus, hoe het dusdanig vorm gegeven kan worden, zodat de raad die sturingsinformatie krijgt die men nodig heeft. Bij elke begrotingsbehandeling, kaderbriefbehandeling, en noem alle onderwerpen maar op, komt dit onderwerp terug, dus het is goed om daar een keer stevig bij stil te staan. Het sociaal domein: de afgelopen jaren heeft men behoorlijk zitten fijn slijpen aan de jaarrapportage. Dat vindt de CU een prima rapportage, waarmee de CU voldoende informatie heeft om op te sturen. De CU vindt het wel goed dat grote afwijkingen terug komen in de documenten van de P&C cyclus. Dat mag best wat uitgebreider dan nu. Dus als die P&C cyclus verbeterd wordt met wat meer informatie rondom het sociaal domein, dan vindt de CU extra rapportages rondom sociaal domein niet wenselijk. De CU stemt dan ook voor de motie P&C cyclus, maar tegen die m.b.t. het sociaal domein. 75 jaar vrijheid: ja, het is een grote zegen dat dit land al 75 jaar vrij mag zijn. Het is goed om daar bewust met elkaar bij stil te staan. Vandaar dat de CU de motie mede indient. De motie dierenopvang. Er vloeit uit de dieren wel bloed, maar uit de motie niet. Nogmaals, er wordt aan de wethouder gevraagd het gesprek aan te gaan om te kijken wat eraan gedaan kan worden. Dat lijkt hem verder prima. Structureel in gesprek. Die motie herkent de CU. Er wordt ad hoc best veel gedaan met jongeren, vaak op pubers gericht. Goed om heel de doelgroep mee te nemen, maar de wethouder heeft toegezegd richting de heer Hoek dat het eraan komt. Hangt dat samen met de midterm review? Als dat elkaar niet bijt, dan kan de CU de motie van harte ondersteunen. Nogmaals: het is goed om jeugd in de volle breedte structureel te betrekken. De motie verlagen afvalstoffengeheffing. Ook de CU heeft bij de begroting die kanttkening geplaatst, bij die verhoging. De CU gelooft niet dat gelijk maar verlagen de oplossing is. Een paar redenen. Er wordt te weinig afval gescheiden en daarom zijn de kosten gewoon ook hoger. Hij kan zich herinneren, dat de heer De Groot van de PvdA ooit heeft gezegd, in een debat hierover, dat als inwoners te weinig scheiden daar dan ook de kosten voor betaald moeten worden. In die zin is een verhoging helemaal zo gek nog niet. Dat vond de CU een nieuwe gedachte, maar zo gek nog niet. Daarnaast in lijn met CDA en WIJ: op voorhand al een soort budget vast te zetten, geeft veel ruimte weg als het gaat om oplossingen. Met elkaar moet goed gekeken worden naar welk afvalbeleid in deze gemeente past. Laat men niet aan de voorkant een budgetbepaling vast leggen, want daarmee schiet men misschien zelf in de eigen voet. Dan afval scheiden loont. De vraag of deze oplossing mee te nemen in het nog vast te stellen afvalstoffenbeleid als één van de mogelijkheden. Dat lijkt de CU geen gek idee. Global Goals. In de motie staat dat de gemeente gesteund worden door de VNG, die met goede ideeën komt en als soort vraagbaak geldt. Als dat zo is, ziet de CU er wel meerwaarde bij. De CU wil wel waarschuwen voor het aansluiten bij allerlei clubjes, die uiteindelijk veel tijd en moeite kosten. Het moet ook echt wel wat opleveren. Als er ondersteuning komt om dit soort doelen in de gemeente vorm te geven. De heer Jonker vraagt of hij zich ervan bewust is dat de doelen ondersteund worden door de algemene vergadering van de Verenigde Naties en ook door Nederland. Dat zijn de clubjes waar hij het dan over heeft. De heer Markus denkt dat hij hem verkeerd begrijpt. De gemeente kan bij verschillende groepen rondom doelen aansluiten. Het gaat hem erom, dat wel aangesloten wordt bij clubjes of groepen die ook echt verder gaan helpen. Het gaat dus niet om aansluiten bij de VN, dat lijkt hem duidelijk. Het zijn er nu 66 en het zou mooi zijn als dat getal snel verdwijnt en het er wat meer gaan worden. Dan moderne openingstijden afvalbrengstation. Een helder dictum. De CU heeft er moeite mee dat er nu al een voorschot wordt genomen, dat het dan ook op zondag open gaat. De CU vindt de zondag echt een dag van rust en om dat nou meteen op te geven, zonder dat er enige vorm van urgentie is, dat vindt de CU wat ver gaan en zal dan ook tegen stemmen. Het amendement m.b.t. het burgerpanel. Tijdens de laatste raadsvergadering is er een heldere motie neergelegd rondom burgerparticipatie, om dat heel goed te gaan optuigen. Daar past dit prima binnen. Laat men niet aan de voorkant allerlei opties mee geven wat er wel of niet mee genomen moet worden. De heer Ruijtenberg merkt op, dat de motie van de heer Philippens een opmaak was om in 2021 daadwerkelijk naar de nieuwe situatie toe te gaan. Heel 2020 wordt ervoor uitgetrokken om dit te gaan onderzoeken. Het amendement wil de mogelijkheid om ook in 2020 vaker dan 5 keer het burgerpanel in te zetten. Het is een soort voorschot t.a.v. de motie, die afgelopen donderdag is aangenomen. De heer Markus vindt dit een heldere toelichting. De wethouder gaf in zijn reactie aan, dat dat maximaal niet te breed of te smal gezien moet worden. Als er meer nodig zijn, zijn er meer nodig. Daar moet men niet al te moeilijk over doen. Dan de motie ja-ja. Daar had de CU de vorige keer ook al ja tegen gezegd. Men kent de CU als een consistente partij, dus dat zal de CU nu ook doen. Verduurzaming gemeentelijk vastgoed. Prima idee. Enige maar: in hoeverre is het echt uitvoerbaar? Worden er dan niet allerlei berekeningen op de hals gehaald, die een hoop werk zijn? Als het kan graag, want zomaar gebouwen verduurzamen kan ook leiden tot kapitaalsvernietiging en dat is niet echt duurzaam. De laatste gratis OV voor ouderen met een kleine beurs. Er loopt een onderzoek hiernaar. Laat men dat onderzoek gewoon afwachten. De broedende kip is al vaker in deze raad aangehaald en dat geldt ook hier voor. Laat die kip voorlopig even broeden. Dat was het. Dank u wel.

Mevrouw Den Heijer blikt heel even terug. In de commissievergadering heeft D66 vooral stil gestaan bij de financiële kanten van de begroting. D66 heeft aangegeven, vanwege het scherpe begroten en de nieuwe manieren van geld vinden, zich wel een beetje zorgen te maken over de nieuwe financiële situatie. Dat gevoel is niet helemaal weg, maar tegelijkertijd heeft D66 door het debat ook wel voldoende overtuiging dat het college alles financieel onder controle heeft. De heer Markus vindt dit

interessant. D66 maakt zich zorgen over het scherp aan de wind zeilen, maar ondertussen wil D66 wel het geld van de afvalstoffenheffing terug geven. Hoe rijmt dat met elkaar? Mevrouw Den Heijer heeft ook gezien, dat er geld over is. Er is gezegd dat het allemaal kon, dus daar is D66 van overtuigd geraakt. Daarin gaat D66 nu mee. Dat was de laatste zin die zij uitsprak, voordat hij haar onderbrak. D66 heeft voldoende vertrouwen gekregen in de antwoorden, ook m.b.t. hoe het college het oppakt, zodat D66 kan instemmen met de begroting. De motie samen met CDA en L3B over sturing in het sociaal domein draagt bij aan dit vertrouwen. De motie P&C van L3B vindt D66 dan weer wat overbodig, want evalueren en verbeteren is onderdeel van het reguliere werk, maar D66 snapt dat het belangrijk is om te doen. D66 zal die verder niet mee indienen. Nu ook de financiële kant van de zaak voldoende belicht is en gecontroleerd, heeft D66 zich wat meer verdiept in de inhoudelijke koers van deze begroting. D66 ziet ook veel goede ontwikkelingen en is er trots op dat met elkaar veel bereikt wordt. Het college, de raad, de ambtenaren samen. Ook trots hoe de gemeente zich positioneert. Ze let er steeds meer op en steeds vaker hoort ze hoe leuk mensen het vinden om hier te wonen en ook hoe goed Lansingerland als partner met andere partijen optrekt. D66 hoopt dat men dit met elkaar kan vasthouden en verstevigen. In dat samen optrekken past die motie van de VVD heel goed, om samen dat feest van die democratie en vrijheid samen te vieren. D66 onderschrijft deze motie dan ook helemaal en hoopt dat er een mooi feest van gemaakt wordt. Ze denkt wel dat er nu enigszins haast bij geboden moet zijn, want 5 mei schiet al behoorlijk op. Voor de liefhebber heeft ze nog een heel mooi speldje over. Ze zal hem straks aan de burgemeester overhandigen om vast te beginnen met het vieren. Dit was even het positieve verhaal. Een doorn in het oog vindt D66 echt het afvalbeleid. D66 vindt echt dat er een oplossing moet komen voor het groeiende probleem rondom afval. Sinds het rapport van de rekenkamer, wat op zich voldoende urgentie uitsprak, heeft men nog steeds moeten wachten op het nieuwe beleid. Er is weinig urgentiegevoel blijikbaar bij het college. D66 vindt dat daar verandering in moet komen en daarom heeft D66 deze drie moties gemaakt, om dit toch verder een duw in de rug te geven en om meer urgentie te krijgen. Ze hoort ook, dat het college en de coalitie daarin de rijen redelijk sluit. D66 vindt het jammer dat daar geen beweging in komt. Als inhoudelijke koers voor de gemeente vindt D66 het van groot belang, dat de gemeente zich niet als op zichzelf ziet, maar als onderdeel van opgaven, die niet alleen lokaal maar ook regionaal, nationaal en ook mondiaal zijn. Denk aan het tegen gaan van discriminatie, armoede en het zorgen voor een veilige en gezonde omgeving. De duurzame ontwikkelingsdoelen, zoals die door de VN en alle lidstaten, inclusief de Nederlandse regeringspartijen aanvaard zijn, is een belangrijk kader. Daarom dient D66 ook die motie in. Het is een belangrijk kader, leidraad en kapstok. Samen zorgen deze doelen ervoor dat er goed gezorgd wordt voor deze gemeente en de mensen in de gemeente en voor de aarde. Het zijn ook niet perse allemaal nieuwe dingen, die gedaan moeten worden. Sommige dingen worden al gedaan, want in de Lansingerlandse duurzaamheidsvisie staan al zes van deze 17 doelen en de behoefte en de wens om daarbij aan te sluiten. Het is een logische stap om die doelen breder te trekken naar die andere doelen. Verder is de aansluiting bij dat netwerk van Global Goals gemeenten eenvoudig en kosteloos, maar D66 vindt het belangrijk dat wordt onderzocht of er binnen de raad draagvlak is om ermee aan de slag te gaan. D66 is overtuigd van die meerwaarde, maar ze snapt dat andere partijen willen dat het verder wordt uitgezocht. Als deze motie gesteund wordt, kan dat met elkaar bepaald worden. De heer Kuipers hoort haar zeggen dat ze het belangrijk vindt om ermee aan de slag te gaan. Maar de vraag van een hoop andere partijen is: waarmee gaan we dan aan de slag? Wat wordt dan van ons verwacht? Er staan dingen in over werelddoelen en iedereen naar school. Dat zijn geen dingen die hier spelen. Wat wil D66? Mevrouw Den Heijer zegt dat in de uitwerking een bepaalde mate van vrijheid zit. Niet elk doel is voor elke gemeente precies van belang. Gemeenten maken zelf een keuze, maar het is een belangrijk kader en kapstok, waarin men laat zien breder te denken dan alleen de eigen gemeente, maar ook bijdraagt aan de rest van deze wereld. Als daar veel meer mensen mee werken, is er ook een gezamenlijk kader om mee te werken. Als hij goed nadenkt, zijn veel dingen wel van toepassing in deze gemeente. Er is geen oceaan in de buurt, maar wel mensen en kinderen die thuis zitten omdat ze niet naar school kunnen gaan. Dat is in Lansingerland ook aan de orde. Misschien niet in grote mate zoals in ontwikkelingslanden, maar het is wel belangrijk te beseffen dat ze er zijn. Het is een belangrijk kader. Ze kan het zich voorstellen dat dit bij de omgevingsvisie een belangrijke plek gegeven kan worden, vandaar dat D66 dit wil aandragen als kader om verder mee aan de slag te gaan. De heer Kuipers hoort over kaders en kapstokken, maar dat maakt hem nog niet heel veel wijzer. D66 komt met deze motie en moet dan ook een beetje zijn best doen. Dat bedoelt hij niet vervelend. Het is misschien wel een prachtig initiatief, maar hem is nog steeds niet duidelijk wat D66 wil. Ja, het is belangrijk om ermee aan de slag te gaan, maar wat gaan we doen dan? Dat bedoelt hij niet vervelend. Mevrouw Den Heijer is hartstikke blij met zijn vragen, want het is goed om het er samen over te hebben. De heer Jumelet denkt dat onderwerpen die Lansingerland niet rechtstreeks gelden, zoals maatschappelijk inkopen, een plaats kunnen krijgen in de gemeente. In die zin kan de gemeente er wel verantwoordelijkheid in nemen in bredere zin, bijvoorbeeld in MVI. Mevrouw Den Heijer vindt dat een mooi concreet voorbeeld. De vorige keer is hier de ceremonie besproken, dat de gemeente dat belangrijk vindt, dat past ook in de uitwerking van één van de doelen, namelijk dat iedereen gelijk moet worden behandeld. Het erkennen van deze doelen zorgt ervoor dat op een doe-niveau met elkaar hierover gediscussieerd kan worden i.p.v. dat men op allerlei ceremonies gaat zitten. Er kan steeds gerefereerd worden aan het doel wat men belangrijk vindt, namelijk dat men vindt dat mensen gelijk behandeld

moeten worden. Ze weet dat hij de man is van de ceremonies en dat gunt ze hem van harte en dat moet hij ook vooral blijven doen, maar het is ook wel belangrijk om die ceremonie in een breder kader te kunnen plaatsen. Daar zijn deze doelen eigenlijk voor bedoeld om ook een abstractie hoger te kijken waar aan gewerkt wordt. Ze hoopt dat ze hiermee enigszins heeft kunnen overtuigen. Veel van de dingen die al gedaan worden, zijn te plaatsen in dit kader. Het is een stuk bewustwording om op een hoger niveau met elkaar te praten over waar we nou naar toe willen. Ze denkt dat ze hiermee haar bijdrage heeft gehad, maar ze moet nog wat moties en een amendement behandelen. Ze heeft er al een paar gehad, een paar nog niet. Samen met GL dient D66 het amendement voor de burgerparticipatie in. Belangrijk om dat nu een plek te geven, die uitwerking komt dan later wel, maar er moet rekening gehouden worden met eventueel meer panels. De motie ja-ja is helemaal in lijn, zodat er een duwtje wordt gegeven m.b.t. het afval. Men kan wel dingen vooruit schuiven omdat men moet wachten op het nieuwe beleid, maar op een gegeven moment is dat wel een beetje klaar. Dat moment is nu wel aangebroken. Het verduurzamen van vastgoed dient D66 ook mede in. De motie van WIJ, praten met jongeren i.p.v. over jongeren, is natuurlijk een heel sympathieke motie, die D66 een tijd geleden mede heeft ingediend. In die zin steunt D66 die ook helemaal. Ze heeft wel het idee, dat afgesproken is om deze discussie bij burgerparticipatie en visievorming te brengen. Daar heeft het een heel belangrijke plek. Ze zou willen vragen om de motie aan te houden tot die tijd, omdat het daar helemaal tot zijn recht komt. De heer Hoek hoorde haar aanvankelijk zeggen dat D66 hem steunt. Mevrouw Den Heijer steunt hem inhoudelijk ook helemaal, maar ze zou hem zo graag in de grotere context van de participatie willen zetten, want daar zijn nog veel meer dingen die met elkaar besproken worden. Jongeren zijn een belangrijk onderdeel van participatie. Het zou mooi zijn als het daar een plek gegeven kan worden. Ze vindt het ook prima om hem nu te steunen en aan te nemen. De heer Hoek wil daarvan uitgaan. Mevrouw Den Heijer vindt het jammer. Iedereen heeft ervoor gekozen om die motie niet in te dienen, WIJ doet het dan wel. Dat is hun goed recht, maar de vorige keer heeft iedereen de motie min of meer gesteund. Ze ziet het als onderdeel van die visie. Hij is daarmee eigenlijk helemaal niet nodig. De heer Hoek is blij dat D66 hem steunt, laat dat duidelijk zijn. Hij wil dan toch adviseren om de motie van 2 november 2017 door te lezen. Daar zitten echt verschillen in. Met betrekking tot deze motie is hij op de midterm review uit gekomen, mede op aanraden van de wethouder en dat vond hij een goede gedachte. Mevrouw Den Heijer gaat er dan even over nadenken. Bedankt voor de informatie. Dan de wildopvang. Die dient D66 mede in. Wel vindt ze het belangrijk om die financiële consequenties inzichtelijk te hebben. Daarvan is D66 overtuigd, dat ze dat ook inzichtelijk krijgen. Zelf heeft ze weleens een egeltje aangereden. Toen heeft ze hen gebeld en ze waren ontzettend vriendelijk, dus ze stemt ook wel een beetje in over de emotie. Ze hebben heel goed geholpen, hoewel de egel het niet heeft overleefd. Helaas. Maar hele goede club wat dat betreft. Dan sturen op sociaal domein, die dient D66 mede in. Gratis OV. Ze prijst de PvdA om de coalitie goed scherp te houden m.b.t. wat ze hebben afgesproken over gratis OV, echt fantastisch dat ze dat doet. Maar D66 is altijd consequent tegen deze motie. De heer Kuipers vraagt wat de coalitie dan heeft afgesproken volgens haar. Mevrouw Den Heijer heeft het ook even gelezen, maar ze kan het nu niet precies oplepelen. Waarom vraagt hij haar wat er in het coalitieakkoord staat? Dat kan hij toch beter zelf doen? Er staat in dat de drempel verlaagd moet worden, zodat ouderen meer toegang kunnen krijgen tot openbaar vervoer. Moet ze nog meer exegese toedichten? De heer Kuipers is vooral benieuwd naar het woord gratis. Dat maakt mevrouw Den Heijer niet uit. Het is niet helemaal hetzelfde, maar de PvdA houdt de coalitie scherp daarop en dat vindt ze te prijzen. 75 jaar vrijheid: daar doet D66 aan mee. De motie planning en control: daar heeft ze al iets over gezegd. De motie 'dag van Lansingerland': daarmee sluit ze aan bij de rest van de raad, die allemaal aangeeft, dat de bedoeling goed is, maar dat het teveel zit op de manier waarop dat moet gebeuren. Het kan ook al concurrentie gezien worden van de actie NL.doet en dat wil D66 natuurlijk absoluut voorkomen. Het ligt ook dicht bij de verantwoordelijkheid voor de organisatieontwikkeling, dus daar wil D66 niet in mee gaan. De motie over informatie van de gemeente moet duidelijk zijn: daar hebben ze het even over gehad. Het is echt heel sympathiek. D66 snapt de gedachte daarachter. Aan de andere kant vroeg men zich af of er nu heel moeilijk wordt gecommuniceerd door de gemeente. Ze vindt het altijd heel duidelijk. De heer Markus zegt dat het antwoord ja is. Er zijn genoeg voorbeelden en geluiden te horen in de samenleving, dat mensen moeite hebben met brieven die de gemeente verstuurt. Dus op de vraag of het voorkomt, is het antwoord ja. Mevrouw Den Heijer ziet geen probleemanalyse. Is die ergens? Is er een rekenkamerrapport? Nee? Ze zit even te zoeken naar de noodzaak. De heer Markus vindt het jammer, dat er een hele analyse aan ten grondslag moet liggen. Men moet aansluiten bij Global Goals, aan afval scheiding doen, daar liggen ook geen rapporten onder. Er zijn gewoon duidelijke aanwijzingen in de samenleving, dat er echt problemen zijn met mensen, die moeite hebben met brieven die de gemeente verstuurt. Ga eens praten met Schuldhulpmaatje of een vergelijkbare club bij Humanitas. Dan hoort ze de voorbeelden echt wel. De heer Jumelet mag misschien mevrouw Den Heijer uitnodigen om gewoon op google in te typen 'lezen en schrijven punt nl'. Hij citeert. Veel mensen hebben moeite met schrijven en lezen. Het gaat om 1 op de 6 mensen in Nederland. Even cijfers. Dat is wel voldoende analyse, toch? Mevrouw Den Heijer begon daarmee. In de fractie heeft ze het er over gehad, wat dit is. Aan de ene kant zijn dit de gegevens en aan de andere kant: niet iedereen heeft daar dezelfde ervaring mee. Maar ze gelooft hem. Ze wil heel graag van de wethouder horen wat het betekent als dit ingevoerd wordt, wat de reactie daarop is. D66 laat het hiervan afhangen hoe met deze motie om te gaan. Dan is ze door alles heen. Dank u wel.

De heer Ruijtenberg zal trachten het kort te houden voor iedereen. Ingaand op de eigen motie over de CO2 neutrale bedrijfsvoering: deze motie heeft GL ingediend n.a.v. de brief van het college m.b.t. verduurzaming zwembad De Windas. Uit het onderzoek bleek, dat er ontzettend veel voordeel te halen is door te investeren in verduurzaming. Voor basisscholen is dat inmiddels gedaan, maar er is nog veel meer gemeentelijk vastgoed waar dat niet gedaan is. Daarom roept GL op om in ieder geval over te gaan tot zo'n onderzoek. Soms gaan de kosten nu eenmaal voor de baten uit. Dat realiseert GL zich. Men kan ook hieruit concluderen dat het voor bepaalde panden nog niet handig is om hier nu een investerings- of verduurzamingsvoorstel te maken. Dat kan ook een uitkomst zijn, maar dan weet men het in ieder geval, dan is het inzichtelijk. Daarom zijn oproep in deze motie, puur om inzicht te krijgen. Dan de motie over de ja-ja sticker. Zoals hij al zei in zijn debatje met zijn naamgenoot: het is helemaal niet de bedoeling dat er een soort krantschaamte of huis-aan-huis-folderschaamte opgewekt wordt, maar het is nu eenmaal een feit dat veel mensen hun folders en kranten ongelezen de klike of papierbak in gooien. 32kg per jaar is gewoon heel erg veel. Men moet ervoor zorgen dat mensen een steuntje in de rug krijgen, om de juiste keuze te maken. Daarbij, GL heeft hem al ingediend bij de kaderbrief in juli. Toen heeft GL hem op verzoek van de wethouder duurzaamheid ingetrokken, omdat het een onderdeel zou gaan vormen van het nieuwe afvalbeleid. Inmiddels is bekend dat het afvalbeleid naar achteren geschoven is. Dat heeft onvrede gewekt bij GL, ook bij de collega's van D66, vandaar dat GL gemeend heeft deze nogmaals te moeten indienen. Het moment dat er stappen gemaakt gaan worden is, wat GL betreft, wel gekomen. Dan het amendement over burgerparticipatie. Het is eigenlijk heel simpel. In de begroting staat: maximaal 5 keer per jaar. GL gelooft de wethouder heus wel op zijn blauwe ogen, als hij die heeft, als hij zegt dat als het 6 keer is hij het ook goed vindt, 7 keer ook prima. Maar GL wil gewoon een klein stokje achter de deur hebben, dat de wethouder niet op een gegeven moment zegt: 5 is 5, daar houden we het bij. Er staan inmiddels al 3 punten op over afvalbeleid, over afvalwater en het beheer en onderhoud. Er komt nog een aantal grote punten m.b.t. mobiliteit en parkeerbeleid, de Noordeindseweg, de energietransitie en duurzaamheid en misschien wel meer punten waar men het met elkaar over wil hebben. Vandaar dat hij hier een waarborg wil hebben: als het nodig is, dat in ieder geval ook een zesde keer het burgerpanel aan het werk gezet wordt. Dan over de andere moties, die ingediend zijn. De motie van WIJ over de P&C cyclus. Als hij zo'n motie leest, is zijn eerste gedachte, dan hoort hij de stem van de heer Jumelet in zijn hoofd: wat lossen we hiermee op? Dat is de vraag die GL heeft hierbij. Aan de andere kant is het altijd goed om het eigen functioneren en hoe gewerkt wordt, tegen het voetlicht te houden. Voor GL hier een definitief standpunt over inneemt, laat hij graag de reactie van de wethouder op hem afkomen. Viering 75 jaar vrijheid: ja, dit is wel degelijk raadsbreed. Sommige mensen twijfelen daar nog aan, maar hij is echt door alle partijen ondertekend. Ook door GL. Of iemand nou conventioneel of atheïst is, donker of wit, hetero of een vertegenwoordiger van de LHBTQI-gemeenschap, iedereen zal blij moeten zijn dat men hier kan leven in dit geweldige land, dat mensen de vrijheid hebben om te zien wie ze zijn. Het is goed om te vieren dat er eenheid in verscheidenheid is. Hij had al een toezegging gedaan tijdens de behandeling in de commissie aan de heer Machielse. Die toezegging komt hij na: GL steunt dit van harte. Dit is een goed initiatief. GL is blij om hier een handtekening onder te kunnen zetten. Dan de motie van het CDA over sturen op het sociaal domein. Ook daarbij had hij aangegeven, dat het wellicht goed is om te kijken hoe de informatie tot de raad komt. Weet men daar voldoende van? Zelf zit hij niet in de commissie samenleving, dus hij werd eigenlijk min of meer op zijn vingers getikt door zijn collega die wel in de commissie samenleving zit. Deze zei dat hier heel goede afspraken over gemaakt zijn. Maar aan de andere kant geldt ook hiervoor: het is best handig om soms te kijken of wel de juiste dingen gedaan worden. Dus ook hierbij wacht GL graag nog op de mening van de wethouder. Jeugd in gesprek. Ja, jeugd heeft de toekomst. Uiteraard tekent GL deze mee. Met jeugd, daar moet je mee praten en mee in gesprek blijven. Op welke manier dat dan gedaan wordt, dat wordt onderzocht, maar belangrijk om in gesprek te gaan. De wildopvang. Uiteraard tekent GL die mee, geen twijfel mogelijk. Het gaat om zo'n luttel bedrag. De gemeente moet nu eenmaal verantwoordelijkheid nemen voor dit soort dingen. De dag van Lansingerland. Een hele sympathieke motie. Wel wat twijfel hoe het dan zit in het werkpakket en het takenpakket van de ambtenaren. Ook of het wel nuttig is om het gemeentehuis een hele dag dicht te doen, want men wil immers bereikbaar zijn voor de burger en dan een dag dicht, dat weet GL niet zeker. Aan de andere kant: misschien geeft het wel wat meer binding met de samenleving. Dus ook hierover wacht GL op de opmerking van de wethouder. De brief over informatievoorziening. Ja, GL had hem mee kunnen tekenen. Ook GL heeft signalen bereikt dat er veel burgers zijn die brieven maar ook andere informatie van deze gemeente te abstract vinden. Er komen situaties voor, die onbedoeld zijn. Men weet eigenlijk niet wat er precies staat. Soms worden juristen erbij betrokken, die ook niet exact weten wat de informatie nou behelst. Wat dat betreft vindt GL dit een heel goede motie. Waarom niet mee getekend? Omdat GL dezelfde vraag had als L3B: hoe zit het met onze visueel beperkten en met onze mensen die dyslexie hebben? Hoe ziet de wethouder dit? Dan D66. GL heeft alle vier de moties mee getekend en dat is bewust gedaan. De Global Goals: op 6 juni 2018 heeft hij een open brief gestuurd in de Heraut aan alle onderhandelaars, wat nu het huidige college is, dat juist Lansingerland zich aan zou moeten sluiten bij deze Global Goals. Dat heeft toen bij de vertegenwoordigers van diverse partijen, die nu het college vormen, niet tot succes geleid. Hij vindt het heel goed en heel lovenswaardig van mevrouw Den Heijer, dat ze dit nu nogmaals onder de aandacht

brengt. Het is goed, het is nuttig. Juist Lansingerland kan hier netwerkorganisaties mee opbouwen om van elkaar te leren. Dit steunt GL echt van harte. De afvalstoffenheffing. Tijdens de behandeling in de commissie heeft hij hier al wat over gezegd, dat het onverkoopbaar is dat het twee keer naar beneden gaat en dan weer naar boven en dan gaat er wat terug komen. Daarbij: huizenbezitters krijgen een gedeelte terug vanwege een iets lagere OZB. Mensen die in een huurhuis wonen krijgen dat niet. Normatief betekent dat dat mensen die in een sociale huurwoning wonen, en normaal toch al geen ruimere portemonnee hebben, meer gaan betalen. In het kader daarvan vindt GL het heel goed, dat de afvalstoffenheffing naar beneden gaat. GL steunt ook het 'scheiden loont'. Wie afval scheidt, betaalt minder. De vervuiler betaalt, daar is GL altijd voor. Openingstijden van het afvalbrengstation. Ja, vele mensen hier vallen over het woord zondagsopenstelling. Dat leze ze iets te strikt. Wel goed aan deze motie is dat onderzocht gaat worden wanneer het open moet zijn. Dat past bij een moderne, flexibele samenleving. Als op maandagochtend anderhalve man en een paardenkop komt, dan kan het dicht. Maar daarentegen open op een donderdagavond. Het is heel goed dat het onderzoek gedaan wordt, daar is GL hartstikke voor. Dan voor AOW gerechtigden gratis openbaar vervoer. Hij heeft in zijn tas altijd het coalitieakkoord van Lansingerland 'groeien, versterken, koesteren'. Hij gaat zich zeker niet aansluiten, want hij had destijds 53 verbeteringsvoorstellen, die niet geaccepteerd zijn door de coalitie. Maar goed. Op blz.7 staat: in 2018 uitvoeren van een onderzoek pilot flexvervoer en fijnmazige OV tussen de kernen. Dit is inclusief een samen met stichting Welzijn Lansingerland nader uit te werken aanbod voor gratis OV voor eenzame ouderen en de kansen voor flexvervoer en/of fijnmazige OV naar het St. Franciscus gasthuis en het Groene Hart Ziekenhuis. Het is inmiddels 2019. Het onderzoek is niet uitgevoerd. Desondanks deze motie. GL vindt hem niet ver genoeg gaan. GL vindt niet dat AOW-gerechtigden met een smalle beurs gratis OV zouden moeten krijgen, maar hij denkt dat gratis OV aangeboden moet worden aan iedereen, die een smalle beurs heeft. Dat zijn ook de mensen met 4 of 5 kinderen, die nauwelijks kunnen rondkomen en die dat misschien ook wel willen. Daarom zou GL willen oproepen om in het dictum wat toe te voegen, om niet alleen die AOW-gerechtigden, maar ook andere mensen daarbij te betrekken. Dit was zijn bijdrage.

Mevrouw Verhoef heeft vanuit de PvdA een bescheiden aantal moties, namelijk maar 1. Zes jaar lang heeft de PvdA geagendeerd. Veel dingen die de PvdA belangrijk vindt zijn terug te vinden in het collegeprogramma en ook weer in de begroting, de plannen en de budgetten die daarbij horen. Dus die taart, die door het college is gebakken, die vindt de PvdA eigenlijk al heel mooi. Er worden nu allerlei smarties opgeplakt met alle moties die nu voor liggen. Soms belangrijkere smarties dan andere. Wat de PvdA mist is inderdaad het onderzoek en inzicht of het mogelijk is om voor ouderen, het liefst alle 65-plussers of alle AOW-gerechtigden. Maar als men het wil beperken, dan de AOW-gerechtigden met een smalle beurs. Dat onderzoek was nog niet gedaan. De PvdA wil daar graag inzicht in hebben, omdat de eenzame ouderen vaak de ouderen zijn met een laag inkomen. De CU wil de kip lekker laten broeden, maar die kip broedt al sinds 2018, dus het zal wel een olifantskindje worden. De heer Kuipers zei dat het OV al voorzien is in de uitkering die mensen met een uitkering krijgen. Ze heeft al eerder aan VVD-genoten gevraagd of ze weten hoe hoog de uitkeringen zijn. De heer Kuipers vraagt wat ze bedoelt. Of hij weet hoe hoog die uitkeringen zijn? Mevrouw Verhoef legt uit, dat zoals het er nu voor ligt, het geen gratis OV is voor mensen met een uitkering. In die zin is er dus niet in voorzien, want het openbaar vervoer is hier ontzettend duur en de uitkeringen zijn landelijk vastgesteld niet zo heel hoog. De heer Kuipers merkt op, dat in uitkeringen in deelbudgetten is voorzien in het vervoer van mensen. Het is niet zo dat mensen met een uitkering geen geld zouden hebben om gebruik te maken van het openbaar vervoer. Mevrouw Verhoef laat die opmerking voor hem. De PvdA gaat even afwachten wat de wethouder gaat zeggen. De heer Kuipers verzint dat niet zelf. Het is rijksbeleid waaraan ook de PvdA jarenlang heeft meegewerkt. Mevrouw Verhoef denkt dat de heer Kuipers van mening is, dat een uitkering ruim genoeg is. Stel dat er 2 of 3 kinderen zijn en men wil uitgebreid met het OV reizen. Blijkbaar vindt de landelijke fractie van de VVD ook, dat het genoeg is. Ze wil eigenlijk alleen maar ingaan op wat de heer Ruijtenberg zei. Natuurlijk ook liever voor mensen met een kleinere beurs, niet alleen voor de ouderen, maar de PvdA zit juist dicht bij wat in het coalitieakkoord staat. De PvdA wil nu eindelijk dat onderzoek afgerond zien, zodat stappen gezet kunnen worden met financieel bereikbaar vervoer, te beginnen voor AOW-gerechtigden met een kleine beurs. De heer Markus vraagt of ze tevreden is als dat onderzoek in 2020 wordt uitgevoerd. Mevrouw Verhoef had het liever eerder uitgevoerd gezien, want dan had het eerder in kunnen gaan. Maar dat vraagt de PvdA inderdaad: laat het plan naar de raad toekomen, uitgewerkt met RET en de vervoersautoriteit en geef er een budgettaire toelichting op. Wat betekent dat dan? Dat is wat in het dictum staat. Als de wethouder straks toezegt, dat het richting de raad komt, dan wordt het een ander verhaal. Vanwege de tijd gaat ze nu verder met de moties en het amendement. Planning en control cyclus, motie. De heer Azzouzi heeft diverse malen bij de commissie AB gepleit voor een betere planning en control cyclus. De PvdA kan die motie dus gaan steunen. 75 jaar vrijheid: de PvdA is mede indiener. Een heel belangrijk onderwerp. Het is goed om bij dit mooie jubileum van 75 jaar gezamenlijk stil te staan en om dat ook goed te vieren. De motie sociaal domein, aanvullende rapportage. Die zal de PvdA niet steunen. Eerder heeft de PvdA aangegeven duidelijke informatie te willen, ook monitoring over de kosten, maatregelen die zijn te nemen om de kosten te verlagen. Ook verwacht de PvdA van de wethouder, en dat heeft ze ook toegezegd bij de commissievergadering, dat er

tussentijds, als er wat aan de hand is, ook duidelijke updates komen. Wat er nu in deze motie staat is eigenlijk een beeldvorming. Niemand kan tegen een beeldvorming zijn, maar vervolgens is het een hele lijst aan zaken, die dan in overleg met de commissie samenleving zouden moeten worden besproken. Als deze fracties dat echt zo belangrijk vinden, dan zou de PvdA liever een bespreekstuk zien, waarbij ze met een heel duidelijk voorstel komen. Dan wil de PvdA daar best wel een keer over spreken bij de commissie samenleving, maar de motie is veel te veel afgedicht op een proces in één vergadering. Die gaat de PvdA dus niet steunen. Structureel in gesprek met jongeren: van die motie is de PvdA mede indiener. De PvdA wil dat graag structureel zien gebeuren, bijvoorbeeld in een jongerenraad of jongerenburgemeester. Dit kan niet geparkeerd worden onder burgerparticipatie, want het gaat over een afspiegeling van bijvoorbeeld een gemeenteraad, maar dan van jongeren en dat is een ander proces dan van burgerparticipatie. Het lijkt erop, maar dan anders ingevuld, concreter. Opvang gewonde dieren in het wild: de PvdA is mede indiener, tenminste, dat had ze doorgegeven, maar misschien is dat niet doorgekomen. Ze kijkt even naar WIJ. De heer Hoek heeft het zojuist gemeld. Mevrouw Verhoef vindt dat belangrijk, nou belangrijk, goed om daar een bijdrage aan te leveren. Het is geen halszaak, maar samen met andere gemeenten zal de gemeente ook gewoon de bijdrage moeten leveren. De dag van Lansingerland. Het is iedere dag dag van Lansingerland. Dat klinkt een beetje flauw, maar ze probeert nog steeds iedere dag uit te leggen waar Lansingerland ligt en welke kleinere kernen daar onderdeel van uitmaken. De PvdA kan deze niet steunen. Het gemeentehuis een dag sluiten en dan met zijn allen een dag van alles gaan doen, dat vindt de PvdA te ver gaan, maar wel mee eens dat raad, college en ambtenaren op de één of andere manier iets meer in de samenleving kunnen en moeten zijn, maar dat kan ook in kleinere groepjes ad hoc bij allerlei gebeurtenissen, zoals een keer helpen bij het afvalbrengstation als daar een aanleiding voor is. Dat kan iets informeler. Van de motie m.b.t. taalniveau beter is de PvdA mede indiener, dat is voldoende toegelicht. Belangrijk dat alle burgers goed begrijpen wat er van hen gevraagd wordt of wat hen geboden kan worden. De Global Goals zijn goed uitgelegd door mevrouw Den Heijer. Het zijn inderdaad doelen die wereldwijd door de Verenigde Naties zijn vastgesteld en waar de gemeente ook gewoon een steentje kan bijdragen. Laat men dat inderdaad onderzoeken, wat dat precies betekent om er dan bij aan te sluiten. De afval moties, verlagen afvalstoffenheffing inwoners: hiervan heeft de heer De Groot inderdaad eerder gezegd: wie niet wil scheiden, moet maar dokken, iets in die trant, daar kwam het op neer. De PvdA wacht een bredere bespreking af. De heer Muis is het daar natuurlijk helemaal mee eens. Alleen, inwoners moeten dan wel in de gelegenheid gesteld worden om er iets aan te doen, want anders is het makkelijk. Men kan scheiden tot men een ons weegt, maar de afvalstoffenheffing gaat er niet mee omlaag nu. Mevrouw Verhoef zegt dat dit klopt. Dit moet wel besproken worden, maar niet nu in een stand-alone motie. Dan toch liever in een bredere discussie over het afvalbeleid. De heer Muis vraagt wanneer dat is. Mevrouw Verhoef zegt: wanneer het zover is. Wanneer het eindelijk richting de raad komt. Openingstijden afvalbrengstation: hiervan is de PvdA mede indiener. Te vaak kan er na 15.00 uur geen spullen meer gebracht worden, bijvoorbeeld op zaterdag. Afval scheiden loont: de PvdA is mede indiener. Dat is voldoende toegelicht. De ja-ja sticker. Dat linkt aan het scheiden van afval natuurlijk, dat dat beter moet gebeuren en dat daar volledig op moet worden ingezet, wat de PvdA betreft. De PvdA vindt de ja-ja sticker iets te opdringerig en iets te voorbarig. De heer Ruijtenberg legt uit, dat het geen motie is te oproeping van scheiding, het is een motie ter voorkoming van afval. Mevrouw Verhoef snapt dat. Het uitgangspunt is dat iedereen het in de kliko gooit, maar het kan dus ook gerecycled worden. Even los daarvan: de PvdA vindt een ja-ja sticker sturen naar alle huishoudens, en de kosten die daarmee samen hangen, op dit moment iets te pushy en niet nodig omdat het later bij het afvalbeleid ook nog aan de orde zal komen. De heer Ruijtenberg stelt dezelfde vraag als de heer Muis: wanneer? Hij wacht al heel lang op afvalbeleid en elke keer wordt het vooruitgeschoven en moet er draagvlak gevonden worden. Men moet gewoon een keer stappen ondernemen, men kan niet wachten, 2030 is om de hoek en men zit maar te wachten en te wachten en te wachten. Actie. Mevrouw Verhoef is het volledig met de heer Ruijtenberg eens. Ze wachten al heel lang, maar ze denkt niet dat het aannemen van deze motie daar verbetering in brengt. Ze denkt dat binnen de coalitie daar graag op korte termijn een uitsluitsel voor is. En dat er dan een heel mooi voorstel naar de raad komt, wat ook coalitiebreed gedragen wordt. Verduurzaming gemeentelijk vastgoed: de PvdA is mede indiener. Dat is voldoende toegelicht. Dan het amendement. Ook dat is door de heer Ruijtenberg goed uitgelegd. Waarom maximaal 5 als 6 of 7 consultaties nodig zijn? Daar moet dan gewoon de ruimte voor zijn. Dank u wel.

De voorzitter stelt een schorsing van een kwartier voor. Hij schorst de vergadering.

Schorsing

Na de schorsing heropent de voorzitter de vergadering voor de beantwoording door het college, beginnend met de wethouder financiën.

Beantwoording college

Wethouder Abee vindt het mooi, dat hij aangekondigd wordt als de wethouder financiën, want men zou haast vergeten dat het primair om het vaststellen van een begroting gaat, vandaar extra dank aan de heer Kuipers, mevrouw Den Heijer en mevrouw Verhoef, die dat nog eens extra onder de aandacht brachten, maar hij gaat ervan uit, dat wie zwijgt, waarschijnlijk ook wel toe gaat stemmen. Verder zal hij de moties volgen. Het verlagen van de afvalstoffenheffing voor inwoners, dan denkt hij dat het college daar vrij duidelijk in kan zijn. Het college denkt dat het niet verstandig is en het te moeten ontraden, omdat het nou eenmaal heel belangrijk is dat er een 100% kostendekking nagestreefd blijft worden voor de begroting. Dat geeft tenminste duidelijkheid. Het tarief is gedifferentieerd, dus daar is al op ingespeeld, maar het is heel ongewenst om daarin dat principe los te laten. De heer Muis vindt dat een heel mooi uitgangspunt en dat steunt D66 ook. Maar als de lasten 20% stijgen en daar wordt verder niets aan gedaan en volgend jaar stijgt het misschien weer 20%, dan lijkt dat lastig uit te leggen aan de inwoner, vooral als in de krant staat dat het allemaal zo goed gaat, alleen, in de portemonnee merken ze daar niets van. Wethouder Abee legt uit, dat de afgelopen jaren de burger in de portemonnee kon merken door gunstige contracten die afgesloten waren, door allerlei zaken, dat de afvalstoffenheffing fors verlaagd is. Nu wordt de gemeente helaas geconfronteerd met een stijging. Hij begrijpt zijn argumentatie, maar dat wil nog niet zeggen dat het college dat kan volgen. Het college denkt dat het belangrijk is om 100% kostendekkend te zijn, waarbij men zich moet realiseren dat als het uit een andere pot betaald wordt, dat was een vraag van de heer Van Doorn rondom wat dat dan betekent, en het gefinancierd wordt uit de algemene middelen het ten laste gaat van de begroting. Het haalt daar bedragen weg en dat zou betekenen in een uiterste geval dat er bezuinigd moet worden op andere dingen. De heer Muis zou graag van de wethouder horen of hij denkt dat het dan met nieuw beleid te keren is, die verhoging van de afvalstoffenheffing. Of wordt het gewoon ieder jaar doorberekend? Vanuit zijn portefeuille financiën denkt wethouder Abee dat die kosten in rekening gebracht worden, die de burgers via afval maken. Dat via het beleid, waar zijn collega over gaat, ook gekeken zal worden of dat te beïnvloeden is door communicatie, dat is ook vanzelfsprekend. Men moet ook niet doen dat het idee alsof het uit de begroting komt of uit de algemene middelen niet hetzelfde geld van die burger is. Want uiteindelijk komen alle euro's die hier rond draaien van burgers en zijn van burgers. Het idee van 'we gaan het niet doorrekenen' is een wat onjuiste, want uiteindelijk betalen burgers alle kosten die men met elkaar heeft. Of dat nou direct via het tarief is of via de algemene middelen. Als het gaat om de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed: op zich klinkt dat heel sympathiek, alleen heeft het college op 10 juli een brief gestuurd naar de raad, waarin is aangegeven, gebaseerd op de uitgangspunten in de visie duurzaamheid, hoe het college denkt dat die gemeentelijke gebouwen aangepakt moeten worden. Het college heeft aangegeven, dat daar waar het fruit het dichts bij hangt, dat het college dat zeker wil inkoppen. Maar ook is aangegeven, dat rondom de logische momenten om investeringen in duurzaamheid te doen, en dat heeft ook te maken met het voorkomen van onnodig kapitaalvernietiging, zoals het voorstel er ligt een verstandige is. Het zwembad wordt er inderdaad uit gehaald, er is veel te winnen, maar men moet ook voorzichtig zijn, alsof er door niet te investeren geld verdampt. Technische innovaties kunnen weleens betekenen, dat als men even wacht het nog een groter effect heeft. Dat is niet zijn belangrijkste argument, maar een heleboel zaken, ook rond het zwembad waar het college van harte mee ingestemd heeft, worden financieel rendabel omdat er subsidie op zit en noem alles maar op. Kortom, het college denkt het toch te ontraden. Het idee is sympathiek, maar het college denkt, verwijzend naar de brief van de 10^e juli, een heel goede, evenwichtige opsomming gegeven te hebben, welke gebouwen als eerste aangepakt worden. Dat sluit niet uit, dat als er een nieuwe technologische ontwikkeling is over een jaar, dat iets naar voren gehaald kan worden, want dan zijn er weer andere mogelijkheden. Rondom de P&C cyclus twee moties, die hij in één keer wil behandelen. Het college kent de behoefte van de raad voor een goede P&C cyclus. Volstrekt geen misverstand, dat is noodzakelijk, om de raad zijn rol te laten vervullen. Daarover geen misverstand. In een zoektocht naar verbetering is nog maar twee jaar geleden afgesproken, dat een nieuwe P&C cyclus bewandeld wordt. Afgesproken is om het zo maximaal mogelijk te optimaliseren en ook dit jaar is gepoogd een verbeter- en concretiseringsslag te maken. Laat onverlet, dat het college constateert dat delen van de raad, zoals WIJ, aangeven dat het niet altijd eenzelfde is wat er verwacht wordt, of ontevredenheid over de cijfers. Het college constateert, dat bij een groot deel de behoefte is om daar op te studeren en te kijken of het geconcretiseerd en verbeterd kan worden. Dat geldt ook voor het sociaal domein. Met instemming van zijn collega noemt hij een paar voorbeelden. Er is de jaarrapportage, er komt een midterm review, omdat het halverwege een proces zit, deels wat er in december al gaat plaats vinden en deels wat er in de komende jaren gaat gebeuren. Het gaat over een verandering opgave van de jeugdhulp, waar 12 december een bijeenkomst voor gepland staat. De uitwerking van een monitoringsprogramma. Het gaat over een traject rondom grip krijgen op de WMO. Kortom: er gebeurt veel. De heer Van Doorn vraagt of de wethouder wat toelichting kan geven op dat monitoringsprogramma. Wat moet hij zich daar precies bij voorstellen? Wethouder Abee zou dat graag doen, ware het niet dat de essentie van zijn antwoord nu niet de bedoeling is om alle onderdelen nu naar voren te halen en toe te lichten. Hij probeert aan te geven, dat het college de opvatting van de raad begrijpt, dat er gekeken moet worden hoe het naar een juist sturingsding komt, dat de raad daar een goed gevoel bij heeft en ook de juiste instrumenten krijgt. Hij noemt rond het sociaal domein even een aantal punten op, omdat daar weleens wat wisselende geluiden zijn. Aan de ene kant wordt er gezegd:

niet teveel rapportages en aan de andere kant wat meer. Het is uiteindelijk aan de raad, daarover geen misverstand, want de raad moet die instrumenten krijgen die nodig zijn om goed te kunnen functioneren, wat het college er ook van vindt. Daarom. Hij zou graag dat traject in gaan, maar wel met een aantal kanttekeningen. Het college denkt dat het belangrijk is om de P&C cyclus, twee jaar oud, als uitgangspunt te nemen. Gekeken moet worden hoe dat geoptimaliseerd kan worden, hoe kunnen gegevens toegevoegd worden, feitenkennis, noem alles maar op, zodat de raad beter in staat is om te sturen. Er moet ook gekeken worden naar de momenten waarop die documenten beschikbaar komen, dat er gekeken wordt naar het optimale. Dat is het vertrekpunt. Dat daarna gezegd kan worden, dat het aangepast moet worden, maar dan op basis van de gesprekken en de conclusies. Het uitgangspunt is voor het college heel belangrijk, die P&C cyclus is het uitgangspunt. Daarbij: om nu al met externe deskundigen aan de slag te gaan. De heer Van Doorn denkt dat 'externe deskundigen' suggereert dat dat hier niet aanwezig is. Dat is niet de strekking van dat verhaal, maar er zijn best practices en daarmee bepaalde deskundigheid. Als voorbeeld noemt hij Goeree. Dat geeft aardig weer wat de stip aan de horizon is. Betrek dat soort organisaties, gemeenten, kennis bij de doorontwikkeling. Dat wordt bedoeld met 'betrek deskundigheid van buiten'. Wethouder Abee zou het op prijs stellen als iets aan die verduidelijking gedaan wordt of dat dit duidelijk opgenomen wordt. Hij zegt maar toe: natuurlijk zal het college zeker, daar waar het door fracties wordt aangedragen, daar waar het voorbeeld heel praktisch en uitvoerbaar blijkt, dat zeker mee nemen in het traject. Dat geldt dan ook even in de richting van de motie rond het sociaal domein. Laat men nou als uitgangspunt nemen wat er is, kijken of dat te optimaliseren is en pas daarna de conclusie trekken dat er misschien behoefte is aan iets nieuws. De heer Jonker begrijpt de wethouder wel, maar hij zit met het dictum van de motie voor hem. De wethouder spreekt de bereidheid uit om na te denken, of dingen beter kunnen en hoe het min of meer inhoudelijk vorm gegeven kan worden. Zijn er elementen in het dictum die voor hem belemmerend, lastig of moeilijk zijn? Daar zoekt hij een beetje naar. Wat is de frictie? Wethouder Abee probeert aan te geven, dat dit niet iets is waar het college, of laat hij het zo zeggen: de raad is daar bepalend in. De raad moet goed kunnen functioneren en het gevoel hebben dat de raad goed bediend wordt. Dat is het uitgangspunt. Dan is het niet relevant of iemand het ermee eens is of niet. Waar hij aan hecht is: met elkaar is een traject in gezet. Dat traject is hij aan het verbeteren, dat is de bestaande P&C cyclus. Hij noemde een aantal ontwikkelingen binnen het sociaal domein, die ook nog staan te gebeuren en nog allemaal verduidelijking geven rondom het traject. Dan zegt de wethouder: laat men niet vooruit lopen op conclusies. Zeker wordt geprobeerd de best practices te volgen. Reik ze alstublieft aan, maar ook vanuit de eigen organisatie wordt geprobeerd dat te doen. De heer Van Doorn begrijpt, dat de wethouder onderschrijft dat het proces wat voorgesteld wordt met: in gesprek, de raad aan de voorkant, zodat er gestuurd kan worden, bijsturen, interveniëren, graag met het college, met het ambtelijk apparaat, zodat er een product ontstaat wat alle drie de partijen bedient op een manier die werkt. Volgens hem zitten ze heel erg op één lijn en hoeft het veel minder wat angstig aan te voelen. Wethouder Abee vindt dat prima. Het college wil graag die handschoen oppakken en zal dat ook organiseren via de ambtelijke organisatie, in de termijnen die in de motie staan. Mevrouw Bouman hoort het nodige over het P&C gebeuren. Geldt dit ook voor het sociaal domein dan? Er is een motie waarin dat naar voren gebracht wordt. De raad wil graag mee praten om te kijken hoe het verbeterd kan worden, zoals het financiële gebeuren en een aantal beleidszaken. Dat is de strekking van het geheel wat ze beluistert bij een aantal collega's die zeggen dat het allemaal goed gaat. Nee, het gaat om verbeteren. Dan zou ze een voorstel willen doen om dat in gezamenlijkheid te doen, zowel vanuit de raad mensen daarin te betrekken en vanuit het college en de ambtenaren. Kan ze dat zo zien? Voor wethouder Abee is het volstrekt helder, dat het college graag die twee processen combineert, want het heeft in de kern met dezelfde zaken te maken, namelijk goed geïnformeerd worden, goede kengetallen op de juiste momenten, zoveel mogelijk sturing. Dat zou goed gecombineerd moeten worden en dat lijkt hem wel zo praktisch, i.p.v. twee trajecten naast elkaar, want het gaat om dezelfde beleving van zaken en kijken hoe tot optimalisering te komen. Waar het hem om gaat is: niet vooruit lopen op de conclusies. Als de conclusies zo zijn, dat er iets aangepast moet worden. Dat geldt ook voor de P&C cyclus, als die aangepast moet worden: vanzelfsprekend wordt dat gedaan. Maar het uitgangspunt is dat gekeken wordt hoe men de bestaande P&C cyclus kan optimaliseren, faciliteren, zodat de raad met veel vertrouwen de juiste gegevens krijgt. Mevrouw Bouman heeft sec gevraagd: de P&C cyclus, helder, maar is het ook voor het sociaal domein. Daar gaat het haar om. Om in gezamenlijkheid te kijken tot. Wethouder Abee zou de P&C cyclus als uitgangspunt willen nemen, dan hoort daar natuurlijk ook bij het sociaal domein bij. In de commissie heeft hij de heer Ruitenbergh horen zeggen dat het om een substantieel bedrag gaat, 25% van de begroting. Hij heeft het niet nagerekend, maar hij zal dat ongetwijfeld hebben gedaan. Zeker, dat moet erbij betrokken worden. Daar hoort een uitkomst bij te zijn dat de totale P&C cyclus tot tevredenheid gaat leiden met de juiste sturingsinstrumenten. En dat geldt dan vanzelfsprekend ook voor het sociaal domein, wat daar ook onderdeel van is. Hij kan het zich voorstellen, dat dit een bijzondere aandacht krijgt in de bespreking. Mevrouw Bouman hoort de wethouder zeggen: erbij betrekken. Het CDA heeft een aparte motie, om dat te verbijzonderen. Dus wel in gezamenlijkheid en een oproep naar de collega raadsleden om dat in gezamenlijkheid te doen. Dat is de insteek en daar zou ze graag een antwoord op willen. Wethouder Abee gelooft niet dat ze van mening verschillen. Met het gevaar dat mensen hem toch wat langdradig vinden, probeert hij het nog maar weer enigszins te herhalen. Het is goed om naar die

totale P&C cyclus te kijken. Daar te kijken: hoe kunnen we optimaliseren. In die P&C cyclus optimalisering zal het sociaal domein, vanzelfsprekend gezien het belang wat er ook is rondom cijfers en sociale belangen, want het gaat niet alleen om geld maar uiteindelijk om mensen, een belangrijke rol hebben. Hij denkt niet van mening te verschillen met de intentie. Hij kan het zich voorstellen dat dat een groep is van mensen vanuit alle fracties, want dat is belangrijk. College en organisatie hebben er behoefte aan om een keer duidelijkheid te hebben wat de echte sturing is die men wil. Kortom. Als dat soort dingen in de context zijn zoals hij dat heeft toegelicht, dan zijn ze vanzelfsprekend acceptabel. Als het dan gaat over in goed Nederlands Sustainable Development Goals dan weet hij niet of dat helemaal past binnen de andere motie, die zijn collega zal bespreken. Het gaat om duurzame ontwikkelingsdoelen. Hij vindt het lastig hoe ermee om te gaan, die motie van D66 en GL. Niet omdat het geen waardevolle doelen zijn, die daar beschreven zijn. De VN heeft dat niet voor niets gedaan. Daarom staan op blz.4 van de duurzaamheidsvisie, waar de raad ruim de tijd voor heeft genomen om er iets van te vinden, diezelfde goals, die duurzaamheidsdoelstellingen, al beschreven. Een aantal is er uitgelicht, zes. Ze worden dus aangegeven. De heer Ruijtenberg hoort eigenlijk een ondersteuning van de wethouder voor deze doelen, want ze zijn immers opgenomen in de duurzaamheidsvisie, die alle overige partijen aangenomen hebben. Het is opgenomen, dus ze zijn er niet op tegen, dus ze worden ondersteund. Wethouder Abee vindt het altijd leuk om conclusies in de mond gelegd te krijgen. Hij begrijpt de stelling, maar als hij hem laat uitspreken, dan kan hij zien hoe hij daarop reageert. Het college heeft dat als uitgangspunt genomen. Het college heeft expliciet een aantal doelen, die het college zeker belangrijk vindt, onderkend. Zeker daarbij is het belangrijk dat wij wereldburgers zijn, moderne mensen in een moderne samenleving. Bedrijven zijn internationaal koplopers in hun branche. Zij hebben diezelfde soort doelen in hun uitgangspunten staan, bijvoorbeeld in de glastuinbouw. Zij hebben echt dat soort doelstelling opgenomen: hoe gaan we op een fatsoenlijke manier mensen van voedsel voorzien en dan het liefst gezond en niet met vervuild water gecreëerd. Dat zit er allemaal ingebakken. Waar hij bang voor is, dat er een soort verwarring komt m.b.t. waar we het nu over hebben. Voor het college belangrijk dat de doelstellingen vanuit de visie gevolgd blijven worden, dat dat als kapstok gebruikt blijft worden. Dan zijn die duurzame doelen aanvullend. Dan zou hij willen zeggen: hij ontraadt de motie, maar hij zou willen oproepen om de motie aan te passen, dat er niet een onderzoek gedaan wordt, maar dat er nu besloten wordt, gezien de lijn rondom de duurzame doelen, dat men gewoon zal toetreden daartoe, want daar heeft de gemeente een voordeel bij, vanuit de duurzaamheidsvisie. De heer Van Doorn vroeg of er iets mis gaat. Nee, dan kan het alleen maar beter gaan. Wel vanuit die duurzaamheidsvisie. En dan treden we toe tot die duurzame ontwikkelingsdoelen. D66 is natuurlijk wel een gedateerd getal, kan hij niet nalaten plagend te zeggen, zelfs de route 66 in Amerika is alleen nog maar voor bepaalde groep aantrekkelijk. Deze week hij ook van een groene partij, uitgebreid omschreven door de heer Kuipers, aardige voorstellen gezien, bijvoorbeeld hoe het CDA denkt dat de samenleving er in de toekomst uit ziet. Hij dacht hiermee alle antwoorden gegeven te hebben. De heer Markus komt even terug op de motie m.b.t. het gemeentelijk vastgoed. Hij moest er nog even op kauwen. De wethouder gaf aan, dat wat in de motie staat niet of wel kan, dat was hem niet helemaal duidelijk. Het college heeft er een brief over gestuurd en daarin staat in 2021 een nieuw beleid komt m.b.t. gemeentelijk vastgoed. Is dat waar de motie toe oproept, total cost of ownership, wordt dat min of meer in het nieuwe beleidsstuk opgenomen? Daar lijkt de brief een beetje op aan te sturen. Wethouder Abee legt uit, dat in de brief wordt aangetoond waar het college prioriteit legt, wat kan men aan, waar denkt het college nu op te moeten inzetten de komende periode. Een aantal dingen is bewust genoemd vanuit de technische omstandigheden, vanuit onnodig kapitaalvernietiging, op dit moment niet aan de orde. Inderdaad, in het nieuwe beleid zal opnieuw gekeken worden wat dan wijsheid is, misschien geholpen door nieuwe technieken, verbetering van technieken. Maar op dit moment dat onderzoek te doen, denkt het college niet. Er gaat geen geld verrookt door de schoorsteen heen. Het college denkt met die brief een verantwoord voorstel gedaan te hebben. De heer Ruijtenberg heeft de brief van 10 juli voor hem. Daarin wordt inderdaad aangegeven dat in 2021 er een nieuw beleid komt. Feitelijk zegt de wethouder dat er geen geld verloren gaat, niet in rook op. Maar dat weet hij eigenlijk niet, want er is geen onderzoek naar gedaan. Over zwembad De Windas is twee keer een motie aangenomen, om dat onderzoek te laten doen. Dat onderzoek is uiteindelijk door Zweeko gedaan en daaruit is gebleken dat dit met versneld tempo verduurzaamd moet worden. De panden die genoemd worden, daarvan wordt alleen maar gezegd, dat er vijf panden gasloos gemaakt worden, dat op 3 panden zonnepanelen komen en op de overige panden geeft het college eigenlijk helemaal niets aan. GL roept op om niet in 2021 dit onderzoek te doen, maar nu al in 2020, ook wetende dat in de toekomst subsidiemogelijkheden moeilijker te verkrijgen zijn, omdat de normen strenger gaan worden voor die subsidiemogelijkheden. Doe een onderzoek. De motie roept eigenlijk op om na te denken over duurzaamheid. En men kan niet tegen nadenken zijn. Wethouder Abee is het daarover eens: men kan niet tegen nadenken zijn. In de brief heeft het college al nagedacht over wat verstandig is, wat op dit moment of op korte termijn kan. Van een aantal dingen wordt gezegd daar nu even niet op in te zetten. Men heeft de handen vol om een heleboel zaken goed te bevorderen. Het is ook wel een kwestie van prioriteiten. Het idee 'er ligt geld te verdampen' als het niet gebeurt, dat is echt niet juist. Daar wil hij het graag bij laten. Dank u wel.

Wethouder Fortuyn is de wethouder die vele zaken in de openbare ruimte kent. Hij wil het graag wat korter houden dan zijn voorganger m.b.t. de beantwoording. De motie over de opvang van in het wild levende dieren. Het college kent de oproep van deze club. Het college wil dat omarmen. Hij had de toezegging al gedaan, maar die heeft nog niet iedereen gezien, want die is vanmiddag verschenen. Hij heeft de toezegging gedaan in overleg te treden met deze club, tijdig, voordat de finale datum 1 januari daar is. Hij gaat in gesprek om in ieder geval een donatie te doen voor 2020. De hoogte wordt nog even besproken in het onderling overleg. Vervolgens zal een beleid of een notitie opgewerkt worden, want er zijn meerdere van dit soort organisaties in de omgeving, om in gesprek te komen of er beleid op gemaakt moet worden hoe het georganiseerd wordt. Het wordt opgepakt. Eens met de opmerking van de heer Ruitenbergh. De zin waarin staat dat de voortzetting door ons gewaarborgd moet worden: dat is niet de bedoeling, dat het helemaal overgenomen wordt. Maar dat de helpende hand geboden kan worden, prima. Sympathie daarvoor, gewoon doen. Informatie van de gemeente moet voor iedereen duidelijk zijn, een motie ingebracht door de CU en ondertekend door een aantal andere partijen. Ja, het college zegt zeker dit te omarmen. De gemeente doet al veel. Op dit moment loopt er intern een cursus. Misschien nieuw voor de raad, maar binnen de teams is men echt aan het trainen om de communicatie helder te krijgen. Het hoeft niet helemaal jip-en-janneke te zijn, maar het moet wel helder en begrijpelijk zijn. In het sociaal domein en zeker in de bijstand-achtige zaken of over subsidies heeft men vaak wel met juridische zaken te maken, maar er kan wel een weg gevonden worden om dat juridisch toch dicht te houden. Misschien uitleggen en verwijzen naar een wetsartikel. Eens, daar zijn wat slagen te maken. Men is bezig met cursussen. Bovendien wordt er maatwerk gedaan waar men vermoedt dat een brief niet over komt. Dan komt het tweede punt erbij, die digitale toegankelijkheid, de readspeaker. Dat ligt heel erg lastig, dat wil hij voorop stellen, omdat niet alle documenten digitaal toegankelijk zijn. Hij gaat zich ervoor inzetten om hier meer prioriteit aan te geven om dit wat sneller boven water te krijgen. Het college adviseert dan ook om die motie aan te nemen. Dan de openingstijden afval. Dat wil hij toch een beetje brengen in lijn van 'scheiden loont'. We zijn met het ABS bezig. Om nu al een onderzoek te doen wanneer de openingstijden moeten zijn, terwijl men tegelijkertijd weet dat er van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat altijd mensen zijn, want er vinden meer activiteiten op dat terrein plaats. Het is niet alleen maar het ontvangen van afval, maar er vinden ook andere activiteiten plaats. Het loopt een beetje vooruit op dat ABS, het afvalbrengstation, hoe die verder in te richten en hoe daar verder op te lopen t.a.v. de openingstijden. Hij zou D66 willen voorstellen deze aan te houden. Hetzelfde geldt voor 'afval scheiden loont'. Er is vanmiddag op het RIS een brief verschenen. Er is veel tijd gestoken in overleg over de moties, dus wellicht hebben raadsleden die gemist. De heer Muis heeft de brief net gelezen. Het is vooral proces en de conclusie, de laatste zin, is: het college neemt langer de tijd om tot een weloverwogen gedragen voorstel te komen, naar verwachting volgt dit in de tweede helft van 2020. Dat maakt dat pas in 2021 nieuw beleid wordt uitgevoerd en de effecten zijn dan nog later te zien. Wethouder Fortuyn zegt dat dit correct is. Die discussie gaat men in de commissie hebben. Hij zou die discussie in de commissie willen hebben en om niet alvast een draadje eruit te pakken. Hij zou willen aanbevelen om de motie aan te houden. Dat geldt ook voor de ja-ja sticker. De heer Hoek zei al dat het ook consequenties heeft. Het zit in hetzelfde verhaal: wat zijn de consequenties dan. Hij zou willen voorstellen deze ook aan te houden en te betrekken bij de discussie als de raad besluit de brief te agenderen in een commissievergadering. Dan moet het integraal mee genomen worden. Het advies van het college is: aanhouden. Dan het burgerpanel. Dat wordt burgerparticipatie genoemd. Hij wil helder zijn en dat heeft hij ook al aangegeven in de commissievergadering van de begroting: het is voor het college geen hard getal. Als het er 8 moeten zijn, kunnen het er ook 8 zijn. Zijn het er 9, dan zijn het er 9. Zijn het er 3, dan kunnen het er ook 3 zijn. Het burgerpanel moet effectief en goed ingezet worden. Het is een instrument wat de raad zelf kan mee nemen bij eventuele raadsvoorstellen. Hij wil er geen limitering op hebben, dus in die zin kan hij toezeggen dat die 5 geen maximum is. Het kan ook een minimum zijn, maar het is vrijelijk in te vullen. De heer Ruijtenberg vraagt of de voorzitter hier dan een toezegging kan noteren van de wethouder. De voorzitter ziet de griffier al schrijven. Wethouder Fortuyn wil hem ook als toezegging doen, zeker. Dan heeft hij er nog één, ja, de motie over gratis RET OV voor AOW, een aardige slogan trouwens. Ook hiervan zou hij willen adviseren om hem aan te houden. Waarom? Er zijn nog wat puntjes op de i te zetten op dit moment, hoewel het document in principe klaar is. Dat is iets tussen ambtelijk en de wethouder. Dan gaat het door naar het college, dus hij verwacht dat het binnen nu en twee weken in het college is. Dan wordt het ook ter beschikking gesteld aan de griffie en de raad. Dan is het aan de raad om er een agendapunt van te maken. Ook hier geldt: trek er nou even geen draadjes uit vooruitlopend. Laat men op een goede manier de discussie in het debat voeren, zodat dit allemaal mee genomen kan worden. Hij zou in dit geval ook willen adviseren deze aan te houden. Mevrouw Verhoef vindt de wethouder net niet concreet genoeg worden. Hij zegt dat het document gereed is. Is dat dan een document waarin een plan staat om met ingang van 2021 gratis OV mogelijk te maken? Is dat dan ook een plan met de budgettaire gevolgen? Dat wil ze dan in ieder geval voor de kaderbrief hebben, dus misschien moet ze zich tot punt 1 beperken. Wat is het precies, wat de raad gaat krijgen? Wethouder Fortuyn zegt dat het een raadsbrief is met een B&W stuk erbij. Dat is niet een voorgekauwd iets van: tekenen bij het kruisje. Nee, het zijn de overwegingen die het college maakt over een groot aantal pakketten. Gratis OV voor minima of anderszins wordt beredeneerd in die brief. Tegelijkertijd loopt het samen op met de MRDH en een mobiliteitsmakelaar om de kernen te verbeteren

daar waar het dunne lijnen betreft, met name in de weekenden. Er wordt gekeken hoe het opgelost kan worden. Het is een pakket aan maatregelen ook m.b.t. de bedrijventerreinen. Er staat een aantal uitgangspunten in, een aantal feiten en een aantal conclusies. Dat document wil hij hier in de commissie brengen. Dan komt er een hartstikke leuk en gezond debat. Daarin kan richting aangegeven worden. En ja, er zitten financiële consequenties aan vast. Hij denkt dat heel veel dingen voor de kaderbrief 2021 helder zijn. Het is aan de raad om een besluit te nemen en om er een klap op te geven. Dus hij denkt concreet zat te zijn. Als hij niet meer geïnterrupteerd wordt, dan is hij klaar met zijn beantwoording.

Voor wethouder Van Tatenhove blijft over de motie over de jeugd en de participatie, die gewenst is. Ze heeft in de commissie aangegeven: wacht op de midterm review, want dan wordt voor alle beleidsaccenten gekeken hoe het er bij staat en wat er eventueel mee gedaan kan worden. In reactie op de vraag van de heer Van Doorn: er gebeurt inderdaad een heleboel binnen het kader van pubers in de spotlight. O.a. volgende week vrijdag de hackaton met de jongeren. Ze is heel benieuwd wat dat brengt. Ze nodigt hem van harte uit om bij het slotstuk aanwezig te zijn en om dat mee te ervaren. De gemeente is veel in gesprek met jongeren en de organisaties die bij hen betrokken zijn om te kijken wat men wil met blijvende participatie en in welke vorm dat dan werkt. Dan heeft ze het over de doelgroep jongeren. Aangestipt wordt, dat er misschien een iets jongere leeftijd is, waarvoor het ook interessant kan zijn om die meer te betrekken bij wat er in de gemeente gebeurt. Dan zou gedacht kunnen worden aan het fenomeen kinderbürgermeester. In dit huis kan misschien gekeken worden of er iets vooruit gelopen kan worden op die midterm review. Het college omarmt het idee om op zoek te gaan naar die participatie en kijkt of er mogelijk al iets eerder kan dan wat tijdens de midterm review naar boven komt. De heer Hoek mag toch aannemen dat die midterm review voor de behandeling van de volgende begroting gepland staat. Wethouder Van Tatenhove merkt op, dat de volgende begrotingsbehandeling pas over een jaar is, dus dat denkt ze wel, ja. Dan is men twee jaar onderweg met het beleidsplan sociaal domein. De heer Hoek wil voor de behandeling van de volgende begroting een besluit genomen hebben over deze motie. De vorige motie dateert van 2 november 2017 en hij wil eigenlijk bewerkstelligen dat er nu binnen een jaar wel een aantal opties zijn m.b.t. hoe structureel te communiceren met jongeren. Wethouder Van Tatenhove wil daar echt de midterm review voor afwachten, omdat er nu verschillende dingen gedaan worden en men in gesprek is. Nu zichzelf voorbij lopen heeft niet zoveel zin. Met jongeren moet natuurlijk wel af en toe iets afgehecht worden of juist constateren dat men helemaal niet wil afhechten, omdat het goed loopt en er geen behoefte is om het op een andere manier te doen. De heer Van Doorn vraagt of hij het zo moet zien, dat de uitslagen van die onderzoeken betrokken worden bij de doelgroep jongeren bij burgerparticipatie, om die doelgroep in breder perspectief te plaatsen. Of zijn het allemaal losse eenheden? Of komt er echt beleid, breder, vanuit het perspectief van burgerparticipatie? Wethouder Van Tatenhove denkt dat er dan twee invalshoeken zijn. De invalshoek van waaruit het opgepakt is, was echt vanuit het sociaal beleidsplan, met name vanuit de accenten die door de raad zijn gegeven voor o.a. de jongeren. Maar ze snapt dat hij zegt dat er een link zit met burgerparticipatie. Dan kijkt ze haar collega aan; dan vinden ze elkaar wel als ze aan de slag gaan met burgerparticipatie, een apart hoofdstuk te wijden aan hoe dat voor jongeren gedaan wordt. Want daar waar men elkaar kan vinden, is het natuurlijk goed om het vanuit twee invalshoeken te verknopen. Dat is alleen maar goed. Op andere punten heeft wethouder Abbe al gereageerd rond het rapporteren en monitoren in het sociaal domein. Wie bij de commissie samenleving aanwezig is, weet dat het regelmatig onderwerp van gesprek is: hoe doen we die rapportage? Vorig jaar is afgesproken om nu over te gaan naar een jaarrapportage, maar met dien verstande dat als er iets is, dat dat tussentijds gerapporteerd wordt of dat er een brief komt. Zo komt er binnenkort weer een brief. Het is goed om te onderstrepen wat de wethouder Abbe heeft gezegd. In de P&C cyclus kijken waar vanuit het sociaal domein misschien monitoringselementen mee genomen kunnen worden en voor de rest blijft het vooral in de commissie samenleving gewoon een gespreksonderwerp. Ze stelt voor nu voor die uitgebreide rapportage te volstaan met waar de commissie voor heeft gekozen, voor die rapportage per jaar, omdat dat best wel veel werk is en een uitgebreid boekwerk oplevert. Mevrouw Bouman komt er toch nog even op terug. In het verleden heeft de raad meerdere rapportages gehad. De wethouder geeft aan terug te komen als er wat te melden is. Er zijn voorbeelden gegeven door wethouder Abbe. Maar ze pleit er toch voor, analoog aan wat er in de motie staat, om het toch in gezamenlijkheid te bekijken met mensen vanuit de commissie samenleving. In een grijs verleden is het met de beleidsaccenten tot een zeer goed initiatief gekomen en ook tot resultaat, om te kijken hoe men toch wat meer diepte kan krijgen, ook naar de leden van de commissie samenleving, om het beleid goed te volgen, maar ook de financiën. Ze herhaalt nog: de cijfers, de eindrapportage, zijn over 2018, dan is er de zomerrapportage en dan de begroting. Het zit allemaal erg kort op elkaar. Wethouder Abbe zegt dat de komende tijd nog het e.e.a. komt, maar het gaat om sturingsinstrumenten voor de commissie samenleving. Ze doet een oproep aan de overige leden van de fracties om toch een te kijken om in gezamenlijkheid met het college, de ambtenaren en de leden van de commissie samenleving om te kijken hoe er wat meer sturingsinstrumenten voor bedacht kunnen worden. Dat is haar oproep. Wethouder Van Tatenhove denkt dat het goed is om daar aan te sluiten bij wat wethouder Abbe heeft gezegd. Als er over nagedacht wordt, doe dat dan niet alleen met commissieleden uit de commissie AB, maar betrek daar dan ook de commissie samenleving bij, om te kijken wat dan wenselijk en mogelijk is. Ze denkt dat dat goed is. Dat was het.

De voorzitter vraagt de heer Hoek om de voorzittershamer over te nemen. De heer Hoek geeft het woord aan de burgemeester.

Burgemeester Van de Stadt gaat in op de dag van Lansingerland. Hij sluit zich aan bij de meerderheid van deze raad. Het dicht doen van het gemeentehuis is geen goed idee. Er komen juist klachten over, dat het gemeentehuis dicht is eind van het jaar en de bedoeling is juist om dit jaar aan het eind van het jaar open te blijven. Een extra sluitingsdag dus niet. De gedachte erachter sluit wel aan bij het vertrouwen in het gemeentebestuur enzovoorts. Dat vindt hij sympathiek. De heer Rutenberg had het over NL.doet. Als ambtenaren of collegeleden of raadsleden activiteiten willen ontplooiën m.b.t. NL.doet, dan zullen ze niet tegen gehouden worden. Tegelijkertijd wil hij wel waken voor een beeld dat college, ambtenaren, raadsleden, niet weten wat er buiten gebeurt. Niet alleen wordt er ontzettend veel aan gedaan, zoals de klantreizen, maar het zijn ook grotendeels inwoners van deze gemeente. Ze weten best wat er is. Als hij naar de motie kijkt, ziet hij ook een andere kant. De eerste overwegingen gaan over de vraag of men buiten weet wat hier gebeurt. Er zit een communicatief aspect in. Al die elementen zijn voor hem interessant genoeg, ook in het kader van het vertrouwen in het bestuur, om er nog eens even goed over na te denken en om terug te komen misschien. Laat hem even kijken wat eraan gedaan kan worden. Op dit moment heeft hij er nog geen helder beeld van, maar het is intrigerend genoeg. Hij raadt dus deze motie an sich af. De heer Markus hoort wel een toezegging. De burgemeester zegt dat het goed aangestipt wordt. Heeft de samenleving voldoende zicht op wat er hier allemaal gebeurt. De burgemeester gaat erover nadenken en komt er nog een keer op terug. Volgens hem deed hij daar een toezegging in. Burgemeester Van de Stadt weet dan niet wat de toezegging is. Hij wil er wel over nadenken, maar dan moet er wel iets zijn. Gaat men er dan over een half jaar weer over praten? Of iets dergelijks. Laat hij dit afspreken: beiden houden de vinger aan de pols en beiden spreken elkaar er nog eens op aan, bijvoorbeeld bij de kadernota of wat dan ook. Dan weten ze misschien meer. Als hij nog wat dingen heeft of vraagt of de burgemeester er nog over nagedacht heeft, laten ze het er dan gewoon even over hebben. Een toezegging vindt hij op dit moment moeilijk, omdat hij het zelf op dit moment ook even niet weet. Maar de heer Markus is er gewoon zelf bij. Het belang is helder. Dan t.a.v. de motie 75 jaar bevrijding: hij kan niet anders dan de raad danken voor hun aandacht voor dit belangrijke onderwerp. Hij denkt dat hij de oproep van harte ondersteunt. Laten we op 5 mei, maar ook in de maanden ervoor, want er zijn veel organisaties die iets willen organiseren, laten we zorgen dat het een prachtige en gedenkwaardige dag in de gemeente wordt, die aantoont hoe belangrijk de gemeente die 75 jaar vrijheid vindt. Dank u wel.

De voorzitter staat zijn voorzittershamer weer af aan de burgemeester. De voorzitter wil een ordevoorstel doen. Laat men zich beperken in de tweede termijn tot de dingen die wijzingen. Dit kan betekenen: het wijzigen van een motie of amendement, dat kan ook zijn intrekken. Of een standpunt over een motie of amendement wijzigen of nader toelichten. Probeer te vermijden in herhaling te vallen t.o.v. de eerste termijn. Vervolgens vraagt hij of er behoefte is aan een schorsing. Hij ziet ja-geknik. Hij stelt voor te schorsen voor 5 minuten.

Schorsing

Na de schorsing heropent de voorzitter de vergadering voor de tweede termijn.

Tweede termijn

De heer Van Doorn zal ingaan op waar L3B zich nog niet uitgesproken heeft dan wel een opmerking erbij. Structureel in gesprek met jongeren, dat zal L3B steunen. Duidelijke informatie gemeente, dat zal L3B steunen, ervan uitgaande dat die readspeaker gaat werken. Hij ziet de wethouder knikken, dus dan gaat men ermee aan de slag. Dag van Lansingerland: niet steunen. Onderdeel van Global Goals, die zal L3B steunen. De overige niet, maar daar was hij al op ingegaan in de eerste termijn. Verduurzaming van het gemeentelijk vastgoedbeleid. L3B volgt de lijn van het college en zal het om die reden niet steunen. Burgerparticipatie. Hij kijkt even wat GL straks doet. Voor L3B is de toezegging van de wethouder, dat het alle kanten op kan, 3 maar ook 8, sterk genoeg. Afhankelijk van wat GL doet, is dat de lijn die L3B aanhoudt. Gratis RET: er komt een brief, een goede discussie, dat is exact wat in het coalitieakkoord staat, dat is voor L3B klip en klaar. L3B zal deze motie niet steunen en gaat met enthousiasme de discussie voeren over het voorstel wat vanuit het college komt. Dank u wel.

De heer Kuipers houdt het lichte voorbehoud, dat hij misschien zijn steun uitspreekt voor moties die na hem alsnog worden ingetrokken of gewijzigd. De P&C cyclus steunt de VVD van harte. Het sociaal domein, ja, daar blijft de VVD toch haken, ook n.a.v. wat de wethouder heeft gezegd. Hier wordt opgeroepen tot een beeldvorming. Hij zou willen zeggen: doe dat via het geëigende pad van een beeldvorming, zodat ook de agendacommissie zich daar een oordeel over kan vormen. Hij hoort teveel twijfel, ook in zijn eigen fractie. Het is net iets veranderd in de commissie, moet dat dan nu alweer

veranderd worden? Laat men daar een beeldvorming voor gebruiken. Tot een beeldvorming hoeft niet worden opgeroepen in een motie. Die zal de VVD niet steunen. Structureel in gesprek met jongeren: hiervan begrijpt hij dat het wel komt en dat het een beetje overbodig is. Als WIJ hem terug trekt, hoeft hij zich er niet over uit te spreken. Als WIJ benieuwd is wat de heer Kuipers ervan vindt, dan wil de heer Kuipers wel zeggen dat hij het een mooi initiatief, een mooi verwoord deel, maar het klonk alsof het erg overbodig was. Het wild. Beide Leons worden bedankt voor het signaleren van het probleem. Raadsbreed wordt gedeeld achter de zorgen te staan en dat het geregeld moet worden. Dat tekst voor iedereen duidelijk moet zijn, is hem uit het hart gegrepen. Hij is ooit begonnen als eindredacteur voor ministeries. Dat was in de tijd dat er op papier geredigeerd werd en niet via de computer. Ze haalden toen wel eens ambtelijk jargon door en dat er vervolgens naast in potlood geschreven was, maar vervolgens weer uitgegumd door een ambtenaar: waar bemoeit die man zich mee? Dat sloeg dan op hem. Ja, het kan geen kwaad om te laten zien dat er wel degelijk in helder taalgebruik geschreven kan worden. Hij hoorde D66 er vragen bij stellen. Ooit heeft hij een nieuwsbrief gemaakt voor mensen in de WIW in de gemeente Den Haag. Daar was het woord 'beleid' al taboe, omdat die mensen het woord 'beleid' al niet snapt. Men kan nagaan hoe ambtelijke stukken een enorme ambtelijke kloof kunnen opwerpen tussen ambtelijke realiteit en wat mensen ervan snappen. De verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. De VVD is overtuigd door wethouder Abee dat daar aan gewerkt wordt in 2021 en dat zijn mensen ondertussen de handen vol hebben aan andere zaken, die men van ze verlangt. Dat men zich geen zorgen hoeft te maken dat er ondertussen geld in rook op gaat. De Global Goals zitten eraan te komen. Hij hoorde al dat dat iets anders geformuleerd gaat worden. Als dat zo is, zal de VVD het steunen. Dat was zijn bijdrage.

De heer Ruitenber gaat nog even terug naar de motie 'sturen op het sociaal domein'. Het CDA hoort in de antwoorden van het college, dat ze het graag in één traject willen doen en niet apart. Het CDA wil graag benadrukken dat het sociaal een dusdanig financiële impact en dusdanige risico's heeft, ook voor de samenleving, dat dat aparte aandacht verdient. Hij zou graag van het college willen horen hoe zij die aandacht willen waarborgen, los van de gewone P&C cyclus, want daarbij is het risico dat die gigantische bedragen verdwijnen in het grote geheel. Dat is wat het CDA op dit moment ziet, wat er gebeurt. Het gaat om heel grote bedragen, hele grote afwijkingen, hele grote consequenties voor de samenleving als er wat gebeurt. Het CDA wil het graag een status aparte geven, zoals ook de grondexploitatie een status aparte heeft. Het CDA wil nadrukkelijk van het college horen hoe zij dat dan zien. Zijn zij het niet met het CDA eens, dat het die status verdient? Dan de andere moties. Structureel in gesprek met jongeren. Ja, hij was nog even zoekende. Wethouder Van Tatenhove was een beetje vaag. Hij had het gevoel dat ze zei dat ze de motie kan uitvoeren en dus overneemt, maar ze zei het niet helemaal expliciet, dus dat hoort hij graag nog even. Als dat zo is, zal het CDA het uiteraard steunen. Gemeenten voor Global Goals: met het antwoord van het college zal het CDA deze motie steunen. Verduurzaming van het vastgoed zal het CDA niet steunen n.a.v. hetgeen de wethouder zei. Gezien de lichaamstaal van de heer Ruijtenberg begrijpt hij dat hij nog wat gaat zeggen over het burgerpanel n.a.v. de toezegging. Daar wil hij het bij laten.

De heer Hoek kan kort zijn. De motie 'sturen op sociaal domein': hij legt zich neer bij de woorden van de voorzitter van die commissie. Het is uitgebreid in de commissie aan de orde geweest, hoe men het wil hebben. De heer Ruitenber heeft het over een status aparte, maar dat is maar ten dele waar, want de gemeente heeft te maken met een zorgplicht. Hij wil niet zeggen het niet te willen doen, maar dat gebeurt nu ook, dat de raad regelmatig bijgepraat wordt over de stand van zaken. Dus deze lijkt hem overbodig. De motie van D66. WIJ heeft zichzelf ook altijd op het standpunt geplaatst dat het kostendekkend moet zijn. Dat is de reden waarom vorig jaar die € 50 is terug gegeven. WIJ zal hem niet steunen, maar wel eens met de woorden van D66: wat gaan we eraan doen om er uiteindelijk voor te zorgen dat we volgend jaar niet weer met een verhoging worden geconfronteerd? Daar is hij wel nieuwsgierig naar. De motie van de PvdA: daar is WIJ niet voor. Dat was het wat hem betreft. Dank u wel.

De heer Markus heeft het even over de motie van de CU, de dag van Lansingerland. De burgemeester verwoordde het goed. Het doel was om de samenleving te laten zien welk belangrijk werk gedaan wordt in dit huis. Hij kan zijn knopen tellen m.b.t. hoe hier tegenaan gekeken wordt. De burgemeester zei het goed te vinden om het gesprek te starten hoe het op een goede manier opgelost kan worden. Welke originele ideeën leven er allemaal? Wat de CU betreft, is deze motie een start om daar met elkaar goed over na te denken. De CU zal dat zeker doen. Van de burgemeester begrijpt hij dat hij dat ook zeker zal gaan doen. Daar gaat vast en zeker wat moois uit groeien. Daarnaast zei de burgemeester dat ambtenaren kunnen aangeven mee te willen doen met NL. doet. Laat dat een stevige oproep zijn. Het is ook een gezellig teamuitje, om samen met de VVD schommels te gaan verven in de Kievit. Die motie zal de CU intrekken, maar de komende maanden zal nagedacht worden hoe er invulling aan te geven. Dan nog een reactie m.b.t. de motie verduurzaming gemeentelijk vastgoed. Hij heeft de brief erbij gepakt en de beantwoording van de wethouder aangehoord. Dat heeft de CU doen besluiten om tegen deze motie te stemmen. Dank u wel.

Mevrouw Den Heijer begint met de eigen moties. De motie m.b.t. openingstijden afvalbrengstation houdt D66 aan tot het verder besproken wordt en het verder uitgewerkt is. De voorzitter merkt op, dat de raad 'aanhouden van moties' niet kent. Ze trekt hem dan in. Ze stopt hem in de eigen achterzak en kan hem altijd weer een keer indienen. Even voor de formaliteit: ze trekt hem in. Mevrouw Den Heijer bedoelt dat precies. Afval scheiden loont: het is toch echt een gratis advies om te leren van succesvol beleid van andere gemeenten. Waarom niet mee nemen bij het maken van ons plan? Deze motie zal D66 nog indienen. Het verlagen van de afvalstoffenheffing dient D66 ook in. Het nieuwe beleid moet ervoor zorgen dat de kosten omlaag gaan en het liefst voor degenen die zorgen voor het minste afval. De motie over de Sustainable Development Goals wordt aangepast op advies van de wethouder, met veel dank voor de steun van alle fracties en vooral het college om hiermee aan de slag te gaan. Dan nog wat nadere toelichting n.a.v. wat wethouder over moties hebben gezegd. Nog drie. Na de toelichting gaat D66 mee met de motie van de CU en WIJ over begrijpelijk taalgebruik. D66 heeft vragen gesteld over hoe nodig het is. De wethouder heeft aangegeven dat het een steuntje in de rug is, waarmee ze bezig zijn. Dan doet D66 daar graag aan mee. Dan de motie van WIJ over de jongerenparticipatie. D66 heeft van de wethouder gehoord, dat ze dat als een steun in de rug voelt om daarmee door te gaan. Dan wil D66 die ook steunen. Dan nog de motie over het sociaal domein. Het CDA wil van de wethouder horen wat er aan de hand is en waarom dit niet zou kunnen. Wat D66 betreft, wordt die motie gewoon ingediend en gaat men over tot stemming. Daar wil ze het bij laten.

De heer Ruijtenberg begint met de moties van de overige partijen. De motie over de P&C cyclus, de discussie gehoord hebbend, gaat GL steunen. Het is goed dat er goed gereflecteerd wordt op onszelf. Sturen op het sociaal domein: hoewel hij er in de commissie nog heel enthousiast over was, is hij door zijn gewaardeerde collega aan zijn linker zijde echt op zijn vingers getikt: het gaat af van de afspraak die in de commissie gemaakt is. De wethouder gaf er ook antwoord op. GL heeft besloten deze niet te steunen, GL gaat mee met de wethouder. Dan de brief over begrijpelijke informatie. GL steunt deze uiteindelijk. Het is belangrijk. De wethouder heeft genoeg aangegeven het ook belangrijk te vinden. De AOW van de vervoerders, van de PvdA, ook die gaat GL steunen. GL denkt nog steeds dat het niet ver genoeg gaat, omdat GL graag onderzoek zou willen hebben ook naar andere armlastigen, maar het is een eerste stap op weg naar een doel wat misschien ooit bereikt gaat worden. Die gaat GL toch steunen. Dan het eigen amendement. In de schorsing heeft hij in de rookkamer heel diep in de ogen gekeken van wethouder Fortuyn. Die ogen zijn inderdaad blauw. Dat plus zijn toezeggingen gehoord hebbende, die aan het katheter, heeft GL besloten om dit amendement in te trekken. Dus die hoeft niet meer in stemming gebracht te worden. Dan de twee motie. Die over verduurzaming van gebouwen houdt GL aan, omdat GL namelijk niet overtuigd is, dat er geen laaghangend fruit te vinden is. GL wil daar toch graag een stemming over hebben. Dan de moties van D66 en GL over het afvalbeleid. 14 maanden lang sjouwt hij dit ding met zich mee, over het coalitieakkoord, en doet hij er niets mee en vandaag gaat hij hem twee keer gebruiken. Hij leest namelijk op blz.29: een gemeente met gedegen financieel beleid, waarbij de financiën in control zijn en de lasten van de burgers niet afwijken van landelijk gemiddelde cijfers. Vervolgens ziet hij staat: wij willen de woonlasten van onze inwoners verlagen. Ook op blz.29. En wat doet men nu met het afvalbeleid? Er zijn heel veel draadjes genoemd door de wethouder. Men ruimt draadjes op, maar dat doet dit college niet. Het kiest ervoor om het afvalbeleid weer voor zich uit te schuiven naar eind 2020. Bij 'waar staat je gemeente': in 2017 was er 188kg restafval per inwoner. Hij weet niet wat de stand nu is, maar de gemeente is nog heel ver verwijderd van die 100kg. Dat is weliswaar geen wettelijke dwang, maar er is wel een normering op. De gemeente wordt als het ware gestraft door de overheid, want er moet meer voor betaald worden. Hij heeft net van de wethouder gehoord, dat die meerkosten ook in rekening gebracht worden bij de burgers, omdat het immers een gesloten systeem moet zijn. Wat is het gevolg? De burger gaat betalen, meer afvalstoffenheffing, voor het feit wij met elkaar niet in staat zijn om een goede beslissing te nemen over het afvalbeleid. Daarom wil hij deze moties toch graag in stemming hebben. Dank u wel.

Mevrouw Verhoef wil allereerst zeggen dat ze de motie over het plan en budget AOW gerechtigden met een laag inkomen OV gratis gaat intrekken. De wethouder heeft in de eerste termijn al een duidelijke uitleg gegeven m.b.t. wat eraan zit te komen aan informatie, waarmee de fracties een goed debat kunnen hebben. In de pauze heeft hij dat nog verder toegelicht. Ze heeft besloten met de heer Xhemaili, die altijd trouw op de tribune zit, dat ze de motie intrekken. Op dit moment heeft ze geen andere opmerkingen te plaatsen bij de moties en het amendement. Ze is niet veranderd in haar standpunt, dus ze gaat niet herhalen wat ze in de eerste termijn heeft gezegd. Dank u wel.

Wethouder Abee denkt dat er klaarblijkelijk toch enig misverstand is over hoe het college denkt over de motie P&C cyclus en de motie sociaal domein. Hij heeft geprobeerd aan te geven, dat los van wat het college vindt het college het belangrijk vindt dat zowel in die P&C cyclus als onderdeel apart, maar ook over het sociaal domein volstrekt duidelijkheid komt over wat de raad verwacht en wat de raad als goede sturingsinstrumenten ziet, goede terugkoppelingsmomenten en goede kengetallen weet om te kunnen sturen, op het totaal van de begroting, die ook over de grex gaat, maar ook op het totaal van het sociaal domein. Het college vindt, dat als er een behoefte vanuit de raad is, dan moeten die beide omarmd

worden. Hij heeft aangegeven dat het voor het college belangrijk is, dat niet gekeken wordt of het wiel opnieuw uitgevonden moet worden. Wel grappig te noemen dat het model Goeree het model was wat de gemeente in 2013 heeft afgeschaft, maar iets kan ook weer terug gehaald worden. Een belangrijk uitgangspunt is om niet op voorhand conclusies te trekken dat iets niet deugt. Geconstateerd wordt dat er bij delen van de raad behoefte is om die onderdelen nader onder een vergrootglas te leggen. Op het terrein van het sociaal domein is er de commissie samenleving, voor mensen die daar worden afgevaardigd is het uitermate belangrijk. Voor alle duidelijkheid: het college omarmt beide moties, ervan uit gaande dat gekeken wordt naar hetgeen er is en of dat geoptimaliseerd kan worden. Als de eindconclusie is dat hetgeen er is niet te optimaliseren is, dan gaat men naar bevind van zaken handelen. Het is evident dat de raad op welk terrein dan ook het gevoel moet hebben en zeker niet in de laatste plaats het sociaal domein, dat daar een goed gevoel is bij de raad, dat daar de juiste gegevens op tafel komen, op de juiste momenten, in de juiste rapportages. Dat wilde hij wel graag toelichten, want het is vervelend als het college met de beantwoording enige diffuusheid heeft gebracht. Waar mevrouw Draak dan nog wel benieuwd naar is, is of die twee moties elkaar niet overlappen. Wethouder Abee denkt dat niet. Er zijn duidelijk beleidsterreinen, zoals grex en sociaal domein. Terecht wordt gezegd dat het sociaal domein een heel forse is, een heel belangrijke, ook gezien wat er door het jaar heen gebeurt. Die overlappen elkaar niet. Hij wil geen verwarring creëren, maar en voor het sociaal domein maar ook voor de grex en andere onderdelen van de begroting is het uitgangspunt: laat men kijken of het te verbeteren of te optimaliseren is. Dat is het uitgangspunt. Dat het sociaal domein in een aparte motie aan de orde is, waarin gesteld is dat daar behoefte aan is en die behoefte is er ook vanuit het college, om eens goed vast te leggen waar men het over heeft en wat afgesproken wordt, zodat men weet waaraan toe te zijn. Volstrekt helder. Het sociaal domein is een belangrijk component, daar moeten we het over hebben. Dat hoort aparte aandacht te krijgen. Hij probeert hiermee de verduidelijking te geven die klaarblijkelijk in zijn eerste termijn niet zo duidelijk was. Belangrijk dat de raad met elkaar vast stelt waarbij men het goede gevoel heeft, bij welke presentaties en kengetallen. Sociaal domein lijkt hem niet alleen vanwege het geld meer dan belangrijk. Dank u wel. De voorzitter wijst hem op de afvalstoffenheffing. Wethouder Abee zegt dat het principe is: 100% kostendekkend. Dat betekent dat als er minder kosten gemaakt worden, de tarieven omlaag gaan. Dat is de afgelopen jaren gebeurd. Maar als de kosten omhoog gaan, dan moet dat in het principe van de 100% kostendekking omhoog. Dat is de consequentie. Daarom is het de afgelopen jaren fors verlaagd. Nu constateert men dat door allerlei situaties de kosten omhoog gaan. De voorzitter merkt op, dat wethouder Fortuyn dit het goede antwoord vindt.

Wethouder Van Tatenhove ziet de motie over jongerenparticipatie als een steun in de rug voor wat ingezet is, dus die kan ze overnemen.

De voorzitter gaat over tot de stemming. Het amendement is ingetrokken. Daarmee wordt als eerste gestemd over het voorstel. Daarna de moties in volgorde van indienen en voor zover niet ingetrokken. Hij brengt in stemming de meerjarenbegroting 2020-2023 en de vier bijbehorende beslispunten. Wie is er voor dit voorstel? De begroting is met unanieme stemmen aangenomen.

De voorzitter gaat over tot het stemmen over de moties. Hij begint met motie 2019-034, planning en control cyclus. Wie is er voor deze motie? Met de stemmen van D66 tegen en de overige voor is de motie aangenomen.

De voorzitter brengt motie nummer 2019-035 instemming, steun voor 75 jaar vrijheid. Wie is er voor deze motie? Deze motie is met algemene stemmen aangenomen.

De voorzitter brengt motie nummer 2019-036 instemming, sturen op het sociaal domein. Wie is er voor deze motie? Dat zijn de fracties van L3B, VVD, CDA en D66. De overige fracties zijn tegen. Daarmee is de motie aangenomen.

De voorzitter brengt motie nummer 2019-037 instemming, structureel in gesprek met jongeren. Wie is er voor deze motie? Deze motie is met algemene stemmen aangenomen.

De voorzitter brengt motie nummer 2019-038 instemming, opvang van gewonde in het wild levende dieren. Wie is er voor deze motie? Deze motie is met algemene stemmen aangenomen.

De voorzitter brengt motie nummer 2019-040 instemming, duidelijke informatie. Wie is er voor deze motie? Die is met algemene stemmen aangenomen. Niemand is voor onduidelijke informatie, constateert hij.

De voorzitter brengt motie nummer 2019-041 instemming, Lansingerland onderdeel van gemeenten voor Global Goals. Wie is er voor deze motie? Met algemene stemmen aangenomen.

De voorzitter brengt motie nummer 2019-042 instemming, verlagen afvalstoffenheffing inwoners. Wie is er voor deze motie? De heer Hoek vraagt of hij een stemverklaring mag afgeven. Hij heeft de bijdrage van GL goed gehoord en van D66. WIJ zal voor deze motie stemmen, omdat WIJ vindt dat de burger in feite de dupe wordt van het gegeven dat beleid op dit moment uit blijft. De voorzitter gaat over tot de stemming. Wie is er voor deze motie? Voor zijn de fracties van D66, WIJ en GL. De overige fracties tegen. Daarmee is de motie verworpen.

De voorzitter brengt motie nummer 2019-044 instemming, afval scheiden loont. Wie is er voor deze motie? Voor zijn de fracties van D66, WIJ, CU, PvdA en GL. Hij houdt even de adem in, want er zijn nog twee afwezigen. De motie is verworpen.

De voorzitter brengt motie nummer 2019-045 instemming, zeg ja tegen de ja-ja sticker. Wie is er voor deze motie? Voor zijn de fracties van D66, WIJ, CU en GL en daarmee is deze motie verworpen.

De voorzitter brengt motie nummer 2019-046 instemming, verduurzaming gemeentelijk vastgoed. Wie is er voor deze motie? Voor zijn de fracties van de PvdA en GL, WIJ en D66 en daarmee is ook deze motie verworpen.

De voorzitter constateert dat de administratie goed bijgehouden is door de griffier. Dat betekent dat agendapunt 8 afgerond wordt.

9. Hamerstukken:

9.a Bekrachtiging geheimhouding indien van toepassing

Niet van toepassing.

10. Sluiting

De voorzitter sluit de vergadering om 23.05 uur onder dankzegging voor ieders inbreng.

Aldus vastgesteld in de openbare raadsvergadering van

De griffier,

drs. Marijke Walhout

Raadsvoorstel

Datum Raad
28 november 2019

Portefeuillehouder

Registratienummer
BR1900133

Onderwerp
Lijst ingekomen stukken gemeenteraad 28 november 2019

Gevraagde beslissing

1. De lijst ingekomen stukken (T19.21374) en de wijze van afdoening vast te stellen.
2. De lijst met toezeggingen (T19.21316) en moties (T19.21317) vast te stellen en de daarin grijs gemaakte toezeggingen en moties af te voeren.

Toelichting

U wordt gevraagd om de lijst van ingekomen stukken en de daarbij aangegeven wijze van afdoening vast te stellen:

- A Voor kennisgeving aannemen;
- B Ter voorbereiding van besluitvorming in handen stellen van het college;
- C Ter afdoening in handen stellen van het college;
- D Voorleggen aan agendacommissie voor mogelijke agendering.

Op de lijst toezeggingen en moties zijn de in de afgelopen tijd afgehandelde items grijs gearceerd. De raad wordt gevraagd deze van de lijst af te voeren.

De ingekomen stukken zijn integraal beschikbaar voor raads- en commissieleden in Ibabs. Voor overige geïnteresseerden zijn de stukken die in de lijst geduid zijn met een W te raadplegen op de [website](#). Stukken die in de lijst geduid zijn met een G zijn op te vragen via griffie@lansingerland.nl

Bijlagen

- Overzicht van ingekomen stukken van de raad van 28 november 2019, T19.21374
- Overzicht van de toezeggingen, T19.21316
- Overzicht van de moties, T19.21317

Raadsbesluit

Datum Raad
28 november 2019
Registratienummer
BR1900133

Onderwerp
Lijst ingekomen stukken gemeenteraad 28 november 2019

De raad van de gemeente Lansingerland;
gelezen het bijgaande voorstel

Besluit(en)

1. De lijst ingekomen stukken (T19.21374) en de wijze van afdoening vast te stellen.
2. De lijst met toezeggingen (T19.21316) en moties (T19.21317) vast te stellen en de daarin grijs gemaakte toezeggingen en moties af te voeren.

Aldus vastgesteld door de raad van de gemeente Lansingerland in zijn openbare vergadering van 28 november 2019,

de griffier,

drs. Marijke Walhout

OVERZICHT LIJST INGEKOMEN STUKKEN GEMEENTERAAD 28 november 2019

Lijst bevat stukken die t/m dinsdag 19 november 2019 bij de griffie zijn binnengekomen.

Corsanummer: T19.21374

BRIEVEN VAN DERDEN AAN DE RAAD

Datum raad	Omschrijving	Afzender	Categorie	Beschikbaar via *
28-11-2019	A01-Jaarverslag 2018	Zorg- en veiligheidshuis Rotterdam Rijnmond	A - Ter informatie	W
28-11-2019	A02-Accountantsverslag opgesteld in het kader van de jaarrekening 2018 van de gemeenschappelijke regeling jeugdhulp Rijnmond met beantwoording van de zienswijzen	Jeugdhulp Rijnmond	A - Ter informatie	G
28-11-2019	A03-Lbr 19-079 inzake FLO-overgangsrecht - versneld sparen naar 2250Zo van het netto	VNG-LOGA	A - Ter informatie	W
28-11-2019	A04-Mededeling afsluiting van het onderzoek t.g.v. verstrijken van indieningstermijn beroep Lansingerland	Raad van State	A - Ter informatie	G

	Bestemmingsplan Hoekeindseweg 119			
28-11-2019	A05-Commentaar op publicatie in blad Binnenlands Bestuur met data uit de begrotingen en jaarrekeningen sinds 2012 (en daarvoor)	Inwoner	A – Ter informatie	G
28-11-2019	A06- Informatieverstrekking inzake Motie: Stop toenemende controledrift	Gemeente Renkum	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A07-Lbr. 19-081 inzake Bekendmaking kandidaten voor vacatures VNG bestuur en commissies	VNG	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A08- Informatieverstrekking inzake Motie: Begrotingsevenwicht raad Westvoorne	VNG	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A09-Handtekeningen tegen het aanwijzen van een (tijdelijke) standplaats Berkel centrum	Diverse personen	A – Ter informatie	G
28-11-2019	A10-Beschikking n.a.v.	Raad van State	A – Ter informatie	W

	verzoek om verlenging termijn tussenuitspraak m.b.t. beroep bestemmingsplan Groenzoom			
28-11-2019	A11–Steunbetuiging ondernemers Berkel m.b.t. toewijzing tijdelijke locatie op versplein Steentjes	Bloemenkiosk Steentjes	A – Ter informatie	G
28-11-2019	A12–Brief van fractievoorzitter DURF van de gemeente Katwijk inzake Klimaatakkoord	Sonny Spek, fractievoorzitter DURF van de gemeente Katwijk	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A13–Ledenbrief 19-082 inzake aanpak stikstofproblematiek	VNG	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A14– Informatieverstrekking t.a.v. 5G testen in gemeente en implementatie van verplichte plaatsing– wetsontwerp EZ	Maastricht Stralingsinfo en Straal–zelfgroep Leeuwarden	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A15–Kopie van brief Stichting Oogstfonds om	Vereniging Stadswerk Nederland	A – Ter informatie	W

	financiële krachten te bundelen inzake klimaatverandering			
28-11-2019	A16-Ledenbrief 19-087 Uitnodiging Buitengewone ALV en VNG Bestuurdersdag 29 november 2019 Nieuwegein	VNG	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A17- Informatieverstrekking inzake Motie Vreemd aan de orde van de dag: Gemeentefonds	Gemeente Westerkwartier	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A18-Ledenbrief 19-094 betreffende Arbeidsvoorwaarden voor de onderkant van de arbeidsmarkt – Geactualiseerd gemeentelijk standpunt	VNG	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A19-Bijlage Arbeidsvoorwaarden voor de onderkant van de arbeidsmarkt: Een geactualiseerd	VNG	A – Ter informatie	W

	gemeentelijk standpunt			
28-11-2019	A20-Afschrift van de door de raad van de gemeente Rheden unaniem aangenomen motie Trap op	Gemeente Rheden	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A21- Informatieverstrekking inzake reactie van het SamenWerkingVerband van Ouders met Jeugdzorg	Samenwerkingsverband van Ouders met Jeugdzorg	A – Ter informatie	G
28-11-2019	A22-Verzoek overwegingen inzake Wilderszijde mee te nemen in het besluit van woensdag	Inwoner	A – Ter informatie	G
28-11-2019	A23- Informatieverstrekking inzake Motie Vreemd aan de orde van de dag: Gemeentefonds	Gemeente Westerkwartier	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A24-Mail over ruimte in regels, het ministerie van BZK, de Gemeentewet, de Provinciewet en hoe er	Ons Water	A – Ter informatie	W

	met raads- en statenleden wordt omgegaan.			
28-11-2019	A25-Kennisgeving over de aanbidding van de handreiking integriteitstoetsing van kandidaten voor decentrale politieke partijen	Min. BiZa	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A26-Aangenomen motie van gemeente Duiven Samen trap-op traf-af	Gemeente Duiven	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A27-Ledenbrief 19-096 Samenwerking gemeenten met zorgverzekeraars	VNG	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A28-Ledenbrief 19-098 Ledenbrief duurzame mobiliteit, verkeersveiligheid en financiering van mobiliteit	VNG	A – Ter informatie	W
28-11-2019	A29-Ledenbrief 19-097 Bekendmaking ontbreken tegenkandidaten vacatures VNG bestuur en commissies	VNG	A – Ter informatie	W
28-11-2019	B01-Zienswijze	Inwoner	B – In handen van het	G

	chillplekken Leeuwenkuil te Bergschenhoek		college ter voorbereiding van besluitvorming	
28-11-2019	B02-Verslag van de vergadering over ontwerpbesluit Aanwijzen 2e fase chillplekken in Park De Leeuwenkuil	Inwoner	B – In handen van het college ter voorbereiding van besluitvorming	G
28-11-2019	B03-Zienswijze chillplekken 2e fase Leeuwenkuil te Bergschenhoek	Inwoner	B – In handen van het college ter voorbereiding van besluitvorming	G
28-11-2019	B04-Zienswijze chillplekken fase 2	Inwoner	B – In handen van het college ter voorbereiding van besluitvorming	G
28-11-2019	B05-Zienswijze chillplekken fase 2	Inwoner	B – In handen van het college ter voorbereiding van besluitvorming	G
28-11-2019	B06-Zienswijze chillplekken fase 2 Bergschenhoek	Inwoner	B – In handen van het college ter voorbereiding van besluitvorming	G
28-11-2019	B07-Zienswijze chillplek in de Leeuwenkuil	Inwoner	B – In handen van het college ter voorbereiding van besluitvorming	G
28-11-2019	B08-Zienswijze chillplekken de Leeuwenkuil	Inwoner	B – In handen van het college ter voorbereiding van besluitvorming	G

28-11-2019	B09-Zienswijze chillplekken fase 2	Inwoner	B – In handen van het college ter voorbereiding van besluitvorming	G
28-11-2019	B10-Zienswijze chillplekken fase 2	Inwoner	B – In handen van het college ter voorbereiding van besluitvorming	G
28-11-2019	B11-Zienswijze chillplekken fase 2	Inwoner	B – In handen van het college ter voorbereiding van besluitvorming	G
28-11-2019	B12-Zienswijze chillplekken fase 2	Inwoner	B – In handen van het college ter voorbereiding van besluitvorming	G
28-11-2019	C01-Informatieverzoek inzake ophalen en recyclen plastic in Lansingerland	Inwoner	C – In handen van het college ter afdoening	G

BRIEVEN VAN HET COLLEGE AAN DE RAAD			
Datum	Onderwerp	Datum raad	Categorie
04-11-2019	Brief aan de raad betr. dienstreis wethouder Abee naar China	28-11-2019	A – Ter informatie
06-11-2019	Brief aan de raad betr. proces kaderstelling nieuw Afvalbeleid	28-11-2019	A – Ter informatie
07-11-2019	Brief aan CIE AB en Raad betr. Verkenning (tijdelijke) standplaats-locatie versplein Berkel en Rodenrijs	28-11-2019	A – Ter informatie
07-11-2019	Brief aan de raad betr. Concept uitgangspuntennotitie accommodatieplan sport 2020 – 2030	28-11-2019	D – Voorleggen aan de agendacommissie voor mogelijke agendering
07-11-2019	Brief aan de raad betr. organisatieontwikkeling	28-11-2019	D – Voorleggen aan de agendacommissie voor mogelijke agendering
07-11-2019	Brief aan de raad betr. Voortgangsrapportage omgevingsvisie Lansingerland	28-11-2019	A – Ter informatie
07-11-2019	Brief aan de raad betr. Maandelijkse voortgangsrapportage V&V RTHA HSL A16 Rotterdam	28-11-2019	A – Ter informatie
07-11-2019	Brief aan Raad betr. Uitnodiging	28-11-2019	A – Ter informatie

	Hackathon Jong Lansingerland		
07-11-2019	Brief aan Raad betr. Onderzoek verkeerseffecten A16 Rotterdam	28-11-2019	D – Voorleggen aan de agendacommissie voor mogelijke agendering
13-11-2019	Brief aan Raad betr. Inriching directie	28-11-2019	D – Voorleggen aan de agendacommissie voor mogelijke agendering
13-11-2019	Brief aan Raad betr. Informatie Aandeelhouderscommissie Eneco 5 november 2019	28-11-2019	A – Ter informatie
14-11-2019	Brief aan Raad betr. Pilot Afkoppelen particulieren Dorp Noord-Oost Bergschenhoek	28-11-2019	A – Ter informatie
14-11-2019	Brief aan Raad betr. Aanpassing laadpalenbeleid	28-11-2019	A – Ter informatie
14-11-2019	Brief aan raad betr. Uitnodiging informatiebijeenkomst Regiovisie 2020-2023 Huiselijk geweld en Regionaal actieplan 2019-2021	28-11-2019	A – Ter informatie
14-11-2019	191114 Brief aan de raad betr. veiligheidsmaatregelen Oud & Nieuw 2019-2020	28-11-2019	A – Ter informatie
14-11-2019	Brief aan Raad betr. Ontwerpbestemmingsplan Julianastraat/Prins Bernhardlaan	28-11-2019	A – Ter informatie

14-11-2019	191114 Brief aan de raad betr. afhandeling toezegging T2019- 010 Vorderingen Right to Challenge dierenweide Leeuwenkuil 2019	28-11-2019	A – Ter informatie
14-11-2019	191114 Brief aan raad betr. Toezeggingen commissie Ruimte 8 oktober m.b.t. een tweetal zaken aangaande de Regionale Energie Strategie	28-11-2019	A – Ter informatie
14-11-2019	Brief aan CIE Samenleving betr. Onderwijsachterstanden en peuteropvang	28-11-2019	A – Ter informatie

Toezeggingen 11 - 28-11-2019 Raad

TL 2017	Inhoud toezegging	Verantw. Wethouder	Tijdens	Datum	Team	Stand van zaken	Geaccordeerd in raad d.d.
T2017-051	Cultuurnota: alle PM-posten worden nog uitgewerkt in voorstellen (inhoudelijk en financieel) en komen later in de raad.	Ankie van Tatenhove	Raad	6-4-2017	MO	De openstaande PM-posten uit de Cultuurnota van 2017 zijn kunst in de openbare ruimte en Museum Lansingerland. Met brief U19.02303 informeerden wij de gemeenteraad over de voortgang. In Q2 - 2020 volgt een voorstel over EXPO Lansingerland.	
T2017-128	Principebesluit Hoekeindseweg 147 (Vonk caravanstelling): de raad wordt geïnformeerd als het voorontwerpbestemmingsplan gereed is.	Kathy Arends	Brief/memo	21-9-2017	R&EB	Afgehandeld met brief U19.06628.	

Toezeggingen 10 - 28-11-2019 Raad

TL 2018	Inhoud toezegging	Verantw. Wethouder	Tijdens	Datum	Team	Stand van zaken	Geaccordeerd in raad d.d.
T2018-010	Huisvesting voor arbeidsmigranten in Lansingerland: het beleid wordt in 2018 aan de gemeenteraad voorgelegd.	Kathy Arends	Brief/memo	25-1-2018	R&EB	Is afgehandeld door vaststelling door de raad op 3 okt jl.	
T2018-023	Evenementenvisie: Er wordt nagekeken of het naast de in de visie genoemde elektriciteitspunten, schoonwaterpunten en vuilwatertanks ook mogelijk is de evenemententerreinen uit te rusten met wifi-punten.	Ankie van Tatenhove	Cie Samenl	8-2-2018	R&EB	Een vast wifi-punt is moeilijk te realiseren en niet wenselijk vanwege de hoge piekbelasting tijdens evenementen. We bekijken nu de mogelijkheid voor een mobiel wifipunt. We vragen hiervoor offertes op en indien mogelijk lanceren we dit als proef voor de start van het nieuwe evenementenseizoen.	
T2018-037	Uitvoering Wet banenafpraak: het college laat door WSP aanvullend onderzoek doen naar mogelijkheden op andere afdelingen dan de buitendienst. In Q4 - 2018 informeert het college de raad over de uitkomst.	Pieter van de Stadt	Brief/memo	23-4-2018	O&J		
T2018-073	Beleidsplan politie: De burgemeester zal in overleg met het presidium weer een besloten bijeenkomst met de raad beleggen om de raad te informeren over actuele veiligheidszaken.	Pieter van de Stadt	Cie AB	12-9-2018	V&APV	Afgehandeld. Op 13 november a.s. informeert het college de raad over actuele veiligheidszaken tijdens een besloten gedeelte van de commissievergadering.	

Toezeggingen 10 - 28-11-2019 Raad

T2018-076	Rapport Rekenkamer Afvalbeleid etc.: de tips van de heer Muis bv over de openingstijden van het afvalbrengstation, manieren om goed gedrag te belonen, zal de wethouder meenemen in het gesprek over het nieuwe beleid.	Simon Fortuyn	Cie Ruimte	11-9-2018	KOR	2020-Q3/Q4.	
T2018-088	Tarieven OV en MRDH: Men is bezig met het opstellen van een tarievenkader. Na bespreking in klankbordgroep en adviescommissie komt de wethouder hiermee naar de raadscommissie, in Q1	Simon Fortuyn	Raad	29-11-2018	R&EB	Op 20 november 2019 sprak de Adviescommissie Vervoers- autoriteit over het tarievenkader MRDH. Onderdeel hiervan was het te doorlopen bestuurlijke proces in 2020, ook richting de gemeenteraden. Deze bespreking bepaalt de verdere bestuurlijke planning.	
T2018-090	Bestemmingsplan Berkel Centrum: De problematiek rond de woning van de heer Vreugdenhil: de familie zal ruim betrokken worden bij de uitvoering van de plannen rondom de woning (de privacy, inpassing in groen en inpassing in water).	Albert Abee	Raad	29-11-2018	R&EB	Inrichtingsplan gereed op 5 november 2019. Presentatie op 12 november 2019 in de commissie Ruimte.	
T2018-091	Bestemmingsplan Berkel Centrum: Het inrichtingsplan wordt voorgelegd aan en besproken met de commissie Ruimte. Uiteraard zullen de opmerkingen serieus genomen worden en meegenomen worden in het definitieve plan.	Albert Abee	Raad	29-11-2018	R&EB	Wordt op 12 november 2019 behandeld in de commissie Ruimte.	

Toezeggingen 10 - 28-11-2019 Raad

T2018-095	Belastingverordening: Onlangs is in de Tweede Kamer een voorstel van Pieter Omtzigt aangenomen, waarbij de gemeenten bij diverse verenigingen niet het hoge OZB tarief voor gebouwen in rekening hoeven te brengen. Bij de begroting 2020, volgend jaar dus, over 10 maanden, zal gekeken worden of er nieuwe redenen zijn om daar verenigingen in tegemoet te komen.	Albert Abee	Raad	29-11-2018	FI&F	Afhandeling vindt plaats bij de Begroting van 2020 (afrondding november 2019).	
T2018-099	Memo aan raad T18.15504 Actuele ontwikkelingen specialistische jeugdhulp: Pareto scan casussen: het doornemen van een nader te bepalen aantal grootverbruikers van jeugdzorg en het beoordelen. Het college informeert de raad begin 2019 over dit onderzoek.	Ankie van Tatenhove	Brief/memo	11-12-2018	MO	Dit project is onderdeel van actielijn 2 uit raadsbrief U19.04567. Wij hebben hierbij aansluiting gezocht met het transformatiefonds van de gemeenschappelijke regeling. Het onderzoek start eind 2019 en loopt door tot en met tweede kwartaal van 2020. We betrekken nadrukkelijk het perspectief van cliënten en professionals in het onderzoek. Over de uitkomsten rapporteert het college aan de raad voor het zomerreces 2020.	

Toezeggingen 11 -28-11-2019 Raad

TL 2019	Inhoud toezegging	Verantw. Wethouder	Tijdens	Datum	Team	Stand van zaken	Geaccordeerd in raad d.d.
T2019-004	Jeugdzorg: wethouder Van Tatenhove vraagt bij wethouder Abee na of er inzicht is in de budgetten van het sociaal domein, nu dit budget niet meer apart toegekend wordt. Met name hoe het onderdeel jeugd nu versleuteld zit in de algemene uitkering.	Albert Abee	Cie Samenl	17-1-2019	MO	Na onderzoek concluderen wij dat het mogelijk is om dit budget op een indirecte wijze te berekenen. In december 2019 informeren wij de raad over de uitkomsten van deze berekening.	
T2019-009	Principebesluit Noordersingel 2 (U18.12374): De Raad wordt geïnformeerd als het (voor) ontwerpbestemmingsplan gereed is. Naar verwachting zal dit in het eerste kwartaal van 2019 zijn. De uiteindelijke vaststelling van het bestemmingsplan wordt eind 2019 verwacht.	Kathy Arends	Brief/memo	7-2-2019	R&EB	Q2 - 2019. Principebesluit Noordersingel 2: voorontwerpbestemmingsplan gereed in Q1 - 2020 en vaststelling naar verwachting in Q2 - 2020.	
T2019-010	In de overeenkomst Right to Challenge dierenweide Leeuwenkuil zijn evaluatiemomenten opgenomen. In de commissie ruimte zal eind 2019 een terugkoppeling worden gegeven over de vorderingen en de uitvoering.	Simon Fortuyn	Brief/memo	19-2-2019	KOR	Afgehandeld met brief U19.08584.	
T2019-013	Brief van 22 maart 2019 (U19.01840) over afwegingskader terrassen: pilot terrassen loopt van april 2019 tot april 2020. Het college informeert over de uitkomsten van de pilot.	Kathy Arends	Brief/memo	22-3-2019	R&EB	Q1 - 2020 informatie naar de raad over de voortgang.	

Toezeggingen 11 -28-11-2019 Raad

T2019-014	Gebieds- en legesverordening Rottemeren - De portefeuillehouder bespreekt de inhoud en de tarieven van de legesverordening in het dagelijks bestuur van het recreatieschap en koppelt de uitkomsten hiervan, al dan niet in de vorm van een gewijzigd voorstel (verordening en/of tarieven), binnen drie maanden terug aan de commissie.	Simon Fortuyn	Cie Ruimte	12-3-2019	R&EB	Q4 - 2019. Brief volgt.	
T2019-015	De dienstverleningsvisie komt in Q2-2019 als bespreekstuk naar de raad en dient als basis voor de visie op het huis van de samenleving. Het college gaat door met het uitwerken van ideeën voor het huis van de samenleving. Commerciële verhuur gaat niet meer plaatsvinden.	Simon Fortuyn	Cie AB	13-3-2019	FI&F	3 juli 2019 bespreekpunt in commissie AB.	
T2019-016	Brief U19.02377 Voorontwerpbestemmingsplan "Woningbouwlocatie Treurniet" - De Raad wordt naar verwachting in juni 2019 over het ontwerpbestemmingsplan geïnformeerd, inclusief de bijbehorende procedure. Vaststelling staat gepland voor het vierde kwartaal van 2019.	Kathy Arends	Brief/memo	29-3-2019	GO&V	In november 2019 wordt de gemeenteraad met een brief geïnformeerd over de terinzagelegging van het ontwerpbestemmingsplan. Het bestemmingsplan wordt in Q1 van 2020 ter vaststelling aangeboden aan de gemeenteraad.	
T2019-018	De burgemeester zal een voorstel doen om een soort handhelds voor de BOA's aan te schaffen, waarmee zij buiten direct kunnen registreren wat zij doen, zodat er altijd en PV ter beschikking is en verslag op papier. Dat komt naar de raad.	Pieter van de Stadt	Raad	28-3-2019	V&APV	In Q4 -2019 inventariseren we de aanbieders en schaffen handhelds aan. Daarover informeert het college de raad per brief.	

Toezeggingen 11 -28-11-2019 Raad

T2019-021	Brief U19.01832 Principebesluit vergroten woonbestemming Oosteindsepad 5 Als in het proces van verdere uitwerking van het plan blijkt dat de inzichten van de bij het plan betrokken belanghebbenden principieel uiteenlopen, dan wordt de Raad daar actief over geïnformeerd. De Raad wordt geïnformeerd als het voorontwerp-bestemmingsplan gereed is. Het uiteindelijke bestemmingsplan wordt naar verwachting eind 2019 aan de Raad ter besluitvorming voorgelegd.	Kathy Arends	Brief/memo	26-3-2019	R&EB	Wordt Q4 - 2019. Voorontwerpbestemmingsplan gereed in Q1 - 2020 en vaststelling naar verwachting in Q2 - 2020.	
T2019-023	Brief U19.02326 Principebesluit bouw woning tussen Noordersingel 72 en 74 Het initiatief betreft het verplaatsen van een bouwvlak. Omdat het concept bouwplan een goed vertrekpunt is voor verdere planvorming, is het voor deze ontwikkeling niet noodzakelijk om aanvullende kaders aan deze ontwikkeling mee te geven. Echter, mocht in het proces van verdere uitwerking van het plan blijken dat de inzichten van de bij het plan betrokken belanghebbenden principieel uiteenlopen, dan wordt de Raad daar actief over geïnformeerd. De Raad wordt geïnformeerd zodra het voorontwerpbestemmingsplan gereed is. Naar verwachting is dit in het tweede kwartaal van 2019. De Raad stelt uiteindelijk het bestemmingsplan vast. Naar verwachting wordt het bestemmingsplan eind 2019/ begin 2020 ter besluitvorming aan de Raad voor- gelegd.	Kathy Arends	Brief/memo	9-4-2019	R&EB	Q4 - 2019 voorontwerp. Vaststelling Q2 - 2020 - voorontwerpplan is nog niet aangeleverd.	

Toezeggingen 11 -28-11-2019 Raad

T2019-033	PvA Omgevingswet: de wethouder zoekt uit of er een bestemmingsplanwijziging aankomt die gebruikt kan worden om te experimenteren met de nieuwe werkwijzen van de Omgevingswet (een vervolg op het bp Lint Zuid).	Ankie van Tatenhove	Cie Ruimte	7-5-2019	R&EB	Op 20 november 2019 worden botsproeven in brede zin (verschillende onderwerpen) gepresenteerd aan de raad. Dit wordt de afsluiting van de pilot Omgevingsplan Lint-Zuid. Vervolgens wordt gestart met het Plan van Aanpak voor het gemeentebrede Omgevingsplan. Op 01-01-2021 worden de bestemmingsplannen van rechtswege Omgevingsplan, inclusief het pilotgebied Lint-Zuid.	
T2019-033	PvA Omgevingswet: er komt één keer per drie maanden een stand van zaken overzicht naar de commissie die bij het agendapunt actualiteiten college besproken kan worden.	Ankie van Tatenhove	Cie Ruimte	7-5-2019	R&EB	Is afgehandeld met brief U19.08517.	
T2019-038	Brief U19.04564 van 17 juni standplaatsen Berkel Centrum: nieuw standplaatsenbeleid in het vierde kwartaal van 2019 vaststellen.	Kathy Arends	Brief/memo		V&APV	Het college stelt in Q1- 2020 het nieuwe standplaatsenbeleid vast waarbij een inspraaktraject onderdeel is van het proces.	
T2019-041	Zienswijze Dunea: De wethouder zegt toe, dat hij binnen Dunea nog eens ruimte probeert te vinden om de discussie te voeren over mogelijke tariefsverlaging.	Albert Abee	Raad	13-6-2019	FI&F		

Toezeggingen 11 -28-11-2019 Raad

T2019-042	Zienswijze GGD: De vraag van de heer Erwich over TBC percentages zal schriftelijk worden beantwoord. (waar komt het verschil in percentages vandaan in de factsheets staat een index van 2,6 %, bij het basispakket wordt gesproken over een index van 3,4 %).	Pieter van de Stadt	Raad	13-6-2019	MO	Afgehandeld met raadsinformatiebrief U19.08523.	
T2019-043	Cultuurhuis Berkel: bij de verdere uitwerking zal de private variant volwaardig meegenomen worden, inclusief de risico's en de wensen van de deelnemers aan het cultuurhuis.	Ankie van Tatenhove	Cie Samenl	17-6-2019	MO	Volgt in Q1 - 2020.	
T2019-045	Jaarrapportage sociaal domein: de commissie zal regelmatig (een aantal keer per jaar) geïnformeerd worden over de stand van zaken bij de jeugdzorg. Er wordt nog gekeken hoe dit vormgegeven wordt, bv via een tafeltjes-avond, een presentatie of een stand van zaken rapportage.	Ankie van Tatenhove	Cie Samenl	17-6-2019	MO	In Q4 - 2019 informeert het college de gemeenteraad over de stand van zaken en actuele ontwikkelingen in de jeugdzorg. De vorm hiervan is afhankelijk van deze ontwikkelingen.	
T2019-046	Cultuurhuis Berkel: in het definitieve voorstel dat volgt na de zomer zal op de aanbevelingen en zorgen die in de analyse van Berenschot staan, een reactie gegeven worden.	Ankie van Tatenhove	Cie Samenl	17-6-2019	MO	Volgt in Q1 - 2020.	
T2019-048	Wonen en bod aan de regio: Als uitvloeisel van het gezamenlijke bod maakt het college prestatieafspraken met 3B wonen, over bijvoorbeeld locatie, versnelling en aantallen. Het college stuurt deze prestatieafspraken met 3B wonen -na afronding- naar de raad.	Kathy Arends	Cie AB	26-6-2019	R&EB	In najaar 2019 onderhandelingen. Prestatieafspraken in Q4 - 2019. Ter info naar de raad.	

Toezeggingen 11 -28-11-2019 Raad

T2019-049	Blok B: De wethouder probeert om voor de begroting te delen wat de publieke en de private variant gaan kosten en wat de risico's zijn. Dit onder voorbehoud of dat ook voor de begroting gereed kan zijn vanwege het feit dat er een sluitingsdatum is voor het opstellen van een begroting. Die ligt iets verder naar voren dan dat er inzicht is in de onderzoeken die er nu gedaan gaan worden.	Ankie van Tatenhove	Raad	27-6-2019	MO	Afgehandeld. Beeldvormende avond vond plaats op 16 oktober 2016.	
T2019-051	P&C cyclus: In de producten van de P&C cyclus en met name de begroting wordt voortaan de stand van zaken het collegeprogramma opgenomen.	Albert Abee	Cie AB	26-6-2019	FI&F	Afgehandeld. Met ingang van de begroting 2020 nemen we dit overzicht op.	
T2019-053	Dienstverlening: Wethouder zorgt voor de volledige toegankelijkheid van documenten op de website voor blinden en slechtzienden. Indien dit extra kosten met zich meebrengt, volgt er een raadsvoorstel.	Simon Fortuyn	Cie AB	3-7-2019	S&C	We informeren de gemeenteraad over de digitale toegankelijkheid in Q1 - 2020.	
T2019-054	Gebouw Pecto's: zodra de kosten van de verbouwingsmaatregelen duidelijk zijn wordt de commissie schriftelijk geïnformeerd. Er wordt ook ingegaan op de mogelijkheden van het terugverdienen van de investering.	Simon Fortuyn/ Ankie van Tatenhove	Cie Samenl	4-7-2019	GO&V/ MO	De eerste schetsen zijn gereed en worden voorgelegd aan stakeholders en toekomstige gebruikers. Hierna wordt voor het gewenste ontwerp een directiebegroting opgesteld. Zowel het ontwerp als de bijbehorende kosten wordt voorgelegd.	

Toezeggingen 11 -28-11-2019 Raad

T2019-055	Gebouw Pecto's: bij het zoeken naar een nieuwe naam worden de jongeren betrokken.	Simon Fortuyn/ Ankie van Tatenhove	Cie Samenl	4-7-2019	GO&V/ MO	De eerste schetsen zijn gereed en worden voorgelegd aan stakeholders en toekomstige gebruikers. Hierna wordt voor het gewenste ontwerp een directiebegroting opgesteld. Zowel het ontwerp als de bijbehorende kosten wordt voorgelegd.	
T2019-057	Kadernota, motie M2019- 016: Het thema Onderhoud schoolpleinen wordt meegenomen onder het thema duurzaamheid in het IHP. Komt in Q4.	Ankie van Tatenhove	Raad	11-7-2019	MO	Het college legt het IHP OP begin 2020 ter besluitvorming voor aan gemeenteraad. Hierin doet het college een voorstel hoe om te gaan met het vergroenen en onderhouden van zowel openbare als niet-openbare schoolpleinen.	
T2019-058	Kadernota, motie M2019-017: Digitale dienstverlening wordt meegenomen in de uitwerking Dienstverlening en komt terug in Q4. (Pieter vd Stadt namens Simon Fortuijn)	Simon Fortuyn	Raad	11-7-2019	S&C		
T2019-059	Kadernota, motie M2019-020: de burgemeester biedt de nadere regels ter kennisname aan tegelijkertijd met het aanbieden van de APV in Q4 -2019.	Pieter van de Stadt	Raad	11-7-2019	FI&F/ V&APV	In de nieuwe APV voert het college een deel van deze motie uit: de APV biedt de burgemeester nadere regels te stellen over evenementen. De burgemeester biedt in Q1 - 2020 de nadere regels aan de raad.	

Toezeggingen 11 -28-11-2019 Raad

T2019-061	Visie duurzaamheid: de commissie ruimte ontvangt in het vierde kwartaal van 2019 een totaaloverzicht van alles wat er loopt op het gebied van duurzaamheid, zo exact mogelijk ingevuld, hoe ver is het, wanneer is besluitvorming voorzien.	Albert Abee	Cie Ruimte	2-7-2019	R&EB	Dit overzicht wordt dmv het uitvoeringsprogramma duurzaamheid aan de raad toegestuurd. Wordt december 2019 toegezonden.	
T2019-063	Visie duurzaamheid: de commissie ontvangt drie keer per jaar een stand van zaken overzicht.	Albert Abee	Cie Ruimte	2-7-2019	R&EB	Het eerste overzicht wordt tegelijkertijd met het uitvoeringsprogramma duurzaamheid aan de raad toegestuurd. Wordt Q4 - 2019 toegezonden.	
T2019-065	Visie Duurzaamheid: De wethouder komt dit najaar (Q4 2019) met een actualisatie van het beleid laadpalen.	Albert Abee	Raad	18-7-2019	R&EB	Brief volgt in november 2019. Het geactualiseerde kader wordt geïntegreerd met strategisch beleid. Dit geïntegreerde stuk volgt voor Q2 - 2020. Brief U19.08298 over gewijzigde aanpak volgt in november 2019.	
T2019-066	Duurzaamheid: in het uitvoeringsprogramma wordt opgenomen wat de te bereiken doel zijn in welk jaar. De raad gaat deze doelen vaststellen.	Albert Abee	Raad	18-7-2019	R&EB	Het uitvoeringsprogramma duurzaamheid wordt toegezonden in Q4 en behandeld in Q1-2020.	
T2019-067	Motie vreemd Lachgas: de burgemeester organiseert in oktober 2019 een beeldvorming over de (bredere) problematiek, de (on)mogelijkheden voor aanpak en legt dan een concreet voorstel voor een tekst in de APV voor, om e.e.a. al dan niet daarin op te nemen.	Pieter van de Stadt	Raad	18-7-2019	V&APV	Afgehandeld. Beeldvormende avond vindt plaats op 5 november 2019.	

Toezeggingen 11 -28-11-2019 Raad

T2019-068	Brief dd 3 juli 2019 U19.05575: Proces Integraal Huisvestingsplan primair onderwijs: het college streeft ernaar in het vierde kwartaal 2019/eerste kwartaal 2020 het definitieve IHP naar de raad te sturen.	Ankie van Tatenhove	Brief/memo	3-7-2019	MO	Zie bestuurlijke planning.	
T2019-069	Brief dd 21 aug 2019 U19.05545 over stand van zaken chillplekken en het voorgenomen besluit tot het aanwijzen van drie extra chillplekken: het college informeert de raad in het vierde kwartaal van 2019 over de uitkomsten van de zienswijzeprocedure en de inrichting van de in deze brief genoemde plekken.	Ankie van Tatenhove	Brief/memo	21-8-2019	MO	Afgehandeld. De raad is met brief U19.08742 op 19 november 2019 geïnformeerd.	
T2019-070	De wethouder zegt toe samen met de raad vooraf in gesprek te gaan om uitgangspunten te formuleren voor het opstellen van een nieuwe beleidsnota burgerparticipatie.	Simon Fortuyn	Cie AB	18-9-2019	B&C	Dit vormt onderdeel van de uitvoering van de onlangs aangenomen motie over burgerparticipatie.	
T2019-071	Uitgangspuntennota Berkel centrum Oost (Hergerborch): of het mogelijk is om een blauwe parkeerzone in de Terpstraat in te stellen, wordt onderzocht in de bouwfase.	Kathy Arends	Cie Ruimte	17-9-2019	RE&B	Q2 - 2020.	
T2019-072	Arbeidsmigranten: in het uitwerkingsplan worden punten toegevoegd ten aanzien van sociale aspecten van de arbeidsmigranten, de huisartsen, mogelijkheden voor recreatie en de wensen van arbeidsmigranten zelf (vergeet ook de pastor uit Bleiswijk niet te betrekken als belangrijke stakeholder).	Kathy Arends	Cie Ruimte	17-9-2019	RE&B	Q2 - 2020.	

Toezeggingen 11 -28-11-2019 Raad

T2019-073	Bestemmingsplan Hordijk locatie: tekst in de nota zienswijzen wordt de toonzetting aangepast.	Kathy Arends	Cie Ruimte	17-9-2019	R&EB	De toonzetting van de tekst in de nota zienswijzen (T19.11471) is aangepast tussen de raads-commissie Ruimte en de vaststelling in de gemeenteraad op 3 oktober 2019. Deze is inmiddels gepubliceerd.	
T2019-076	Eventueel opnemen onderwerp stikstop in reguliere stand van zaken-update cie ruimte: het college informeert de commissie ruimte hoe de commissie over dit punt geïnformeerd zal worden.	Simon Fortuyn	Cie Ruimte	17-9-2019	RE&B	Raad is geïnformeerd via brief, afgehandeld met brief U19.06251.	
T2019-077	IHP: in het IHP wordt een overzicht van de trends en ontwikkelingen als bijlage opgenomen.	Ankie van Tatenhove	Cie Samenl	19-9-2019	MO	het college legt het IHP op begin 2020 ter besluitvorming voor aan gemeenteraad. Hierin neemt het college een overzicht op van de trends en ontwikkelingen.	
T2019-078	IHP: de wethouder zal bezien of in de uitgangspunten opgenomen wordt dat als er lokalen in een andere school gebruikt worden (inhuizen) er niet alleen naar gekeken wordt naar afstand maar ook naar tijdslimiet en verkeersveiligheid.	Ankie van Tatenhove	Cie Samenl	19-9-2019	MO	Het college neemt deze toezegging mee in het IHP.	
T2019-079	IHP: de wethouder zoekt naar een modus om de commissie te informeren over de huisvestingsbehoefte van schoolbesturen die ieder jaar voor de zomervakantie bij de gemeente bekend is.	Ankie van Tatenhove	Cie Samenl	19-9-2019	MO	Het college neemt deze toezegging mee in het IHP.	

Toezeggingen 11 -28-11-2019 Raad

T2019-080	IHP: in het IHP wordt een financiële onderbouwing gegeven van de keuzes die gemaakt worden (waarschijnlijk in de bijlagen).	Ankie van Tatenhove	Cie Samenl	19-9-2019	MO	Het college neemt deze toezegging mee in het IHP.	
T2019-081	Berkel Centrum Oost: de wethouder komt in november met een raadsbrief in november en gaat het gesprek aan met de commissie Ruimte, om de problematiek en de wens te bespreken aangaande de Terpstraat in de blauwe zone en de consequenties daarvan op de omgeving.	Simon Fortuyn	Raad	3-10-2019	R&EB	Eind oktober/begin november 2019 gaat er een brief naar de raad. Afgedaan met brief U19.07839.	
T2019-083	Berkel Centrum Oost: de wethouder neemt de vraag van de heer Jumelet, om te kijken of er meer financiële dragers voor de parkeergarage kunnen zijn, mee in de verdere uitwerking en de gesprekken met de verschillend stake- holders en zal en er alles aan doen om de bezien hoe de rekening gedeeld kan worden met andere betrokkenen.	Kathy Arends	Raad	3-10-2019	RE&B	Q2 - 2020.	
T2019-084	Berkel Centrum Oost: Ten tijde van de uitwerking worden ook de bewoners volledig betrokken.	Kathy Arends	Raad	3-10-2019	RE&B	Q2 - 2020.	
T2019-085	Berkel Centrum Oost: Indien de (verkeerskundige) voorkeursvariant van het college niet haalbaar blijkt, komt het college terug bij de raad met wat dat betekent eventueel voor de terugvaloptie.	Kathy Arends	Raad	3-10-2019	RE&B	Q2 - 2020.	

Toezeggingen 11 -28-11-2019 Raad

	Wethouder bekijkt of het mogelijk is om in de zomerrapportage 2020 (afwijkingen-rapportage) -in overleg met de commissie- op praktische wijze te voorzien van concretere (beleidsmatige) informatie en zo tegemoet te komen aan de vraag van de commissie om naast financieel ook meer beleidsmatig te kunnen sturen.						
T2019-086		Albert Abee	Cie AB	9-10-2019	FI&F		

Moties 11 - 28-11-2019 Raad

2017	Inhoud motie	Datum	Status	Team	Wijze van afdoening	Geaccordeerd in raad d.d.
					Er loopt op dit moment een pilot voor het project Open Raadsinformatie. Als de pilot is afgerond volgt verder opschaling en kan gemeente Lansingerland eventueel aanhaken. Wij verwachten dat dit rond de zomer 2018 gaat spelen. Deelname betekent dat wij onze leverancier (iBabs) toestemming geven om de openbare raadsinformatie beschikbaar te stellen voor hergebruik. De informatie in het besloten (niet openbare) deel is en blijft goed afgeschermd. Het is nog niet bekend wat de kosten voor deelname zullen zijn. Wij stellen voor dat de nieuwe raad een besluit neemt over de deelname van gemeente Lansingerland, zodra opschaling aan de orde is en er meer duidelijkheid is over de kosten.	
M2017-025	Motie vreemd aan de orde: Aansluiten bij project Open Raads Informatie	28-9-2017	Aangenomen	BI&F		
M2017-028	Bouw woning nabij Noordeindseweg 380	26-10-2017	Aangenomen	R&EB	Laatste gesprek 04-12-2018. Initiatief ligt bij eigenaar.	
M2017-053	Energieneutrale scholen	2-11-2017	Aangenomen	MO	Wij verwerken deze motie in het Integraal Huisvestingsplan Primair Onderwijs (IHP PO). Dit IHP PO leggen we eind 2019 ter besluitvorming voor aan de gemeenteraad.	

Moties 11 - 28-11-2019 Raad

2018	Inhoud motie	Datum	Status	Team	Wijze van afdoening	Geaccordeerd in raad d.d.
M2018-029	Parkeren Berkel Centrum	29-11-2018	Aangenomen	R&EB	Afgehandeld met brief U19.07839.	

Moties 11 - 28-11-2019 Raad

2019	Inhoud motie	Datum	Status	Team	Wijze van afdoening	Geaccordeerd in raad d.d.
M2019-001	GR Schadevergoedingsschap HSL-zuid/A16/A4 - toepassen artikel 17 WGR	31-1-2019	Aangenomen	R&EB	Op 11 oktober jl. is de motie besproken in het AB van het Schadevergoeding-schap. De gemeenteraad wordt in december geïnformeerd over de afhandeling van de motie.	
M2019-002	Toegankelijkheid ingekomen stukken	21-2-2019	Aangenomen	Griffie		
M2019-004	Motie vreemd aan de orde: Standplaatshouders Berkel en Rodenrijs	28-3-2019	Aangenomen	V&APV	Afgehandeld. De raad is met brief U19.07608 op de hoogte gebracht van de actuele situatie. Hiermee is de motie afgehandeld.	
M2019-011	Motie vreemd aan de orde Vertraging bouw geluidsschermen HSL	13-6-2019	Aangenomen	R&EB	Afgehandeld met begeleidende brief (U19.05184) is de motie door de griffie verzonden op 17 juli aan I&W, ProRail, de Stichting HSL.	
M2019-012	Kaderbrief 2020 - Wachtijd sociale huurwoning in Lansingerland	11-7-2019	Aangenomen	R&EB	Brief aan raad over latere aanlevering notitie met toelichting is op 24 oktober 2019 verstuurd. Beantwoording motie met notitie in Q4 - 2019.	
M2019-014	Seniorenwoningen	11-7-2019	Aangenomen	R&EB	Dit onderwerp wordt meegenomen in de Woonvisie 2020-2025.	

Moties 11 - 28-11-2019 Raad

M2019-015	Incidentiële of structurele extra inzet op handhaving en fraudebestrijding	11-7-2019	Aangenomen	MO	We evalueren de resultaten van de toezichhouders rechtmatigheid die wij in dienst nemen vanaf 2020. Het college rapporteert de uitkomsten hiervan aan de gemeenteraad via de Jaarrapportage Sociaal Domein 2019. Indien nodig stellen we het beleid bij per 2022. We sluiten hierbij aan op de beleidscyclus van Versterken van Veerkracht.	
M2019-020	Stop op plastic bij evenementen - gewijzigd	11-7-2019	Aangenomen	V&APV	De raad besluit in december 2019 over een aangepaste APV waarin de burgemeester de bevoegdheid krijgt om nadere regels vast te stellen. De burgemeester stelt deze regels vast in Q1 - 2020.	
M2019-021	Kunst in het Huis van de Samenleving - aangepast	11-7-2019	Aangenomen	MO	In Q4 2019 verkennen we de mogelijkheden om Artikel 1 zichtbaar te maken in de hal van het gemeentehuis. In Q1 - 2020 informeert het college de raad hierover.	
M2019-022	Alle seinen op groen voor sneller bouwen in Lansingerland	11-7-2019	Aangenomen	R&EB		
M2019-023	Footprint meten is weten	18-7-2019	Aangenomen	R&EB	Het uitvoeringsprogramma duurzaamheid wordt in Q4 toegezonden aan de raad voor behandeling in Q1 - 2020.	

Moties 11 - 28-11-2019 Raad

M2019-025	Energiebesparing is voor iedereen	18-7-2019	Aangenomen	MO	Rapportage over onderzoeken in Q1 - 2020.	
M2019-026	Aansluiting funderingsherstel	18-7-2019	Aangenomen	B&M	In onderzoek. Planning gereed Q2 - 2020.	
M2019-028	Voorbereid op elektrisch rijden (laadpalen)	18-7-2019	Aangenomen	RE&B		
M2019-032	Aanbevelingen Rekenkamer Rapport Burgerparticipatie	31-10-2019	Aangenomen	B&C		
M2019-033	Motie vreemd aan de orde: Ceremonie bij hijsen van regenboogvlag op Coming-Out- Day weer terug	31-10-2019	Aangenomen	B&C	Vanaf 11 oktober 2020 vindt er een ceremonie plaats bij het hijsen van de regenboogvlag. In afstemming met de griffie worden de raadsleden hier jaarlijks voor uitgenodigd.	

Aan de leden van de gemeenteraad

Verzenddatum 28 november 2019
Ons kenmerk U19.09417

Ruimte & Economie
**Gebiedsontwikkeling &
Vastgoed**

Postbus 1
2650 AA Berkel en Rodenrijs

Nadere informatie
Matthijs de Deckere

Telefoon
14 010

E-mail
Matthijs.de.deckere@lansingerland.nl

Website
www.lansingerland.nl

Onderwerp **Afhandeling toezegging Commissie
Ruimte d.d. 14 november 2019 over het
gebruik van GPR als
duurzaamheidsinstrument in
Wilderszijde**

Geachte leden van de raad,

Tijdens de vergadering van de commissie Ruimte op 14 november jongstleden zei wethouder Abee toe u extra achtergrondinformatie te geven over het duurzaamheidsinstrument GPR. Daarnaast is de vraag gesteld hoe een GPR-score van 8,0 - 8,5 zich verhoudt tot een standaard woning. Met deze brief geven wij antwoord op deze toezegging.

In het kort biedt GPR voor Wilderszijde een duurzaamheidsinstrument dat op meer duurzaamheidsthema's inzet dan enkel op energie. Bijvoorbeeld op gezondheid of milieu.

Zoals in het beslisdocument (T19.15526) staat kunnen ontwikkelende partijen kiezen voor het bouwen van energieneutrale gebouwen/woningen (=nul-op-de-meter; incl. prestatiegarantie), óf voor het bouwen van gebouwen/woningen met een gemiddelde GPR-score van ten minste 8 - 8,5 (bij oplevering en incl. GPR-certificaat). Door naast Nul-op-de-meter ook GPR als optie aan te bieden geven wij ontwikkelende partijen de vrijheid om naar eigen inzicht, maar binnen deze twee heldere kaders, duurzame woonproducten op de markt aan te bieden. Het is een toekomstbestendig instrument dat innovatie door ontwikkelende partijen stimuleert. Het College heeft met GPR een instrument in handen waarmee zij in de toekomst de duurzaamheidsambitie voor Wilderszijde aan kan scherpen. Het hanteren van GPR én Nul-op-de-meter leidt tot meer stedenbouwkundige en architectonische vrijheid, wat ten goede komt aan de omgevingskwaliteit.

In de bijlage T19.21833 vindt u de nadere toelichting. In de bijlage T19.21827 vindt u een artikel van stichting W/E adviseurs over het GPR gebouw instrument, deze komt uit het blad Duurzaam Gebouwtechniek. Hierin wordt op hoofdlijnen omschreven wat GPR is.

Met een vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Lansingerland

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large loop followed by a horizontal stroke and a diagonal line.

Lucas Vokurka
Secretaris

A handwritten signature in blue ink, featuring a stylized 'P' followed by a series of connected loops and a long horizontal stroke.

drs. Pieter van de Stadt
Burgemeester

Bijlage: T19.21833, achtergrondinformatie over het gebruik van GPR in Wilderszijde
Bijlage: T19.21827, algemeen artikel over GPR

Kon pagina 1 uit document T19.21827 Achtergrondinformatie GPR niet importeren

Foutmelding

PdfReader not opened with owner password

Kon pagina 2 uit document T19.21827 Achtergrondinformatie GPR niet importeren

Foutmelding

PdfReader not opened with owner password

Kon pagina 3 uit document T19.21827 Achtergrondinformatie GPR niet importeren

Foutmelding

PdfReader not opened with owner password

Kon pagina 4 uit document T19.21827 Achtergrondinformatie GPR niet importeren

Foutmelding

PdfReader not opened with owner password

Kon pagina 5 uit document T19.21827 Achtergrondinformatie GPR niet importeren

Foutmelding

PdfReader not opened with owner password

Achtergrondinformatie GPR

Auteur: Matthijs de Deckere

Afdeling: Gebiedsontwikkeling en Vastgoed

Versienummer: 1.0

Datum: 28 november 2019

Corsanummer: T19.21833

Inhoudsopgave

1.1	Vraag.....	2
1.2	Inleiding	2
1.3	Standaard woning en een woning GPR score gemiddeld 8,0 - 8,5	2
1.4	Opbouw instrument GPR gebouw	2-6

1.1 Vraag

Tijdens de commissie ruimte is gevraagd om achtergrondinformatie over het instrument GPR. Ook is de vraag hoe een GPR score van gemiddeld 8,0 - 8,5 zich verhoudt tot een standaard woning.

1.2 Inleiding

In deze notitie beantwoorden wij eerst de vraag hoe een GPR score zich verhoudt tot een standaard woning. Daarna geven wij een toelichting op hoe het instrument is opgebouwd. Bijgevoegd is een artikel van W/E adviseurs uit het blad Duurzaam Gebouw Techniek. Hierin wordt op hoofdlijnen omschreven wat GPR is.

1.3 Standaard woning en een woning GPR score gemiddeld 8,0 - 8,5

Het GPR instrument neemt als ijkpunt het jaar bouwbesluit van 2006. Een woning die volgens dit bouwbesluit wordt gebouwd scoort in het instrument een 6,0.

Afgelopen jaren is het bouwbesluit aangepast en aangescherpt. Een standaard woning anno 2019 scoort 7,0 - 7,5. Waarbij voor het thema energie al snel standaard een 8,0 wordt gescoord. Om gemiddeld een score van 8,0 - 8,5 te halen moet ook voor de overige vier thema's goed worden gescoord scores. Vooral voor de thema's milieu en toekomstwaarde is dit een uitdaging.

Tijdens de totstandkoming van dit beleidsuitgangspunt is met de ontwikkelaars van GPR, W/E adviseurs, overlegd wat nu volgens de huidige norm ambitieuze scores zijn. Hierop is het aan de Raad voorgestelde gemiddelde van 8,0 op gebaseerd. Wanneer in de toekomst blijkt dat dit niet meer ambitieus is passen wij de score aan. Het bestemmingsplan waarmee gewerkt wordt biedt aan het College de mogelijkheid om het gemiddelde te verhogen, vandaar de voorgestelde bandbreedte tot en met 8,5.

1.4 Opbouw instrument GPR gebouw

Het duurzaamheidsinstrument GPR gebouw is opgebouwd uit de volgende thema's:

1. Energie
2. Milieu
3. Gezondheid
4. Gebruikskwaliteit
5. Toekomstwaarde

Voor elk thema wordt een op zichzelf staande module ingevuld. Opgebouwd uit onderwerpen met daarin maatregelen en normen waarop gescoord kan worden. Deze baseren zich op landelijke normen, zoals bijvoorbeeld de Energie Prestatie Coëfficiënt-berekening en Milieu Prestatie Gebouw-berekening. Of bijvoorbeeld op keurmerken zoals het Politiekeurmerk Veilig Wonen en de WoonKeur.

Elke module kan met een vrij grote mate van vrijheid worden ingevuld. Dit omdat elke module is opgebouwd uit verschillende keuzemogelijkheden aan maatregelen en normen die samen een totaalwaarde opleveren. Elk ontwerp kan dus op zijn of haar eigen unieke manier aan de gevraagde scores voldoen. Op de volgende pagina's staat per thema aangegeven hoe deze wordt opgebouwd.

Thema Energie

Subthema's:

- Energieprestatiecoëfficiënt
- Aanvullende maatregelen

De score op het thema Energie wordt bepaald:

- voor 75 % door de Energieprestatiecoëfficiënt (EPC en vanaf 1 Juli 2020 BENG) (maximaal 750 punten).
- voor 25 % door aanvullende maatregelen die de energievraag beperken (maximaal 250 punten) opgebouwd uit onderdelen:
 - CO₂ emissiereductie t.o.v. niveau 2006.
 - Overige energiebesparende voorzieningen.

Thema Milieu

Subthema's:

- Milieuprestatie gebouw (MPG)
- Circulair materiaalgebruik
- Water

De score op het thema Milieu wordt bepaald:

- voor 50 % door de MPG-score (maximaal 500 punten).
 - Een lagere MPG-score is gunstig
- voor 30% door maatregelen binnen het thema circulaire en duurzaam materiaalgebruik (maximaal 300 punten) opgebouwd uit onderdelen.
 - Hergebruik producten
 - Circulaire materialen (biobased of secundair)
 - Hout uit duurzaam beheerde bossen
 - Bouwmethode, gericht op efficiënt materiaalgebruik
 - Bouwmethode, afgestemd op meerdere cycli
- voor 20% door maatregelen die het watergebruik verminderen of herbruiken (maximaal 200 punten)
 - Watervverbruik toiletsystemen
 - Watervverbruik kranen
 - Watervverbruik douches
 - Watervverbruik overige voorzieningen
 - Circulair watergebruik
 - Belasting riolering, bodem en grondwater

Thema Gezondheid

Subthema's:

- Geluid
- Luchtkwaliteit
- Thermisch Comfort
- Licht en visueel comfort

De score op het thema Milieu wordt bepaald:

- voor 25% door maatregelen binnen het thema geluid (maximaal 250 punten) opgebouwd uit de onderdelen:
 - Geluidwering van de gevel
 - Geluidwering scheidingswand met burens
 - Geluidwering binnen de woning (tussen verblijfsruimten)
 - Ontwerp
 - Installatiegeluid ventilatiesysteem
- Voor 45% door maatregelen binnen het thema luchtkwaliteit (maximaal 450 punten) opgebouwd uit de onderdelen:
 - Ventilatie en regelgeving
 - Aanvullende voorzieningen ventilatiesysteem
 - Uitstoot schadelijke stoffen uit materialen
 - Stofconcentraties in relatie tot warmte afgiftesysteem
 - Voorzieningen beperken stofconcentraties
 - Uitstoot verbrandingsgassen verwarmingstoestel
 - Uitstoot verbrandingsgassen door overige kenmerken
 - Biologische agentia
 - Fijnstof - concentratie
 - Fijnstof - maatregelen
- Voor 25% door maatregelen binnen het thema thermisch comfort (maximaal 250 punten) opgebouwd uit de onderdelen:
 - Zomercomfort
 - Wintercomfort door warmteafgiftesysteem
 - Wintercomfort door overige kenmerken
 - Individuele regelbaarheid
- Voor 5% door maatregelen binnen het thema licht en visueel comfort (50 punten):
 - Daglichttoetreding
 - Daglicht toetreding visueel comfort

Thema Gebruikskwaliteit

Subthema's:

- Toegankelijkheid
- Functionaliteit
- Technische kwaliteit
- Sociale veiligheid

De score op het thema Gebruikskwaliteit wordt bepaald:

- voor 25% door maatregelen binnen het thema toegankelijkheid (maximaal 250 punten) opgebouwd uit de onderdelen:
 - Bezoekbaarheid
 - Rolstoeltoegankelijkheid
 - Aanvullende maatregelen
- voor 25% door maatregelen binnen het thema functionaliteit (maximaal 250 punten) opgebouwd uit de onderdelen:
 - Meervoudig grondgebruik
 - Grondgebruik per woning
 - Woninggrootte grondgebonden woning
 - Vrije overspanning
 - Netto verdiepingshoogte
 - Autoparkeerplaatsen: aantal
 - Bereikbaarheid OV
 - Oppervlakte kleinste verblijfsruimte
 - Breedte smalste verblijfsruimte
 - Ruimtelijke en functionele diversiteit
- voor 25% door maatregelen binnen het thema technische kwaliteit (maximaal 250 punten) opgebouwd uit de onderdelen:
 - Kwaliteit dak
 - Kwaliteit dichte geveldelen
 - Kwaliteit kozijnen, ramen en deuren
 - Kwaliteit verwarmingsinstallatie
 - Kwaliteit warmtapwater-installatie
 - Kwaliteit ventilatie-installatie
 - Kwaliteit elektrische installatie
 - Kwaliteit sanitaire voorzieningen
- voor 25% door maatregelen binnen het thema sociale veiligheid (maximaal 250 punten) opgebouwd uit de onderdelen:
 - Sociale veiligheid woning

Thema Toekomstwaarde

Subthema's:

- Toekomstgerichte voorzieningen
- Flexibiliteit
- Belevingswaarde

De score op het thema Toekomstwaarde wordt bepaald:

- voor 20% door maatregelen binnen het thema toekomstgerichte voorzieningen (maximaal 200 punten) opgebouwd uit de onderdelen:
 - Hoogwaardige elementen
 - Toekomstige duurzame uitrusting
- Voor 40% door maatregelen binnen het thema flexibiliteit (maximaal 400 punten) opgebouwd uit de onderdelen:
 - Mate van uitbreidbaarheid
 - Draagstructuur
 - Aanpasbare elementen
 - Verandering indeling
- Voor 40% door maatregelen binnen het thema belevingswaarde (maximaal 400 punten) opgebouwd uit de onderdelen:
 - Belevingswaarde directe omgeving (binnen 400 m)
 - Belevingswaarde buitenzijde gebouw
 - Belevingswaarde binnen gebouw
 - Educatieve waarde

Raadsvoorstel

Datum Raad
28 november 2019

Portefeuillehouder
Albert Abee, Kathy Arends

Registratienummer
BR1900108

Onderwerp
Vaststellen beleidsuitgangspunten Masterplan & Bestemmingsplan Wilderszijde

Gevraagde beslissing

De beleidsuitgangspunten voor de verdere uitwerking van het Masterplan en Bestemmingsplan Wilderszijde, zoals opgenomen in de bijlage “Beslisdocument Masterplan Wilderszijde - (beleid)uitgangspunten voor een nadere uitwerking” (T19.15526, met bijlagen T19.15527) vast te stellen.

Samenvatting

Eind 2016 is na jaren van crisis de gebiedsontwikkeling Wilderszijde weer herstart. Een herziening van de oude kaderstellende documenten was nodig, aangezien de oude niet meer voldeden aan de huidige eisen, wetten en regelgeving. In 2017 is daarom voor Wilderszijde - in afstemming en in overleg met marktpartijen - het ‘Ambitiedocument (T17.11612)’ opgesteld. Op 26 oktober 2017 is dit vastgesteld door de Gemeenteraad. Eind 2017 is als nadere uitwerking van het Ambitiedocument de ‘Nota van Uitgangspunten’ verschenen. Op 31 januari 2018 is deze gepresenteerd aan de Gemeenteraad. De Nota van Uitgangspunten vormt een eerste concretisering van het Ambitiedocument en vormt de ondergrens van het ambitieniveau. Het doel van de nota is om het inhoudelijk kader uit te werken waarbinnen de principes voor een integrale ontwikkeling van de wijk worden vastgelegd. In de Nota van Uitgangspunten zijn de identiteit van de wijk en de uitgangspunten voor de verdere planuitwerking nader geduid op het gebied van wonen, voorzieningen, groen / openbare ruimte, water, energie (transitie), circulariteit en mobiliteit.

De nadere invulling en uitwerking op basis van deze uitgangspunten leidt nu tot een aantal keuzes die ruimtelijke consequenties hebben. Daarmee zijn deze keuzes medebepalend voor de verdere uitwerking van het Masterplan en het nieuwe Bestemmingsplan voor Wilderszijde.

Het voorstel is om ten behoeve van de verdere uitwerking van het Masterplan en Bestemmingsplan Wilderszijde akkoord te gaan met de uitgangspunten voor het programma en de aspecten duurzaamheid, mobiliteit/parkeren en stedenbouw zoals beschreven in de bijlage beslisdocument.

Financiële consequenties

Het gaat hier expliciet om vast te stellen beleidsuitgangspunten, zonder dat er een investeringsbeslissing wordt gevraagd. Hier vloeien dus geen directe financiële consequenties uit voort. De uitgangspunten krijgen uiteindelijk hun neerslag in de grondexploitatie (GREX). Ze geven daarmee een eerste invulling van de parameters voor de GREX. Daaruit volgt een eerste financieel beeld op hoofdlijnen. Een besluit over de GREX en daarmee over de financiële haalbaarheid volgt bij vaststelling van het bestemmingsplan in 2020. De uitwerking van het Masterplan en Bestemmingsplan wordt gedekt uit het voorbereidingskrediet voor Wilderszijde. Het voorbereidingskrediet voor Wilderszijde wordt met de vaststelling van de Zomerrapportage (Raadsbesluit BR1900111) opgehoogd. Het voorbereidingskrediet wordt bij vaststelling van de GREX voor Wilderszijde in de GREX opgenomen.

Verdere procedure

De noodzaak van de woningbouwopgave in de gemeente Lansingerland wordt onderschreven. In gezamenlijkheid met Rijk en provincie Zuid-Holland wordt gewerkt aan versnelling. Bij de aanpak om te komen tot het uiteindelijk doel van dit besluit, de start van de bouw van de woningen in Wilderszijde, hoort daarom een ambitieuze planning:

De bijlage beslisdocument komt als Raadsvoorstel na behandeling in de Commissie Ruimte op 14 november 2019 ter vaststelling in de gemeenteraad op 28 november 2019. Vervolgens worden de vastgestelde uitgangspunten verwerkt in het Masterplan en bestemmingsplan voor Wilderszijde. Vaststelling van het Masterplan door de raad is nu voorzien voor Q2 2020. De vaststelling van het bestemmingsplan door de raad, inclusief vaststelling GREX, is op dit moment voorzien in Q4 2020. Dit is de meest snelle, maximaal haalbare planning.

Juridische aspecten

Niet van toepassing.

Extern draagvlak/burgerparticipatie

- De uitgangspunten zijn intern opgesteld door het ambtelijk 'Kernteam Wilderszijde', met daarin op elk beleidsveld een betrokken specialist van de gemeente. Waar nodig is aanvullende kennis extern ingewonnen, bijvoorbeeld op het thema wonen en het thema duurzaamheid zijn onderzoeken gedaan door adviesbureaus.
- De uitgangspunten zijn gedeeld, besproken en vastgesteld in de 'Stuurgroep Wilderszijde', met daarin alle bij het project betrokken marktpartijen.
- Over het definitieve programma (wonen en voorzieningen) vindt overleg plaats met de provincie Zuid-Holland in de projectgroep 'Versnellingslocatie Wilderszijde', ingesteld in het kader van de Woondeal Zuidelijke Randstad.
- De uitgangspunten m.b.t. duurzaamheid, en meer specifiek de aspecten 'water en groen' zijn gedeeld en besproken met het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard. Het Hoogheemraadschap kan zich vinden in de uitgangspunten.
- Bij nadere uitwerking van het Masterplan en Bestemmingsplan wordt de omgeving (bewoners en ondernemers) betrokken. In Q1 2020 wordt in dat kader een informatiemarkt gehouden, waarbij geïnteresseerden nader worden geïnformeerd en worden geïnspireerd om mee te denken over de verdere planuitwerking. Een voorstel hiervoor volgt in januari 2020. Tijdens de bestemmingsplanprocedure (vanaf ter inzagelegging ontwerpbestemmingsplan) gelden verder de gebruikelijke momenten waarbij bewoners zienswijzen kunnen indienen en eventueel in beroep kunnen gaan.

Duurzaamheid

In de bestaande kaders, Ambitiedocument en Nota van Uitgangspunten, wordt Wilderszijde een duurzame en toekomstbestendige wijk. Ook in de uitwerking van de kaders is deze ambitie vastgehouden. Voor drie hoofdthema's, te weten energie, klimaatadaptatie en circulariteit worden uitgangspunten vastgesteld die ervoor zorg dragen dat Wilderszijde het predicaat 'duurzame, klimaatadaptieve wijk' verdient. Zo worden alle woningen duurzaam gebouwd, kan de wijk perioden met piekbuien, droogte en hitte weerstaan (klimaatadaptief) en wordt er gebouwd met circulaire materialen. Dit alles komt ten goede aan de duurzaamheid van de wijk. In de bijlage beslisdocument is uitgebreid toegelicht wat de voorgestelde beleidsuitgangspunten voor duurzaamheid zijn.

Bijlagen

T19.15526 "Beslisdocument Masterplan Wilderszijde - (beleid)uitgangspunten voor een nadere uitwerking"

T19.15527 Bijlagen bij beslisdocument

Toelichting

Beoogd maatschappelijk effect

Het waarmaken van de ambities voor Wilderszijde zoals beschreven in het Ambitiedocument en de Nota van Uitgangspunten voor Wilderszijde, en daarmee de realisatie van een duurzame en toekomstbestendige nieuwe woonwijk als 'landschap van ontmoetingen' waar het prettig wonen is.

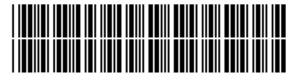
Argumenten

- 1. Voor de uitwerking van het Masterplan en bestemmingsplan is het noodzakelijk dat er beleidsuitgangspunten worden vastgesteld.*
Alle voorgestelde uitgangspunten hebben een bepaalde ruimtelijke impact wat betreft maatvoering en ruimtelijke inpassing. Zonder deze uitgangspunten is er geen verdere integrale stedenbouwkundige en planologische uitwerking mogelijk en komt de ontwikkeling stil te liggen.
- 2. Om vervolgspraken te kunnen maken met marktpartijen over de verdere planuitwerking en de realisatie van een programma is het noodzakelijk dat er beleidsuitgangspunten worden vastgesteld.*
Marktpartijen zijn samen met de gemeente verantwoordelijk voor verdere planuitwerking en de realisatie van een integraal samenhangend programma binnen een nader vast te stellen stedenbouwkundige hoofdopzet in het Masterplan. Ook voor marktpartijen is het noodzakelijk vast te leggen aan welke eisen de verdere planuitwerking moet voldoen. Zonder deze eisen kan door marktpartijen geen invulling worden gegeven aan een nadere (stedenbouwkundige) planuitwerking, kan de samenhang ten aanzien van ruimtelijke kwaliteit niet worden bewaakt en kan er niet op solide basis gewerkt worden aan nadere afspraken voor samenwerking en ter vastlegging in overeenkomsten.

Kanttekeningen

- 1. Het moet nog blijken of de voorgestelde beleidsuitgangspunten ook financieel haalbaar zijn.*
De vast te stellen beleidsuitgangspunten krijgen uiteindelijk hun neerslag in de grondexploitatie (GREX). Ze geven daarmee een eerste invulling van de parameters voor de GREX. Daaruit volgt een eerste financieel beeld op hoofdlijnen. Een besluit over de GREX en daarmee over de financiële haalbaarheid volgt bij vaststelling van het bestemmingsplan in 2020.

Raadsbesluit

Datum Raad
28 november 2019
Registratienummer
BR1900108

Onderwerp
Vaststellen beleidsuitgangspunten Masterplan en bestemmingsplan Wilderszijde

De raad van de gemeente Lansingerland;
gelezen het voorstel

Overwegende dat

- concretisering van de bestaande kaders nodig is om tot uitwerking en uiteindelijke vaststelling van een Masterplan en bestemmingsplan (incl. GREX) te komen;
- concretisering van de bestaande kaders nodig is om tot afspraken met marktpartijen te komen;
- het Ambitiedocument (T17.11612) daarom nader is uitgewerkt en geconcretiseerd tot een document “Beslisdocument Masterplan Wilderszijde - (beleid)uitgangspunten voor een nadere uitwerking” (T19.15526, met bijlagen T19.15527), dat recht doet aan de ambities in het Ambitiedocument;
- het beslisdocument zorgvuldig en met draagvlak tot stand is gekomen;
- Wilderszijde op basis van het beslisdocument kan worden uitgewerkt in een Masterplan en bestemmingsplan waarin de ambities voor de wijk worden waargemaakt;
- Wilderszijde op basis van het beslisdocument een duurzame en toekomstbestendige nieuwe woonwijk wordt als ‘landschap van ontmoetingen’ waar het prettig wonen is.

Gelet op

- de kaderstellende bevoegdheid van de raad.

Besluit

De beleidsuitgangspunten voor de verdere uitwerking van het Masterplan en Bestemmingsplan Wilderszijde, zoals opgenomen in de bijlage “Beslisdocument Masterplan Wilderszijde - (beleid)uitgangspunten voor een nadere uitwerking” (T19.15526, met bijlagen T19.15527) vast te stellen.

Aldus vastgesteld door de raad van de gemeente Lansingerland in zijn openbare vergadering van 28 november 2019,

de griffier,

drs. Marijke Walhout

Beslisdocument Masterplan Wilderszijde (T19.15526)

(Beleids-)uitgangspunten voor een nadere uitwerking

Achtergrond

Eind 2016 is na jaren van crises de gebiedsontwikkeling Wilderszijde weer herstart. Een herziening van de oude kader-stellende documenten was nodig, aangezien de oude niet meer voldeden aan de huidige eisen, wetten en regelgeving. In 2017 is daarom voor Wilderszijde - in afstemming en in overleg met marktpartijen - het 'Ambitiedocument' opgesteld. Op 26 oktober 2017 is dit vastgesteld door de Gemeenteraad. "Het ambitiedocument legt vast waar partijen naar streven en hoe zij gezamenlijk op toekomstige vraagstukken zullen reageren om de ambities te realiseren. Een gezamenlijke ambitie vereist een gedeelde inspanning- en onderzoekplicht om binnen die ambitie het hoogst haalbare te realiseren. Het zijn geen minimale kaders die bij startbouw al verouderd zijn, maar het zijn continue toe te passen ambities op elke stap, ontwikkeling en bouwhandeling binnen Wilderszijde. Ontwerp-, planning- of bouwproduct dienen op de hierna genoemde vier ambities onderscheidend te zijn en het hoogst haalbare na te streven".

Het Ambitiedocument beschrijft tegen de achtergrond van zowel landelijke-, regionale- als lokale ontwikkelingen en trends, de gewenste onderscheidende identiteit van de wijk en de ambities op het gebied van wonen, voorzieningen, duurzaamheid en mobiliteit. Het document geeft de richting aan waarin we de nieuwe woonwijk in Lansingerland vorm willen geven en bevat de kwalitatieve doelen voor de ontwikkeling.

Eind 2017 is als nadere uitwerking van het Ambitiedocument de 'Nota van Uitgangspunten' verschenen. Op 31 januari 2018 is deze gepresenteerd aan de Gemeenteraad. De Nota van Uitgangspunten vormt een eerste concretisering van het Ambitiedocument en vormt de ondergrens van het ambitieniveau. Het doel van de nota is om het inhoudelijk kader uit te werken waarbinnen de principes voor een integrale ontwikkeling van de wijk worden vastgelegd. De Nota van Uitgangspunten is gehanteerd als kader waaraan de verdere planvorming (zowel het Masterplan als het Bestemmingsplan) wordt getoetst.

In de Nota van Uitgangspunten zijn de identiteit van de wijk, en de uitgangspunten voor de verdere planuitwerking nader geduid op het gebied van wonen, voorzieningen, groen / openbare ruimte, water, energie (transitie), circulariteit en mobiliteit. De nadere invulling en uitwerking op basis van deze uitgangspunten leidt nu tot een aantal keuzes die ruimtelijke consequenties hebben. Daarmee zijn deze keuzes mede bepalend voor de verdere uitwerking van het Masterplan en het nieuwe Bestemmingsplan voor Wilderszijde.

Leeswijzer

Op basis van een nadere afweging van ambities, vigerend en toekomstig beleid, landelijke ontwikkelingen, gedane onderzoeken en overleg en afstemming met marktpartijen en andere stakeholders worden per beleidsveld programmatische keuzes voorgesteld. Deze zijn in dit document nader beschreven en uitgewerkt.

Onder 1 staan de diverse onderwerpen waarvoor een besluit wordt gevraagd. Onder 2 staan de voorgestelde besluiten per beleidsveld aangegeven; de daarbij behorende factsheet is opgenomen in de bijlagen. In de factsheets zijn de voorgestelde besluiten toegelicht, met daarbij de afwegingen die zijn gemaakt. Onder 3 staan de leidende principes voor de verdere planuitwerking. Onder 4 staat een overzicht van het vervolgtraject en onder 5 staat een toetsing van de voorgestelde besluiten aan de bestaande kaders Ambitiedocument en de Nota van Uitgangspunten.

1. Onderwerpen voor besluitvorming

In het uiteindelijk door de gemeenteraad vast te stellen Masterplan en Bestemmingsplan Wilderszijde worden de ruimtelijke en planologische kaders vastgelegd voor de realisatie van Wilderszijde (voor het plangebied, zie bijlage 1). Deze kaders bieden uiteindelijk de planologische ruimte aan (ontwikkellende) partijen om te komen tot een nadere planuitwerking, besluitvorming en realisatie van (woning)bouw en andere voorzieningen in Wilderszijde.

Om dit Masterplan en Bestemmingsplan nu verder te kunnen uitwerken is het noodzakelijk dat alle beleidsuitgangspunten met een ruimtelijke impact worden vastgesteld. Het betreft hier nadrukkelijk geen vaststelling van het Masterplan/bestemmingsplan, geen vaststelling van de GREX en geen investeringsbeslissingen t.b.v. de realisatie van voorzieningen in Wilderszijde.

Het voorstel is om ten behoeve van de verdere uitwerking van het Masterplan/bestemmingsplan Wilderszijde akkoord te gaan met dit besluit, waarin voor het netto plangebied (zie bijlage 1) is vastgelegd:

Het Programma

- Het aantal te realiseren woningen in Wilderszijde
- Het aantal betaalbare woningen (sociale huur + huur/koop lage middeninkomens) en het aantal woningen in de overige segmenten
- De omvang van onderwijsvoorzieningen en kinderdagverblijven die in de wijk kunnen worden gerealiseerd
- De omvang van voorzieningen voor gezondheidszorg (t.b.v. huisartsen, apotheek etc.) die in de wijk kunnen worden gerealiseerd
- De omvang van sportvoorzieningen (sporthal en/of gymzalen en/of 'trapveldjes') die in de wijk kunnen worden gerealiseerd
- De omvang van culturele voorzieningen die in de wijk kunnen worden gerealiseerd
- De wijze waarop met veiligheid wordt omgegaan
- De omvang van de commerciële voorzieningen (detailhandel, horeca en kantoren) die in de wijk mag worden gerealiseerd

Duurzaamheid

- De wijze waarop in Wilderszijde met energieneutraliteit wordt omgegaan, met daarbij de keuze voor marktpartijen/ontwikkellende partijen bij het toe te passen energiesysteem per gebouw/woning
- De principes en omvang van klimaatadaptieve maatregelen (groen en water) die in Wilderszijde worden toegepast
- De wijze waarop wordt omgegaan met circulariteit op gebouwniveau en in de openbare ruimte

Mobiliteit & Parkeren

- De wijze waarop de (OV-)mobiliteit en bereikbaarheid is geregeld voor Wilderszijde
- De wijze waarop (bezoekers-)parkeren wordt georganiseerd

Stedenbouw

- De wijze waarop de onderscheidende identiteit van Wilderszijde wordt vastgelegd, met de daarbij behorende stedenbouwkundige ontwerpprincipes

2. Principekeuzes per beleidsveld

2.1 Het Programma

2.1.1 Wonen (zie bijlage 2 voor de toelichting)

2.1.1.1 Aantal en soort woningen Wilderszijde

- In Wilderszijde worden ca. 2.500 tot 3.000 woningen gerealiseerd, waarbij het aantal van 3.000 als richtinggevend wordt beschouwd.
- In Wilderszijde wordt 30 tot 40% van de woningen in de vorm van appartementen/gelijkvloerse woningen gerealiseerd en 60 tot 70% als grondgebonden.

2.1.1.2 Bandbreedte woningen per segment

Segmenten*	Totaal/aantal
Betaalbaar (sociale huur + vrije sector midden huur/koop)	30 tot 40 % = 900 - 1.200
Vrije sector overig (midden-hoog)	60 tot 70 % = 1.800 - 2.100
Totaal	100 % = 3.000

*Over het definitief te realiseren woningbouwprogramma - in samenhang met de duurzame inrichting van de wijk, de (OV)mobilititeit, het parkeren en de voor de wijk benodigde voorzieningen - vindt overleg plaats met Provincie Zuid-Holland en het Ministerie van Binnenlandse Zaken

2.1.1.3 Inkomensdoelgroepen & daarvoor bereikbare woningtypen

Doelgroep	Wat kun je kopen o.b.v. actueel prijsniveau Lansingerland (indicatief)? *	Wat kun je huren o.b.v. actueel prijsniveau Lansingerland (indicatief)?
Lage inkomens; sociale sector (< € 37k)	Geen mogelijkheden	Sociale huurwoning
Middeninkomens; vrije sector (€ 37-47k)	Appartement ca. 60 m ² , grondgebonden woning niet mogelijk	Appartement tussen de ca. 50- 70 m ² , grondgebonden woning tot ca. 80 m ²
Hoge inkomens; vrije sector (€ 47-70k)	Grondgebonden woning tot ca. 140 m ² , appartement tot ca. 120-130 m ²	Grondgebonden woning tot ca. 120 m ² , appartement tot ca. 100 m ²
Hoge inkomens; vrije sector (€70-100k)	Ruime keuze, nauwelijks beperkingen	Ruime keuze, nauwelijks beperkingen
Hoge inkomens; vrije sector (€ 100k+)	Geen beperkingen	Geen beperkingen

*De grens voor een 'sociale koopwoning' in een bestemmingsplan wordt landelijk vanaf 2020 gekoppeld aan de NHG-kostengrens. Dit betekent dat koopwoningen gemakkelijker te financieren zijn voor de middeninkomens (€ 37-47k). Deze maatregel wordt opgenomen in de omgevingswet. Bron: Nieuwsbericht Rijksoverheid d.d. 10 oktober 2019.

2.1.1.4 *Woonmilieu*

- In Wilderszijde wordt ingezet op een verschijningsvorm met een dorps karakter, gericht op sociale cohesie en ontmoeting en passend op deze suburbane plek in Lansingerland. In Wilderszijde wordt het dorps karakter gekenmerkt door:
 1. een compacte bebouwing
 2. een grote differentiatie aan segmenten, woontypen en dichtheden
 3. de aanwezigheid van wijkgerichte en kleinschalige voorzieningen in een dorpshart
 4. een goede OV-ontsluiting
 5. veel ruimte, groen en water

2.1.2 *Voorzieningen*

2.1.2.1 *Onderwijs (zie bijlage 3)*

- In Wilderszijde wordt ruimte gereserveerd voor 2 basisscholen. Dit betekent een ruimtereservering van ca. 5.200m² - optioneel verdeeld over meerdere verdiepingen - en incl. 420m² BSO. Daarbij wordt ca. 1200m² gereserveerd voor (groenblauw) schoolplein = totaal ca. 6.400m²
- In Wilderszijde wordt ruimte gereserveerd voor 4 kinderdagverblijven of peuterspeelzalen. Totaal ca. 1.000m²

2.1.2.2 *Gezondheid (zie bijlage 4)*

- In Wilderszijde wordt ruimte gereserveerd voor één eerstelijns gezondheidscentrum; met disciplines als huisartsenzorg, apotheek, fysiotherapie, tandzorg en met enkele spreekkamers. Totaal ca. 1.100 m²

2.1.2.3 *Sport en Spel (zie bijlage 5)*

- In Wilderszijde wordt ruimte gereserveerd voor een sporthal ter grootte van ca. 1.000m², die ten behoeve van het sporten in het basisonderwijs kan worden verdeeld in 3 zaaldelen
- In Wilderszijde worden in de openbare (groen)structuur sport- en beweegplekken gemaakt
- In Wilderszijde worden (groen & watergebonden) open speel- en chillplekken gerealiseerd
 - Voor peuters en kleuters speelplekken binnen een straal van 100m van de woning
 - Voor kinderen 6-12 jaar speelplekken in de buurt
 - Voor tieners chillplekken in de wijk

2.1.2.4 *Kunst & Cultuur (zie bijlage 6)*

- In Wilderszijde wordt ruimte gereserveerd voor een (sociaal-cultureel) ontmoetingscentrum ter grootte van ca. 500m², evt. in samenhang met horeca en kleinschalige economische initiatieven.
- In Wilderszijde wordt ruimte gereserveerd voor (functionele) kunst in de openbare ruimte

2.1.2.5 *Veiligheid (zie bijlage 7)*

- In Wilderszijde wordt het politiekeurmerk 'veilig wonen' gehanteerd
- In Wilderszijde wordt de openbare ruimte fysiek en sociaal veilig ingericht; met aandacht voor voldoende verlichting, het vermijden van donkere hoeken en doodlopende steegjes etc.

2.1.2.6 Commerciële Voorzieningen (zie bijlage 8)

- In Wilderszijde zijn commerciële voorzieningen uitsluitend op de wijk zelf gericht; ze hebben geen aantrekkende werking uit andere wijken
- In Wilderszijde zijn commerciële voorzieningen geclusterd in een kleinschalig centrum
- In Wilderszijde wordt ruimte gereserveerd voor maximaal 5.000m² aan commerciële voorzieningen, waaronder:
 - Kleinschalige detailhandel; buurtsuper, gemakswinkel, bakker, tijdschriftenwinkel, kapper etc.
 - Kleinschalige horeca; snackbar, koffiebar, theetuin etc.
 - Kleinschalige overige diensten; sportschool, makelaar etc.

2.2 Duurzaamheid

2.2.1 Energie (zie bijlage 9)

- In Wilderszijde wordt energieneutraliteit vastgesteld op gebouw- of woningniveau. Daarbij kunnen ontwikkelende partijen kiezen voor het bouwen van energieneutrale gebouwen/woningen (=nul-op-de-meter; incl. prestatiegarantie), óf voor het bouwen van gebouwen/woningen met een gemiddelde GPR-score van ten minste 8 - 8,5 (bij oplevering en incl. GPR-certificaat). Hiermee kunnen enerzijds de verschillende doelgroepen worden bediend, en wordt anderzijds ontwerpruimte aan de ontwikkelende partijen geboden voor creativiteit en optimalisatie
- In de openbare ruimte van de wijk wordt door de gemeente ingezet op het waar mogelijk kiezen van ontwerp oplossingen (bijvoorbeeld: centrale oplaadvoorzieningen/energieverdelingspunten voor auto's/motoren/fietsen etc., openbare verlichting) die bijdragen aan de energieneutraliteit in de buurt of voor de wijk als geheel

2.2.2 Klimaatadaptatie (zie bijlage 10)

Wilderszijde wordt gerealiseerd als een klimaatadaptieve wijk met een groenblauwe structuur die de wijk dooradert. Er wordt ontworpen vanuit de gedachte 'van dakgoot tot sloot' en 'van park tot voordeur'. Uitgangspunten hierbij zijn:

- 10% oppervlaktewater
- Het watersysteem als ecologisch netwerk, met zoveel als mogelijk natuurvriendelijke oevers
- Hemelwater wordt vertraagd afgevoerd naar de watergangen via een bovengronds systeem of oppervlakte, of via een infiltratieriool. Bij (piek)buien wordt het hemelwater in de openbare ruimte bovengronds afgevoerd
- Een bandbreedte van minimaal 20 % tot 25 % groen van het netto plangebied
- De groenstructuur is aaneengesloten en komt tot minimaal 50 meter van elke voordeur.
- Buurtgroen bedraagt minimaal 11 % bij bouwvelden >1ha
- Voor voorzieningen als scholen en sporthallen worden klimaatadaptieve maatregelen toegepast zoals groene daken en een groenblauwe inrichting
- Bij de ontwerpuitwerking en inrichting van de wijk wordt rekening gehouden met het planten van 2.500 - 3.500 bomen in het openbaar gebied ter voorkoming van hittestress
- Waar mogelijk wordt dubbel ruimtegebruik gecreëerd door groen en water(berging) te combineren met recreatie, sport en/of spelen
- Op basis van de stedenbouwkundige ontwerpen en het ontwerp voor de inrichting van de openbare ruimte wordt een stresstest gedaan om de hittestress en evt. wateroverlast op basis van het ontwerp in kaart te brengen. Naar aanleiding van de resultaten wordt het ontwerp mogelijk aangepast.

2.2.3 Circulariteit (zie bijlage 11)

- In Wilderszijde wordt circulariteit als volgt ingevuld:

FACTOREN			AANPAK		
Eigenaar	Object	Levensduur	Duurzame materialen	Eenvoudige transformatie	Demontabel
PARTICULIER	woning	> 120 jaar	✓	□	□
• SOCIALE HUISVESTING	Woning	30-50 jaar	✓	✓	□
• MAATSCHAPPELIJK	School				
• COMMERCIEEL	Winkel				
GEMEENTE	weg of brug	30-50 jaar	✓	□	✓

LEGENDA
✓ = INZET | □ = OVERWEEG

o G
ebouw
en
worde
n
gereali
seerd
met
duurza
me

materialen en hebben een lage CO2-footprint; hierop wordt gestuurd op basis van GPR (gemeente praktijk richtlijn), behalve bij de Nul-op-de-meter-woningen.

- o Per gebouw wordt een materialenpaspoort gevraagd.
- o Bij de aanleg en inrichting van de infrastructuur en openbare ruimte worden alle objecten circulair ontworpen en gerealiseerd. Ook zijn objecten demontabel. Bij aanbestedingen wordt gekeken naar de totale levenscyclus (Milieu Kosten Indicatie) van de objecten.

2.3. Mobiliteit en parkeren (zie bijlage 12)

2.3.1 Mobiliteit

- In Wilderszijde is de auto te gast en hebben fietsers en voetgangers voorrang. Via hoofdfietsroutes is de wijk direct verbonden met de centra van Berkel en Bergschenhoek, met de OV-haltes aan de ZoRo-buslijn (Metrostation Rodenrijs - treinstation Lansingerland-Zoetermeer) en de buslijn Station Rotterdam Noord - Delft, en met het Metrostation Rodenrijs.
- In Wilderszijde wordt gemotoriseerd verkeer ontsloten via de 2 bestaande rotondes aan de Boterdorpseweg. De ontwerpsnelheid voor deze wijkontsluitingsweg is 50 km/u. De overige wegen en straten in Wilderszijde hebben een ontwerpsnelheid van 30 km/u. De wegen en straten worden zo ingericht dat de daadwerkelijke snelheid lager ligt. De straten in de buurten hebben het karakter van woonstraten; er kunnen geen auto's worden geparkeerd.
- In Wilderszijde kent de wijkontsluitingsweg een wisselende, groene profilering variërend tussen 15 en 23 meter met te allen tijde 2 rijstroken van elk 3,5 meter.
- In Wilderszijde zijn de woonstraten (twee richtingen) 12 meter breed. Een woonstraat met eenrichtingsverkeer is in totaal 11 meter breed.
- In Wilderszijde zijn de hoofdfietsroutes (hieronder in rood weergegeven) die nieuw worden aangelegd 4,5 meter breed. Bestaande hoofdfietsroutes blijven gehandhaafd of worden verlengd conform bestaande profilering.

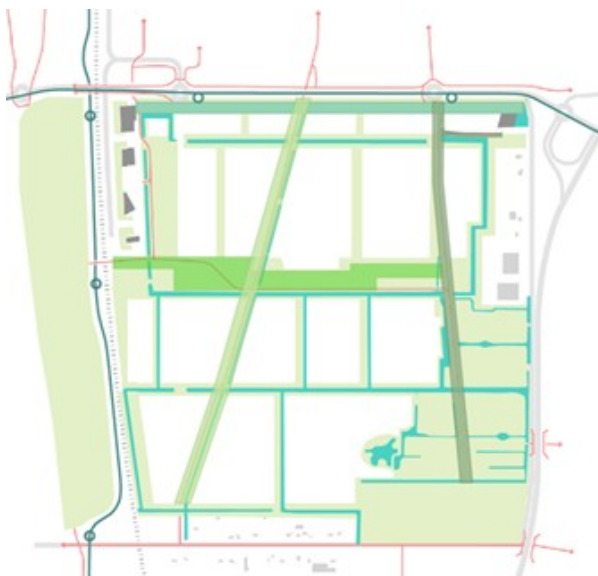

2.3.2 Parkeren

- In Wilderszijde vindt het parkeren bij vrijstaande woningen en 2^e1 kapwoningen op eigen terrein plaats
- In Wilderszijde vindt het parkeren voor rijwoningen en appartementen in parkeerkoffers of in een gebouwde voorziening plaats
- Voor Wilderszijde wordt onderzocht om in afwijking van de binnen de gemeente geldende parkeernorm voor appartementen een lagere parkeernorm te hanteren
- In Wilderszijde vindt het bezoekers-parkeren geclusterd plaats, in parkeerkoffers nabij de wijkontsluitingsweg en verspreid over de wijk

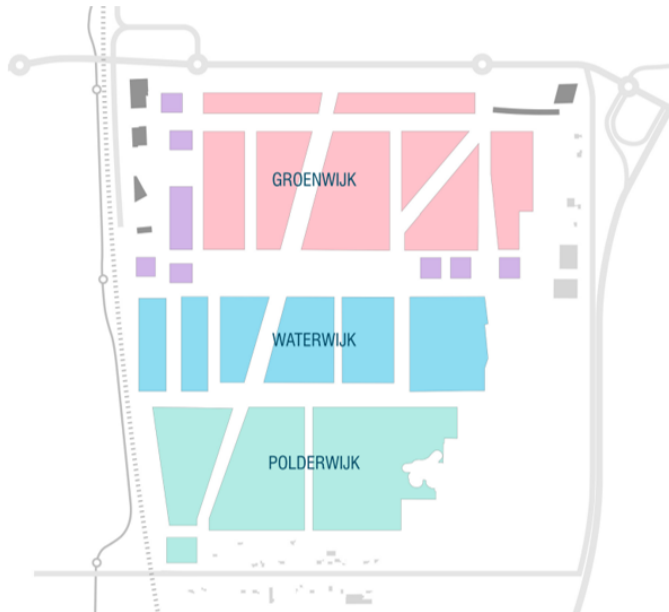
2.4 Stedenbouw (zie bijlage 13)

- Wilderszijde wordt uitgewerkt op basis van de 5 volgende stedenbouwkundige thema's:
 1. Groen raamwerk als sfeermaker
De groenstructuur in Wilderszijde is herkenbaar en verbindt de buurten in de wijk en de wijk met de omgeving

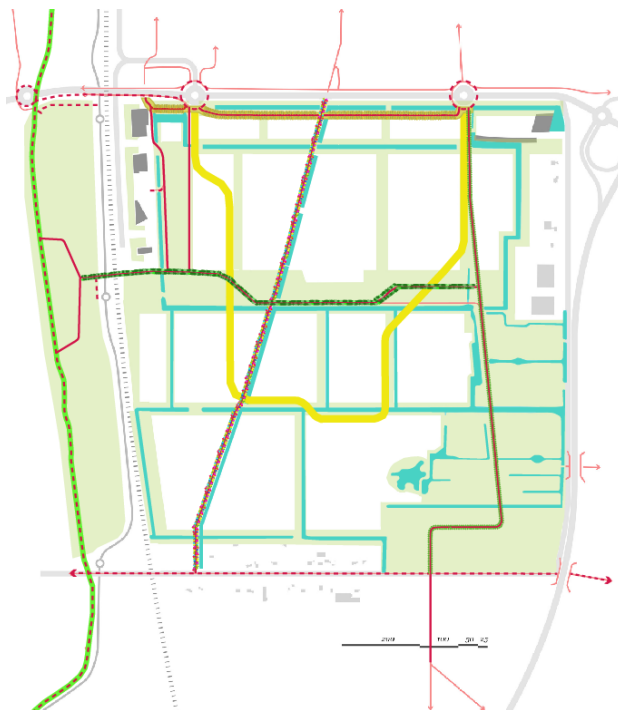
2. Ruimtelijk herkenbare clusters

Wilderszijde wordt uitgewerkt in 3 herkenbare landschappelijke clusters: Groenwijk, Waterwijk en Polderwijk (werknamen)

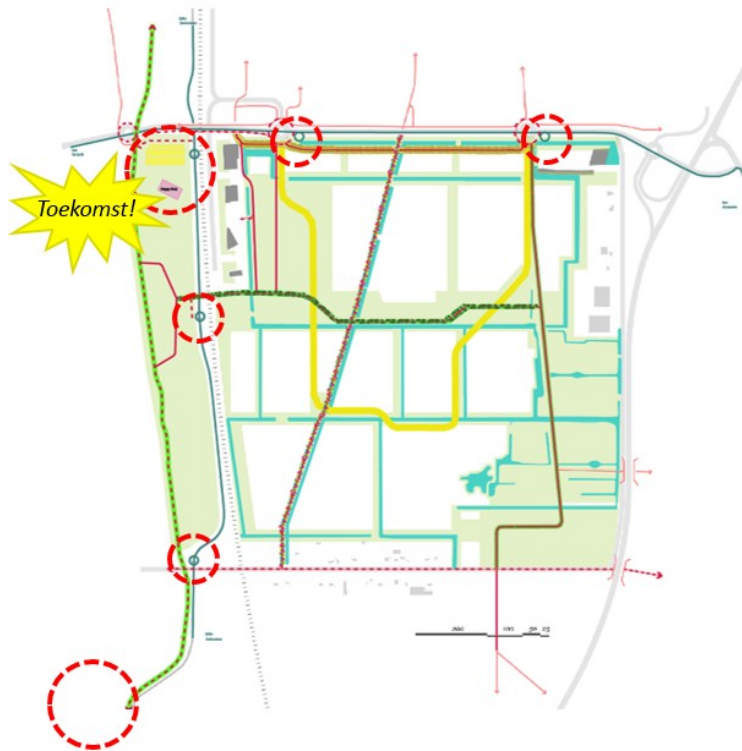

3. Autoluwe wijk

In Wilderszijde wordt uitgegaan van een voor Lansingerland innovatief mobiliteitsconcept. Wilderszijde is goed bereikbaar voor iedereen en met alle modaliteiten. Om gebruik van fiets en OV te faciliteren en stimuleren is de auto te gast. Lopen, fietsen en samen reizen dragen allen bij aan ‘het landschap van ontmoetingen’

Ontvlechting GOW (geel) en LV-routes (rood met arcering)

Zichtbaar en bereikbaar OV

4. Gedifferentieerde opbouw

Wilderszijde heeft variatie in woningdichtheid en bouwhoogten. Dit draagt bij aan de ruimtelijke en woonkwaliteit;

Verkleuring van hogere dichtheden en hogere bebouwing (donkerrood) naar lagere dichtheden en lagere bebouwing (lichtrood)

5. Voorzieningen

Voorzieningen in Wilderszijde:

- Zijn goed bereikbaar met fiets, OV en auto;
- Verhogen de gebruikswaarde van groen;
- Zijn een bronpunt voor ontmoetingen.

Principe-ordening van de voorzieningen

Een eerste inpassing van de voorzieningen in het Landschap van ontmoetingen

3 Leidende principes bij de verdere planuitwerking

3.1 Planning en fasering

Het realiseren van een leefbare wijk (ook als deze nog deels in aanbouw is) met een duidelijke identiteit is een van de belangrijkste ambities voor de wijk. Daarom wordt bij de verdere planuitwerking als uitgangspunt gehanteerd dat:

- De hoofdstructuur (water met langs-liggend groen, de hoofdfietsroutes en de wijkontsluitingsweg) zoveel als mogelijk vooruitlopend op de woningbouw en in samenhang met de integrale planning en bouw-logistieke fasering wordt gerealiseerd.
- Bij de realisatie van woningen altijd sprake is van een mix voor verschillende doel- en inkomensgroepen
- Aansluitend bij de behoefte van op de markt wordt gestart met vooral grondgebonden woningen
- Bij de realisatie van mogelijke voorzieningen (maatschappelijk en commercieel) wordt geanticipeerd op de oplevering van woningen en het aantal bewoners

3.2 Borging stedenbouwkundige en ruimtelijke kwaliteit

Bij de verdere uitwerking naar een nieuw Masterplan en Bestemmingsplan voor Wilderszijde worden de hiervoor beschreven beleidsuitgangspunten als kader meegenomen. Vervolgens vindt na vaststelling door de gemeenteraad binnen en de ruimtelijke en planologische kaders van het Masterplan en Bestemmingsplan Wilderszijde de verdere planuitwerking plaats.

Ten behoeve van de verdere planuitwerking na vaststelling van Masterplan en Bestemmingsplan, en de borging van de stedenbouwkundige- en ruimtelijke kwaliteit, wordt voor het project Wilderszijde een voorstel uitgewerkt dat ten tijde van de vaststelling van het Masterplan door de gemeenteraad beschikbaar zal zijn.

3.3 Financiën

Bovenstaande beleidskeuzes krijgen uiteindelijk hun neerslag in de grondexploitatie (GREX). Ze geven daarmee een eerste invulling van de parameters voor de GREX.

Bij de verdere planuitwerking geldt dat:

- De voorgestelde beleidskeuzes worden uitgewerkt naar een ontwerp en een raming die zullen worden vertaald in een opzet voor- en de nader vast te stellen grondexploitatie (GREX)
- Voor maatschappelijke en commerciële voorzieningen wordt daarbij alleen de betreffende grondwaarde in de GREX opgenomen en in het bestemmingsplan worden deze voorzieningen alleen planologisch mogelijk gemaakt; d.w.z. de investeringskosten worden niet opgenomen in de GREX, en zijn geen onderdeel van de economische haalbaarheid bij het bestemmingsplan
- Gronden binnen het plangebied, en nodig voor de planuitwerking, die niet ontwikkeld worden door derden, en niet in eigendom zijn van de gemeente worden zo nodig tegen marktwaarde verworven
- Met (ontwikkende) marktpartijen worden voorafgaand aan het vaststellen van het bestemmingsplan overeenkomsten ondertekend waarin de realisatie-afspraken worden gemaakt.

3.4 Flexibiliteit

Bij de planuitwerking en realisatie van Wilderszijde wordt geanticipeerd op mogelijke toekomstige ontwikkelingen in de samenleving en op de woningmarkt.

Door voor Wilderszijde een bestemmingsplan met verbrede reikwijdte op te stellen kan worden gewerkt met globale- en dubbelbestemmingen als ook met een juridisch kader dat -aan de hand van evt. toekomstige ontwikkelingen- door nadere invulling met gewijzigde beleidsregels kan worden aangepast en/of gepreciseerd.

Ook het Masterplan zal op hoofdlijnen worden vastgesteld waardoor bij de stedenbouwkundige uitwerking deze gebiedsontwikkeling kan meebewegen met vraag- en aanbod op de woning en bouwmarkt als ook met veranderend beleid, wet- en regelgeving.

4 Vervolgtraject

4.1 Besluitvorming, participatie en inspraak

Globale kalender

	Q4 2019	Q1 2020	Q2 2020	Q3 2020	Q4 2020	Q1 2021	Q2 2021	Q3 2021	Q4 2021
Beleidsuitgangspunten	Vaststelling door Gem. raad								
Masterplan		Burger participatie	Vaststelling door Gem. raad						
Ontwerp Bestemmingsplan			Besluitvorming B&W	Inspraak; fase zienswijzen					
Overeenkomsten Marktpartijen				Besluitvorming B&W					
Definitief Bestemmingsplan						Vaststelling Gem. raad	Inspraak; beroeps-fase		
Vaststellen & openen GREX							Vaststelling Gem. raad		
Start bouw o.b.v. nieuw bestemmingsplan								Gemeente & Marktpartijen	

5 Toetsing aan Ambitiedocument en Nota van Uitgangspunten

5.1 Toetsing aan de adviezen opgenomen in het Ambitiedocument

Zorg voor herkenbare drager

Werk in het masterplan het “Landschap van ontmoetingen” uit tot een dragende structuur. Deze drager borgt de kwaliteit van het geheel en kan de verschillen in dichtheid, architectuur en kwaliteit per deelgebied ondervangen. De structuur moet bij aanvang van de ontwikkeling ontworpen zijn om een kader te bieden voor de deelgebieden. De structuur kan vervolgens gefaseerd gerealiseerd worden. Deze drager is naast de structuur ook het visitekaartje van de wijk en zal mensen verleiden om er te gaan wonen.

- ✓ *Het Landschap van Ontmoetingen kent als drager het polderlandschap, waarbij de groenstructuur de waterstructuur volgt, met een verbindende groenzone tussen het A.M.G. Schmitpark en Park de Polder*

Maak buurten af

Probeer te ontwikkelen in buurten van elk 250 tot 350 woningen. Partijen committeren zich eraan om buurten waar aan begonnen is af te maken, teneinde een versnipperde ontwikkeling tegen te gaan. Met als grootste belang het woonklimaat van de nieuwe bewoners.

- ✓ *De bouwvelden worden in overleg met marktpartijen gedefinieerd in eenheden van ca. 150-350 woningen, waarbij het uitgangspunt een leefbare wijk is*

Faseer om in te kunnen spelen op ontwikkelingen in mobiliteit en de markt

Met name op het gebied van de mobiliteit valt er de komende jaren veel ontwikkeling te verwachten. Bovendien zal in de context van Wilderzijde vanuit mobiliteit ook veel veranderen of duidelijk worden, zoals de aanleg van de verlengde A16 en de omgang met het ZoRo tracé. De fasering kan inspelen om de ontwikkelingen optimaal te benutten. Begin met woonmilieus die een meer traditionele focus hebben (lees: ook goede bereikbaarheid met de auto en parkeermogelijkheden aan huis) en werk toe naar de wijken die geënt zijn op de toekomstige ontwikkeling van de mobiliteit.

- ✓ *Er wordt gefaseerd van Zuid-Zuid/oost naar Noord/Noord West; d.w.z. van (vrijstaand) grondgebonden woningbouw naar (meer) gestapelde woningbouw*

Haal het landschap naar voren

De realisatie van landschap en nieuwe openbare ruimte is een dure opgave als deze per direct volwassen moet ogen. Geef de natuur de ruimte zelf volwassen te worden. Daarmee wordt de aanleg betaalbaar en is bij het woonrijp maken sprake van een volwassen groene situatie. Benut daarvoor ook de reeds in het gebied aanwezige natuur en watergangen met natuurvriendelijke oevers.

- ✓ *De hoofdstructuur wordt wat betreft water, groen en hoofdfietsroutes (fietsroutes noord-zuid en oost-west) zoveel als mogelijk als eerste aangelegd. Wat betreft planrealisatie (woningbouw en voorzieningen) wordt gefaseerd van Zuid-Zuid/oost naar Noord/Noord West d.w.z. van (vrijstaand) grondgebonden woningbouw naar (meer) gestapelde woningbouw waarbij ook de benodigde wijkontsluiting eerst aan de oostzijde en later ook aan de westzijde komt.*

Langzame verkeersstructuren gaan voor

De langzaam verkeersverbindingen voor de wijk zijn essentieel. Er is reeds een fietspad beschikbaar van gemeentehuis naar Rotterdam-Hillegersberg. Koppel dit met de fietspaden naar de brug over het ZoRo tracé naar het Annie M.G. Schmidt park en naar het viaduct Boterdorpseweg.

- ✓ *De hoofdstructuur wordt wat betreft water, groen en hoofdfietsroutes (fietsroutes noord-zuid en oost-west) zoveel als mogelijk als eerste aangelegd*

Programmeer (tijdelijk) om de wijk identiteit te geven (Placemaking)

Benut de langzaam verkeersstructuren en het nieuwe landschap om het gebied tijdelijk te programmeren. Trek de gewenste leefstijlen naar de wijk toe met activiteiten en tijdelijke functies.

- ✓ *De hoofdstructuur wordt wat betreft water, groen en hoofdfietsroutes (fietsroutes noord-zuid en oost-west) zoveel als mogelijk als eerste aangelegd. Bij Park de Polder wordt in aansluiting op de fietsroutes reeds in de eerste fase een cultureel paviljoen gerealiseerd dat voor ontspanning en scholing gebruikt kan worden*

Laat stakeholders zo vroeg mogelijk meedenken

Er zit veel inspiratie, innovatie en ambassadeurschap bij stakeholders. Benut hen zo vroeg mogelijk in het proces om verder te innoveren en draagvlak te vergroten.

- ✓ *Marktpartijen, Rotta, Provincie Zuid Holland, MRDH en Hoogheemraadschap van Schieland doen mee in deze fase van planuitwerking*

5.2 Toetsing aan de Nota van Uitgangspunten

	Nota van Uitgangspunten
Wonen	✓ Marktconform; passend bij behoefte gemeente ✓ Meer woningen voor ouderen en starters ✓ Meer kleine huur en appartementen ✓ Minimaal 2400; MER geeft bovengrens ✓ Complementair op bestaand aanbod ✓ Ca. 30-40% in betaalbare segment ✓ Menging woontypes en alternatieve vormen ✓ Diversiteit in woonmilieus ✓ Relatie tussen woonmilieu & mobiliteit ✓ Zoveel mogelijk wonen in- en aan het groen
Voorzieningen	✓ Gevarieerd en levendig beeld, menging wonen en niet-woonfuncties passend bij dichtheid ✓ Ontmoetingsplekken en speelvoorzieningen (verschillende leeftijdsgroepen) op max. 100 meter ✓ 2 basisscholen, 2 gymzalen en een buitenspeelsterrein ✓ Kleinschalige commerciële functies o.b.v. lokaal ondernemerschap ✓ Woningen i.c.m. bedrijfsactiviteiten; bv. zorg ✓ Goede bereikbaarheid naar al aanwezige (sport)voorzieningen ✓ Bij positionering voorzieningen rekening houden met hinderafstanden en afstand tot OV ✓ Zorg ook voor levendigheid buiten werk- en schooltijden
Groen & openbare ruimte	✓ Aansluiting op Park de Polder, Triangelpark en de Vlinderstrik ✓ Groene 'door-adering' in de wijk i.c.m. water en infra ✓ Groen op loopafstand woningen (<500m) ✓ Grote biodiversiteit ✓ Groenstructuur en klimaat-adaptieve maatregelen ook op privaat terrein; groene daken, (collectieve) tuininrichting (w.o. voedselproductie) en waterretentie ✓ Herkenbare, groene en structurerende publieke ruimtes in samenhang met voorzieningen ✓ Groene inpassing nutsgebouwen/-voorzieningen ✓ Voldoende sociale controle
Water	✓ Voldoende waterberging en maximale buffering ✓ Geen stilstaand water, tenminste 1m diep en één peil en toegankelijk voor onderhoud ✓ Gescheiden stelsel HWA en DWA ✓ Overstroom-zones, en waar mogelijk waterdoorlatende materialen ✓ Richtlijn duurzame gebiedsontwikkeling; tussen minimaal en verbeterd niveau ✓ Water als verbindend element; groene 'door-adering' in de wijk i.c.m. water en infra, als één samenhangend geheel met zoveel als mogelijk bochtige oevers ✓ Water met recreatieve mogelijkheden; spelen, varen en vissen
Energie(transitie)	✓ Gasloos; d.w.z. inzetten op zonne-energie en andere duurzame energie-opwekking w.o. warmtenet ✓ Smart-oplossingen; w.o. lokaal elektriciteit opslaan en gebruiken ✗ Energie-neutrale verlichting en (voldoende) laadpalen; voor zover ruimtelijk inpasbaar ✓ Richtlijn duurzame gebiedsontwikkeling; tussen minimaal en verbeterd niveau

Circulariteit	✖ Building Circularity Index; toepassingsbereik is te gering ✓ Duurzame inrichting openbare ruimte (DIOR) ✖ Zoveel mogelijk cradle to cradle (min. 80 % hergebruik) voor gebouwen als publieke ruimte; wordt nog nader uitgewerkt in ontwerptraject ✓ Materialenpaspoort per gebouw ✓ Flexibele en levensloopbestendige gebouwen ✓ Deeleconomie (deel-auto's etc.)
Mobiliteit	✓ Voet- en fietspaden als dragers voor wijk en voorzieningen, en waar mogelijk geconcentreerd voor doorgaand verkeer ✓ Prominente fietsinfrastructuur (incl. stallingen oplaadpunten) die is aangesloten op utilitair regionaal netwerk en OV, met (separate) ruimte voor speedbikes ✓ 3 OV-lijnen als dragers; E-lijn, buslijn Delft-Rdam en ZoRo-lijn. ZoRo op termijn met hogere frequentie en ook als railverbinding ✓ Toegang Wilderszijde via 2 rotonden Boterdorpseweg. Op de gebiedsontsluitingsweg na in de wijk max. snelheid 30km/u, en auto is te gast ✓ Kruisingen snel-/langzaam verkeer zoveel als mogelijk vermijden ✓ Inzet op deelauto's, parkeeroplossing passend per woonmilieu, meervoudig parkeergebruik en collectief waar het kan, rekening houdend met andere functie in de toekomst ✓ Kiss & ride functie bij publieksfuncties (bv. scholen)
Identiteit en stedenbouwkundige kwaliteit	✓ Bepaal op strategische locaties beeldbepalende elementen; zowel op gebouwniveau (architectonisch) als in de publieke ruimte ✓ Definiëring van beeldkwaliteit moet ruimte laten voor flexibiliteit en architectonische uitwerking m.b.t. oriëntatie gebouwen, relatie met publieke ruimte en parkeeroplossingen ✓ Grote publieke structuren moeten leesbaar blijven als geheel; daarbinnen kan een gedifferentieerd beeld bestaan passend bij onderscheiden woonmilieus ✓ Ontwikkelbare entiteiten van 250-300 woningen

5.3 Toetsing aan Coalitieakkoord, gericht op Wilderszijde

Woningbouw

- ✓ Groen opgezette wijk, met doorzicht, klimaat-adaptief en gevarieerd
- ✓ Max. bouwhoogte 15m; m.u.v. accenten vanuit stedenbouwkundig perspectief en/of als drager voor het Openbaar Vervoer
- ✓ Mix van woningen voor diverse leeftijdsgroepen; m.n. voor starters en ouderen
- ✓ Inzet op woningen voor lagere inkomens, en ook ouderen, jongeren en starters
- ✗ 20% Sociale woningbouw, en bouwen voor eigen behoefte met respect voor de regionale afspraken; overleg hierover met Provincie en Ministerie van Binnenlandse zaken vindt plaats
- ✓ Ruimte voor particulier opdrachtgeverschap
- ✗ Een sluitende businesscase/GREX; voorziening zoals reeds opgenomen in de begroting lijkt zeker nodig

Bereikbaarheid

- ✓ Tijdige ontsluiting is leidend bij de planontwikkeling
- ✓ Het voorkomen van knelpunten voor minder validen
- ✗ Versterken van het OV binnen- en tussen de kernen en het versterken van (inter)regionaal openbaar vervoer (ZoRo-lijn/RandstadRail); overleg hierover met Provincie vindt plaats
- ✓ Optimaliseren bereikbaarheid en parkeervoorzieningen bij OV-knooppunten
- ✓ Veilige fietsroutes naar scholen

Leefomgeving

- ✓ De buitenruimte is toekomstbestendig en klimaatadaptief
- ✓ Open groene buitenruimtes passend in een dorpse verschijningsvorm en met aandacht voor de versterking van de inheemse biodiversiteit
- ✓ Heldere bebording ten behoeve van het gebruik van de openbare voorzieningen en openbare ruimte
- ✓ De leefomgeving wordt samen gemaakt met bewoners, bedrijven en organisaties

Zorg en Ouderen

- ✓ Het realiseren van levensloopbestendige woningen voor senioren
- ✓ Ontmoetingsruimtes voor senioren
- ✓ Aandacht voor een dementievriendelijke inrichting van Wilderszijde

Jeugd en Onderwijs

- ✓ Realiseren van voldoende aanbod voor buitenhuis activiteiten voor kinderen en veilige ontmoetingsplekken voor jongeren
- ✓ Aandacht voor verkeersveiligheid bij scholen

Cultuur en Sport

- ✓ Faciliteren van ontmoetingen en bewonersinitiatieven in combinatie met andere voorzieningen
- ✓ Sportvoorzieningen zijn voldoende om de bevolkingsgroei te kunnen opvangen

Duurzaamheid

- ✓ Gasloos bouwen op nieuwbouwlocaties
- ✓ De investeringen in de openbare ruimte worden afgewogen op de bijdrage aan duurzaamheid. Er wordt expliciet aandacht gegeven aan klimaatadaptatie en de doelen van onze lokale klimaatopgave

6 Bijlagen

Plangebied

- Bijlage 1: Bruto en netto plangebied

Factsheets Programma

- Bijlage 2: Wonen
- Bijlage 3: Voorzieningen, onderwijs
- Bijlage 4: Voorzieningen, gezondheid & participatie
- Bijlage 5: Voorzieningen, sport
- Bijlage 6: Voorzieningen, kunst, cultuur en ontmoeting
- Bijlage 7: Voorzieningen, Veiligheid
- Bijlage 8: Voorzieningen, commercieel

Factsheets Duurzaamheid

- Bijlage 9: Energie
- Bijlage 10: Klimaatadaptatie
- Bijlage 11: Circulariteit

Factsheet Mobiliteit en Parkeren

- Bijlage 12: Mobiliteit en parkeren

Factsheet Stedenbouw

- Bijlage 13: Stedenbouw

BIJLAGE 1: PLANGEBIED

Bruto plangebied = 133 ha

Netto plangebied = 110,7 ha

Plan Waal

Wolfert Lansing

Vrije Kavels (Fase 1 & 2)

Park De Polder

BIJLAGE 2: FACTSHEET WONEN

Essentie: Wilderszijde heeft een kwalitatief hoogwaardig en gevarieerd woonmilieu dat inspeelt op de woningbehoefte en de sociale en demografische opbouw van de gemeente en de regio dat past bij de identiteit van de gemeente met voldoende groen, water en ruimte.

Voorgesteld besluit:

1. In Wilderszijde worden ca. 2.500 tot 3.000 woningen gerealiseerd, waarbij het aantal van 3.000 als richtinggevend wordt beschouwd.
2. In Wilderszijde wordt 30 tot 40% van de woningen in de vorm van appartementen/gelijkvloerse woningen gerealiseerd en 60 tot 70% als grondgebonden.
3. In Wilderszijde wordt de volgende bandbreedte voor de woningen per segment gehanteerd:

Segmenten*	Totaal/aantal
Betaalbaar (sociale huur + vrije sector midden huur/koop**)	30 tot 40 %*** = 900 - 1.200
Vrije sector overig (midden-hoog)	60 tot 70 % = 1.800 - 2.100
Totaal	100 % = 3.000

*Over het definitief te realiseren woningbouwprogramma - in samenhang met de duurzame inrichting van de wijk, de (OV)mobiliteit, het parkeren en de voor de wijk benodigde voorzieningen - vindt overleg plaats met Provincie Zuid-Holland en het Ministerie van Binnenlandse Zaken

**In Wilderszijde worden sociale huurwoningen minimaal 20 jaar, en worden vrije sector huurwoningen minimaal 15 jaar in dit segment vastgehouden

***40% is de som van de onderkant van de bandbreedtes bij lage en middeninkomens op basis van het 'onafhankelijk markttechnisch advies woningbouwprogramma Wilderszijde', van STEC (2019); zie pagina 12 van het onderzoek van STEC in deze bijlage

4. We bouwen op basis van de marktvraag voor de volgende inkomensdoelgroepen:

Doelgroep	Wat kun je kopen o.b.v. actueel prijsniveau Lansingerland (indicatief)?*	Wat kun je huren o.b.v. actueel prijsniveau Lansingerland (indicatief)?
Lage inkomens (< € 37k)	X	Sociale huurwoning
Middeninkomens (€ 37-47k)	Appartement 60 m ² , grondgebonden woning niet mogelijk	Appartement tussen de 50- 70 m ² , grondgebonden woning tot 80 m ²
Hoge inkomens (€ 47-70k)	Grondgebonden woning tot zo'n 140 m ² , appartement tot zo'n 120-130 m ²	Grondgebonden woning tot zo'n 120 m ² , appartement tot zo'n 100 m ²
Hoge inkomens (€70-100k)	Ruime keuze, nauwelijks beperkingen	Ruime keuze, nauwelijks beperkingen
Hoge inkomens (€ 100k+)	Geen beperkingen	Geen beperkingen

*De grens voor een 'sociale koopwoning' in een bestemmingsplan wordt landelijk vanaf 2020 gekoppeld aan de NHG-kostengrens. Dit betekent dat koopwoningen gemakkelijker te financieren zijn voor de middeninkomens (€ 37-47k). Deze maatregel wordt opgenomen in de omgevingswet. Bron: Nieuwsbericht Rijksoverheid d.d. 10 oktober 2019.

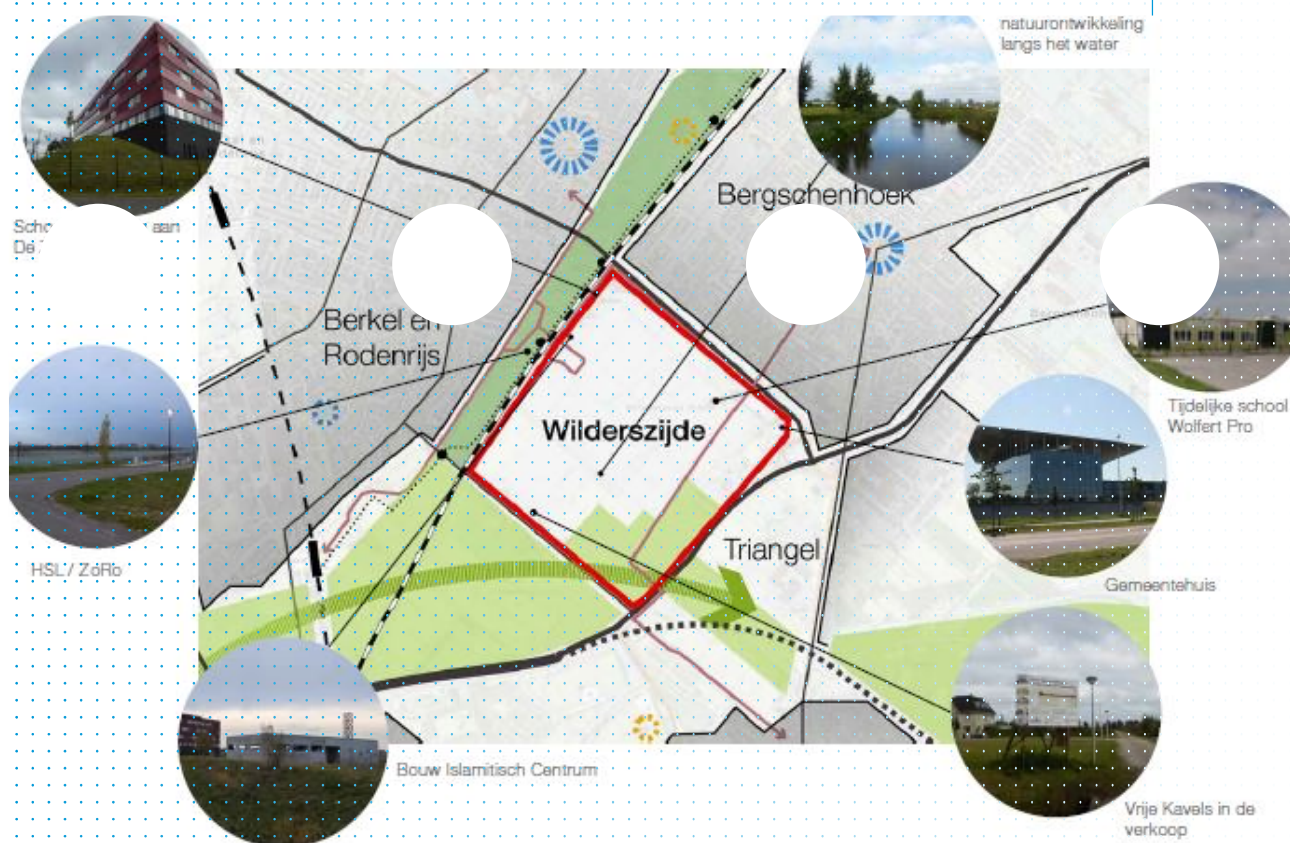
5. In Wilderszijde wordt ingezet op een verschijningsvorm met een dorps karakter, gericht op sociale cohesie en ontmoeting en passend op deze suburbane plek in Lansingerland. In Wilderszijde wordt het dorps karakter gekenmerkt door:

- een compacte bebouwing
- een grote differentiatie aan segmenten, woontypen en dichtheden
- de aanwezigheid van wijkgerichte en kleinschalige voorzieningen in een dorpshart
- een goede OV-ontsluiting
- veel ruimte, groen en water

Kaderstellende documenten	Ambities
Wilderszijde • Ambitiedocument Wilderszijde • Nota van uitgangspunten	Ambitiedocument Wilderszijde: • We zien Wilderszijde als een 'landschap van ontmoetingen': contrastrijk in beleving, toegankelijk voor een ieder en gericht op de toekomst. Een levendige woonwijk, in het hart van de metropoolregio: de voorzieningen van Rotterdam en Den Haag zijn in een kwartier bereikbaar. • We spelen in op maatschappelijke trends waardoor onze toekomstige bewoners in alle leeftijdscategorieën hier tevreden willen blijven wonen, werken en verpozen.

Gemeente • Woonvisie gemeente Lansingerland 2015-2020 • Coalitieakkoord 2018-2022 • Gemeentelijk bod t.b.v. Regionaal Akkoord Woningmarktafspraken Regio Rotterdam 2018-2030 Gemeente, Corporaties en Huurdersvereniging • Prestatieafspraken Regio Rotterdam • Regionaal Akkoord Woningmarktafspraken Regio Rotterdam 2018-2030 Provincie • Omgevingsvisie en Omgevingsverordening Zuid-Holland • Brief Gedeputeerde Staten n.a.v. Regionaal Akkoord Woningmarktafspraken Regio Rotterdam 2018-2030 (april 2019) BZK • Woondeal Zuidelijke Randstad 2019 (versnellingslocatie Wilderszijde)	Nota van uitgangspunten: • Wilderszijde heeft een gevarieerd woningaanbod, dat inspeelt op de sociale en demografische opbouw van de gemeente en past bij de identiteit van de gemeente. • De marktvraag en de woningbehoefte van Lansingerland dirigeren de keuze van woontypologieën. • De invulling in tijd, per deelgebied, is flexibel. • Een breed aanbod is gegarandeerd, waarbij ook alternatieve woonvormen een plek krijgen. Diversiteit staat voorop, zowel in tijd als in ruimte. • Doel is een leefbare woonwijk die toekomstbestendig is en woonkwaliteit heeft. Coalitieakkoord: • De plancapaciteit van 4.000 tot 7.000 woningen wordt in de eerste plaats ingezet om huidige inwoners van Lansingerland aansprekende en bereikbare woningen te bieden. • In ruim opgezette wijken waarin sociale veiligheid en leefbaarheid prioriteit krijgen. • Woongebieden die passen bij het dorps karakter van de kernen waarmee ze verbonden zijn. Met een grote variëteit aan woningen in verschillende prijsklassen, zowel koop als huur. • Lansingerland zet in op het vergroten van het aantal woningen voor lagere inkomens. Het accent dient te liggen op doorstroming waardoor sociale woningen meer beschikbaar komen voor de doelgroep (terugdringen scheefwonen). Daarom leggen wij accenten op het bouwen van een goede mix aan middeldure huurwoningen en het bouwen voor 1 of 2 persoonshuishoudens niet grondgebonden (huur, maar ook koop). • We bouwen primair voor onze eigen behoefte. Dat doen wij ter versterking van de woon- en leefmilieus, het realiseren van een gevarieerd woningaanbod en extra middeldure huur- en koopwoningen. Dit bevordert de doorstroming in Lansingerland. Daarbij respecteren wij uiteraard de lopende afspraken in regionaal verband. • We zetten in op een groter aanbod van starterswoningen en jongerenhuisvesting in Lansingerland. • We willen de inwoners aansprekende, uitnodigende en bereikbare woningen aanbieden met een grote variëteit in prijsklassen, zowel koop als huur. • Voor starters en voor hen die willen doorstromen naar een woning die past bij de volgende fase van het leven. Zo ontstaat er (nog) meer ruimte voor starters en jonge gezinnen, ook die met een krappe beurs, om een woning te vinden in onze veelzijdige gemeente. • Het dorps- en groene karakter van de gemeente en de kernen willen we daartoe behouden en versterken. Woonvisie Lansingerland • <u>Vergroten van keuzevrijheid en een gevarieerd woningaanbod:</u> Dat er voor iedereen een passende woning beschikbaar dient te zijn. Aandacht voor het behouden en/of vergroten van een gevarieerd aanbod staat dus ten dienste daarvan. Daarbij is extra aandacht nodig voor betaalbaarheid en voor de toegenomen vraag naar huurwoningen. Naast het sterke accent dat Lansingerland heeft op het faciliteren van gezinnen, willen we ook aantrekkelijk zijn voor ouderen en voor jongeren die anders als starter tijdelijk of permanent naar andere gemeenten vertrekken.
--	---

	Ook willen we inspelen op de toekomstige woonwensen van gezinnen die in de VINEX periode in Lansingerland zijn komen wonen en binnenkort als emptynesters op de woningmarkt opnieuw een keuze maken. • <u>Bieden van gevarieerde en veilige woonmilieus</u>: Variatie van woonmilieus speelt ook in op het beschikbaar kunnen stellen van een passende woning/woonomgeving voor iedereen. Lansingerland wil daarbij blijven uitblinken in het aanbod van woonmilieus met een dorps en landelijk karakter. Prettig wonen wordt daarbij extra gediend door een veilige omgeving. • <u>Versterken van een duurzame woon- en leefomgeving</u>: We besteden bewust aandacht aan het terugdringen van het energiegebruik en passen waar mogelijk duurzame materialen in woningbouw en infrastructuur toe. Ook hebben we aandacht voor de aanwezigheid van voldoende groen in de wijk in verband met klimaatadaptatie. Tenslotte zien we de balans in sociale structuren als een aandachtsgebied. Regionaal Akkoord Nieuwe Woningmarktafspraken Regio Rotterdam 2018-2030 • a. De regio realiseert voldoende woningen in de totale voorraad. Concreet: de streefvoorraad bedraagt 638.300 woningen in 2030. • b. De regio realiseert voldoende woningen in de sociale voorraad. Concreet: de streefvoorraad bedraagt 322.100 sociale woningen in 2030. • c. De regio realiseert een meer evenwichtige spreiding van de sociale woningvoorraad. • d. De regio wil voldoende beschikbaarheid op lokaal niveau en een regionaal gelijkmatiger toegang tot de sociale voorraad voor huurtoeslaggerechtigden. Concreet: Op gemeentelijk niveau wordt tenminste 75% van de vrijgekomen huurwoningen van corporaties met een huurprijs onder de liberalisatiegrens toegewezen aan de primaire doelgroep (huurtoeslaggerechtigden). • e. De regio wil voldoende betaalbare woningen met een huur onder de bovenste aftoppingsgrens, zijnde € 640,-, prijspeil 2018, op lokaal niveau en meer balans van deze voorraad in de regio. Concreet: Op gemeentelijk niveau een sociale huurvoorraad van de corporaties die voor tenminste 70% bestaat uit woningen met een huurprijs tot de bovenste aftoppingsgrens.		
Beleid	Ontwikkelingen	Onderzoeken	Raakvlakken
• Woonvisie Lansingerland • Omgevingsvisie en Omgevingsverordening Zuid-Holland • Structuurvisie Lansingerland • Grondnota Lansingerland 2019	• Toename 1- en 2 persoonshuishoudens • Toename vraag huur • Toename vraag betaalbare woningen • Woningtekort Zuidelijke Randstad • Vergrijzing • Behoeftes Regio Rotterdam meer spreiding sociaal	• ABF woningbehoefteonderzoek Wilderszijde (2017) • ABF woningbehoefteonderzoek Regio Rotterdam (Referentiescenario en Meer Evenwicht scenario) + RIGO analyse (2018) • Doelgroepenonderzoek Wilderszijde (BPD, 2018) • Advies Woningbouwprogramma Wilderszijde Stec Groep (augustus 2019)	• Stedenbouwkunde • Water en Groen • Energiesysteem • Mobiliteit • Voorzieningen

Onafhankelijke Markttechnisch advies woningbouwprogramma Wilderszijde

Stec Groep aan gemeente Lansingerland

Esther Geuting, Bart Dopper & Luuk Lentferink
3 oktober 2019

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Uw situatie.....	3
1.2	Uw vragen	3
1.3	Onze aanpak	4
1.4	Leeswijzer	4
2	SWOT	5
3	Adviezen over uw woningbouwprogramma	8
3.1	Advies 1: richt u op Lansingerland en Rotterdam als primaire marktgebieden voor ontwikkeling Wilderszijde	8
3.2	Advies 2: doelgroep Lansingerland vraagt om gemixt, harmonieus en autonoom woonmilieu.....	8
3.3	Advies 3: zet in op voldoende differentiatie in woningtypen en eigendomsvormen.....	10
3.4	Advies 4: kies voor een 'dorps' verschijningsvorm op 'suburbane' plek, met voorzieningen en OV-ontsluiting, faciliteer beperkt autobezit.....	14
3.5	Advies 5: reken met een afzettempo in Wilderszijde van circa 385 woningen per jaar op basis van marktvraag	17
3.6	Advies 6: zet in op prijzen van € 2.950 tot € 3.600 per m ² v.o.n. en huurprijzen tussen de € 9,50 tot € 14,25 per m ²	18
	Onderbouwing	20
	A: Landelijke en regionale woningmarkt	20
	B: Lokale woningmarkt.....	22
	C: Realisatie en geplande nieuwbouw	26
	D: Doelgroepen en leefstijlen.....	29
	E: Vraagruiming	35
	F: Doorstroming	37
	G: Afzetanalyse	39
	H: Prijsstelling	44

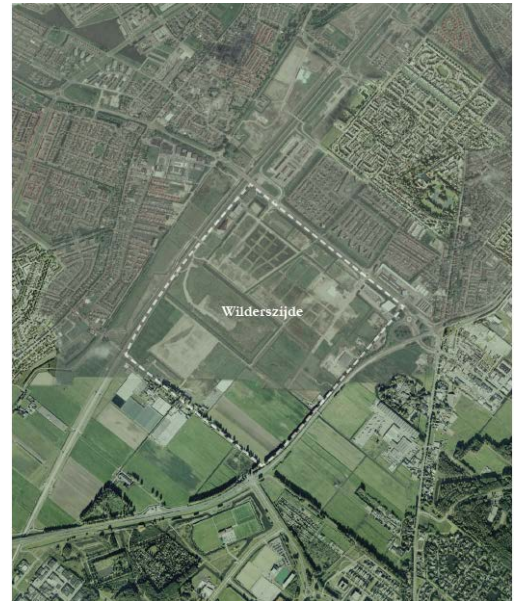
1 Inleiding

1.1 Uw situatie

De gemeente Lansingerland werkt aan de ontwikkeling van woningen in het plan 'Wilderszijde'. Deze locatie is gelegen ten zuidwesten van de kern Bergschenhoek en zuidoostelijk van Berkel en Rodenrijs. Wilderszijde omvat een bruto oppervalk van 133 hectare (netto 97), waar binnen circa 3.000 woningen zijn gepland (32 woningen per hectare). Binnen het plangebied is reeds in enkele deelgebieden gebouwd. Het gaat om 25 vrije kavelwoningen, het gemeentehuis en verschillende (tijdelijke) voorzieningen, zoals een middelbare schoolvoorziening, een sporthal en een moskee.

Context

De ontwikkeling van Wilderszijde ligt ruim 10 jaar na het bestemmingsplan stil. De grond en/of de bouwclaims in Wilderszijde zijn verdeeld over drie ontwikkelcombinaties. Momenteel werkt u aan een Masterplan in aanloop naar een nieuw bestemmingsplan, passend bij de situatie anno nu. Onderdelen van het nieuwe bestemmingsplan zijn onder andere actuele duurzaamheidseisen, meer sociale woningbouw en hogere mobiliteitsstandaarden. U bent op zoek naar een formule voor Wilderszijde waarbij de ontwikkelcombinaties, gemeente en provincie zich gezamenlijk achter het plan kunnen scharen en dat recht doet aan de afspraken in het Regio-akkoord.

Bouwsteen richting Raadsbesluit Masterplan

Vanuit de Woondeal Zuidelijke Randstad is Wilderszijde aangemerkt als versnellingslocatie. Concreet betekent dit dat de provincie en het Rijk in samenwerking met Stec Groep de gemeente ondersteunt bij het versnellen van Wilderszijde. Op 28 november 2019 beslist de gemeenteraad over een aantal beleidsuitgangspunten voor het nieuwe Masterplan. Het woonprogramma is er daar één van, net als duurzaamheid en mobiliteit. Voor de bouwsteen 'wonen' heeft u een onafhankelijke markttoets op het woonprogramma nodig die u kunt gebruiken ter onderbouwing richting de politiek en andere stakeholders. Separaat worden ook onderzoeken verricht naar mobiliteitsoplossingen en voorzieningen. Stec Groep voert de markttoets uit. Het vertrekpunt van de markttoets is nadrukkelijk de markttechnische situatie, en staat daarmee los van bestuurlijke afspraken en ambities. De markttoets is een beleidsarm advies en vormt input voor het woonprogramma. Voor het uiteindelijke woonprogramma zal een bredere afweging worden gemaakt, waarbij ook financiële, fysieke en politiek-bestuurlijke aspecten een rol kunnen spelen. Bijvoorbeeld: parkeernormen, duurzaamheidswensen, contracten met marktpartijen en regionale woonafspraken. Het spreekt voor zich, dat deze aspecten een nauwe samenhang vertonen.

1.2 Uw vragen

U vraagt ons om voor Wilderszijde in beeld te brengen welke (inkomens) doelgroepen kansrijk zijn voor deze locatie en welke producten daarbij passen. Dit moet resulteren in een concreet woningbouwprogramma voor Wilderszijde. Concreet wilt u weten:

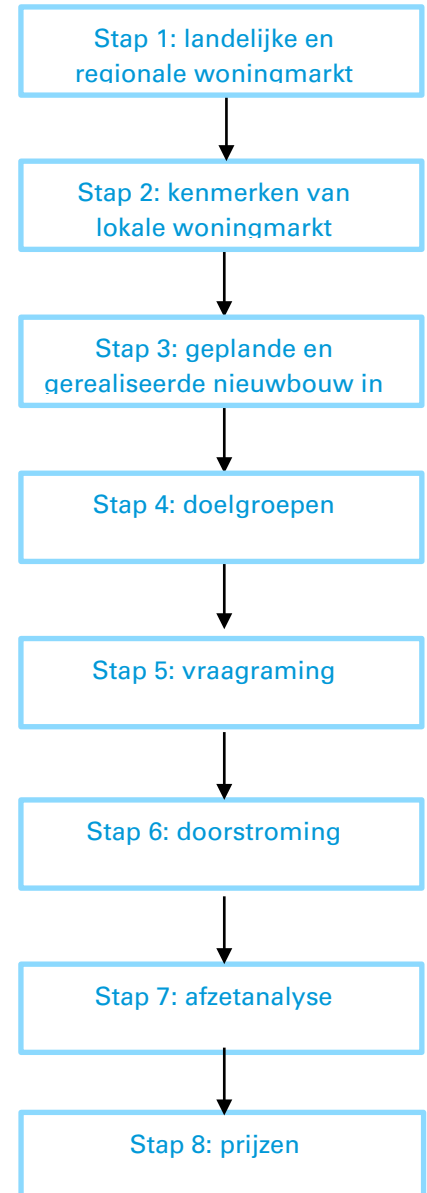
- Wat zijn de kansen en risico's van de gebiedsontwikkeling, specifiek ten aanzien van woningbouw?
- Welke (inkomens) doelgroepen u in potentie aanspreekt met Wilderszijde?
- Welke woontypologieën hieruit voortvloeien, rekening houdend met markt, trends en ontwikkelingen?
- Wat de marktopnamecapaciteit is voor de woningen in de koop, sociale huur, vrijesectorhuur?
- Wat is een marktconforme prijsstelling voor de kansrijke woonproducten? U wilt hierbij inzicht in de VON-waarden en huurprijzen voor de woningen.

- Hoe verhouden de uitkomsten van dit onderzoek zich tot eerdere onderzoeken naar Wilderszijde?

1.3 Onze aanpak

Om uw vragen te beantwoorden hebben we de volgende stappen gezet:

1. In de eerste stap analyseerden we de landelijke en regionale woningmarkt. Met welke marktomstandigheden hebben we op dit moment mee te maken en wat kunnen we in de komende jaren verwachten? Wat zijn de belangrijkste herkomstgemeenten van de naar Lansingerland verhuisde personen?
2. In de tweede stap hebben we de kenmerken van de lokale woningmarkt uitgewerkt. Wat is de positie van de woningmarkt in Lansingerland en binnen de marktregio Rotterdam? Hoe is de woningmarkt in Lansingerland samengesteld?
3. In de derde stap komt de realisatie en de geplande nieuwbouw in de gemeente Lansingerland en Rotterdamse regio aan bod. Hoeveel woningen zijn er de komende jaren gepland en van welke type en in welke prijsklasse?
4. In de vierde stap hebben we alle doelgroepen voor woningen in Wilderszijde uitgewerkt. Wie willen er gaan wonen en wat zijn hun woonwensen?
5. De vijfde stap gaat in op de potentiële jaarlijkse marktvraag. Hoeveel marktruimte is er in Lansingerland en hoeveel woningen zijn er jaarlijks af te zetten?
6. In onze zesde stap onderzochten we de doorstromingseffecten die u kunt verwachten.
7. In de zevende stap legden we de focus op de afzetanalyse voor Wilderszijde in relatie tot het concurrerend aanbod in de gemeente en de regio. Hoe onderscheidt Wilderszijde zich ten opzichte van deze concurrerende projecten en met welke afzetprognose kan er worden gerekend?
8. In de achtste stap van ons werk analyseerden we wat de gemiddelde vraagprijs van woningen in Lansingerland is.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk twee leest u onze adviezen. De onderbouwing voor onze adviezen treft u achterin het rapport. We behandelen achtereenvolgens:

- A: landelijke en regionale woningmarkt;
- B: lokale woningmarkt;
- C: Wilderszijde en concurrerende locaties;
- D: doelgroepen en leefstijlen;
- E: vraagraming;
- F: doorstroming;
- G: afzetanalyse;
- H: prijsstelling;

2 SWOT

Alvorens in te gaan op onze adviezen starten we met een SWOT analyse van Wilderszijde en Lansingerland als geheel. We vatten daarin de beoordeling van de projectlocatie samen.

Tabel 1: indicatie sterke en minder sterke punten Wilderszijde

Sterk	Minder sterk
Strategische ligging tussen Den Haag, Rotterdam, Delft en Leiden. Dit maakt Lansingerland en specifiek Wilderszijde een goede uitvalsbasis voor forenzen. Bovendien fungeert Lansingerland als belangrijke overlooppgemeente voor met name Rotterdam.	Matige OV-bereikbaarheid. De projectlocatie is per ZoRo-bus en Randstadrail bereikbaar, een treinstation ligt niet op fietsafstand. De ZoRo-lijn is een vrijliggende busbaan tussen Randstad Rail Halte Rodenrijs en Zoetermeer centrum. Via een overstap op de Randstad Rail is Rotterdam Centraal in iets meer dan 20 minuten bereikbaar. De ZoRo-buslijn loopt langs de noordwestzijde van Wilderszijde, parallel aan de HSL-verbinding. De haltes liggen relatief ver buiten het projectgebied, waardoor een sprake is van een relatief ongunstige 'last mile'. Zie advies 4.
De projectlocatie kent een goede autobereikbaarheid. Autoverkeer kan via de N209 en de N471 het centrum van Rotterdam binnen 20 minuten bereiken. Via de A13 in is het centrum van Den Haag in circa 30 minuten te bereiken.	Lansingerland ligt onder de aanvliegroute voor Rotterdam-The Hague Airport. Bewoners ervaren hiervan hoogstwaarschijnlijk geluidshinder. In mindere mate zorgt de HSL-verbinding ook voor geluidsoverlast. Zie advies 4.
Kansen	Bedreigingen
Vertramming ZoRo-verbinding verbetert OV-bereikbaarheid Wilderszijde. De ZoRo-verbinding wordt in de investeringsagenda MRDH benoemd om op termijn te transformeren naar een Randstad Rail route tussen station Bleizo en Rotterdam-The Hague Airport. Tevens wordt onderzoek verricht naar een oost-west busverbinding tussen Delft centrum en Rotterdam Alexander, die aan de noordzijde van Wilderszijde aantakt. Zie advies 4.	Overloopfunctie Lansingerland maakt Wilderszijde relatief conjunctuurgevoelig. Lansingerland is voor circa een kwart van de vestigingen afhankelijk van Rotterdamse huishoudens die onder andere door prijsdruk Rotterdam verlaten. Een omslag naar laagconjunctuur kan daardoor extra effect hebben in Lansingerland. Zie adviezen 1 en 4.
Relatief afgescheiden ligging biedt potentie voor authentiek, zelfstandig woonmilieu. De ontwikkeling betreft een compleet nieuwe woonwijk, door de relatief afgescheiden ligging ten opzichte aangrenzende woonwijken is het mogelijk hier een op zichzelfstaand en onderscheidend (dorps) woonmilieu te creëren. Zie advies 4.	Concurrerend aanbod in de bestaande voorraad en nieuwbouwplannen in de regio. Er is een relatief groot aanbod van nieuwbouwwoningen op suburbane plekken. Zie advies 4 en 5.
Zet in op stevige voorzieningenstructuur met dagelijkse en niet-dagelijkse voorzieningen die voorziet in de lokale behoefte. Dit maakt Wilderszijde tot een aantrekkelijk, zelfstandig woonmilieu. Voorzieningen verlagen ook de auto-afhankelijkheid van bewoners, wat kansen biedt voor een lagere parkeernorm (en een intensiever programma). Door de ontwikkeling van circa 3.000+ woningen ontstaat naar verwachting voldoende lokaal draagvlak. Vervolgonderzoek naar het benodigde voorzieningenniveau en uitgaande concurrentie van en naar de winkelkernen in Berkel en Rodenrijs en Bergschenhoek is nodig. Zie advies 4.	Geluidshinder en luchtvervuiling door toekomstige A16 (in combinatie met huidige provinciale wegen N209 en N471). Het nieuw aan te leggen A16-tracé ten zuiden van Wilderszijde geeft naar verwachting geluidsoverlast en verslechtert de luchtkwaliteit. In combinatie met de ligging onder de aanvliegroute van Rotterdam-The Hague Airport heeft dit een negatieve invloed op de leefkwaliteit in Wilderszijde. Zie advies 4.
Verlaging parkeernorm biedt kansen voor intensiever woonprogramma, waarmee u de krapte in de Zuid-Hollandse woningmarkt terugbrengt. Daarnaast biedt het kansen voor opbrengstenverhoging, die u kunt gebruiken om extra investeringen in sociale woningbouw of verduurzaming te financieren. Zie adviezen 1 en 4.	Wegvallen Programma Aanpak Stikstof (PAS) als toestemmingsbasis voor plannen brengt ontwikkeling mogelijk in gevaar. Zie advies 5.

Hieronder vindt u een kort locatieprofiel. Hiermee geven we de ligging en positionering van Wilderszijde binnen Lansingerland aan. Ook geven we inzicht in de voorzieningen in de nabije omgeving.

Figuur 1: locatieprofiel Wilderszijde, Lansingerland

Bron: Stec Groep (2019).

ONDERZOEKEN WILDERSZIJD

Er zijn door diverse partijen onderzoeken gedaan naar de projectlocatie Wilderszijde. Waar mogelijk betrekken we de resultaten in deze rapportage. De belangrijkste onderzoeken en resultaten op een rij:

Kwalitatieve Woningbehoefte Wilderszijde Lansingerland (ABF, 2017):

- Het onderzoek geeft aan dat de behoefte – afhankelijk van economische scenario's - uitgaat naar circa 5% tot 10% sociale huur (waarvan tweederde gestapeld), 10% tot 15% vrijesectorhuur (nagenoeg alleen gestapeld) en 75% tot 85% koop (waarvan circa 40% gestapeld en ruim een kwart in het segment tot € 190.000).
- Bijna de helft van de totale behoefte gaat volgens ABF uit naar appartementen, omdat dit woningtype in Lansingerland ondervertegenwoordigd is (17%) en de vraag hiernaar wel toeneemt door vergrijzing.
- Bij de sociale behoefte houdt ABF geen rekening met regionale afspraken. ABF plaatst de kanttekening dat in de sociale huur een cohorteffect optreedt: de sociale doelgroep groeit naar verwachting door vergrijzing. Oudere huishoudens maken een inkomensdaling door als zij met pensioen gaan, maar blijven naar verwachting in hun koopwoning wonen omdat hun lasten ook laag zijn (door een (groten)deels afgeloste hypotheek).

Doelgroepenonderzoek Wilderszijde (BPD, 2018):

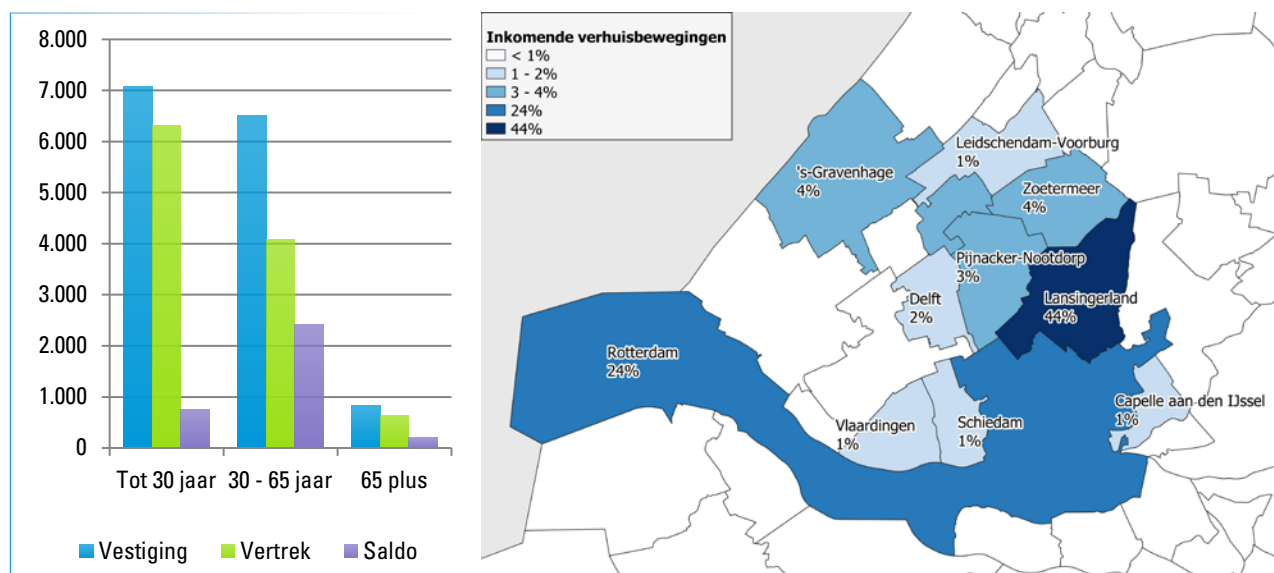
- De kernen in Lansingerland hebben een divers karakter qua leefstijlen. Berkel en Rodenrijs is overwegend 'blauw' (status georiënteerd, individualistisch), Bleijswijk 'groen' (dorps, geborgen) en Bergschenhoek 'geel' (harmonieus, sociaal).
- Voor Wilderszijde voorziet BPD een groen/gele doelgroep als meest kansrijk. Deze doelgroep is op zoek naar een harmonieuze, geborgen leefomgeving met een zekere sociale betrokkenheid. Een dorps en beschut karakter van de wijk, met voldoende ruimte voor ontmoeting, past bij de vraag vanuit de doelgroep.

3 Adviezen over uw woningbouwprogramma

3.1 Advies 1: richt u op Lansingerland en Rotterdam als primaire marktgebieden voor ontwikkeling Wilderszijde

Lansingerland heeft een sterke relatie met Rotterdam. Huishoudens binnen Lansingerland en uitstromende huishoudens vanuit Rotterdam zijn op basis van historische verhuisbewegingen binnen de regio belangrijk als focusdoelgroep voor woningen in Wilderszijde. We zien in Lansingerland een interne verhuisdynamiek waarbij ruim 44% van alle inkomende verhuizingen in Lansingerland verhuizingen van personen betreft die al in Lansingerland woonachtig zijn. Daarmee kenmerkt Lansingerland zich als een zeer open woningmarkt, normaalgesproken ligt het percentage interne verhuisdynamiek op zo'n 60% à 70%. Circa 24% (!) van de vestigingen komt uit Rotterdam (onderbouwing A). Mede door het plantekort in Rotterdam verwachten we dat de toeloop naar Lansingerland de komende jaren groot blijft. Zie ook onderbouwing C met een inventarisatie van planaanbod in de regio.

Figuur 2: vestiging en vertrek personen naar leeftijd, 2011-2017 (links), herkomst verhuisde personen naar Lansingerland, 2011-2017, top 10 herkomstgemeenten (rechts)

Bron: CBS (2018), cijfers 2011-2017. Bewerking Stec Groep (2019).

3.2 Advies 2: doelgroep Lansingerland vraagt om gemixt, harmonieus en autonoom woonmilieu

Lansingerland kenmerkt zich door de ligging ten opzichte van Rotterdam en het type bebouwing als een suburbane locatie. We zien dit terug in het Stec-doelgroepenmodel: ruim 80% (versus 42% landelijk) van de actuele woonvoorkeur in Lansingerland gaat uit naar subuurbaan wonen (zie tabel 2 en bijlage D). Doelgroepen die in Lansingerland willen wonen zijn doorgaans op zoek naar een rustige, harmonieuze en kindvriendelijke woonomgeving. De meesten zijn voor werk en voorzieningen gericht op Rotterdam. De

doelgroep loopt uiteen van meer statusgerichte, individualistische huishoudens, naar huishoudens die op zoek zijn naar sociale cohesie en geborgenheid.

De actuele vraag verandert richting de toekomst. Op middellange en lange termijn verwachten we op basis van het Stec-woningmarktsimulatiemodel (zie figuur 3 en bijlage F voor toelichting op het model) een toename in het aantal benodigde nultredenwoningen. Grotendeels wordt deze opgave veroorzaakt door vergrijzing en extramuralisering van zorg. Oudere huishoudens zijn steeds langer aangewezen op zichzelf, een nultredenwoning dicht bij voorzieningen past dan bij hun behoefte. De overwegend grondgebonden voorraad van Lansingerland is hiervoor in mindere mate geschikt. De opgave in het reguliere grondgebonden segment blijft ook bestaan, vooral door overloop uit Rotterdam, maar loopt terug over de jaren. Het blijven bedienen van deze vraag is minstens zo belangrijk. Om deze mix van doelgroepen op te kunnen vangen is een gedifferentieerd woonmilieu nodig.

Gezien de veranderende opgave in de Lansingerlandse woningmarkt adviseren we u om op deze - van oorsprong suburbane plek - voor een dorpsse verschijningsvorm te kiezen. In een dorps woonmilieu is de bebouwingsdichtheid hoger, zijn meer voorzieningen aanwezig op loop- en fietsafstand en is gestapelde bouw passend. Wilderszijde kan zodoende functioneren als autonoom woonmilieu: bewoners zijn minder afhankelijk van Rotterdam en omliggende kernen. Bovendien onderscheidt u zich hiermee van het dominante aanbod van ruim opgezette woonmilieus in de bestaande voorraad van Lansingerland en nieuwbouwprojecten in de regio. U komt zodoende tegemoet aan de actuele woningvraag, maar speelt slim in op de woonvraag van de toekomst. Een verdere toelichting op het woonmilieu leest u in advies 4.

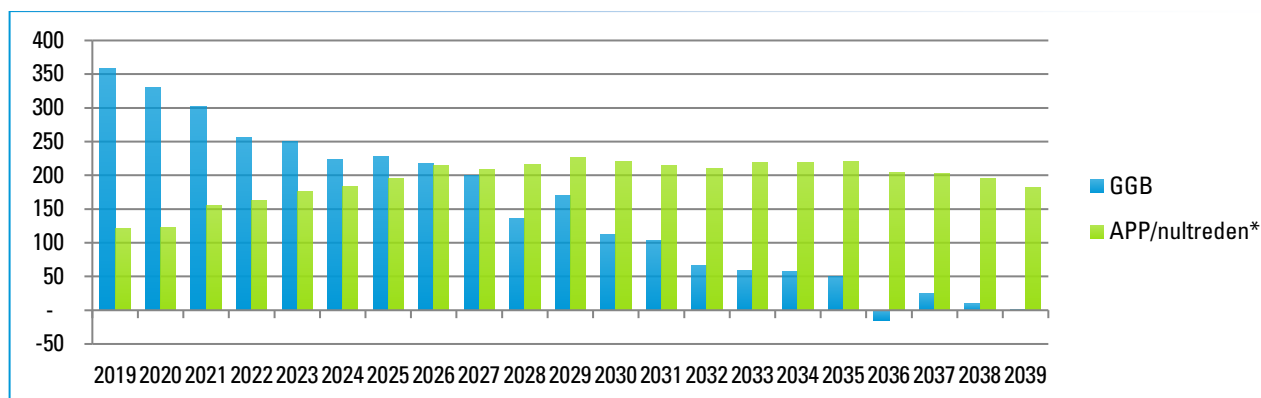
Tabel 2: overzicht Stec-doelgroepen en hun aandeel in de Lansingerlandse marktvraag**

Naam doelgroep	Woonmilieu	Leeftijd en samenstelling	Inkomen*	Aandeel doelgroep	
				NL	Lansingerland (indicatief)**
JULB (jong urbaan, laag budget)	Stedelijk	alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	laag	5%	0%
JUMI (Jong, Urbaan, MiddenInkomen)		alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	midden	1%	0%
Yuppies		alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	hoog	2%	0%
Geboren en getogen		gezinnen	laag en midden	6%	0%
Stads-elite		gezinnen	hoog	10%	0%
KISS (klein inkomen, stedelijke setting)		alleenstaanden en stellen 35 - 64 jaar	laag	6%	0%
Midlife, Mid-City		alleenstaanden en stellen 35 - 64 jaar	midden en hoog	8%	0%
Oudere eenvoud stedelijk		alleenstaanden en stellen 65+	laag	7%	0%
Stedelijk genieten		alleenstaanden en stellen 65+	midden en hoog	3%	0%
Vroeg Volwassen	Suburbaan	alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	laag	2%	0-5%
Veel voor weinig		alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	midden en hoog	2%	15-20%
Familie doorzon		gezinnen	laag en midden	4%	5-10%
Ruimte en Gemak		gezinnen	hoog	11%	20-25%
Jong geleerd, oud gedaan		alleenstaanden en stellen 35 - 64 jaar	laag	4%	0-5%
Woonerf Welgestelden		alleenstaanden en stellen 35 - 64 jaar	midden en hoog	7%	5-10%

Suburbane Senioren		alleenstaanden en stellen 65+	laag	7%	5-10%
Ruim(t)egenieters / zilveren rand		alleenstaanden en stellen 65+	midden en hoog	5%	10-15%
JOLO (JOnge LOkaalgebonden)	Landelijk	alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	laag	1%	0%
Blijvers en Terugkeerders		alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	midden en hoog	1%	0%
Rurale ruimtezoekers gezin		gezinnen	laag	1%	5-10%
Gegoed ruraal gezin		gezinnen	midden en hoog	4%	5-10%
Blijf-in-de-wijkers		alleenstaanden en stellen 35 - 64 jaar	laag	1%	0-5%
Stadsontwijkers / Off the (Urban) grid		alleenstaanden en stellen 35 - 64 jaar	midden en hoog	2%	0-5%
Landelijke eenvoud		alleenstaanden en stellen 65+	laag	2%	0%
Landelijke luxe		alleenstaanden en stellen 65+	midden en hoog	1%	0%

Bron: Stec Groep (2019). *Inkomensgrenzen: tot € 36.798 (laag), € 36.798 tot € 47.040 (midden) en € 47.040 + (hoog). ** indicatief op basis van Stec-doelgroepenindeling (zie bijlage D voor toelichting op het model). Reguliere in- en uitstroom van doelgroepen (ook van/naar Rotterdam) zijn verwerkt in het model.

Figuur 3: woningbehoefte over de periode 2019-2039, naar type op basis van het doorstroommodel

Bron: Trendprognose 2019, WoON2015, WoON2018, SysWov 2017, bewerking Stec Groep (2019). *Nultredenwoning: basisfuncties (woonkamer, keuken, douche, toilet en minimaal 1 slaapkamer) zijn gelijkvloers. Dit kunnen zowel appartementen als grondgebonden nultredenwoningen zijn.

3.3 Advies 3: zet in op voldoende differentiatie in woningtypen en eigendomsvormen

Op basis van onze analyses zien we de komende jaren een forse behoefte aan grondgebonden woningen. Wel neemt tegelijkertijd de vraag naar geschikte woningen voor ouderen. Op basis van onze vraagramingen en het doorstroommodel (onderbouwing hoofdstuk F) zien we als gevolg van vergrijzing de vraag naar appartementen en nultredenwoningen toenemen, zowel in de koop, sociale huur en middenhuur. We adviseren u – uitgaande van de marktvraag op deze plek - een programma met circa 65 tot 75% grondgebonden woningen en 25 tot 35% appartementen. De grondgebonden woningen landen daarbij grotendeels in het koopsegment, de appartementen overwegend in het huursegment. Zie onderstaande tabel. Door een gedifferentieerd programma aan te bieden vergroot u de aantrekkelijkheid van Wilderszijde voor een grotere doelgroep. Lees de volledige onderbouwing voor ons advies in hoofdstuk D. Het adviesprogramma is gebaseerd op marktvraag en staat los van bestuurlijke afspraken en ambities of beleid. Het vormt input voor het definitieve programma, dat tot stand komt door een bredere afweging van meerdere factoren, zoals financiële mogelijkheden en fysieke beperkingen en bestuurlijke afspraken.

Tabel 3: indicatieve verdeling van woningbouwprogramma Wilderszijde

Segment	Aandeel in programma Wilderszijde (indicatieve bandbreedte)*	Verhouding grondgebonden / appartementen*	Vertaling verdeling (richtinggevend) naar aantallen woningen o.b.v. totaalprogramma met 3.000 tot 3.500		
			Grondgebonden (bandbreedte kolom 2 x % kolom 3)	Appartementen (bandbreedte kolom 2 x % kolom 3)	Totaal (bandbreedte kolom 2 x bandbreedte totaal programma)
Sociale huur	20 – 30%	35 / 65%	200 – 350	400 – 700	600 - 1.050
Vrijesectorhuur	10 – 20%	40 / 60%	150 – 300	200 – 400	350 - 700
Koop	60 – 70%	85 / 15%	1.500 – 2.100	300 – 400	1.800 - 2.500
Totaal	100%	70 / 30%	2.100 – 2.450	900 – 1.050	3.000 – 3.500

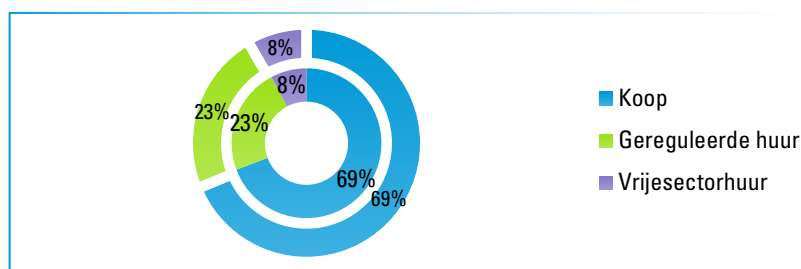
Bron: Stec Groep (2019). Door afronding en vermenigvuldiging van bandbreedtes tellen de totalen niet exact op tot 3.000 tot 3.500. *Op basis van woningvoorkeuren kansrijke huishoudens Wilderszijde (onderbouwing hoofdstuk D).

We merken op dat bovenstaande tabel een groter aandeel huur weergeeft dan aangegeven in het onderzoek dat uitgevoerd is door ABF. Afhankelijk van het gehanteerde scenario gaat ABF uit van een verdeling van circa 5 tot 11% sociale huur en 8 tot 13% vrije sector huur voor Wilderszijde. Vooral het aandeel sociale huur is op basis van onze analyse hoger, zie bovenstaande tabel. Mogelijk komt dit doordat ABF circa een kwart van de koopwoningbehoefte toewijst aan het goedkope segment (tot € 180.000). In de huidige markt achten we het niet realistisch dat koopwoningen duurzaam in dit segment kunnen worden aangeboden. De vraag verschuift daardoor naar het (betaalbare) huursegment. Daarnaast lijkt ABF geen rekening te houden met de relatief beperkte verhuiscapaciteit van scheefhuurders waardoor in de praktijk relatief minder sociale huurwoningen op de markt komen dan theoretische wenselijk. We weten dit niet zeker, omdat we geen inzicht hebben in de modellen van ABF. Ons model houdt zoveel als mogelijk rekening met de daadwerkelijke woningmarktpraktijk, waardoor mogelijk een grotere behoefte ontstaat.

Waar ABF aangeeft uit te gaan van 50 tot 55% grondgebonden woningen (eengezins) en 45 tot 50% appartementen (meergezins) adviseren wij u voor Wilderszijde uit te gaan van een groter aandeel grondgebonden woningen in het programma (65 tot 75%). Waarbij we adviseren een aanzienlijk deel van de grondgebonden woningen te ontwikkelen als levensloopbestendige nultredenwoning (bijvoorbeeld patiowoningen). Daarmee compenseert het programma voor een relatief kleiner aandeel gestapelde bouw.

Het programma-advies ligt qua eigendomsverdeling in lijn met de huidige voorraad van Lansingerland. Op basis van het programma-advies zouden iets minder dan gemiddeld koopwoningen worden toegevoegd en iets meer dan gemiddeld vrijesectorhuur. De totale sociale huurvoorraad in Lansingerland bereidt u met Wilderszijde absoluut gezien uit, relatief gezien blijft de sociale voorraad op het huidige peil: circa 23%.

Figuur 4: impact Wilderszijde op sociale voorraad in Lansingerland (ring binnen: actueel, ring buiten: actueel + Wilderszijde)

Bron: Lokale Monitor Wonen (2017), bewerking Stec Groep (2019)

Houd in uw programma rekening met betaalbaarheid voor middeninkomens

Houd er rekening mee dat circa de helft van uw kansrijke doelgroep lage en middeninkomens betreft. Zij hebben een inkomen tot respectievelijk € 37.000 en circa € 47.000 (prijspeil 2018). De overige huishoudens hebben een hoger inkomen. Houd hiermee rekening in de prijsvorming van uw woningprogramma. De laagste inkomens landen naar verwachting grotendeels in de sociale huurwoningen. Middeninkomens

landen in de vrijesectorhuur en koop. Echter, met een inkomen tussen de € 37.000 en € 47.000 is een vrijesectorhuur of koopwoning relatief snel onbetaalbaar met de actuele prijsniveaus in Lansingerland.

In de Nota Grondbeleid 2019-2022 beschrijft de gemeente Lansingerland de beperkingen van het toevoegen van goedkope koopwoningen in de huidige markt. Om lage en middeninkomens te bedienen in het koopsegment zijn woningen nodig tussen de € 175.000 en € 225.000 (zie tabel 4). Met de actuele prijsniveaus in Lansingerland zijn dusdanig goedkope woningen beperkt haalbaar in het koopsegment. Bij lage koopprijzen zijn relatief kleine woonoppervlaktes marktconform, gezien de huidige bouwkosten. Dit geeft twee potentiële risico's: (1) de relatief kleine woonoppervlaktes zijn op (middel)lange termijn suboptimaal waardoor in de toekomst afzetrisico's ontstaan en (2) de woningen ontstijgen door de hoge marktdruk naar verwachting snel het goedkope segment (waardoor de toevoeging beleidsmatig niet effectief is). Het alternatief voor de gemeente is om middeninkomens te bedienen door deze woningen te realiseren in het huursegment. De woningen zijn door afspraken over uitpondtermijnen en huurindexatie gemakkelijker te behouden voor de doelgroep.

Gezien de omvang van de doelgroep middeninkomens adviseren we u om het volledige vrijsectorhuurprogramma in te richten met een maximale huurgrens van € 950, rekening houdend met een goede spreiding binnen het segment (van € 720 tot € 950). Maak hierover afspraken met de ontwikkelaars. Ook een deel van de hoge inkomens heeft naar verwachting interesse in een vrijesectorhuurwoning. We adviseren u daarom vrijesectorhuur boven de € 950 per maand deels uitwisselbaar te maken met koop, met een maximum in het totale koopprogramma van zo'n 10-15% (300 tot 500 woningen). Houd in het resterende koopprogramma rekening met voldoende spreiding over de segmenten. Passend bij een dorpse verschijningsvorm is een primaire focus op het middeldure koopsegment (circa € 250.000 tot € 350.000), maar met ook ruimte naar boven en beneden.

Tabel 4: prijsbereik midden en hoge inkomensdoelgroepen

Doelgroep	Indicatief aandeel in marktvraag Wilderszijde	Bovengrens huurwoning	Bovengrens koopwoning	Wat kun je kopen o.b.v. actueel prijsniveau Lansingerland (indicatief)?	Wat kun je huren o.b.v. actueel prijsniveau Lansingerland (indicatief)?
Lage inkomens (< € 37k)	20-30%	Ca. € 720	Ca. € 175.000	Appartement tot zo'n 40 m ²	Sociale huurwoning
Middeninkomens (€ 37-47k)	20-30%	Ca. € 900	Ca. € 225.000	Appartement tussen de 40-60 m ² , grondgebonden woning niet mogelijk	Appartement tussen de 50-70 m ² , grondgebonden woning tot 80 m ²
Hoge inkomens (€ 47-70k)	20-30%	Ca. € 1.350	Ca. € 360.000	Grondgebonden woning tot zo'n 140 m ² , appartement tot zo'n 120-130 m ²	Grondgebonden woning tot zo'n 120 m ² , appartement tot zo'n 100 m ²
Hoge inkomens (€ 70-100k)	15-20%	Ca. € 1.900	Ca. € 575.000	Ruime keuze, nauwelijks beperkingen	Ruime keuze, nauwelijks beperkingen
Hoge inkomens (€ 100k+)	10-15%	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Bron: Stec Groep (2019), op basis van WoON(2015 en 2018), CBS (2018) en TR (2019). Leencapaciteit berekend m.b.v. Rabobank hypotheektool, huurcapaciteit berekend m.b.v. landelijk gangbare inkomensnorm (4x de maandhuur).

Advies 3a: Creëer een gedifferentieerd grondgebonden programma voor gezinnen en stellen met lage, middelhoge en hoge inkomens

Wilderszijde is door de ligging aan de rand van de bestaande kernen Bergschenhoek en Berkel en Rodenrijs aantrekkelijk voor suburbaan georiënteerde doelgroepen in ons doelgroepenmodel (zie bijlage D). De grondgebonden koopwoningen en vrijesectorhuurwoningen in Wilderszijde zijn interessant voor gezinnen en stellen met een midden- en hoog inkomen. Sociale huurwoningen zijn juist interessant voor gezinnen en stellen met een laag inkomen. Het zijn voornamelijk suburbaan georiënteerde huishoudens die in Wilderszijde een comfortabele nieuwbouwwoning zoeken in een rustige, harmonieuze en

kindvriendelijke omgeving. De doelgroep focust zich op de sociale verbindingen in de buurt en is relatief minder statusgericht. Een deel van hen is doorgaans sterk georiënteerd op de auto. Verleid hen met een passend voorzieningenniveau op loop- en fietsafstand waarmee u de noodzaak van een (tweede) auto drukt. Hoogwaardige OV-verbindingen versterken het effect.

Tabel 5: doelgroepen voor grondgebonden woningen in Wilderszijde

Doelgroep grondgebonden woningen Wilderszijde	Woonmilieu	Leeftijd en samenstelling	Inkomen
Vroeg Volwassen	Suburbaan	alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	laag
Veel voor weinig		alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	midden en hoog
Familie doorzon		gezinnen	laag en midden
Ruimtezoekers voor de kinderen		gezinnen	hoog
Jong geleerd, oud gedaan		alleenstaanden & stellen 35 - 64 jaar	laag
Woonerf Welgestelden		alleenstaanden & stellen 35 - 64 jaar	midden en hoog

Advies 3b: Richt u zich voor appartementen primair op (jonge) alleenstaanden en ouderen

(Jonge) alleenstaanden en oudere huishoudens vanaf 65 jaar geven de voorkeur aan een appartement (of nultreden grondgebonden woning) in Wilderszijde. Jongere huishoudens landden door hun (nog) relatief lage inkomen in de goedkopere koop (starters) appartementen of de sociale huur. De oudere huishoudens zijn vaak relatief vermogender en hebben daardoor veelal een voorkeur voor een appartement in het koopsegment of de vrijesectorhuur. Hun keuze voor een gelijkvloerse woning is het resultaat van een (beoogde) afnemende vitaliteit en het feit dat men zorgeloos wil wonen zonder het onderhoud aan een grondgebonden koopwoning met tuin.

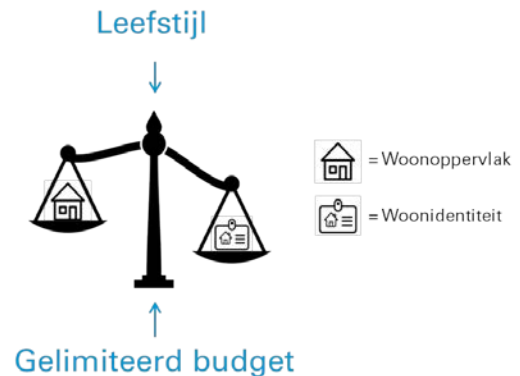
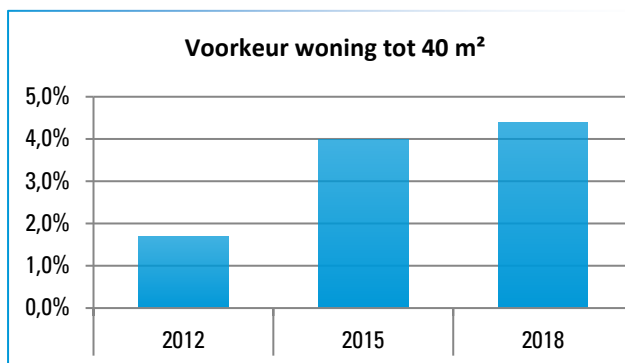
Deze 65-plus doelgroep woont nu nog in een grotere (vrijstaande) woning elders in Lansingerland die niet geschikt is als levensloopbestendige woning. Ze kiezen bij voorkeur voor een nultredenwoning met een geborgen uitstraling in een beschutte omgeving, bij voorkeur op relatief korte (loop)afstand van dagelijkse voorzieningen. Realiseer appartementen voor ouderen daarom bij voorkeur in of rond het voorzieningencentrum. Met kleinschaligheid en onderscheidend vermogen ten opzichte van andere appartementencomplexen in Lansingerland verleidt u hen naar Wilderszijde. Zie ook onderbouwing D.

Tabel 6: doelgroepen voor appartementen woningen in Wilderszijde

Doelgroep appartementen Wilderszijde	Woonmilieu	Leeftijd en samenstelling	Inkomen
Vroeg Volwassen	Suburbaan	alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	laag
Jong geleerd, oud gedaan		alleenstaanden & stellen 35 - 64 jaar	laag
Woonerf Welgestelden		alleenstaanden & stellen 35 - 64 jaar	midden en hoog
Suburbane senioren		alleenstaanden & stellen 65+	laag
Ruim(t)egenieters / zilveren rand		alleenstaanden & stellen 65+	midden en hoog

BENUT TREND VAN KLEIN(ER) WONEN IN WILDERSZIJD

Landelijk is een trend zichtbaar richting klein(er) wonen: waar sinds WOII tot een aantal jaren geleden steeds groter werd gebouwd, slaat deze ontwikkeling om. De voorkeur voor kleiner wonen neemt landsbreed toe. We zien dat onder andere terug in de groei van het aantal Micro-appartementen (stedelijk) en in mindere mate Tiny Houses (landelijk). Ook gemeenten, provincies en corporaties erkennen de trend: volgens 60% van hen bedienen kleine woningen een structurele vraag in de woningmarkt, blijkt uit onderzoek van Stec Groep.

De vraag naar klein(er) wonen wordt ingegeven door demografische ontwikkelingen – zoals vergrijzing en de toename van het aantal éénpersoonshuishoudens – en veranderende leefstijlkeuzes (voorkeur voor bereikbare plekken, met de nadruk op gebruik in plaats van bezit, (arbeids)flexibiliteit en woonidentiteit). Binnen de kaders van een gelimiteerd budget en leefstijlvoorkeuren verschuift de focus van woonoppervlak naar woonidentiteit (/locatie). Deze verschuiving zien we vooral op plekken waar huishoudens door hoge woningprijzen relatief snel worden geconfronteerd met hun gelimiteerde budget. In ruimere woningmarkten hoeven huishoudens simpelweg geen compromis te maken.

Kansrijk voor Wilderszijde: vertaalt naar Wilderszijde vormt de trend naar klein(er) wonen wezenlijke input voor het woonprogramma. Waar de focus verschuift van vierkante meters naar woonidentiteit, wordt een sterk woonmilieu, met voorzieningen en een eigen identiteit belangrijker. Dat mag in zekere mate ten koste gaan van het aantal vierkante meters woonoppervlak. U kunt overwegen om een (klein) deel van het programma in te richten voor (off-the-grid) Tiny Houses. Tiny Housing betreft een niche markt binnen het klein(er) wonen, maar is kansrijk bij wijze van placemaker en identiteitsversterker. Denk aan circa 10 tot 30 eenheden, aan de randen van de gebiedsontwikkeling.

Houd in uw fasering rekening met de huidige opwaartse prijsdruk (zie ook advies 5). In de huidige markt worden doorgaans relatief kleine woningen ontwikkeld. Als dit leidt tot een aanbodoverschot van (te) kleine woningen op de verkeerde plekken in uw wijk, vormt dit een potentieel risico voor de afzet op lange termijn (bijvoorbeeld bij laagconjunctuur). Leg de nadruk in de huidige hoogconjunctuur op de ontwikkeling van middeldure en dure types.

3.4 Advies 4: kies voor een 'dorps' verschijningsvorm op 'suburbane' plek, met voorzieningen en OV-ontsluiting, faciliteer beperkt autobezit

Dorpse verschijningsvorm aansluitend bij doelgroep en onderscheidend van concurrentie

We adviseren u in Wilderszijde te kiezen voor een dorpse verschijningsvorm van suburbaan wonen. Lansingerland kenmerkt zich door een overwegend 'klassiek suburbane' bouwstijl, passend bij de suburbane ligging ten opzichte van Rotterdam (en Den Haag): grondgebonden woningen met voor- en achtertuinen, ruim opgezet, auto-georiënteerd en met geometrische stratenpatronen. In advies 3 adviseerden u al dat er behoefte is aan meer beschutte, harmonieuze vormen van suburbaan wonen. Gericht op sociale cohesie en ontmoeten. Met een dorpse verschijningsvorm sluit u aan op de

woonbehoefte en onderscheid u zich van de meer 'klassiek suburbane' woonvormen in de bestaande voorraad. Dit vergroot de afzetbaarheid van Wilderszijde nu, maar ook in de toekomst. Onderscheidend vermogen maakt de wijk relatief minder gevoelig voor conjunctuurschommelingen. Een dorps woonmilieu biedt tevens de mogelijkheid voor een meer autonoom functionerende wijk: de woningen staan dicht op elkaar, wat meer sociale cohesie in de hand werkt.

Figuur 5: impressie dorps verschijningsvorm

Bron: Op Buuren Maarssen (links en midden), Dorphart Renswoude (rechts).

Dorps woonmilieu kenmerkt zich door hogere dichtheid, een organische opzet en sociale cohesie

Een dorps woonmilieu onderscheidt zich van een klassiek subuurbaan woonmilieu door een hogere bebouwingsdichtheid (maar met overwegend laagbouw), een gedifferentieerd woonprogramma, organische stratenpatronen en (kleinschalige) voorzieningen in een dorps hart. Het dorps centrum is gezellig en ideaal als ontmoetingsplaats voor mensen uit het dorp. De stedenbouwkundige opzet, met relatief smalle straten en woningen zonder (of met een kleine) voortuin stimuleren ontmoeting. Dit versterkt het gevoel van geborgenheid en de identiteit van Wilderszijde. Een historiserende bouwstijl – op het niveau van de woning en de stedenbouwkundige opzet - kan het gevoel van geborgenheid verder versterken. Denk aan een organisch stratenpatroon en woningen met gedifferentieerde gevels. Beiden geven het gevoel dat de wijk organisch gegroeid is. Deze vorm van nieuwbouw geniet een blijvende populariteit. Woningen met een goed uitgevoerde historische kwaliteiten zijn in regel 10 tot 15% meer waard dan reguliere woningbouw.

Het dorps woonmilieu sluit aan bij de behoefte aan geborgenheid, veiligheid en zekerheid, kenmerkend voor de huidige tijdsgeest en sluit aan bij de woonwensen van kansrijke doelgroepen. Dit komt tot uiting door in te zetten op de kleinschalige en gevarieerde opzet van buurten, straten en complexen. Verspringende rooilijnen, woningen direct gelegen aan autoluwe straten en woonerven, voldoende speelruimte voor de kinderen en goede fietsverbindingen bevorderen dit dorps karakter. Het helpt u daarnaast in de positionering van Wilderszijde als aantrekkelijke woonwijk, zowel voor inwoners van Lansingerland als daarbuiten.

Figuur 6: impressie dorps verschijningsvorm

Bron: fietsstraat in Enschede (links), organische bebouwing in Hoef en Haag Vianen (midden), kinderboerderij Geldrop (rechts).

Figuur 7: impressie historisend stratenpatroon versus 'klassiek suburbaan'

Bron: dorps in Hoef en Haag Vianen (links) en Waterfront Harderwijk (midden) en 'klassiek suburbaan' in Hoge Weide Utrecht (rechts)

Faciliteer beperkt autobezit: creëer (draagvlak voor) voorzieningen en

Een dicht woonmilieu met meer woningen vergroot het draagvlak voor voorzieningen. Te denken valt aan horeca, eerstelijnszorgvoorzieningen, dagelijkse boodschappen, een kinderboerderij of een gezamenlijke moestuin in of aan de rand van het dorp. Deze voorzieningen vergroten de aantrekkelijkheid van Wilderszijde voor de beoogde doelgroep en stimuleren ontmoeting in de wijk. Het maakt Wilderszijde tot een aantrekkelijk woonmilieu voor oudere doelgroepen die op zoek zijn naar een geborgen woonmilieu met sociale contacten en voorzieningen in de buurt. PM: separaat van deze markttoets wordt een onderzoek verricht naar een passend voorzieningenniveau (maatschappelijk en commercieel) in Wilderszijde, waarbij rekening wordt gehouden met de bestaande voorzieningenvoorraad in Lansingerland.

Bijkomend voordeel van een ruim voorzieningenaanbod is dat het (vooral het tweede) autobezit reduceert in de wijk. Bij voldoende voorzieningen op loop- of fietsafstand vervalt de noodzaak voor een tweede (boodschappen)auto grotendeels. Dit geeft u de mogelijkheid om met een lagere parkeernorm te werken, wat de ruimte voor extra woningen (en daarmee ook voorzieningen) en groen vergroot.

Faciliteer beperkt autobezit: zorg voor betere OV-ontsluiting

U brengt het autobezit verder omlaag door te investeren in goede OV-verbindingen. Vertramming van de ZoRo-lijn draagt hieraan bij, omdat dit de verbinding met (metrohalte Berkel en Rodenrijs en) Rotterdam versterkt. Momenteel vormt het HSL-tracé ten westen van Wilderszijde een gevoelsmatige barrière richting de ZoRo-lijn. Versterk de bereikbaarheid van de ZoRo-lijn (of de toekomstige RandstadRail) met goede fietsverbindingen richting de stations. Denk daarbij ook aan een fietsburg of andersoortige overkapping over het HSL-tracé, zodat de fysieke en gevoelsmatige barrière richting de ZoRo-lijn (of toekomstige RandstadRail) wordt beperkt. De huidige relatief ongunstige 'last mile' beperkt u zo tot het minimum. Verbetering van de OV-bereikbaarheid sluit aan bij het principe 'eerst bewegen, dan bouwen' in het nieuwe coalitieakkoord van de provincie Zuid-Holland.

Een ruim voorzieningenaanbod in combinatie met een goede OV-bereikbaarheid (wat beperkt autobezit mogelijk maakt) sluit goed aan bij het programma sociale en middeldure huurwoningen. Huishoudens die huren hebben een bovengemiddelde voorkeur voor voorzieningen op loop-/fietsafstand en reizen met OV.

WONINGBOUWPROGRAMMA VAN 3.000 TOT 3.500 WONINGEN HAALBAAR

Met een programma van circa 3.000 tot 3.500 woningen op 97,4 hectare netto plangebied creëert u een bebouwingsdichtheid van circa 31 tot 36 woningen per hectare netto plangebied. Van de 97,4 hectare netto plangebied is naar schatting circa 50% netto uitgeefbaar. Dit resulteert in een dichtheid van 62 tot 72 woningen per hectare netto uitgeefbaar grondgebied. Genoemde dichtheden sluiten goed aan bij een dorps woonmilieu. Ter referentie: een suburbaan woonmilieu kenmerkt zich door een dichtheid van circa 25 à 30 woningen per netto hectare, een dorps woonmilieu ligt logischerwijs boven dit niveau. Uitgaande van het adviesprogramma in combinatie met een dorps woonmilieu schatten we een programma met meer dan 3.000 woningen (tot circa 3.500) dan ook realistisch.

INFORMEER BEWONERS OVER GELUIDS- EN LUCHTOVERLAST EN NEEM PASSENDE MAATREGELEN

Wilderszijde ligt onder de aanvliegroute van Rotterdam-The Hague Airport en langs de projectlocatie lopen de HSL en in de toekomst de A16. Dit zorgt voor potentiële geluidsoverlast bij bewoners, luchtvervuiling en een verminderde leefkwaliteit. Licht bewoners hier bovenal goed en eerlijk over in voordat zij een woning kopen. Zo voorkomt u zo goed als mogelijk dat verschillen ontstaan tussen perceptie en werkelijkheid. Een negatief sentiment kan de afzetbaarheid beïnvloeden. Zorg daarnaast voor goede (geluids)isolatie van gevels, oriënteer buitenruimtes strategisch en creëer geluidswallen waar nodig om de overlast tot het minimum te beperken.

3.5 Advies 5: reken met een afzettempo in Wilderszijde van circa 385 woningen per jaar op basis van marktvraag

Op basis van onze vraag analyse zien we vanuit de kansrijke doelgroepen voor Wilderszijde (onderbouwing hoofdstuk D) een potentiële jaarlijkse marktvraag van 1.070 tot 1.110 grondgebonden woningen en 465 tot 505 appartementen (zie onderstaande tabel). Het gaat hier om een potentiële vraag, waarbij nog geen rekening is gehouden met concurrerend aanbod van zowel nieuwbouw als in de bestaande voorraad in Lansingerland.

Door de jaarlijkse marktvraag te confronteren met de jaarlijkse toevoeging van nieuwbouw en het aanbod in de bestaande voorraad verwachten wij dat u op basis van de vraag jaarlijks circa 385 woningen kunt afzetten in Wilderszijde. Het gaat om circa 275 grondgebonden woningen en circa 110 appartementen per jaar. Daarmee kunt u de geplande 3.500 woningen in Wilderszijde markttechnisch gezien binnen 9 à 10 jaar afzetten. Gedurende deze periode ligt de haalbaarheid van de afzet soms onder en soms boven de prognose, afhankelijk van onder andere conjunctuurschommelingen. De volledige onderbouwing leest u in de hoofdstukken E en G, waarin we de marktvraag in Lansingerland stapsgewijs 'afpellen'.

Let op, het betreft hier de markttechnisch haalbare afzetsnelheid. In praktijk is de afzetsnelheid ook afhankelijk van aanbodfactoren, zoals capaciteit in de bouwkolom. Deze is beperkt voorspelbaar en is zodoende niet meegenomen in de berekening. Houd er rekening mee dat u in de huidige markt – met capaciteitstekorten in de bouw – niet tot het gewenste aanbodniveau komt. Zeker in de Randstad is de bouwcapaciteit beperkt. Ga hier strategisch mee om in de fasering van uw project (naar woningtypen) en bouwmethoden:

- Zet (op grote schaal) in op conceptbouw om uw afhankelijkheid van bouwers tot het minimum te beperken en te besparen op bouwkosten, de besparing is substantieel. Vooral in de sociale woningbouw is conceptbouw kansrijk om voor minimale kosten passende kwaliteit te bieden (met voldoende woonoppervlak).
- Leg de nadruk bij hoogconjunctuur op de realisatie van de middeldure en duurdere woningen. Het verdienmodel van goedkopere woningen staat bij de huidige bouwkosten relatief snel onder druk. Dit kan leiden tot suboptimale producten waar u later spijt van krijgt, zoals té kleine woningen op de

verkeerde plek. In de middeldure en duurdere segmenten is dit risico relatief beperkter omdat het verdienmodel door hogere de opbrengstenpotentie minder snel onder druk komt te staan.

- Overweeg daarnaast om anticyclisch te bouwen, waarbij u in de jaren met minder druk op de bouwcapaciteit de mogelijk achtergebleven productie compenseert.

Tabel 7: afzetprognose woningen in Wilderszijde

	Aandeel in programma	Aantal woningen in Wilderszijde	Aandeel op totale plancapaciteit en aanbod bestaand	Totale jaarlijkse vraag	Gemiddelde afzet per jaar
Grondgebonden	70%	2.450	25%	1.070 tot 1.110	Circa 275
Appartementen	30%	1.050	23%	465 tot 505	Circa 110
Totale jaarlijkse afzetprognose					Circa 385

Bron: Stec Groep (2019). Cijfers afgerond op 10-tallen.

Fasering: van focus op (duurdere) grondgebonden naar focus op (goedkopere) appartementen

Figuur 3 in advies 2 laat zien dat de vraagdruk gaandeweg de komende jaren verschuift van grondgebonden woningen naar meer gestapelde bouw. Houd hiermee rekening in uw fasering: leg in de eerste jaren de nadruk op het grondgebonden segment en later meer op de appartementen. Dit sluit uiteraard niet uit dat u kunt starten met appartementenbouw rondom de kern van Wilderszijde, maar houd de aantallen relatief beperkt.

DOE EEN VOORTOETS OP STIKTSREGELS

Het Programma Aanpak Stikstof (PAS) kan niet langer als toestemmingsbasis worden gebruikt om ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk te maken. Verken vroegtijdig de situatie met betrekking tot Wilderszijde om vertraging in een later stadium te voorkomen met behulp van een voortoets.

Een voortoets is een ecologisch onderzoek. In een voortoets moet de vraag beantwoord worden of op grond van objectieve gegevens op voorhand kan worden uitgesloten dat een plan of project op zichzelf of in combinatie met andere plannen of projecten significant negatieve effecten kan hebben op gevoelige habitattypen in Natura 2000-gebieden. Of er sprake is van significant negatieve effecten hangt onder andere af van de instandhoudingsdoelstellingen van de betrokken Natura 2000-gebieden en de vraag welke gevolgen de toename van de stikstofdepositie heeft voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen. De instandhoudingsdoelstellingen zijn te vinden in het aanwijzingsbesluit van het betreffende Natura 2000-gebied en uitgewerkt in het beheerplan voor dat gebied (te raadplegen via [deze link](#)). De voortoets bevat onder andere een beschrijving van het plan, de te verwachten effecten op alle relevante natura 2000-gebieden en een analyse of daarbij mogelijk sprake is van significant negatieve effecten.

3.6 Advies 6: zet in op prijzen van € 2.950 tot € 3.600 per m² v.o.n. en huurprijzen tussen de € 9,50 tot € 14,25 per m²

Op basis van onze prijsanalyses (onderbouwing hoofdstuk H) en het concurrerende aanbod in de regio (onderbouwing G) adviseren wij u in te zetten op prijzen uiteenlopend van circa € 2.950 tot € 3.600 per m² v.o.n., afhankelijk van het type woning. We adviseren u in bandbreedtes omdat het uiteindelijke woonproduct dat wordt gerealiseerd nog uitgekristalliseerd moet worden. We gaan derhalve uit van reguliere appartementen en rijwoningen met een standaard nieuwbouw afwerkingsniveau. Luxe woningen op bijzondere plekken hebben mogelijk een afwijkend prijsniveau. Wanneer u uitgaat van deze prijsstelling dan ligt het prijsniveau in Wilderszijde in lijn met concurrerende projecten in vergelijkbare plannen in de regio, waaronder het nabijgelegen Triangel in Waddinxveen, Rond de Brink in Moordrecht en Koningskwartier in Zevenhuizen.

Een goede prijskwaliteitsverhouding ten opzichte van concurrerende nieuwbouwprojecten en de bestaande voorraad is aan te raden. De betaalbaarheid van met name nieuwbouwwoningen staat onder druk, mede door de relatief hoge bouwkosten op dit moment. Met de stijgende woningprijzen stijgt het risico dat potentiële kopers afhaken omdat de woningprijzen hun budget overschrijden. De eerste tekenen hiervan dienen zich aan in actuele nieuwbouwprojecten. Monitor realistische prijsniveaus actief.

Tabel 8: indicatie VON-prijzen Wilderszijde, exclusief parkeren en services

Woonoppervlak (m ² gbo)	VON-prijs (€/m ² gbo)		VON-prijs (€)	
	Minder aantrekkelijk	Aantrekkelijk	Minder aantrekkelijk	Aantrekkelijk
Grondgebonden 80 - 100 m ²	€ 3.150	€ 3.200	€ 256.000	€ 315.000
Grondgebonden 100 - 120 m ²	€ 3.050	€ 3.100	€ 310.000	€ 366.000
Grondgebonden 120 - 140 m ²	€ 2.950	€ 3.000	€ 360.000	€ 413.000
Appartement 50 - 70 m ²	€ 3.800	€ 3.900	€ 195.000	€ 266.000
Appartement 70 - 90 m ²	€ 3.650	€ 3.750	€ 263.000	€ 329.000
Appartement 90 - 110 m ²	€ 3.500	€ 3.600	€ 324.000	€ 385.000

Bron: Stec Groep (2019). Prijspeil augustus 2019. Afronding kolom 2 en 3 op € 25, kolom 4 en 5 op € 1.000.

Tabel 9: indicatie huurprijzen Wilderszijde, exclusief parkeren en services

Woonoppervlak (m ² gbo)	Huurprijs (€/m ² gbo per maand)		Huurprijs (€ per maand)	
	Minder aantrekkelijk	Aantrekkelijk	Minder aantrekkelijk	Aantrekkelijk
Grondgebonden 80 - 100 m ²	€ 10,75	€ 11,25	€ 900	€ 1.080
Grondgebonden 100 - 120 m ²	€ 10,00	€ 10,50	€ 1.050	€ 1.200
Grondgebonden 120 - 140 m ²	€ 9,50	€ 9,75	€ 1.170	€ 1.330
Appartement 50 - 70 m ²	€ 13,25	€ 14,25	€ 710	€ 930
Appartement 70 - 90 m ²	€ 12,25	€ 13,00	€ 910	€ 1.100
Appartement 90 - 110 m ²	€ 11,25	€ 12,00	€ 1.080	€ 1.240

Bron: Stec Groep (2019). Prijspeil augustus 2019. Afronding kolom 2 en 3 op € 0,25, kolom 4 en 5 op € 10.

Onderbouwing

A: Landelijke en regionale woningmarkt

Alvorens in te gaan op de lokale woningmarkt lichten we de recente ontwikkelingen op de woningmarkt toe, zowel landelijk als regionaal.

Betaalbaarheid nieuwbouwwoning staat onder druk

De woningmarkt liet in het tweede kwartaal van 2019 een positief algemeen beeld zien: er werden meer woningen verkocht, het aanbod van te koop staande woningen is vergroot en de prijzen van bestaande woningen stegen licht. De vraagprijs voor een gemiddeld te koop staande woning bedraagt medio het tweede kwartaal van 2019 circa € 424.000. Hoewel de huidige lage hypotheekrente bijdraagt aan de relatief goede betaalbaarheid van woningen, is het door de toegenomen woningprijzen voor veel huishoudens steeds lastiger om een woning te kopen. Vooral starters en doorstarters op de woningmarkt zijn hiervan de dupe. Een oplopende hypotheekrente zal de betaalbaarheid van woningen verder onder druk zetten.

Opvallend is de grote prijsstijging van nieuwbouw koopwoningen in Nederland in het afgelopen jaar en de daarmee samenhangende afname van het aantal verkopen. De gemiddelde verkoopprijs van een nieuwbouw koopwoning kwam volgens cijfers van de NVM in het tweede kwartaal van 2019 uit op € 387.000. Een toename van 17% ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Oorzaak van de prijsstijgingen zijn de hoge grond-, personeel- en bouwkosten en de stapeling van beleidsregels waaronder het gasloos bouwen. Dat nieuwbouwwoningen steeds minder betaalbaar zijn is ook terug te zien in de verkoopcijfers: de verkoop van nieuwbouwwoningen nam ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar af met 13% (NVM kwartaalbericht Q2 2019).

Blijvende druk op woningmarkt (grote steden) in de Randstad

De druk op de woningmarkt blijft voornamelijk in de Randstad groot, met op populaire plekken een grote vraag naar en een achterblijvend aanbod aan woningen. Hierdoor stijgen de woningprijzen in de Randstad sterker dan in andere regio's. Zo behoren de regio's Rotterdam en Utrecht met een vraagprijsstijging van 14% op jaarbasis bij de koplopers in Nederland.

De ING voorspelt een afkoeling van de woningmarkt, met de komende jaren afzwakkende prijsstijgingen. Waar in 2018 op landelijk niveau nog een prijsstijging van ruim 8% gehaald werd, voorziet de ING-bank begin 2019 een groei van 4,5% in 2019 en 2,5% in 2020. De woningmarkt lijkt dus af te koelen.

Randgemeenten winnen hierdoor aan populariteit

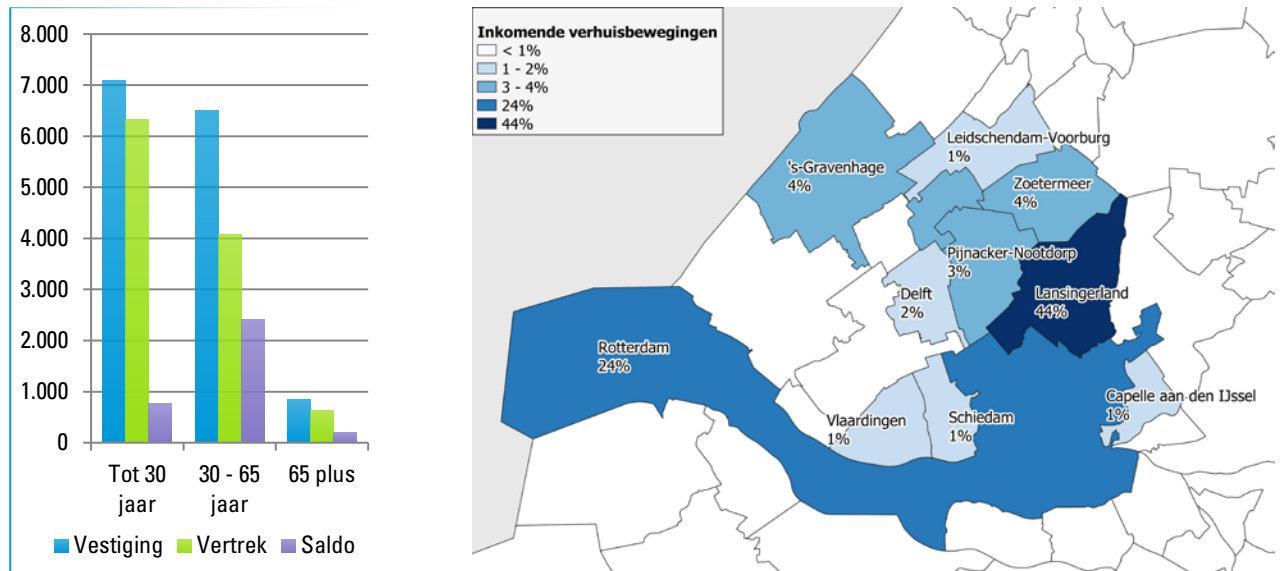
Door de forse prijsstijgingen in de grote steden zoeken kopers steeds vaker naar betaalbare alternatieven in de directe nabijheid van de grote stad of in omliggende steden met goede verbindingen. Gemeente Lansingerland, en daarmee Wilderszijde kan hiervan profiteren. Door de ligging van Lansingerland en dankzij de goede verbindingen met Den Haag en Rotterdam is de stad een interessant vestigingsgebied voor huishoudens die door de flinke prijsstijgingen in de grote steden niet meer landen in Den Haag of Rotterdam. Ze wijken daardoor uit naar een betaalbare nieuwbouwwoning in Wilderszijde, met voldoende ruimte voor de kinderen. Voorwaarde zijn goede verbindingen met deze steden, zowel per auto als met het ov.

Lansingerland kent relatief grote instroom vanuit Rotterdam, Den Haag en aangrenzende gemeenten

Door de verhuisbewegingen naar de gemeente Lansingerland over de afgelopen jaren uiteen te zetten kunnen de voor Lansingerland belangrijkste herkomstgemeenten in beeld worden gebracht. Circa 44% van alle verhuizingen in Lansingerland zijn intern. Tegelijkertijd zien we in de periode 2011-2017 een relatief grote instroom vanuit Rotterdam (24%), Den Haag (4%), Zoetermeer (4%), Pijnacker-Nootdorp (3%) en Delft. Zie onderstaande figuur. Ook vanuit Schiedam, Capelle aan den IJssel, Vlaardingen en

Leidschendam-Voorburg (allen 1%) zien we relatief veel instroom. Zoomen we in op leeftijd, dan valt op dat Lansingerland een groot vestigingsoverschot kent van personen tussen de 30 en 65 jaar.

Figuur A1: vestiging en vertrek personen naar leeftijd, 2011-2017 (links), herkomst verhuisde personen naar Lansingerland, 2011-2017, top 10 herkomstgemeenten (rechts)

Bron: CBS (2018), cijfers 2011-2017. Bewerking Stec Groep (2019).

BELANGRIJKSTE IMPLICATIES VOOR WILDERSZIJD:

- Landelijke woningmarkt koelt af met afnemende prijsstijgingen tot gevolg.
- Betaalbaarheid nieuwbouwwoningen staat onder druk door forse prijsstijgingen binnen de nieuwbouw. Dit kan een negatief effect hebben op de afzetkansen van nieuwbouwwoningen in Wilderszijde.
- Blijvende druk op woningmarkt (grote steden) in de Randstad. Hierdoor wijken woningzoekenden vaker uit naar meer betaalbare gemeenten. Voorwaarde zijn goede (ov-) verbindingen met de Randstad.
- Lansingerland kent een groot vestigingsoverschot van personen tussen de 30 en 65 jaar.
- Voornamelijk Rotterdam, maar ook Den Haag en aangrenzende gemeenten ten noordwesten en ten zuiden van Lansingerland zijn belangrijke herkomstgemeenten van zich in Lansingerland vestigende personen.

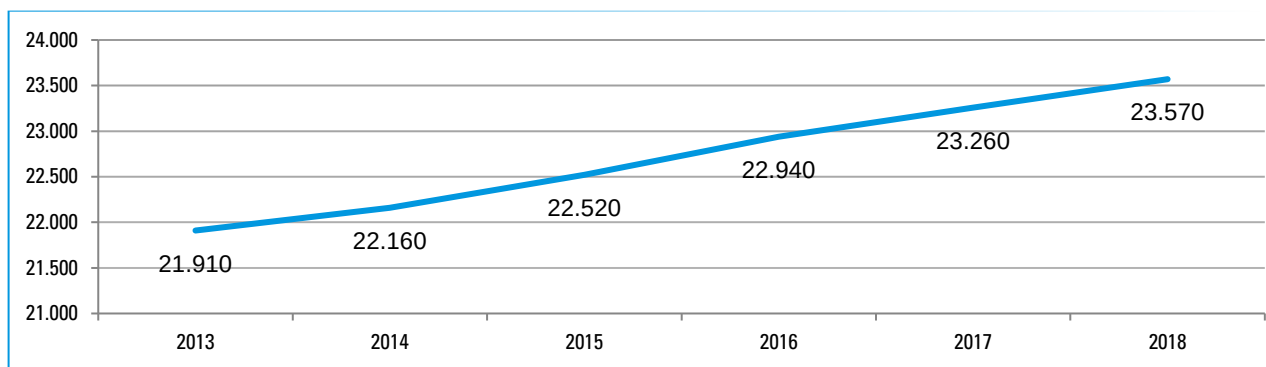
B: Lokale woningmarkt

Hieronder geven we kort de belangrijkste feiten en cijfers over de woningmarkt van Lansingerland en de regio Rotterdam

Woningvoorraad Lansingerland: afgelopen twee jaar een groei van circa 2% per jaar

De woningvoorraad in Lansingerland groeide de afgelopen jaren met gemiddeld 2% (330 woningen) per jaar. Op dit moment telt de woningvoorraad ruim 23.570 woningen, zie onderstaande figuur. Naar verwachting groeit de woningvoorraad de komende jaren op een vergelijkbaar of mogelijk licht hoger tempo door.

Figuur B1: ontwikkeling woningvoorraad Lansingerland, 2013-2018

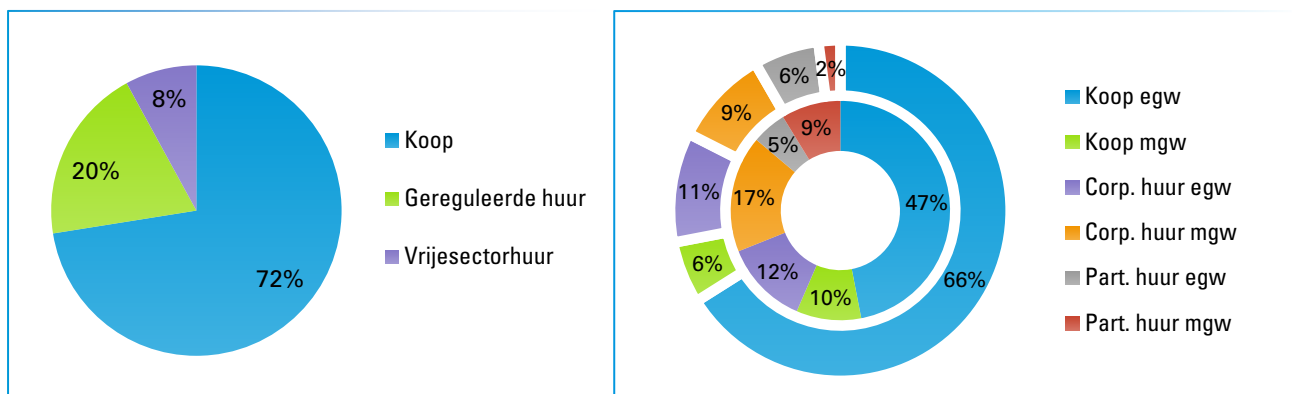
Bron: CBS (2019), Bewerking Stec Groep (2019).

Woningvoorraad gemeente Lansingerland bestaat voor twee derde uit grondgebonden koopwoningen

De gemeente Lansingerland telt in totaal circa 23.565 woningen (peildatum 1 januari 2018, CBS). Van deze woningvoorraad is zo'n 72% een koopwoning. Zo'n 8%¹ is een vrijesectorhuurwoning, met een huurprijs boven de liberalisatiegrens (€ 720 per maand). Het resterende deel is een sociale huurwoning (met een huurprijs tot € 720 per maand). Zie onderstaand figuur links.

Bij een indeling naar woningtype en eigendomsvorm, dan blijkt dat het aandeel eengezinskoopwoningen (66%) veel groter is dan het landelijk gemiddelde (47%). Zie onderstaand figuur rechts. Het aandeel meergezinswoningen is kleiner (17%) dan gemiddeld in Nederland (31%).

Figuur 8: Woningvoorraad gemeente Lansingerland naar eigendom en prijs (links) en eigendom (rechts, binnenste ring Nederland en buitenste ring gemeente Lansingerland)

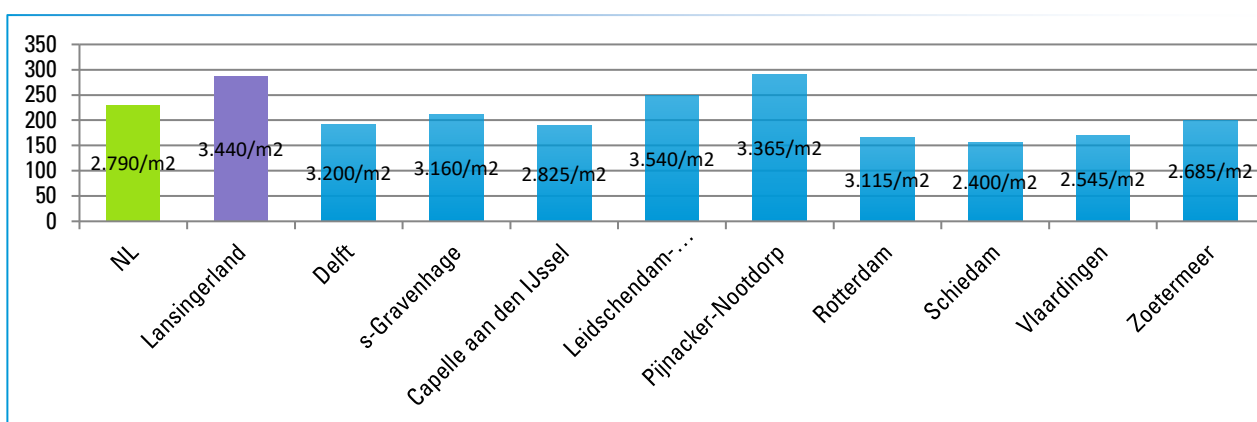
Bron: Lokale Monitor Wonen (2016), Syswov (2017), Bewerking Stec Groep (2018).

¹ Het aandeel vrijehuursector ligt daarmee in Lansingerland iets hoger dan het landelijk gemiddelde (circa 7%).

Gemiddelde woningwaarde Lansingerland hoger dan in marktregio en gemiddeld in Nederland

Een vergelijking van de gemiddelde woningwaarde in Lansingerland (€ 287.000) geeft dat bestaande woningen in Lansingerland gemiddeld genomen een ruim 40% hogere woningwaarde hebben dan de woningen in de marktregio van Wilderszijde². Ten opzichte van Nederland als geheel is de gemiddelde waarde van woningen in Lansingerland een kwart (25%) hoger. Dit duidt op een relatief dure woningvoorraad in Lansingerland. De hogere gemiddelde woningwaarde in Lansingerland maakt het voor woningzoekenden afkomstig van buiten Lansingerland naar verwachting lastiger om in te stromen in de gemeente. In de praktijk zien we dat toch relatief veel huishoudens (vooral gezinnen) vanuit Rotterdam naar Lansingerland verhuizen, vermoedelijk door het relatief grote aanbod van gezinswoningen en de rustigere woonomgeving in Lansingerland in vergelijking met Rotterdam.

Figuur B3: gemiddelde woningwaarde (Y-as) en vraagprijs/m2 (labels)

Bron: CBS (2018), Huizenzoeker (aanbod 2019), bewerking Stec Groep (2019).

Aanbod koopwoningmarkt: vooral grondgebonden koopwoningen met koopprijs vanaf € 300.000

Op Funda staan in de gemeente Lansingerland begin augustus 2019 in totaal 388 bestaande grondgebonden woningen te koop. Het afgelopen jaar werden in Lansingerland ruim twee keer zoveel (884) grondgebonden woningen verkocht. Zie ook de tabel hierna. Deze verhouding duidt op een sterke dynamiek van de markt voor koopwoningen: het aanbod is relatief beperkt in vergelijking met het aantal transacties.

Tabel B1: huidig aanbod te koop en verkocht grondgebonden woningen Lansingerland

Koopprijs	Te koop (aantal)	Te koop (aandeel)	Verkocht (aantal)	Verkocht (aandeel)	Totaal (aantal)	Totaal (aandeel)	Dynamiek*
Tot € 175.000	0	0%	1	0%	1	0%	0%
€ 175.000 - 225.000	2	1%	23	3%	25	2%	9%
€ 225.000 - 300.000	33	9%	195	22%	228	18%	17%
€ 300.000 - 400.000	118	30%	332	38%	450	35%	36%
€ 400.000 - 500.000	76	20%	145	16%	221	17%	52%
Vanaf € 500.000	159	41%	188	21%	347	27%	85%
Totaal	388	100%	884	100%	1.272	100%	44%

Bron: Funda (augustus 2019), bewerking Stec Groep (2019). Verkoop afgelopen jaar. *Verhouding te koop staande en verkochte woningen. Lager percentage betekent hogere dynamiek.

Relatief veel woningen in Lansingerland vallen in het duurdere segment. Ruim een kwart van het totaal te koop staande en verkocht aantal grondgebonden woningen heeft een koopprijs boven de € 500.000. De grootste dynamiek zit echter in het segment tot € 300.000, daar worden woningen relatief snel verkocht. In de duurdere segmenten is dit relatief minder het geval. Opvallend is de lage dynamiek in prijsklassen boven de € 400.000. In dit segment worden verhoudingsgewijs veel woningen aangeboden.

² Marktregio op basis van verhuisbewegingen, zie figuur A1.

Meer dynamiek bij appartementen in goedkopere koopklassen in Lansingerland

In het afgelopen jaar werden in Lansingerland circa 132 appartementen aangeboden en verkocht. Circa een derde van het aantal te koop staande en verkocht aantal appartementen heeft een koopprijs tussen € 225.000 en € 300.000. De dynamiek in deze markt is echter klein, gezien het hoge aanbod/transactie-ratio: er is relatief veel aanbod ten opzichte van de vraag. Vooral in het segment vanaf € 400.000 is er sprake van een lage dynamiek. Het aanbod is substantieel (22) terwijl het aantal gerealiseerde verkopen (5) beperkt is. Dit kan betekenen dat het aanbod niet geschikt (verouderd, incourant) is. Zie ook de tabel hierna. Door in Wilderszijde appartementen te ontwikkelen met een prijs tot maximaal € 400.000, en daardoor in het segment waarin een groot deel van de vraag landt, vergroot u de afzetkansen van de appartementen.

Tabel B2: aantal te koop staande en verkochte appartementen in Lansingerland

Koopprijs	Te koop (aantal)	Te koop (aandeel)	Verkocht (aantal)	Verkocht (aandeel)	Totaal (aantal)	Totaal (aandeel)	Dynamiek*
Tot € 175.000	0	0%	4	5%	4	3%	0%
€ 175.000 - 225.000	8	14%	21	28%	29	22%	38%
€ 225.000 - 300.000	19	34%	23	30%	42	32%	83%
€ 300.000 - 400.000	7	13%	23	30%	30	23%	30%
Vanaf € 400.000	22	39%	5	7%	27	20%	440%
Totaal	56	100%	76	100%	132	100%	74%

Bron: Funda (augustus 2019), bewerking Stec Groep (2019). Verkoop afgelopen jaar. *Verhouding te koop staande en verkochte appartementen. Lager percentage betekent hogere dynamiek.

Samenstelling koopwoningmarkt in Lansingerland: vooral grondgebonden woningen.

Het huidige aanbod aan koopwoningen in Lansingerland bestaat grotendeels uit grondgebonden woningen. Zo'n 87% van het huidige aanbod is een grondgebonden woning. Van alle verkochte grondgebonden woningen in Lansingerland was 92% een grondgebonden woning.

Aanbod vrijesectorhuurmarkt: voornamelijk grondgebonden huurwoningen met een huurprijs vanaf € 1.100

Huishoudens die een koopwoning tot € 300.000 kunnen financieren, kunnen ook kiezen voor een huurwoning met een huurprijs tot zo'n € 1.100 per maand. In dit segment is relatief weinig aanbod in Lansingerland (zie onderstaande tabel). De markt voor vrijesectorhuur zit vooral in het segment vanaf € 1.100 per maand. Circa 82% van het totaal aantal te huur staande en verhuurde grondgebonden woningen valt in dit segment.

Tabel B3: huidig aanbod te huur en verhuurd grondgebonden woningen Lansingerland

Huurprijs (per maand)	Te huur (aantal)	Te huur (aandeel)	Verhuurd (aantal)	Verhuurd (aandeel)	Totaal (aantal)	Totaal (aandeel)	Dynamiek*
< € 720	0	0%	0	0%	0	0%	0%
€ 720-800	0	0%	0	0%	0	0%	0%
€ 800-900	3	20%	1	4%	4	10%	300%
€ 900-1.000	2	13%	0	0%	2	5%	0%
€ 1.000-1.100	1	7%	0	0%	1	3%	0%
> € 1.100	9	60%	23	96%	32	82%	39%
Totaal	15	100%	24	100%	39	100%	63%

Bron: Funda (augustus 2019), bewerking Stec Groep (2019). Onbepaalde tijd. exclusief gemeubileerd. Verhuurd afgelopen jaar. *Verhouding te huur staande en verhuurde woningen. Lager percentage betekent hogere dynamiek.

Aanbod appartementen: vooral appartementen vanaf € 1.100

Op Funda staan in de gemeente Lansingerland in augustus 2019 in totaal 3 appartementen te huur. In de periode eind juli 2018 tot eind juli 2019 werden in Lansingerland 3 keer zoveel (9) appartementen verhuurd. Zie ook de tabel hierna. De meeste appartementen worden verhuurd voor een bedrag boven € 1.100. Binnen dit segment zien we ook een redelijk sterke dynamiek van de (vrijesector)huurmarkt voor appartementen (29%): het aanbod is beperkt in vergelijking met het aantal transacties.

Tabel B4: aantal te huur staande en verhuurde appartementen in Lansingerland

Huurprijs (per maand)	Te huur (aantal)	Te huur (aandeel)	Verhuurd (aantal)	Verhuurd (aandeel)	Totaal (aantal)	Totaal (aandeel)	Dynamiek*
< € 720	0	0%	0	0%	0	0%	0%
€ 720-800	0	0%	0	0%	0	0%	0%
€ 800-900	0	0%	0	0%	0	0%	0%
€ 900-1.000	0	0%	1	11%	1	8%	0%
€ 1.000-1.100	1	33%	1	11%	2	17%	100%
> € 1.100	2	67%	7	78%	9	75%	29%
Totaal	3	100%	9	100%	12	100%	33%

Bron: Funda (augustus 2019), bewerking Stec Groep (2019). Onbepaalde tijd. exclusief gemeubileerd. Verhuurd afgelopen jaar.

*Verhouding te huur staande en verhuurde appartementen. Lager percentage betekent hogere dynamiek.

Samenstelling vrijesectorhuurmarkt in Lansingerland: relatief meer grondgebonden bouw

Het huidige aanbod aan vrijesectorhuurwoningen in Lansingerland bestaat voornamelijk uit eengezinswoningen. Zo'n 83% van het huidige aanbod is een grondgebonden woning. Van alle verhuurde vrijesectorhuurwoningen afgelopen jaar in Lansingerland was 73% een grondgebonden woning. Dit betreft vooral grondgebonden woningen met een huurprijs boven de € 1.100.

BELANGRIJKSTE IMPLICATIES VOOR WILDERSZIJD:

- De koopmarkt in Lansingerland bestaat hoofdzakelijk uit grondgebonden woningen (circa 75% van de koopmarkt) en kent een hoge dynamiek. Dit is gunstig voor de afzetmogelijkheden van de grondgebonden koopwoningen in Wilderszijde. De meeste transacties zien we in het segment tussen € 300.000 en € 400.000. De dynamiek is juist het hoogst in het segment tot €300.000.
- De gemiddelde woningwaarde in Lansingerland is hoger dan dat van andere gemeenten in de marktregio. Dit maakt het voor woningzoekenden van buiten Lansingerland naar verwachting lastiger om in te stromen in de gemeente.
- De koopmarkt voor appartementen in Lansingerland is vooral gericht op appartementen tussen € 225.000 en € 300.000. De sterkste dynamiek is te vinden in de goedkopere koopprijsklassen en de klasse tussen € 300.000 en € 400.000.
- De vrijesectorhuurmarkt kent relatief meer grondgebonden woningen. Het huidige aanbod bestaat voornamelijk uit grondgebonden woningen. Verder werden het afgelopen jaar meer grondgebonden woningen dan appartementen verhuurd. De hoogste dynamiek is te vinden in de grondgebonden woningen met een huurprijs boven € 1.100. Houdt hierbij wel rekening met het feit dat er amper woningen in het goedkopere segment aangeboden worden.

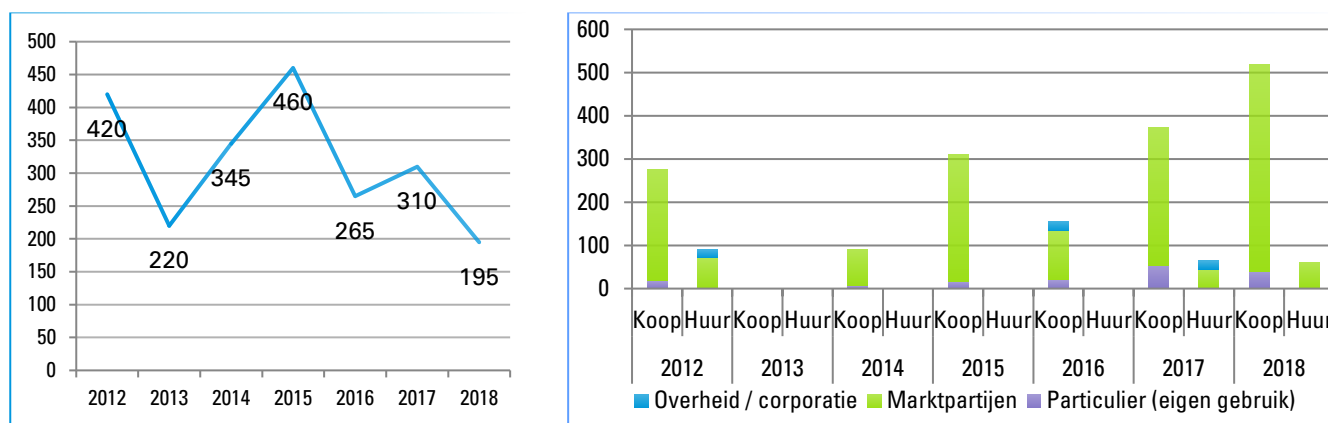
C: Realisatie en geplande nieuwbouw

In dit hoofdstuk gaan we in op de gerealiseerde nieuwbouw in Lansingerland en de geplande nieuwbouw in de gemeente Lansingerland en de regio Rotterdam.

Woningbouwproductie sinds 2015 afgenomen, sterke nadruk op koopsegment

In de gemeente Lansingerland zijn in de periode tussen 2012 en 2018 ongeveer 2.220 woningen opgeleverd, gemiddeld 317 woningen per jaar. Sinds 2015 neemt het gemiddeld aantal opgeleverde woningen jaarlijks af, waarbij de woningbouwproductie in Lansingerland in 2018 het laagste is sinds 2012. Als we kijken naar de afgifte van bouwvergunningen, dan blijkt een sterke nadruk op het koopsegment. In 2018 is zelfs een piek zichtbaar. Het aantal vergunningen voor huurwoningen licht laag in verhouding tot het koopsegment, in 2017 en 2018 nam het aantal wel licht toe.

Figuur C1: gerealiseerde woningen (links), verleende vergunningen woningbouw Lansingerland (rechts)

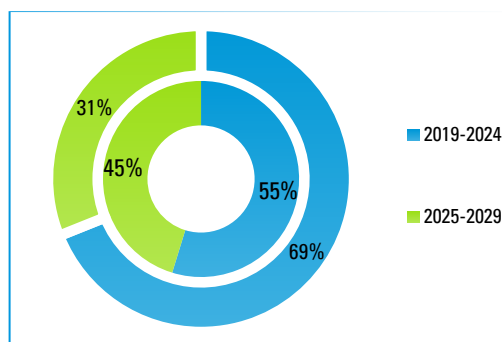

Bron: CBS (2019), Bewerking Stec Groep (2019).

Nieuwbouw: ruim 6.600 geplande woningen tussen 2019 en 2030 in Lansingerland

In de periode 2019 tot 2030 staan er in Lansingerland circa 6.630 woningen gepland. Dit betreft zowel de harde als de zachte plancapaciteit in de gemeente en is inclusief het aantal woningen dat gepland is in Wilderszijde (circa 2.500). Gemiddeld genomen betekent dit een toevoeging van circa 600 woningen per jaar in de gemeente Lansingerland.

Figuur C2: planvoorraad naar fasering. Ring binnen: gemeente Lansingerland, ring buiten: de regio Rotterdam³.

Bron: Plancapaciteit gemeente Lansingerland (juni 2019), plancapaciteit ABF (2019), bewerking Stec Groep (2019).

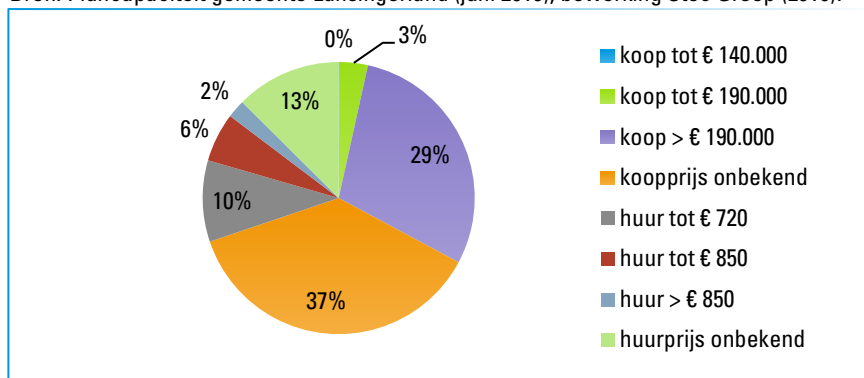
³ Regio Rotterdam: Albrandswaard, Barendrecht, Brielle, Capelle a/d IJssel, Hellevoetsluis, Krimpen a/d IJssel, Lansingerland, Nissewaard, Maassluis, Ridderkerk, Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen, Westvoorne.

Ruim 70% van woningen binnen planvoorraad Lansingerland betreft een koopwoning

Een uitsplitsing van de woningbouwplannen in Lansingerland geeft dat de nadruk ligt op woningen met een koopprijs vanaf € 190.000. Circa 29% van de gehele planvoorraad in de gemeente behoort tot dit segment. Daarnaast is voor een groot deel koopwoningen de prijsklasse nog niet bekend (37%). In totaliteit bestaat de planvoorraad in Lansingerland voor circa 70% uit koopwoningen, en 30% uit huurwoningen (waarvan 10% sociaal). Het betreft plancapaciteit die in het verleden is vastgesteld. De huidige ambitie van de gemeente is om meer sociale huurwoningen in plannen op te nemen: 20%.

Figuur C3: planvoorraad naar eigendom en prijssegment

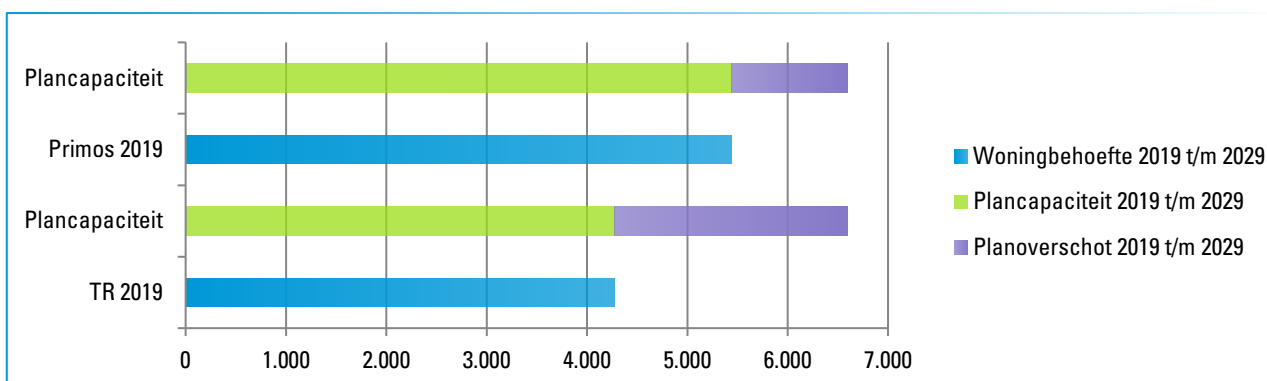
Bron: Plancapaciteit gemeente Lansingerland (juni 2019), bewerking Stec Groep (2019).

Lansingerland: planoverschot van 1.160 tot 2.330 woningen tot 2030

Op basis van de huishoudensprognose tot 2030 voor Lansingerland valt op dat de netto plancapaciteit (hard + zacht) de woningvraag in de gemeente overstijgt. Er is daarmee in Lansingerland sprake van een planoverschot, zie onderstaande figuur. Afhankelijk van de prognose is het planoverschot tot 2030 circa 1.160 (op basis van Primos 2019) tot 2.330 woningen (op basis van de TR 2019 prognose).

Figuur C4: confrontatie plancapaciteit en huishoudensprognose Lansingerland

Bron: Plancapaciteit gemeente Lansingerland (juni 2019), TR 2019, Primos 2019, bewerking Stec Groep (2019).

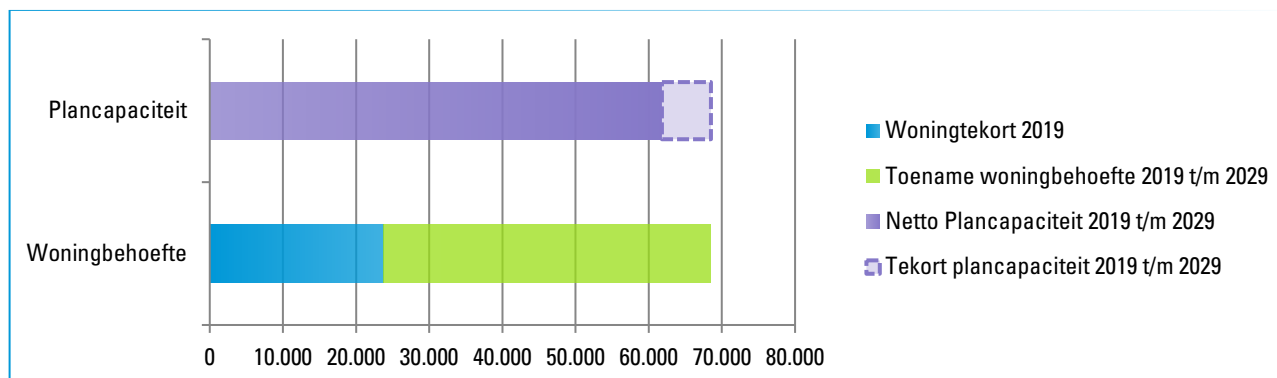
Als we uitgaan van enkel harde plannen (naar schatting maximaal circa 80% van het planaanbod), dan resteert een planoverschot van circa -65 (plantekort) tot 1.105 woningen. Mogelijk valt dit planoverschot lager uit door het uitvallen van projecten of ontwikkelingen die vertraging oplopen.

Tot 2030 een tekort van circa 6.700 woningen in de regio Rotterdam

Door een grotere vraag naar woningen in de Randstad en het achterblijven van de bouwproductie zijn de afgelopen jaren flinke tekorten ontstaan op de woningvoorraad. Zo kent de regio Rotterdam begin 2019 een woningtekort van circa 23.800 woningen. Tezamen met de groeiende regionale woningbehoefte tot 2030 ontstaat een woningbehoefte van circa 68.500 woningen. De plancapaciteit voor de regio voorziet in circa 61.800 woningen tot 2030, waardoor een tekort ontstaat van 6.700 woningen in planvoorraad van de

regio. Ruim 70% van alle plannen in de regio betreft zachte plancapaciteit. Mogelijk dat door uitstel of door uitval van zachte plannen de tekorten tot 2030 verder toenemen.

Figuur C5: confrontatie woningbehoefte en plancapaciteit regio Rotterdam tot 2030

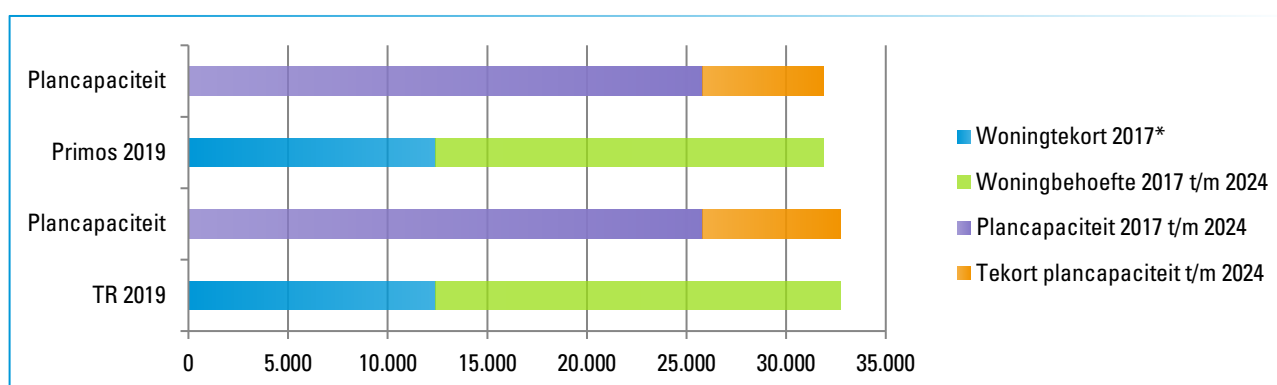

Bron: ABF (2019) op basis van plan capaciteit gemeenten regio Rotterdam, peildatum december 2018. De netto plan capaciteit betreft zowel de harde als de zachte plan capaciteit in de regio Rotterdam voor de periode 2019-2029.

Lansingerland kan deel plantekort in gemeente Rotterdam opvangen

De woningmarkt van Lansingerland kent een grote verbondenheid met de woningmarkt van Rotterdam (zie verhuisbewegingenkaart hoofdstuk A). Circa een kwart van de vestigers in Lansingerland komt uit Rotterdam. Rotterdam kent tot 2025 een tekort aan woningbouwplannen om de vraag in de gemeente op te kunnen vangen. De gemeente Rotterdam heeft voor de periode 2017 t/m 2024 een plan capaciteit van circa 27.800 woningen. Op basis van een gemiddeld woningtekort van 4% en een toename van het aantal huishoudens in de periode 2017 t/m 2024 van 19.500 tot 20.300 huishoudens berekenen we een tekort van circa 6.050 tot 6.950 woningen in de plan voorraad tot 2025.

Figuur C6: confrontatie woningbehoefte en plan capaciteit gemeente Rotterdam tot 2025

Bron: Provincie Zuid Holland (2018), Primos 2019, Trendprognose 2019, CBS (2019), bewerking Stec Groep (2019). *We baseren dit woningtekort op basis van regionale cijfers uit het ABF onderzoek 'inventarisatie plan capaciteit' van mei 2019 en de woningvoorraad in 2017 op basis van het CBS.

Conclusie: de ontwikkeling van Wilderszijde ondervindt beperkte concurrentie van andere plannen binnen Lansingerland of de Rotterdamse regio. Er lijkt weliswaar sprake van een licht planoverschot in Lansingerland, maar daarmee kan worden voorzien in een regionale behoefte (gezien het plantekort aldaar).

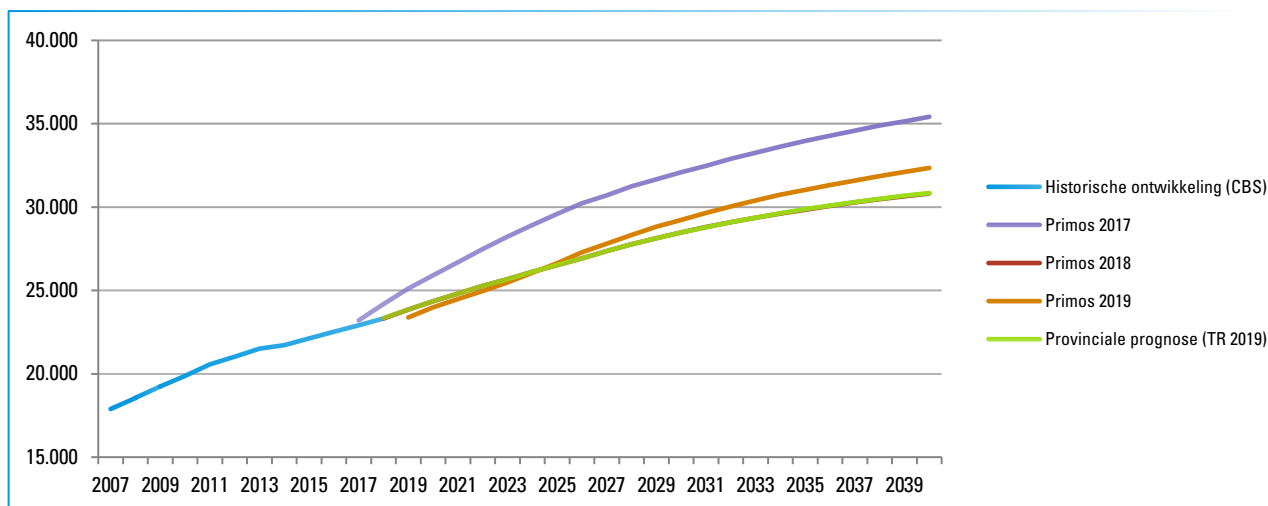
D: Doelgroepen en leefstijlen

In dit hoofdstuk vindt u informatie en analyses over het aantal en samenstelling van huishoudens en huishoudensontwikkeling in de gemeente Lansingerland voor de periode 2019-2029 (10 jaar).

Ontwikkeling huishoudens 2019-2029

Tot 2030 voorspellen diverse prognose nog een toename van het aantal huishoudens, zie onderstaand figuur. Primos2017 laat de sterkste groei zien, +6.540 huishoudens tussen 2019 en 2029. Primos2018 en Primos 2019 (de meest actuele prognose) vallen lager uit, met een toename van respectievelijk +4.270 en +5.440 huishoudens. De provinciale TR 2019 loopt nagenoeg synchroon met Primos 2018 en toont dezelfde groei: +4.270 huishoudens. De afnemende groei in recente prognoses is deels te verklaren doordat de reële huishoudensgroei in 2016 en 2017 lager is gebleken dan dat deze prognoses voorspeld hadden, hierdoor zijn verwachtingen in latere prognoses bijgesteld. De door de provincie Zuid Holland gehanteerde provinciale prognose is gelijk aan de Primos2018.

Figuur D9: Historische huishoudensontwikkeling en diverse prognoses voor gemeente Lansingerland

Bron: CBS (2019), ABF (Primos 2016, 2017, 2018 en 2019). Bewerking Stec Groep (2019).

Lansingerland: Toename aantal gezinnen en vergrijzing

Wanneer we kijken naar de verschillende doelgroepen in de gemeente Lansingerland, dan valt op dat gezinnen in absolute zin de grootste doelgroep zijn. Op dit moment bestaat 47% van de huishoudens uit gezinnen. Hoewel het aantal gezinnen in absolute zin toeneemt (van 11.315 in 2019, naar 12.340 in 2029), neemt het aandeel gezinnen ten opzichte van het totaal aantal huishoudens af naar 44%. Het aantal 55- en 75-plushuishoudens in de gemeente Lansingerland stijgt ook tot 2029, waarbij ook hun aandeel op de totale bevolking toeneemt. Zie onderstaande tabel.

Tabel D10: Stand van doelgroepen en aandeel ten opzichte van totaal Lansingerland

Doelgroepen gemeente Lansingerland	Stand 2019	Aandeel 2019	Stand 2029	Aandeel 2029
Alleenstaanden tot 25 jaar	265	1%	290	1%
Alleenstaanden 25 tot 35 jaar	610	3%	645	2%
Stellen tot 35 jaar	985	4%	1.070	4%
Gezinnen (en een-ouderhuishoudens)	11.315	47%	12.340	44%
Alleenstaanden en stellen 35 tot 55 jaar	2.605	11%	2.565	9%
Alleenstaanden en stellen 55 tot 75 jaar	5.565	23%	7.170	25%
Alleenstaanden en stellen vanaf 75 jaar	2.445	10%	3.905	14%
Overig	70	0%	140	0%
Totaal aantal huishoudens	23.860	100%	28.125	100%

Bron: Trendprognose 2019. Bewerking Stec Groep (2019). Huishoudens per doelgroep afgegrond op vijftallen.

Kansrijke huishoudentypen voor Wilderszijde: voorkeur voor suburbane plekken

In deze paragraaf gaan we in op de kansrijke huishoudentypen voor de appartementen en grondgebonden woningen in Wilderszijde. Om de voor u kansrijke doelgroepen nader in beeld te brengen gebruiken we het Stec-doelgroepenmodel voor wonen (zie onderstaande tabel). Deze indeling van 25 doelgroepen is gebaseerd op het woonmilieu, leeftijd- en samenstelling en het inkomen van het huishoudens, gecombineerd met kwalitatieve kenmerken (leefstijl, woonvoorkeuren, et cetera). We maken hierbij onder ander gebruik van gegevens van het CBS, Trendprognose 2019, WoON2015. WoON2018 en de Lokale Monitor Wonen. Voor elke doelgroep is tevens een profiel opgesteld met een beschrijving van de doelgroep aan de hand van deze kwalitatieve kenmerken en woonwensen.

Tabel D2: overzicht Stec-doelgroepen en hun woonvoorkeuren in Lasningerland

Naam doelgroep	Woonmilieu	Leeftijd en samenstelling	Inkomen*	Aandeel	
				NL	Lansingerland (indicatief)**
JULB (jong urbaan, laag budget)	Stedelijk	alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	laag	5%	0%
JUMI (Jong, Urbaan, MiddenInkomen)		alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	midden	1,%	0%
Yuppies		alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	hoog	2%	0%
Geboren en getogen		gezinnen	laag en midden	6%	0%
Stads-elite		gezinnen	hoog	10%	0%
KISS (klein inkomen, stedelijke setting)		alleenstaanden en stellen 35 - 64 jaar	laag	6%	0%
Midlife, Mid-City		alleenstaanden en stellen 35 - 64 jaar	midden en hoog	8%	0%
Oudere eenvoud stedelijk		alleenstaanden en stellen 65+	laag	7%	0%
Stedelijk genieten		alleenstaanden en stellen 65+	midden en hoog	3%	0%
Vroeg Volwassen	Suburbaan	alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	laag	2%	0-5%
Veel voor weinig		alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	midden en hoog	2%	15-20%
Familie doorzon		gezinnen	laag en midden	4%	5-10%
Ruimte en Gemak		gezinnen	hoog	11%	20-25%
Jong geleerd, oud gedaan		alleenstaanden en stellen 35 - 64 jaar	laag	4%	0-5%
Woonerf Welgestelden		alleenstaanden en stellen 35 - 64 jaar	midden en hoog	7%	5-10%
Suburbane Senioren		alleenstaanden en stellen 65+	laag	7%	5-10%
Ruim(t)egenieters / zilveren rand		alleenstaanden en stellen 65+	midden en hoog	5%	10-15%
JOLO (JOng LOkaalgebonden)	Landelijk	alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	laag	1%	0%
Blijvers en Terugkeerders		alleenstaanden & stellen tot 35 jaar	midden en hoog	1%	0%
Rurale ruimtezoekers gezin		gezinnen	laag	1%	5-10%
Gegoed ruraal gezin		gezinnen	midden en hoog	4%	5-10%
Blijf-in-de-wijkers		alleenstaanden en stellen 35 - 64 jaar	laag	1%	0-5%

Stadsontwijkers / Off the (Urban) grid		alleenstaanden en stellen 35 - 64 jaar	midden en hoog	2%	0-5%
Landelijke eenvoud		alleenstaanden en stellen 65+	laag	2%	0%
Landelijke luxe		alleenstaanden en stellen 65+	midden en hoog	1%	0%

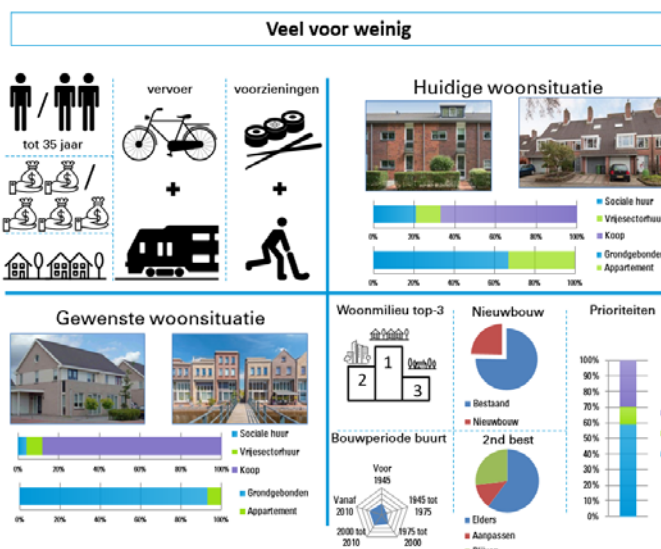
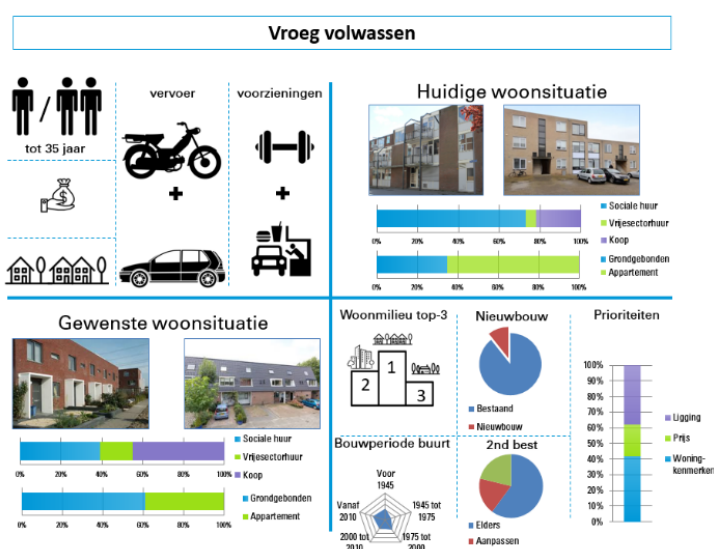
Bron: Stec Groep (2019). *Inkomensgrenzen: tot € 36.798 (laag), € 36.798 tot € 47.040 (midden) en € 47.040 + (hoog). ** indicatief op basis van Stec-doelgroepenindeling.

Op basis van onze analyses, het product en de ligging van Wilderszijde, vinden we primair de doelgroep die is georiënteerd op suburbane plekken kansrijk voor Wilderszijde. Over het algemeen gaat het om een doelgroep die kiest voor het gemak en comfort van nieuwbouw in een groene, sociaal georiënteerde nieuwbouwwijk binnen de invloedssfeer van de stad en voorzieningen.

Kansrijke doelgroepen Wilderszijde

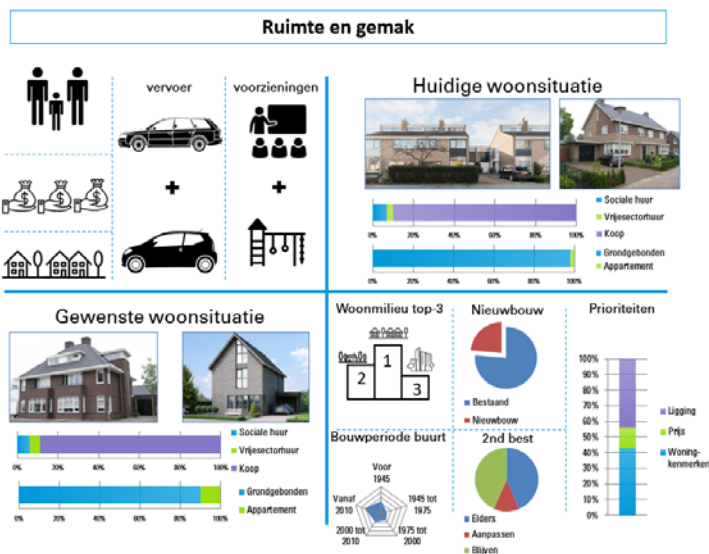
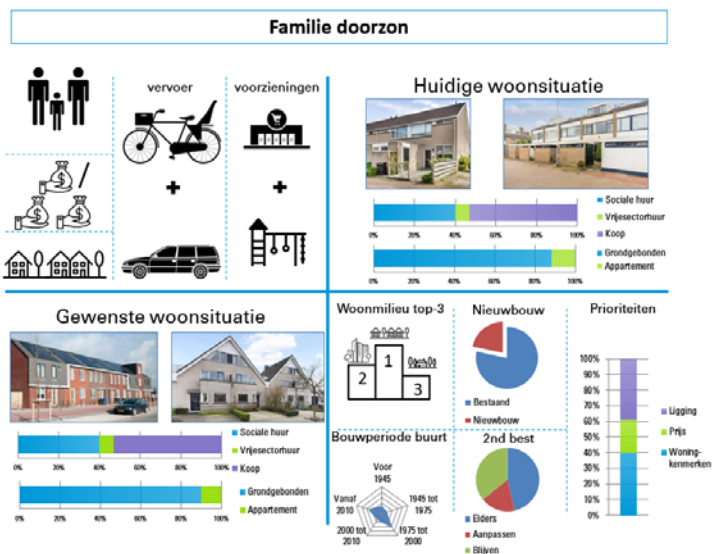
Hieronder lichten we de doelgroepen voor de grondgebonden woningen en appartementen toe, telkens met een bijbehorende algemene profielschets.

De **'vroeg volwassen'** doelgroep zijn jonge alleenstaanden en stellen met een laag inkomen die uit huis gaan of voor het eerst gaan samenwonen. De voorkeur van deze doelgroep gaat doorgaans uit naar een eengezinswoning, maar door hun beperkte bestedingsruimte zijn ze beperkt in hun woonkeuze. Voor alleenstaanden behoort een appartement ook tot de mogelijkheid. De vroeg volwassen doelgroep landt daardoor in het goedkope koopsegment of de sociale huur. Ze hechten waarde aan het hebben van een eigen auto, zodat werk in de regio goed bereikbaar is.

De **‘veel voor weinig’** doelgroep kiest vooral vanwege de relatieve betaalbaarheid ten opzichte van andere wijken in Lansingerland voor een grondgebonden nieuwbouwwoning in Wilderszijde. Zij maken een rationele afweging: in Wilderszijde krijgen ze meer vierkante meters voor hetzelfde bedrag; ‘value for money’. De **‘veel voor weinig’** doelgroep heeft een grote voorkeur voor een ruime grondgebonden woning. Ze landden daardoor in de grotere (koop) woningen in Wilderszijde, die ze dankzij hun goede financiële positie kunnen veroorloven. U maakt de woningen in Wilderszijde aantrekkelijk voor deze doelgroep door extra in te zetten op duurzaamheid.

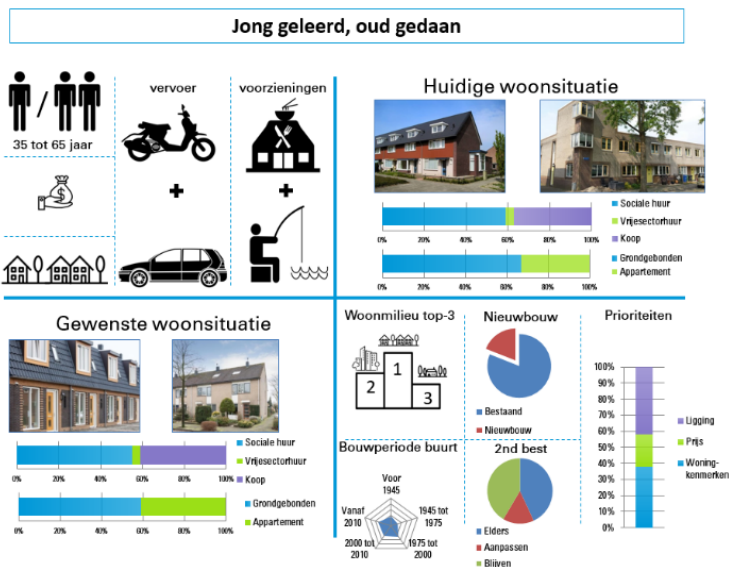
De **'familie doorzon'** (gezinnen met een laag en middeninkomen) kiezen voor een grondgebonden koopwoning in Wilderszijde omdat ze een volgende stap willen maken in hun woon carrière. Een deel van de 'familie doorzon' doelgroep woont nu in een sociale huurwoning maar wil naar een koop- of vrijesectorhuurwoning verhuizen, passend bij hun groeiende inkomen. Hun voorkeur gaat uit naar een grondgebonden koopwoning met een tuintje. Daardoor landen ze in de kleinere en daardoor betaalbare gezinswoningen in Wilderszijde. Het zijn auto georiënteerde gezinnen, afkomstig uit de directe omgeving. De aanwezigheid van scholen en andere voorzieningen maakt uw project aantrekkelijk voor deze doelgroep.

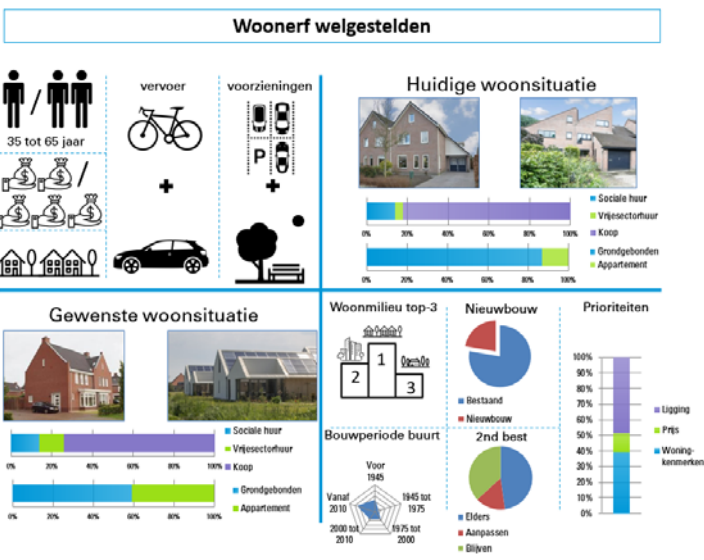
De 'ruimtezoekers voor de kinderen'

(gezinnen met een hoog inkomen) die voor een grondgebonden woning in Wilderszijde kiezen zijn gericht op luxe en comfort. Ze kiezen voor een grondgebonden woning met tuin en voldoende ruimte voor de kinderen. Het is een doelgroep die kiest voor karakter en eigenheid en heeft een grote voorkeur voor een koopwoning. Onderscheidende architectuur en een hoog afwerkingsniveau sluiten aan bij de eisen en levensstijl waaraan deze doelgroep haar identiteit ontleent. De buurt waar je woont, en de uitstraling van het huis, en de straat doen ertoe. Belangrijk ook is er te wonen met andere gezinnen die grofweg dezelfde verwachtingen hebben. Het comfort van nieuwbouw maakt dat zij voor Wilderszijde kiezen.

De groep **'Jong geleerd, oud gedaan'** zijn alleenstaanden en stellen van middelbare leeftijd met een laag inkomen. Ze zijn door het beperkte budget beperkt in de woonkeuze en tonen daarmee gelijkenis met de groep 'vroeg volwassen'. De 'Jong geleerd, oud gedaan' groep is auto georiënteerd en veelal woonachtig in een sociale huurwoning. Ze hechten veel waarde aan de wijk waarin ze wonen omdat familie en vrienden ook in dezelfde wijk wonen. Ze landen in Wilderszijde omdat ze elders geen sociale huurwoning kunnen bemachtigen, of juist kiezen voor het comfort van een nieuwbouwwoning.

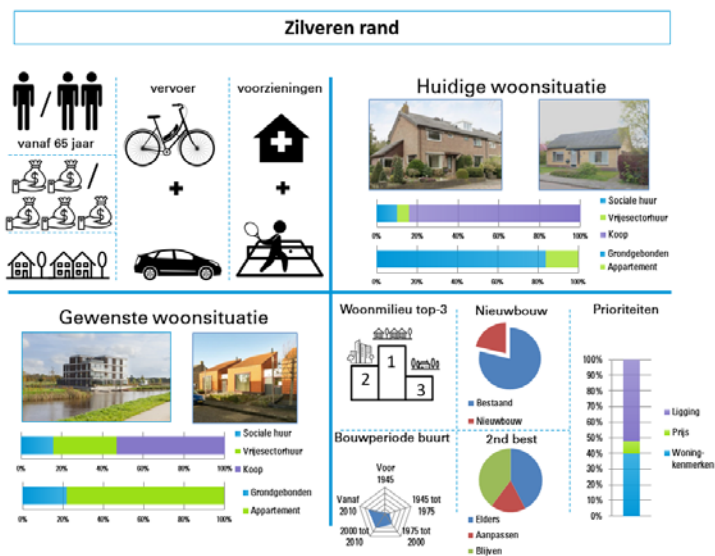

'Woonerf welgestelden' zijn alleenstaanden en stellen tussen de 35 en 65 jaar met een midden tot hoog inkomen. Ook voor hen is Wilderszijde een interessante locatie. Het gaat om relatief vermogende huishoudens (vaak tweeverdieners) met een of twee auto's. Zij zijn carrièregericht, suburbaan georiënteerd, en onderscheiden zich daarmee van de meer stedelijk georiënteerde alleenstaanden en stellen in dezelfde leeftijdscategorie. Een ruime woning met het oog op kinderen hebben zij niet nodig. Wel kiezen ze bewust voor de ruimte van een eengezinswoning met tuin, gelegen in een rustige en groene omgeving. In de buurt is het belangrijk dat je kunt sporten, en dat voorzieningen nabij zijn.

Naast hen die kiezen voor een grondgebonden woning, zal een deel van alleenstaanden en stellen tussen de 35 en 65 jaar met een midden tot hoog inkomen kiezen voor een appartement. Zij doen dit omdat ze geen omkijken willen hebben naar een tuin en het onderhouden van een grondgebonden woning. Wel geven ze de voorkeur aan appartementen met voldoende buitenruimte, vrij uitzicht en een rustige ligging. Ook zij zijn een auto georiënteerde doelgroep, waardoor voldoende parkeerruimte voor hen van belang is.

De 'ruim(t)je genietters / zilveren rand' zijn alleenstaanden en stellen vanaf 65 jaar met een midden tot hoog inkomen. Ze wonen nu nog in een grote vrijstaande woning die niet geschikt is als levensloopbestendige woning. Deze oudere huishoudens hebben in toenemende mate de voorkeur voor een appartement of gelijkvloerse woning (in het huursegment). Dit als resultaat van een afnemende vitaliteit en het feit dat men zorgeloos wil wonen zonder het onderhoud aan de woning of een tuin. Zij vinden een veilige omgeving en een hoogwaardig afgewerkt, ruim appartement van belang, evenals een goede autobereikbaarheid. De oudere huishoudens zijn doorgaans gesteld op een beschutte omgeving, maar wonen bij voorkeur op loopafstand van dagelijkse voorzieningen.

E: Vraagaming

Om de afzetkansen van Wilderszijde nader in beeld te brengen stellen we een vraagaming op. We confronteren de huishoudenstoe- en afname op basis van de Primos-prognose 2019, de verhuiscapaciteit van bestaande huishoudens op basis van WoON2015 en WoON2018 met de voorkeur voor een huur- of koopappartement. We doen dit op het niveau van de gemeente Lansingerland.

In de tabel hierna vindt u een inschatting van de potentiële vraag naar woningen, uitgesplitst naar huishoudentype. We doen dit wederom op basis van onze Stec-doelgroepen (hoofdstuk D). De aantallen zijn gebaseerd op de omvang, de te verwachten huishoudendynamiek (binnen 1 jaar) en de toe- en afname als gevolg van de demografische ontwikkeling van huishoudens in de periode 2019 tot en met 2029 op basis van de Primos prognose 2019. Een deel van deze huishoudens verkiest een woning in het bestaande aanbod boven nieuwbouw. Onderstaande tabel geeft echter wel een beeld van de totale vraagdruk in de gemeente Lansingerland.

Tabel E1: indicatie potentiële vraag per jaar naar woningen in Lansingerland

Doelgroep	Leeftijd en samenstelling	Inkomen*	Huishoudens 2019**	Ontwikkeling tot 2029**	Jaarlijks verhuisd	Voorkeur voor			Totale jaarlijkse potentiële vraag	
						SH	VSH	Koop	GGB	APP
Vroeg Volwassen	allst. & stel tot 35 jaar	laag	265	285	20 tot 25%	30 tot 35%	15 tot 20%	45 tot 50%	40 tot 50	20 tot 30
Veel voor weinig	allst. & stel tot 35 jaar	midden en hoog	1.280	1.380	20 tot 25%	5 tot 10%	5 tot 10%	85 tot 90%	290 tot 300	20 tot 30
Familie doorzon	gezinnen	laag en midden	1.325	1.445	5 tot 10%	35 tot 40%	10 tot 15%	45 tot 50%	100 tot 110	10 tot 20
Ruimtezoekers voor de kinderen	gezinnen	hoog	7.520	8.200	5 tot 10%	5 tot 10%	0 tot 5%	85 tot 90%	390 tot 400	50 tot 60
Jong geleerd, oude gedaan	allst. & stel 35 - 64 jaar	laag	1.010	1.150	5 tot 10%	60 tot 65%	0 tot 5%	30 tot 35%	30 tot 40	30 tot 40
Woonerf Welgestelden	allst. & stel 35 - 64 jaar	midden en hoog	2.545	2.890	5 tot 10%	10 tot 15%	5 tot 10%	75 tot 80%	100 tot 110	50 tot 60
Suburbane Senioren	allst. & stel 65+	laag	2.110	2.885	0 tot 5%	65 tot 70%	10 tot 15%	20 tot 25%	10 tot 20	110 tot 120
Ruim(t)egenieters / zilveren rand	allst. & stel 65+	midden en hoog	3.546	4.855	0 tot 5%	15 tot 20%	20 tot 25%	55 tot 60%	50 tot 60	150 tot 160
Totaal kansrijke doelgroepen			19.595	23.415					1.010 tot 1.090	440 tot 520
Overige doelgroepen			4.190	4.630					280 tot 300	30 tot 40
Totale potentiële vraag per jaar			23.785	28.045					1.290 tot 1.390	470 tot 560

Bron: TR 2019 en WoON2015, WoON2018. Bewerking Stec Groep (2019). Afronding kolom 4, 5, 10 en 11 op tientallen, kolom 5 t/m 9 op 5%. Hierdoor kunnen optellingen verschillen. *Inkomensgrenzen: tot € 36.798 (laag), € 36.798 tot € 47.040 (midden) en € 47.040 + (hoog).

** indicatief op basis van Stec-doelgroepenindeling.

Potentiële jaarlijkse marktvraag kansrijke doelgroepen Wilderszijde: circa 1.010 tot 1.090 grondgebonden woningen

Voor de periode 2019 tot 2029 (10 jaar) zien we een jaarlijkse potentiële marktvraag in Lansingerland naar circa 1.290 tot 1.390 grondgebonden woningen. Daarvan is een jaarlijkse potentiële marktvraag naar circa 1.010 tot 1.090 woningen afkomstig vanuit de kansrijke doelgroepen voor Wilderszijde.

Potentiële jaarlijkse marktvraag kansrijke doelgroepen Wilderszijde: circa 440 tot 520 appartementen

Voor de periode 2019 tot 2029 (10 jaar) zien we een jaarlijkse potentiële marktvraag in Lansingerland naar circa 470 tot 560 appartementen. Daarvan is een jaarlijkse potentiële marktvraag naar circa 440 tot 520 appartementen afkomstig vanuit de kansrijke doelgroepen voor Wilderszijde.

Let wel, het gaat om een potentiële marktvraag. Dit is de vijver waaruit u vist. Slechts een deel van de verhuiscapaciteit van huishoudens verhuist daadwerkelijk. Verder moet u huishoudens naar uw project verleiden. U concurreert immers met andere nieuwbouwprojecten in Lansingerland, die ook een deel van de koek afsnoepen. Ook concurreert u met woningen die vrijkomen bij mutatie in de bestaande bouw, hier gaan we in hoofdstuk G op in.

In hoofdstuk C concludeerden we al dat Lansingerland bouwt voor haar eigen behoefte (starters, doorstromers en reguliere instroom) en een 'extra' regionale behoefte. De extra instroom wordt veroorzaakt door plantekorten in de regio. Door het aanbodtekort (in de bestaande voorraad en in plannen) regio-breed concurreert u niet meer dan gemiddeld met nieuwbouwprojecten buiten Lansingerland, zoals Zestienhoven. Er is immers meer vraag dan aanbod, waardoor het aanbod onderling niet (of beperkt) concurreert.

F: Doorstroming

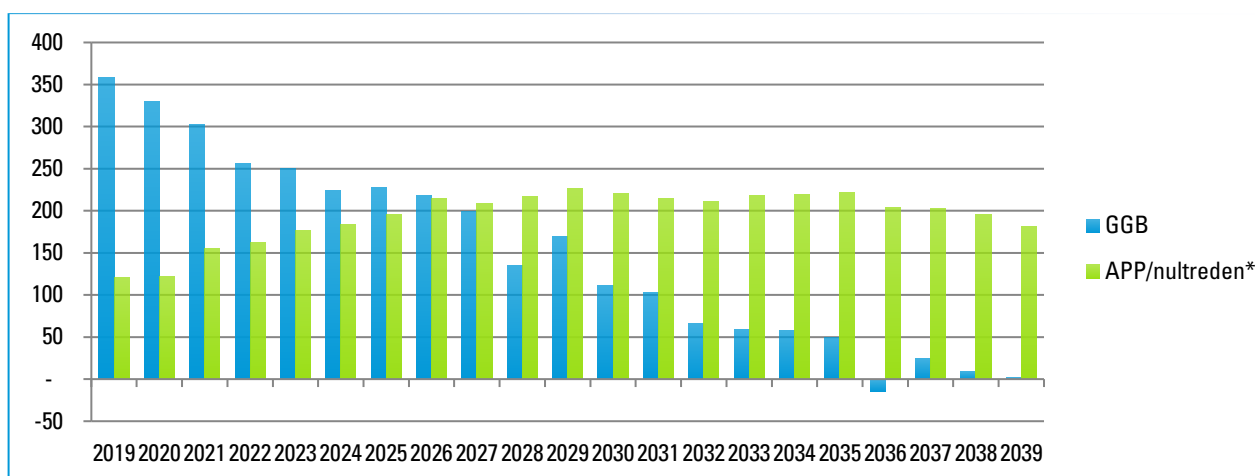
In dit hoofdstuk gaan we in op doorstroming in de woningmarkt in Lansingerland. Hiervoor hanteren we ons eigen Stec Doorstroommodel, waarin we de toekomstige woningmarktbehoefte simuleren. Dit doen we door vrijkomend aanbod met vraag te salderen met als resultaat de netto woningbehoefte.

Komende jaren een forse behoefte aan woningen, zowel grondgebonden als appartementen

In onderstaande figuur simuleren we de woningmarktbehoefte in de komende 21 jaar. Op basis van de huidige woningvoorraad (CBS, SysWov, WoON), huishoudensontwikkeling (Primos) en verhuis- en woonvoorkeuren (WoON) maken we een inschatting van de jaarlijkse vraag en het jaarlijkse aanbod door vrijkomend aanbod. Door vraag en aanbod te salderen ontstaat een beeld van de netto behoefte jaar-op-jaar. Conclusie van het model is dat er de komende jaren een forse behoefte is aan woningen, zowel grondgebonden als appartementen en levensloopbestendige woningen.

Op basis van de prognose van Trendprognose 2019, WoON2015, WoON2018, en Syswov 2017 kan een verwachting worden gegeven voor de komende 21 jaar. Dit doen we op basis van het doorstroommodel. Daarin worden de verschillende prognoses gecombineerd om over een langere termijn uitspraken te kunnen doen. Op basis van het model zien we voor de periode 2019 - 2039 een totale behoefte van circa 3.140 grondgebonden woningen en 4.070 appartementen/nultredenwoningen. Daarbij neemt de vraag naar grondgebonden woningen tot 2040 af, en neemt de vraag naar appartementen en nultredenwoningen⁴ jaarlijks toe. De vraag naar grondgebonden woningen blijft tot 2029 wel dominant.

Figuur F1: woningbehoefte over de periode 2019-2039 uitgesplitst naar woningtype

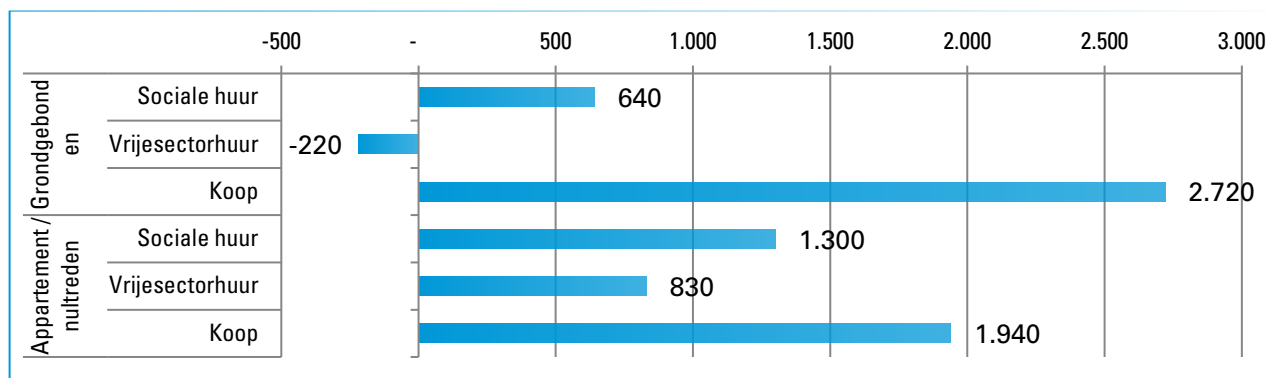
Bron: Trendprognose 2019, WoON2015, WoON2018, SysWov 2017, bewerking Stec Groep (2019). *Nultredenwoning: basisfuncties (woonkamer, kleuken, douche, toilet en minimaal 1 slaapkamer) zijn gelijkvloers. Dit kunnen zowel appartementen als grondgebonden nultredenwoningen zijn.

Opgeteld is de behoefte naar grondgebonden koopwoningen tussen 2019-2040 nog steeds het grootst. Tot 2040 verwachten we een behoefte van ruim 2.720 grondgebonden koopwoningen. Ook is er een grote behoefte aan grondgebonden sociale huurwoningen (640). De behoefte aan grondgebonden woningen in de vrijesectorhuur is negatief. Dit betekent niet dat er geen behoefte zal zijn, maar dat er binnen de huidige voorraad mogelijk al voldoende grondgebonden vrijesectorhuurwoningen aanwezig zijn om aan de vraag te voldoen.

⁴ Nultredenwoning: basisfuncties (woonkamer, kleuken, douche, toilet en minimaal 1 slaapkamer) zijn gelijkvloers. Dit kunnen zowel appartementen als grondgebonden nultredenwoningen zijn. Hierdoor zijn de woningen geschikt voor levensloopbestendige bewoning.

Voor appartementen is er tot 2040 voornamelijk een behoefte aan appartementen in het koopsegment (1.940), maar ook de behoefte aan appartementen in het sociale huursegment en de vrijsectorhuur is groot. Respectievelijk een behoefte van 1.300 om 830 appartementen.

Figuur F2: behoefte voor de periode 2019-2039 uitgesplitst naar type en eigendomsvorm

Bron: TR 2019, WoON2015, WoON2018, SysWov 2017, bewerking Stec Groep (2019).

UITLEG STEC-DOORSTROOMMODEL

Het doorstroommodel is een methode om de opgave in de woningmarkt te benaderen. Het is een dynamisch en vraaggestuurd model dat jaarlijks de vraag en het aanbod van woningen tegen elkaar afzet. De bestaande voorraad, het verhuisgedrag en demografische ontwikkelingen liggen hieraan ten grondslag. Het model simuleert de jaarlijkse in- en uitgaande verhuizingen op basis van verhuis- en woonwensen (WoON 2015 en WoON 2018). Zo ontstaat een vraag-aanbodconfrontatie die per saldo een jaarlijkse opgave oplevert. We gebruiken bewust een combinatie van WoON2015 en WoON2018 om conjuncturele effecten uit te vlakken.

Het doorstroommodel is een theoretische benadering. De uitkomsten moeten als indicatief worden beschouwd. Het is een ideaalscenario op basis van verhuis- en woonwensen en volledige keuzevrijheid. De woningmarkt is een aanbodmarkt, waardoor huishoudens in de praktijk ander gedrag kunnen vertonen dan op basis van hun woonwensen kan worden verwacht. Ook de neemt de betrouwbaarheid van demografische prognoses af naarmate we verder vooruit kijken.

Het doorstroommodel houdt enkel rekening met de woningvoorkeur van inwoners van Lansingerland. De voorkeur van instromende huishoudens van buiten Lansingerland is niet in het model verwerkt. Naar verwachting landen (oudere) huishoudens in Lansingerland vaker in een appartement dan instromende huishoudens uit de grotere marktregio. Deze huishoudens zijn vaker op zoek naar een (betaalbare) grondgebonden woning buiten de grote steden als Rotterdam en Den Haag. Toestroom van deze huishoudens zal de vraag naar grondgebonden woningen in Lansingerland doen toenemen.

BELANGRIJKSTE IMPLICATIES VOOR WILDERSZIJD:

- Vergrijzing van bevolking in Lansingerland zorgt voor toenemende vraag naar appartementen, ten koste van de vraag naar grondgebonden woningen. Dit biedt afzetkansen voor appartementen en levensloopbestendige nultredenwoningen in Wilderszijde.
- Door in Wilderszijde niet alleen koopwoningen maar ook woningen in de sociale huur en vrijsectorhuur te realiseren speelt u optimaal in op de (toekomstige) woningvraag van inwoners van Lansingerland.
- Door instroom van huishoudens uit de grotere marktregio (Rotterdam) kan de vraag naar grondgebonden woningen toenemen.

G: Afzetanalyse

Concurrentiepositie: voldoende marktruimte in Lansingerland om nog circa 70 tot 240 grondgebonden woningen per jaar extra af te zetten

Op basis van onze vraagaming in combinatie met de mutaties in de bestaande voorraad en de toevoeging van nieuwbouw verwachten we voldoende marktruimte om in Lansingerland nog 70 tot 240 extra grondgebonden woningen per jaar af te zetten. Hieronder lichten we dit toe:

- De totale potentiële jaarlijkse vraag naar grondgebonden woningen in Lansingerland is groot, circa 1.010 tot 1.090 woningen per jaar (zie tabel E1). Maar u concurreert bij het bedienen van die vraag met de bestaande voorraad en andere nieuwbouwprojecten.
- We verwachten dat er in geheel Lansingerland tot 2030 circa 3.710 grondgebonden woningen worden toegevoegd. Dit is inclusief de plancapaciteit in Wilderszijde en inclusief het deel onbekend en ambitie. Van al deze plannen betreft maximaal circa 80% harde plancapaciteit; 2.970 grondgebonden woningen. We verwachten op basis van de ambities voor Wilderszijde dat er circa 700 grondgebonden woningen extra worden toegevoegd. Daarmee komt de totale plancapaciteit waarmee we rekenen op 3.670 grondgebonden woningen, zo'n 310 tot 350 woningen per jaar.
- We verwachten dat circa 80% van alle plannen zal landen binnen een suburbaan woonmilieu. Daarmee komt de jaarlijkse toevoeging van grondgebonden woningen in een suburbaan woonmilieu in Lansingerland uit op 280 tot 310 woningen per jaar. We baseren ons hierbij op beschikbare gegevens over de plancapaciteit van de gemeente Lansingerland en de bij ons bekende nieuwbouwprojecten.
- Naast nieuwbouw dient er ook rekening te worden gehouden met de bestaande bouw. Op basis van de Lokale Monitor Wonen zien we circa 960 tot 1.060 mutaties in grondgebonden woningen in de gemeente Lansingerland in het afgelopen jaar. Uitgaande van een verminderde concurrentiepositie van de bestaande voorraad (gezien de betere kwaliteit van een nieuwbouwwoning) en het aandeel woningen in een suburbaan woonmilieu, gaan we ervan uit dat een grondgebonden nieuwbouwwoning met circa 60% van de vrijkomende voorraad in Lansingerland concurreert. De totale concurrentie van grondgebonden woningen in de bestaande bouw komt daarmee uit op zo'n 570 tot 630 grondgebonden woningen per jaar.
- Op basis van de vraag-/aanbodconfrontatie (zie onderstaande tabel) verwachten we voldoende marktruimte om in Lansingerland circa 70 tot 240 grondgebonden woningen per jaar af te zetten (indicatief). Het gaat daarbij om grondgebonden woningen in zowel het koopsegment, de vrijesectorhuur en het sociale huursegment. Houd daarbij rekening met concurrerend aanbod. Reken bij relatief veel tegelijkertijd in de markt komend aanbod met de bovenkant van de bandbreedte (zie volgende paragraaf voor een overzicht van concurrerende projecten en hun oplevermoment).

Tabel G1: jaarlijkse marktvraag versus aanbod grondgebonden woningen in Lansingerland

Jaarlijkse marktruimte voor grondgebonden woningen in Lansingerland					
	Min.	Max.	Concurrerend	Min.	Max.
Totaal jaarlijks aanbod				850	940
Mutaties bestaande voorraad (lokale monitor wonen)	960	1.060	60%	570	630
Toevoeging door nieuwbouw (op basis van plancapaciteit)	310	350	80%	280	310
Totale potentiële jaarlijkse vraag				1.010	1.090
Saldo (marktruimte)				70	240

Bron: Stec Groep (2019). Cijfers afgerond op 10-tallen.

Concurrentiepositie: voldoende marktruimte om in Lansingerland nog circa 10 tot 130 appartementen per jaar extra af te zetten

Op basis van onze vraagraming in combinatie met de mutaties in de bestaande voorraad en de toevoeging van nieuwbouw verwachten we voldoende marktruimte om in Lansingerland nog circa 10 tot 130 appartementen extra per jaar af te zetten. Hieronder lichten we dit toe:

- De totale potentiële jaarlijkse vraag naar appartementen in Lansingerland is groot, circa 440 tot 520 woningen per jaar (zie tabel E1). Maar u concurreert bij het bedienen van die vraag met de bestaande voorraad en andere nieuwbouwprojecten.
- We verwachten dat er in geheel Lansingerland tot 2030 circa 2.920 appartementen worden toegevoegd. Dit is inclusief de plancapaciteit in Wilderszijde en inclusief het deel onbekend en ambitie. Van al deze plannen betreft maximaal circa 80% harde plancapaciteit; 2.330 appartementen. We verwachten op basis van de ambities voor Wilderszijde dat er circa 300 appartementen extra worden toegevoegd. Daarmee komt de totale plancapaciteit waarmee we rekenen op 2.630 appartementen, zo'n 250 tot 280 appartementen per jaar.
- We verwachten dat circa 80% van alle plannen zal landen binnen een suburbaan woonmilieu. Daarmee komt de jaarlijkse toevoeging van appartementen in een suburbaan woonmilieu in Lansingerland uit op 200 tot 220 woningen per jaar. We baseren ons hierbij op beschikbare gegevens over de plancapaciteit van de gemeente Lansingerland en de bij ons bekende nieuwbouwprojecten.
- Naast nieuwbouw dient er ook rekening te worden gehouden met de bestaande bouw. Op basis van de Lokale Monitor Wonen zien we circa 310 tot 350 mutaties in appartementen in de gemeente Lansingerland in het afgelopen jaar. Uitgaande van een verminderde concurrentiepositie van de bestaande voorraad (gezien de betere kwaliteit van een nieuwbouwwoning) en het aandeel woningen in een suburbaan woonmilieu, gaan we ervan uit dat een nieuwbouw appartement met circa 60% van de vrijkomende voorraad in Lansingerland concurreert. De totale concurrentie van appartementen in de bestaande bouw komt daarmee uit op zo'n 190 tot 210 appartementen per jaar.
- Op basis van de vraag-/aanbodconfrontatie (zie onderstaande tabel) verwachten we voldoende marktruimte om in Lansingerland circa 35 tot 115 appartementen per jaar af te zetten (indicatief). Het gaat daarbij om appartementen in zowel het koopsegment, de vrijesectorhuur en het sociale huursegment. Houd daarbij rekening met concurrerend aanbod. Reken bij relatief veel tegelijkertijd in de markt komend aanbod met de bovenkant van de bandbreedte (zie volgende paragraaf voor een overzicht van concurrerende projecten en hun oplevermoment).

Tabel G2: jaarlijkse marktvraag versus aanbod appartementen in Lansingerland

Jaarlijkse marktruimte voor appartementen in Lansingerland					
	Min.	Max.	Concurrerend	Min.	Max.
Totaal jaarlijks aanbod				390	430
Mutaties bestaande voorraad (lokale monitor wonen)	310	350	60%	190	210
Toevoeging door nieuwbouw (op basis van plancapaciteit)	250	280	80%	200	220
Totale potentiële jaarlijkse vraag				440	520
Saldo (marktruimte)				10	130

Bron: Stec Groep (2019). Cijfers afgerond op 10-tallen.

Let op, de analyse in bovenstaande tabellen is indicatief en volgt uit een theoretische benadering. Door conjuncturele veranderingen kan de afzet in de praktijk mee- of tegenvallen.

In hoofdstuk C concludeerden we al dat Lansingerland bouwt voor haar eigen behoefte (starters, doorstromers en reguliere instroom) en een 'extra' regionale behoefte. De extra instroom wordt veroorzaakt door plantekorten in de regio. Door het aanbodtekort (in de bestaande voorraad en in plannen) regio-breed concurreert u niet meer dan gemiddeld met nieuwbouwprojecten buiten Lansingerland, zoals Zestienhoven. Er is immers meer vraag dan aanbod, waardoor het aanbod onderling niet (of beperkt) concurreert. Om die reden confronteren we de vraag in Lansingerland alleen met plannen binnen de gemeentegrenzen en niet met plannen daar buiten.

Afzetprognose Wilderszijde: circa 380 woningen per jaar

Op basis van de confrontatie van de vraagraming en het aanbod in de nieuwbouw als de bestaande voorraad berekenen we een afzettempo van circa 380 woningen per jaar in Wilderszijde, waarvan circa 265 grondgebonden woningen en 115 appartementen per jaar. Daarmee zijn de circa 3.500 geplande woningen in Wilderszijde in 9 a 10 jaar af te zetten.

We gaan daarbij uit van een verdeling van circa 70% grondgebonden woningen (2.450) en 30% appartementen (1.050) in het programma. De geplande 2.450 grondgebonden woningen in Wilderszijde beslaan circa 25% van het totale aanbod aan woningen in Lansingerland, voor appartementen is dat 23%. We verwachten dat een evenredig deel van de totale jaarlijkse vraag in Lansingerland op conto komt van Wilderszijde. Zie ook onderstaande tabel.

Tabel G3: afzetprognose woningen in Wilderszijde

	Aandeel in programma	Aantal woningen in Wilderszijde	Aandeel op totale plancapaciteit en aanbod bestaand	Totale jaarlijkse vraag	Gemiddelde afzet per jaar
Grondgebonden	70%	2.450	25%	1.010 tot 1.090	265
Appartementen	30%	1.050	23%	470 tot 560	115
Totale jaarlijkse afzetprognose					380

Bron: Stec Groep (2019). Cijfers afgerond op 10-tallen.

Concurrerende projecten

In onderstaande tabellen geven we een selectie van een aantal met Wilderszijde concurrerende projecten, zowel in Lansingerland als in de grotere marktregio Rotterdam en daarbuiten.

Tabel G4: Concurrerende projecten in Lansingerland

Project	Kenmerken	Prijsstelling	Concurrentiepositie project beter (+) of slechter (-) ten opzichte van Wilderszijde
Parkzoom, Bergschenhoek 	370 woningen gepland in periode 2019-2030 Type: rijwoning, vrijstaand, 2-1 kap, appartementen, beneden en boven woningen (starters) Dorpse opzet met veel groen en water. Kleine tot geen voortuinen, parkeren aan straatzijde of op tussengelegen parkeerhavens. Geen eigen voorzieningen, maar georiënteerd op centrum Bergschenhoek.	Rijwoning € 2.750 – 2.980 per m² v.o.n. BeBo woning € 2.360 – 2.710 per m² v.o.n.	+/-

Westpolder-Bolwerk (Gouden Buurten), Berkel en Roderijs 	Circa 1.400 woningen gepland in periode 2019-2030 Type: rijwoning, vrijstaand, 2-1 kap, appartementen, vrije kavels Waaronder ruim 400 appartementen Westpolder-Bolwerk heeft eigen voorzieningen en is gevarieerd aangelegd met een ruim, dorps en groen karakter.	Rijwoning € 2.810 – 3.510 per m² v.o.n. 2-1 kap € 3.250 – € 4.010 per m² v.o.n.	+
Meerpolder, Berkel en Roderijs 	Circa 128 woningen gepland in periode 2019-2030 Type: rijwoning, 2-1 kap, vrijstaand, appartementen, vrije kavels Enkel koopwoningen Ruim opgezette woonwijk, groot aandeel water. parkeren op eigen terrein, weinig functiemening.	Rijwoning € 2.440 – 2.700 per m² v.o.n. 2-1 kap € 3.555 – 3.870 per m² v.o.n. Vrijstaand € 4.180 – 4.540 per m² v.o.n.	-

Bron: projectwebsites (2019), bewerking Stec Groep (2019).

Tabel G5: Selectie van concurrerende projecten in en rond Lansingerland met suburbane en dorpse woonmilieu's

Project	Kenmerken	Prijsstelling	Concurrentiepositie project beter (+) of slechter (-) ten opzichte van Westergouwe
Esse Zoom, Nieuwekerk aan den IJssel 	Circa 550 woningen in verschillende woonbuurten. Type: vrijstaand, 2-1 kap, rijwoningen. Grote voortuinen maar ook kindvriendelijke straten. Wijk heeft geen eigen voorzieningen.		-
Koningskwartier fase 4, Zevenhuizen 	- Rij en hoekwoningen 161 tot 168 m²/ € 389.500 tot 465.000 v.o.n. 2-1 kap woningen 158 tot 172 m²/ € 449.000 tot € 535.000 v.o.n. - Vrijstaand 174 tot 193 m²/ € 565.000 tot 685.000 v.o.n. Project heeft minder goede (ov) verbindingen ten opzichte van Wilderszijde	Rijwoning € 2.420 - 2.770 per m² v.o.n. Twee-onder-een-kapwoning € 2.840 – 3.110 per m² v.o.n. Vrijstaand € 3.250 – 3.550 per m² v.o.n.	-

Rond de Brink fase 3, Moordrecht 	• Circa 320 woningen in plan 'Rond de Brink' • Tussenwoningen 123 tot 171 m² / € 287.500 tot € 415.500 Project heeft minder goede (ov) verbindingen ten opzichte van Wilderszijde	Rijwoning € 2.340 - 2.430 per m² v.o.n.	-
Rijswijk Buiten, Rijswijk 	• Circa 2.700 woningen. • Nadruk op grondgebonden woningen • Tussenwoning 221 m²/ € 544.200 v.o.n. • 2-1 kap woning 205 m²/ € 606.000 v.o.n. • (Half) vrijstaande woning 212 m²/ 636.000 v.o.n. Heeft stedelijker karakter ten opzichte van Wilderszijde	Tussenwoning € 2.460 per m² v.o.n. Twee-onder-een- kapwoning € 2.960 per m² v.o.n. (Half) vrijstaande woning € 3.000 per m² v.o.n.	+/-
Zuidplas, gemeente Zuidplas 	• Circa 9.000 woningen tot 2030, waarvan circa 1.900 tot 2025. • Plan voorziet in circa 5.000 woningen bij bestaande dorpen en een nieuw te bouwen dorp met circa 4.000 woningen.	n.b.	+/-
Park Harga, Schiedam 	• Ruim 500 woningen, zowel rijwoningen, 2-1 kap woningen, vrijstaande woningen en appartementen.	n.b.	+/-
De Kreek, Den Hoorn 	• 140 woningen, zowel rijwoningen, 2-1 kap woningen, vrijstaande woningen en appartementen. • Verschillende architectuurstijlen • Geen eigen voorzieningen	n.b.	-

Het Gildehof, Nootdorp 	• 116 woningen, zowel rijwoningen, 2-1 kap woningen, vrijstaande woningen en appartementen. • In historiserende stijl gebouwd. • Geen eigen voorzieningen.	n.b.	+/-
---	--	------	-----

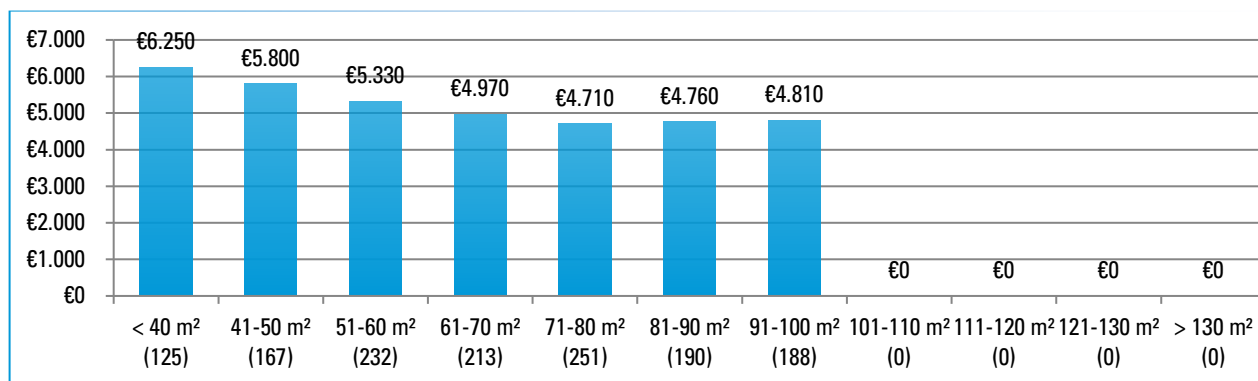
H: Prijsstelling

Hieronder werken we prijsanalyses van de koop- en huurmarkt in de gemeente Lansingerland uit.

Gemiddelde vraagprijs grondgebonden koopwoning ligt tussen € 2.980 en € 3.860 per m² gbo

Op basis van het huidige aanbod van grondgebonden koopwoningen (vanaf 70 m²) in Lansingerland op Huizenzoeker.nl zien we een gemiddelde vraagprijs die ligt tussen de € 2.980 en € 3.860 per m² gbo, zie onderstaande figuur. De vraagprijzen per m² gbo zijn redelijk gelijk tussen de diverse oppervlakteklassen. Het aantal cases per oppervlakteklasse verschilt echter wel flink. Voor woningen vanaf 170 m² ligt de prijs per m² gbo gemiddeld hoger dan de prijs voor kleinere woningen. Voor grondgebonden woningen in Wilderszijde adviseren we vierkante meterprijzen die boven de gemiddelde waarden in Lansingerland liggen. Dit is te verklaren doordat de nieuwbouwkwaliteit van uw project in combinatie met de ligging in Wilderszijde die hogere VON-waarden oplevert dan de gemiddelde vraagprijzen in bestaande bouw in Lansingerland.

Figuur H1: gemiddelde vraagprijs* per m² gbo aanbod grondgebonden koopwoningen Lansingerland

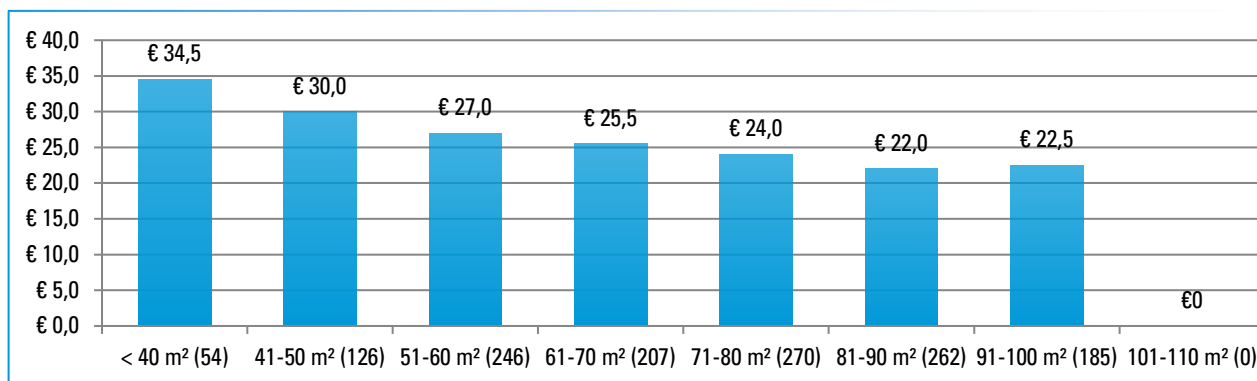

Bron: Huizenzoeker.nl (augustus 2019). Bewerking Stec Groep (2019). Cijfer tussen haakjes geeft aantal cases weer. Prijzen afgerond op € 10. *Exclusief parkeren en services.

Gemiddelde vraagprijs grondgebonden huurwoning ligt tussen € 9,5 en € 19,5 per m² gbo

Op basis van het huidige aanbod van grondgebonden huurwoningen in Lansingerland op Huizenzoeker.nl zien we een gemiddelde huurprijs die ligt tussen de € 9,5 en € 19,5 per m² gbo, zie onderstaande figuur. Door het beperkte aantal cases per oppervlakteklasse fluctueren de prijzen sterk. De huurprijzen die we adviseren voor nieuwbouwwoningen liggen lager dan de huurprijzen die blijken uit Huizenzoeker. Dit heeft er mee te maken dat huurwoningen die worden aangeboden op Huizenzoeker vaak door particulieren worden verhuurd. Zij hanteren doorgaans een relatief hoog risicoprofiel met bijpassende huurprijzen. We verwachten in Wilderszijde vooral investeringen van institutionele beleggers.

Figuur H2: gemiddelde vraagprijs* per m² gbo aanbod grondgebonden huurwoningen Lansingerland

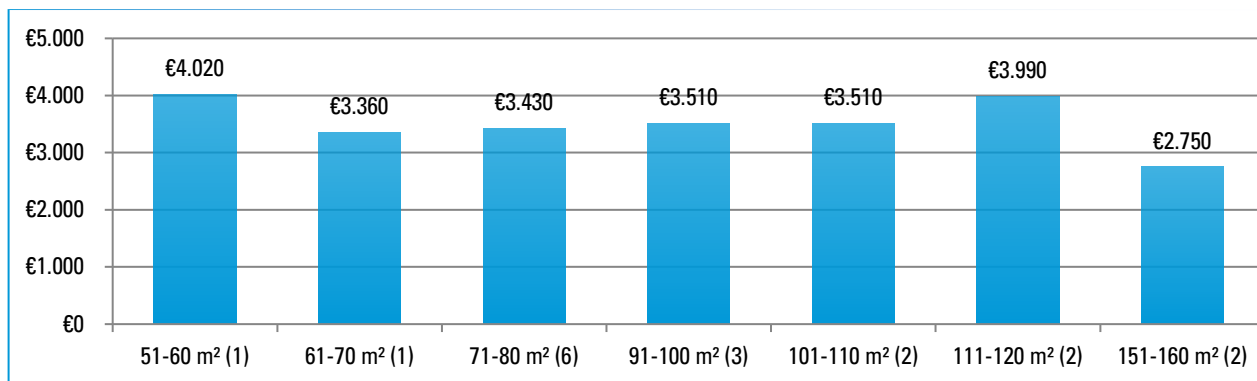

Bron: Huizenzoeker.nl (augustus 2019). Bewerking Stec Groep (2019). Cijfer tussen haakjes geeft aantal cases weer. Prijzen afgerond op € 0,50. *Exclusief parkeren en services.

Gemiddelde vraagprijs koopappartementen in Lansingerland ligt tussen € 2.750 en € 4.020 per m² gbo

Op basis van het huidige aanbod van koopappartementen in Lansingerland op Huizenzoeker.nl zien we een gemiddelde vraagprijs die ligt tussen de € 2.750 en € 4.020 per m² gbo, zie onderstaande figuur. Naarmate het aantal m² gbo toeneemt, daalt doorgaans de gemiddelde vraagprijs. Dit zien we echter niet in Lansingerland, mede door het geringe aantal cases. Voor de appartementen in Wilderszijde adviseren we vierkante meterprijzen die boven de gemiddelde waarden in Lansingerland liggen. Dit is te verklaren doordat de nieuwbouwkwaliteit van uw project in combinatie met de ligging in Lansingerland die hogere VON-waarden oplevert dan de gemiddelde vraagprijzen in bestaande bouw in Lansingerland.

Figuur H3: gemiddelde vraagprijs* per m² gbo huidig aanbod koopappartementen Lansingerland

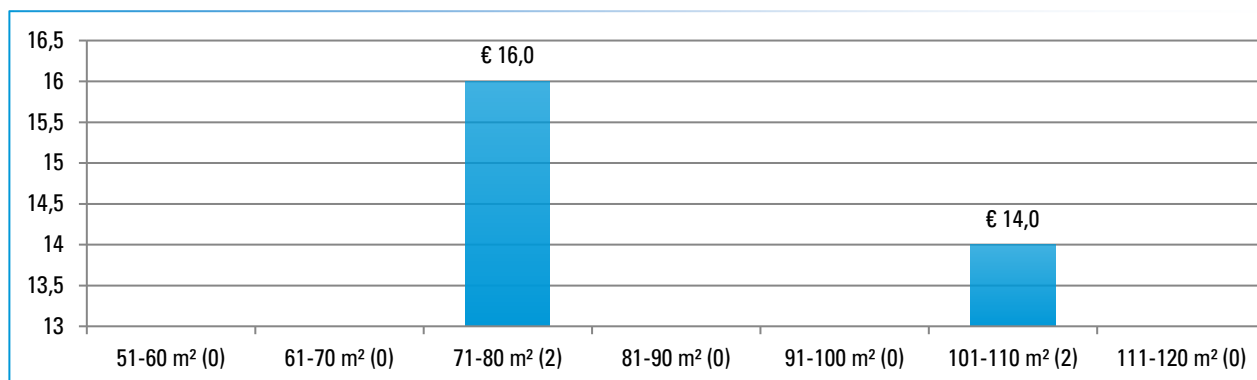

Bron: Huizenzoeker.nl (augustus 2019). Bewerking Stec Groep (2019). Cijfer tussen haakjes geeft aantal cases weer. Prijzen afgerond op € 10. *Exclusief parkeren en services.

Gemiddelde vraagprijs huurappartementen ligt op ruim € 15 per m² gbo, weinig cases in Lansingerland

Op basis van het huidige aanbod van huurappartementen in Lansingerland op Huizenzoeker.nl zien we een gemiddelde huurprijs die ligt op zo'n € 15 per m² gbo. Dit is gebaseerd op slechts 4 cases en daarmee onvoldoende representatief. Huurprijzen op Huizenzoeker liggen doorgaans relatief hoog door veel particulier aanbod. Deze woningen zijn vaak hoger geprijsd, onder andere doordat servicekosten inclusief zijn en deze partijen doorgaans meer risico nemen. De huurprijzen die we adviseren liggen daardoor lager dan de huurprijzen die blijken uit Huizenzoeker.

Figuur H4: gemiddelde vraagprijs* per m² gbo huidig aanbod huurappartementen Lansingerland

Bron: Huizenzoeker.nl (augustus 2019). Bewerking Stec Groep (2019). Cijfer tussen haakjes geeft aantal cases weer. Prijzen afgerond op € 0,50. *Exclusief parkeren en services.

Onderstaand overzicht toont een aantal individuele referenties ter onderbouwing van ons prijsadvies.

Tabel H1: selectie van koopreferenties in Lansingerland

Adres	Type	Transactieprijs of vraagprijs(*)	Woon-oppervlak (m² gbo)	Prijs/m²
Henk Barnardsingel 12, Berkel en Rodenrijs	Tussenwoning	*€ 400.000 k.k.	132	€ 3.030
Bouwnummer 120, Bergschenhoek	Tussenwoning	€ 240.000 v.o.n.	90	€ 2.670
Bouwnummer 113, Bergschenhoek	Tussenwoning	€ 339.750 v.o.n.	116	€ 2.930
Brandemeerplantsoen 25, Berkel en Rodenrijs	Eindwoning	*€ 409.000 k.k.	120	€ 3.410
Bouwnummer 117, Bergschenhoek	Appartement	€ 192.500 v.o.n.	55	€ 3.500
Bouwnummer 14, Bergschenhoek	Appartement	€ 275.000 v.o.n.	86	€ 3.200
Molenwerfstraat 21, Berkel en Rodenrijs	Appartement	€ 382.500 k.k.	94	€ 4.070

Bron: Funda (2019). Indien transactieprijs onbekend dan laatste vraagprijs weergegeven, aanduiding met *.

Tabel H2: selectie van huurreferenties in Lansingerland

Adres	Type	Huurprijs	Woon-oppervlak (m² gbo)	Prijs/m²
Veluwemeerplantsoen 1, Berkel en Rodenrijs	Tussenwoning	€ 1.750	142	€ 12,3
Klapwijkse Zoom 8-82 en 45-91, Berkel en Rodenrijs	Tussenwoning	€ 1.080 tot € 1.250	120	€ 9 - € 10,4
Klapwijkse Zoom 79, Berkel en Rodenrijs	Appartement	€ 1.450	76	€ 19,1
Smitshoek 60, Bergschenhoek	Appartement	€ 1.500	83	€ 18,1
De Kruin 7, Bergschenhoek	Appartement	€ 1.450	103	€ 14,1

Bron: Funda (2019). Indien transactieprijs onbekend dan laatste vraagprijs weergegeven, aanduiding met *.

BIJLAGE 3: FACTSHEET ONDERWIJS

Essentie: In Wilderszijde is het onderwijs gericht met het oog op de toekomst

Toelichting: Een wijk waarin leerlingen en ouders goed basis- en voortgezet onderwijs dichtbij huis tot hun beschikking hebben. Waar het onderwijs in de gemeente aansluit bij de veranderende behoefte en wensen van de samenleving in onderwijsconcepten. Waar gemeente en onderwijs samen zorgen voor een sluitende ondersteuning voor kinderen die een extra zetje in de rug nodig hebben. En waar kinderen, ook diegenen die meer aankunnen, worden uitgedaagd om het maximale uit zichzelf te halen. Achterstanden en leerproblemen pakken we snel en adequaat aan. Jongeren hebben toegang tot de beste onderwijsinstellingen, ook buiten Lansingerland. Verder hebben ze, door een sterke samenwerking tussen VMBO, MBO en het lokale bedrijfsleven, duidelijke carrièremogelijkheden in de regio. Tot slot sluit het onderwijs door (technologische) innovatie aan bij een snel veranderende wereld en bereidt het onze jongeren voor op een toekomst in deze wereld.

Voorgesteld besluit:

- 2 Basisscholen - waarbij voor 953 leerlingen wordt uitgegaan van 5.200m² op basis van één bouwlaag per school. Meerlaags is mogelijk. Volgens de leerlingenprognose 2019 Lansingerland zijn er in Wilderszijde twee of drie basisscholen nodig. De prognose geeft een stijgende lijn van 85 leerlingen in 2023 naar 953 leerlingen in Wilderszijde in 2039.
 - Basisscholen in verbinding met de wijk (multifunctioneel gebruik)
 - Nieuw onderwijsconcept (modern en innovatief), op basis van een behoefte analyse besluit de gemeente welke school er in Wilderszijde komt. Bij aanmelding van schoolbesturen van dezelfde richting (katholiek, openbaar, protestant-christelijk, etc.) kan geen keuze worden gemaakt door de gemeente, en dienen schoolbesturen hier onderling uit te komen¹
 - 'Campus' van voorzieningen
 - Zorg in scholen
 - Energieneutraal. Over een geheel jaar bekeken levert de school net zoveel energie als wordt verbruikt.
- BSO – maakt onderdeel uit van de basisscholen, waardoor geen extra ruimte nodig is (2x 210m²)
- Groenblauw schoolplein opengesteld voor de buurt, van 600m² per school. Aandachtspunt hierbij is dat één van de uitgangspunten in het IHP (Integraal huisvestingsplan primair onderwijs) is, dat schoolpleinen geen functie hebben voor de buurt, tenzij. Het schoolplein kan mogelijk gecombineerd worden als de twee scholen bij elkaar worden gebouwd. Het schoolplein dient passend ingericht te worden als buitenruimte. De invulling daarvan is vrij.
- KDV/ PSZ – 4x 210m²
- De ligging van deze voorzieningen op ongeveer 100 meter van de snelweg/ 50 meter van provinciale weg.
- Kiss & Ridestroken bij scholen/ kinderdagverblijven.

¹ Door het wetsvoorstel Ruimte voor nieuwe scholen heeft de gemeente vrijwel geen inspraak meer bij het bepalen van het stichten van nieuwe scholen in de gemeente (2 september 2019 behandeling Tweede Kamer)

Afwegingen:	
Gemeente: - De gemeente kiest voor een divers aanbod van kwalitatief sterk onderwijs dichtbij huis Wijkniveau: - Openstellen van het schoolplein zorgt voor verbinding met de wijk en minder ruimtebeslag (zie uitgangspunt IHP hierboven) - Groenblauwe schoolpleinen dragen bij aan de klimaatadaptie opgave - Multifunctioneel gebruik van schoolgebouwen zorgt voor verbinding met de wijk en minder ruimtebeslag - Scholenbouw op 1 locatie in de wijk kost minder en is meer toekomstbestendig, scholen verspreiden in de wijk kan zorgen voor meer levendigheid Op gebouwniveau: - Flexibele indeling van schoolgebouwen zorgt voor toekomstbestendigheid - Energieneutrale schoolgebouwen zorgen voor lagere exploitatiekosten Consequenties Tijd en Geld - Scholenbouw afhankelijk van fasering woningbouw - Scholenbouw afhankelijk van bouw sportvoorziening - Scholenbouw afhankelijk van proces tot keuze welke scholen zich vestigen in Wilderszijde - Ca. € 125.000 per basisschool jaarlijks aan kapitaallasten	
Kaderstellende documenten	Ambities
Wilderszijde - Ambitiedocument Wilderszijde - Nota van uitgangspunten Gemeente - Visienota Onderwijs - Verordening Voorzieningen Huisvesting Onderwijs - Integraal Huisvestingsplan Nationale programma's: - Wet op het primair onderwijs - Wet passend onderwijs - Wet innovatie en kwaliteit kinderopvang	Ambitiedocument Wilderszijde: - Maatschappelijke initiatieven in de openbare ruimte - Groen en water als woonkwaliteit - Kinderdagverblijven, basisscholen, sportvoorzieningen, moestuinen en recreatief knooppunt met horeca liggen centraal in de wijk Nota van uitgangspunten: - Realiseren van twee basisscholen, een buitenspeelsterrein en twee gymzalen, onder andere met een permanente huisvesting van Wolfert Pro - Mogelijk maken van nieuwe onderwijsvormen. Er vindt geen menging plaats van school- met woonfuncties. - Niet-woonfuncties dragen bij tot levendigheid van de wijk - Relaties leggen met de functies die in het gebied al aanwezig zijn: de scholen, de moskee, het gemeentehuis, ... - Voorzien van gemengde bouwblokken, met wonen en ander programma, in de zones met de hoogste densiteit. Bijvoorbeeld levendigheid in de avonduren en in de weekenden door meervoudig gebruik van de publieksgerichte functies. Zo kunnen bijvoorbeeld leegstaande schoolpanden buiten schooltijd benut worden door het verenigingsleven.

- Het afboorden van de publiek-private grens wordt zoveel mogelijk op een natuurlijke manier gerealiseerd, waarin de klimaatadaptieve ontwikkeling worden doorgetrokken.
- Laat de voorzieningen op een logische manier aansluiten op de publieke ruimte structuur. Ze laden de publieke ruimtes op en zorgen voor extra activering en ontmoeting.

Visienota Onderwijs:

- Voorzien in kwalitatief sterk onderwijs dichtbij huis
- Gemeente en onderwijs organiseren ondersteuning op maat
- Ondersteuning organiseren we dichtbij school
- Basisscholen, BSO, KDV, sport en cultuur vormen een netwerk van voorzieningen in de wijk
- Mogelijkheden benutten om andere onderwijsconcepten aan te bieden
- Burgemeester en wethouders dragen er zorg voor dat er in een gemeente voldoende voorzieningen in aantal en spreiding zijn waar kinderen met een risico op een achterstand in de Nederlandse taal deel kunnen nemen aan voorschoolse educatie
- Onderwijsachterstanden, waaronder taalachterstanden, van kinderen vroegtijdig te signaleren en te bestrijden
- Verordening Voorzieningen Huisvesting Onderwijs, Integraal Huisvestingsplan en Wet op het primair onderwijs:
- Zorgplicht voor het voorzien van adequate huisvesting voor het onderwijs
- Een divers onderwijsaanbod in de breedste zin van het woord
- Multifunctionaliteit
- Zorg voor leerlingen
- Integraal en kwalitatieve huisvesting van onderwijs

Wet passend onderwijs:

- Alle kinderen een plek krijgen op een school die past bij hun kwaliteiten en mogelijkheden

Wet innovatie en kwaliteit kinderopvang:

- De ontwikkeling van het kind centraal
- Veiligheid en gezondheid
- Stabiliteit en pedagogisch maatwerk
- Kinderopvang is een vak

Beleid	Ontwikkelingen	Onderzoeken	Raakvlakken
• Visienota Onderwijs • Integraal Huisvestingsplan • Onderwijsachterstandenbeleid	• Lichte stijging van het aantal leerlingen dat naar het basisonderwijs gaat in Lansingerland, voor de lange termijn (2039) wordt een daling van ongeveer 500 leerlingen verwacht (Bergschenhoek: stabiel, waarna een lichte daling, Berkel en Rodenrijs: lichte groei, waarna een lichte daling, Bleiswijk: stabiel, waarna een sterke daling) • Energieneutrale schoolgebouwen en frisse scholen • Integrale kindcentra • Groenblauwe schoolpleinen • Flexibele en innovatieve inrichting • Nieuwe onderwijsconcepten dan alleen standaard onderwijs in leslokalen	• Leerlingenprognoses 2019 • Schouw schoolgebouwen HEVO 2019	• Openbare ruimte • Kunst en cultuur • Sport • Maatschappelijke voorzieningen • Zorgvoorzieningen • Mobiliteit • Duurzaamheid

BIJLAGE 4: FACTSHEET GEZONDHEID EN PARTICIPATIE

Essentie: Een gezonde, energieke en betrokken samenleving in Wilderszijde

Toelichting: Een sterke samenleving is ondernemend, neemt verantwoordelijkheid, heeft oog voor kwetsbaren en kan tegen een stootje. Wij zien deze kracht in onze samenleving en we stimuleren dat iedereen daarin meedoet en zijn plek heeft, jong en oud, arm en rijk, ongeacht afkomst, geaardheid of geloofsovertuiging. Die kracht is van grote waarde voor de gezondheid en het welbevinden van onze inwoners. (bron: beleidsplan sociaal domein Lansingerland 2018 – 2022, Versterken van Veerkracht)

Voorgesteld besluit:

- In Wilderszijde een gezondheidscentrum (950 - 1500 m²) voor eerstelijnszorg te realiseren. Het gezondheidscentrum biedt ruimte voor minimaal 3 huisartsen, een kleine apotheek, fysiotherapie, tandartsen en enkele spreekkamers voor diverse disciplines, zoals wijkverpleging, maatschappelijk werk, diëtetiek en inkomensondersteuning.
- In Wilderszijde ruimte te creëren voor ontmoeting (zie ook kunst en cultuur) en bij de inrichting van de openbare ruimte rekening te houden met (jongere) ouderen en mensen met een beperking.

Afwegingen:**Gemeente:**

Het bieden van een geclusterd aanbod aan eerstelijns gezondheidszorg heeft voordelen, maar is sterk afhankelijk van de visie op gezondheid door de deelnemende partijen. De zorg is sterk in ontwikkeling, waardoor de vraag naar ruimte anders ligt dan bijvoorbeeld 10 jaar terug. Zo is een apotheek vaak niet alleen meer een balie en een magazijn, maar zijn er ook spreekkamers voor bloeddrukmeting, consult over medicatie etc. Een dergelijke verschuiving van functies zien we ook bij huisartsen en fysiotherapeuten. Van een functie als maatschappelijk werk verwachten wij dat zij zo dicht mogelijk bij de inwoners werken. Dat betekent dat zij de beschikking moeten hebben over een spreekkamer in de wijk. Dat kan in een gezondheidscentrum, maar ook op een school.

Wijkniveau:

Een wijk van 8000 inwoners, met een combinatie van gezinnen, jongeren en ouderen vraagt om de fysieke aanwezigheid van eerstelijnszorg, met minimaal huisartsenzorg, aangevuld met een combinatie van de voorgestelde disciplines.

Op gebouwniveau:

Een gebouw voor eerstelijnszorg vraagt tussen de 950 en 1500 m². Dat kan in meerdere lagen, mits er een lift aanwezig is.

Financieel

Er is altijd veel concurrentie op de eerstelijnszorg markt. Dat maakt het altijd lastig om de belanghebbenden bij elkaar te krijgen en vooral te houden! Dit is een belangrijk aandachtspunt. Het opzetten van een gezondheidscentrum vergt een gespecialiseerde adviseur.

NB. Voor het opzetten van het gezondheidscentrum Berkel en Rodenrijs heeft de gemeente een voorfinanciering gedaan voor de adviseur. Het gezondheidscentrum Parkzoom is een particulier initiatief van een huisarts. Het kost moeite om dit gezondheidscentrum vol te krijgen. Voor het gezondheidscentrum Bleiswijk heeft de eigenaar van het complex afspraken gemaakt met individuele zorgaanbieders en de gemeente heeft garant gestaan voor de verhuur van een aantal vierkante meters. Dat betekende dat de gemeente huurders moest gaan zoeken. Dat is geen gewenste situatie.

Planning

Een ander belangrijk aspect is tijd. Het neerzetten/ openen van een gezondheidscentrum moet samenvallen met een bepaald volume aan wijkbewoners. Als er nog geen huisartsen beschikbaar zijn, zoeken de bewoners bij bestaande huisartsen. Die praktijken zitten echter vol. Opnieuw geldt dat dit werk is voor een gespecialiseerde adviseur.

Kaderstellende documenten	Ambities
- Ambitiedocument Wilderszijde - Nota van uitgangspunten (2017) Wetten en landelijke programma's: - Wet maatschappelijke ondersteuning - Jeugdwet - Participatiewet - Wet publieke gezondheid - Preventienota 2016 - 2019 - Omgevingswet (2021) Lokaal beleid: - Beleidsplan sociaal domein 2018 – 2022 Lansingerland, Versterken van Veerkracht (2018)	Ambitiedocument Wilderszijde: - Verbondenheid met de omgeving en verbinding tussen bewoners onderling. - faciliteiten centraal te organiseren aan een bereikbaar, rustig en veilige tussenruimte - landschap van ontmoetingen Nota van uitgangspunten - De niet-woonfuncties dragen bij aan de levendigheid in de wijk - Dubbelgebruik van niet-woonvoorzieningen, zoals gezondheidscentrum, schoolgebouwen, schoolpleinen Beleidsplan sociaal domein 2018 – 2022 Lansingerland, Versterken van Veerkracht - Kinderen kunnen veilig en gezond opgroeien - Volwassenen zijn financieel onafhankelijk, kunnen voor zichzelf zorgen, investeren in hun eigen netwerken en in de samenleving. - Ouderen blijven zo zelfstandig mogelijk functioneren, wonen en meedoen in de samenleving. Landelijk programma Langer thuis - Het uitgangspunt is de wens van ouderen om zo lang mogelijk op een goede manier zelfstandig te kunnen blijven wonen, met ondersteuning, zorg en in een woning die aansluit bij hun persoonlijke behoeften. - Het bieden van een samenhangend ondersteunings- en zorgaanbod, dat is afgestemd op de individuele wensen en behoeften aan ouderen. - Het bieden van een samenhangend ondersteuningsaanbod voor mantelzorgers. - Het realiseren van voldoende mogelijkheden om woningen aan te passen en voldoende aanbod van geschikte woningen voor ouderen, onder andere door het stimuleren van nieuwe woonzorgarrangementen Landelijke preventienota

	- Gemeenten kunnen gezondheidswinst boeken en gezondheidsverschillen effectief verkleinen door een brede en duurzame aanpak in de buurt of wijk, samen met lokale partijen en met een actieve rol voor de burgers zelf. Omgevingswet - Het bieden van een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving		
Beleid	Ontwikkelingen	Onderzoeken	Raakvlakken
- Beleidsplan sociaal domein 2018 – 2022 Lansingerland, Versterken van Veerkracht (2018) - Scoren met Sport, sportvisie Lansingerland (2019)	Gezonde leefstijl is een trend die steeds verder toeneemt. Er is meer behoefte aan voedsel uit de directe omgeving en bewegen, ingepast in het dagelijks leven. Meer in de omgeving. Zelforganisatie: inwoners nemen steeds vaker zelf het initiatief om zorg en ondersteuning te organiseren. Bezorging en afhalen van boodschappen en pakketten: Zeker gezinnen zullen meer en meer gebruik maken van deze diensten. Voor de vitale ouderen kan het doen van een boodschap in de buurt een mogelijkheid bieden om anderen te ontmoeten. Daarmee kun je ook levendigheid in de wijk behouden. Alternatieven voor buurthuizen. Wij denken bijvoorbeeld aan een paviljoen in het groen (zie verder kunst en cultuur) Mantelzorg dicht bij de mantelzorger: het zelf organiseren leidt er ook toe dat mantelzorgers proberen bijvoorbeeld zorgvragende ouders in de buurt te huisvesten. In sommige gevallen regelen zij zelf een mantelzorgwoning op eigen grond. Het aantal mensen met dementie groeit. Dat vraagt iets van de samenleving, maar de inrichting van de openbare ruimte kan bijdragen aan het langer thuis wonen met dementie. Verzorgingshuizen ('bejaardenhuizen') zijn verdwenen. Er zijn nog wel verpleeghuizen, maar die bieden alleen plek aan mensen met een zeer zware zorgvraag. Als thuis wonen echt niet meer gaat.		Er ligt een nauwe relatie tussen de woning en de woonomgeving en de zorg voor de toekomstige bewoners. De ontmoeting als rode draad tussen de beleidsvelden zorg, ondersteuning, sport, kunst en cultuur en de inrichting van de openbare ruimte (Omgevingsvisie)

BIJLAGE 5: FACTSHEET SPORT

Essentie: Alle inwoners van Wilderszijde (kunnen) sporten, spelen en bewegen

Toelichting: Lansingerland heeft alles in zich om in 2030 de sportiefste gemeente van de regio te zijn. We hebben een rijk verenigingsleven, prachtige sportaccommodaties en een grote groene buitenruimte. En we hebben al heel veel sportende inwoners. Lansingerland heeft sportvoorzieningen die in de wijde omgeving bekend zijn. Mooi aangelegd en goed onderhouden. Dat willen we zo houden, ook als we nog verder groeien de komende jaren. Maar ons ware kapitaal zit in de sportverenigingen. Zij zorgen er met talloze vrijwilligers voor dat onze inwoners een ruime keuze hebben aan sporten spelmogelijkheden. Binnen en buiten. Voor jong en oud. De komende tijd vragen we onze sportverenigingen nog meer. We vragen ze om mee te ontwikkelen, zowel met de groei van het aantal inwoners als met de maatschappelijke opdrachten die we allemaal hebben. Bijvoorbeeld door ruimte te maken voor mensen met een beperking of oog te hebben voor kwetsbare oud-leden en hun mantelzorgers.

Voorgesteld besluit:

1. Minimaal 3 zaaldelen voor bewegingsonderwijs uitgaande van een sporthal van 1.100m² of kleinere gymzalen
2. Sport- en beweegplekken in de openbare ruimte voor jong en oud (sporttoestellen, jeu de boules, etc.)
3. Speelplekken :
 - Speelplekken en spelaanleidingen voor kleuters/ peuters op maximale loopafstand van 100 meter (straat/ blok)
 - Speelplekken en spelaanleidingen voor kinderen (buurt)
 - Speelplekken en spelaanleidingen voor tieners (wijk/ dorp)
 - Groen en water speelplekken en spelaanleidingen
 - Open speelplekken en spelaanleidingen
 - Speelplekken en spelaanleidingen verspreid over de wijk, maar in verbinding met elkaar
4. Het faciliteren van gezond bewegen in de openbare ruimte door elementen als:
 - Tennisveldje, voetbalveldje, openbare gym, jeu de boulesbaan, trampolines met valtegels in het park
 - Inwoners stimuleren tot bewegen met de inrichting van de openbare ruimte, zoals bijvoorbeeld de pianotrap in Rotterdam
 - Tegelroute voor beweging met lijntjes met 100, 200, 300 meter enz.
 - Voetbalveldjes niet bij water of huizen

Kaderstellende documenten	Ambities
Wilderszijde • Ambitiedocument Wilderszijde • Nota van uitgangspunten Gemeente • Scoren met sport Nationale programma's: • Nationaal sportakkoord • Wet op het primair onderwijs	Ambitiedocument Wilderszijde: • Maatschappelijke initiatieven in de openbare ruimte • Groen en water als woonkwaliteit • Kinderdagverblijven, basisscholen, sportvoorzieningen, moestuinen en recreatief knooppunt met horeca liggen centraal in de wijk • Zelfbeheer van de openbare ruimte • Dichtbij huis recreëren • Groene inrichting om te kunnen spelen, sporten, wandelen en ontspannen • Goede fietsroutes • Concentraties van voorzieningen, speelplekken, mobiliteitsaanbod of zelfs bezorgplaatsen geven extra aanleidingen voor sociale cohesie • Op straat/ buurtniveau zijn er de plekken van kort dagelijks gebruik, zoals speeltuintjes • Op wijkniveau zijn er de plekken voor langdurig en wekelijks gebruik, zoals speelparken Nota van uitgangspunten: • Maak ontmoetingsplekken en plan speelvoorzieningen voor de jeugd. Deze ruimtes zijn niet alleen functioneel, maar ook kwalitatief hoogwaardig ingericht. Er is minstens een speelaanleiding voor de allerkleinsten in iedere buurt (maximale loopafstand 100 meter). • Realiseer een buitenspeelsterrein en twee gymzalen voor het basisonderwijs • Sportaccommodaties zijn er afdoende aanwezig in de nabije omgeving • Laat de groenstructuur in de wijk dooraderen, zodat iedere woning een groenvoorziening met gebruikswaarde op loopafstand (bijvoorbeeld sport en spel, picknick, wandelen, fietsen < 500 meter). • Voorzie speelvoorzieningen ten behoeve van verschillende leeftijdsgroepen • Zorg voor voldoende sociale controle, met name op de belangrijkste plein- en parkruimtes • Voorzie spelaanleidingen rond de waterstructuur (bijvoorbeeld wadi's, waterpleinen, plasdras zones). • Voorzie mogelijkheden voor de beoefening van de vissport (bijvoorbeeld de aanleg van een vissteiger) Scoren met sport: • Iedereen beweegt ○ Voldoende capaciteit voor het bewegingsonderwijs in sporthallen en gymzalen ○ De openbare ruimte als grootste sportpark van onze gemeente ○ Woonwijken beschikken over voldoende speel- en spelruimte • Iedereen kan sporten ○ Een kleine beurs is geen belemmering om te sporten ○ Er zijn voldoende sportmogelijkheden voor inwoners met een beperking ○ Meer senioren sporten bij een sportvereniging in 2030 • Vitale sportverenigingen ○ Wij denken mee, delen kennis en ondersteunen sportverenigingen ○ Informatie over sport en bewegen is toegankelijker

	○ Wij stimuleren samenwerking ○ Wij organiseren de avond van de sport ○ Er zijn voldoende sportaccommodaties voor het groeiend aantal inwoners ○ Wij zetten de gemeentelijke sportaccommodaties multifunctioneel in ○ Sportaccommodaties voldoen aan onze kwaliteitseisen ○ Wij hebben een passend huurtarief voor onze sportaccommodaties • Sport in ons DNA ○ Wij hanteren breedtesport als ons uitgangspunt ○ Wij bundelen de krachten van sportverenigingen, bedrijfsleven en gemeente Nationaal sportakkoord: • Iedere Nederlander moet een leven lang kunnen sporten en bewegen, belemmeringen worden daarom weggenomen. Er komen meer buurtsportcoaches die sporters bij kunnen staan. • Spelen en bewegen is minder vanzelfsprekend geworden in het dagelijks leven van kinderen. De motorische vaardigheden van kinderen worden daarom verbeterd. Beweegprogramma's voor kinderen onder de zes jaar dragen daar aan bij. • We willen in Nederland kunnen beschikken over een goed werkende en duurzame sportinfrastructuur. Daarom komt er een subsidieregeling voor verenigingen. • We willen aanbieders van sport en bewegen toekomstbestendig maken. Om het vrijwilligerswerk aantrekkelijker te maken in de sport, gaat de onbelaste vrijwilligersvergoeding omhoog van 1500 naar 1700 euro. • Sporten moet leuk zijn, veilig, eerlijk en zorgeloos. Daar zorgen we met elkaar voor. Verenigingen krijgen ondersteuning bij het opzetten van hun integriteitbeleid, zodat sport leuk en veilig is en blijft op en om de sportvelden. Wet op het primair onderwijs: • De gemeente heeft een wettelijke taak in het voorzien van huisvesting voor bewegingsonderwijs		
Beleid	Ontwikkelingen	Onderzoeken	Raakvlakken
• Scoren met sport	• Mensen bepalen steeds meer zelf wanneer, waar en met wie zij sporten • Het aantal mensen dat sport via een vereniging neemt af. Vaker sporten mensen alleen, in een groep die zij zelf hebben samengesteld, bij sportscholen of bijvoorbeeld via hun werk • Veel jongeren van 12 tot 18 jaar stoppen met sport, met name als lid van een sportvereniging		• Openbare ruimte • Kunst en cultuur • Onderwijs • Maatschappelijke voorzieningen • Mobiliteit • Duurzaamheid

BIJLAGE 6: FACTSHEET KUNST, CULTUUR EN ONTMOETING

Essentie: Een aantrekkelijke woonomgeving die leidt tot inspiratie, identificatie en verbinding

Voorgesteld besluit:

Kunst

- Ruimte voor kunst in de openbare ruimte. Kunst als verbindend element naar de rest van Lansingerland en kunst die de verbinding maakt met de wijk: Wat is het verhaal van de wijk?
- Het vroegtijdig betrekken van creatieve professionals in het proces (landschapsarchitecten, erfgoeddeskundigen, kunstenaars, jonge ontwerpers en visionairs, enz.) om een fundament te leggen voor het verdere proces. Een onderzoek vooraf naar de kwaliteiten en karakteristieken van het gebied (landschappelijke en cultuurhistorisch) versterkt de kansen en mogelijkheden van de verbinding tussen de bewoners en hun omgeving. Het onderzoek geeft richting aan de karakteristieken die je wil bewaren, versterken, benutten, uitvergroten. Deze inzet aan de voorkant voorkomt dat we achteraf veel energie moeten steken in het betrekken van inwoners. Ook tijdelijke kunstwerken en kunstuitingen (performances, manifestaties, ontwerpwedstrijden enz.) vooraf, tijdens het ontwerpproces en tijdens het bouwproces dragen bij aan het versterken van de betrokkenheid van de nieuwe inwoners bij hun wijk.

Cultuur

- Het faciliteren van ontmoeting en bewonersinitiatieven op diverse plekken in de wijk. Dat is vaak mogelijk in combinatie met andere voorzieningen. Het gaat om (creatieve) verzamelplekken voor bewoners, zzp-ers, ondernemers, verenigingen, die de ontmoeting tussen bewoners, persoonlijke groei van bewoners en de wijkeconomie bevorderen. Dat zit in kleine en iets grotere elementen, zowel in de buitenruimte als in gebouwen.

Voorbeelden zijn:

- Een ruimte/ zaaltje/ aula voorzien van een keuken om een buurtrestaurant te organiseren. Dat kan bijvoorbeeld in een openbare ruimte bij/ in de nieuwe Wolfert Pro school (heeft een horeca vakafdeling!) of bij een "kindcampus" (basisschool en kinderopvang), zodat ouders die hun kind ophalen daar direct wat kunnen eten.
- Een alternatief buurthuis: paviljoen in het groen, mogelijk in combinatie met een stadsakker, foodcourt, groene passage of foodforest voor lokale binding.
- Ruimte voor ontmoeting in de buitenruimte voor actieve betrokken buurtbewoners: bijvoorbeeld een Frans dorpspleintje met jeu de boules baantje en kleinschalige horeca.
- Binnentuinen bij de gestapelde bouw. Daarbij picknickbanken voor algemeen gebruik plaatsen. Ook om bijvoorbeeld een kinderverjaardag te vieren.
- Ruimte voor kleinschalige (economische) initiatieven, zoals atelier ruimte, kleine kantoorunits, café met werkplekken, een soort drive-in woningen, waarbij de garage ook omgezet kan worden naar kleine bedrijvigheid (kapsalon, atelier, kleine galerie, werkplaatsje) Dit vraagt wel om het loslaten van beperkende regelgeving!!
- Een wandel/ fietsroute langs culturele voorzieningen in Lansingerland
- Een programmering voor evenementjes en wijkfeesten in Wilderszijde
- Zelfbeheer, sharing-ideeen, cohousing etc.
- Kunstwerken, stenen, randjes om op te zitten in plaats van bankjes. (denk bijv. aan fontein en vijvers in Rome of Parijs. De randen nodigen uit om te gaan zitten)
- Chillplekken voor jongeren (voor randvoorwaarden zie hieronder)

Afwegingen:

Kunsttoepassingen vormen een meerwaarde voor de wijk vanwege:

- De kwaliteitsverbetering een waardeverhogend element voor gebruikers en vastgoedeigenaren;
- De meer recreatieve belevingswaarde;
- De versterking van het imago/ het identiteitsgevoel (eigen karakter van de leefomgeving, biedt een “wij” gevoel, trots op de wijk, versterken het verantwoordelijkheidsgevoel, vandalisme voorkomen)
- Oriëntatie (kinderen/ouderen, kan verbinden met andere wijken (denk aan klokkenlint, lichtlijnen, enz...))
- Het benutten en beleven van cultuurhistorisch erfgoed

“Betrekt de bewoners bij de inrichting van hun woonplaats en maak met hen de kunst en cultuur in de openbare ruimte van Lansingerland”

(bron: Expo Lansingerland, visie op kunst en erfgoed in de openbare ruimte, april 2019)

Kaderstellende documenten		Ambities		
Wilderszijde				
• Ambitiedocument Wilderszijde • Nota van uitgangspunten		• Ambitiedocument Wilderszijde • Nota van uitgangspunten		
Beleid	Ontwikkelingen	Onderzoeken	Raakvlakken	
• Nota Bruisen, binden, bloeien • Expo Lansingerland, visie op kunst en erfgoed in de openbare ruimte, april 2019 • Randvoorwaarden en regelgeving JOP (Jongerenontmoetingsplek)	-	Eind 2018 heeft Rotterdam Festivals de publieksprofielen van Lansingerland in kaart gebracht. In deze Visitorsmonitor met de titel “Lansingerland in kaart. Beter zicht op de inwoners en hun wensen met behulp van Mosaic*” is een indeling op postcode/per huishouden, waardoor groepen niet afzonderlijk benoemd worden, zoals jongeren en oude/nieuwe bewoners. In “Lansingerland in kaart” is gekeken naar de bewoners en hun cultuur-wensen. Hieronder een opsomming van opvallende zaken in de Visitorsmonitor : • Lansingerland is niet van de ‘stadse fratsen’, zo gaf ook het identiteitsonderzoek ‘Lang Leve Lansingerland’ al aan. De inwoners kiezen liever voor nieuw elan, voor nieuwe dwarsverbanden, voor aansluiting op de omgeving en voor herwaardering en herpositionering van wat Lansingerland kenmerkt en onderscheidt. • Cultuur hoort bij het sociaal domein. Het verenigingsleven zorgt voor ontmoeting en ontspanning en voor betrokkenheid en verbinding van jong en oud. Wie deel uitmaakt van een groep en zich gewaardeerd voelt om zijn bijdrage, blijft langer actief en heeft minder kans op vereenzaming.	-	

		Uit de Visitorsmonitor van Rotterdam Festivals kwamen de volgende doelgroepen en de kenmerken: • Actieve families –ca 20%– (druk met gezin en werk; tussen de 25-55 jaar oud; middelbaar tot hoger opgeleid; inkomen: modaal tot 2x modaal.) • Randstedelijke gemakzoekers –ca 20%– (Maximaal 65 jaar; leuke dingen ondernemen met het gezin; middelbaar tot hoogopgeleid; inkomen: modaal – 2x modaal inkomen.) • Elitaire cultuurminnaar –ca 15%– (45 jaar en ouder; welvarende groep – 2/3x modaal.) • Klassieke kunstliefhebber –ca 15%– (60 plussers; getrouwd; middelbaar/hoger opgeleid.)	
--	--	--	--

BIJLAGE 7: FACTSHEET VEILIGHEID

Essentie: Alle inwoners van Wilderszijde wonen, werken en leven veilig in de wijk.

Toelichting: Om veilig te kunnen wonen in een nieuwe wijk besteden we aandacht aan zowel de fysieke veiligheid als de sociale veiligheid. De fysieke veiligheid kenmerkt zich door veilige verkeersroutes, inbraakpreventie, goede ontsluitingswegen en het politiekenmerk Veilig Wonen. Een wijk die veilig aanvoelt voor de inwoners en waar zij prettig wonen, werken en leven. Met ontmoetingsplekken en een open inrichting van de wijk, bevorderen we betrokkenheid van en tussen inwoners. Hiermee borgen we de sociale veiligheid. Een combinatie van fysieke en sociale veiligheid zorgt voor meer sociale cohesie, minder overlast en minder verloedering. Een wijk moet leefbaar zijn voor inwoners van alle leeftijden.

Voorgesteld besluit:

Fysieke veiligheid:

- Veilige fietsroutes, gescheiden van de rijweg voor auto's, met goede verlichting en ligging nabij huizen. Geen fietstunnels maar autotunnels.
- Geen doodlopende straten/ steegjes
- Veilige parkeerplekken met goede verlichting
- Woningen voldoen aan Politiekeurmerk Veilig Wonen. Bij een 'achterom': afsluitbare poorten
- Geen portieken of overkappingen i.v.m. overlast
- 2 ontsluitingswegen

Sociale veiligheid:

- Spreiding van inkomensgroepen
- Recreatie voor de jeugd (alle leeftijden, van glijbaan tot chillplek)
- Passende plek voor recreatie jeugd: zicht voor sociale controle, maar niet dicht in de buurt van woningen vanwege eventueel overlast.
- Je burens kennen & Ontmoetingsplekken (speeltuin, gezamenlijke tuin)

Een interventiewoning (voor bijvoorbeeld kortdurende huisvesting ex gedetineerde/ na overlast)

Afwegingen Gemeente: - Bij de inrichting van een nieuwe wijk houdt de gemeente rekening met het Politiekeurmerk Veilig Wonen - De gemeente kiest voor een wijkinrichting dat de sociale cohesie stimuleert Wijkniveau: - Verkeersnet veilig inrichten en rekening houdend met zowel automobilisten, fietsers, voetgangers en ontsluitingswegen voor hulpdiensten en noodgevallen - Voldoende ontmoetingsplekken voor alle leeftijden - Spreiding van koop- en huurwoningen - Rekening houden met verschillende doelgroepen bij bijvoorbeeld beschermd wonen vanuit het kader van een leefbare en veilige wijk Op gebouwniveau: - Woningen voldoen aan Politiekeurmerk Veilig Wonen Consequenties Tijd en Geld - Vanaf de start rekening houden met wijkinrichting: bebouwing, fietsroutes, verlichting, ontsluitingswegen. - Toekomstgerichte flexibele inzet van recreatie voor jeugd (afhankelijk van leeftijdsopbouw jeugdplekken veranderen van speeltuin naar chillplek en/of andersom).			
Kaderstellende documenten	Ambities		
Wilderszijde - Ambitiedocument Wilderszijde - Nota van uitgangspunten	- Een gevarieerd en levendig beeld van de wijk - Veilige routes naar voorzieningen buiten Wilderszijde (zoals Zwembad, winkels, sportvelden) - Voldoende sociale controle - Logica van Stappers en Trappers voorop - Gescheiden rij banen voor speedbikes		
Beleid	Ontwikkelingen	Onderzoeken	Raakvlakken
Integraal Veiligheidsbeleid			- Mobiliteit en transport - Jeugd - Kunst en cultuur - Wonen - Zorg en participatie

BIJLAGE 8: FACTSHEET COMMERCIËLE VOORZIENINGEN**Essentie:**

Lansingerland = 23.565 woningen/61.584 inwoners = 2,6 inw/wo en Wilderszijde = 3.000 x 2,6 = ca. 7.800 inwoners.

Een wijk van 7.800 inwoners vereist een bepaald voorzieningenniveau.

Wilderszijde als toekomstbestendige wijk en als landschap van ontmoetingen (zie kaders) vereist een bepaald voorzieningenniveau.

De provincie onderschrijft het belang van de aanwezigheid van (beperkte) wijkgerichte voorzieningen.

Voorgesteld besluit:

In Wilderszijde maken we de vestiging van commerciële voorzieningen planologisch mogelijk, met daarbij een bandbreedte van 3.000 tot 5.000 m² aan commerciële voorzieningen. De commerciële voorzieningen worden grotendeels geclusterd in een klein centrum met een uitgesproken dorps karakter, met voorzieningen die uitsluitend op de wijk zelf gericht zijn en geen aantrekkende werking hebben voor de bewoners uit andere wijken.

Afwegingen:

Een bepaalde mate van voorzieningen is nodig voor:

- Creëren dorps woonmilieu, waar inwoners behoefte hebben aan lokale voorzieningen
- Reuring in de wijk ook tijdens kantooruren (levendige wijk)
- Faciliteren en stimuleren van ontmoetingen in de wijk
- Faciliteren basis voor aan huis werken / thuiswerken
- Voorkomen onnodige extra autobewegingen
- Voorkomen noodzaak 2^e auto
- Mogelijk maken verlaagde parkeernorm

Kaderstellende documenten	Ambities		
• Vigerend BP: beperkte winkelvoorzieningen, educatieve voorzieningen, zorg en medische voorzieningen moeten een plek krijgen. Uitgangspunt is een reservering van 3 ha voor voorzieningen, waarvan 2 ha hard en 1 ha die later evt. omgezet kan worden naar woning; • Economische Agenda Lansingerland 2018-2025, vastgesteld op 1 februari 2019: “Lansingerland kent als groeigemeente ook grootschalige nieuwbouwplannen. Wilderszijde is een te ontwikkelen gebied. De gemeente overweegt om kleinschalige detailhandel (voor dagelijkse boodschappen) en horeca op te nemen in de plannen. Onderzoek moet uitwijzen op welke manier hier invulling aan is te geven, rekening houdend met de andere centra. Wanneer voldoende marktruimte is, kan dit een aanvulling zijn. Dit komt de leefbaarheid van de nieuwbouwwijk ten goede. Ook ideeën als pick-up points nemen we hierin mee.” • Ambitiedocument d.d. 17 oktober 2017; • Nota van Uitgangspunten d.d. 9 januari 2018;	• Een wijk die aanvullend is op wat er al is in de gemeente (andere doelgroep) • Gericht op senioren en jongeren (aanvullend op doelgroepen die tot op heden oververtegenwoordigd zijn) • Marktconform; passend bij behoefte gemeente		
Beleid	Ontwikkelingen	Onderzoeken	Raakvlakken
Provinciaal beleid: • Geen ruimte voor kantoren • Geen perifere detailhandel toestaan • Ruimte voor maatwerk (blijkt uit gesprek met provincie d.d. 5 september 2019)	• Behoefte aan kleine specialistische winkels, nieuwe concepten • Steeds meer aankopen via internet en bezorging (afhalen) van internetaankopen op externe locaties (niet aan huis)	• Onderzoek ‘passende voorzieningen voor Wilderszijde (STEC, september 2019) • Toetsing op basis van Distributie Planologisch Onderzoek (DPO)	• Stedenbouwkundige structuur • Mobiliteit en parkeren bij voorzieningen • Aanwezigheid bestaande winkelcentra in omgeving

BIJLAGE 9: FACTSHEET ENERGIESYSTEEM

Essentie: In Wilderszijde is een woning óf energieneutraal óf krijgt een GPR score van gemiddeld 8 – 8,5. Dit om flexibiliteit en creativiteit te bieden bij de ontwikkeling. Een energieneutrale woning wekt net zoveel energie op als er wordt verbruikt. Ook wel nul-op-de-meter genoemd. GPR is een breed erkend en handzaam instrument met o.a. de thema's circulariteit, gezondheid en sociaal. GPR geeft het ontwerp van een woning een certificaat met een rapportcijfer.

Voorgesteld besluit:

In Wilderszijde wordt energieneutraliteit vastgesteld op woningniveau. De ontwikkelaar heeft daarbij de keuze tussen:

- Energieneutrale woningen (nul-op-de-meter). Inclusief prestatiegarantie en/of NOM-keur.
- Woningen met ten minste een GPR-score van gemiddeld 8 – 8,5. GPR certificaat is onderdeel van het toetsingsproces.

De gemeente zet in de openbare ruimte in op het daar waar mogelijk toepassen van ontwerp oplossingen die bijdragen aan de energieneutraliteit van de wijk.

Figuur 1. Principe van een nul-op-de-meter woning.

Figuur 2. Overzicht GPR met de thema's en deeltrema's.

Afwegingen	
Op gemeenteniveau: - De gemeente heeft de ambitie om in 2050 een CO₂-neutrale energievoorziening te hebben. Op wijkniveau: - Voor Wilderszijde is de haalbaarheid onderzocht van een volledig energie neutrale wijk. Ruimtelijke consequenties zijn groot; ca. 2,3 windmolens of 9,2 hectare zonnepanelen zijn hiervoor nodig. - Op basis van advies definiëren wij energieneutraal op gebouwniveau. Ook wel de nul-op-de-meter woning genoemd. - In de openbare ruimte van de wijk zet de gemeente in op het waar mogelijk kiezen van ontwerp oplossingen (bijvoorbeeld: centrale oplaadvoorzieningen/energieverdelingspunten voor auto's/motoren/fietsen etc., openbare verlichting) die bijdragen aan de energieneutraliteit in de buurt of voor de wijk als geheel, zonder dat dit negatieve impact heeft op de ruimtelijke kwaliteit. Op gebouwniveau: - Enkel de keuze voor Nul-op-de-meter woningen heeft invloed op economische bewegingsruimte bij de ontwikkelaar en laat minder ruimte voor duurzame en esthetische creativiteit. - Voor appartementen vanaf 4 a 5 bouwlagen is nul-op-de-meter nog moeilijk te realiseren. - Als alternatief voor de nul-op-de-meter stellen wij voor om GPR-gebouw te hanteren om grip te houden op het thema duurzaamheid. Met het instrument kan de gemeente ook inzetten op thema's als circulariteit, sociale veiligheid en beperken geluidsbelasting in de woning. Wilderszijde in relatie tot de energietransitie: - In 2020/2021 is er geen warmtenet beschikbaar; businesscase en planning nog niet helder, en besluitvormingstraject nog onbekend. - Door een gemiddeld lage energievraag is de businesscase geothermie voor enkel Wilderszijde niet haalbaar. - Capaciteit bestaande warmtekrachtcentrale Boterdomp is onvoldoende om ook Wilderszijde te voorzien.	
Kaderstellende documenten	Ambities
Wilderszijde - Ambitiedocument Wilderszijde - Nota van uitgangspunten Gemeente - Kader Duurzame gebiedsontwikkeling - Visie Duurzaam Lansingerland Nationale programma's: - Klimaatakkoord	Ambitiedocument Wilderszijde - Nul-op-de-meter woning is uitgangspunt (p.36). - Energie neutrale wijk moet onderzocht worden. Nota van uitgangspunten - De ambitie is om Wilderszijde als een (nagenoeg) energieneutrale wijk te bouwen. Dit sluit aan op het nationale en provinciale beleid ten aanzien van energie. Duurzaamheidsvisie Lansingerland Duurzaam - In 2050 is de gemeente Lansingerland volledig CO₂-neutraal. Energie wordt opgewekt uit hernieuwbare bronnen. Deze hernieuwbare bronnen komen zoveel mogelijk uit de gemeente zelf. - Hanteren GPR als beoordelingsinstrument voor nieuwbouw plannen.

	Klimaatakkoord • Circa 70% van onze energie is in 2030 afkomstig van hernieuwbare bronnen. • Einddoel van 95% minder CO2-uitstoot in 2050.		
Beleid	Ontwikkelingen	Onderzoeken	Raakvlakken
• Duurzaamheidsvisie Lansingerland Duurzaam	• Consumentenvraag stijgt. • Maatschappelijke druk om duurzaam te ontwikkelen. • Gunstige financieringsproducten voor nul-op-de-meter.	• Energie in beeld (2018) • Energiebehoefte in beeld (2018) • Energieadvies Wilderszijde (2019)	• Stedenbouwkunde • Civiel

BIJLAGE 10: FACTSHEET KLIMAATADAPTATIE

Essentie: Wilderszijde is klimaatadaptief en kan extreme buien verwerken, biedt verkoeling tijdens hitte golven en weerstaat periodes van droogte. Doel is een leefbare woonwijk die toekomstbestendig is en woonkwaliteit heeft. Klimaatadaptatie is hiermee onderdeel van een groter geheel: kwaliteit van wonen en leven.

Een klimaatadaptieve wijk is een ontwerpogave. De onderlinge samenhang tussen ontwerpprincipes, eisen en richtlijnen is wat een wijk klimaatadaptief maakt. Hiervoor geeft de gemeente uitgangspunten mee aan de ontwerpend partij(-en). In deze factsheet zijn de meest essentiële uitgangspunten en ambities benoemd.

Voorgesteld besluit:

GROEN

- Realiseer 20 - 25% openbaar groen (excl. Park de Polder).
- Realiseer binnen elk afzonderlijk bouwveld altijd minimaal 11 % openbaar (buurt)groen.
- De groenstructuur is aaneengesloten en ligt maximaal 50 meter van elke voordeur.
- Wilderszijde is rijk aan bomen, met een totaal van 2.500 tot 3.500 bomen. Er wordt slim ontworpen met schaduw.
- Bomen zorgen voor schaduw op langzaam verkeerroutes, lage vegetatie, watergangen en speel/verblijfsplaatsen.
- Gestreefd wordt naar zo min mogelijk schaduwwerking van gebouwen en bomen op daken met zonnepanelen.
- Richt minimaal 50 % van de oevers in het openbaar gebied natuurvriendelijk in (met flauwe hellingen, minimaal 1 op 3, waar mogelijk 1 op 5).
- Toets het ontwerp per bouwveld met gangbare modelberekeningen voor hittestress. In overleg moeten slecht scorende locaties worden geoptimaliseerd.
- Creëer waar mogelijk dubbel ruimtegebruik door groen te combineren met recreatie, sport en/of spelen.

WATER

- Realiseer 10% oppervlaktewater.
- Realiseer een aaneengesloten watersysteem.
- Regenwater op daken wordt vertraagd afgevoerd naar open water, via een regenwaterriool of bovengronds systeem.
- Regenwater in de openbare ruimte wordt vertraagd bovengronds afgevoerd naar open water.
- Wilderszijde kan voor langere tijd (24 tot 48 uur) een hevige regenbui in het watersysteem vasthouden.
- Toets het ontwerp per bouwveld met gangbare modelberekeningen voor wateroverlast; en richt de openbare ruimte zo in dat er alleen op straat (tijdelijk) water blijft staan (op daarvoor aangewezen plekken). Er wordt een toets uitgevoerd obv een gangbare stresstest: 70 mm neerslag in 1 uur leidt tot geen inpandige wateraccumulatie.
- Creëer waar mogelijk dubbel ruimtegebruik door water(berging) te combineren met recreatie, sport en/of spelen.

Afwegingen
De voorgestelde keuzes zijn in lijn met (gemeentelijk) beleid, bestaande ambities voor de wijk en geldende opvattingen binnen duurzaamheid (zie volgende pagina).

Kaderstellende documenten	Ambities		
Wilderszijde - Ambitiedocument Wilderszijde - Nota van uitgangspunten Gemeente - DIOR - Kader Duurzame gebiedsontwikkeling - Stresstest Light - Duurzaamheidsvisie Water - Coalitieakkoord - Groenstructuur Lansingerland 2016-2026 Provinciale programma's - Convenant klimaatadaptief bouwen Nationale programma's: - Nationale Adaptatie Strategie - Deltaprogramma Ruimtelijk Adaptatie	Ambitiedocument Wilderszijde: - Het belang van klimaatadaptatie wordt onderschreven. Verschillende suggesties worden gedaan zoals: - Creëer voldoende (aaneengesloten) groenstructuur om de flora en fauna op peil te houden en daarmee de biodiversiteit te vergroten. - Zoveel mogelijk infiltratie van water, het bergen van water en het vertraagd afvoeren. Regenwater wordt niet via het riool naar de RWZI gebracht, maar in het gebied gehouden. Nota van uitgangspunten: - Laat de groenstructuur de wijk dooraderen, zodat iedere woning een groenvoorziening met gebruikswaarde heeft op loopafstand. - Ontwerp de landschappelijke en de waterstructuur van Wilderszijde (zoveel mogelijk) als één aaneengesloten en samenhangend geheel. Kies voor natuurvriendelijke oevers. - Accepteer water-op-straat bij zeer extreme buien, of voorzie exceptioneel overstroombare zones in het publiek domein. Coalitieakkoord: - Alle investeringen in de openbare ruimte worden afgewogen op de bijdrage aan duurzaamheid. Daarbij geven we expliciet aandacht aan klimaatadaptatie en de doelen van onze lokale klimaatopgave. Duurzaamheidsvisie Lansingerland Duurzaam: - Lansingerland is aangepast aan de veranderingen in het klimaat. - De oplossingen voor wateroverlast, hittestress, droogte en overstromingsgevolgen worden genomen in de gehele buitenruimte: onder en boven de grond, op publiek en privaat terrein. - Het gaat om blauw-groene maatregelen, zoals wadi's, het vergroten van oppervlaktewater, etc. Deltabeslissing Ruimtelijke adaptatie: - In 2050 is de stedelijke omgeving water-robust en klimaatbestendig ingericht.		
Beleid	Ontwikkelingen	Onderzoeken	Raakvlakken
- DIOR - Kader Duurzame gebiedsontwikkeling - Duurzaamheidsvisie Lansingerland Duurzaam - Groenstructuur Lansingerland 2016-2026	Klimaatverandering	- M.E.R. - Nationaal en de academische onderzoek naar klimaat adaptief bouwen	- Stedenbouwkunde - Waterbeheer - Groen en spelen - Civiel - Rioleringen - Kwaliteitsbeheer en onderhoud

BIJLAGE 11: FACTSHEET CIRCULARITEIT

Essentie: in Wilderszijde zijn woningen, voorzieningen en infrastructuur gebouwd met duurzame materialen. Voorzieningen als scholen en winkels hebben een plattegrond die eenvoudig kan worden getransformeerd. Infrastructuur als wegen en bruggen zijn aan het eind van hun levensduur demontabel en nog goede onderdelen kunnen gemakkelijk worden hergebruikt.

Voorgesteld besluit:

1. Alle gebouwen hebben een lage CO2-footprint. Stuur – behalve bij Nul-op-de-meterwoningen – met GPR gebouw op de thema's:
 - Milieu prestatie gebouw (het onderdeel milieu uit GPR gebouw bestaat voor 60% uit de MPG-berekening).
 - Circulaire materialen en hout uit duurzame bossen.
 - Bouwmethode gericht op efficiënt materiaalgebruik
2. Voorzieningen als scholen en winkels zijn dusdanig ingericht dat ze gemakkelijk kunnen worden getransformeerd.
 - Stuur met GPR gebouw op flexibiliteit, bijvoorbeeld doordat ruimten eenvoudig te vergroten of verkleinen zijn.
3. Infrastructuur als wegen en bruggen worden gebouwd met duurzame materialen. Bruggen zijn circulair ontworpen en aan het eind van de levensduur demontabel.
 - Tijdens aanbestedingen is circulariteit en demontabel bouwen een gunningscriterium.
 - Hanteer milieu kosten indicatie (MKI) als gunningscriterium tijdens aanbestedingen.
4. Hanteer altijd een gangbaar materialenpaspoort.

Afwegingen

Circulaire economie gaat over het terugdringen van het gebruik van grondstoffen en het vermijden van afval. De grondstoffen zijn schaars en de productie stoot CO₂ uit. De filosofie is: eerst het gebruik verminderen, dan bestaand materiaal toepassen en vervolgens gerecyclede materialen toepassen. De aanpak die hier wordt voorgesteld gaat uit van de levenscyclus van woningen, voorzieningen en infrastructuur als bruggen en wegen. Deze levenscyclus omvat een bouw-, gebruik- en sloopfase.

In Wilderszijde komen allerlei 'objecten' met een eigen levensduur en eigenaar. Een particuliere woning gaat meestal langer mee dan 120 jaar. Een brug daarentegen wordt om de 30 tot 50 jaar vervangen en is in beheer van de gemeente. De waarschijnlijkheid dat onderdelen van een woning aan het eind van zijn levensduur worden hergebruikt is lager dan voor een brug. Voorzieningen als scholen en winkels kunnen verouderen en niet meer voldoen aan de behoefte van de tijd. Alhoewel wij niet weten wat deze behoefte over 30 jaar is, kan bijvoorbeeld een school wel dusdanig worden gebouwd dat deze gemakkelijk kan worden aangepast. Dit maakt dat er onderscheid wordt gemaakt in soort gebouw. De lengte van de levensduur en wie eigenaar is leidt tot de volgende aanpak:

FACTOREN			AANPAK		
Eigenaar	Object	Levensduur	Duurzame materialen	Eenvoudige transformatie	Demontabel
particulier	woning	> 120 jaar	✓	□	□
maatschappelijk / commercieel	school of winkel	30-50 jaar	✓	✓	□
gemeente	weg of brug	30-50 jaar	✓	□	✓

LEGENDA

✓ = INZET | □ = OVERWEEG

Kaderstellende documenten	Ambities		
Wilderszijde • Ambitiedocument Wilderszijde • Nota van uitgangspunten Gemeente • Kader Duurzame gebiedsontwikkeling • DIOR • Visie Duurzaam Lansingerland • Actie plan maatschappelijk verantwoord inkopen. Nationale programma's: • Klimaatakkoord • Manifest maatschappelijk verantwoordt kopen	Ambitiedocument • Grondstoffen circulair inzetten. Een slim ontwerp aan het begin van de productieketen leidt ertoe dat producten en onderdelen kunnen worden hergebruikt en grondstoffen gerecycled. • Brede toepassing van het materialenpaspoort in Wilderszijde. Van alle gerealiseerde objecten moet duidelijk zijn wat de herkomst van de materialen is. Nota van uitgangspunten: • Gebruik zoveel mogelijk circulaire materialen (cradle to cradle), zowel voor de gebouwen als voor de publieke ruimte. • Maak flexibele en levensloopbestendige gebouwen die verschillende functies kunnen opnemen doorheen de tijd. Stel eisen aan de mate van demontabel bouwen, zodat componenten geschikt zijn voor hergebruik. • Stel een materialenpaspoort op bij de oplevering van buitenruimte. Verplicht projectontwikkelaars om hetzelfde te doen bij de oplevering van de gebouwen. Actieplan maatschappelijk verantwoord inkopen: • Gemeente Lansingerland zet bij aanbestedingstrajecten zo veel mogelijk in op klimaatbewuste, circulaire of innovatieve oplossingen waarmee door aard en omvang substantiële duurzaamheidswinst kan worden behaald. Coalitieakkoord: • Alle investeringen in de openbare ruimte worden afgewogen op de bijdrage aan duurzaamheid. Visie Duurzaam Lansingerland • Circulaire eisen voor aanbestedingen van de nieuwbouw en de grond weg en water in de gemeente. • Wij zien grote kansen in de nieuwbouwwijken die wij ontwikkelen. De vele tonnen materialen kunnen verduurzaamd worden door hergebruik van onderdelen, inzet van gerecyclede of biobased materialen en het gebruik van materialenpaspoorten.		
Beleid	Ontwikkelingen	Onderzoeken	Raakvlakken
• Duurzaamheidsvisie Lansingerland • Kader duurzame gebiedsontwikkeling • DIOR • Milieu prestatie gebouw (2018). Verplicht bij omgevingsvergunning.	Maatschappelijk verantwoord inkopen		Civiele Techniek Kwaliteitsbeheer en openbare ruimte Inkoop

BIJLAGE 12: FACTSHEET MOBILITEIT EN PARKEREN

Voorgesteld besluit:

- Wilderszijde wordt ontsloten via een ringstructuur op de beide rotondes Boterdorpseweg. Op deze gebiedsontsluitingsweg (50 km/uur) sluiten de verschillende woonbuurten aan via erftoegangswegen (ETW 1, 30 km/uur). In de woonbuurten staan de woningen aan autoluwe verblijfstraten of voetgangersgebieden. Openbaar Vervoer en fiets zijn belangrijke vervoersmodaliteiten waarop de verkeersinfrastructuur gericht is.
- De gebiedsontsluitingsweg krijgt een wisselende, groene profilering variërend tussen 15 en 23 meter.
- De woonstraten krijgen voor tweerichtingsverkeer een profilering van minimaal 12 meter breed (rijbaan 5 meter, met ruimte voor voetgangers en een groenstrook/-vak van minimaal 3 meter en voor eenrichtingsverkeer minimaal 11 meter breed (rijbaan 4 meter).
- De nieuwe hoofdfietsroutes (bestaande uitgezonderd) krijgen een profilering van ten minste 4,5 meter breed (conform richtlijnen snelfietspad), met daarlangs groen en/of water. Ze verbinden de wijk met de omgeving. Het gaat daarbij om het 'diagonale' fietspad tussen de fietstunnel naar Bergschenhoek centrum en de Wildersekade, en de oost-westverbinding tussen het A.M.G. Schmidtpark en Park de Polder. Overige hoofdfietsroutes (grotendeels al aangelegd) blijven gehandhaafd of worden verlengd conform bestaande profilering.
- Parkeren voor bezoekers vindt geclusterd plaats via verspreid gelegen parkeervelden (maximale parkeerduur 4 uur) in de (directe) nabijheid van de gebiedsontsluitingsweg. Bewoners parkeren op eigen terrein of in collectieve private parkeervoorzieningen. Er wordt onderzocht of een verlaagde parkeernorm gehanteerd kan worden voor de appartementen en onder welke voorwaarden dat eventueel mogelijk is (zie tabel 1).

Afwegingen

- Minder parkeerplaatsen in de openbare ruimte biedt meer mogelijkheden voor een klimaatadaptieve en prettigere woon/verblijfsomgeving. Onderzocht wordt of het vanwege de doelgroep in Wilderszijde mogelijk is om verantwoord af te wijken van de vigerende parkeernormering Lansingerland op de locaties nabij OV-voorzieningen waar verdichting (gestapelde niet grondgebonden woningen) wordt beoogd. In (sterk) verstedelijkt gebied (zoals Den Haag en Rotterdam) direct nabij Intercity stations wordt inmiddels uitgegaan van lagere of soms helemaal geen parkeernorm. De situatie in Wilderszijde is daarmee niet te vergelijken. De doelgroep waarvoor in Wilderszijde wordt gebouwd staat mogelijk wel open voor minder autobezit (kansen voor autodeelconcepten) en meer gebruik van Openbaar Vervoer (met ZoRo-busbaan goed aanwezig) of fiets (E-bike). In samenwerking met de provincie wordt daarom onderzocht of voor niet grondgebonden woningen een lagere parkeernorm realistisch is.
- De mate van autobezit is bepalend voor het gebruik van de auto en de openbare ruimte die dat vraagt. Door in te zetten op autodeelconcepten en goede randvoorwaarden te creëren voor het gebruik van de fiets en het Openbaar Vervoer kan de keuze voor de aanschaf en het gebruik van de auto worden beïnvloed. Goede en veilige fietsinfrastructuur is hierin belangrijk en ook stallingsmogelijkheden bij OV-haltes zijn onmisbaar om de fiets als voor- en natransport aantrekkelijk te maken voor OV-reizigers.
- De woonstraten (erftoegangsweg 30 km/uur) worden leefbaarder en aantrekkelijker naarmate deze minder belast worden door autoverkeer. De structuur van de erftoegangswegen (type 1) moeten zo worden ontworpen dat deze voor het doorgaand verkeer geen functie krijgen. Om bezoekers van de woningen op afstand te houden, worden in de woonbuurten geen openbare parkeerplaatsen aangelegd. Vanuit het oogpunt van beheer openbare ruimte zijn in de DIOR géén erven meer toegestaan. Inzet is de aanleg van autoluwe woonstraten (ETW 2) of autovrije verblijfsstraten (voetgangerszone). Om zoveel mogelijk de verkeersbewegingen te beperken tot alleen bewonersverkeer wordt gestreefd naar zo min mogelijk bedienend verkeer. Bij de entree van Wilderszijde en/of woonbuurten kunnen zogenoemde parcelstations bijdragen aan het weren van koeriers in de woonbuurten. Daarnaast moet het huisvuil worden ingezameld via ondergrondse afvalcontainers aan de rand van de woonbuurten of ten hoogste gelegen aan de erftoegangswegen type 1.

Kaderstellende documenten	Ambities		
• DIOR • Nota parkeernormen gemeente Lansingerland • Duurzaam Veilig Verkeer	• Parkeren bezoekers (maximaal 4 uur) op afstand (loopafstand tot ca. 250 meter) op verspreid gelegen parkeervelden (direct) nabij de gebiedsontsluitingsweg of kleinere parkeerkoffers langs buurt ontsluitende erftoegangswegen (type 1) • Buiten de bezoekersparkeerplaatsen geen openbare parkeerplaatsen in de woonbuurten • Bewoners parkeren op eigen terrein, individueel (vrijstaand, 2/1-kap woningen) of collectief (hoek-/tussenwoning) via private collectieve maaiveld (besloten) parkeervoorzieningen of gebouwde oplossingen (appartementen) • Zo mogelijk toepassen van een lagere parkeernorm voor bewoners van niet grondgebonden woningen nabij OV-voorzieningen of toepassing van te implementeren deelauto concepten, afhankelijk van uitkomsten onderzoek door provincie • Autoluwe woonstraten (ETW 2) en verblijfsstraten (voetgangerszone) zonder autoverkeer • Inzetten op deelauto concepten als alternatief voor bezit tweede auto • Fiets als aantrekkelijke modaliteit stimuleren door goede en veilige vrij liggende (hoofd-)fietsstructuur • Stimuleren gebruik Openbaar Vervoer door logische en directe langzaam verkeersroutes vanuit de wijk naar OV-haltes met goede en voldoende stallingsmogelijkheden • Inzetten op ondergrondse afvalinzamelpunten om bedienend verkeer in woonbuurten te beperken • Inzetten op parcelstations (kluisjes) bij entrees Wilderszijde en woonbuurten om verkeersbewegingen koeriersdiensten in de woonbuurten te beperken		
Beleid	Ontwikkelingen	Onderzoeken	Raakvlakken
• Lansingerland beweegt – visiedocument verkeer en vervoer 2009 – 2020 • Nota parkeernormen gemeente Lansingerland • Duurzame Inrichting Openbare Ruimte (DIOR)	• Autodelen • Fiets en OV als alternatieve vervoerswijze	• Parkeernormering	• Stedenbouw • Duurzaamheid • Klimaatadaptatie

Tabel 1: Indicatie te onderzoeken lagere parkeernormen voor appartementen

Type woning:	Huidige Lansingerland parkeernorm:	Te onderzoeken		
		aandeel bewoners		aandeel bezoekers
		POET		geclusterd op loop- afstand tot 250 meter:
		Individueel:	Collectief:	
Koop, etage duur	2,0	1,0	0,3	0,3
Koop, etage midden	1,8	-	1,1	0,3
Koop, etage goedkoop	1,6	-	1,0	0,3
Huur, etage duur	1,8	1,0	0,3	0,3
Huur, etage midden/goedkoop	1,4	-	0,5 - 0,8	0,3
De aangegeven huidige parkeernorm Lansingerland is inclusief 0,3 p.p. t.b.v. bezoekers woningen				
Parkeervoorzieningen op eigen terrein (POET), individueel via garagebox of vaste eigen parkeervak en collectief (zwerfplek) via centraal gelegen (ingesloten) gebouwde- of maaiveldoplossing dat eigendom wordt van VVE.				
In Wilderszijde parkeervoorzieningen voor bezoekers (0,3 per appartement) niet accommoderen via langsparkeren of gestoken parkeren in de woonstraten, maar geclusterd via parkeerkoffers bij entrees van woonbuurten of woonstraten en uitgaan van grote(re) loopafstanden voor bezoekers.				

BIJLAGE 13: Factsheet - *Stedenbouw*

Structurerende lijnen
&
Ruimtelijke invulling

Stedenbouwkundige thema's > voorgesteld besluit:

1. Groen raamwerk als sfeermaker

Groenstructuur uitwerken als herkenbare verbindende structuur in de wijk en met de omgeving;

2. Ruimtelijk herkenbare clusters

Plangebied uitwerken in 3 herkenbare landschappelijke clusters;

3. Autoluwe wijk

Bereikbaarheid en ontsluiting zijn gebaseerd op een innovatief en duurzaam mobiliteitsconcept waarin fiets en OV gelijkwaardig zijn aan de auto en deelconcepten een plek hebben;

4. Gedifferentieerde opbouw

Er is een variatie in woningdichtheid en bouwhoogten; wat bijdraagt aan de ruimtelijke en woonkwaliteit;

5. Voorzieningen

- Zijn goed bereikbaar met fiets, OV en auto;
- Verhogen de gebruikswaarde van groen;
- Zijn een bronpunt voor ontmoetingen.

Een Masterplan in progress

In deze notitie is de presentatie van de factsheets stedenbouw vastgelegd.

Het stedenbouwkundig Masterplan legt de ruimtelijke hoofdstructuur vast en wordt planologisch vertaald in een Bestemmingsplan.

In de afgelopen zomermaanden zijn het Ambitiedocument en de Nota van Uitgangspunten uitgewerkt in Factsheets met smart doelstellingen en opgaven. Hiermee ligt er een basis voor een Stedenbouwkundig Programma van Eisen (SPvE). Een SPvE is nodig om een Stedenbouwkundig Masterplan te kunnen maken. In het stedenbouwkundige verhaal komen verschillende aspecten samen, zoals:

- Duurzaamheid
- Groen en water
- Mobiliteit
- Voorzieningen
- Wonen

Het samenbrengen van de verschillende aspecten levert inzichten en vragen op die de basis zijn voor de ontwerpopgaven voor het Masterplan. Ontwerpopgaven die in de periode na vaststelling van de uitgangspunten door de gemeenteraad uitwerking geven aan de ruimtelijke kwaliteit en identiteit die wij nastreven in deze wijk.

Het karakter van Wilderszijde

Wilderszijde wordt een wijk met een onderscheidende identiteit ten opzichte van bestaande wijken in Lansingerland. Geen monofunctionele woonwijk, maar een wijk als een 'Landschap van ontmoetingen'.

Wilderszijde krijgt een dorps karakter. Daarmee bedoelen wij een wijk:

- Waar mensen binding met de buurt hebben ('sociale cohesie', eigenaarschap voor de buurt);
- Waar de dagelijkse voorzieningen dichtbij zijn. Je kunt lopend naar school en op de fiets naar de bakker;
- Waar variatie in de bebouwingsstructuur zit: hogere en lagere dichtheden, hogere en lagere bebouwing, verschil in korrelgrootte en architectuur, et cetera.

Wilderszijde is een wijk:

- Gericht op de toekomst. Dus: klimaat adaptief en duurzaam in energie en materiaal;
- Contrastrijk in beleving;
- Toegankelijk voor iedereen.

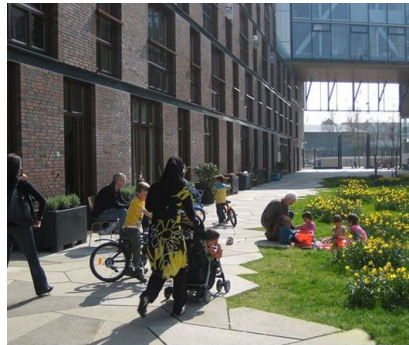
Om dit te realiseren is de openbare ruimte aantrekkelijk, aansprekend en faciliteert ontmoetingen.

Ontwerpopgaven gaan over hoe we die ontmoetingen in de openbare ruimte kunnen faciliteren en waar:

- Groen structureert, organiseert en wijst de weg. Er zijn herkenbare lijnen en routes door de wijk;
- Groen om te doen: spelen (struinen) in de buurt, paviljoen in t park, tennis-, basketbal, voetbalveldjes;
- Groen om te beleven (zien, ruiken, proeven, horen): kleurige en geurige bloembermen, velden, ruisende knisperende rietoevers, bramen en appels in het park, schaduw en verkoeling, bijen en vlinders, natte kuilen en verdiepte (water-) pleinen ...

Het faciliteren van ontmoetingen gaat ook over de organisatie van het kavel en de woningplattegrond, over daar waar openbaar en privé elkaar raken. Dit is voor uitwerking in de volgende fase.

Het karakter van Wilderszijde - *Landschap van Ontmoetingen*

- Gericht op de toekomst
- Contrastrijk in beleving
- Toegankelijk voor iedereen
- Groen structureert
- Groen om te doen
- Groen om te beleven

In de fase van het Masterplan gaat het over ontwerpopgaven die gaan over ordening:

1. Structurerende lijnen
 - Groen raamwerk als sfeermaker
 - Ruimtelijk herkenbare clusters
 - Mobiliteit

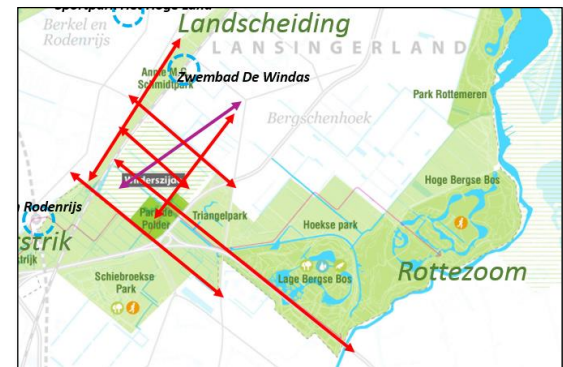
2. Ruimtelijke invulling
 - Randen van de wijk
 - Ruimte voor voorzieningen
 - Stedenbouwkundige accenten
 - Dorps karakter

Een Masterplan in progress

Stedenbouwkundige principes:

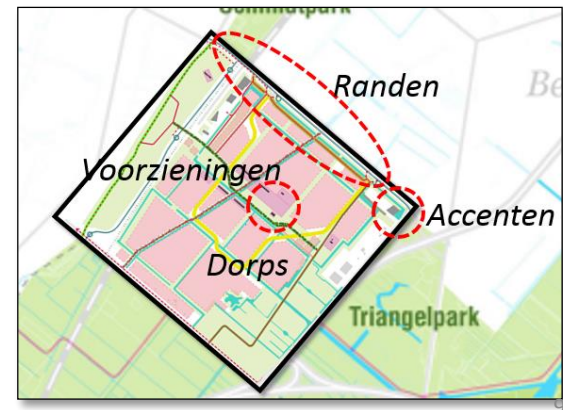
1. Structurerende lijnen

- Groen raamwerk als sfeermaker
- Ruimtelijk herkenbare clusters
- Mobiliteit

2. Ruimtelijke invulling

- Randen van de wijk
- Ruimte voor voorzieningen
- Stedenbouwkundige accenten
- Dorps karakter

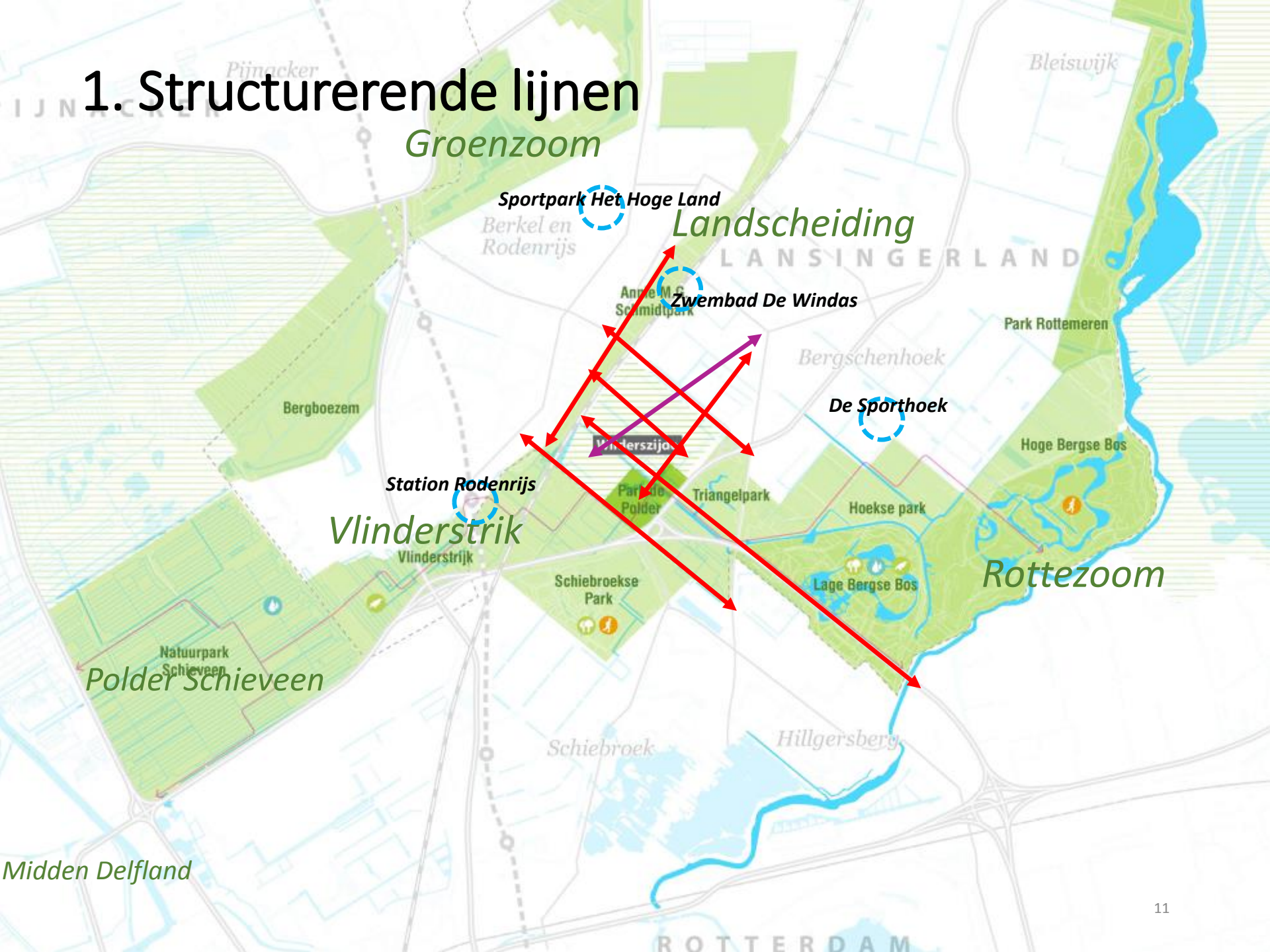

Structurerende lijnen

Structurerende lijnen gaan over de:

- Hoofdgroenstructuur die de wijk verankert in haar omgeving, karakter geeft aan de wijk en helpt in de oriëntatie in de wijk > Groen raamwerk als sfeermaker
- Polderstructuur die de wijk organiseert en in 3 clusters verdeeld > Ruimtelijk herkenbare clusters
- Bereikbaarheid in de wijk voor auto, fiets, OV en (in de toekomst) deelconcepten > Mobiliteit

1. Structurerende lijnen

Groen raamwerk als sfeermaker

De hoofdgroenstructuur van Wilderszijde, het groene raamwerk, bestaat uit:

- De bestaande polderstructuur van poldervaarten/sloten
- De fietsverbindingen die in eerdere ontwikkelingen van Wilderszijde zijn aangelegd. De fietsstructuur wordt ontworpen als groene fietslanen en is uitgebreid met een oost – west verbinding die het Park de Polder via het fietsviaduct verbindt met het Annie M. G. Schmidtpark.

Het groene raamwerk:

- Verankert Wilderszijde in haar omgeving;
- Is de sfeermaker van het gebied en geeft karakter aan de wijk;
- Helpt in de oriëntatie in de wijk;
- Brengt groen en water via haarvaten tot diep in de woonbuurten.

Groen raamwerk als sfeermaker

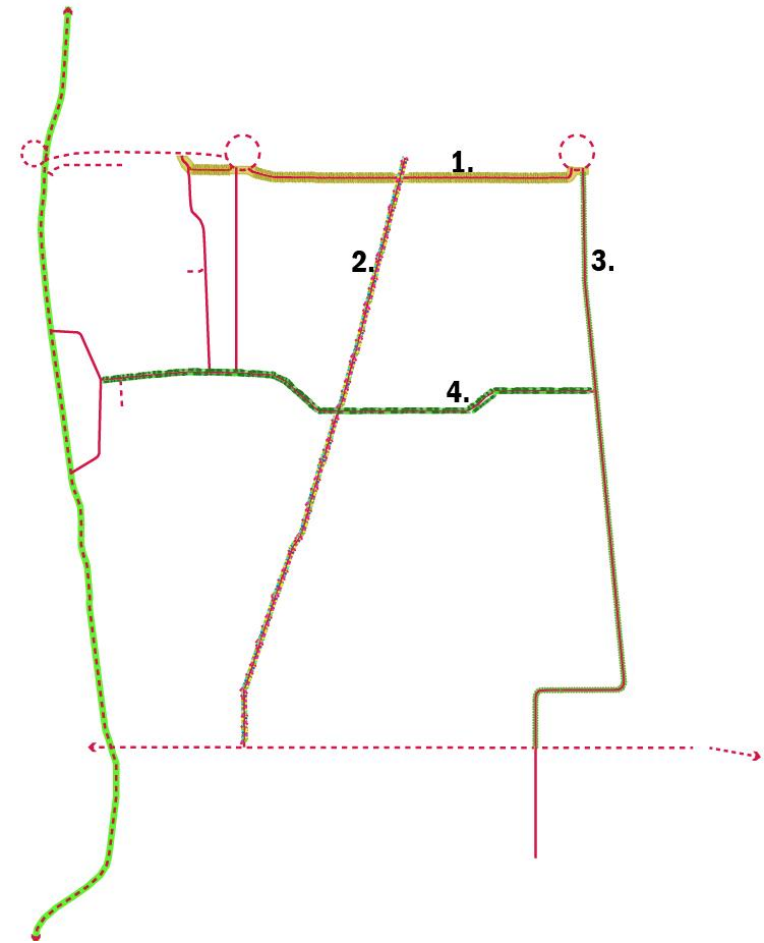
De fietslanen ...

- Zijn onderdeel van het groene raamwerk;
- Zijn sfeermaker: ze zijn herkenbaar en hebben ieder een eigen identiteit;
- Sluiten aan op lokale en regionale ambities voor de toekomst en ontwikkelingen om de bereikbaarheid per fiets te verbeteren:
 - snelfietsverbinding Rotterdam – Zoetermeer;
 - de (lokale) wens een aantal verbindingen veiliger te maken: fietsverbinding met Berkel Centrum (fietstunnel bij rotonde Raadhuislaan) en fietsverbinding met metrostation Rodenrijs (fietsstraat Wildersekade).

Referentie

1. Blaricummermeent

Raamwerk als sfeermaker – *LV routes*

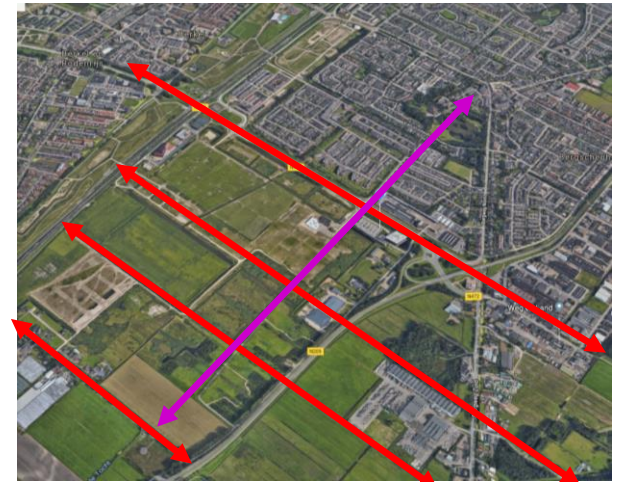
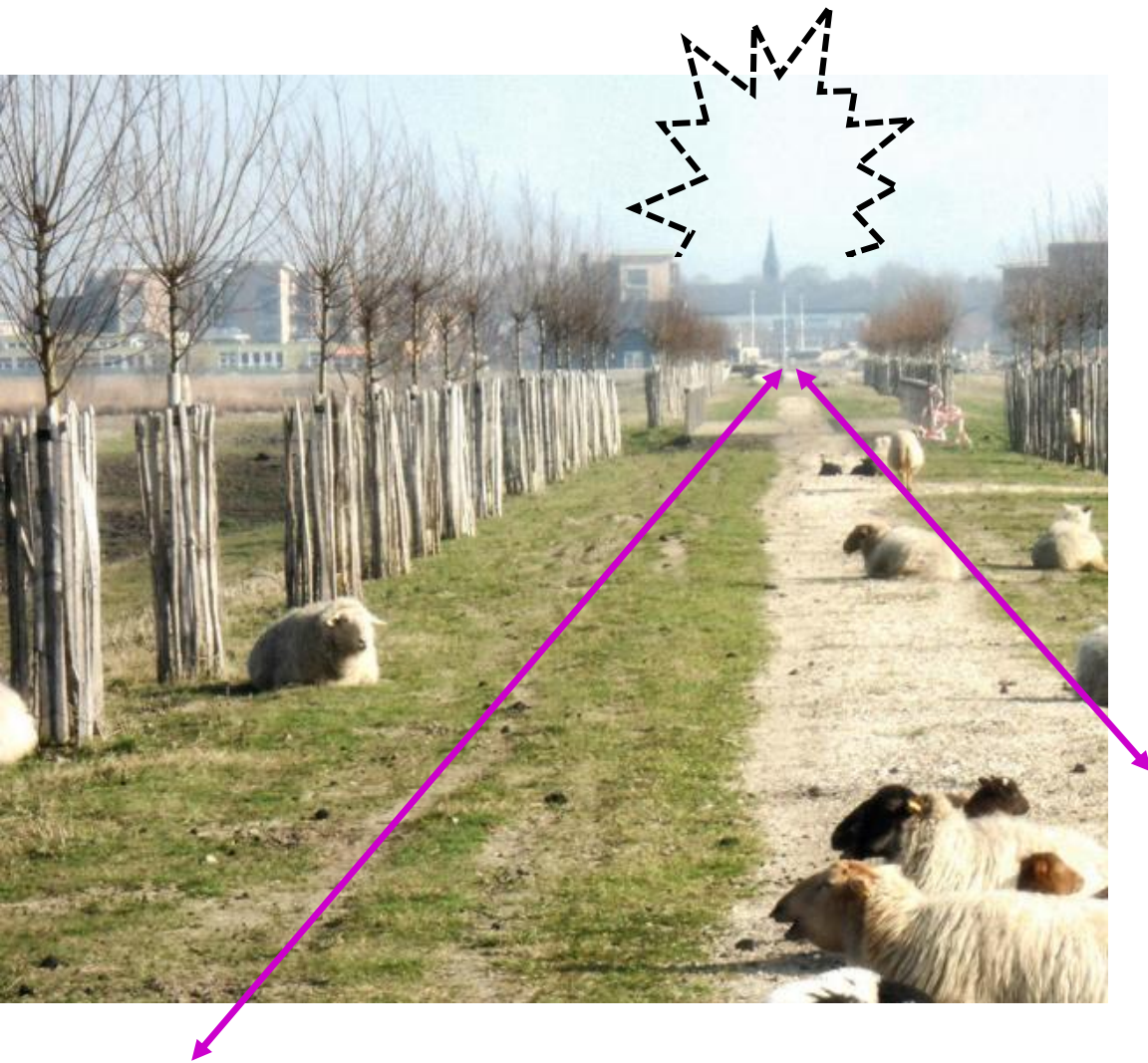
De fietslanen ...

- Verbinden Wilderszijde met de omgeving en de kern van Bergschenhoek;
- Zijn (in de polderstructuur) uitgebreid met een oost – west verbinding die het Park de Polder via het fietsviaduct verbindt met het Annie M. G. Schmidtpark;
- Daarnaast ontstaan langs de LV-routes en in de randen interessante overgangsgebieden die Wilderszijde verbinden met de omgeving en andersom. Op deze manier dragen de fietsroutes bij aan een open en levendige woonwijk.

Referentie

1. Park de Polderpad

Raamwerk als sfeermaker – *polderstructuur*

Park de Polderpad - In de volksmond 'het rechte pad'

Het groene raamwerk ...

- Vertakt groen en water via haarvaten tot diep in de woonbuurten;
- In de fase waarin wij nu zitten is alleen de hoofdstructuur nog uitgewerkt. De haarvaten zijn onderdeel van de bouwvelden, deze moeten nog verder ontwikkeld worden tot woonbuurten met veel groen (en water).

Referentie

1. Leiden
2. Bergerhof, aan de westrand van Renkum (bij Arnhem)

Raamwerk als sfeermaker – *haarvaten*

Ruimtelijk herkenbare clusters

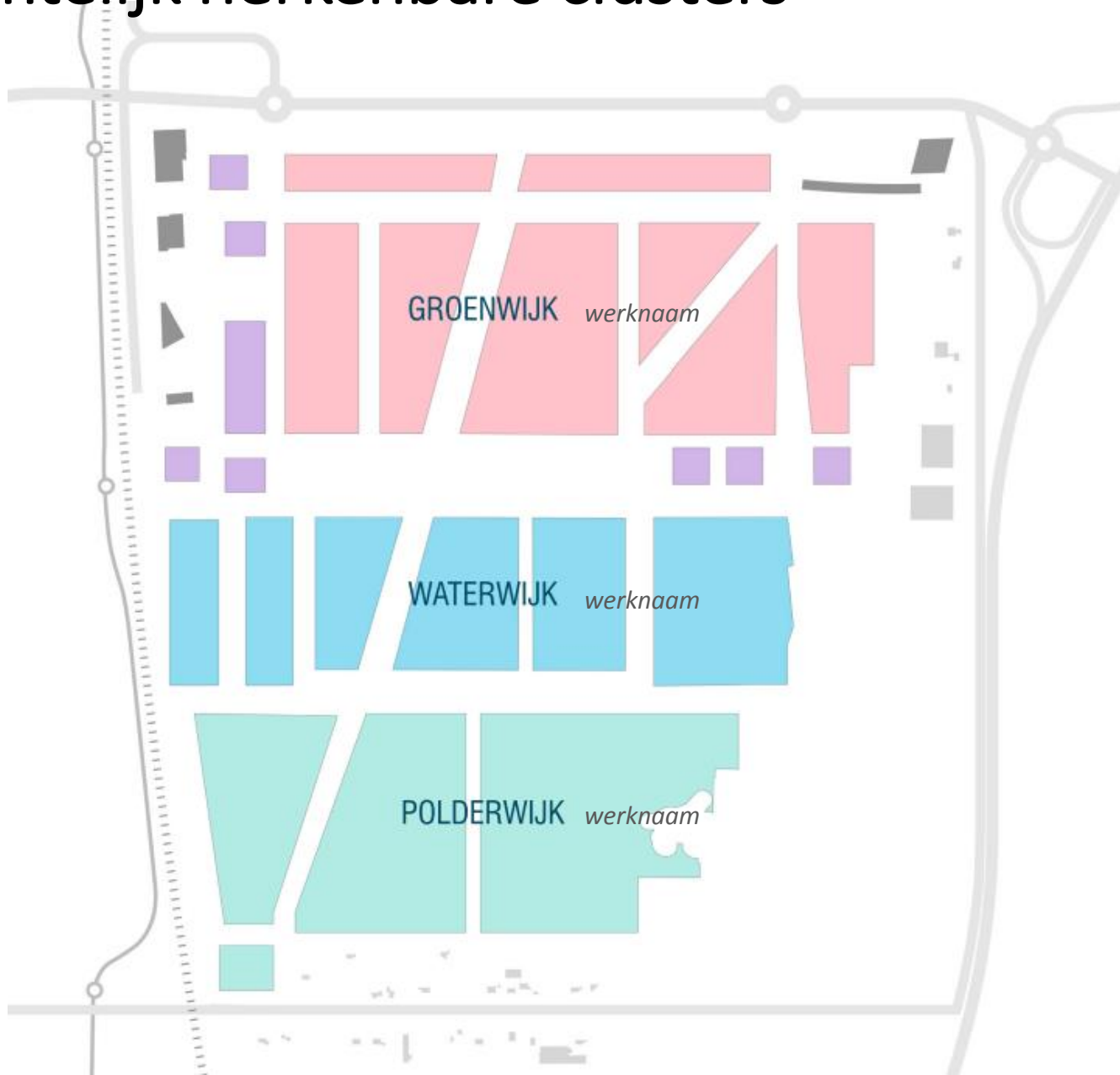
Het ruimtelijke concept is gericht op waardering van het polderlandschap naar een aantrekkelijk groen woongebied waar wonen, groen en water sterk op elkaar zijn betrokken. De bestaande waterlopen verdelen het plangebied in 3 clusters. De herkenbare karakteristieken van het polderlandschap zijn vertaald naar 3 ruimtelijk karakteristieke clusters:

- Groenwijk
- Waterwijk
- Polderwijk

Dit zijn de werknamen waar we voorlopig mee werken.

De namen verwijzen naar de karakteristieken van de polder.

Ruimtelijk herkenbare clusters

Ter inspiratie voor Groenwijk

- Groen en water zijn allebei aanwezig, maar groen bepaalt het beeld en het karakter van dit cluster.
- Groen is zowel aantrekkelijk in het gebruik en de beleving als functioneel

Referentie

1. Renkum, bij Arnhem.
2. Parkeren op en in het groen.

Ruimtelijk herkenbare clusters - *groenwijk*

Ter inspiratie voor Waterwijk

Water en groen zijn allebei aanwezig, maar water bepaalt het beeld en het karakter van dit cluster.

Water kan op vele manieren een kwaliteit toevoegen in de wijk. Het kan zichtbaar zijn maar ook in tijdelijke vorm ...

Referentie

1. Sociale woningbouw in Venning, Kortrijk, België.
2. Waterplein, Zaltbommel. Het waterplein heeft twee functies:
 - Het is een speelplek en ontmoetingsruimte
 - Het plein dient als waterberging: het plein ligt dieper en heeft een grote ondergrondse waterbuffer om het regenwater bij grote buien uit de hele wijk op te vangen en daarna vertraagd af te voeren₂₄

Ruimtelijk herkenbare clusters - *waterwijk*

Ter inspiratie voor Polderwijk

Het open landschap met slootjes en lange rechte vaarten en met lange zichtlijnen van binnen naar buiten is karakteristiek voor de polder.

Referentie

1. Oosterwold in Almere (bureau Sla), openheid: tuinen en landschap vervloeien, natuurlijke overgangen
2. Zichtrelatie vanuit de wijk op het open landschap, verbinding & nabijheid

Ruimtelijk herkenbare clusters - *polderwijk*

Wilderszijde is goed bereikbaar voor iedereen. Om dat te bereiken zetten we in op een innovatief mobiliteitsconcept en een autoluwe wijk. Dat betekent niet dat we de auto weren, maar dat we ook inzetten op andere facetten van mobiliteit, zoals:

- Fiets en OV (zijn gelijkwaardig aan de auto). Daarvoor zijn veilige en herkenbare fietsroutes nodig. Zowel in de wijk als naar OV;
- Openbaar Vervoer is zichtbaar en bereikbaar. Voor het overbruggen van de 'last mile' krijgen deelconcepten - in de toekomst - een plek. Oftewel: we leggen de basis voor MaaS (Mobility as a Service);
- Voor die plekken waar OV goed bereikbaar is onderzoeken we of de P-norm kan worden verlaagd. Daarbij vinden we dat parkeren meer moet zijn dan een verhard oppervlak. Bewoners parkeren daarom op eigen terrein, waarmee parkeren sterker betrokken wordt op de woonomgeving. Het parkeren voor bezoekers wordt geclusterd om voor de toekomst flexibiliteit in te bouwen om deze ruimte anders te gebruiken (groen, water, bebouwing en/of deelconcepten);

Daarbij zijn we ons er goed van bewust dat 'goede mobiliteit' niet op iedere plek hetzelfde betekent. 'Goede mobiliteit' is maatwerk, en in Wilderszijde liggen de volgende kansen: ...

Mobiliteit - *een innovatief mobiliteitsconcept*

Kans 1 voor 'goede mobiliteit' in Wilderszijde ...

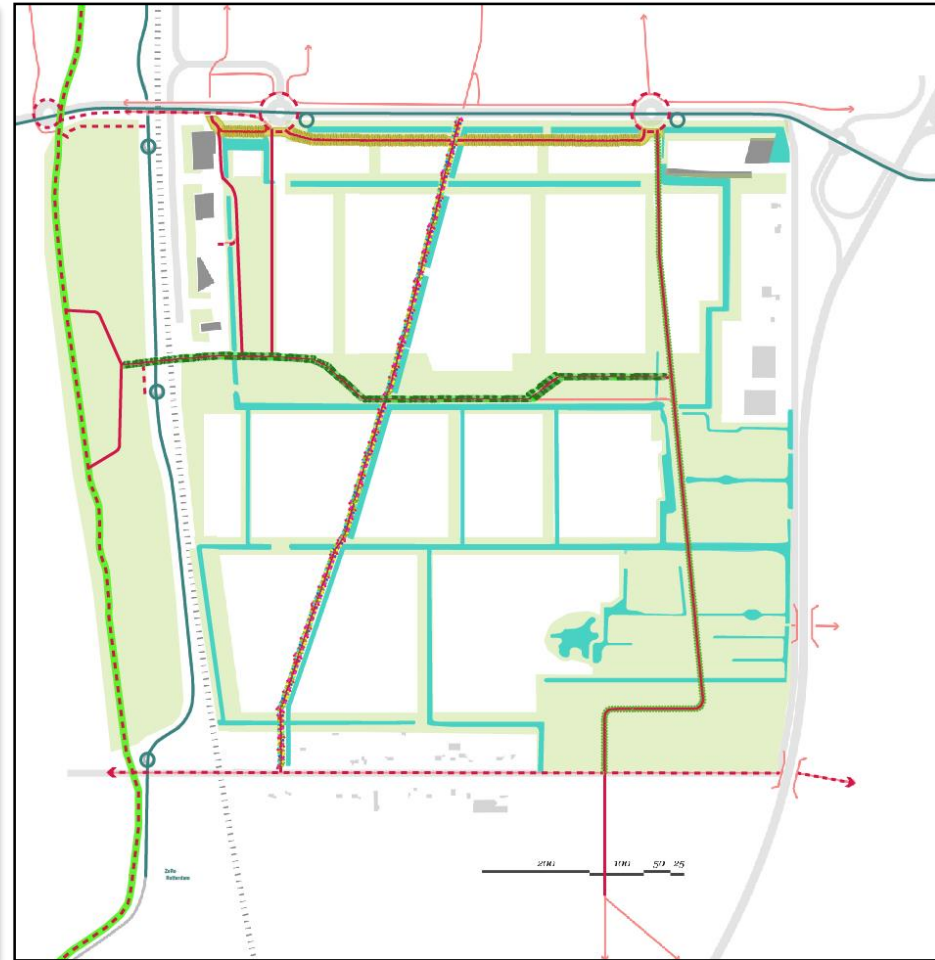
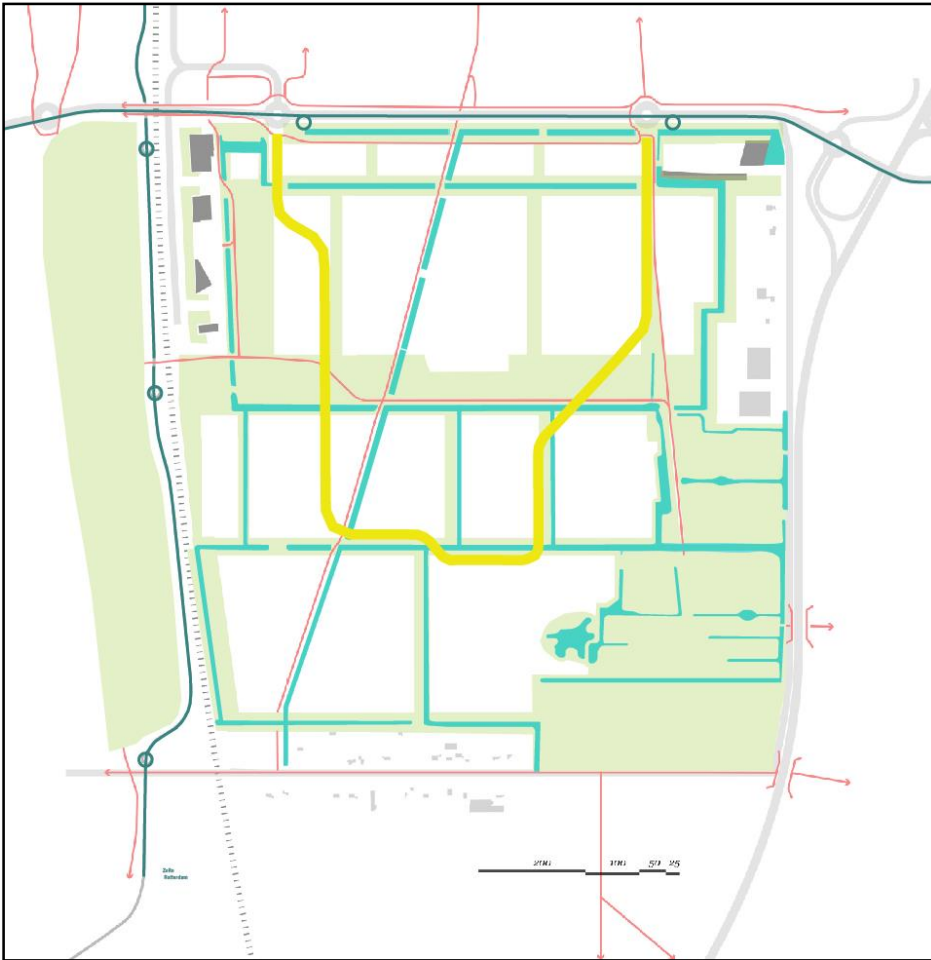
Het **ontvlechten** van de ontsluitingsstructuur voor auto's en fietsen. De gebiedsontsluitingsweg (GOW) en de fietslanen vormen samen een duurzame robuuste ontsluitingsstructuur die de veranderingen die op ons afkomen kunnen accommoderen.

De GOW is robuust genoeg om een bus te faciliteren.

De fietsroutes hebben een eigen structuur:

- Routes zijn veilig en snel, waardoor bewoners op een gemakkelijke en veilige manier bij voorzieningen in en buiten de wijk kunnen komen;
- Fietsroutes zijn gekoppeld aan OV = ketenmobiliteit.

Mobiliteit – *Ontvlechting GOW en LV-routes*

Kans 2 voor 'goede mobiliteit' in Wilderszijde ...

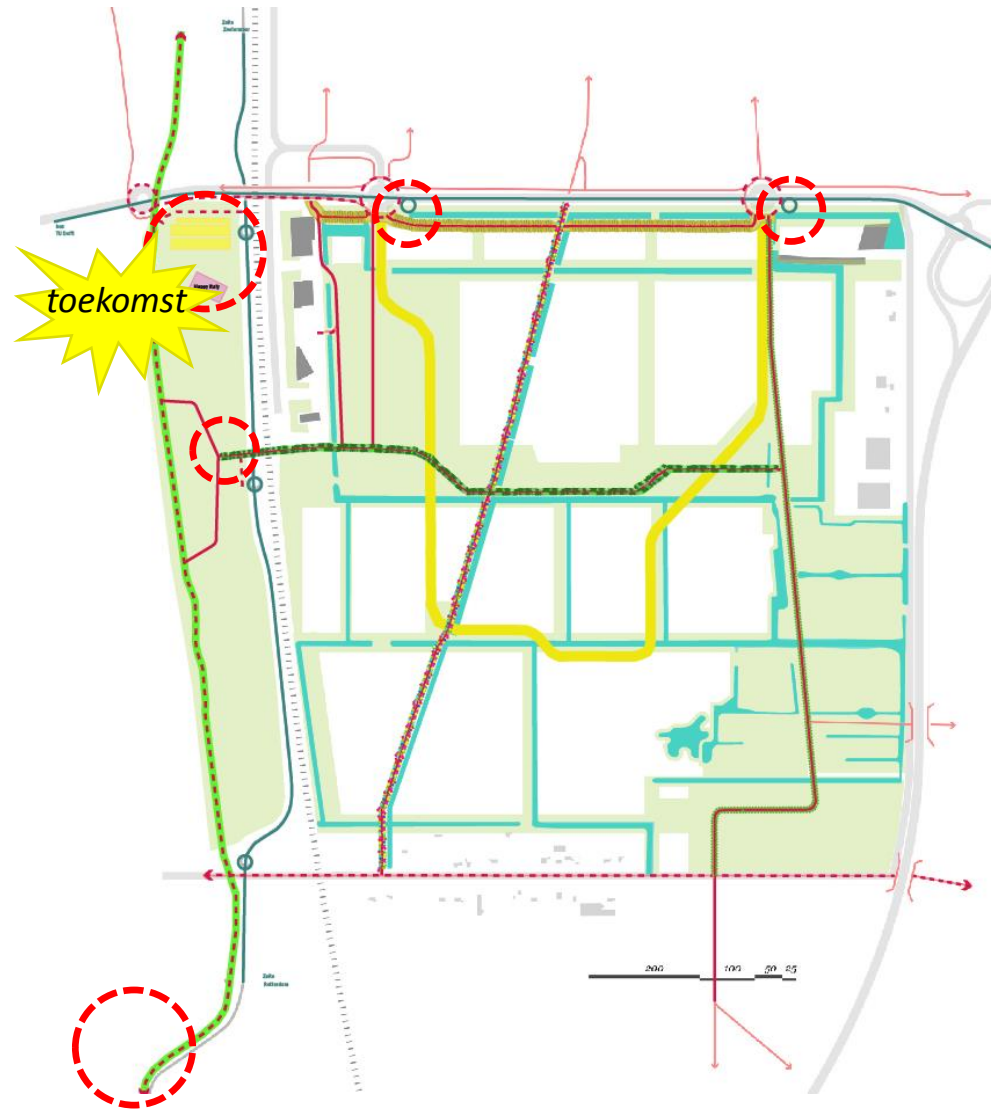
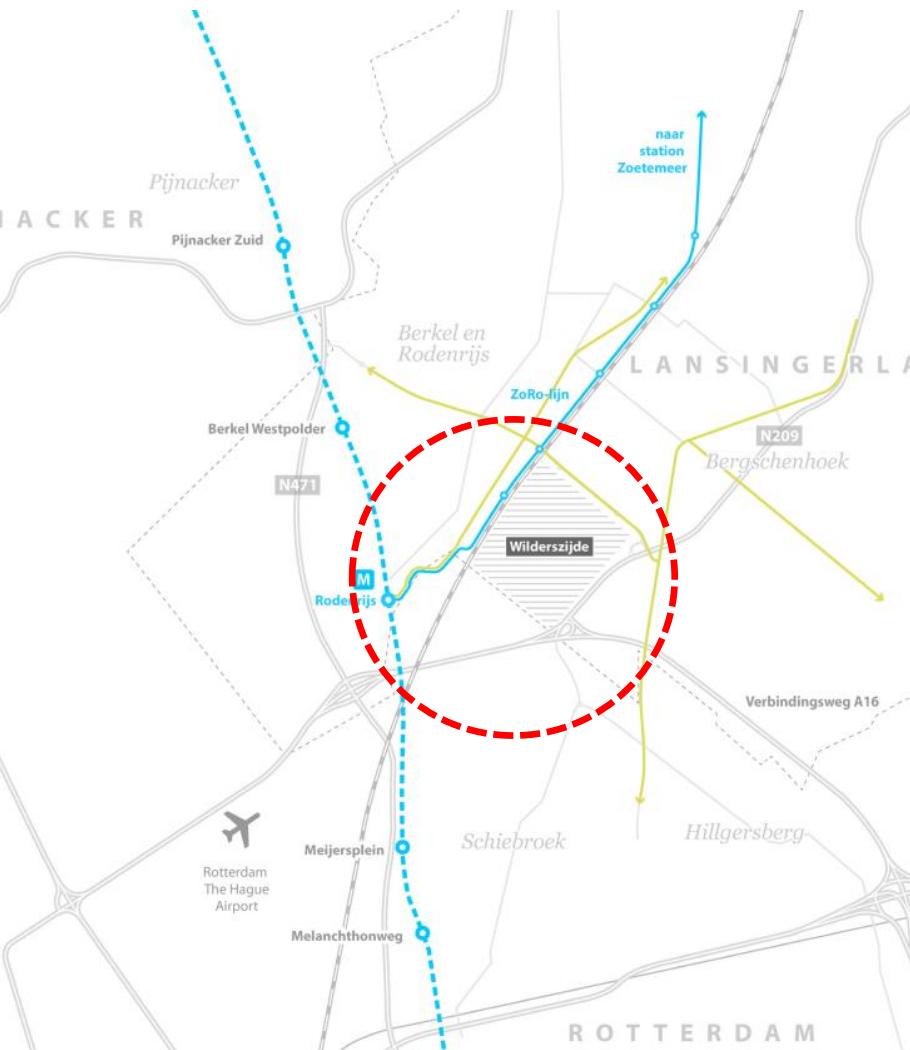
OV goed zichtbaar en bereikbaar maken om het gebruik van OV te stimuleren en faciliteren. Het gebruik van OV (en fiets) moet meer in balans komen met het autogebruik.

Wilderszijde ligt gunstig ten opzichte van OV:

- Station Rodenrijs - E-lijn, metro
- Station Berkel *centrum* – ZoRo bus, hoogwaardig busvervoer (ZoRo-).....tram
- bus tussen Alexander en TU Delft een belangrijke OV-lijn

Met de komst van een horecapaviljoen in 2020 wordt de halte ter hoogte van de Boterdorpseweg nu al een aantrekkelijk opstappunt: zichtbaar, goed bereikbaar en goede parkeervoorzieningen voor fiets en auto. Een van de plekken in de rand van Wilderszijde waar kansen liggen voor interessante overgangsgebieden die de wijk verbinden met de omgeving. Het horecapaviljoen kan een rol spelen in het genereren van omgevingskwaliteit en kan een schakel (stepping stone) zijn tussen Berkel en Wilderszijde.

Mobiliteit - OV zichtbaar en goed bereikbaar

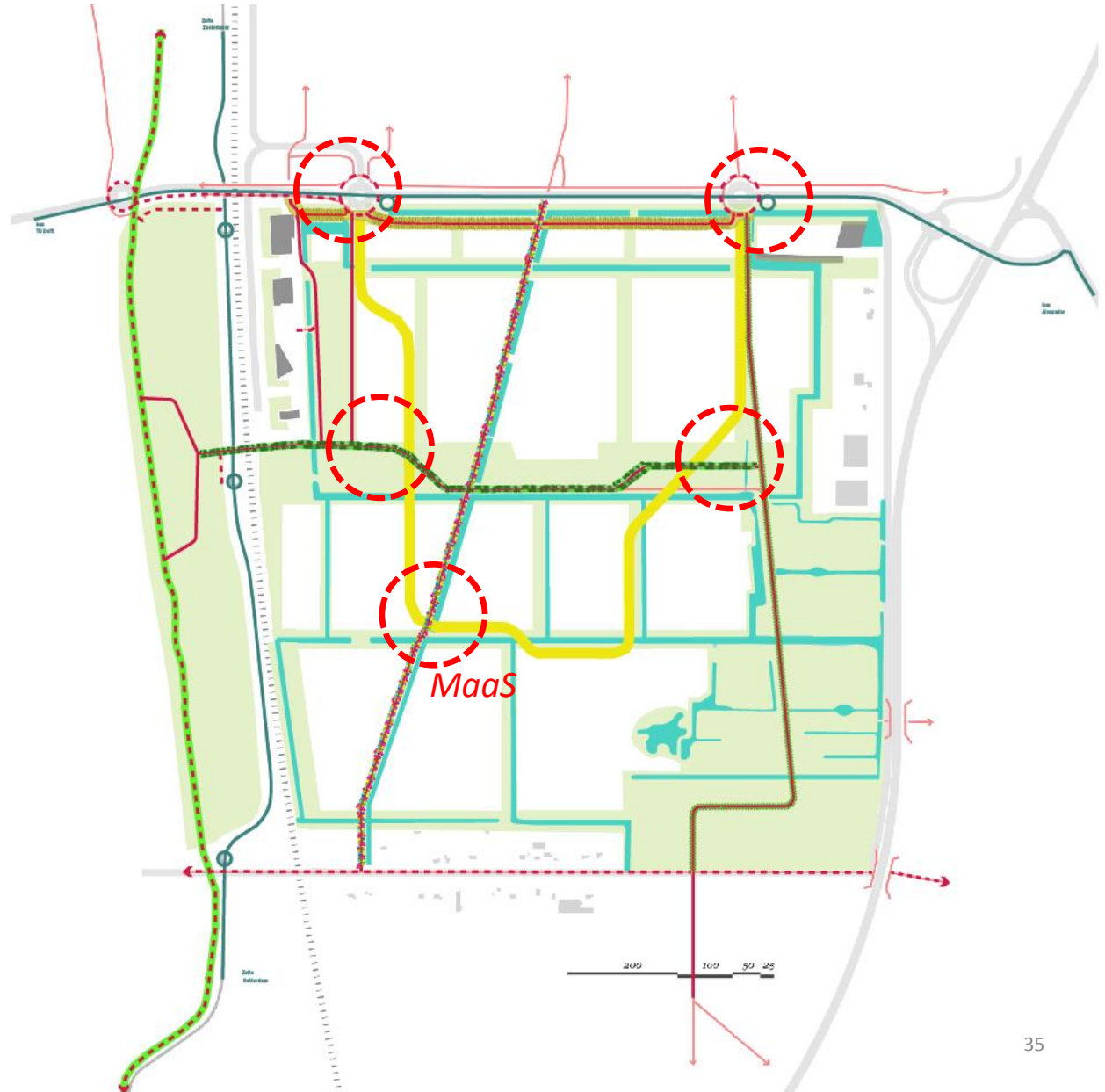

Kans 2 voor 'goede mobiliteit' in Wilderszijde ...

Op kruisingen van fietsroutes ontstaan interessante plekken om vervoersknopen, HUB's, te ontwikkelen en de ketenmobiliteit te versterken:

- Faciliteren van goede fietsvoorzieningen, zoals stallingen, lucht voor banden, e-laden;
- Mogelijk in de toekomst (een aantal hubs) uit te breiden met voorzieningen als een toilet en een publiek beschikbare EHBO/AED of Pick Up Points;
- Aanbieden van deelconcepten (auto, fiets, scooter, step, LEV).

Mobiliteit – *fiets en OV zijn gelijkwaardig aan auto*

Kans 3 voor 'goede mobiliteit' in Wilderszijde ...

De auto heeft nog steeds een plek in de wijk, maar is minder prominent aanwezig:

- Bewoners parkeren op eigen terrein;
- Bezoekers parkeren is georganiseerd in clusters.

We onderzoeken of en hoe het haalbaar is om de **parkeernorm** voor appartementen te **verlagen**. Wat de haalbare (gereduceerde) P-norm is moet nog blijken en is mede afhankelijk van:

- Bereikbaarheid;
- Beschikbaarheid en zichtbaarheid van OV;
- Aanwezigheid van basisvoorzieningen (meer nog dan aanwezigheid van OV, van grote invloed).

Mobiliteit – *onderzoek lagere P-norm*

GEEMEENTE Lansingerland

Nota parkeernormen
Gemeente Lansingerland

Parkeren voor bewoners op eigen terrein kan op veel manieren ...

Referentie

1. Ergens in de buurt
2. Nieuw Terbregge: grondgebonden woningen aan het water > principe van een dijkwoning

Mobiliteit – *parkeren op eigen terrein*

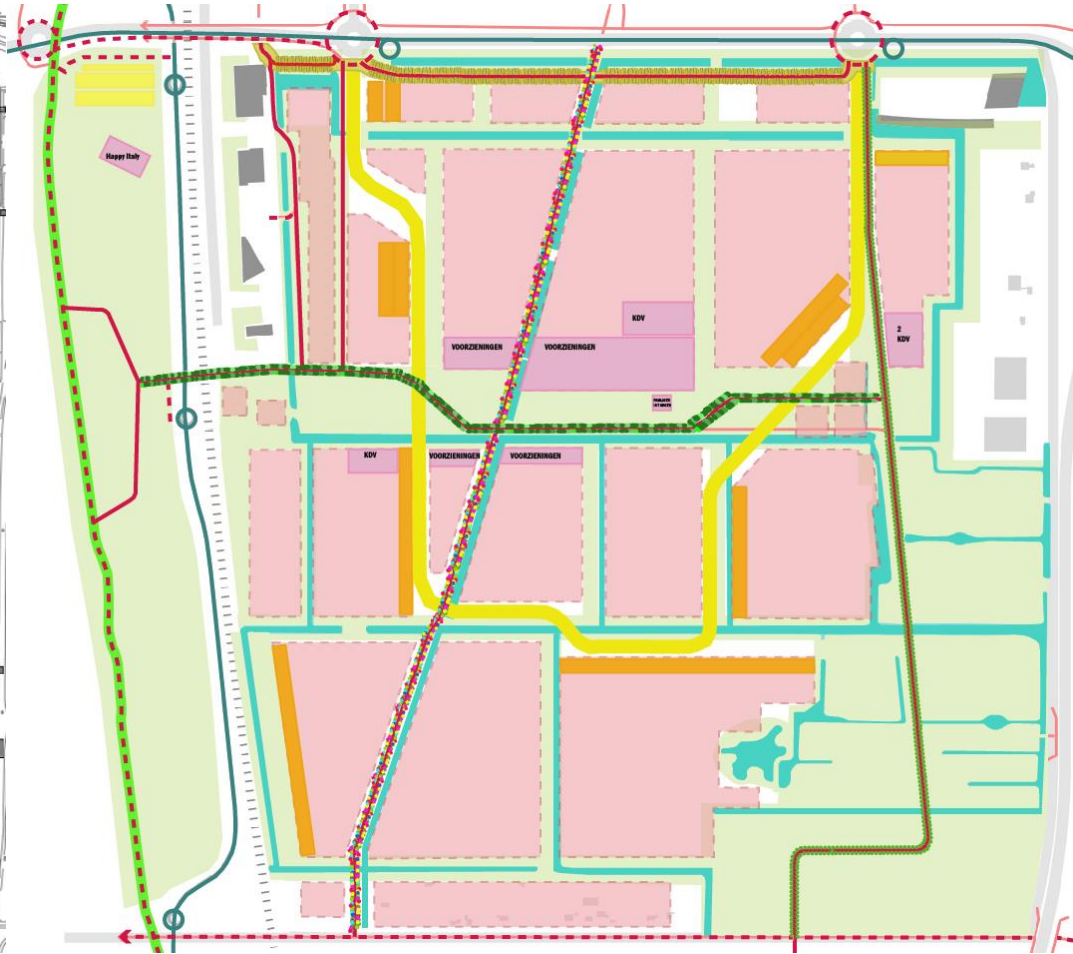
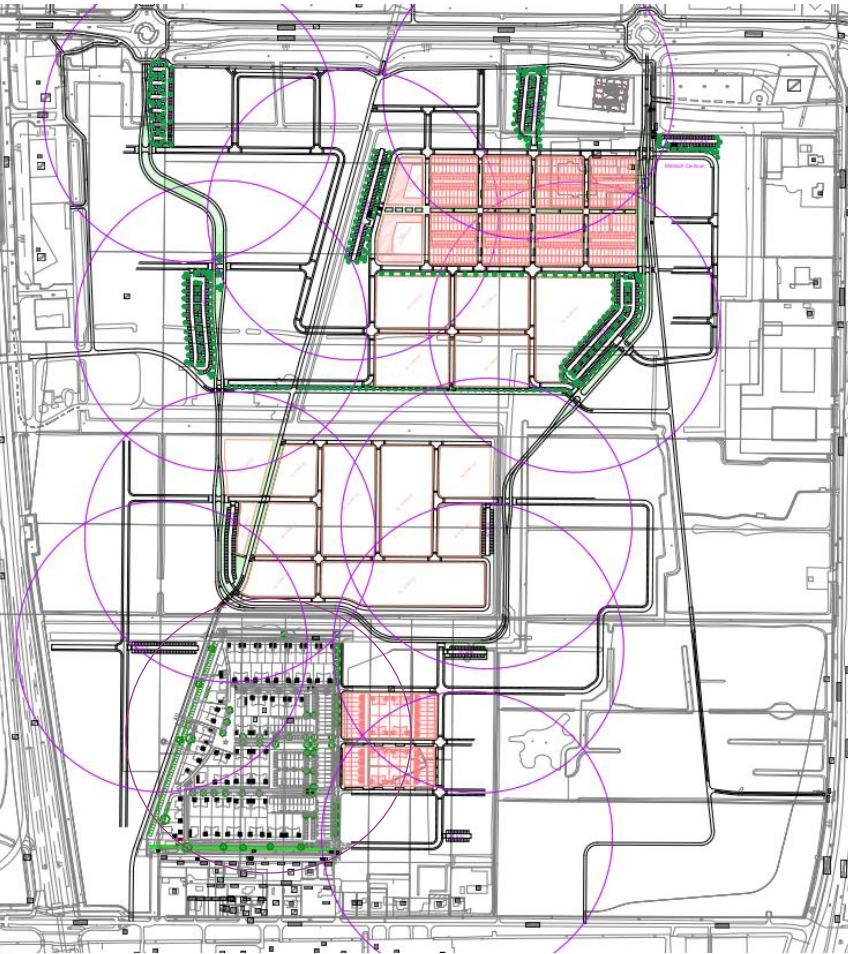
Parkeren voor bezoekers clusteren ...

Voor bezoekers parkeren wordt ingezet op geclusterde parkeeroplossingen. Daarin ligt een spanningsveld tussen clusteren (veel auto's op 1 plek) en ruimtelijke / woonkwaliteit.

De clustering van bezoekers parkeren is een ontwerpopgave

- Waar liggen de clusters? Aan de GOW of dieper in de wijk?
- Hoe groot zijn de clusters? In voorgestelde kaart is uitgegaan van een loopcirkel van 250 meter. We onderzoeken wat voor Wilderszijde de meest ideale loopcirkel is (meer koffers, grotere dekking).
- Hoe gaat het eruit zien? Kunnen we de parkeerfunctie mixen met de opgave voor groen en water? Waardoor de parkeerfunctie een bijdrage levert aan klimaatadaptatie. Kunnen we de parkeerfunctie mixen met deelconcepten? Waardoor de parkeerfunctie een bijdrage levert aan een vermindering van de parkeeropgave.

Mobiliteit – *clusteren bezoekers parkeren*

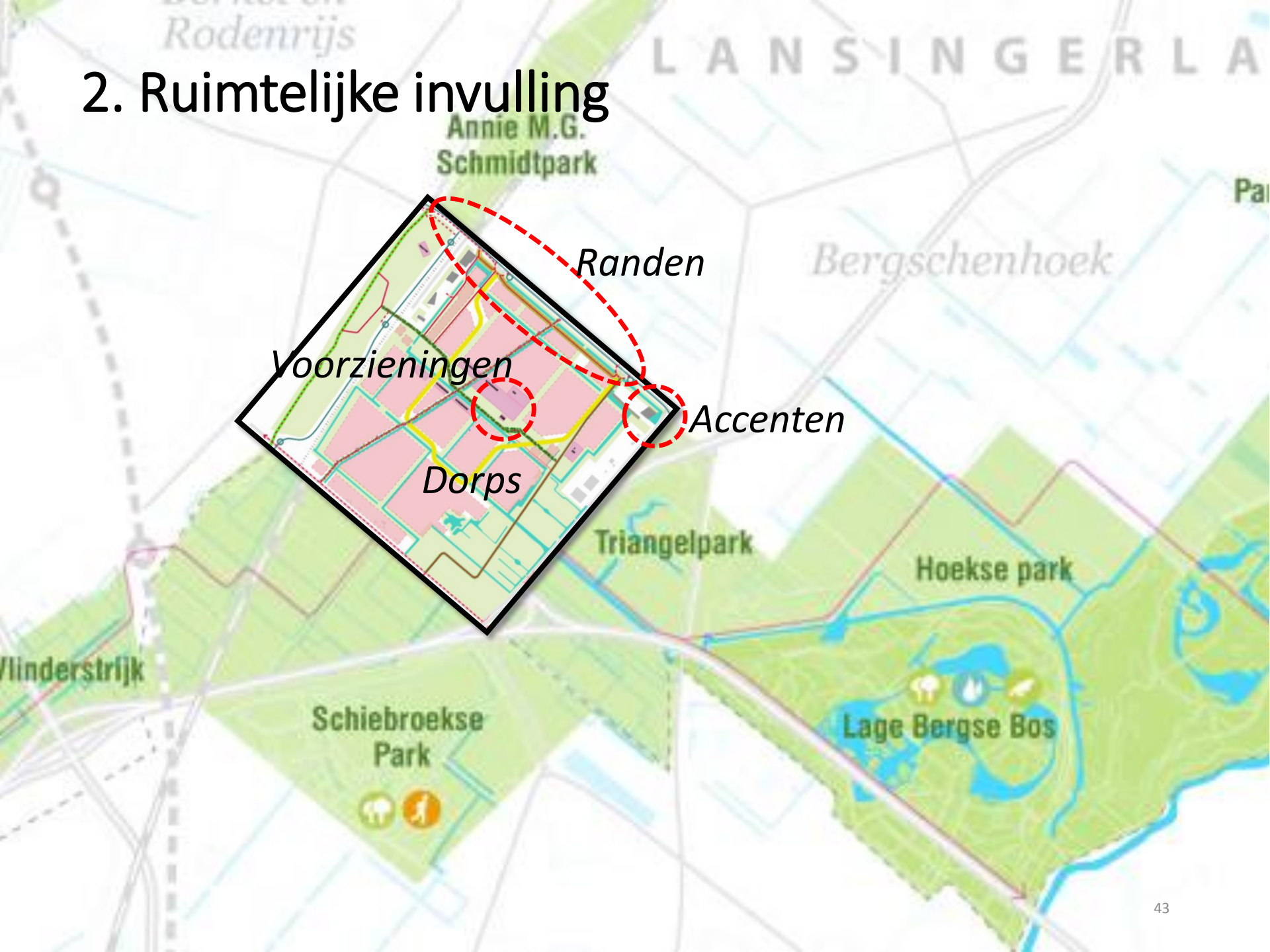

Ruimtelijke invulling

Dat gaat over hoe we een aantal dingen organiseren en ordenen, zoals ...

- Randen van de wijk;
- Ruimte voor voorzieningen;
- Stedenbouwkundige accenten;
- Dorpse karakter.

2. Ruimtelijke invulling

Randen van de wijk

De wijk van ontmoeten en verbinden, in plaats van een monofunctionele woonwijk, is in de randen voelbaar en zichtbaar:

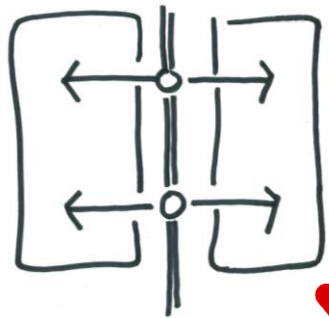
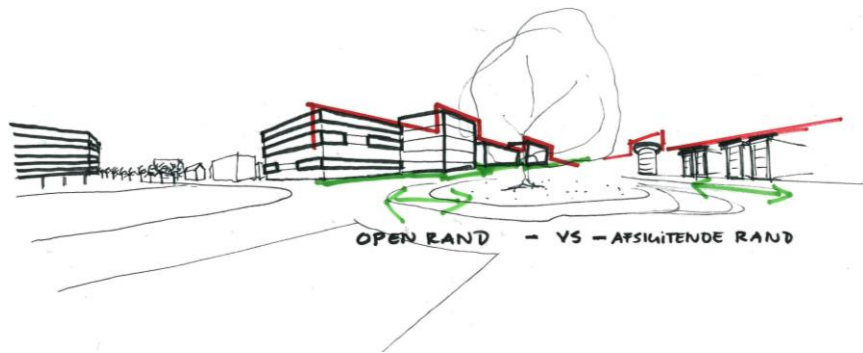
- Het is een wijk die op een natuurlijke wijze is verankerd in haar omgeving;
- Wilderszijde is een gedifferentieerde wijk waar reuring is.

De relatief gesloten randen die Wilderszijde heeft door HSL, N209 en Boterdorpseweg maken dit tot een lastige ontwerpopgave. De aanwezige kansen moeten we daarom goed benutten: het fietsviaduct kan bijvoorbeeld vergroend worden, waardoor een groene verbinding ontstaat tussen Park de Polder en het Annie M.G. Schmidtpark met ecologische waarden. Op deze manier ontstaan, met name langs de LV-routes en in de randen, interessante overgangsgebieden die Wilderszijde verbinden met de omgeving.

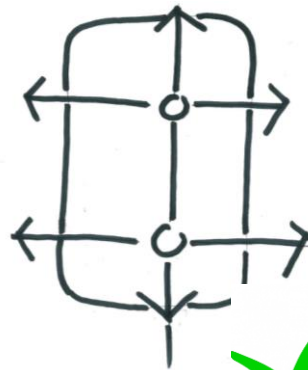
Referentie

1. Schets Boterdorpseweg
2. Funenpark, Oostelijk havengebied Amsterdam (voorbeeld campusachtige setting, stedelijk of gestapeld kan heel groen zijn)

Randen van de wijk - *open en verbindend*

gesloten rand

open rand

Randen van de wijk

Referentie

1. Aan het landschap van Park de Polder ... mooie plek voor vrijstaande villa's maar ook samen vrij in het polderlandschap (Oosterwold in Almere)
2. Boterdorpseweg: openheid, zicht op reuring ... die dingen die bewoners van de wijk dagelijks bezig houdt

Randen van de wijk

zicht naar buiten, kijkje naar binnen, verbonden met de omgeving

Voorzieningen

Zoals eerder gezegd: het beperken van autogebruik is sterk afhankelijk van de aanwezigheid van voorzieningen. Als we van Wilderszijde geen monofunctionele woonwijk willen maken waar de auto het straatbeeld regeert zijn er een aantal basis voorzieningen nodig op fiets- of loopafstand:

- Ze dragen bij aan het faciliteren van de dagelijkse behoeften;
- En zijn een belangrijke factor in het faciliteren van ontmoetingen.

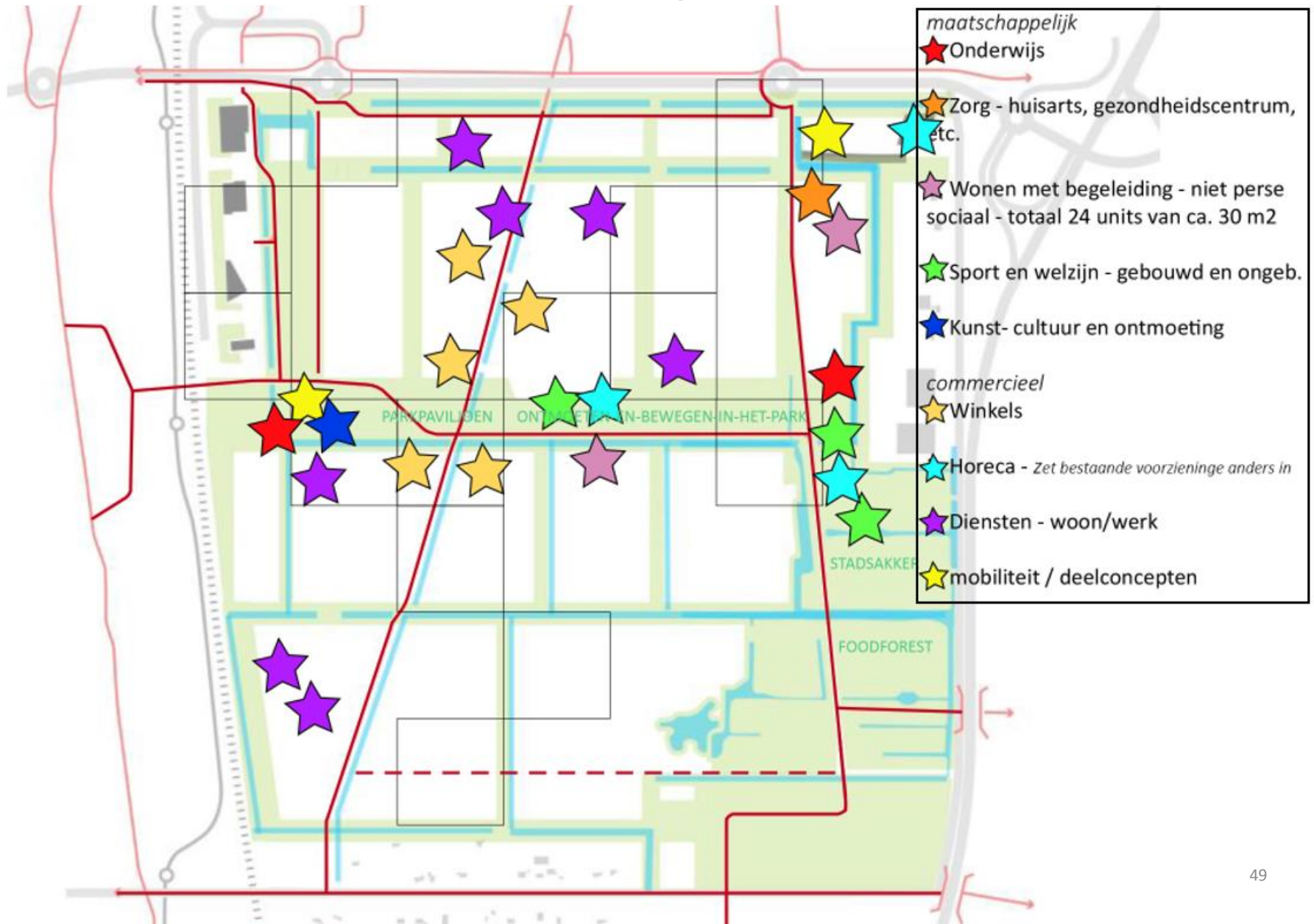
Het uitgangspunt is dat de kernen van Berkel en Bergschenhoek en eigen karakter hebben en blijven functioneren zoals ze bedoeld zijn met het centrum van Berkel en Rodenrijs als hoofdkern voor de gemeente en wijdere omgeving. Het gaat dus om een klein cluster met voorzieningen op de wijk zelf gericht, vergelijkbaar met het cluster voorzieningen in de Noordpolder:

Supermarkt met kleine voorzieningen d.d. 1980: Jumbo, 2 kappers en een snackbar = totaal 1.800m²

In de Noordpolder (Bomen en Struikenbuurt, Sterrenbuurt, Edelstenenbuurt, Componistenbuurt) wonen ca. 3.750 mensen

Zowel voor de commerciële voorzieningen als de maatschappelijke voorzieningen is het uitgangspunt dat zij een sterke relatie hebben met bereikbaarheid en groen.

Ruimte voor voorzieningen

Voorzieningen

Op de volgende kaart zijn denkbare voorzieningen vertaald in maat. In totaal is hier 3.600m² commerciële ruimte en een maatschappelijke programma van 9.500 m² getekend. Zowel voor commerciële als maatschappelijke voorzieningen is het van belang dat zij:

- Goed bereikbaar zijn met auto, fiets en OV;
- De gebruikswaarde van groen verhogen;
- Een bronpunt zijn voor ontmoetingen, deze waarde wordt versterkt als voorzieningen worden gecombineerd.

De voorzieningen in Wilderszijde voorzien in de dagelijkse behoeften en zijn een belangrijke factor in het faciliteren van ontmoetingen: zoals een bakkertje met een koffiebar, een buurtsuper met een 'pakket afhaalpunt' en flexibele werkplekken i.c.m. kleine kantoorfuncties.

Maar ook: de scholen met hun schoolpleinen, speelplekken, openbaar (park)groen, maatschappelijke voorzieningen voor zorg & welzijn, sport, spel en bewegen.

Omdat we flexibiliteit willen inbouwen voor de toekomst, gaan we uit van dubbelbestemmingen en de stapeling en menging van functies. Zo is er ruimte om van ervaringen te leren en plannen bij te stellen gedurende de ontwikkeltijd.

- Commerciële voorzieningen gaan samen met uitgeefbaar.
- Maatschappelijke voorzieningen gaan ten koste van groen.

NB! roze in de kaart geeft de bouwvelden aan. De bouwvelden moeten nog verder ontwikkeld worden tot woonbuurten waar het groen (en water) via haarvaten tot diep in de woonbuurten komt.

Ruimte voor voorzieningen

Voorzieningen

Referentie

1. Schoolcampus aan de Amsterdamse Zuid-as: wel een afgeschermd schoolplein, of schoolnatuur, maar aansluitend op landschap. Zo denkbaar aan Park de Polder - uitwisseling van voorzieningen, elkaar versterken,...
2. Wasbar;
3. Afhaalpunt;
4. Horeca in het park;
5. Kleine buurtsuper.

Ruimte voor voorzieningen

Stedenbouwkundige accenten worden ingezet om bepaalde plekken te markeren. Het maken van hoogte is hier een beproefd stedenbouwkundig middel voor. Denk aan de kerktoren in de kernen van Berkel, Bergschenhoek en Bleiswijk. Maar ook het gemeentehuis dat nu nogal excentrisch van de kernen ligt. Als Wilderszijde straks klaar is, ligt het gemeentehuis opeens centraal in het woon- en werkgebied van Berkel en Bergschenhoek.

Hoogte is in Wilderszijde, gezien de beperking door luchtvaartwet- en regelgeving, een beperkt middel om accenten te realiseren: de maximale bouwhoogte is beperkt waardoor het onderscheidende vermogen minimaal is. Om accenten te realiseren moet ook naar andere middelen gekeken worden: zoals naar architectuur, kleur en materiaal. Daarbij: stedenbouwkundige accenten hoeven niet per definitie groots en meeslepend te zijn, ze kunnen ook heel ingetogen zijn.

Referentie

1. Renkum, bij Arnhem
2. Gemeentehuis Lansingerland

Stedenbouwkundige accenten

hoogte, architectuur, kleur, materiaal, groots en meeslepend - ingetogen

Accenten

Voor Wilderszijde zijn een aantal plekken aangegeven die we willen markeren.

Het gaat om plekken in de hoofdstructuur die helpen je weg te vinden en / of betekenis geven aan een plek. Plekken die zicht bieden op de karakteristieken van de wijk: op de assen van de fietslanen:

- het (park)groen hart
- park de polder
- poldervaarten en de polderstructuur

NB! aanwezige accenten of voorzieningen die de mental map vormgeven: kerk B'hoek, gemeentehuis, moskee, toekomstige horeca-ontwikkeling bij bushalte Boterdorpseweg / Annie M.G. Schmidtpark, ...

Stedenbouwkundige accenten

Dorps karakter

Nabijheid van de voorzieningen, sociale cohesie, ontmoetingen en de bebouwingsstructuur dragen allemaal bij aan een dorps karakter. Diversiteit in dichtheid en bebouwingshoogte leveren daarbij een belangrijke bijdrage in de ruimtelijke kwaliteit. 'Hoog' is op deze locatie echter relatief. Er zijn een aantal aspecten van invloed op de hoogte die we hier kunnen realiseren:

- Coalitieakkoord dat uitgaat van 15 meter met uitzonderingen voor bepaalde plekken. Wij denken dat Wilderszijde een uitzonderingsplek is: op een beperkt aantal plaatsen dichtbij OV en daar waar het zich richt op een gedifferentieerde bewonersgroep (waaronder starters) kan hoger worden gebouwd;
- Wilderszijde valt in het beperkingsgebied van Rotterdam – The Hague Airport waar planologische beperkingen van kracht zijn die o.a. van invloed zijn op de bouwhoogte. Toetsing hierop moet nog plaatsvinden.

We richten ons op een aantal van 3.000 woningen

Dat betekent een gemiddelde woningdichtheid van:

$3.000 / 98,8 \text{ ha} = 30 \text{ wo/ha}$ (minus Park de Polder 12,1 ha), dat is vergelijkbaar met wat er al is (referenties) en geeft aan dat de nog uit te werken bouwvelden heel groen ontwikkeld kunnen worden.

Ter indicatie:

Meerpolder = 31,8 wo/ha, gemid. kavel 175 m²

Westpolder / Bolwerk = 30 tot 35 wo/ha, excl. fase 4

Meerpolder = 6.800 inwoners

Wilderszijde 6.000 – 8.000 inwoners

Dorps karakter - *gedifferentieerde opbouw*

Dorps karakter

Ook de bebouwingskorrel draagt bij aan het dorpse karakter. Ook hier gaat het om differentiatie:

- Fijne of grove korrel;
- Verfijnde detaillering of juist niet;
- Unieke bebouwing of seriematig;
- Bouwstijl
- Plaats van de rooilijn;
- Etc.

Referentie

1. Nieuw Leyden in Leiden
2. Hofje ...
3. Meerhoven (BPD X Juurlink & Geluk) in Eindhoven
4. Smeijerskamp in Wierden (bij Almelo)
5. Bannehoven in Zaandijk

Dorps karakter - *korrel & architectuur*

differentiatie, seriematig, kavelgewijs, hoog, laag, architectuur, ...

Conclusie

De inzichten en vragen die de voorliggende stedenbouwkundige thema's opleveren zijn samengevat in 5 stedenbouwkundige thema's. De thema's vormen de basis voor de Besluitpunten voor Stedenbouw:

1. Groen raamwerk als sfeermaker
2. Ruimtelijk herkenbare clusters
3. Autoluwe wijk
4. Hoge en lage dichtheden
5. Voorzieningen

‘Kaderstelling anno 2020’: Oplegnotitie Griffie bij Masterplan Wilderszijde

Reden van deze oplegnotitie

Op 28 november is in de raad het agendapunt ‘Vaststellen beleidsuitgangspunten Masterplan & Bestemmingsplan Wilderszijde’ aan de orde. Na de beeldvorming van 16 oktober jl. stelt de raad hiermee de eerste kaders op weg naar het uiteindelijk in Q1 2021 door de raad vast te stellen definitieve bestemmingsplan Wilderszijde.

Wij bieden deze oplegnotitie aan ter ondersteuning van de beraadslaging en besluitvorming. Ten eerste omdat het een plan is met grote importantie dat optimale betrokkenheid van de raad verdient. Ten tweede omdat wij rondom de totstandkoming van dit bestemmingsplan, maar ook rondom toekomstige bestemmingsplannen, kansen willen duiden om concreet invulling te geven aan de wens van de raad om de kader stellende rol te vergroten. Graag nemen wij u mee in onderstaande gedachten, uitmondend in een advies.

Voor de volledigheid is het planningsoverzicht uit het beslisdocument als bijlage op pag.3 toegevoegd.

De fase tot definitieve besluitvorming

Uit het geschetste tijdsframe voor het vervolg na besluitvorming over de beleidsuitgangspunten blijkt dat het proces qua planvoorbereiding zeer serieus en zorgvuldig wordt genomen.

Het plan wordt flexibel ingericht om rekening te kunnen houden met toekomstige ontwikkelingen.

Indachtig één van de pijlers onder het dualisme en de toekomstige Omgevingswet, wordt passend gewicht toegekend aan de mening van de omgeving: burgerparticipatie in Q1 2020 ter voorbereiding op het Masterplan en natuurlijk de verplichte zienswijze fase in Q3-4 op het ontwerpbestemmingsplan.

Na de burgerparticipatie van het Masterplan, een document op hoofdlijnen, wordt dit ter besluitvorming aan de raad voorgelegd: een tweede moment waarop de raad aan zet is in het draaien aan de knoppen en het stellen van nadere kaders.

Daarna wordt in de planning geschetst dat het college in Q2, 3 en 4 2020 aan de slag gaat door te besluiten op het *ontwerp*bestemmingsplan en de ter inzagelegging. Hierop kan de omgeving dan weer reageren middels het indienen van zienswijzen. Het geheel wordt door het college verwerkt tot een voorstel voor een *definitief* bestemmingsplan ter besluitvorming door de raad.

Bij de totstandkoming van het *ontwerp*bestemmingsplan heeft de raad in het geschetste proces (en ook zoals gewoonlijk) geen rol.

De fase van definitieve besluitvorming

Pas na 3 kwartalen, bij het definitieve plan, komt de raad weer in beeld om aan de knoppen te kunnen draaien. Omdat de raad het bevoegde bestuursorgaan is, heeft hij het laatste woord. Dus heeft de raad ook de ruimte om het collegevoorstel aangaande het definitieve plan niet dan wel gewijzigd vast te stellen. Op de besluitvorming van de raad staat beroep open bij de RvS.

Wijzigingen aanbrengen kan slechts nog bij amendement. Behalve dat amenderen op een besluit bestemmingsplan allermint eenvoudig is en menig afwijkend raadsbesluit sneuvelt bij de RvS vanwege onvoldoende dragende motivering, is het moment van inbreng van de raad in deze afrondende fase ons inziens ook onnodig laat.

Het kan anders, zonder vertraging

De raad kan zich de vraag stellen: waarom doen we dit eigenlijk in Lansingerland (en in veel gemeenten) zo? Waarom stelt het college het ontwerpbestemmingsplan vast? De raad is immers in de Wet ruimtelijke ordening aangewezen als bevoegd orgaan.

Het staat de raad volledig vrij om de ruimtelijke planvorming nog verder naar zich toe te trekken door ook in de fase van de totstandkoming van het *ontwerpbestemmingsplan* en daarmee nog steeds ‘aan de voorkant’ aan de vitale ruimtelijke knoppen te draaien.

De raad kan het college opdragen om in geval Wilderszijde, maar wellicht ook bij alle toekomstige ontwerpbestemmingsplannen, niet alleen het bestemmingsplan ter definitieve besluitvorming aan de raad voor te leggen (zoals we al vele decennia gewend zijn), maar ook het ontwerpbestemmingsplan aan de raad ter vaststelling voor te leggen. In deze constructie heeft het college dan de taak om het ontwerpplan voor te bereiden, de terinzagelegging te verzorgen en een advies op te stellen over hoe om te gaan met ingediende zienswijzen

Hierbij zij opgemerkt dat vertraging in de planning Wilderszijde ongewenst is. Invoegen van een raadsbesluit op het ontwerpbestemmingsplan zou ook niet tot vertraging hoeven leiden, het college trekt immers 3 kwartalen uit voor de totstandkoming van het ontwerpbestemmingsplan. Het risico op vertraging is veel groter bij eventuele (ingrijpende) wijzigingen op het definitieve plan dan wel door daarop volgende RvS procedures.

Samenvattend: de voordelen van de voorgestelde werkwijze

- Vergroting kader stellende rol:
In deze constructie stelt de raad het ontwerp vast dat vervolgens ter inzage wordt gelegd. Daarmee vergroot de raad zijn betrokkenheid en invloed aan de voorkant en vergroot daarmee direct ook zijn kader stellende rol.
- Invulling van de al langer bestaande wens van de raad:
Al vaker heeft de raad het college gevraagd deze vroegtijdig te betrekken bij plannen met importantie: deze werkwijze is een operationalisering van deze wens.
- Aanloop naar Omgevingswet:
Invoeren van deze afspraak loopt direct vooruit op de komst van de Omgevingswet: ook de totstandkoming van het omgevingsplan vereist dat de raad aan de voorkant aan de knoppen draait.
- Alle ruimte voor inbreng zonder risico:
De raad in de fase van het ontwerpbestemmingsplan (letterlijk) vroegtijdig alle ruimte om in dat ontwerp wijzigingen aan te brengen of het ontwerp simpelweg niet vast te stellen als hij daar moverende redenen voor heeft, zonder het risico te lopen op beroep en rechterlijke toetsing.

Advies: amendement en/of motie

Een opdracht aan het college om het ontwerpbestemmingsplan voor Wilderszijde aan de raad ter besluitvorming voor te leggen, kan gebeuren via amendement op de planning in het Beslisdocument. Wenst de raad een verdergaande opdracht om voortaan meer ontwerpbestemmingsplannen voorgelegd te krijgen, kan dat óf bij amendement door het toevoegen een aanvullend beslispunt, of met een separate motie.

Misschien gevoelsmatig revolutionair, maar ons inziens een stap die hoort bij dualisme.

En een suggestie voor de titel van de motie? ‘Kaderstelling anno 2020’.

Natuurlijk staan we als griffie graag voor jullie klaar als er verdere ondersteuning gewenst is.

Drs. Marijke Walhout
Griffier

Bijlage: kopie globale kalender uit beslisdocument

Bijlage: Globale kalender uit Beslisdocument

	Q4 2019	Q1 2020	Q2 2020	Q3 2020	Q4 2020	Q1 2021	Q2 2021	Q3 2021	Q4 2021
Beleidsuitgangspunten	Vaststelling door Gem. raad								
Masterplan		Burger participatie	Vaststelling door Gem. raad						
Ontwerp Bestemmingsplan			Besluitvorming B&W	Inspraak; fase zienswijzen					
Overeenkomsten Marktpartijen				Besluitvorming B&W					
Definitief Bestemmingsplan						Vaststelling Gem. raad	Inspraak; beroeps- fase		
Vaststellen & openen GREX							Vaststelling Gem. raad		
Start bouw o.b.v. nieuw bestemmingsplan								Gemeente & Marktpartijen	

Raadsvoorstel

Datum Raad
28 november 2019

Portefeuillehouder
Kathy Arends

Registratienummer
BR1900110

Onderwerp
Grenscorrectie Hordijklocatie met Rotterdam

Gevraagde beslissing

1. Vaststellen van de herindelingsregeling en de bijbehorende tekening van de nieuwe gemeentegrens tussen gemeente Lansingerland en Rotterdam.
2. Alle voorschriften van de gemeente Rotterdam, geldend op 31 december 2019, vervallen te verklaren voor het nieuwe grondgebied van gemeente Lansingerland dat betrokken is bij onderhavige grenscorrectie en alle voorschriften van de gemeente Lansingerland per 1 januari 2020 van toepassing te verklaren op het gebied dat betrokken is bij onderhavige grenscorrectie.

Samenvatting

De woningbouw op de Hordijk-locatie is in ontwikkeling. Op 3 oktober is in Lansingerland het bestemmingsplan vastgesteld en zo spoedig mogelijk volgt de vaststelling ook in Rotterdam. De bouwplannen zijn in ontwerp en daarvoor wordt binnenkort de omgevingsvergunning aangevraagd. Het gebied is eigendom van een ontwikkelcombinatie.

Het ligt in twee gemeentes: Lansingerland en Rotterdam. Voorgesteld wordt de bestuurlijke gemeentegrenzen zo te wijzigen dat de gehele projectlocatie in Lansingerland komt te liggen. Dat voorkomt dat de toekomstige bewoners in dezelfde wijk of zelfs straat in verschillende gemeentes wonen en onder verschillende regelingen vallen. Ook tussen de gemeentes onderling leidt het tot helderheid.

De inhoudelijke afspraken over de grenscorrectie zijn door de gemeentes onderling afgestemd. De procedure is bepaald door de wet Algemene regels herindeling. Het herindelingsontwerp is in juli door beide gemeenteraden gelijkloidend vastgesteld. Daarna lag het ontwerp ter inzage voor zienswijzen. Met verwerking van de ontvangen zienswijzen ligt het definitieve stuk, dat nu herindelingsregeling wordt genoemd, bij beide gemeenteraden voor ter vaststelling.

Vervolgens bekrachtigt de provincie Zuid-Holland de grensbeschrijving en kan het besluit in werking treden, wat conform de wet alleen bij een jaarwisseling gebeurt.

Financiële consequenties

Het over te dragen gebied bestaat uit 36 woningen en een deel areaaluitbreiding van openbare ruimte. De aanleg van het openbaar gebied wordt betaald door de ontwikkelaar; daar heeft de grenscorrectie geen invloed op.

Lansingerland krijgt na de grenscorrectie meer belastingopbrengsten en uitkering uit het gemeentefonds; Rotterdam minder. Daar staat echter tegenover dat de gemeente groeit respectievelijk krimpt en in het verlengde daarvan ook de kosten. Per saldo verwachten we voor Lansingerland een klein structureel voordeel.

Verdere procedure

- Vaststelling herindelingsregeling door beide raden (gelijkloidend)

- Toezending aan provincie Zuid-Holland
- Openbare publicatie vaststelling
- Bekrachtiging door de provincie
- Inwerkingtreding met de eerstvolgende jaarwisseling

Juridische aspecten

De inhoud en motivering van de grenscorrectie en de procedure ervan voldoen aan de wet algemene regels herindeling. De herindelingsregeling is vanwege het unieke karakter ervan voorbereid met externe juridische bijstand.

Extern draagvlak/burgerparticipatie

Bij de totstandkoming van het ontwerp waren al wat partijen betrokken. Via de zienswijzenprocedure is de procedure openbaar en heeft iedereen kunnen reageren. Er zijn ons geen tegenwerpingen toegezonden.

Met de eigenaren van de Wildersekade 10-18 zijn we in gesprek met als gevolg dat ze via zienswijzen hebben verzocht hun percelen te betrekken bij de grenscorrectie.

Duurzaamheid

De grenscorrectie aan sich raakt geen duurzaamheidsaspecten.

Bijlagen

- Herindelingsregeling (T19.14300)
- Tekening oude en nieuwe bestuurlijke gemeentegrens (T19.14302)

Toelichting

Inleiding

Doel van deze herindelingsregeling is de grenscorrectie tussen de gemeenten Lansingerland en Rotterdam ter hoogte van de locatie Hordijk in verband met de woningbouwontwikkeling op het terrein van de voormalige palletfabriek Hordijk. Alle toekomstige bewoners van deze nieuwe wijk wonen door de grenscorrectie in dezelfde gemeente. Dat wordt gemeente Lansingerland, omdat de locatie tegen het bestaand stedelijk gebied van de kern Berkel en Rodenrijs aan ligt en de wijk ook nu (vóór de grenscorrectie) al voor het grootste deel in Lansingerland ligt.

Beoogd maatschappelijk effect

Gelijkheid voor toekomstige bewoners van de nieuwe woonwijk op de voormalige Hordijklocatie en heldere gemeentelijke taakafbakening.

De kernargumenten en kanttekeningen

1.1 De grenscorrectie geeft eenduidigheid voor bewoners.

Er komen ongeveer 120 woningen, waarvan 36 op het grondgebied van Rotterdam zijn geprojecteerd (tweekappers en vrijstaande woningen). Qua inrichting en ontwerp is de ontwikkellocatie één wijk. Na de grenscorrectie hebben alle particulieren in die wijk te maken met dezelfde regelgeving, belastingen, afvalafwikkeling, meldingsprocedures et cetera. Dit geeft een gelijk voorzieningenniveau tussen burens, praktische voordelen en duidelijkheid.

1.2 De grenscorrectie geeft een heldere taakafbakening tussen de gemeentes.

Zonder grenscorrectie zouden er twee wegbeheerders zijn, twee afvalinzamelsystemen, twee onderhoudsregimes en dergelijke. Dat leidt makkelijk tot 'grensconflicten'. Een grenscorrectie komt de taakafbakening tussen de gemeenten ten goede.

1.3 De ontwikkelaar heeft vanaf het moment van inwerkingtreding nog maar één gemeente om zaken mee te doen.

Omdat de grenscorrectie nog niet geldig is, zijn er twee bestemmingsplannen, twee welstandsparagrafen en twee hogere waardenbesluiten vastgesteld. Maar daar blijft het niet bij. De ontwikkelaar nog verschillende vergunningen en toestemmingen aanvragen. Dat geldt ook voor de nutsbedrijven; die verschillen deels in Rotterdam en Lansingerland. Bij de aanleg van het toekomstig openbaar gebied is toezicht nodig en uiteindelijk een oplevering en overdracht. Als de grenscorrectie voorspoedig verloopt, is Lansingerland vanaf 2020 de enige gemeente waar de ontwikkelaar zaken mee moet doen.

1.4 De financiële consequenties zijn beperk.

Voorgesteld wordt de grenscorrectie met gesloten beurzen uit te voeren. Het over te dragen gebied bestaat uit 36 woningen en een deel areaaluitbreiding van openbare ruimte. Lansingerland krijgt na de grenscorrectie meer belastingopbrengsten en uitkering uit het gemeentefonds; Rotterdam minder. Daar staat echter tegenover dat de gemeente groeit respectievelijk krimpt en in het verlengde daarvan ook de kosten. Per saldo verwachten we voor Lansingerland een klein structureel voordeel.

1.5 De stukken zijn zorgvuldig voorbereid.

De stukken zijn in overleg tussen beide gemeenten en met extern juridisch advies tot stand gekomen. De provincie Zuid-Holland is al op de hoogte van het voornemen; de planning is met hen afgestemd.

1.6 De nieuwe gemeentegrens wordt gevormd door de grens van het woningbouwproject én de kadastrale percelen van Wildersekade 10 tot en met 18.

In 2011 verzocht een bewoner van de Wildersekade 10-18 in Rotterdam (direct naast het projectgebied) om hem te betrekken bij een grenscorrectie. Het antwoord van deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek was dat dat meegenomen zou worden bij de grenscorrecties ten behoeve van de ZoRo-busbaan. Deze heeft geen doorgang gevonden en meneer woont dus nog in Rotterdam, terwijl hij in de praktijk georiënteerd is op Berkel en Rodenrijs.

We zijn met deze bewoner en zijn burens in gesprek gegaan en de wens tot Berkel en Rodenrijs te behoren, geldt ook voor de burens.

De drie eigenaren hebben allemaal per zienswijze laten weten te willen worden betrokken bij de grenscorrectie. Bij voorliggende herindelingsregeling hebben we hun percelen daarom in de tekening toevoegen.

De weg zelf (Wildersekade) en de berm ten noorden ervan dat in eigendom toebehoort aan de eigenaar van Bonfut 29 is niet meegenomen, omdat de betreffende bewoner/eigenaar van Bonfut 29 heeft aangegeven dat niet te wensen. Er blijft toch nog een enigszins onlogische, kleine hoek Rotterdam over tussen Lansingerlandse grenzen.

1.7 De voorschriften van gemeente Lansingerland treden direct in werking.

Het mogelijk is een overgangperiode aan te houden voor de Rotterdamse regelgeving. Dat is in deze situatie onwenselijk en komt niet overeen met het doel voor gelijkheid en duidelijkheid voor alle bewoners en de gemeenten onderling. Het is aan de nieuwe gemeente (Lansingerland) om expliciet de Rotterdamse voorschriften vervallen te verklaren en de Lansingerlandse van toepassing. Dat is opgenomen in het dictum van het raadsbesluit en in de herindelingsregeling.

Raadsbesluit

Datum Raad
28 november 2019
Registratienummer
BR1900110

Onderwerp
Grenscorrectie Hordijklocatie met Rotterdam

De raad van de gemeente Lansingerland;
gelezen het bijgaande voorstel

Overwegende dat

- *De te ontwikkelen woonwijk op de voormalige Hordijklocatie in twee gemeenten ligt;*
- *Het grootste gedeelte van dat gebied ligt in de gemeente Lansingerland;*
- *Het ontwikkelgebied geografisch aansluit bij de kern Berkel en Rodenrijs in gemeente Lansingerland;*
- *Het gedeelte van het ontwikkelgebied dat thans binnen de gemeentegrenzen van gemeente Rotterdam valt, 36 woningen betreft en een oppervlakte van ruim 17.000 m²;*
- *Een grenscorrectie voor de toekomstige bewoners gelijkheid en duidelijkheid geeft;*
- *Een grenscorrectie een heldere taakafbakening tussen de gemeenten geeft;*
- *Een grenscorrectie voor de ontwikkelaar leidt tot heldere bevoegdheidsvragen en aanspreekpunten;*
- *De eigenaren-bewoners van de percelen Wildersekade 10-18 hebben verzocht om betrokken te worden bij de grenscorrectie;*
- *Het betrekken van de percelen Wildersekade 10-18 bij beide gemeente niet tot bezwaren leidt en belangen van derden niet in het geding zijn;*
- *Het inwonersaantal met minder dan 10% wijzigt, dus een grenscorrectie mogelijk is;*
- *Het wenselijk is dat alle bestaande en vastgestelde regelgeving van gemeente Lansingerland per direct geldend is voor het nieuwe grondgebied;*
- *De herindelingsregeling met bijbehorende tekening integraal onderdeel uitmaken van dit besluit;*
- *De herindelingsregeling met bijbehorende tekening door de gemeenteraad van Rotterdam gelijkluidend is of wordt vastgesteld;*

Gelet op

- *de Wet algemene regels herindeling*

Besluit(en)

1. Vaststellen van de herindelingsregeling en de bijbehorende tekening van de nieuwe gemeentegrens tussen gemeente Lansingerland en Rotterdam.
2. Alle voorschriften van de gemeente Rotterdam, geldend op 31 december 2019, vervallen te verklaren voor het nieuwe grondgebied van gemeente Lansingerland dat betrokken is bij onderhavige grenscorrectie en alle voorschriften van de gemeente Lansingerland per 1 januari 2020 van toepassing te verklaren op het gebied dat betrokken is bij onderhavige grenscorrectie.

Aldus vastgesteld door de raad van de gemeente Lansingerland in zijn openbare vergadering

van 28 november 2019,

de griffier,

drs. Marijke Walhout

Lansingerland

Rotterdam

Bonfut

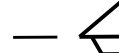
Wildersekade
Landscheidingspad

Wildersekade

LEGENDA

	Huidige bestuurlijke gemeentegrens gemeente Lansingerland /gemeente Rotterdam
	Nieuwe bestuurlijke gemeentegrens gemeente Lansingerland /gemeente Rotterdam

WIJZIGING	OMSCHRIJVING	GET.	DAT.	GEZ.	
R&E Team Gebiedsontwikkeling en Vastgoed					
Bestandsnaam: 0001-KH-00-WVU-200-K014-10000.dgn					
Grenswijziging Hordijk locatie (gewijzigde vaststelling)					
					
GETEKEND	: sam	BESTEK	: -	SCHAAL	: 1:1000
DATUM	: 26-09-2019	WIJK	: -	FORMAAT	: A0
GEZIEN	: J. Duijsend	BLAD	: -	NR.	: K014-190926.dgn

Herindelingsregeling grenscorrectie Hordijk-locatie gemeenten Lansingerland en Rotterdam

Datum: **xxx** 2019 (Rotterdam) & 28 november 2019 (Lansingerland)

1. Doel en totstandkoming herindeling

Doel van deze herindelingsregeling is het tot stand brengen van een grenscorrectie tussen de gemeenten Lansingerland en Rotterdam ter hoogte van de locatie Hordijk in verband met de woningbouwontwikkeling op het terrein van de voormalige palletfabriek Hordijk. Alle toekomstige bewoners van deze nieuwe wijk wonen door deze grenscorrectie in dezelfde gemeente. Dat wordt gemeente Lansingerland, omdat de locatie tegen het bestaand stedelijk gebied van de kern Berkel en Rodenrijs aan ligt en de wijk ook nu (vóór de grenscorrectie) al voor het grootste deel in Lansingerland ligt.

2. Procedure

Het herindelingsontwerp dat beide raden in juli 2019 vaststelden, vormde de start voor het wettelijke traject van de grenscorrectie. In onderhavige herindelingsregeling lichten we de voorgestelde grenscorrectie toe, onderbouwen we dit en schetsen we een beeld van de nieuwe gemeentegrenzen. Dit besluitdocument biedt ook informatie aan (toekomstige) inwoners, ondernemers, (maatschappelijke) organisaties en andere belangstellenden.

De wettelijke regels inzake de grenscorrectie zijn vastgesteld in de Wet algemene regels herindeling (hierna: 'de Wet Arhi') ter uitvoering van artikel 123 van de Grondwet. Vrijwillige grenscorrecties kunnen bij gelijkkluidende raadsbesluiten worden gerealiseerd (artikel 3, tweede lid, onder a, van de Wet Arhi). Bij de voorbereiding hiervan moet artikel 5 van de Wet Arhi worden gevolgd. Op grond van artikel 5, eerste lid, van de Wet Arhi stelden de raden van de betrokken gemeenten bij de voorbereiding van een herindelingsregeling (als bedoeld in artikel 3, tweede lid, onder a, van de Wet Arhi) gezamenlijk een herindelingsontwerp vast. Dit herindelingsontwerp werd toegezonden aan het college van gedeputeerde staten van Zuid-Holland. Ingevolge artikel 5, tweede lid, van de Wet Arhi legden burgemeester en wethouders het herindelingsontwerp verder gedurende acht weken ter inzage op de gemeentesecretarie. De terinzagelegging werd bekend gemaakt in de Staatscourant en de gemeentebladen van beide gemeenten. Gedurende de termijn van terinzagelegging kon een ieder zienswijzen over het herindelingsontwerp kenbaar maken aan de colleges van burgemeester en wethouders van (één van) de betrokken gemeenten. Na afloop van de terinzagelegging en de zienswijzentermijn, en met inachtneming van ingediende zienswijzen, hebben de gemeenteraden gelijkkluidend onderhavige herindelingsregeling vastgesteld (artikel 1, eerste lid, onder f, van de Wet Arhi).

De gebruikelijke procedure die bij terinzagelegging wordt gehanteerd, is gevolgd. De volgende stukken zijn voor een periode van acht weken ter inzage gelegd op de gemeentesecretarie van beide gemeenten:

- het herindelingsontwerp;
- een tekening van de huidige en nieuwe bestuurlijke gemeentegrens (Tekening 'Grenswijziging Hordijk locatie', d.d. 26 september 2019, nr. K014-190926.dgn);

Daaraan vooraf ging een publicatie in beide gemeentebleden en in de Staatscourant.

Gedurende de periode van terinzagelegging kon eenieder mondeling en/of schriftelijk zienswijzen over het herindelingsontwerp kenbaar maken aan het college van burgemeester en wethouders van (één van) de betrokken gemeenten. In totaal zijn er drie zienswijzen binnengekomen. Zie hierover meer uitgebreid paragraaf 6 van deze herindelingsregeling.

Beide gemeenteraden behoren volgens de Wet Arhi vervolgens weer een gelijkkluidend besluit te nemen (lees: deze herindelingsregeling). Na vaststelling door de raden gaat de herindelingsregeling naar het college van gedeputeerde staten van de provincie Zuid-Holland.

3. Aanleiding en voorgeschiedenis herindelingsregeling

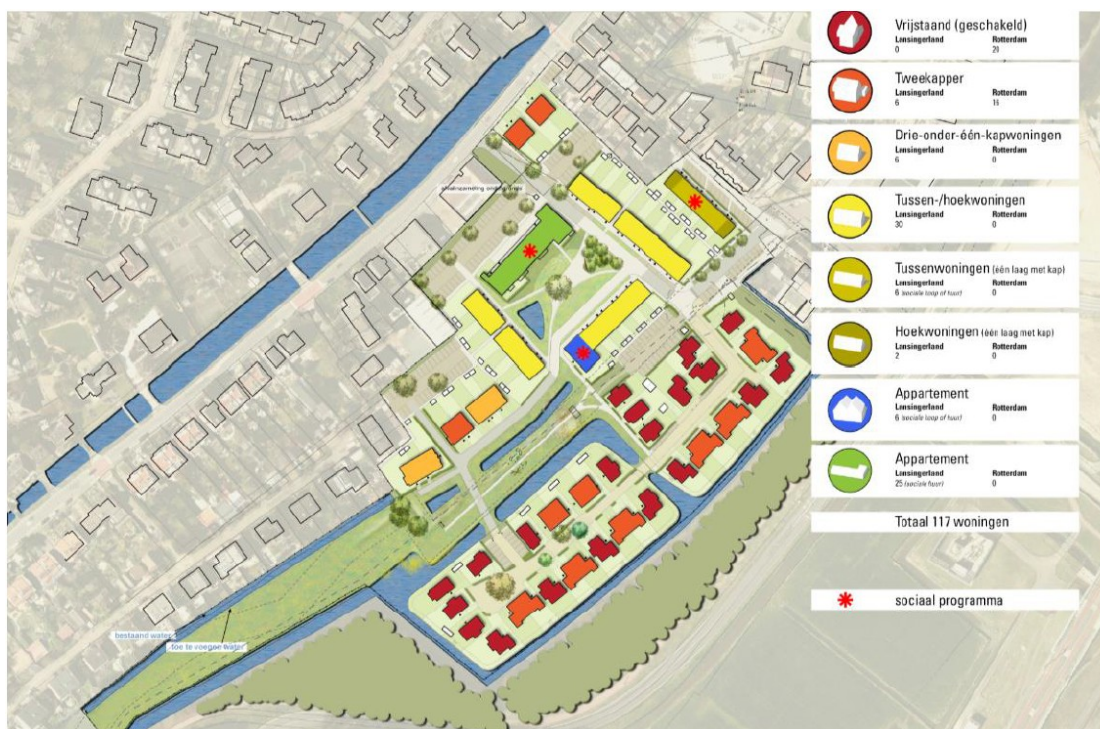
Al jaren geleden stopte Palletfabriek Hordijk haar werkzaamheden. De grond was aangekocht door een vastgoedontwikkelaar. In crisistijd is de grond door een ontwikkelcombinatie overgenomen. Deze combinatie heeft de ontwikkeling in overleg met beide gemeenten (Lansingerland en Rotterdam) vormgegeven. De Hordijk-locatie ligt, zoals hiervoor aangegeven, gedeeltelijk binnen de gemeentegrenzen van de gemeenten Lansingerland en Rotterdam.

Het (gehele) plan voor de Hordijk-locatie betreft de ontwikkeling van maximaal 120 woningen, met onder andere parkeer- en groenvoorzieningen, bestaande uit verschillende woningtypen. De Hordijk-locatie wordt ontwikkeld als één wijk.

Bij beide gemeenten is recent het bestemmingsplan 'Hordijk-locatie' vastgesteld.¹ De bestemmingsplannen voorzien gezamenlijk in de realisatie van maximaal 120 woningen. Op het grondgebied van Rotterdam, waar de grenscorrectie betrekking op heeft, betreft het programma 16 twee-onder-één-kapwoningen (koop vrij sector) en 20 vrijstaande (geschakelde) woningen (koop vrije sector).

Het totale (woningbouw)programma is als volgt in kaart gebracht:

¹ Zie Stcrt. 2019, nr. 23264 voor de publicatie van de gemeente Rotterdam; zie Stcrt. 2019, nr. 23477 en Gemeentebled 2019, 98656 voor de publicatie van de gemeente Lansingerland.

Bron afbeelding: afbeelding 2.2 van de plantoelichting bij het ontwerpbestemmingsplan 'Hordijk-locatie'.

Het inrichtingsplan voor de buitenruimte wordt momenteel opgesteld. Gegeven de ligging, ingeklemd tussen de Rodenrijse weg en Bonfut in Berkel en Rodenrijs, wordt de wijk ingericht conform de richtlijnen voor de buitenruimte van de gemeente Lansingerland. Dit is een belangrijke reden voor de grenscorrectie: op die manier komen de gemeentegrenzen weer op een logische manier overeen met de grenzen van het beheer en onderhoud.

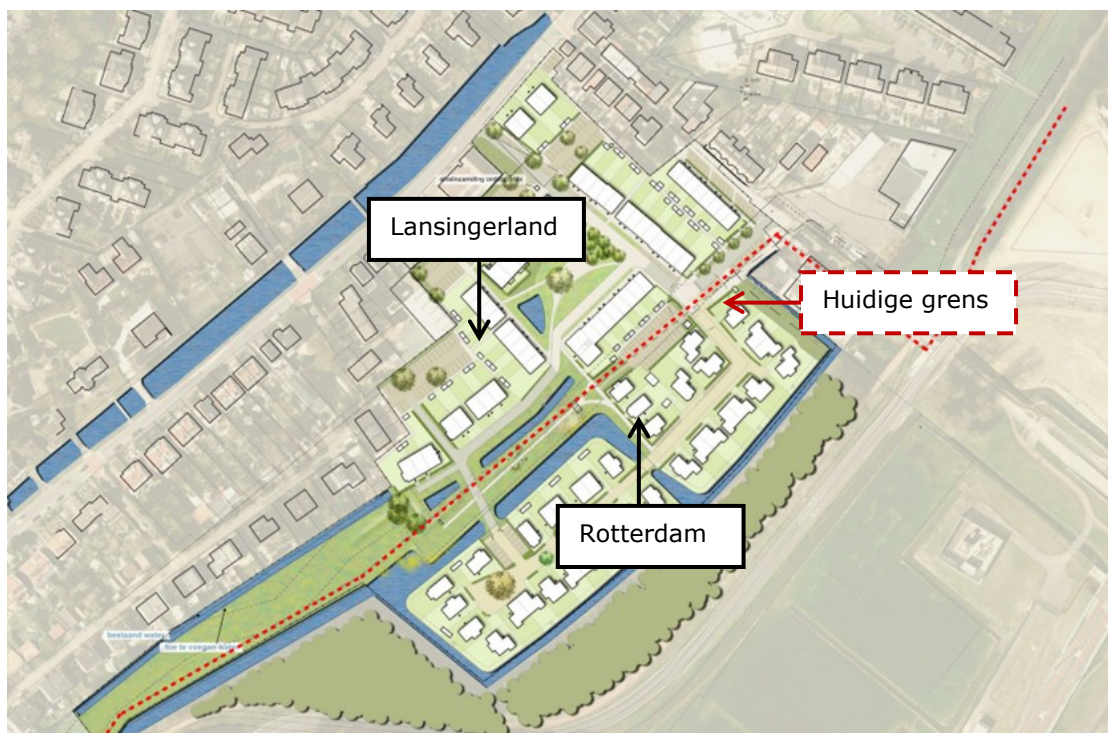
4. Redenen voor de grenscorrectie

Er gelden meerdere uitgangspunten voor de grenscorrectie bij de Hordijk-locatie:

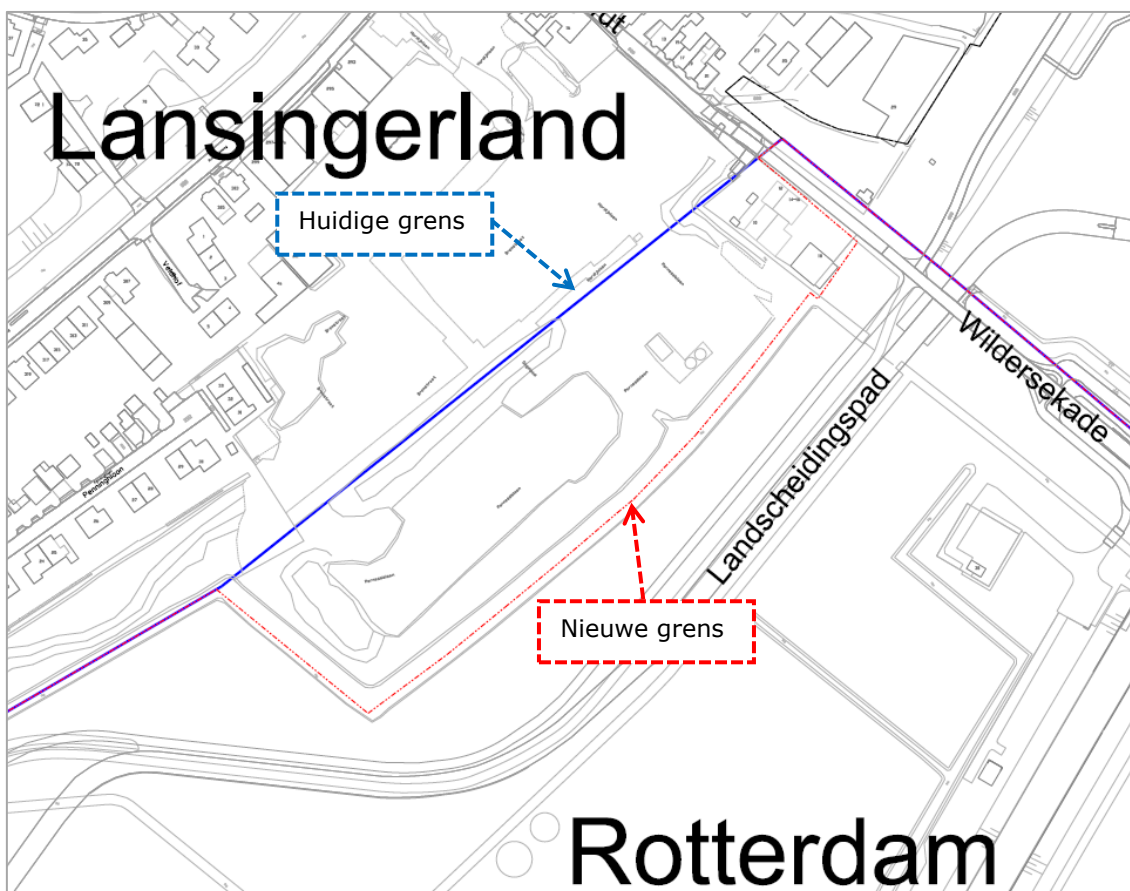
- de particuliere percelen komen te liggen in één gemeente;
- het leidt tot logische gemeentegrenzen in relatie tot de woningbouwontwikkeling (de gemeentegrenzen lopen niet meer middenin een woonwijk c.q. straat);
- voor toekomstige bewoners heeft de grenscorrectie grote voordelen, omdat de (praktische) zaken zoals: het ophalen van afval, klachten over de openbare ruimte en orde, postbezorging, stemming voor de bewoners van één wijk niet in twee afzonderlijke gemeenten, maar voor de gehele wijk in één gemeente zullen plaatsvinden. Hiermee worden eventuele praktische problemen voorkomen en is bovendien sprake van een gelijk voorzieningenniveau voor de bewoners van de nieuwe wijk;
- het leidt tot een heldere taakafbakening tussen twee gemeenten (inrichting, beheer en onderhoud door één gemeente).

5. Locatie en grenzen

De onderhavige locatie voor de grenscorrectie betreft het terrein aan/achter de Rodenrijseweg ter hoogte van nummer 295 en ten zuiden van de Bonfut in Berkel en Rodenrijs (de Hordijk-locatie). Thans is het noordwestelijke deel van het gebied gelegen in de gemeente Lansingerland en het zuidoostelijke deel in de gemeente Rotterdam. Het zuidoostelijke deel van de Hordijk-locatie gaat door middel van de grenscorrectie in het geheel over van de gemeente Rotterdam naar de gemeente Lansingerland. De huidige begrenzing is hieronder in kaart gebracht:

Een uitsnede van de kaart met de nieuwe begrenzing is hieronder weergegeven:

Bron afbeelding: Tekening 'Grenswijziging Hordijk locatie', d.d. 26 september 2019, nr. K014-190926.dgn.

De onderhavige grenscorrectie brengt met zich dat ruim 17.000 m² grondgebied overgaat van de gemeente Rotterdam naar de gemeente Lansingerland. Het betreft alleen een bestuurlijke overgang. De grond is eigendom van een derde (de ontwikkelcombinatie).

6. Zienswijzen

De eigenaren (tevens bewoners) van de percelen Wildersekade 10 tot en met 18 te Rotterdam hebben van de mogelijkheid tot het kenbaar maken van zienswijzen op het herindelingsontwerp gebruik gemaakt. Zij hebben de gemeenten (eenduidig) verzocht hun perceel te betrekken bij de grenscorrectie, zodat ze gaan behoren tot de gemeente Lansingerland, kern Berkel en Rodenrijs.

Bij beide gemeenten is dit verzoek positief ontvangen. Er zijn van gemeentewege geen beletselen om deze percelen over te laten gaan qua bestuurlijke autoriteit. Er zijn ook geen redenen kenbaar waardoor dit voor (eventuele) derden-belanghebbenden op bezwaren zou kunnen stuiten. De eigenaren hebben hun wensen besproken met de betrokken ambtelijke vertegenwoordiging van de gemeente Lansingerland. Daarbij zijn alle (spelende) vragen beantwoord. Ook zijn de financiële consequenties wat betreft gemeentelijke lasten en de juridische

consequenties van de grenswijziging doorgenomen. Zelf hebben de betrokken eigenaren de consequenties van de administratieve verhuizing in private context kunnen onderzoeken. Blijkens hun zienswijzen zien zij hierin geen reden om af te zien van de overgang van gemeente Rotterdam naar Lansingerland.

Bovenstaande zienswijzen hebben geleid tot een kleine wijziging in de tekening behorende bij de grenscorrectie. Met medeneming van de wijziging in de tekening die voortvloeit uit die zienswijzen, is deze herindelingsregeling met aangepaste tekening ten opzichte van het ontwerp tot stand gekomen.

7. Inwonersprognose

In de Wet Arhi is een grenscorrectie gedefinieerd als een wijziging van de gemeentegrens die het inwonertal van geen van de betrokken gemeenten met 10% of meer zal doen toe- of afnemen (zie artikel 1, eerste lid, onder d, van de Wet Arhi).

Door middel van de grenscorrectie zullen de 36 woningen die thans zijn voorgenomen binnen het Rotterdamse grondgebied, komen te liggen binnen het grondgebied van de gemeente Lansingerland. Ook zullen de woningen en andere (bij)gebouwen op de percelen Wildersekade 10 tot en met 18 te Rotterdam overgaan naar het grondgebied van de gemeente Lansingerland.

Uitgaande van gemiddeld 4 bewoners per woning (wat aan de ruime kant is), betreft de wijziging een aantal van circa 144 bewoners. Daarbij komen drie gezinnen die wonen op de adressen Wildersekade 10 tot en met 18 te Rotterdam. Het inwonersaantal van de gemeente Lansingerland op 1 januari 2019 was ruim 61.000. Dat van de gemeente Rotterdam ruim 644.000. Beide gemeenten verwachten voorts een bevolkingsgroei in de aankomende decennia.

De grenscorrectie Lansingerland-Rotterdam ter hoogte van de Hordijk-locatie voldoet gelet op het voorgaande ruimschoots aan het 10%-criterium uit artikel 1, eerste lid, onder d, van de Wet Arhi.

8. Datum van herindeling

De datum van herindeling vindt conform artikel 1 van de Wet algemene regels herindeling plaats op 1 januari, volgend op de dag van inwerkingtreding van de herindelingsregeling. De gemeenten Lansingerland en Rotterdam streven ernaar de grenscorrectie te realiseren per de jaarovergang van 2019 naar 2020. Aan deze keuze ligt ten grondslag dat het vervolgproces van de woningbouwontwikkeling gebaat is bij duidelijkheid over de datum waarop de grenscorrectie van de Hordijk-locatie zijn beslag krijgt. De periode waarbinnen de betrokken gemeenten zich goed kunnen voorbereiden op de grenscorrectie moet niet langer zijn dan strikt noodzakelijk. In de overgangsperiode kan het immers lastig zijn om de reguliere werkzaamheden, waaronder o.a. dienstverlening aan de inwoners en bedrijven en beheer- en onderhoudsmaatregelen, op peil te houden.

9. Financiële aspecten

De gemeenten hebben besloten om de grenscorrectie met gesloten beurzen uit te voeren. Zowel de incidentele kosten als de structurele kosten en opbrengsten zijn te verwaarlozen. Bovendien zijn de structurele opbrengsten grosso modo weg te strepen tegen de kosten. Zo zal gemeente Lansingerland meer uitkering ontvangen uit het gemeentefonds. Daar staat tegenover dat gemeente Lansingerland, bijvoorbeeld, meer scholingskosten krijgt. De onroerend zaakbelasting (OZB) zal bijvoorbeeld voorts deels opgaan aan onderhoud en beheer van de nieuwe openbare ruimte.

Financieel toezicht uit de Wet Arhi niet van toepassing

Gemeenten die met een grenscorrectie te maken krijgen, maar niet worden opgeheven, vallen niet onder de bijzondere vorm van financieel toezicht uit Hoofdstuk IV van de Wet Arhi.

Verrekening

De wettelijke regeling voor verrekeningen van verschillende geldstromen is in beginsel van toepassing op gemeentelijke herindelingen. De betrokken gemeenten kunnen dit in onderling overleg afspreken.² De raden van beide gemeenten hebben besloten de grenscorrectie met gesloten beurzen uit te voeren. Verrekening met andere geldstromen is dan ook niet aan de orde.

10. Gemeentelijke voorschriften

Algemene regeling Wet Arhi

Voorschriften van de gemeente Lansingerland hebben in het toegevoegde gebied niet direct automatisch rechtskracht. In artikel 28 van de Wet Arhi is namelijk bepaald dat de gemeentelijke voorschriften die in een overgaand gebied (hier: Rotterdam) gelden op de dag voorafgaande aan de datum van herindeling, gedurende twee jaar na die datum voor dat gebied hun rechtskracht behouden. Dit ligt anders als het bevoegd gezag van de gemeente waaraan het gebied is toegevoegd (hier: de gemeente Lansingerland) deze voorschriften eerder vervallen verklaart. Artikel 28 in combinatie met artikel 30 van de Wet Arhi schept voor de gemeenteraad c.q. het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Lansingerland de mogelijkheid om de voorschriften van het overgaande gebied (Rotterdam) vervallen te verklaren en haar eigen voorschriften voor dit gebied van toepassing te verklaren. Indien hier niet voor wordt gekozen, blijven de op het desbetreffende gedeelte van het (dan) Lansingerlands grondgebied de voorschriften van de gemeente Rotterdam voor een periode van twee jaar na de grenscorrectie van toepassing (artikel 30 Wet Arhi).³

Een uitzondering geldt voor de volgende voorschriften. Die gelden automatisch direct:

² Handreiking administratieve en organisatorische aspecten gemeentelijke herindeling, provincie Zuid-Holland, versie: april 2016, p. 31 e.v.

³ Handreiking administratieve en organisatorische aspecten gemeentelijke herindeling, provincie Zuid-Holland, versie: april 2016, p. 28.

- de belastingverordeningen die met toepassing van artikel 220 van de Gemeentewet zijn vastgesteld. Ten aanzien van het overgaand gebied (nu nog: Rotterdam) houden deze verordeningen op te gelden met ingang van de datum van de herindeling. Deze verordeningen houden hun rechtskracht voor de belastingjaren die vóór die datum zijn aangevangen (artikel 32 lid 1 van de Wet Arhi). De onroerendzaakbelasting (OZB) valt hieronder;
- de besluiten inzake de baatbelasting die zijn vastgesteld op grond van artikel 220 van de Gemeentewet en besluiten als bedoeld in artikel XV, derde tot en met vijfde lid, van de Invoeringswet van de wet materiele belastingbepalingen Gemeentewet. Deze besluiten worden aangemerkt als besluiten van de gemeente Lansingerland (artikel 32 lid 4 Wet Arhi).

Keuze Lansingerland

Gemeente Lansingerland kiest ervoor direct op het moment dat de herindelingsregeling intreedt alle bestaande en vastgestelde (maar nog niet of tegelijk in werking getreden/te treden) gemeentelijke voorschriften te laten ingaan voor het nieuwe grondgebied. Anders is het belangrijkste doel van de onderhavige grenscorrectie, namelijk dat alle bewoners onder dezelfde regels vallen, niet behaald.

Planologische besluiten

In afwijking van de algemene regeling uit artikel 28 van de Wet Ahri geldt dat de vóór de datum van de herindeling vastgestelde structuurvisies, bestemmingsplannen, beheersverordeningen en exploitatieplannen met betrekking tot overgaand gebied worden geacht te zijn vastgesteld door het bevoegde orgaan van de gemeente waaraan dat gebied is toegevoegd (hier: de gemeente Lansingerland). Deze besluiten behouden hun rechtskracht zolang het bevoegde orgaan van de gemeente waaraan het gebied is toegevoegd (hier: de gemeente Lansingerland) niet anders bepaalt (artikel 34, eerste lid, van de Wet Ahri). Dit geldt ook voor een voorbereidingsbesluit als bedoeld in artikel 3.7 van de Wet ruimtelijke ordening dat vóór de datum van de grenscorrectie is genomen (artikel 34, tweede lid, van de Wet Arhi).

Ten behoeve van het kunnen voorzien in een planologisch-juridisch kader voor de voorziene herontwikkeling van het terrein van de Hordijk-locatie hebben de gemeenten Lansingerland en Rotterdam met ingang van 26 april 2019 tot en met 6 juni 2019 het gelijkkluidende ontwerpbestemmingsplan 'Hordijk-locatie' ter inzage gelegd.⁴ De vaststelling vond in het najaar van 2019 plaats. Omdat de Hordijk-locatie op dat moment in twee gemeenten ligt, is sprake van twee bevoegde gezagen en is het bestemmingsplan 'Hordijk-locatie' in twee delen geknipt, een Rotterdams en een Lansingerlands deel. Met het oog op de grenscorrectie zijn de twee bestemmingsplannen opgesteld conform de bestemmingsplansystematiek van de gemeente Lansingerland, vanwege de voorgenomen grenscorrectie waardoor de

⁴ Zie Stcrt. 2019, nr. 23264 voor de publicatie van de gemeente Rotterdam; zie Stcrt. 2019, nr. 23477 en Gemeenteblad 2019, 98656 voor de publicatie van de gemeente Lansingerland.

Hordijk-locatie met de eerstvolgende jaarwisseling geheel in de gemeente Lansingerland komt te liggen.

11. Kadaster en registergoederen

Bij grenscorrecties geïnitieerd door gemeenten dient door het college van gedeputeerde staten een grensbeschrijving te worden vastgesteld.⁵

Het college van gedeputeerde staten dient de overgang van registergoederen, zoals woningen, schoolgebouwen, wegen en waterlopen, maar ook beperkte rechten, zoals het recht van opstal en het erfpachtrecht naar een andere gemeente onverwijld te laten inschrijven in de openbare registers, zoals bedoeld in artikel 3:16 van het Burgerlijk Wetboek (artikel 44, vierde lid, van de Wet Arhi). Het gaat hier om de inschrijving in het Kadaster.⁶

Tijdens de voorbereiding van de onderhavige besluitvorming is de provincie (Zuid-Holland) door de gemeenten Lansingerland en Rotterdam geconsulteerd en in stelling gebracht om een goede en efficiënte afronding van de procedure te realiseren.

⁵ Handreiking administratieve en organisatorische aspecten gemeentelijke herindeling, provincie Zuid-Holland, versie: april 2016, p. 44.

⁶ Handreiking administratieve en organisatorische aspecten gemeentelijke herindeling, provincie Zuid-Holland, versie: april 2016, p. 44.

Raadsvoorstel

Datum Raad
28 november 2019

Portefeuillehouder
Simon Fortuyn

Registratienummer
BR1900109

Onderwerp
Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019

Gevraagde beslissing

Het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019 (T19.13804) vast te stellen.

Samenvatting

Inkoop- en aanbestedingsbeleid

De raad heeft op 26 januari 2017 het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2017 vastgesteld. Het beleid stelt dat er tweejaarlijks een evaluatie plaatsvindt en dat, indien nodig, het beleid wordt herzien. Daarnaast heeft de VNG in 2019 een geactualiseerde versie van het VNG Model Inkoop- en aanbestedingsbeleid opgesteld. De VNG heeft de teksten in lijn gebracht met de gewijzigde wet- en regelgeving en jurisprudentie. Deze aanpassing hebben wij in het beleid van 2017 al grotendeels doorgevoerd na de invoering van de gewijzigde Aanbestedingswet 2016. Vanuit landelijke uniformiteit richting ondernemers hebben we er nu wel voor gekozen om het geactualiseerde model van de VNG als uitgangspunt te gebruiken voor het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019.

Daarnaast heeft de VNG met de actualisatie de paragrafen 'Duurzaam inkopen' en 'Innovatie' uit het oude model uit 2012 vervangen door een uitgebreidere paragraaf, getiteld 'Duurzaam en sociaal inkopen'. Dit sluit aan op de uitkomsten van onze evaluatie. Onder andere door de Duurzaamheidsvisie van Lansingerland verdient Maatschappelijk Verantwoord Inkopen in het Inkoop- en aanbestedingsbeleid een stevigere inhoud.

Uit onze evaluatie zijn daarnaast de volgende punten naar voren gekomen die wij hebben verwerkt in het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019:

- Eventuele afwijkingen van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019, op inkopen en aanbestedingen onder de Europese drempel tot nader orde uit te laten voeren door de interne controle.
- De afwijkingsbevoegdheid op het inkoopbeleid voor inkopen en aanbestedingen onder het Europese drempelbedrag te beleggen bij de concerndirectie.
- Het aanpassen van de drempelwaarden voor de inkoopprocedures onder Europese aanbestedingsdrempel (reeds vastgesteld met het raadsvoorstel BR1800070, en hiermee ook opgenomen in het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019).

Financiële consequenties

Het vaststellen van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019 heeft geen financiële consequenties.

Verdere procedure

De vaststelling publiceren we op www.lansingerland.nl. Het beleid wordt gepubliceerd op de CDVR waarbij het ook op de gemeentelijke website is te raadplegen. We informeren de lokale Ondernemersverenigingen.

Juridische aspecten

- Aanbestedingswet 2012
- Europese Aanbestedingsrichtlijnen
- Burgerlijk wetboek
- Gemeentewet
- Wet openbaarheid van bestuur
- Concessierichtlijnen

Extern draagvlak/burgerparticipatie

N.v.t.

Duurzaamheid

De paragraaf duurzaamheid is ten opzichte van het oude beleid uit 2017 vervangen door een uitgebreidere paragraaf, getiteld 'Duurzaam en sociaal inkopen'.

Bijlagen

- Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019 (T19.13804)

Toelichting

Inleiding

In het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2017 staat opgenomen dat er tweejaarlijks een evaluatie plaatsvindt en dat indien nodig het beleid wordt herzien. De VNG heeft in 2019 een geactualiseerde versie van het VNG Model Inkoop- en aanbestedingsbeleid opgesteld. Met name de actualisatie van de paragrafen 'Duurzaam inkopen' en 'Innovatie' uit het oude model uit 2012 zijn vervangen door een uitgebreidere paragraaf, getiteld 'Duurzaam en sociaal inkopen'. Dit sluit aan op de uitkomsten van onze evaluatie. Daarnaast zijn de volgende punten naar voren gekomen die wij hebben verwerkt in het Inkoop- en aanbestedingsbeleid:

- Eventuele afwijkingen van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019, op inkopen en aanbestedingen onder de Europese drempel tot nader orde uit te laten voeren door de interne controle.
- De afwijkingsbevoegdheid op het inkoopbeleid voor inkopen en aanbestedingen onder het Europese drempelbedrag te beleggen bij de concerndirectie.
- Het aanpassen van de drempelwaarden voor de inkoopprocedures onder Europese aanbestedingsdrempel (reeds vastgesteld met het raadsvoorstel BR1800070, en hiermee ook opgenomen in het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019).

Beoogd maatschappelijk effect

Het transparant maken van het beleid en werkwijze van de organisatie op het gebied van inkoop en aanbesteding van werken, leveringen en diensten.

De kernargumenten en kanttekeningen

1. *Door het vaststellen van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019 werkt de gemeente uniform*
Door het vaststellen van het inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019 gelden voor alle domeinen en teams van de ambtelijke organisatie dezelfde kaders. Het draagt bij aan het borgen van juridische, financiële en organisatorische consequenties in inkoop- en aanbestedingstrajecten. Gezien de decentrale inkooporganisatie is het extra belangrijk om de kaders vast te stellen. We

willen gelijke omstandigheden niet verschillend behandelen. Daarbij is het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019 een instrument waarmee we kunnen controleren of de uitgangspunten worden nageleefd.

2. *Door het vaststellen van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019 werken we transparant*
Door het vaststellen van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019 maken we transparant hoe de besluitvorming aangaande inkoop en aanbesteding binnen de organisatie verloopt. Voor huidige en toekomstige ondernemers is het prettig te weten hoe de gemeente zaken doet.
3. *In het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019 maken we gebruik van de keuzevrijheid van regeltoepassing*
Binnen de (Europese) wet- en regelgeving is een kleine keuzevrijheid van regeltoepassing mogelijk. Het is van belang deze keuze zo transparant mogelijk bekend te maken en te zorgen dat intern gelijke omstandigheden gelijk worden behandeld.
4. *Met het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019 dragen we bij aan de Duurzaamheidsvisie van Lansingerland*
Inkoop is één van de aspecten van de bedrijfsvoeringsmaatregelen uit de Duurzaamheidsvisie die is vastgesteld in juli 2019. Door duurzaamheid ook als doelstelling op te nemen in het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019 verankeren we duurzaamheid nog steviger binnen de gemeente.
5. *Volledige gelijke behandeling van dezelfde soorten inkoop is hiermee niet gegarandeerd.*
Volledige gelijke behandeling van dezelfde soorten inkoop is hiermee niet gegarandeerd. Het kan zijn dat soms toch voor een andere procedure gekozen wordt. De concerndirectie heeft tot het drempelbedrag van Europees aanbesteden echter een afwijkingsbevoegdheid, waardoor deze keuze gelegitimeerd is.
6. *Eventuele afwijkingen van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019, ten aanzien van inkopen en aanbestedingen onder de Europese drempelbedragen, tot nader orde te beleggen bij de interne controle.*
Controle door de accountant op het interne Inkoop- en aanbestedingsbeleid betekent een grote administratieve last voor de organisatie, terwijl via de interne controle er al controle is op de inkooptrajecten onder de Europese aanbestedingsdrempel (zie controleprotocol). De accountant vragen we om het accountantsoordeel daarom alleen te baseren op de inkopen boven de Europese aanbestedingsdrempel.

Raadsbesluit

Datum Raad
28 november 2019
Registratienummer
BR1900109

Onderwerp
Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019

De raad van de gemeente Lansingerland;
gelezen het voorstel

Overwegende dat

- vanuit landelijke uniformiteit richting ondernemers het geactualiseerde model van de VNG als uitgangspunt te gebruiken voor het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019;
- de actualisatie van de paragraaf 'Duurzaam en sociaal inkopen';
- eventuele afwijkingen van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019, op inkopen en aanbestedingen onder de Europese drempel, tot nader orde uit te laten voeren door de interne controle;
- de afwijkingsbevoegdheid op het inkoopbeleid voor inkopen en aanbestedingen onder het Europese drempelbedrag te beleggen bij de concerndirectie;
- het aanpassen van de drempelwaarden voor de inkoopprocedures onder Europese
- Aanbestedingsdrempel (reeds vastgesteld met het raadsvoorstel BR1800070, en hiermee ook opgenomen in het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019).

Gelet op

- aanbestedingswet 2012, Europese Aanbestedingsrichtlijnen, Burgerlijk wetboek, Gemeentewet, Wet openbaarheid van bestuur, Concessierichtlijnen.

Besluit(en)

Het Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2019 (T19.13804) vast te stellen.

Aldus vastgesteld door de raad van de gemeente Lansingerland in zijn openbare vergadering van 28 november 2019,

de griffier,

drs. Marijke Walhout

Decentrale regelgeving

Overheidsorganisatie	Gemeente Lansingerland
Organisatie die de regeling vaststelt	Gemeente Lansingerland
Vastgesteld door	Gemeenteraad
Titel regelgeving	
Inkoop- en Aanbestedingsbeleid Lansingerland 2019	
Citeertitel	
Inkoop- en Aanbestedingsbeleid Lansingerland 2019	
Type informatie	Regeling
Onderwerp	Bestuur en recht
Wettelijke grondslag	Aanbestedingswet 2012 Europese Aanbestedingsrichtlijnen Burgerlijk wetboek Gemeentewet Wet openbaarheid van bestuur Concessierichtlijnen
Opmerkingen	Dit is een beleidsstuk dat tevens kaderstellende regels bevat en daarom is vastgesteld door de gemeenteraad.
Betreft (aard van de regeling)	Nieuwe regeling
Datum intrekking of inwerkingtreding wijziging regeling	28 november 2019 Met de inwerkingtreding van deze regeling vervalt het Inkoop- en Aanbestedingsbeleid Lansingerland 2017
Datum inwerkingtreding van (een versie van) een regeling	28 november 2019
Datum terugwerkende kracht	n.v.t.
Datum ondertekening regeling	28 november 2019
Bekendmaking geplaatst	Gemeentenieuws www.lansingerland.nl Landelijke registratie CVDR
Datum bekendmaking	29 november 2019
Kenmerk voorstel	T19.13804

Inkoop- en aanbestedingsbeleid gemeente Lansingerland 2019

Inleiding.....	1
1. Definities	2
2. Doelstellingen gemeente Lansingerland	3
3. Juridische uitgangspunten	4
3.1 Algemeen juridisch kader.....	4
3.2 Algemene beginselen bij inkoop	5
3.3 Uniforme documenten	5
3.4 Mandaat en volmacht.....	6
3.5 Afwijkingsbevoegdheid.....	6
3.6 Klachtenregeling	6
4. Ethische en ideële uitgangspunten	7
4.1 Integriteit	7
4.2 Duurzaam en sociaal inkopen	7
5. Economische uitgangspunten.....	10
5.1 Product- en marktanalyse	10
5.2 Onafhankelijkheid en keuze voor de ondernemersrelatie	10
5.3 Lokale economie, MKB en sociale ondernemingen.....	10
5.4 Innovatie	11
5.5 Samenwerkingsverbanden	11
5.6 Bepalen van de inkoopprocedure.....	11
5.7 Raming en financiële budget	13
5.8 Eerlijke mededinging en commerciële belangen.....	13
6. Organisatorische uitgangspunten	14
6.1 Het inkoopproces	14
6.2 Inkoop in de organisatie	15
6.3 Taken en verantwoordelijkheden inkoopadviseurs	15
6.4 Contractbeheer en -management	16

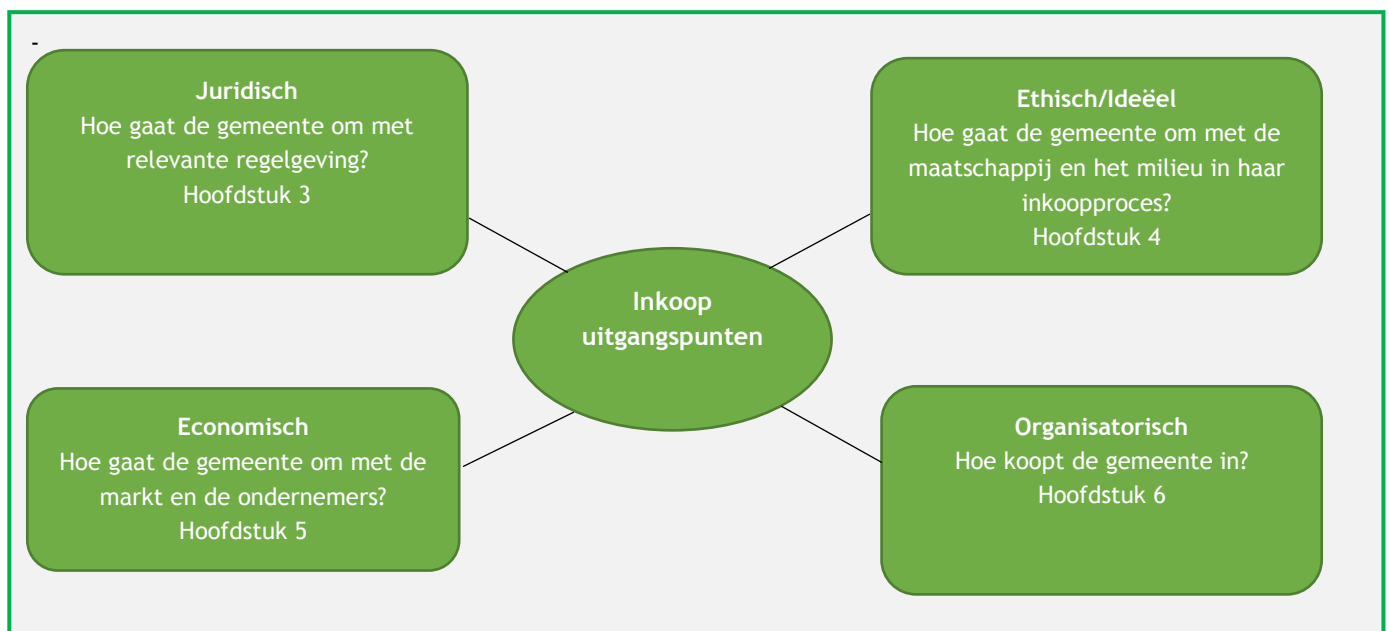
Inleiding

De gemeente Lansingerland spant zich in voor een verdere professionalisering van de Inkoop- en aanbestedingspraktijk. Op deze manier besteden we de gemeenschapsgelden op een zo goed mogelijke manier en leggen we daar verantwoording over af.

In dit Inkoop- en aanbestedingsbeleid wordt het inkoopproces inzichtelijk en transparant gemaakt door de doelstellingen, uitgangspunten en kaders te schetsen waarbinnen inkoop in onze gemeente plaatsvindt. De gemeente streeft bij de inkoop een aantal centrale doelstellingen na (zie verder hoofdstuk 2).

Aangezien inkoop plaatsvindt in een dynamische omgeving, wil de gemeente continu bezig zijn de inkoopprocessen te verbeteren. De gemeentelijke doelstellingen zijn hierbij leidend. Dit Inkoop- en aanbestedingsbeleid sluit zoveel mogelijk aan op het algemene beleid van de gemeente en is gebaseerd op het VNG-model Inkoop- en aanbestedingsbeleid.

Daarnaast gaan we bij het inkopen van werken, leveringen of diensten uit van de volgende inkoop-uitgangspunten:

1. Definities

In dit Inkoop- en aanbestedingsbeleid wordt verstaan onder:

Aanbestedingswet 2012	Aanbestedingswet 2012, herzien per 1 juli 2016
ARW 2016	Aanbestedingsreglement Werken 2016
Contractant	De in de overeenkomst genoemde wederpartij van de gemeente.
Diensten	Diensten als bedoeld in artikel 1.1 van de Aanbestedingswet 2012.
Gemeente	De gemeente Lansingerland, postadres Postbus 1, 2650 AA Berkel en Rodenrijs, bezoekadres Tobias Asserlaan 1, 2662 SB Bergschenhoek.
Inkopen	(Rechts)handelingen van de gemeente gericht op de verwerving van Werken, Leveringen of Diensten en die een of meerdere facturen van een ondernemer met betrekking tot bedoelde Werken, Leveringen of Diensten tot gevolg hebben.
Leveringen	Leveringen als bedoeld in artikel 1.1 van de Aanbestedingswet 2012.
Offerte	Een aanbod in de zin van het Burgerlijk Wetboek.
Offerteaanvraag	Een enkelvoudige of meervoudige aanvraag van de gemeente voor te verrichten prestaties of een (Europese) aanbesteding conform de (herziene) Aanbestedingswet 2012 en de Europese aanbestedingsrichtlijnen.
Ondernemer	Een aannemer, een leverancier, een aanbieder of een dienstverlener.
Lokale ondernemer	Een aannemer, een leverancier, een aanbieder of een dienstverlener welke met zijn onderneming (geregistreerd KvK-nummer) binnen Lansingerland gevestigd is.
UAV 2012	Uniforme Administratieve Voorwaarden voor de uitvoering van Werken en van technische installatiewerken 2012.
UAV GC	Uniforme Administratieve Voorwaarden voor de Geïntegreerde Contractvormen 2005.
Werken	Werken als bedoeld in artikel 1.1 Aanbestedingswet 2012.

2. Doelstellingen gemeente Lansingerland

De gemeente Lansingerland wil met dit Inkoop- en aanbestedingsbeleid de ambities uit het collegeakkoord en de volgende doelstellingen realiseren:

a. Rechtmatig en doelmatig inkopen zodat de gemeenschapsgelden op controleerbare en verantwoorde wijze worden aangewend en besteed.	De gemeente leeft daartoe bestaande wet- en regelgeving en de bepalingen van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid na. Daarnaast koopt de gemeente efficiënt en effectief in. De inspanningen en uitgaven moeten daadwerkelijk bijdragen aan de realisatie van het beoogde doel. De kosten staan in redelijke verhouding tot de opbrengsten en het beheersen en verlagen van de gemeentelijke middelen staan centraal. De gemeente houdt daarbij in het oog dat er voldoende toegang is voor ondernemers tot gemeentelijke opdrachten. Het Inkoop- en aanbestedingsbeleid is transparant en controleerbaar voor bestuur, management, burgers en bedrijven.
b. Een integere, betrouwbare, zakelijke en professionele inkoper en opdrachtgever zijn.	Professionaliteit houdt in dat op bewuste en zakelijke wijze wordt omgegaan met inkoop. Continu wordt geïnvesteerd in inhoudelijke kennis over de in te kopen werken, leveringen en diensten, de marktomstandigheden en de relevante wet- en regelgeving. Het streven naar professioneel opdrachtgeverschap komt tot uitdrukking in een betrokkenheid bij de inkoopambitie, slagvaardige besluitvorming, adequaat risicomanagement, vertrouwen in de contractant en in wederzijds respect tussen de gemeente en de contractant. De gemeente spant zich in om alle inlichtingen en gegevens te verstrekken aan de ondernemer voor zover die nodig zijn in het kader van het inkoopproces.
c. Het creëren van de meest maatschappelijke waarde voor de publieke middelen	Bij inkopen kan de gemeente ook interne en andere gemeentelijke en maatschappelijke kosten betrekken in de afweging. Ook de kwaliteit speelt hierin een belangrijke rol.
d. Maatschappelijk Verantwoord Inkopen en daarmee bijdragen aan de realisatie van de maatschappelijke doelstellingen van de gemeente.	De gemeente heeft een grote rol bij de aanpak van belangrijke maatschappelijke en sociale vraagstukken. De gemeente wil bij de inkopen waar mogelijk een bijdrage leveren aan het oplossen daarvan. Daarom houden we in alle fases van het inkoopproces rekening met de effecten op mensen (people), onze leefomgeving en planeet(planet) en winst en welvaart (profit).
e. Een continue positieve bijdrage leveren aan het goed presteren van de gemeente.	Inkopen heeft een belangrijke invloed op het gehele prestatieniveau van de gemeente en draagt daar direct en voortdurend aan bij. De concrete doelstellingen van inkopen zijn daarbij rechtstreeks afgeleid van de gemeentelijke doelstellingen.
f. Administratieve lastenverlichting voor zowel de gemeente als voor ondernemers.	Zowel de gemeente als ondernemers verrichten vele administratieve handelingen tijdens het inkoopproces. De gemeente verlicht deze lasten door bijvoorbeeld proportionele eisen en criteria te stellen en door een efficiënt inkoopproces uit te voeren. Concreet kan de gemeente hiertoe digitaal Inkopen (en aanbesteden). De gemeente maakt, waar mogelijk, gebruik van het Uniform Europees Aanbestedingsdocument.

3. Juridische uitgangspunten

3.1 Algemeen juridisch kader

a. De gemeente leeft de relevante wet- en regelgeving na

Het Inkoop- en aanbestedingsbeleid volgt de meest relevante wet- en regelgeving uit:

Aanbestedingswet	De gewijzigde Aanbestedingswet 2012 implementeert sinds 1 juli 2016 de Europese Richtlijnen 2014/24/EU en 2014/25/EU ('Aanbestedingsrichtlijnen'), Concessierichtlijnen 2014/23/EU en Richtlijn 2007/66/EU ('Rechtsbeschermingsrichtlijn'). Deze wet biedt één kader voor overheids- en concessieopdrachten boven en - beperkt - onder de (Europese) drempelwaarden en de rechtsbescherming bij (Europese) aanbestedingen.
Europese wet- en regelgeving	Wet- en regelgeving op het gebied van aanbesteden is afkomstig van de Europese Unie. De 'Aanbestedingsrichtlijnen' en 'Concessierichtlijn' vormen momenteel de belangrijkste basis. De interpretatie van deze Aanbestedingsrichtlijnen en 'Concessierichtlijn' kan volgen uit Groenboeken, Interpretatieve Mededelingen etc. van de Europese Commissie.
Burgerlijk Wetboek	Het wettelijke kader voor overeenkomsten.
Gemeentewet	Het wettelijke kader voor gemeenten.
Gids Proportionaliteit	De (herziene) Gids Proportionaliteit 2016 is in zijn geheel het richtsnoer dat is aangewezen in het Aanbestedingsbesluit en geeft handvatten voor redelijke toepassing van het proportionaliteitsbeginsel.
Aanbestedingsreglement Werken	In het ARW 2016 zijn procedurevoorschriften opgenomen met betrekking tot de wijze waarop aanbestedingen voor werken moeten verlopen.

3.2 Algemene beginselen bij inkoop

a. Algemene beginselen van het aanbestedingsrecht

De gemeente neemt bij haar inkopen de volgende algemene beginselen van het aanbestedingsrecht in acht:

Gelijke behandeling	Gelijke omstandigheden mogen niet verschillend worden behandeld, tenzij dat verschil objectief gerechtvaardigd is. Ook verkapte of indirecte discriminatie is verboden.
Non-discriminatie	Discriminatie op grond van nationaliteit mag niet.
Transparantie	De gevolgde procedure moet navolgbaar (en dus controleerbaar) zijn. Dit is een logisch uitvloeisel van het beginsel van gelijke behandeling. Normaal zorgvuldige en oplettende inschrijvers moeten weten waar ze aan toe zijn.
Proportionaliteit (evenredigheid)	De gestelde eisen, voorwaarden en criteria aan de inschrijvers mogen niet onevenredig zijn in verhouding tot het voorwerp van de opdracht. De gemeente past het beginsel van proportionaliteit toe bij de te stellen eisen, voorwaarden en criteria aan inschrijvers, inschrijvingen en met betrekking tot de contractvoorwaarden.
Wederzijds erkenning	Diensten en goederen van ondernemingen uit andere lidstaten van de Europese Unie moeten worden toegelaten voor zover die diensten en goederen op gelijkwaardige wijze kunnen voorzien in de legitieme behoeften van de gemeente.

b. Algemene beginselen van behoorlijk bestuur

De gemeente neemt bij haar inkopen de algemene beginselen van behoorlijk bestuur in acht, zoals het gelijkheidsbeginsel, motiveringsbeginsel en vertrouwensbeginsel.

3.3 Uniforme documenten

De gemeente streeft er naar om uniforme documenten te hanteren, tenzij een concreet geval dit niet toelaat. Uniformiteit in de uitvoering draagt eraan bij dat de ondernemers weten waar ze aan toe zijn en (landelijk gezien) niet steeds met verschillende procedureregelingen worden geconfronteerd. De gemeente past bij de betreffende inkoop in ieder geval toe:

- Uniform Europees Aanbestedingsdocument (UEA)
- Branche-modellen, zoals UAV, UAV-GC en RAW/STABU

Specifiek voor de gemeente Lansingerland geldt:

- Standaard aanbestedingsleidraden van de gemeente Lansingerland voor verschillende procedures voor de inkoop van werken, leveringen en diensten
- Algemene Inkoopvoorwaarden Leveringen en Diensten gemeente Lansingerland 2019
- Algemene Inkoopvoorwaarden IT gemeente Lansingerland 2019
- SRoI Bouwblokkenmodel arbeidsregio Zuid Holland Centraal

3.4 Mandaat en volmacht

Inkoop vindt plaats met inachtneming van het Besluit mandaat, ondermandaat, volmacht en machtiging, uitgewerkt in het Mandaatregister Lansingerland. De gemeente wil slechts gebonden zijn aan verbintenissen en verplichtingen op basis van rechtsgeldige besluitvorming en civielrechtelijke vertegenwoordiging.

3.5 Afwijkingsbevoegdheid

Afwijkingen van dit Inkoop-en aanbestedingsbeleid zijn slechts mogelijk binnen de marge van de Wet- en regelgeving en is alleen toegestaan op basis van een deugdelijk gemotiveerd schriftelijk besluit van de concerndirectie van de gemeente.

3.6 Klachtenregeling

De gemeente streeft er naar een geschillen in onderling overleg op te lossen en niet onnodig aan de rechter voorleggen. In de offerteaanvraag kan de gemeente opnemen hoe een klacht wordt ingediend en op welke wijze de gemeente de klacht vervolgens zal behandelen.

Indien de klacht niet naar tevredenheid van de ondernemer wordt opgelost dan kan deze zich wenden tot de Commissie van Aanbestedingsexperts of de rechter in kort geding.

4. Ethische en ideële uitgangspunten

4.1 Integriteit

a. De gemeente stelt bestuurlijke en ambtelijke integriteit voorop.

De gemeente heeft hoog in het vaandel staan dat haar bestuurders en ambtenaren integer handelen. De bestuurders en ambtenaren houden zich aan de vastgestelde gedragscodes. Zij handelen zakelijk en objectief, waardoor bijvoorbeeld belangenverstrengeling wordt voorkomen.

b. De gemeente contracteert enkel integere ondernemers.

De gemeente wil alleen zaken doen met integere ondernemers die zich niet bezighouden met criminele of illegale praktijken. Een toetsing van de integriteit van ondernemers is bij inkopen in beginsel mogelijk, bijvoorbeeld door toepassing van uitsluitingsgronden en het hanteren van de 'Gedragsverklaring Aanbesteden'. De Gemeente kan bij twijfel over de integriteit ook het Bureau Bibob om advies vragen, zoals ook opgenomen is in het Bibob beleid van de gemeente.

4.2 Duurzaam en sociaal inkopen

Voorop staat dat inkoop zoveel mogelijk maatschappelijke waarde oplevert voor de gemeente.

a. Bij inkopen neemt de gemeente sociale, ecologische en economische aspecten in acht.

In alle fasen van inkopen voor werken, diensten en leveringen wordt rekening gehouden met de effecten op mensen (people), onze leefomgeving (planet) en winst en welvaart (profit).

Met een goed Inkoop- en aanbestedingsbeleid kunnen maatschappelijke doelen worden gerealiseerd (inkopen met impact). De gemeente stimuleert daarom sociale, ecologische en economische aspecten te integreren bij inkopen en aanbestedingen van werken, diensten en leveringen.

De gemeente heeft ook als opdrachtgever en inkoper een voorbeeldfunctie in het maatschappelijk verkeer. Daarnaast heeft de gemeente als opdrachtgever en inkoper invloed op ondernemers om wenselijke maatschappelijke veranderingen teweeg te brengen. Door vooruitstrevende eisen te stellen wil de gemeente een duurzaam beleid door ondernemers stimuleren. De gemeente vergroot de impact van Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) door haar opdrachtgeverschap en de inkooporganisatie intern goed op elkaar af te stemmen.

De basis voor MVI wordt gelegd in de voorbereiding, door vroegtijdig in de besluitvorming duurzame en sociale aspecten te betrekken en door middel van een marktanalyse de uitvoerbaarheid te toetsen. In alle stappen van het inkoopproces worden weloverwogen keuzes gemaakt ten aanzien van de balans tussen de sociale, ecologische en economische aspecten. Dit kan tot uitdrukking worden gebracht door het volgende:

- De gemeente analyseert in de voorbereiding van aanbestedingsprocedures, welke maatschappelijke winst we (realistisch gezien) kunnen behalen. De gemeente promoot het in dialoog met de markt vóór (marktconsultatie) of tijdens de aanbestedingsprocedure (bijv. concurrentiegericht dialoog) zoeken naar bestaande of nieuwe MVI-oplossingen.
- In de aanbestedingsstukken (bijvoorbeeld in de minimumeisen of de selectie- en gunningscriteria) en in de te sluiten overeenkomst worden duurzaamheidscriteria opgenomen.
- De gemeente stimuleert het kijken naar de levensduurkosten en niet enkel de aanschafprijs.
- De gemeente koopt digitaal in (E-procurement, E-factureren etc.).
- De gemeente monitort de aangeboden MVI-oplossingen en controleert of MVI-afspraken worden nagekomen.
- De gemeente deelt goede MVI-voorbeelden met andere overheden via pianoo.nl en via de MVI-Zelfevaluatietool.

Met de ondertekening van het Manifest MVI sluit de gemeente aan op de gedeelde ambities van Nederlandse overheden met betrekking tot MVI, te weten:

- De gemeente vindt het belangrijk om duurzame innovaties en Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen door marktpartijen te stimuleren via het inkoopbeleid en opdrachtgeverschap;
- MVI zal in toenemende mate leidend zijn in de inkoopprocessen van de gemeente;
- De gemeente neemt haar voorbeeldrol als overheid serieus;
- De gemeente ontwikkelt mee in een toekomstgerichte werkwijze en inkoopcultuur;
- Overheidsorganisaties geven met het Manifest MVI het signaal aan elkaar om deze uitdaging samen aan te gaan.

Conform artikel 3 van het Manifest heeft de gemeente het Actieplan MVI “Kansen pakken en lef tonen” opgesteld.

Sociale, ecologische en economische aspecten kunnen worden vertaald in specifieke MVI-thema's, waaronder:

Klimaatbewust Inkopen	De gemeente onderschrijft het Klimaatakkoord van Parijs (2015) waarin 195 landen afspraken om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de 2 graden. De gemeente wil stappen maken naar een klimaat neutrale bedrijfsvoering binnen de gemeente (zoals in energie, mobiliteit en materiaalgebruik). Daarnaast worden ook ondernemers aangespoord tot CO2-reductie.
Biobased Inkopen	Bij biobased Inkopen worden producten ingekocht die geheel of gedeeltelijk van hernieuwbare grondstoffen zijn gemaakt. Het gebruik van fossiele grondstoffen wordt teruggedrongen, waardoor de transitie naar een koolstofarme economie wordt ondersteund. De gemeente streeft ernaar daar waar mogelijk en gewenst biobased producten in te kopen.
Circulair Inkopen	Bij circulair Inkopen wordt het inkoopinstrument ingezet om productie en (her)gebruik van producten en diensten te stimuleren en daarmee de transitie naar een circulaire economie te bevorderen. De gemeente kan bij inkopen en aanbestedingen bijvoorbeeld het hergebruik van materialen en afvalreductie vereisen.
Internationale Sociale Voorwaarden	De Internationale Sociale Voorwaarden (ISV), gebaseerd op de fundamentele arbeidsnormen van de International Labour Organisation (ILO), vereisen dat leveranciers analyseren of er risico's zijn op schendingen van arbeidsnormen en mensenrechten in hun productieketen (zoals kinderarbeid, dwangarbeid, discriminatie van werknemers, niet-betaling van leefbaar loon). Als er risico's zijn, dan moeten ondernemers zich inspannen om deze risico's te voorkomen of te verkleinen. Hiertoe kan de gemeente bij inkopen en aanbestedingen de ISV van toepassing verklaren. In de offerte-aanvraag kan de gemeente de ISV opnemen als uitvoeringseisen.

b. De gemeente wil dat inkopen ook social return opleveren.

Social return is het principe dat ondernemers naast het uitvoeren van de reguliere opdracht iets terugdoen voor de gemeente, op maatschappelijk of sociaal vlak. De gemeente wil dat haar inkopen ook een sociale opbrengst (return) opleveren voor de maatschappij.

Bij inkopen en aanbestedingen kan worden gekozen voor sociale uitgangspunten en wordt nagedacht over de kansen die er zijn voor social return bij een specifieke werk, dienst en eventueel levering. De gemeente kan social return inzetten voor:

- Het bevorderen van de participatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt;
- Het stimuleren van sociaal ondernemen;
- Het bereiken van andere doelen in het sociaal domein, zoals armoedebestrijding, onderwijs en zorg.

Uitgangspunt is dat social return in ieder geval wordt toegepast in aanbestedingstrajecten van werken en diensten met een raming van € 200.000,- of meer. De opdrachtnemer conformeert zich door in te schrijven op een aanbesteding aan het realiseren van bepaalde resultaten op basis van sociale contractvoorwaarden. Social return is daarbij een contractvoorwaarde.

Opdrachtnemers zetten in beginsel 5% van de aanneemsom, afhankelijk van de aard van de opdracht, in voor social return. In situaties waarbij aantoonbaar is dat toepassing van social return niet passend is dan wel het gestelde percentage disproportioneel is ofwel toepassing van de social return verplichting leidt tot marktverdringing, kan ervoor gekozen worden social return buiten de opdracht te houden dan wel het genoemde percentage van 5% naar beneden bij te stellen. Social return is altijd maatwerk. De adviseur SRol wordt betrokken bij het vaststellen van het genoemde percentage en het maatwerk. Met de kennis van de Participatiewet, arbeidsmarkt en opleidingen zorgt de adviseur SRol voor een social return contract dat haalbaar is voor ondernemer en winst oplevert voor alle partijen.

Er wordt uitvoering gegeven aan social return op basis van het Social Return Beleid dat regionaal is opgesteld met de arbeidsmarktregio Zuid Holland Centraal en de gemeente Den Haag. Door dit beleid is het voor in de regio opererende ondernemers eenvoudiger om aan de social return verplichting te doen; de deelnemende gemeenten hanteren grotendeels dezelfde normen (bouwblokken).

c. Inkopen draagt bij aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de VN.

Door MVI draagt de gemeente bij aan het verwezenlijken van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals) van de Verenigde Naties. Doel 11 van de 17 Doelen gaat specifiek in op het realiseren van duurzame steden en gemeenschappen. Doel 12 (in het bijzonder doel 12.7) ziet op duurzame praktijken bij overheidsopdrachten. MVI draagt onder meer bij aan het zorgen voor duurzame energie (doel 7), het terugdringen van klimaatverandering (doel 13) en het bevorderen van fatsoenlijk werk en gelijk loon voor gelijk werk (doel 8).

5. Economische uitgangspunten

5.1 Product- en marktanalyse

- a. Inkoop vindt plaats op basis van een voorafgaande product- en marktanalyse, tenzij dit gelet op de waarde of de aard van de opdracht niet wordt gerechtvaardigd.**

De gemeente acht het van belang om de markt te kennen door, indien mogelijk, een product en/of marktanalyse uit te voeren. Een productanalyse leidt tot inzicht in de aard van het product of de dienstverlening en de relevante markt(vorm). Een marktanalyse leidt tot het inzicht in de relevante markt(vorm), de ondernemers die daarop opereren en hoe de markt- en mogelijke machtsverhoudingen zijn (bijvoorbeeld kopers- of verkopersmarkt). Door een product- en/of marktanalyse kan daarnaast worden geïnventariseerd welke duurzame en innovatieve oplossingen door de markt kunnen worden geboden. Een marktconsultatie met ondernemers kan onderdeel uitmaken van de marktanalyse. De gemeente kan contact opnemen met MVO Nederland voor ondersteuning bij het zoeken naar duurzame oplossingen.

5.2 Onafhankelijkheid en keuze voor de ondernemersrelatie

- a. De gemeente acht een te grote afhankelijkheid van ondernemers niet wenselijk.**

De gemeente streeft naar onafhankelijkheid ten opzichte van ondernemers (contractanten) zowel tijdens als na de contractperiode. De gemeente moet in beginsel vrij zijn in haar keuzes bij haar inkoop (waaronder de keuze voor opdrachtnemer) en contractanten, ook vanwege de naleving van de (Europese) wet- en regelgeving.

- b. De gemeente kiest voor de meest aangewezen ondernemersrelatie.**

Gedurende de contractperiode kan bij de contractant afhankelijkheid ontstaan van de gemeente door bijvoorbeeld de te behalen doelstellingen, resultaten, productontwikkelingen (innovatie) of het creëren van prikkels. De gemeente kiest in dat geval voor de meest aangewezen ondernemersrelatie. De mate van (on)afhankelijkheid in een ondernemersrelatie wordt onder andere bepaald door de financiële waarde van de opdracht, switchkosten, mate van concurrentie in de sector (concentratiegraad) en beschikbaarheid van alternatieve ondernemers.

5.3 Lokale economie, MKB en sociale ondernemingen

- a. De gemeente heeft oog voor de lokale economie, zonder dat dit tot discriminatie van ondernemers leidt.**

De gemeente heeft bij het verlenen van haar opdrachten zoveel mogelijk oog voor de lokale economie. Zonder het belang van de meest optimale prijs-kwaliteitsverhouding uit het oog te verliezen, bevordert zij waar mogelijk de kansen van lokale ondernemers om mee te dingen naar gemeentelijke opdrachten. In gevallen waar een enkelvoudig onderhandse offerteaanvraag en/of een meervoudig onderhandse offerte-aanvraag volgens de geldende wet- en regelgeving is toegestaan, houden we rekening met de lokale economie en lokale ondernemers. We voorkomen daarbij discriminatie. Ook laat de gemeente niet onnodig regionale, nationale, Europese of mondiale kansen liggen. Local sourcing kan bijdragen aan de doelmatigheid van de inkoop.

- b. De gemeente heeft oog voor het midden- en kleinbedrijf (MKB) en zelfstandigen (ZZP).**

Uitgangspunt is dat alle ondernemers gelijke kansen moeten krijgen. De gemeente houdt echter bij haar inkoop de mogelijkheden voor het midden- en kleinbedrijf en zelfstandigen in het oog. Dit kan de gemeente doen door gebruik te maken van percelen in aanbestedingen, het toestaan van het aangaan van combinaties en onderaanneming, het verminderen van de lasten en het voorkomen van het hanteren van onnodig zware selectie- en gunningscriteria.

c. De gemeente heeft oog voor sociale ondernemingen.

Bij inkopen kan de gemeente opdrachten voorbehouden aan sociale werkplaatsen of sociale ondernemingen die werk bieden aan kwetsbare doelgroepen. Door oog te hebben voor deze ondernemingen kan aan alle onderdelen van MVI worden bijgedragen. Artikel 2.82 van de Aanbestedingswet biedt de mogelijkheid deelname aan aanbestedingsprocedures voor te behouden aan sociale werkplaatsen en sociale ondernemingen die de maatschappelijke en professionele integratie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt als belangrijkste doel hebben.

5.4 Innovatie

De gemeente kan haar Inkoop- en aanbestedingsbeleid aanwenden om innovatieve oplossingen te stimuleren voor maatschappelijke opgaven. De gemeente zal waar mogelijk ruimte laten om innovatieve oplossingen aan te bieden, bijvoorbeeld door een opdracht functioneel te beschrijven. Ook worden ondernemers opgeroepen hun creativiteit en innovatie aan te wenden voor deze uitdagingen. Hierbij kan gedacht worden aan het scheppen van mogelijkheden binnen inkoop- en aanbestedingsprocedures voor bijvoorbeeld 'right to challenge' en inkopen bij sociale ondernemingen.

5.5 Samenwerkingsverbanden

De gemeente hanteert als uitgangspunt dat zij oog heeft voor samenwerking bij inkoop. Dit geldt zowel voor samenwerkingen binnen de eigen organisatie als voor samenwerkingen met andere gemeenten of aanbestedende diensten. Deze samenwerkingsverbanden kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op inkoop Samenwerking, milieuactiviteiten, werkvoorzieningsschappen, belastingen en sociale regelgeving.

5.6 Bepalen van de inkoopprocedure

De gemeente zal, met inachtneming van de Gids Proportionaliteit, bij de onderstaande bedragen de volgende procedures hanteren, tenzij blijkt dat dit niet aansluit bij het type inkoop en het karakter van de markt waarin de opdrachtnemers opereren. Een aanbesteding moet volgens de wet altijd zijn gebaseerd op de principes van EMVI (Economisch Meest Voordelige Inschrijving). Dit betekent dat altijd wordt ingekocht volgens de beste prijs-kwaliteit-verhouding, laagste kosten op basis van kosteneffectiviteit (levenscycluskosten) of laagste prijs.

Het is voor de gemeente te allen tijde mogelijk een 'hogere' aanbestedingsvorm te kiezen dan de in onderstaande tabel beschreven aanbestedingsvorm.

Geraamde waarde voor gehele contractperiode (in euro, exclusief btw)	Aanbestedingsvorm	Toelichting
Leveringen en diensten: < € 50.000 Werken: < € 150.000	Enkelvoudig onderhands	In deze klasse wordt de opdracht gegund aan één partij die op basis van de objectieve criteria geselecteerd is om een offerte in te dienen. Bij de selectie worden eerst de lokale mogelijkheden onderzocht.

Geraamde waarde voor gehele contractperiode (in euro, exclusief btw)	Aanbestedingsvorm	Toelichting
Leveringen en diensten: € 50.000 < > drempelbedrag* Werken: € 150.000 < > € 1.500.000	Meervoudig onderhands	Voor inkopen in deze klasse dienen minimaal 3 en maximaal 5 offertes te worden opgevraagd. Bij 3 offertes wordt minimaal 1 en bij 5 offertes worden minimaal 2 lokale ondernemer(s) (gevestigd te Lansingerland) uitgenodigd voor het doen van een offerte. Van deze verplichting kan alleen afgeweken worden indien: • er geen lokale ondernemer aanwezig is • er na gedegen marktverkenning niet bekend is dat er een lokale ondernemer aanwezig is • er geen lokale ondernemer aanwezig is, die voldoet aan de gestelde eisen Van belang is dat een duidelijk bestek wordt opgesteld en van te voren objectieve gunningcriteria worden bepaald zodat de offertes goed en objectief vergeleken worden.

Leveringen en diensten: Optioneel tot drempelbedrag* Werken: € 1.500.000 < > Drempelbedrag*	Nationaal	Een nationale aanbesteding wordt algemeen bekend gemaakt via www.tenderned.nl waarbij een ieder kan inschrijven. Tevens heeft de gemeente de mogelijkheid de opdracht op een aanvullende manier openbaar te maken: dit kan een melding op de eigen internetsite, plaatsing in een lokale/regionale krant, vakblad, etc. zijn. Ook bij deze aanbestedingsvorm is het van belang dat een duidelijk bestek wordt opgesteld en van te voren objectieve gunningcriteria worden bepaald, zodat de offertes goed en op een eerlijke manier vergeleken kunnen worden. Door het formuleren van de juiste selectie- en gunningcriteria wordt voorkomen dat er niet teveel offertes worden ontvangen.
---	-----------	--

Leveringen en diensten: > drempelbedrag* Werken: > drempelbedrag*	Europees **	Bij inkopen van diensten en leveringen met een contractwaarde boven het drempelbedrag is een overheidsinstelling verplicht een Europese aanbesteding uit te voeren. Dit is een procedure volgens op Europees niveau vastgestelde richtlijnen die digitaal wordt gepubliceerd op TenderNed en waar in principe alle hiervoor in aanmerking komende (Europese) ondernemers kunnen inschrijven.
--	-------------	---

Sociale en andere specifieke diensten (SAS diensten): > drempelbedrag*	SAS ***	Bij inkopen van SAS diensten met een contractwaarde boven het drempelbedrag geldt een vereenvoudigde procedure, gezien de beperkte grensoverschrijdende dimensie van deze diensten. De keuze van de aanbestedingsprocedure is vaak een vereenvoudigde (grotendeels zelf ingerichte) aanbestedingsprocedure (de SAS-procedure).
--	---------	--

* Europees vastgestelde drempelbedragen waarboven de Aanbestedingswet 2012 moet worden toegepast. Drempelbedragen worden tweejaarlijks vastgesteld. Op het moment gelden de volgende drempels:

- Werken € 5.548.000
- Leveringen € 221.000
- Diensten € 221.000
- SAS diensten € 750.000 ****

** Indien er sprake is van grensoverschrijdend belang bij de opdracht is het altijd noodzakelijk te kiezen voor een Europese procedure, ook al is de geraamde waarde lager dan de Europese drempel.

*** Een volledig overzicht van de sociale en andere specifieke diensten is opgenomen in bijlage XIV van Richtlijn 2014/24/EU.

**** Een opdracht boven deze drempel moet worden aangekondigd en de gunningsbeslissing moet worden gepubliceerd. Onder deze drempel geldt dit niet, echter als er sprake is van grensoverschrijdend belang, moet wel een aankondiging van de opdracht en publicatie van de gunningsbeslissing volgen.

5.7 Raming en financiële budget

Inkoop vindt plaats op basis van een deugdelijke en objectieve voorafgaande schriftelijke raming van de opdracht. De raming is ook van belang om de financiële haalbaarheid van de opdracht te bepalen. De gemeente wil niet het risico lopen dat zij verplichtingen aangaat die zij niet kan nakomen.

5.8 Eerlijke mededinging en commerciële belangen

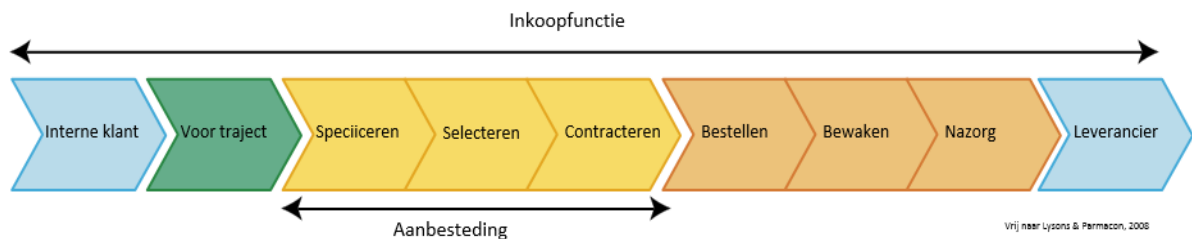
De gemeente bevordert eerlijke mededinging. De betrokken ondernemers moeten een eerlijke kans krijgen om de opdracht gegund te krijgen. Door in principe objectief, transparant en non-discriminerend te handelen, bevordert de gemeente een eerlijke mededinging. Dit zal bijdragen aan het in stand houden van een gezonde marktwerking (ook op de lange termijn). De gemeente wenst geen ondernemers te betrekken in haar inkoopproces die de mededinging vervalsen.

6. Organisatorische uitgangspunten

In dit hoofdstuk bespreken we kort het inkoopproces en de verschillende taken en bevoegdheden van de betrokken functionarissen.

6.1 Het inkoopproces

Het inkoopproces bestaat uit verschillende fasen, startend vanaf het voortraject. Onderstaande afbeelding geeft het cyclische inkoop proces weer.

Stap	Fase inkoopproces	Toelichting
1	Voortraject	Bepalen van inkoopbehoefte Bepalen van het aanbod (product- en/of marktanalyse) Raming opdracht en bepalen van het financiële budget Keuze aanbestedingsprocedure
2	Specificeren	Opstellen van eisen en wensen Omschrijven van de opdracht Opstellen offerteaanvraag/bestek en concept contract
3	Selecteren	Eventuele voorselectie geïnteresseerde ondernemers Bekendmaking opdracht via verzenden van de offerteaanvraag, de website of TenderNed Offertes evalueren Nader onderhandelen (indien mogelijk op grond van de geldende wet- en regelgeving) Gunning aan de winnende ondernemer
4	Contracteren	Tekenen (raam)overeenkomst met winnende contractant Registreren getekende raamovereenkomst in contractbeheersysteem Informereren afgewezen ondernemers
5	Bestellen	Uitvoeren van de opdracht Eventueel met het doen van bestellingen/orders

6	Bewaken	Bewaken termijnen Controleren nakoming afgesproken prestaties, waaronder de MVI-afspraken (contractmanagement) Tijdige betaling facturen
7	Nazorg	Beheren van de overeenkomst (indexatie, looptijd) Evalueren overeenkomst met contractant Dossiervorming en archiveren

Om inkoopprocessen zorgvuldig te doorlopen, heeft de gemeente de fasen van het inkoopproces vertaald naar handzame factsheets met daarin de te nemen stappen per inkoopprocedure.

6.2 Inkoop in de organisatie

Binnen de gemeente is sprake van een decentrale inkooporganisatie. Dit betekent dat ieder domein/team verantwoordelijk is voor haar eigen inkooptrajecten, -beslissingen en -resultaten.

De (complexe) wet- en regelgeving omtrent inkoop en aanbesteden en (streng) controle op naleving maakt dat er behoefte is aan specifieke kennis op dit gebied.

Medewerkers van het team Inkoop fungeren als adviseur voor de domeinen/teams, niet als inkoper. De inkoopadviseurs worden vanaf het begin van een inkooptraject betrokken indien het gaat om:

- Meervoudig onderhandse aanbestedingen met complexiteit (denk aan politieke gevoeligheid, bijzondere markt of opdracht)
- Nationale aanbestedingen
- Europese aanbestedingen
- Sociaal en andere specifieke dienst aanbestedingen

Dat wil zeggen dat de inkoopadviseur al vanaf de behoeftebepaling aangehaakt is door de collega van het betreffende inkoopende domein/team. Overige opdrachten zetten domeinen/teams zelfstandig in de markt.

Als sprake is van een nationale of Europese aanbesteding en er worden inkoopprojectteams geformeerd, maken in ieder geval de materiedeskundige, de SRoI adviseur, de adviseur Duurzaamheid en een Inkoopadviseur deel uit van het inkoop-projectteam, eventueel aangevuld met medewerkers vanuit andere disciplines. Het is de verantwoordelijkheid van de inkoopende projectleider of beleidsadviseur de inkoopadviseur zo vroeg mogelijk in het inkooptraject te betrekken. Een goed handvat hiervoor is de aanbestedingskalender.

6.3 Taken en verantwoordelijkheden inkoopadviseurs

Het college van B&W is verantwoordelijk voor de uitvoering van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid. De portefeuillehouder Inkoop is verantwoordelijk voor het opstellen van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid. Advisering omtrent inkoop wordt concreet uitgevoerd door de ambtelijke organisatie. Voor een succesvolle toepassing van dit Inkoop- en aanbestedingsbeleid is betrokkenheid van bestuurder, budgethouder/opdrachtgever en inkoper essentieel.

De belangrijkste taken en verantwoordelijkheden van het team Inkoop zijn:

- Gevraagd en ongevraagd adviseren bij aanbestedingstrajecten op domein/teamniveau;
- Verantwoordelijk voor het opstellen en actualiseren van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid;
- Verantwoordelijk voor het opstellen en actualiseren van het Actieplan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen;
- Het organiseren en publiceren van een aanbestedingskalender;
- Fungeren als kenniscentrum (Europees) aanbesteden en overige regelgeving (o.a. jurisprudentie, proceduremogelijkheden, vraagbaak);

- Inkoopadviseurs hebben elk eigen taakaccenten waar zij op inkoopgebied trekker van zijn (o.a. lokale ondernemers, SRol, MVI);
- Deelname aan inkoopprojectteams als inkoopadviseur;
- Intern en extern contactpersoon voor inkoop- en rechtmatigheidsvraagstukken;
- Het onderhouden van een (regionaal/lokaal) inkoopnetwerk;
- Het gevraagd en ongevraagd faciliteren en adviseren in contractbeheer en -management.

Naast de adviesrol binnen aanbestedingen, faciliteren de inkoopadviseurs de gemeente op het gebied van beleid (en uitvoering). Dit betekent dat zij zorgdragen voor o.a.:

- Factsheets met een uitwerking van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid en specifieke actuele onderwerpen zoals tenderkkostenvergoeding;
- Standaarddocumenten: verschillende aanbestedingsleidraden, gunnings- en afwijzingsbrieven, contracten, et cetera;
- Jaarlijkse spendanalyses: een kwantitatieve rapportage per afdeling over de uitgaven, (het aantal) crediteuren en het aantal facturen. De kwantitatieve rapportage leidt tot inzicht en verbetervoorstellen ten aanzien van inkoop, aanbestedingen, contracteren en contractafspraken;
- Het bijhouden van jurisprudentie ten behoeve van professionele advisering;
- Het verzorgen van interne opleidingen/informatiebijeenkomsten en bijhouden en vullen van de informatiepagina op Intranet.

Een evaluatie van het Inkoop- en aanbestedingsbeleid vindt tweejaarlijks plaats en indien nodig wordt het beleid aangepast.

6.4 Contractbeheer en -management

Met goed contractbeheer en -management stuurt de gemeente er op dat alle partijen bij een overeenkomst volledig voldoen aan hun verplichtingen. Doel is dat wordt voldaan aan de operationele doelstellingen van het contract en de doelstellingen van de gemeente. Ook draagt het bij aan risico-beheersing op organisatorisch, financieel en juridisch gebied.

Contractbeheer is het (administratieve) proces van het beheren van contracten binnen de gemeente zodat de *juiste* informatie op het *juiste* tijdstip op de *juiste* plaats beschikbaar is. Door het vastleggen, actueel houden en toegankelijk maken van gegevens van contracten kan (management)informatie worden gegenereerd die van belang is voor bij nieuwe beheer handelingen, zoals een contract opzeggen een contract verlengen en het tijdig starten van een nieuwe aanbestedingsprocedure ter vervanging van het huidige contract. Tevens is het van belang uit controle- en verantwoordingssoogpunt.

Contractmanagement is het bewaken of alle partijen bij een overeenkomst volledig voldoen aan hun verplichtingen, zodat wordt voldaan aan de operationele doelstellingen van het contract en de doelstellingen van de gemeente. Contractmanagement maakt het mogelijk om te controleren en vervolgens te sturen op de gemaakte contractuele afspraken teneinde volledige benutting van contracten te realiseren en managementrapportages te genereren.

Voor contractmanagement is goed contractbeheer een randvoorwaarde.

Met de professionalisering van contractbeheer en -management bereikt de gemeente dat:

1. Er wordt zorg gedragen voor kwalitatief goede en volledige contracten met de juiste voorwaarden;
2. Er inzicht is in alle lopende contracten (bij de diverse afdelingen);
3. Er is inzicht is wanneer welke acties genomen moeten worden (signalering van looptijden, garantietermijnen, prijsherzieningen, etc.);
4. Er inzicht is in de afspraken die zijn vastgelegd in de contracten en hierop kunnen acteren (bonus-/malusregelingen, algemene voorwaarden, sancties, etc.);
5. Er inzicht is in de aangegane financiële verplichting waardoor budgetbewaking wordt ondersteund;
6. De gemeente de prestaties en de resultaten van de leveranciers kan monitoren en hierop kan sturen;
7. Er kan worden vastgesteld of met de afgesloten contracten wordt voldaan aan de inkoopbehoeften (krijgen we wat we nodig hebben).

Op basis van de door de gemeente opgestelde contractenmatrix; wordt bepaald in welke mate (zwaarte/frequentie) contractmanagement op een contract wordt uitgevoerd. Dit is afhankelijk van de waarde van het contract en het risico dat gelopen wordt wanneer het contract niet goed wordt nageleefd. Per contract wordt bepaald wie de contracteigenaar, de contractmanager en de contractbeheerder is. Deze rollen worden uitgevoerd op decentraal niveau (bij de domeinen/teams). De inkoopadviseurs faciliteren en adviseren in contractbeheer en -management.

Raadsvoorstel

Datum Raad
28 november 2019

Portefeuillehouder
Albert Abee

Registratienummer
BR1900104

Onderwerp
Transitievisie Warmte en Bodemvisie Lansingerland

Gevraagde beslissing

1. De Transitievisie Warmte Lansingerland (T19.10701) en Bodemvisie Lansingerland (T19.12648) vast te stellen.
2. De drie kansrijke wijken, te weten de Havenbuurt, Bleiswijk-Zuid en de Eilandenbuurt, aan te wijzen voor nadere uitwerking.

Samenvatting

Op 18 juli 2019 heeft de gemeenteraad de visie 'Lansingerland Duurzaam' (T18.08535) vastgesteld. In de visie staan stevige ambities verwoord op het gebied van de energietransitie, circulaire economie en klimaatadaptatie. Op het gebied van de energietransitie is de doelstelling een CO₂-neutrale gemeente in 2050 waarbij de gehele gebouwde omgeving aardgasvrij is. De Transitievisie Warmte en Bodemvisie dragen bij aan het bereiken van deze doelstelling door richting te geven voor de invulling van een aardgasvrij Lansingerland.

De Transitievisie Warmte is een eerste onderzoek dat inzicht geeft in de kansen en mogelijkheden voor een aardgasvrij Lansingerland in 2050. De Transitievisie Warmte brengt per wijk de alternatieven voor aardgas in kaart. Daarbij onderzochten we wat de mogelijkheden zijn (bijvoorbeeld een collectief warmtenet of individuele warmtepompen per woning) en wat per wijk het alternatief is met de laagste maatschappelijke kosten. Ook is in de Transitievisie Warmte een fasering opgenomen voor een (stapsgewijze) aanpak richting aardgasvrij. Deze fasering is richtinggevend. Nieuwe initiatieven en toekomstige (technologische) ontwikkelingen kunnen namelijk tot aanpassing van de visie (en dus ook de fasering) leiden.

De Transitievisie Warmte is geen eindbeeld van hoe de warmtevoorziening in Lansingerland in 2050 eruit moet komen te zien. De visie is een dynamisch document dat minimaal eens in de vijf jaar geactualiseerd moet worden. Als vervolg op de Transitievisie Warmte vindt er per wijk een nadere uitwerking plaats, te beginnen bij de drie wijken die hiervoor het meest kansrijk lijken: de Havenbuurt, Bleiswijk-Zuid en de Eilandenbuurt. De nadere uitwerking bestaat uit een nader onderzoek naar de kansen en mogelijkheden. Hierbij betrekken we inwoners en andere partijen intensief.

Nadere informatie vanuit het Rijk en verder onderzoek naar de mogelijkheden en randvoorwaarden zijn nodig om de haalbaarheid en betaalbaarheid van plannen nader te duiden. Zolang dit onvoldoende in beeld is, nemen wij geen besluiten over een definitief alternatief per wijk of over een concrete deadline voor het aardgasvrij worden van een gehele wijk.

Naast de Transitievisie Warmte hebben wij als gemeente de specifieke kansen voor alternatieve warmtevoorzieningen in de ondergrond, zoals geothermie, in beeld gebracht in een Bodemvisie. De ondergrond in onze gemeente zal namelijk een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving. De informatie uit de Bodemvisie is als input gebruikt voor de Transitievisie Warmte.

Financiële consequenties

Het vaststellen van de Transitievisie Warmte heeft nu nog geen directe financiële consequenties. Uitgangspunt is dat de kosten voor het vervolgtraject door het reguliere budget voor duurzaamheid worden gedekt.

Nadere informatie vanuit het Rijk en verder onderzoek naar de mogelijkheden en randvoorwaarden zijn nodig om de haalbaarheid en betaalbaarheid van plannen nader te duiden.

Verdere procedure

Nadat u de Transitievisie Warmte en Bodemvisie heeft vastgesteld starten wij met het uitvoeren van nader onderzoek in drie kansrijke wijken om in de periode tot 2030 mee aan de slag te gaan: de Havenbuurt (Berkel en Rodenrijs), Bleiswijk-Zuid en de Eilandenbuurt (Bergschenhoek). In deze wijken verkennen we samen met inwoners en andere belangrijke partijen de kansen. De (financiële) consequenties voor de gebouwde omgeving zijn daarbij een belangrijk aandachtspunt.

Op basis van de uitkomsten van het nader onderzoek leggen we u een voorstel voor tot uitvoering in een wijkuitvoeringsplan. De ambitie is dat deze wijken rond 2030 aardgasvrij zijn. Doordat er echter nog onvoldoende bekend is over de mogelijkheden en randvoorwaarden, en daarmee de haalbaarheid en betaalbaarheid van deze transitie, is dit geen harde deadline. In het kader van motie M2019-025 is de haalbaarheid en betaalbaarheid en onderzoek naar de mogelijke middelen om dit te realiseren ook onderdeel van de nadere uitwerking.

Ook de inwoners van de andere wijken in Lansingerland zullen wij ondersteunen in de transitie naar aardgasvrij. We sluiten hierbij aan op de middelen en informatievoorziening vanuit het Rijk. Zo faciliteren we op dit moment onder meer een energieloket en energiemarkt.

Wij spraken met u af u via het overzicht met de stand van zaken van het uitvoeringsprogramma duurzaamheid op de hoogte te houden van de diverse projecten op het gebied van de warmtetransitie. Dit overzicht ontvangt u drie keer per jaar. Daarnaast informeren we u wanneer er relevante ontwikkelingen zijn.

Juridische aspecten

In de Klimaatwet is vastgelegd dat Nederland in 2050 95% minder CO₂ uit wil stoten (en al 49% in 2030) ten opzichte van 1990. De inzet van fossiele brandstoffen zoals aardgas moet daarom worden afgebouwd.

Extern draagvlak/burgerparticipatie

De warmtetransitie heeft impact op de inwoners van de gehele gemeente. Het opstellen van de Transitievisie Warmte hebben wij als gemeente dan ook niet alleen gedaan.

Op 19 maart 2019 vond de eerste informatiebijeenkomst plaats waar we hebben uitgelegd dat we aan de slag gaan met de eerste plannen voor een aardgasvrij Lansingerland door het opstellen van een Transitievisie Warmte. De input die we tijdens deze informatiebijeenkomst hebben opgehaald namen we mee in het proces. Ook konden inwoners zich tijdens deze bijeenkomst opgeven voor de focusgroep. De focusgroep, bestaande uit een tiental inwoners, heeft in een drietal bijeenkomsten meegedacht over de Transitievisie Warmte. Daarnaast haalden wij in het begin van dit proces reacties van inwoners op middels het burgerpanel. Zie de bijlage (T19.05096) voor de resultaten hiervan. Uit

de resultaten blijkt onder meer dat een derde van de respondenten met een koopwoning aan de slag wil met het aardgasvrij maken van de woning.

Om te zorgen voor een zo groot mogelijk maatschappelijk draagvlak organiseerden we, voordat de Transitievisie Warmte ter besluitvorming werd voorgelegd aan het college van burgemeester en wethouders en aan u, een tweede informatiebijeenkomst voor onze inwoners op donderdagavond 12 september jongstleden. Tijdens deze bijeenkomst presenteerden we de eerste resultaten van de Transitievisie Warmte en was er ruimte voor aanwezigen om vragen te stellen. Daarnaast konden inwoners de voortgang van de Transitievisie Warmte sinds de eerste informatiebijeenkomst in maart van dit jaar volgen via de website www.lansingerland.nl/vangaslos.

Ook energiecoöperatie Nieuwe Lansinger Stroom, woningcorporatie 3B Wonen, Stedin, provincie Zuid-Holland, DCMR, Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard en Hoogheemraadschap van Delfland leverden input. Deze partijen maakten deel uit van de projectgroep die gedurende het opstellen van de Transitievisie Warmte vijf keer bijeen kwam.

Het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving voor 2050 is een grootschalige opgave. Het aardgasvrij maken van Lansingerland lukt dan ook niet in één keer. Samen met de stakeholders zijn daarom drie wijken (Havenbuurt, Bleiswijk-Zuid en Eilandenbuurt) geselecteerd die kansrijk zijn om te starten met nader onderzoek naar de mogelijkheden. Er is dus nog geen keuze gemaakt voor een oplossingsrichting of tijdspad voor de afsluiting van aardgas.

Duurzaamheid

Zie 'Toelichting'.

Bijlagen

- Transitievisie Warmte Lansingerland (T19.10701)
- Bodemvisie Lansingerland (T19.12648)
- Resultaten burgerpanel (T19.05096)

Toelichting

Inleiding

In het Klimaatakkoord (versie 28 juni 2018) staat dat gemeenten samen met stakeholders uiterlijk eind 2021 een Transitievisie Warmte dienen op te stellen. Door nu al aan de slag te gaan met de Transitievisie Warmte hebben we voldoende ruimte om een zorgvuldig proces te doorlopen en de visie en vervolgstappen samen met onze inwoners en andere belangrijke stakeholders vorm te geven.

De Transitievisie Warmte is een eerste onderzoek dat inzicht geeft in de kansen en mogelijkheden voor een aardgasvrij Lansingerland in 2050. De Transitievisie Warmte geeft richting. Het is geen eindbeeld hoe de warmtevoorziening in Lansingerland in 2050 eruit komt te zien en in welk tempo dit gebeurt.

Naast de Transitievisie Warmte hebben wij als gemeente de specifieke kansen voor alternatieve warmtevoorzieningen in de ondergrond in beeld gebracht in een Bodemvisie. De ondergrond in onze gemeente zal namelijk een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving. De informatie uit de Bodemvisie is als input gebruikt voor de Transitievisie Warmte.

Beoogd maatschappelijk effect

De Transitievisie Warmte en Bodemvisie dragen bij aan het bereiken van CO₂-neutrale gemeente in 2050 waarbij de gehele gebouwde omgeving aardgasvrij is. Deze doelstelling is vastgelegd in de visie 'Lansingerland Duurzaam' (T18.08535).

De kernargumenten en kanttekeningen

Argumenten

1.1 Dit is de eerste stap naar de doelen uit de Klimaatwet, waarin is opgenomen dat de gebouwde omgeving in 2050 aardgasvrij moet zijn.

Nederland heeft als doel om in 2050 95% minder CO₂ uit te stoten in 2050 (en al 49% in 2030) ten opzichte van 1990. Deze doelen zijn vastgelegd in de Klimaatwet. De gebouwde omgeving vormt met ruim 30% in het energiegebruik een belangrijk onderdeel. De inzet van fossiele brandstoffen, zoals aardgas, moet worden afgebouwd. Het verduurzamen en aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving voor 2050 is een grootschalige opgave en vergt een planmatige aanpak.

1.2 In het Klimaatakkoord is opgenomen dat de gemeenten uiterlijk 2021 een transitievisie warmte opgesteld moeten hebben.

Om de doelstelling voor 2030 (49 procent minder CO₂-uitstoot ten opzichte van 1990) te behalen, heeft het Rijk in samenwerking met bedrijven en maatschappelijke organisaties een Klimaatakkoord opgesteld. Gemeenten krijgen een regierol als het gaat om de warmtetransitie. In het Klimaatakkoord (versie 28 juni 2019) is opgenomen dat gemeenten samen met stakeholders uiterlijk eind 2021 een Transitievisie Warmte dienen op te stellen. Deze visie moet vervolgens elke vijf jaar geactualiseerd worden.

1.3 Deze stap is noodzakelijk om de doelen uit de Visie 'Lansingerland Duurzaam' te behalen.

Op 18 juli 2019 heeft de gemeenteraad de visie 'Lansingerland Duurzaam' (T18.08535) vastgesteld. In de visie staan stevige ambities verwoord op het gebied van de energietransitie, circulaire economie en klimaatadaptatie. Op het gebied van de energietransitie is de doelstelling een CO₂-neutrale gemeente in 2050 waarbij de gehele gebouwde omgeving aardgasvrij is. De Transitievisie Warmte draagt bij aan het bereiken van deze doelstelling door richting te geven voor de invulling van een aardgasvrij Lansingerland.

2.1 Vanwege diverse redenen zijn de Havenbuurt, Bleiswijk-Zuid en de Eilandenbuurt voor Lansingerland de meest kansrijke wijken om als eerste nader te onderzoeken.

Zoals eerder aangegeven is het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving voor 2050 een grootschalige opgave. Het aardgasvrij maken van Lansingerland lukt dan ook niet in één keer. Samen met de stakeholders zijn daarom drie wijken geselecteerd die kansrijk zijn om te starten met nader onderzoek naar de mogelijkheden. Er is dus nog geen definitieve keuze gemaakt voor een alternatief (bijvoorbeeld een collectief warmtenet of individuele warmtepompen per woning) of tijdsplan voor de afsluiting van aardgas.

De drie geselecteerde wijken, die kansrijk zijn om in periode tot 2030 aan de slag te gaan, zijn (in willekeurige volgorde):

- Havenbuurt- Berkel en Rodenrijs;
- Bleiswijk-Zuid;
- Eilandenbuurt- Bergschenhoek.

In deze wijken gaan we via nader onderzoek samen met inwoners en andere belangrijke partijen de kansen en mogelijkheden verkennen.

Uitgangspunten selectie wijken

De keuze voor de drie geselecteerde wijken is gebaseerd op gezamenlijke opgestelde uitgangspunten met de stakeholders:

1. laagste maatschappelijke kosten;
2. geplande renovaties en vervangingsmomenten;
3. warmtevoorziening in nabijheid;
4. duurzaamheid van de bron;
5. actieve bewoners en stakeholders initiatieven.

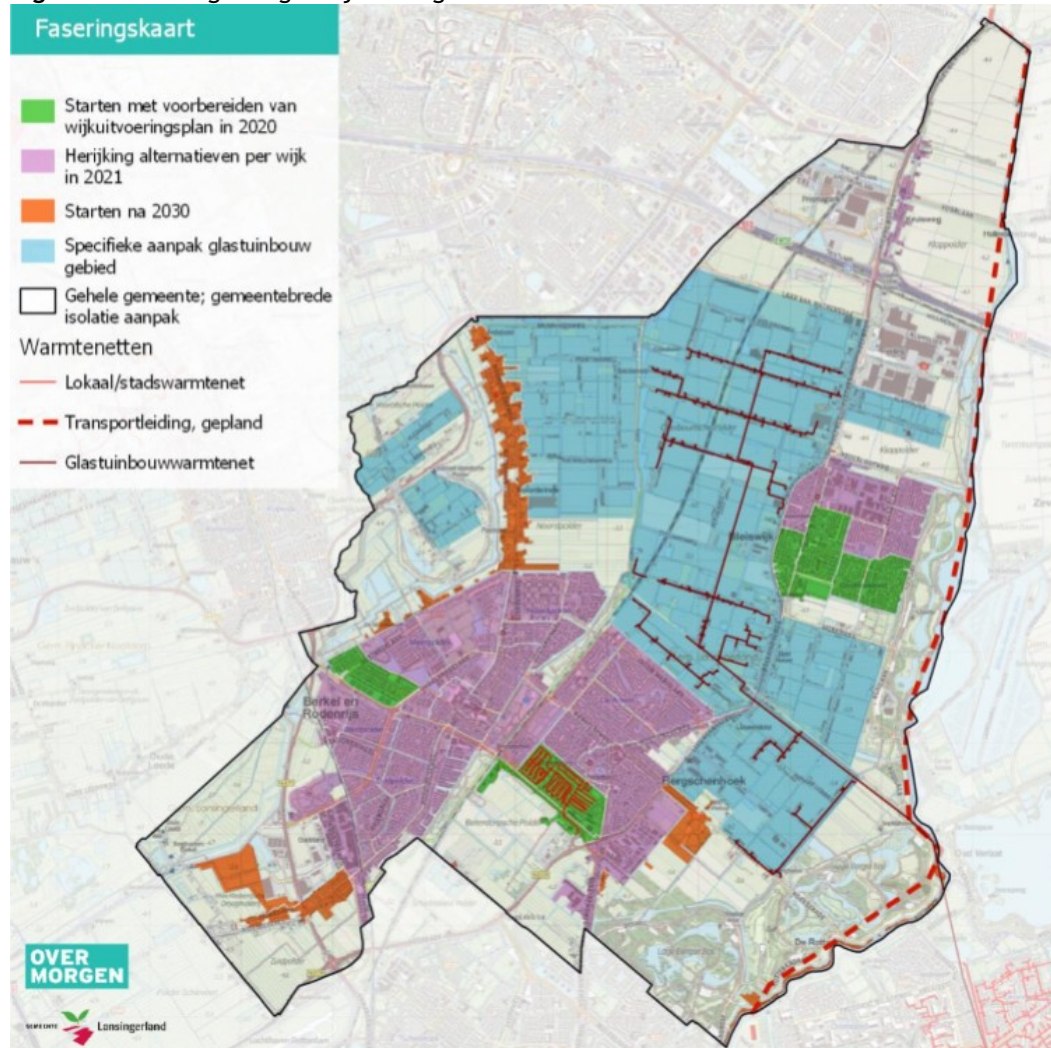
Er is voor de Havenbuurt gekozen omdat hier reeds een initiatief voor aardgasvrij wonen is en omdat we verwachten dat deze wijk aan de voorwaarden kan voldoen om in aanmerking te komen voor de subsidieregeling Proeftuin Aardgasvrije Wijken. Tevens verwachten we door het gemiddelde bouwjaar dat veel CV-ketels op het einde van hun levensduur zijn.

In Bleiswijk-Zuid identificeerden we mogelijkheden voor meekoppelkansen, aangezien rond 2030 grote delen van het aardgasnet aan het einde van de levensduur zijn en er renovaties aan riool en de buitenruimte gepland zijn. Het combineren van werkzaamheden kan kosten en overlast beperken. Tevens is het relatief gunstig gelegen ten opzichte van huidige en mogelijk toekomstige warmteleidingen.

De Eilandenbuurt in Bergschenhoek heeft reeds een warmtenet, waarbij de warmte wordt geleverd door een gascentrale. Het vervangen van deze warmtebron door een duurzame warmtebron draagt bij aan de CO₂-reductiedoelstellingen en zou een zeer beperkte tot geen invloed kunnen hebben op de inwoners.

De fasering die in de Transitievisie Warmte is aangegeven (zie figuur 1), is richtinggevend. Nieuwe initiatieven en toekomstige (technologische) ontwikkelingen kunnen tot aanpassing van de fasering leiden.

Figuur 1: Fasering aardgasvrij Lansingerland in 2050

Kanttekeningen

1.1 Er is nog veel onduidelijk over de haalbaarheid en betaalbaarheid van verschillende alternatieven voor aardgas.

De visie is opgesteld met de kennis van nu. Het is op dit moment nog niet duidelijk welke middelen het Rijk beschikbaar gaat stellen om de warmtetransitie mede mogelijk te maken. De beschikbaarheid van redelijke alternatieven voor aardgas is sterk afhankelijk van financiële ondersteuning en andere instrumenten, waaronder wet- en regelgeving. Daarnaast gaan de (technologische) ontwikkelingen op het gebied van de warmtetransitie snel.

Nadere uitwerking van uitvoeringsplannen per wijk kan tot aanpassing van de visie leiden, aangezien we in dit proces de mogelijkheden en kosten nader in kaart trachten te brengen. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk dat wijken niet homogeen zijn in samenstelling. In delen van wijken kunnen andere alternatieven voor aardgas meer kosteneffectief of wenselijk zijn. Ook (technologische) ontwikkelingen en nieuwe inzichten kunnen tot aanpassing van de visie leiden. De Transitievisie Warmte moeten we daarom (conform Klimaatakkoord) iedere vijf jaar herzien.

1.2/2.1 Gebouweigenaren besluiten zelf of zij wel of niet de overgang maken naar aardgasvrij. Gebouweigenaren kunnen op dit moment niet verplicht worden om de overgang te maken naar aardgasvrij. De keuze om dit al dan niet te doen ligt bij de gebouweigenaar zelf.

Met de woningcorporatie hebben wij afspraken gemaakt om keuzes over aardgasvrij onderling goed af te stemmen. In Lansingerland is echter zo'n tachtig procent van de woningen in particulier eigendom. Er zijn dus vele individuele beslissers. Het is belangrijk hen goed te informeren over besluitvorming, voorgenomen stappen en de gevolgen die dit voor hen heeft. Daarom starten we tijdig met de Transitievisie Warmte en ondersteunen we burgerinitiatieven.

We zetten in op waar de mogelijkheden zijn. Bijvoorbeeld op plaatsen waar we de kosten en overlast kunnen beperken door werkzaamheden te combineren met renovaties van bijvoorbeeld de buitenruimte, wegen, het gasnet of het riool. Daar waar het nog niet mogelijk is of waar de kosten buitengewoon hoog zijn, wachten wij nog met de transitie naar aardgasvrij.

1.3 Het Klimaatakkoord is nog niet definitief.

Op 28 juni jongstleden presenteerde het kabinet het Klimaatakkoord. Dit akkoord is echter nog niet ondertekend. De verwachting is dat ondertekening in oktober 2019 plaatsvindt. Op 29 november 2019 legt het bestuur van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) het Klimaatakkoord ter besluitvorming voor aan de gemeenten.

In het Klimaatakkoord is opgenomen dat gemeenten samen met stakeholders uiterlijk eind 2021 een Transitievisie Warmte dienen op te stellen. Door echter nu al aan de slag te gaan met de Transitievisie Warmte hebben we voldoende tijd en ruimte om een zorgvuldig proces te doorlopen en de visie en vervolgstappen samen met onze inwoners en andere belangrijke stakeholders vorm te geven.

1.4 Op termijn komen de Leidraad Transitievisie Warmte (Rijk) en het Openingsbod (Stedin) beschikbaar.

Het Rijk werkt momenteel aan een Leidraad Transitievisie Warmte om hiermee gemeenten te ondersteunen bij het opstellen van een Transitievisie Warmte en wijkuitvoeringsplannen. De Leidraad Transitievisie Warmte bestaat uit een technisch-economische analyse per buurt (op basis van het Vesta MAIS ruimtelijk energiemodel) en een handreiking met richtlijnen voor de lokale analyse. De leidraad bevat geen eisen waar een Transitievisie Warmte aan dient te voldoen. De concept Leidraad Transitievisie Warmte verschijnt naar verwachting op 30 september 2019. De definitieve versie wordt naar verwachting in maart 2020 gepubliceerd. Op het moment van schrijven hebben we derhalve nog geen vergelijking met deze documenten kunnen maken. Indien wij bij deze vergelijking significante verschillen constateren, zullen wij u hierover informeren.

Tegelijkertijd werkt Stedin aan een zogenaamd 'Openingsbod': een technisch-financiële analyse per buurt. De analyse van Stedin bestaat uit een combinatie van meerdere rekenmodellen. Het is nog onbekend wanneer het Openingsbod van Stedin gedeeld zal worden.

Het kan zo zijn dat er verschillen bestaan tussen de analyses in de leidraad en het 'Openingsbod' en de analyse in onze Transitievisie Warmte. Stedin is echter betrokken geweest bij het opstellen van de Transitievisie Warmte. Daarom verwachten we dat er geen grote verschillen zullen bestaan tussen de analyse in het 'Openingsbod' en de analyse in onze Transitievisie Warmte. Daarnaast hebben we voor het opstellen van de Transitievisie Warmte een gerenommeerd bureau in de arm genomen.

Toen wij in november 2018 startten met het ontwikkelen van onze Transitievisie Warmte en Bodemvisie, was nog niet bekend dat de Leidraad Transitievisie Warmte en het Openingsbod beschikbaar zouden komen. Het is ook niet verplicht om gebruik te maken van deze instrumenten. De resultaten van de Leidraad en het Openingsbod zullen wij vergelijken met onze analyse. Door de resultaten van meerdere modellen te vergelijken wordt de analyse robuuster.

Raadsbesluit

Datum Raad
28 november 2019
Registratienummer
BR1900104

Onderwerp
Transitievisie Warmte en Bodemvisie Lansingerland

De raad van de gemeente Lansingerland;
gelezen het bijgaande voorstel

Overwegende dat

- in het Klimaatakkoord (versie 28 juni 2019) is opgenomen dat gemeenten een regierol krijgen als het gaat om de warmtetransitie en samen met stakeholders uiterlijk eind 2021 een Transitievisie Warmte dienen op te stellen;
- de raad op 18 juli 2019 de visie 'Lansingerland Duurzaam' heeft vastgesteld;
- in de visie 'Lansingerland Duurzaam' de doelstelling van een CO₂-neutrale gemeente in 2050 is vastgelegd waarbij de gehele gebouwde omgeving aardgasvrij is;
- de raad met deze Transitievisie Warmte richting geeft voor de warmtetransitie in de gemeente Lansingerland;
- er vanuit de gemeente aandacht is en blijft voor de haalbaarheid en betaalbaarheid van de alternatieven voor aardgas.

Gelet op

- het internationale klimaatverdrag van Parijs 2015;
- de Klimaatwet;
- het Klimaatakkoord (versie 28 juni 2019).

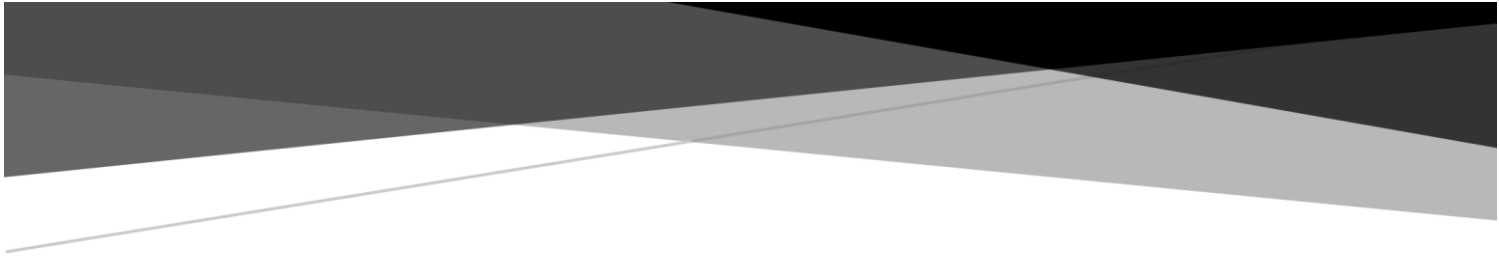
Besluit(en)

1. De Transitievisie Warmte Lansingerland (T19.10701) en Bodemvisie Lansingerland (T19.12648) vast te stellen;
2. De drie kansrijke wijken, te weten de Havenbuurt, Bleiswijk-Zuid en de Eilandenbuurt, aan te wijzen voor nadere uitwerking.

Aldus vastgesteld door de raad van de gemeente Lansingerland in zijn openbare vergadering van 28 november 2019,

de griffier,

drs. Marijke Walhout

Transitievisie Warmte Lansingerland gebouwde omgeving

Versie 26 september 2019

Colofon

Deze transitievisie warmte is opgesteld in juni 2019 door Over Morgen in opdracht van de Gemeente Lansingerland. De visie is opgesteld in lijn met de doelstelling van het collegeprogramma "Lansingerland doet 't" en de daaruit voortvloeiende concept Duurzaamheidsvisie. In lijn met de planhorizon van het Rijk werken we toe naar aardgasvrije buurten in Lansingerland in 2050. Dit doen we samen met inwoners, ondernemers en instellingen. Want alleen door samen te werken bereiken we ons doel.

Inhoudsopgave

Inhoud

Colofon.....	1
Inhoudsopgave	2
Samenvatting.....	4
1. Inleiding.....	5
1.1 Landelijke ambities	6
1.2 Lokale ambities	6
1.4 Leeswijzer	8
2. Gezamenlijke uitgangspunten	9
3. De warmtetransitie in Lansingerland	11
3.1 De opgave Lansingerland	11
3.2 Inzet op vraagbeperking en het verlagen van de verwarmingstemperatuur	13
3.3 Inzet op een toekomstbestendige energie-infrastructuur	13
3.4 Inzet op duurzame bronnen	14
3.5 Conclusie	14
4. Waar gaan we naartoe?	15
4.1 Richting voor een aardgasvrij Lansingerland 2050	15
4.2 Uitgangspunten wijkselectie.....	17
1. Laagste maatschappelijke kosten	17
2. Geplande renovaties en vervangingsmomenten	18
3. Warmtevoorziening in nabijheid	18
4. Duurzaamheid van de bron	18
5. Actieve bewoners en stakeholder initiatieven	18
4.3 Wijkfasering Lansingerland.....	18
4.4 Kansrijke wijken om te starten	20
Wijk 1: Havenbuurt (Berkel en Rodenrijs) in 2020.....	21
Wijk 2: Bleiswijk-Zuid (Bleiswijk) in 2020.....	22
Wijk 3: Eilandenbuurt in Bergschenhoek 2020	23
4.5 Financiën.....	23
5. Hoe verder? Handreiking tot uitvoering	25
5.1 Stappen zetten in de startwijken	25
5.2 Versterken samenwerking	26
5.3 Gemeentebrede isolatieaanpak	26
5.4 Communicatie en Participatie	27
Bijlage 1. Aardgasvrije warmteoplossingen Lansingerland	28
Gasnet.....	28
All-electric.....	28

Bronnet.....	30
Warmtenet.....	30
Energiebronnen in Lansingerland	31
Bijlage 2. Warmtetransitiemodel.....	36
2.1 Het Warmtetransitiemodel in vogelvlucht	36
2.2 Modelontwerp, brondata en kengetallen	37
Modelontwerp.....	37
Brondata.....	38
Kengetallen	38
Bijlage 3. De Warmtekaart: technisch-financiële analyse van warmteopties per buurt	40
2.1 Woningaanpassingen.....	40
2.1.1 Woningaanpassingen afhankelijk van het temperatuurniveau.....	40
2.1.2 Minimumisolatieniveau	42
2.1.3 Basisisolatieniveau	43
2.1.4 Hoog isolatieniveau	43
2.2 Welke warmteopties zijn afgewogen.....	43
2.2.1 Middentemperatuur warmtenet	44
2.2.2 All electric	44
2.2.3 Bestaande gasnet (voorlopig) laten liggen	44
2.3 Modelleren van het afwegingskader	44
2.4 Bandbreedtes in investeringskosten en besparingen	45
2.4.1 Allocatie van warmteopties.....	45
2.4.2 De visualisatie van de Warmtekaart.....	45

Samenvatting

Gemeente Lansingerland streeft ernaar een CO₂-neutrale gemeente te worden. Om dat te realiseren moet de gebouwde omgeving in Lansingerland, bestaande uit ruim 23 duizend woningen en alle andere gebouwen, aardgasvrij zijn. Een grote opgave, die enerzijds betekent dat we onze vraag naar warmte flink moeten verminderen en aan de andere kant dat we alternatieve warmteopties moeten vinden om de verwarming van onze huizen, de vraag naar warm tapwater en het koken in te vullen.

Deze transitievisie warmte geeft een richting voor de invulling van een aardgasvrij Lansingerland. Er zijn drie hoofdrichtingen in de alternatieven voor aardgas, namelijk warmtenetten, all-electric concepten en hernieuwbaar gas. De verwachting is dat Lansingerland in de toekomst een mix van oplossingen gaat gebruiken om de gebouwde omgeving te verwarmen. De mix van oplossingen volgt uit de analyse die is uitgevoerd ten behoeve van deze transitievisie warmte. Bij de analyse is gekeken naar de status (labels) van gebouwen als ook de aanwezige warmtebronnen in het gebied.

Een aantal wijken bevat bebouwing die jonger is dan bouwjaar 1990, deze wijken bevatten daarmee een hoog basisisolatieniveau. Daarmee zijn deze wijken geschikt voor een all-electric oplossing. Andere wijken hebben gemiddeld een lager isolatieniveau en een hogere dichtheid, waardoor een warmtenet voor deze wijken logischer is. Mede vanwege de plannen om de Leiding over Oost langs Lansingerland te laten lopen, komt er mogelijk restwarmte beschikbaar voor de verwarming van deze wijken. Daarnaast is de glastuinbouwsector aan het werk om duurzame verwarmingsbronnen te realiseren, die ook gebruikt kunnen worden voor de verwarming van woningen. Voor alle opties geldt dat isoleren essentieel is om te komen tot een duurzame toekomstige energievoorziening.

De weg naar een aardgasvrij Lansingerland gaat wijk voor wijk. Voor heel Lansingerland hebben we gekeken op welke plek welk alternatief voor aardgas het meest kansrijk is, waarbij de betaalbaarheid voor de eindgebruiker centraal staat. Op basis van de laagste transitiekosten per buurt, plannings van de gemeente en onze partners, is een keuze gemaakt voor de wijken en gebieden waar we de komende jaren starten met het voorbereiden van uitvoeringsplannen. Dit zijn de Havenbuurt (Berkel en Rodenrijs), het Zuidelijk deel van Bleiswijk en de Eilandenbuurt (Bergschenhoek). Hiermee streven we ernaar om tegen 2030 ongeveer 4.500 woningen aardgasvrij te hebben gemaakt. Vanaf 2020 betekent dit een tempo van 450 woningen per jaar. Om de hele gemeente aardgasvrij te maken is vanaf 2020 tot 2050 een tempo nodig van 750 woningen per jaar. Daarnaast zullen we voor de hele gemeente een aanpak ontwikkelen om particuliere en corporatiewoningen transitiegereed te maken door isolatie, ventilatie en elektrisch koken te stimuleren.

Niet alleen professionele stakeholders hebben meegedacht. Gedurende het opstellen van deze visie is tijdens een bewonersavond breed geïnformeerd over de ontwikkelingen rondom het opstellen van deze Transitievisie Warmte. Mensen konden zich opgeven om deel te nemen aan een bewonersgroep. Deze bewonersgroep is uitgenodigd om meer in detail mee te denken. Gedurende drie sessies is met hen in detail ingezoomd op de keuzes die zijn gemaakt.

1. Inleiding

Lansingerland wil in 2050 een CO₂-neutrale gemeente zijn. Deze ambitie maakt onderdeel uit van de visie 'Lansingerland Duurzaam' die 2019 wordt vastgesteld¹. Een belangrijk onderdeel van een CO₂-neutrale gemeente is het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving. We gaan onze woningen, bedrijven en andere gebouwen op een andere manier verwarmen. Ook douchen en koken gaan we doen zonder aardgas. De transitie naar een duurzaam verwarmde gebouwde omgeving biedt een kans om grote stappen te maken richting CO₂-neutraliteit.

Het gebruik van aardgas voor ruimteverwarming en warm tapwater zorgt voor ca. 60 procent van de CO₂-uitstoot van gebouwen in Nederland. Van alle woningen en andere gebouwen is op dit moment ca. 95 procent nog afhankelijk van aardgas. Als we de CO₂-doelstellingen van het VN Klimaatakkoord willen halen, moeten we overstappen naar alternatieve manieren van verwarmen en af van het aardgas. Deze transitie is enorm en heeft impact op bijna zeven miljoen woningen: Nederland zal dus voorbereidingen moeten treffen om gefaseerd afscheid te kunnen nemen van de gasketel.

Ook Lansingerland staat voor een grote opgave. Aardgas is de drager van ruim de helft van de gebruikte energie in Lansingerland, inclusief de glastuinbouw. Die warmtevraag moet op een andere manier ingevuld worden. Niet alleen de gebouwde omgeving gaat aan de slag: ook de talrijke glastuinbouwgebieden, die zich in de gemeente bevinden zijn (al) aan de slag of moeten op korte termijn gaan nadenken over de alternatieven om hun bedrijfsprocessen te verduurzamen. Zij vormen een specifieke doelgroep. De glastuinbouw, en overige bedrijven, zijn echter niet de doelgroep van dit document: we richten ons nu op de gebouwde omgeving in Lansingerland. Uiteraard wordt wel bekeken of de verduurzaming van het glastuinbouwgebied kansen biedt om ook de gebouwde omgeving aardgasvrij te maken.

Om inzicht te geven in de totale opgave, kansrijke oplossingen en een logische fasering voor het aardgasvrij maken van Lansingerland hebben we samen met enkele belangrijke stakeholders deze Transitievisie Warmte opgesteld. Elke gemeente moet eind 2021 zo'n transitievisie hebben vastgesteld. Wij starten hier tijdig mee, want we willen dit graag zorgvuldig doen. En we willen de komende jaren al aan de slag met de voorbereidingen voor de eerste wijken. Op die manier bouwen we ervaring op voor een succesvolle uitrol van de warmtetransitie in heel Lansingerland.

De warmtetransitie verkeert nog in de startfase. Op nationaal, regionaal en lokaal niveau zijn er continu nieuwe ontwikkelingen die invloed kunnen hebben op de transitie in Lansingerland. Ook technische ontwikkelingen staan niet stil. Flexibiliteit in de uitvoering is dus belangrijk. Deze Transitievisie Warmte geeft focus en richting maar is geen eindpunt en dient op basis van ontwikkelingen herijkt te worden. De Transitievisie Warmte zal in principe eens in de vijf jaar geactualiseerd worden. Op deze manier worden telkens nieuwe wijken aangewezen met potentiële alternatieven. Hiermee is het mogelijk periodiek de voortgang te volgen en tijdig bij te sturen als blijkt dat het einddoel of de tussendoelen buiten beeld raken.

Transitievisie Warmte én Bodemvisie

Naast deze transitievisie hebben we als gemeente specifieke kansen voor alternatieve warmtevoorzieningen in de ondergrond in beeld gebracht. De ondergrond in onze gemeente zal namelijk een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan het vraagstuk waar we voor staan. Voor de leesbaarheid zijn beide documenten apart van elkaar opgesteld. De kennis, kansen en mogelijkheden voor alternatieve warmte vanuit de ondergrond zijn meegenomen in de Transitievisie Warmte.

¹ Lansingerland duurzaam, Duurzaamheidsvisie voor de thema's Energietransitie, Circulaire Economie en Klimaatadaptatie, door college vastgesteld december 2018, door de raad nader vast te stellen op xx.

1.1 Landelijke ambities

In december 2015 heeft Nederland in Parijs ingestemd met een nieuw VN Klimaatakkoord. Het akkoord heeft als doel om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder 2 graden Celsius. Om de afspraken van het Parijse Klimaatakkoord te realiseren is een forse inspanning op energiebesparing en het gebruik van alternatieve energiebronnen nodig. Het kabinet heeft in het regeerakkoord aangegeven dat ze de uitstoot van broeikasgassen in 2030 met 49 procent wil verminderen ten opzichte van 1990. Als onderdeel daarvan is de opgave geformuleerd dat een kwart van de woningen in 2030 van het aardgas af moet zijn, om uiteindelijk tot een volledig aardgasvrije gebouwde omgeving te komen in 2050. Dit is mede opgelegd door de aangenomen klimaatwet van mei 2019.

Plannen op drie niveaus

Gemeenten hebben een belangrijke rol in deze transitie. In lijn met het “Ontwerp van het klimaatakkoord” dat in december 2018 gepubliceerd is, zijn we bezig met plannen op drie niveaus. Regionaal wordt gewerkt aan de Regionale Energie Strategie (RES) waarin we duurzame energiebronnen in de regio in kaart brengen en koppelen aan de vraag naar energie in alle gemeenten. Op gemeentelijk niveau, beschrijven we met deze transitievisie warmte hoe we als gemeente onze warmtevraag op een aardgasvrije en duurzame manier kunnen gaan invullen. Dit vraagt om een nieuwe energie-infrastructuur en aanpassingen aan gebouwen, zodat (lokale) duurzame bronnen ontsloten kunnen worden. Deze Transitievisie Warmte zal als input dienen voor de RES. In de MRDH Regionale Energie Strategie zullen de Transitievisies Warmte meegenomen worden in de RES 1.0 (op dit moment wordt gewerkt aan een RES 0.5). Voor alle wijken die we in deze Transitievisie Warmte hebben geselecteerd als kansrijk om op korte termijn aan de slag te gaan, zullen we vervolgens op wijkniveau een concreet plan van aanpak opstellen. Daarbij worden de bewoners en andere stakeholders betrokken.

Landelijke ontwikkelingen aardgasvrije wijken

De transitie zal gefaseerd verlopen en per buurt anders zijn. Dit is een proces van uitproberen, leren en opschalen. Het Rijk ziet dat we versneld moeten gaan starten in de eerste wijken om dit proces in gang te zetten en heeft daarom de regeling “Grootschalige Proeftuinen Aardgasvrij” in het leven geroepen. Hierbij wordt ondersteuning geboden in 100 wijken waar concrete stappen worden gezet naar aardgasvrij. In 2018 zijn de eerste 27 wijken bekend gemaakt, dit jaar is er een nieuwe mogelijkheid om wijken in te dienen. De gemeente spant zich in om in 2019 opnieuw een aanvraag in te dienen en gebruik te (gaan) maken van deze subsidiemogelijkheid.

1.2 Lokale ambities

Visie ‘Lansingerland Duurzaam’

Het college van B&W heeft in december 2018 ambities in de visie ‘Lansingerland Duurzaam’ vastgesteld. Hierin is beschreven hoe we tot 2050 aan het werk moeten gaan om de huidige 23 duizend woningen over te schakelen op een alternatieve warmtevoorziening (in 2050 circa 30 duizend woningen). De voorliggende Transitievisie Warmte is een eerste stap.

Glastuinbouw en warmtenetwerken

De glastuinbouw is een specifieke sector in Lansingerland, bepalend voor de economie van het gebied en op sommige locaties de doorslaggevende factor voor het ontstaan van warmtenetten. De gemeente werkt samen met de glastuinbouwsector om uitvoering te geven aan de doelstellingen van het Energieakkoord Greenport West Holland. Daarnaast is samen met de glastuinbouwsector de Warmte Samenwerking Oostland opgericht, waarbij we met gemeenten Pijnacker-Nootdorp, Waddinxveen, Zuidplas, Glastuinbouw Nederland en andere stakeholders samenwerken aan een gebiedsdekkend netwerk van warmteleidingen voor de tuinbouwgebieden in onze gemeenten. De aansluiting op restwarmte uit Rotterdam (via de huidige Roca-leiding en mogelijk de Leiding over Oost) en de winning van geothermie vormen hiervoor belangrijke bronnen. Deze ontwikkelingen zijn van belang voor de collectieve voorzieningen voor de gebouwde omgeving in onze gemeente. We

volgen deze ontwikkelingen nauwkeurig, we hebben echter beperkt invloed op keuzes die gemaakt worden.

Lokale initiatieven

Een aantal lokale initiatieven zorgen voor beweging op het vlak van duurzaamheid. Daaronder vallen ook de nieuwbouwinitiatieven, omdat deze wettelijk zonder aardgasaansluiting moeten worden opgeleverd. Dat nieuwbouw aardgasvrij wordt opgeleverd draagt bij aan een vernieuwde norm van aardgasketel naar duurzame alternatieven. Daarom zijn deze ontwikkelingen waardevol om op het netvlies te hebben en erover te communiceren. Ook belangrijk zijn bewoners die zich verenigen met als doel hun wijk of gemeente te verduurzamen. Dit zijn partners in de visiefase, dan wel in de fase hierna: het opstellen van wijkuitvoeringsplannen. Denk hierbij aan de energiecoöperatie Nieuwe Lansinger Stroom, Lansingerland Samen Duurzaam en actieve wijkverenigingen.

Binnen de gemeente Lansingerland zijn er twee ondernemers die zelf het initiatief hebben genomen om geothermie te gaan gebruiken bij het verwarmen van hun bedrijven/kassen. Daarnaast zijn verschillende partijen bezig om de mogelijkheden voor meer geothermiebronnen te onderzoeken.

1.3 Wie hebben er meegedacht

De warmtetransitie heeft impact op de hele gemeente. De gemeente Lansingerland staat er dan ook niet alleen voor. We werken samen met belangrijke partners die een rol spelen in de transitie. Zo kunnen we plannen op elkaar afstemmen, schaalgrootte behalen, leren van elkaar en de transitie versnellen. De transitie heeft uiteindelijk ook een grote impact op onze inwoners en daarom betrekken we hen vanaf het begin bij het proces om tot een Transitievisie Warmte te komen.

Om tot een gedragen Transitievisie Warmte te komen is de visie opgesteld op basis van input van een brede stakeholdergroep. Hierin zaten vertegenwoordigers van stakeholders die een rol hebben in de energievoorziening van Lansingerland, te weten netbeheerder Stedin, Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (HHSK), Hoogheemraadschap van Delfland, woningcorporatie 3B Wonen, energiecoöperatie Nieuwe Lansinger Stroom, duurzaamheidsplatform Lansingerland Samen Duurzaam en de provincie Zuid-Holland. Ook namen verschillende medewerkers van de gemeente deel aan de stakeholdersgroep om hun kennis over openbare ruimte, wonen en communicatie te delen.

De opbrengsten van zowel de bewonersbijeenkomst als de bijeenkomsten met de focusgroep vormden belangrijke bouwstenen voor deze Transitievisie Warmte.

Figuur 1 Bewonersbijeenkomst Transitievisie Warmte Lansingerland

Een belangrijk uitgangspunt van het proces was om meteen al vanaf het begin inwoners van Lansingerland te betrekken bij het opstellen van de Transitievisie Warmte. Daarvoor hebben we op verschillende manieren ons oor te luister gelegd bij onze inwoners:

- Inwoners zijn bevraagd op hun houding t.a.v. de Transitievisie Warmte. Interviews zijn in bijzijn van een camera afgenomen. Het resultaat is de film op deze [webpagina](#).
- Vroeg in het proces is een open bewonersbijeenkomst georganiseerd om mensen te informeren over de stappen om tot een transitievisie warmte te komen. Ook hebben we in deelsessies per kern opgehaald wat mensen belangrijk vinden met betrekking tot de transitievisie warmte.
- Er is een focusgroep bestaande uit negen Lansingerlandse bewoners opgericht. Zij hebben in drie bijeenkomsten meegedacht over de inhoud van deze Transitievisie Warmte.

1.4 Leeswijzer

In deze Transitievisie Warmte behandelen we in hoofdstuk 2 de gezamenlijke uitgangspunten waarop deze visie gebaseerd is. Dit zijn de leidende principes die centraal hebben gestaan tijdens het opstellen hiervan. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 de transitie naar aardgasvrij toegelicht en gaan we in op de verschillende oplossingen voor het aardgasvrij maken van woningen en gebieden. In hoofdstuk 4 geven we een richting voor een aardgasvrij Lansingerland in 2050 en zoomen we in op de wijken waar we de komende jaren van start willen gaan met de warmtetransitie. Tot slot gaan we in hoofdstuk 5 in op de manier waarop we dit gaan organiseren en welke stappen we de komende tijd gaan zetten.

2. Gezamenlijke uitgangspunten

Met de externe stakeholders uit de ambtelijke stuurgroep hebben we vastgesteld wat de succesfactoren zijn voor de Transitievisie Warmte. Deze succesfactoren hebben we omgezet naar gezamenlijke uitgangspunten die het startpunt vormen van deze Transitievisie Warmte.

Laagste maatschappelijke kosten vormt een belangrijk criterium en zetten in op een mix van alternatieven.

Met de laagste maatschappelijke kosten worden bedoeld: de kosten voor het aanpassen van de woningen, vervangen van infrastructuur en de ontwikkeling van duurzame energiebronnen. Hierbuiten vallen de kosten voor bijvoorbeeld opnieuw bestraten na vervangen infrastructuur.

We weten nog niet zo lang dat we in Nederland van het aardgas af gaan, en dat brengt onzekerheid met zich mee. Om ervoor te zorgen dat we in deze beginfase de juiste keuzes maken, starten we op de plekken waar de maatschappelijke kosten het laagst zijn en waar de keuze voor een alternatief voor aardgas het meest voor de hand ligt. We maken de keuze voor een alternatieve oplossing per wijk onder andere op basis van de laagste maatschappelijke kosten waardoor de optimale oplossing niet voor elke wijk gelijk zal zijn.

We gebruiken natuurlijke investeringsmomenten.

Door middel van de Transitievisie Warmte zorgen we dat verschillende plannings- en geplande investeringen inzichtelijk worden gemaakt. Initiatieven van verschillende stakeholders, zoals geplande werkzaamheden en investeringen van 3B Wonen, Stedin en de gemeente zijn meegenomen in de analyse. Hiermee worden desinvesteringen in wijken zoveel mogelijk voorkomen. Door basismaatregelen² te nemen in de wijken die later op de planning staan, kunnen de juiste afwegingen bij toekomstige investeringen worden meegenomen.

We volgen de energie van de bewoners en sluiten aan op bestaande energie-infrastructuren.

Daar waar bewoners, 3B Wonen of ondernemers al aan de slag zijn of gaan met aardgasvrije initiatieven, proberen we deze initiatieven te ondersteunen en te positioneren in de Transitievisie Warmte. Daarnaast proberen we zoveel mogelijk aan te sluiten bij bestaande infrastructuur, zoals bestaande en geplande warmtenetten en -leidingen. Denk aan de regionale warmteleiding vanuit Rotterdam en de warmtenetten bij de glastuinbouw. Hierdoor kunnen bestaande systemen optimaal worden benut.

We zorgen voor draagvlak door bewoners, bedrijven en gemeenteraad te betrekken in de planvorming en uitvoering op wijkniveau.

De warmtetransitie komt tot uitvoering in de openbare ruimte en achter de voordeur. Het is dus vanzelfsprekend dat wij de bewoners van Lansingerland en andere gebouw eigenaren betrekken als we in hun wijk concrete plannen gaan maken en aan de slag gaan om aardgasvrij te worden. We willen dat bewoners trots zijn aan het eind van het proces en met plezier aardgasvrij wonen in Lansingerland.

We verdelen de projecten over de drie kernen om opgedane ervaring te spreiden over de gemeente.

² Zie bijlage 2.1.3 voor definitie basismaatregelen

Gezien de diversiteit en verspreiding van huur en koopwoningen in de gemeente willen we graag op verschillende plekken binnen de gemeente een begin maken met de transitie. Op deze manier kunnen we inspelen op de sociaal-demografische verdeling, we delen de lusten en de lasten.

We accepteren tussentijdse oplossingen in de transitie naar een volledig duurzaam Lansingerland in 2050.

We werken toe naar een volledig duurzame warmtevoorziening in 2050, waarbij we zien dat er in de tussentijd, tijdelijk, naast duurzame bronnen ook nog gebruik gemaakt zal moeten worden gemaakt van fossiele brandstoffen. Ook zal tijdelijk gebruik kunnen worden gemaakt van bronnen, die nu nog voorradig zijn, maar (mogelijk) op lange termijn schaars worden. Denk dan bijvoorbeeld aan biomassa. Al deze bronnen zullen nodig zijn om de betaalbare realisatie van een volledig duurzaam warmtenet en/ of elektriciteitsnet op langere termijn mogelijk te maken.

Randvoorwaarden voor een succesvolle start van de warmtetransitie in Lansingerland

Capaciteit en middelen zijn bij zowel de gemeente als de stakeholders en uitvoerende partijen nodig om na de Transitievisie Warmte tempo te kunnen maken. Er is een gedeelde verantwoordelijkheid in de financiering van de warmtetransitie in Lansingerland.

Een passende energie-infrastructuur, aangevuld met de mogelijkheid om energie op te slaan, is een randvoorwaarde om het lokale aanbod aan duurzame bronnen te kunnen ontsluiten. Anders kan de transitie van een warmtevoorziening met aardgas en andere fossiele bronnen naar een aardgasvrije, en op termijn een volledig duurzame, warmtevoorziening niet gemaakt worden.

3. De warmtetransitie in Lansingerland

3.1 De opgave Lansingerland

De nationale opdracht is om in 2050 energieneutraal te zijn. De transitie naar een aardgasvrije gebouwde omgeving speelt een belangrijke rol in het realiseren van de ambitie energieneutraal. Naast potentiële nieuwe warmtebronnen gaat deze Transitievisie Warmte over de noodzakelijke energie-infrastructuur die hiervoor nodig is, inclusief de aanpassingen aan de woningen.

Aardgas is de meest gevraagde energiedrager in de gemeente Lansingerland. Een groot deel van het aardgas is nodig voor het verwarmen van de glastuinbouw. Een deel van de warmtevraag in de glastuinbouw wordt al voorzien vanuit een warmtenet. Het gasgebruik in de gebouwde omgeving is aanzienlijk lager dan in de glastuinbouw.

De opgave in de gebouwde omgeving is aanzienlijk en complex. Dit heeft met name te maken met de verschillende partijen en de vele particuliere huishoudens die erbij betrokken zijn. Als we in 2050 (op nationaal niveau) energieneutraal willen zijn moeten we toewerken naar een tempo van bijna 800 aardgasvrije woningen per jaar: 2 woningen per dag. Dit tempo is nu niet realistisch. Het aantal zal daarom gestaag moeten groeien: volgens de visie "Lansingerland Duurzaam" is de verwachting dat rond 2030 ca. 1.000 woningen per jaar van het gas worden losgekoppeld, bijna 3 per dag

In deze Transitievisie Warmte ligt de focus op het duurzaam verwarmen van de gebouwde omgeving. De glastuinbouw verduurzamen is minstens zo belangrijk, maar vraagt om een totaal andere aanpak. Deze wordt daarom in een paralleltraject georganiseerd. Ook de andere posten zijn uiteraard belangrijke aandachtspunten voor ons als gemeente, want we moeten in alle sectoren besparen en verduurzamen om onze doelstelling te halen.

De huidige situatie

Lansingerland heeft ruim 23 duizend woningen, waarvan ca. 20 duizend bestaan uit rijwoningen. Daarnaast zijn er nog zo'n 2.600 bedrijfsvestigingen. Een overzicht van de woningvoorraad in Lansingerland is weergegeven in tabel 1. Ca. 20 procent van de woningen is in het bezit van woningcorporatie 3B Wonen. Het aantal woningen in Lansingerland is meer dan verdubbeld na 1990. Het grootste deel van Lansingerland is nog aangesloten op aardgas.

	Het grootste deel van onze woningvoorraad gebruikt nu een cv-ketel voor verwarming. Een particulier huishouden in Lansingerland verbruikt gemiddeld 1390 m ³ aardgas per jaar. Het gasverbruik verschilt per huishouden en is afhankelijk van het soort huis, het bouwjaar, de mate van isolatie en het gebruik van verwarming en warm water.
	De cv-ketel kan water tot ongeveer 90°C verwarmen, dat vervolgens door de radiatoren stroomt en onze huizen verwarmt. Met deze temperatuur kunnen ook slecht geïsoleerde huizen met radiatoren verwarmd worden.
	Bijna 80 procent van het aardgas in een woning wordt gebruikt voor het verwarmen van de woning
	20 procent wordt gebruikt voor warm water, met name douchen
	Voor koken wordt maar een heel klein deel van het aardgas gebruikt, circa 3 procent.

In Lansingerland heeft de gemiddelde woning in particulier bezit een oppervlakte van 125 m². Het gemiddelde gasverbruik per woning is 1390 m³ per jaar. De warmtevraag voor ruimteverwarming is circa 68 kWh/m² per jaar en die voor warm tapwater circa 17 kWh/m² per jaar. Het landelijk gemiddelde ligt hoger, een totaal gemiddeld gasverbruik van 1470 m³ en totaal circa 80 kWh/m² per jaar voor ruimteverwarming bij een gemiddelde woninggrootte van 115 m². Dit verschil is te verklaren door de relatief nieuwe woningvoorraad van Lansingerland, dit betekent een hoger isolatieniveau dan het landelijk gemiddelde.

Bouwjaar woningen Lansingerland	Aantal	% Corporatie
< 1920	308	0%
1920 - 1950	777	6%
1950 - 1975	5328	27%
1975 - 1990	3636	21%
1990 - 2005	6156	19%
> 2005	6650	14%
Totaal	22855	19%

Tabel 1 Overzicht bouwjaar woningvoorraad Lansingerland

De huidige woningvoorraad in Lansingerland kunnen we opdelen in vier niveaus van isolatie:

1. Woningen met *slechte of onvoldoende isolatie (80 kWh/m² of hoger)*. Er is een hoge temperatuur van ca. 90°C nodig om op de koudste dagen deze woningen comfortabel warm te stoken. Ter indicatie gaat het hier om energielabels G/F/E/D.
2. Woningen die een *minimumisolatieniveau* hebben bereikt (65-80 kWh/m²). Bij het minimumniveau kunnen woningen comfortabel verwarmd worden met een maximumtemperatuur van 70°C (midentemperatuur). Het kan wel voorkomen dat er een aantal radiatoren vervangen moet worden voordat deze woningen daadwerkelijk met 70°C kunnen worden verwarmd. Ter indicatie gaat het hier om energielabels D/C.
3. Woningen die een *basisisolatieniveau* hebben bereikt (50-65 kWh/m²). Bij een basisniveau kan de woning zowel comfortabel worden verwarmd met een maximumtemperatuur van 70°C als met 40°C (laagtemperatuur) mits er een aantal beperkte, aanvullende maatregelen is genomen. De woning is daarmee toekomstbestendig en geschikt voor meerdere alternatieve verwarmingstechnieken. Woningen die reeds op dit niveau zitten zijn woningen gebouwd tussen 1990 en 2005. Ter indicatie gaat het hier om energielabels C/B.
4. Woningen met een *hoog isolatieniveau* en voorzien van een energiezuinig ventilatiesysteem (20-50 kWh/m²). Deze woningen zijn daarmee zeer geschikt om comfortabel te verwarmen met een maximumtemperatuur van 40°C. Dit zijn recent gebouwde woningen na 2005 en woningen die nog gebouwd gaan worden de komende jaren. Bij aanpassing van de bestaande bouw tot dit niveau moeten vaak de radiatoren worden vervangen. Ter indicatie gaat het hier om energielabel A of beter.

Naast warmte voor ruimteverwarming is er in een woning ook warm tapwater nodig. Voor het veilig kunnen gebruiken van warm tapwater is met de huidige stand van de techniek en regelgeving een temperatuur van minimaal 55°C bij het tappunt nodig. Om deze temperatuur te kunnen garanderen moet het opweksysteem in praktijk een temperatuur van 60-70°C kunnen leveren. Als de aanvoertemperatuur onvoldoende hoog is, moet er dus een aanvullende voorziening komen in de woning voor het opwekken of het boosten van de warmte voor warm tapwater.

3.2 Inzet op vraagbeperking en het verlagen van de verwarmingstemperatuur

Vanuit landelijk beleid wordt, waar mogelijk, ingezet op het meenemen van de vraagbeperking en verlagen van de verwarmingstemperatuur in de transitievisies warmte. Het verlagen van de warmtevraag en verwarmingstemperatuur is een noodzakelijke stap om, onafhankelijk van de toekomstige energie-infrastructuur in de wijk, de gebouwde omgeving CO₂-neutraal te kunnen verwarmen. In alle situaties geldt:

- De energie die niet verloren gaat, hoeft ook niet te worden opgewekt;
- Hoe lager de temperatuur die nodig is om de woning te kunnen verwarmen, hoe efficiënter, betaalbaarder en met een zo laag mogelijke CO₂-uitstoot de warmte kan worden opgewekt;

Dit kan worden bereikt door een combinatie van de volgende maatregelen:

- Isolatie van de vloer, gevel, glas en het dak;
- Het dichtens van kieren;
- Efficiënt ventileren.

Daarnaast zal iedereen elektrisch moeten gaan koken en zullen in sommige gevallen ook de bestaande radiatoren of de gehele bestaande verwarmingsinstallatie vervangen moeten worden.

Dat iedere huizenbezitter start met het nemen van een aantal warmtebesparende maatregelen is noodzakelijk. Door natuurlijke momenten van onderhoud, verbouwing en verhuizing te benutten, blijven de kosten zo laag mogelijk. Alleen dan kunnen zoveel mogelijk woningen in 10 tot 20 jaar op het niveau komen waar deze efficiënt, comfortabel en duurzaam verwarmd kunnen worden.

Deze eerste stap moet dus gezet worden. Het is van belang dat iedere huizenbezitter in de eerste stap toewerkt naar een *minimumniveau* (65-80 kWh/m²). De te nemen maatregelen in deze stap zijn onafhankelijk van de uiteindelijke energie-infrastructuur in de wijk en zijn dus minimaal nodig om de woning gereed te maken voor de energietransitie. In een vervolgstap of indien mogelijk gelijktijdig kan worden toegewerkt naar het *basisniveau* (50-65 kWh/m²).

Deze opgave pakken we dus gefaseerd aan en kan alleen slagen als daarvoor goede condities worden ontwikkeld. In het “*Ontwerp van een klimaatakkoord*” wordt een standaard aangekondigd, die per woningtype een handelingsperspectief biedt voor de geschikte mate van isolatie. Aan dit perspectief kunnen passende financieringsconcepten worden gekoppeld. Deze en andere financieringsmogelijkheden kunnen helpen om het juiste tempo te bereiken in de isolatieaanpak in Lansingerland. Hoe deze financieringsmogelijkheden eruit komen te zien is nog niet duidelijk.

3.3 Inzet op een toekomstbestendige energie-infrastructuur

Bijna alle woningen zijn aangesloten op een gasnet. Dit gasnet is niet toekomstbestendig, omdat het gebruik van Gronings aardgas uitgefaseerd moet worden. Het is (vooralsnog) ook niet aannemelijk dat er voldoende duurzame vormen van gas, zoals waterstof en biogas, beschikbaar zullen komen voor het verwarmen van de gebouwde omgeving.

Het gasnet zal de komende jaren dus vervangen moeten worden voor een alternatieve infrastructuur. Daarom is het noodzakelijk om het elektriciteitsnet te verzwaren en worden warmtenetten ontwikkeld in sommige wijken. De keuze voor de infrastructuur in een wijk is afhankelijk van veel factoren, zoals bouwjaar, bouwtype, gebouwfunctie, bebouwingsdichtheid, het eigendom van de gebouwen, de schaal en keuze van de bewoners. De keuze voor de infrastructuur in een wijk heeft invloed op:

- De techniek in en aanpassingen aan de woning die nodig zijn om de woning comfortabel te kunnen verwarmen;
- De energiebronnen, die kunnen worden ontsloten;
- De (on)mogelijkheid om warmte op te slaan;
- Het tempo dat gehaald kan worden om de gebouwde omgeving aardgasvrij te maken.

Vanuit deze Transitievisie Warmte zal de gemeente samenwerken met de netbeheerder om toe te werken naar een toekomstbestendige infrastructuur. Daarbij wordt ook gekeken hoe om te gaan met de verwachte groei van belasting op het elektriciteitsnet, door adoptie van elektrisch rijden in de gemeente. Dit wordt verder toegelicht in H5.

3.4 Inzet op duurzame bronnen

Bij iedere energie-infrastructuur hoort een andere energiedrager. Dit is respectievelijk gas (gasnet), elektriciteit (E-net) en/of water (warmtenet). Bij de verschillende energiedragers horen verschillende bronnen. Daarnaast is de bron en bijhorende energie-infrastructuur ook sterk afhankelijk van de schaalgrootte die kan worden gerealiseerd. De beschikbare bronnen voor Lansingerland zijn toegelicht in bijlage 1.

3.5 Conclusie

Om goed voorbereid te zijn op de warmtetransitie is het dus van belang om:

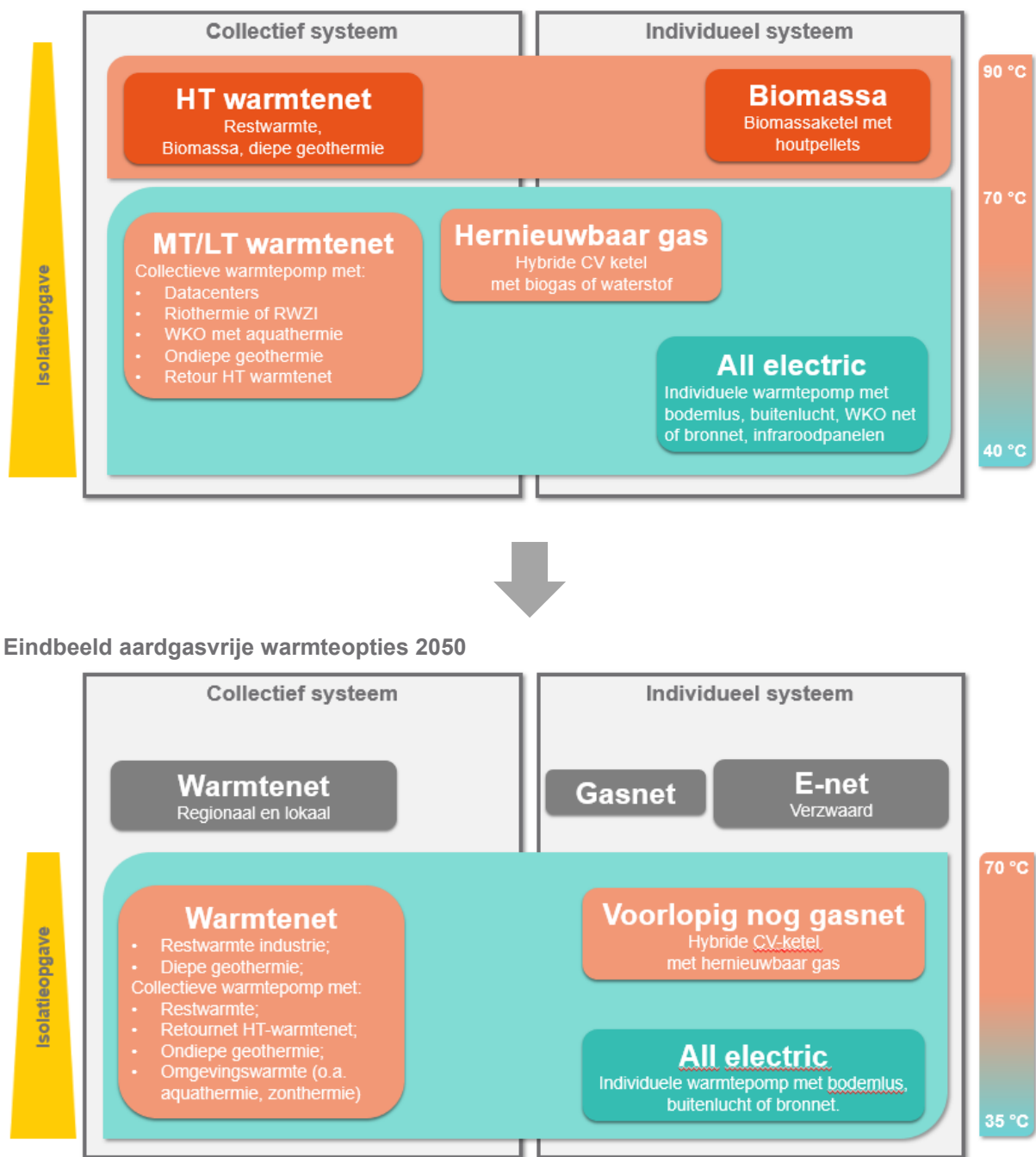
- De warmtevraag en verwarmingstemperatuur in gebouwen te verlagen; om over te kunnen gaan op alternatieven voor aardgas met lagere temperaturen is isolatie en het juiste verwarmingssysteem een randvoorwaarde. Bovendien geldt: energie die niet verloren gaat, hoeft ook niet opgewekt te worden.
- Een geschikte energie-infrastructuur te kiezen: we maken onderscheid tussen de verschillende infrastructuren die in een wijk kunnen liggen om de verwarming van woningen mogelijk te maken (warmtenet, elektriciteitsnet en gasnet)
- De overstap te maken naar duurzame energiebronnen: Bij de keuze voor een nieuwe energie-infrastructuur is dus van essentieel belang dat er voldoende en bewezen alternatieven bronnen beschikbaar zijn of komen, zodat de fossiele bronnen zo snel mogelijk uitgefaseerd kunnen worden.

In bijlage 1 geven we een uitgebreide beschrijving van de verschillende aardgasvrije warmteoplossingen, de bijbehorende bronnen en de kansen in Lansingerland.

De analyses die ten grondslag liggen aan deze Transitievisie Warmte zijn gebaseerd op het Warmtetransitiemodel van Over Morgen. Het Warmtetransitiemodel is een ruimtelijk model dat gebaseerd is op GIS en inzicht geeft in een aardgasvrije gebouwde omgeving. Zie bijlage 2 voor meer informatie over dit model. We focussen op bewezen oplossingen op basis van de huidige stand van de techniek, waarbij ook ingegaan wordt op de innovaties die nodig zijn om deze technieken breed toepasbaar te maken.

De overgang naar aardgasvrij gaat gefaseerd. Het schema in figuur 3 geeft een tussenbeeld of “transitiebeeld” en een eindbeeld weer van de alternatieve warmteoplossingen die aan bod komen in de warmtetransitie. Dat beeld laat zien dat we richting 2050 steeds meer overgaan naar lagere temperaturen.

Transitiebeeld aardgasvrije warmteopties

Figuur 2: Warmteopties en eindbeeld na warmtevraag reductie

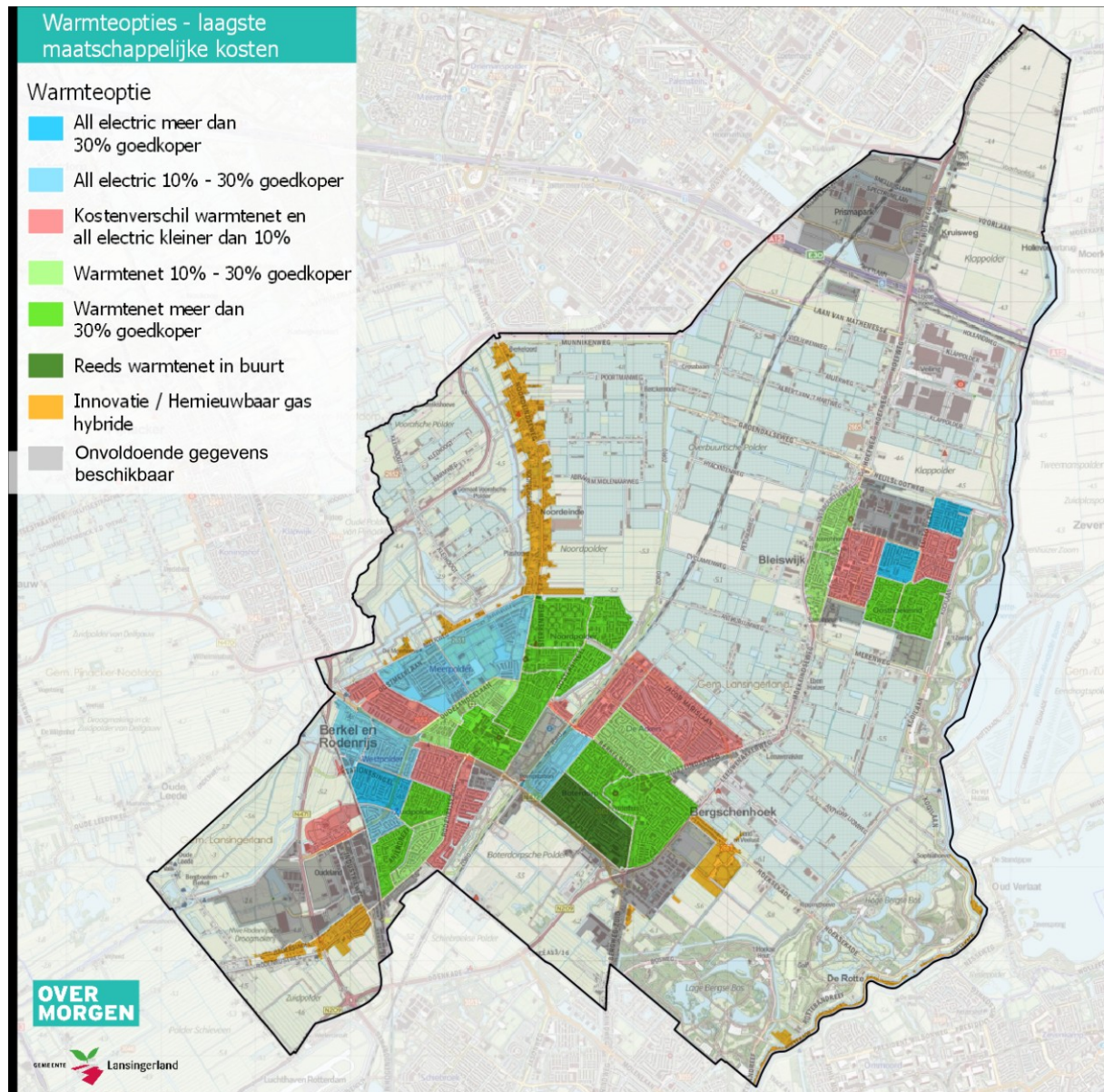
4. Waar gaan we naartoe?

4.1 Richting voor een aardgasvrij Lansingerland 2050

Waar we starten met de warmtetransitie, is een samenspel van de warmtekaart en de ontwikkelingen die gaande zijn in de gemeente en bij stakeholders. We laten eerst de resultaten zien van de warmtekaart, vervolgens gaan we in op de keuze voor wijken op basis van criteria die zijn vastgelegd met de stakeholders.

Onderstaande warmtekaart (figuur 4) laat per wijk de alternatieve warmteopties zien op basis van de analyse met het Warmtetransitiemodel. Dit geeft weer hoe een aardgasvrij Lansingerland er in 2050 uit kan zien. De inkleuring van de wijken geeft aan wat een mogelijke warmteoplossing is in 2050, op

basis van de stand van de techniek van vandaag. Het werkelijke eindbeeld zal er uiteraard op basis van nieuwe inzichten, beleid, participatieprocessen en innovaties anders uitzien. Daarom werkt de kaart op basis van waarschijnlijkheid.

Figuur 3: Kaart met warmteopties per buurt op basis van de laagste maatschappelijke kosten

De kleuren in figuur 4 laten de aardgasvrije warmtetechniek zien met de laagste maatschappelijke kosten. Zie de legenda voor de definities van de kleuren. In bijlage 3 wordt de werking van het Warmtetransitiemodel toegelicht en wordt uitgelegd hoe de warmtekaart tot stand is gekomen.

De kaart laat zien dat in de drie kernen in Lansingerland een afwisselend beeld naar voren komt: het is een aaneenschakeling van verschillende technieken met daartussenin de glastuinbouwgebieden. Er is niet één optie die er met kop en schouders bovenuit steekt voor een gehele dorpskern. Dit heeft te maken met de opbouw van de woningvoorraad in de verschillende kernen. Uit de analyse blijkt dat een warmtenet kansrijk is in de oude(re) dorpskernen. Wijken waar all-electric een interessant alternatief zijn, zijn doorgaans nieuwere wijken, waar woningen al vergaand geïsoleerd zijn en de kosten om elektrisch te gaan verwarmen relatief laag zijn. Daarnaast zal een aantal wijken afhankelijk zijn van hernieuwbaar gas of toekomstige innovaties.

Het is belangrijk om te noemen dat deze kaart is gebaseerd op de huidige stand van de techniek, we verwachten in de toekomst nog ontwikkelingen op het gebied van techniek en kosten. Dit beeld is daarom niet in beton gegoten en wordt in de toekomst regelmatig herijkt. De kaart geeft wel een duidelijke richting weer en laat zien waar de keuze voor een aardgasvrij alternatief het meest zeker is.

4.2 Uitgangspunten wijkselectie

We kunnen niet heel Lansingerland in één keer aardgasvrij maken. Daarom hebben we met de stakeholders de wijken besproken die uit de analyse naar voren zijn gekomen en die wijken geselecteerd die wij als kansrijk zien om in de periode tot 2030 mee aan de slag te gaan. In deze wijken willen we de komende jaren, gefaseerd, starten met de voorbereiding op de warmtetransitie. Wat starten precies betekent, op welke manier we starten en onder welke voorwaarden, staat beschreven in hoofdstuk 4.3.

Om de keuze van de kansrijke wijken transparant en meetbaar te maken is er een tabel opgesteld met criteria. De criteria worden onder de tabel toegelicht:

	Criterium	Toelichting
1	Laagste maatschappelijke kosten	Een warmteoptie is beduidend goedkoper in vergelijking met het eerste alternatief.
2	Geplande renovaties en vervangingsmomenten	Natuurlijke vervangingsmomenten (vanaf 2025-2030) voor gemeente (bijv. het riool), netbeheerder en woningcorporatie (indien zij in de buurt een hoog percentage bezit heeft).
3	Warmtevoorziening in nabijheid	Aansluiten bij wat er al is aan warmtevoorziening of komt in de nabijheid. Een voorbeeld hiervan is een warmtenet, in het geval van Lansingerland is dat veelal in combinatie met glastuinbouw.
4	Duurzaamheid van de warmtebron	We werken toe naar een volledig duurzame warmtevoorziening in 2050, waarbij we accepteren dat er tussentijdse oplossingen zijn, waarbij de warmtebron nog niet volledig fossielvrij is.
5	Actieve bewoners en stakeholder initiatieven	Lokale initiatieven die aansluiten op (een van) de vier bovenstaande criteria kunnen de transitie versnellen, en hebben dus meerwaarde.

Tabel 2: Criteria wijkbeoordeling

De selectie van kansrijke wijken, waarin we een start willen maken met de warmtetransitie is gebaseerd op onderstaande criteria. De criteria zijn opgesteld op basis van input van de projectgroep en de focusgroep:

1. Laagste maatschappelijke kosten

We zullen starten met de wijken waar dit voor belanghebbenden in de minste kosten resulteert ten opzichte van andere wijken. Dit geldt bijvoorbeeld niet voor wijken met zeer oude vrijstaande woningen, waar de gemiddelde kosten naar verwachting hoger zullen liggen. Daar kan innovatie nog een sterke invloed hebben op het dalen van de kosten. Door deze meer tijd te geven, is er een grotere kans op tussentijdse innovatie en krijgt de woningeigenaar meer mogelijkheden om te isoleren in combinatie met natuurlijke (vervangings)momenten. Met de huidige stand van techniek starten we bij voorkeur met wijken waar een alternatieve warmteoptie als >30% goedkoper uit de analyses naar voren komt, of waar de investeringen relatief laag zijn. Dit kan bijvoorbeeld voor een warmtenet gelden in vergelijking met all-electric of vice versa, of in een wijk waar de woningen al voldoende geïsoleerd zijn. Op deze wijze vermijden we zoveel mogelijk onnodig hoge kosten voor woningeigenaren.

2. Geplande renovaties en vervangingsmomenten

We sluiten het liefst aan bij regulier groot onderhoud van de gemeente (wegen, openbare ruimte, riolering) en netbeheerders (gas, elektra, water). Door deze investeringen op elkaar af te stemmen, zijn er grote efficiëntieslagen in kosten te maken en wordt de overlast beperkt. Dit geldt in het bijzonder voor een collectief warmtenet. Ook op deze manier houden we de (indirecte) kosten voor de inwoner zo laag mogelijk. Voor de wijken waar de woningcorporatie een aanzienlijk deel van de huizen in bezit heeft, zoeken we naar efficiëntievoordelen met haar geplande onderhoudsmomenten en renovaties. Ook voor isoleren geldt dat eigenaren de tijd moeten krijgen om dit zoveel mogelijk met natuurlijke (vervangings)momenten te kunnen combineren.

3. Warmtevoorziening in nabijheid

In het geval van een warmtenet als kansrijke optie, dient er voldoende zicht te zijn op de realisatie van dit warmtenet. Denk hierbij aan geografische nabijheid van een bron of warmte distributieleiding. Indien zich een directe kans voordoet, bijvoorbeeld aansluiting op de geplande warmteleiding vanuit Rotterdam, wordt dit ook meegewogen.

4. Duurzaamheid van de bron

We kijken bij kansrijke buurten ook naar de duurzaamheid van de warmtebron. We werken toe naar een volledig duurzame warmtevoorziening in 2050, waarbij we accepteren dat er gebruik wordt gemaakt van warmtebronnen, die nog niet volledig fossielvrij zijn. Bij de keuze voor een nieuwe energie-infrastructuur is het wel belangrijk dat er voldoende en bewezen alternatieven beschikbaar zijn, zodat de fossiele bronnen zo snel als mogelijk uitgefaseerd kunnen worden. Dit is een randvoorwaarde voor een CO₂-neutraal energiesysteem, uiterlijk in 2050. We sluiten daarbij op voorhand geen bronnen uit, maar maken onderscheid tussen transitiebronnen en eindbronnen, waarbij wel ingezet wordt op bronnen die zo duurzaam mogelijk zijn.

5. Actieve bewoners en stakeholder initiatieven

Wijken waar bewoners al actief zijn en kennisuitwisseling plaatsvindt willen we voorrang geven. Als bestaande initiatieven passen binnen de uitgangspunten van deze Transitievisie Warmte kunnen ze een versnellende functie hebben en leren we lessen voor het vervolg van de transitie.

Samen met de betrokken stakeholders hebben wij op basis van bovenstaande criteria een keuze gemaakt van wijken om in de komende jaren, gefaseerd, te starten met de voorbereiding op de warmtetransitie. Daarbij zien we kansen voor de verschillende aardgasvrije technieken. Deze worden in bijlage 1 verder toegelicht.

4.3 Wijkfasering Lansingerland

Voordat we de wijkfasering voor Lansingerland presenteren, geven we een aantal nuanceringen mee. Deze nuanceringen zijn van belang om in het achterhoofd te houden voordat de kaart bekeken wordt.

Een wijk of gebied is niet van de ene op de andere dag aardgasvrij

Op de kaart in figuur 5 is aangegeven wanneer we starten met de warmtetransitie in de eerste wijken. Let wel op, het jaar dat is aangeduid om te starten betekent dat we met de voorbereidingen gaan beginnen om toe te werken naar wonen zonder aardgas, *niet* dat in dat jaar de overstap naar aardgasvrij *al* gemaakt zal worden. Starten betekent in dit geval samen met de belangrijke stakeholders in de wijk beginnen met het opstellen van een concreet plan van aanpak voor de wijk. Bewoners in de wijk worden daarbij betrokken. We starten bovendien niet in de hele wijk tegelijk, we onderzoeken samen met 3B Wonen of zij geschikte woningen hebben en gaan daarnaast onderzoeken of er particuliere eigenaren zijn die hun panden snel kunnen en willen omzetten naar aardgasvrij.

Het totale proces naar een aardgasvrije wijk of gebied kan vijf à tien jaar en soms zelfs langer duren afhankelijk van de complexiteit en daaraan gekoppelde benodigde acties en investeringen en de grootte van het gebied. Hoe meer geïsoleerd moet worden voordat een aardgasvrije technologie kan

worden toegepast, hoe langer het over het algemeen zal duren voordat de wijk aardgasvrij kan zijn. De complexiteit kan ook toenemen als er in een wijk veel verschillende vastgoedeigenaren aanwezig zijn, die allemaal op een voor hen natuurlijk moment in hun woning willen investeren. Dit is ook voor Lansingerland een specifiek aandachtspunt omdat hier (verhoudingsgewijs met andere gemeenten) een groot aandeel particulier bezit aanwezig is.

Grenzen liggen niet vast

We kiezen in de warmtetransitie voor een gebiedsgerichte aanpak. Dus wijken, combinaties van wijken of juist delen van wijken staan centraal. Dit betekent natuurlijk niet dat de aanpak ophoudt bij de grens van een wijk, of dat een bewonersinitiatief altijd maar in één wijk mag plaatsvinden. De wijkgrenzen mogen daarom ook niet beperkend zijn. Sterker nog, wanneer het warmtenet uit zal groeien is het juist van belang om over de grenzen van de wijken heen te kijken.

De route naar aardgasvrij is niet in beton gegoten

De fasering die in deze kaart is aangegeven is een visie. Deze ligt dus zeker niet vast. Wat zeker is, is dat we de komende jaren starten met de voorbereiding in de wijken die als groen zijn gemarkeerd. De warmtetransitie is een proces van ervaring opdoen en leren in de eerste wijken. Initiatief nemen en rekening houden met flexibiliteit in de uitvoering en fasering zijn dus belangrijk. Ook vinden we het belangrijk om initiatieven in de gemeente, die passen binnen de uitgangspunten van deze transitievisie te stimuleren.

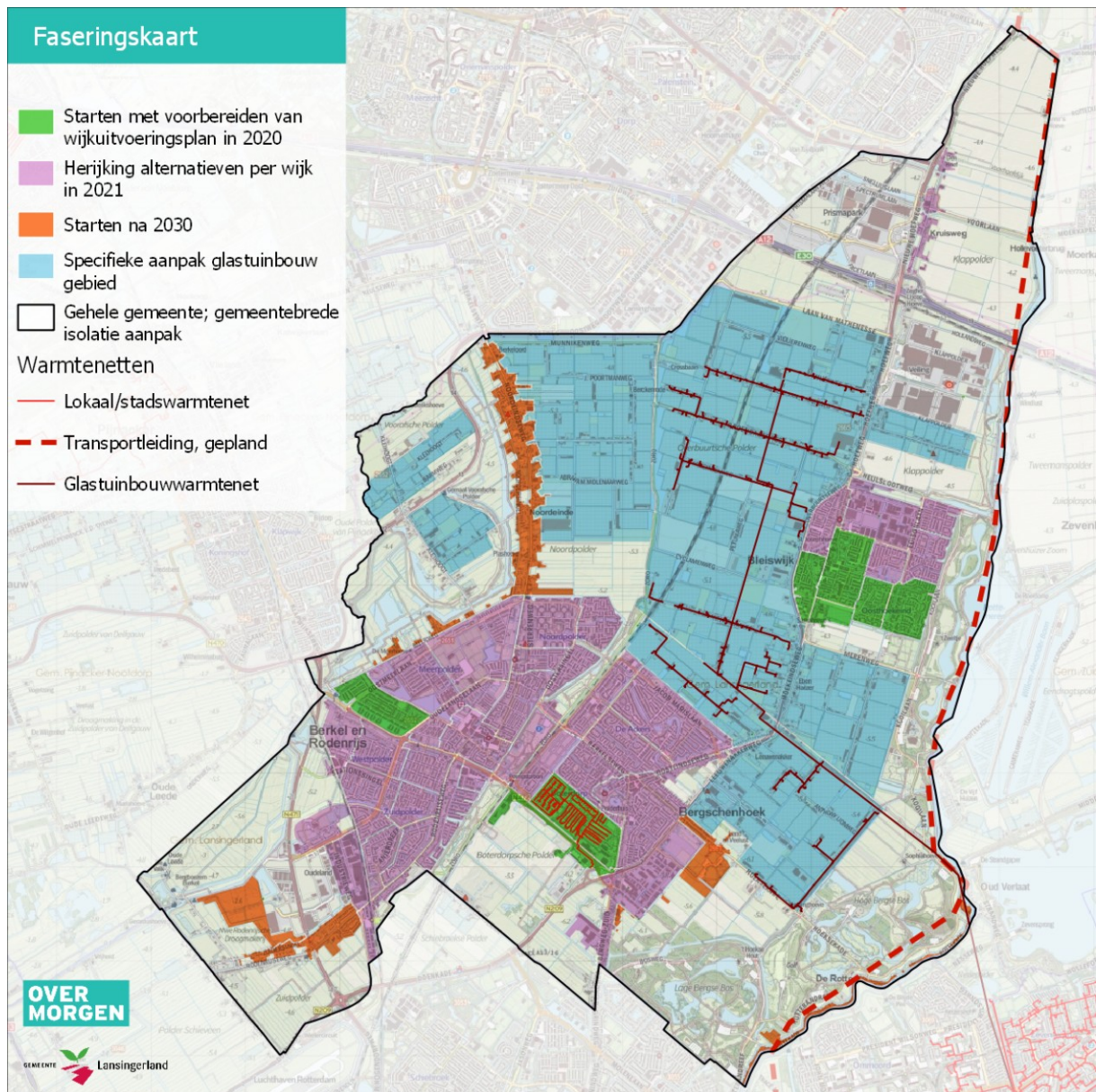
Er is keuzevrijheid, maar wel onder voorwaarden

Voor particuliere woningeigenaren geldt dat zij in principe vooralsnog zelf mogen kiezen welke warmteoplossing ze willen toepassen. De praktijk zal echter ook uitwijzen dat er niet altijd keuze is als vast komt te staan dat het gasnet gaat verdwijnen. Als er bijvoorbeeld geen warmtenet komt in de wijk, kan hier ook niet voor worden gekozen en blijft er alleen een individuele (all-electric) oplossing over. Ook kan er niet altijd gekozen worden voor een individuele all-electric oplossing, bijvoorbeeld omdat er (nog) niet voldoende capaciteit in het netwerk is. Daarnaast is het ook goed om rekening te houden met dat het maatschappelijk niet kosteneffectief is om een warmtenet aan te leggen, waar maar een beperkt deel van de woningen, verspreid over de wijk, op aansluit. De wijkprioritering en de bijbehorende warmteoplossingen, die we beschrijven geven voorkeursrichting aan waar we ons gezamenlijk voor in willen zetten om zo de warmtetransitie voor iedereen betaalbaar en uitvoerbaar te kunnen houden.

Niet starten betekent niet niks doen

De wijken die nu ingekleurd zijn op de kaart vormen een deel van de woningen en bedrijfspanden in Lansingerland. Er is een groot lichtpaars gebied dat in 2021 opnieuw onder de loep genomen wordt de prioritering en mogelijkheden te bekijken. Maar dat betekent niet dat er in deze gebieden voorlopig helemaal niets hoeft te gebeuren. Sterker nog, in deze wijken kan gestart worden met het transitiegereed maken van de woningen en panden: denk aan het isoleren van woningen, vervangen van gasfornuis door elektrische kookplaat etc.

Op de kaart (figuur 5) zijn drie wijken weergegeven waar het kansrijk is om te starten met de warmtetransitie. Met deze drie wijken wordt ook aan het gezamenlijke uitgangspunt voldaan om te starten in de drie kernen (zie hoofdstuk 2). De drie wijken worden in meer detail toegelicht in paragraaf 4.4.

Figuur 4: Kaart met fasering en startwijken aardgasvrij Lansingerland

4.4 Kansrijke wijken om te starten

Op basis van de eindbeelden analyse en de selectiecriteria zijn we gekomen tot een fasering van wijken waar wordt gestart, de komende jaren. Per wijk lichten we toe waarom de keuze op deze wijk is gevallen, wat karakteristieken zijn van de wijk en met welke aandachtspunten rekening gehouden moet worden. Voor meer inzicht in het type gebouwde omgeving en de demografische aspecten verwijzen we naar de wijkprofielen in bijlage 4.

Figuur 6 beschrijft het aantal woningen in Lansingerland dat nog op het aardgas is aangesloten, welk tempo moet worden doorlopen om aardgasvrij in 2050 te halen en met welk tempo we starten tot 2030 uitgaande van de huidige selectie van wijken. Het gaat hier om het tijdspad vanaf 2020.

Figuur 5: Huidig aantal woningen op aardgas en het te doorlopen tempo

Wijk 1: Havenbuurt (Berkel en Rodenrijs) in 2020

In 2018 heeft de gemeente de Havenbuurt aangedragen voor de pilot Aardgasvrije Wijken bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Dit jaar wordt de subsidiemogelijkheid weer geopend en willen wij met deze wijk weer zetten op de pilot. Dit biedt namelijk de mogelijkheid om extra kennis te ontwikkelen én een bijdrage te alloceren voor investeringen in de woningen in de Havenbuurt. In onderstaand figuur is schematisch weergegeven wat de eigenschappen zijn van deze wijk en waarom starten met het voorbereiden van de warmtetransitie in de Havenbuurt gewenst is.

Havenbuurt - all-electric bij nieuwbouwontwikkeling

Waarom deze wijk?

- De woningen in deze wijk hebben minimaal een basisisolatieniveau en zijn voldoende geschikt voor een individuele all-electric oplossing. Daarom zijn de investeringskosten relatief laag. Hoewel het kostenverschil met een warmtenet voor de Havenbuurt niet groot is (kleiner dan 10%), is all-electric voor het grootste gedeelte van de woningen in de wijk een logische oplossing.
- Een individuele warmtepomp met als bron bodemplussen lijkt voor deze wijk het meest geschikt.
- Het overgrote deel van de wijk bestaat uit particulier bezit. Daarom kan deze wijk als proeftuin dienen om te leren over de overstap naar aardgasvrij wonen voor particuliere woningeigenaren. Wij kunnen hier leren wat particuliere bewoners nodig hebben om zelf aan de slag te gaan en waar ze tegenaanlopen in het proces naar aardgasvrij.
- Gezien de bouwperiode is het overgrote deel van de cv-ketels in deze wijk in de komende vijf jaar aan vervanging toe. Dit is een natuurlijk moment om de transitie naar een aardgasvrije woning vorm te geven.

- We sluiten aan bij een initiatief in de wijk. Een ondernemer heeft een woning aardgasvrij gemaakt met een all-electric concept. Dit biedt kennis over de technische mogelijkheden, benodigde aanpassingen en kosten voor dit type woningen. De wijk kan leren van dit initiatief.

Opties en aandachtspunten voor deze wijk

- Uit het warmtetransitiemodel blijkt dat de aanpalende buurten ook geschikt zijn voor een all-electric oplossing. Een optie is om de aansluitende buurten (direct) mee te nemen in de aanpak. De focus ligt nu echter op deze wijk, we verliezen de mogelijkheden van opschaling naar andere wijken niet uit het oog. We zullen ook aan een scenario werken waarin we geen deel uitmaken van de pilot Aardgasvrije Wijken. En voor dit scenario de mogelijkheden en bijbehorende financiële aspecten in kaart brengen. Indien de uitkomsten niet haalbaar blijken, zullen wij onze doelen bij moeten stellen.
- Er is in de Havenbuurt al contact geweest met bewoners over aardgasloos wonen. Dit is een belangrijk voordeel voor de volgende fase (opstellen van een wijkuitvoeringsplan). Daarom geniet deze wijk de voorkeur ten opzichte van omliggende buurten die ook geschikt zijn voor all-electric, en verhoudingsgewijs ook als voorkeurswijk uit het WTA model komen.

Wijk 2: Bleiswijk-Zuid (Bleiswijk) in 2020

Het gebied Bleiswijk-Zuid biedt kansen voor de aanleg van een warmtenet met het huidige Roca-warmtenet, en mogelijk in de toekomst de Leiding over Oost, in de nabijheid. De onderhoudswerkzaamheden in de Bomenbuurt zijn daarom aangepast: dit jaar worden de benodigde werkzaamheden aan de riolering uitgevoerd en wordt onderzocht welke maatregelen vast uitgevoerd kunnen worden ter voorbereiding op een warmtenet, zodat we rond 2030 groot onderhoud kunnen doen en de straat maar één keer open hoeft. Hierbij werken we samen met andere netbeheerders om de overlast zoveel mogelijk te voorkomen. Daarmee is de aanleg van het warmtenet en de overige werkzaamheden goedkoper, efficiënter uit te voeren. Graag verkennen we als gemeente de mogelijkheden wat we hier nu al kunnen doen qua voorbereiding om later de aansluiting op een warmtenet te vergemakkelijken.

Waarom deze wijk?

- De gebieden in Bleiswijk-Zuid komen naar voren als meest kansrijke wijken om te starten met een warmtenet als oplossing met de laagste maatschappelijke kosten (meer dan 30 procent goedkoper dan het eerste all-electric alternatief).
- Een deel van de woningen zijn al geïsoleerd en het resterende deel kan grotendeels kosteneffectief worden voorzien van een minimum niveau aan isolatiemaatregelen, waardoor de woningen kunnen worden voorbereid op het aansluiten op een collectief warmtenet. Daarna kunnen ze op natuurlijke momenten naar het basishniveau worden gebracht.
- Er is zicht op beschikbaarheid van duurzame bronnen. Er kan met de komst van de Leiding over Oost of het bestaande warmtenet voor de glastuinbouw gebruik gemaakt worden van restwarmte uit Rotterdam en/of geothermie. Indien nodig kan op de kortere termijn tijdelijk deels aardgas worden ingezet. Hiermee zijn er voldoende mogelijkheden voor een flexibel en toekomstbestendig warmtenet.

- De overstap naar een warmtenet kan worden afgestemd op geplande renovaties van riolering, buitenruimte en gasnet om overlast te voorkomen. Daarnaast kunnen investeringen in een nieuw gasnet worden voorkomen.

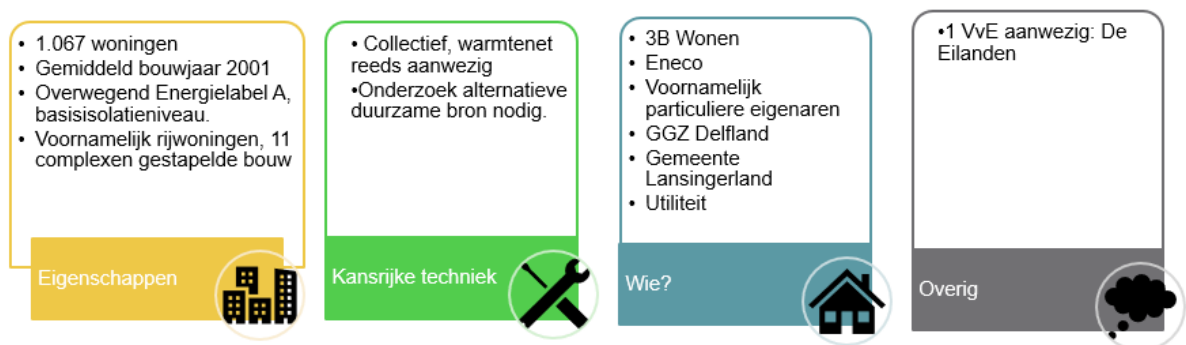
Opties en aandachtspunten voor deze wijk

- Collectieve voorzieningen leveren voordelen op qua maatschappelijke kosten. Het organiseren van een collectieve voorziening vergt echter ook tijd en inspanning. Waarbij herhaald moet worden dat deze wijk vergeleken met andere Nederlandse wijken met meer dichtheid er niet met kop en schouders bovenuit steekt voor een warmtenet. De dichtheid van de bebouwing is relatief laag in vergelijking met hoog stedelijke gebieden. Er is woningcorporatiebezit, maar er is ook veel particulier bezit. Gezien dit karakter van de wijk, vraagt dit vermoedelijk extra inspanning. Het biedt wel kansen om iets op te starten wat op deze schaalgrootte en gebouwbezit nog niet eerder gedaan is.

Wijk 3: Eilandenbuurt in Bergschenhoek 2020

In de Eilandenbuurt bevindt zich al een warmtenet. De reden om deze wijk nu toch aan te wijzen als prioriteit zit hem in het lerend vermogen van de gemeente. De Eilandenbuurt biedt de kans om kennis te ontwikkelen over het verduurzamen van een bestaand warmtenet. Daarnaast is dit het goedkoopst voor de woningeigenaar, omdat ze niets hoeven te investeren in de woning zelf.

Het benutten van kansen voor het verduurzamen van een bestaand warmtenet

Waarom deze wijk?

- De woningen en gebouwen in de wijk Eilandenbuurt zijn al aangesloten op een warmtenet. Dit net is een midden-temperatuur warmtenet van Eneco. Een midden temperatuur warmtenet heeft een aanvoertemperatuur naar woningen en gebouwen van 70°C. Dit net wordt gevoed met restwarmte uit een lokale gasturbine, die naast warmte ook elektriciteit opwekt. De woningen die hierop zijn aangesloten zijn dus klaar voor de warmtetransitie.
- De huidige aardgasgestookte warmtecentrale kan vervangen worden door een duurzame bron. Nader onderzoek is nodig om uit te zoeken welke bron gebruikt zou kunnen worden: bijvoorbeeld een koppeling met het huidige warmtenet van de tuinbouw, de (mogelijke) Leiding over Oost of geothermie.

4.5 Financiën

De oplossingen om woningen aardgasvrij te maken die in dit hoofdstuk staan beschreven zijn niet kosteloos. Investerings in gebouw, infrastructuur en bronnen moeten door stakeholders worden gedragen. Hoe die kosten verdeeld worden en hoe we ervoor zorgen dat de transitie naar aardgasvrij voor iedereen betaalbaar is, zijn vraagstukken die voor een groot deel op landelijk niveau moeten worden opgelost. Wel kunnen we op kleine schaal starten en leren door als vervolg op deze transitievisie warmte voor elk van bovenstaande wijken de kosten en onrendabele top (het deel van de investering dat niet kan worden terugverdiend met de inkomsten en besparingen van de investering) in kaart brengen. Ook zal de gemeente en de mogelijkheden op het gebied van financiering te gaan onderzoeken. Daarbij houden we rekening met de volgende instrumenten die beschikbaar zijn en ontwikkelingen die verwacht worden op het gebied van financiering:

Subsidies

- BZK proeftuinen aardgasvrij: In 2018 is 120 miljoen euro verdeeld over 27 wijken. In een volgende tranche kunnen nieuwe wijken worden aangedragen. Het doel is om voor de Havenbuurt een subsidie te verkrijgen. Deze kan worden gebruikt om (deels) de onrendabele top in de wijk af te dekken en zo over te gaan op realisatie.
- Subsidies van o.a. Provincie Zuid-Holland en Europese subsidies kunnen ondersteuning bieden in de vorm van procesgeld of subsidie voor aanleg van nieuwe infrastructuur. Voorbeelden zijn Kansen voor West en ELENA. Op regionaal niveau worden kansen verkend en inschrijvingen gecoördineerd.
- Investeringsubsidie duurzame energie (ISDE): Particuliere huishoudens en zakelijke gebruikers (waaronder VvE's) die zelf duurzame energie willen opwekken kunnen subsidie aanvragen voor zonneboilers, warmtepompen, biomassaketels en pelletkachels. De subsidie is afhankelijk van de gekozen maatregel. Je kunt subsidie aanvragen tot en met 31 december 2020, tenzij de subsidiepot al voor die tijd leeg is.
- Voor VvE's is er subsidie beschikbaar voor een energieadvies en eventueel procesbegeleiding en een energieadvies in combinatie met Meer Jaren Onderhoudsplan en eventueel procesbegeleiding.

Leningen

- Het Nationaal Energiebespaar Fonds (NEF) biedt energiebespaarleningen tegen lage rente voor VvE's en particuliere eigenaren. Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVn) is fondsmanager van het NEF.
- Hypothecaire leningen: deze zijn rendabel vanaf €15.000,- vanwege de bijbehorende administratie- en advieskosten.
- Consumptieve leningen

Overig

- Collectieve inkoop acties (o.a. via het Regionaal Energieloket) zorgen voor lagere kosten per maatregel, zoals isolatie en zonnepanelen.
- Gebouwgebonden financiering. Een manier om lening te verstrekken voor maatregelen waarmee warmte kan worden bespaard en zodoende via de besparing de lening over een periode terug te betalen. Analyse laat zien dat dit voor enkele isolatiemaatregelen interessant kan zijn, maar dat het volledig transitiegereed maken van een woning (uitgaande van 70°C) niet met gebouwgebonden financiering rondrekent. Andere oplossingen naast gebouwgebonden financiering zijn dus nodig. Gebouwgebonden financiering is nu nog niet mogelijk, maar de mogelijkheden worden op nationaal niveau onderzocht.

Deze hulpmiddelen zijn belangrijk om in te zetten, maar duidelijk wordt ook dat ze nog niet toereikend zijn om bewoners financieel volledig te ondersteunen in het aardgasvrij maken van de woning. De vraag is echter of dat ook zal gaan gebeuren. Duurzame, toekomstbestendige en comfortabel verwarmde woningen worden steeds hoger gewaardeerd, dus er zijn naast besparing op de energierekening meer financiële voordelen aanwezig. In de verdere uitwerking per wijk wordt nader onderzocht hoe tot een aantrekkelijk aanbod te komen voor bewoners.

5. Hoe verder? Handreiking tot uitvoering

We hebben met de betrokken partners een eerste stap gemaakt in het opstellen van gezamenlijke acties die we nastreven om tot uitvoering van de warmtetransitie te komen. De acties zijn onderverdeeld in vier thema's, te weten:

- Stappen zetten in de startwijken
- Versterken samenwerking;
- Gemeentebrede isolatieaanpak;
- Communicatie en participatie.

Het eerste thema is specifiek gericht op de drie benoemde startwijken, de andere drie richten zich op de gemeentebrede aanpak.

5.1 Stappen zetten in de startwijken

Conform het landelijke Klimaatakkoord vormt een eerste belangrijke stap na het afronden van de Transitievisie Warmte het opstellen van een wijkuitvoeringsplan voor de eerste wijken die aardgasvrij zullen worden. In de wijkuitvoeringsplannen worden op wijkniveau afspraken gemaakt over welke techniek waar ingezet wordt in de wijk om aardgasvrij te worden, hoe de financiering wordt vormgegeven, hoe we ons willen organiseren, hoe we bewoners willen ontzorgen, en ook hoe we het proces van communicatie en participatie van bewoners per wijk zullen inrichten. De vier thema's sluiten hierop aan.

Voor de periode 2019-2021 worden de volgende **doelen** gesteld met bijbehorende acties:

- **Betrekken en informeren van de bewoners.** Door specifiek voor deze drie wijken een informatiebijeenkomst te organiseren (zie par. 5.4) waarbij het startsein voor de warmtetransitie in Lansingerland wordt gegeven (1).
- **Betrekken en informeren van de bewoners.** Door voor de drie wijken een specifieke focusgroep / meedenkgroep op te richten die de stem van de bewoners in de voorbereiding en later in de uitvoering kan vertolken (1). Hoe we dit het beste kunnen inrichten en aanpakken zullen we in het vervolg nader inrichten. We gebruiken daarbij ook de kennis van nationale of regionale programma's (2). We inventariseren of er energieambassadeurs willen opstaan en informeren welke rol zij hierin zien voor zichzelf (3).
- **Inzetten op subsidie BZK voor de Havenbuurt.** Formeer een projectgroep die aan de slag gaat met het uitwerken van een businesscase met de betrokken stakeholders voor deze wijk (1) en daarnaast de subsidieaanvraag voorbereiden (2) zodat deze najaar 2019 ingediend kan worden (3). Het opstellen van een wijkuitvoeringsplan helpt om de financiën, planning en organisatie van de aanpak in de wijk op orde te brengen (4).
- **Planning en organisatie Bleiswijk Zuid inzichtelijk maken.** Bleiswijk Zuid bevat een breed gebied waarin de warmtetransitie kan starten. Samen met de professionele stakeholders is het van belang de plannings nog specifiek op elkaar te leggen en de bijbehorende kansen in de wijk te definiëren. Daarnaast is het van cruciaal belang om ook bewoners in de voorbereidingsfase een rol te geven in de rol van sleutelfiguur, zodat zij betrokken worden over het "hoe" van de warmtetransitie. Hierbij helpt het opstellen van een wijkuitvoeringsplan (1). Op basis hiervan kan vervolgens de businesscase voor de wijk verder verkend worden (2).
- **Warmtelevering Bleiswijk Zuid veiligstellen.** Het opstellen en uitvoeren van een gerichte lobby (1) en haalbaarheidsonderzoek naar een T-stuk in de Leiding over Oost (2) vormen daarnaast belangrijke acties om de basis van de warmtelevering in Bleiswijk-Zuid te realiseren.
- **Visie op duurzaam warmtenet ontwikkelen.** Voor de wijk Eilandenbuurt is het van belang om de bron van het warmtenet te verduurzamen. We zullen hierover verder in gesprek gaan met Eneco, met als doel om gezamenlijk een plan van aanpak voor de verduurzaming van dit warmtenet op te stellen. Het opstellen van een groei- en verduurzamingsstrategie (1) met betrokkenen is de eerste stap richting realisatie om dit te bewerkstelligen. Dit geeft tevens input voor de RES en de gewenste warmtebronnen in je gemeente.

- **Ruimtelijke inpassing (warmte) infrastructuur inzichtelijk.** Om op de lange termijn toe te werken naar de slimme ruimtelijke inpassing en daarnaast klaar te zijn voor de overgang naar de aardgasvrije warmtelevering is het van belang om een gemeentebrede studie naar de mogelijkheden in de ondergrond voor een toekomstbestendige infrastructuur uit te voeren (1).

5.2 Versterken samenwerking

Zoals aangegeven in de introductie hebben de afgelopen periode verschillende stakeholders aan tafel gezeten om mee te denken en input te geven op de Transitievisie Warmte. Dit was voor de gemeente zeer waardevol. We realiseren ons dat we de transitie niet alleen kunnen vormgeven. Daarom willen we samen met de betrokkenen verder nadenken over het versterken van de samenwerking in Lansingerland en met elkaar onderzoeken op welke wijze deze samenwerking verstevigd kan worden. Hierbij richten we ons zowel op de samenwerking met de burgers als ook met de professionele partijen (3B Wonen, Stedin, Eneco, etc.). Een aandachtspunt hierbij is de beschikbare capaciteit, zowel bij de gemeente als de afzonderlijke partijen. We zullen aan de slag moeten om deze te bestendigen.

Voor de periode 2019-2021 worden de volgende doelen gesteld met bijbehorende acties:

- **Samenwerking vastleggen.** Door het vaststellen van afspraken en acties (1) voor de verschillende stakeholders wordt de samenwerking in Lansingerland geprofessionaliseerd en geïntensiveerd. Hiervoor is het noodzakelijk om op korte termijn bestuurlijke overleggen te plannen (2) met de betrokken stakeholders en/of het onderwerp op de agenda's van bestaande overleggen te plaatsen. De voorbereiding hiervan vindt plaats binnen de huidige projectgroep (3).
- **Organisatiestructuur verduidelijken.** Wie doet wat binnen de warmtetransitie? Door de duidelijke afspraken te maken, taken en rollen te verdelen en een gezamenlijke projectstructuur in te richten (1) wordt de samenwerking versterkt en kan er gewerkt worden met korte lijntjes binnen de verschillende partijen.
- **Leidende principes herijken.** Waar staan we voor en wat vinden we belangrijk bij het voorbereiden van wijken? In het visietraject is met uitgangspunten een aanzet gedaan. Op wijkniveau is het nodig hier met elkaar het gesprek over aan te gaan (1). Denk bijvoorbeeld aan het tempo van het aanleggen van een warmtenet versus de investeringen die gevraagd zijn. Zijn stakeholders bereid om investeringen af te stemmen op het gewenste tempo? Denk ook aan principes over de rol van bewoners in het voorbereiden en de uitvoering van de wijkaanpak, en de mate van keuzevrijheid die we nastreven.

5.3 Gemeentebrede isolatieaanpak

Minder energieverbruik binnen de gemeente is essentieel om de warmtetransitie een stap verder te brengen. Immers, wat je niet nodig hebt hoeft je ook niet op te wekken. Gezien de grote diversiteit van de bebouwing en bijbehorende eigenaren (grotendeels particulier bezit) in onze gemeente is energiebesparing een thema waar veel winst te boeken is. Het gaat hier niet alleen om isoleren, maar ook om voldoende ventileren en het verminderen van aardgasverbruik door bijvoorbeeld elektrisch koken. Dit draagt bij aan het (stapsgewijs) aardgasvrij maken van het vastgoed, zodat het vastgoed (deels) al 'aardgasvrij ready' is wanneer de wijken aan de beurt zijn voor de transitie, en dat daarmee alle wijken en hun bewoners uiteindelijk makkelijker de transitie kunnen ondergaan.

Voor de periode 2019-2021 worden de volgende doelen gesteld met bijbehorende acties. Deels overlappen deze met acties rondom communicatie in de volgende paragraaf.

- **Bewustwording en inzicht isolatieaanpak.** Er moeten veel maatregelen worden getroffen om een woning aardgasvrij te maken. Denk aan goede ventilatie, uitbreiden van groepenkasten, elektrisch koken, etc. Het is belangrijk om bewustwording te creëren bij bewoners dat deze maatregelen passen in het toekomstbeeld van 2050. Dit wordt onderdeel van het communicatieplan beschreven in 5.4 (1). Daarnaast is er behoefte aan inzicht in wat de minimaal benodigde maatregelen zijn, de voordelen ervan en wat de financieringsmogelijkheden zijn (2). We leren ook van andere gemeenten om te vermijden dat we zelf het wiel opnieuw uitvinden.

- **Samenwerken om kosten te besparen en de reikwijdte te vergroten.** 3B Wonen zet zich in om de lessen voor het verduurzamen van eigen bezit waar mogelijk te delen met particulieren, bijvoorbeeld door kennis over welke maatregelen particulieren kunnen treffen voor vergelijkbare woningen (1). Daarnaast wordt ingezet op samenwerking met lokale ondernemers, zoals installateurs en aannemers en andere vertrouwde kanalen in de gemeente om informatie te ontsluiten (2). Bij de uitvoering van deze acties wordt samengewerkt met het energieloket.

5.4 Communicatie en Participatie

Zonder meedenken en meewerken van bewoners en ondernemers krijgen we de wijken niet van het aardgas af. We zijn al in een vroeg stadium (tijdens de visiefase) uitvoerig met bewoners in gesprek gegaan. Op wijkniveau wordt het gesprek concreter en gaan besluiten steeds meer impact hebben op de leefomgeving en de portemonnee van bewoners. Daarom gaan we ons met de volgende acties goed voorbereiden op een stevig participatietraject in de startwijken.

- **Opstellen communicatie- en participatieplan.** Binnen de projectgroep wordt gewerkt naar een gedragen communicatie- en participatieplan. De basis hiervoor is een onderzoek naar de bereidheid van bewoners in de wijken om mee te denken en mee te investeren (1). Het onderzoek moet leiden tot inzicht in hoe bewoners op de hoogte gehouden en betrokken willen worden (welke media, overleggen, etc.) en welke ambassadeurs of vertrouwde netwerken benut kunnen worden in de buurten. Het plan geeft houvast in de communicatiestijl, onder welke vlag we communiceren en wat de generieke boodschap wordt over heel Lansingerland (2), zodat er een eenduidig en herkenbaar proces met passende communicatie wordt gestart. Per onderzoekswijk zal er een startbijeenkomst plaatsvinden in 2020 (3).
- **Bewoners weten wat ze zelf kunnen doen.** Bewoners vragen zich nu al af wat de slimme maatregelen zijn om te treffen, met name tijdens onderhoud en gasketelvervanging. De gemeente voorziet in samenwerking met het energieloket in deze informatievoorziening (1). Dat kan op verschillende manieren, zoals infographics en een website. Bewoners delen graag ervaringen met elkaar, dus een forumfunctie is ook gesuggereerd. Bestaande initiatieven kunnen zo een podium krijgen. Op deze manier wordt direct aan community building gedaan.

Belangrijke partners in bovenstaande acties zijn bewoners met eigen initiatieven, energiecoöperaties, het energieloket en energiecoaches. Er wordt bepaald hoe we met hen kunnen samenwerken om effectief en breed te kunnen communiceren.

Bijlage 1. Aardgasvrije warmteoplossingen Lansingerland

In elk scenario en bij elke infrastructuur zijn we in de energietransitie voorlopig ook nog afhankelijk van fossiele bronnen. Geleidelijk zullen we eerst afscheid nemen van kolen en daarna ook van aardgas. Deze uitfasering kost tijd. Daarom is het tijdelijk gebruik maken van fossiele bronnen in veel gevallen nog noodzakelijk. Bij de keuze voor een nieuwe energie-infrastructuur is het wel belangrijk dat er voldoende en bewezen alternatieven beschikbaar zijn, zodat de fossiele bronnen zo snel als mogelijk uitgefaseerd kunnen worden. Belangrijk is dat door de juiste keuze minder fossiele brandstoffen nodig zijn en de afhankelijkheid ervan zoveel als mogelijk beperkt wordt.

Er zijn vier verschillende energie-infrastructuren denkbaar om de gebouwde omgeving te kunnen verwarmen:

- Gasnet
- All-electric
- Bronnet
- Warmtenet

Gasnet

Dit is de huidige situatie in alle wijken in Lansingerland, op de Eilandenbuurt na. In veel wijken zal het gasnet dus nog wel even blijven liggen. Als gekozen wordt om het bestaande gasnet te laten liggen is het van belang om duidelijkheid te geven aan vastgoedeigenaren voor hoelang dit nog het geval is. Hierdoor krijgen eigenaren de tijd om de noodzakelijke maatregelen te nemen.

Individuele gasketel en hybride warmtepomp

Als het gasnet voorlopig nog blijft liggen, dan kan er eventueel naast de individuele Hr-ketel ook een hybride warmtepomp geplaatst worden in de woning om het gasgebruik verder te beperken. Voorwaarde is wel dat de woning het basisisolatieniveau bereikt heeft.

All-electric

'All-electric' betekent dat er alleen een elektriciteitsnet naar de wijk toe komt. Als dat het geval is, dan is er een warmte-opwekinstallatie in de woning of het gebouw nodig die alleen elektriciteit gebruikt. Vastgoedeigenaren kunnen dan natuurlijk ook de keuze maken om houtachtige biomassa te gebruiken.

Pelletketel individueel

Huiseigenaren kunnen de keuze maken om de woning te verwarmen met een pelletketel. In de woning komt naast de ketelinstallatie ook een opslagvat voor houtpellets. Deze oplossing moet echter niet gestimuleerd worden in verband met uitstoot van fijnstof, schaarste en de betaalbaarheid van houtpellets op de langere termijn.

Infrarood of individuele warmtepomp

Als de warmte in de woning wordt opgewekt met infrarood of een warmtepomp zal het elektriciteitsnet verzaamd moeten worden. Uitgaande van de huidige stand van de techniek kan je alleen met warmtepompen of infrarood verwarmen als de woning minimaal op het basisisolatieniveau is. Bij warmtepompen moeten dan vaak ook de radiatoren vervangen worden door laagtemperatuur radiatoren.

Efficiëntie van warmtepompen en infraroodpanelen

Een warmtepomp gebruikt de temperatuur van de omgeving als bron. Dat zorgt ervoor dat er meer energie in de vorm van warmte wordt opgewekt dan dat er aan elektriciteit wordt gebruikt. Van 1 kWh elektriciteit kan een warmtepomp 3-6 kWh aan warmte produceren (COP van 3-6). Bij infraroodpanelen is de omzetting van elektriciteit naar warmte één staat tot één, veel minder

efficiënt dus. Infraroodpanelen hebben wel het voordeel dat ze alleen aan hoeven te staan op het moment dat er een persoon aanwezig is in de ruimte (in tegenstelling tot andere technieken), waardoor ze in praktijk wel wat efficiënter zijn dan doet vermoeden. Een ander nadeel van infraroodpanelen is dat ze in de toekomst niet gecombineerd kunnen worden met een warmtebatterij in de woning.

Er zijn warmtepompen die lucht gebruiken als warmtebron (lucht-water-warmtepompen) en die water gebruiken als warmtebron (water-water-warmtepompen). Een lucht-water-warmtepomp gebruikt als bron bijvoorbeeld buitenlucht. Een water-water-warmtepomp gebruikt als bron bijvoorbeeld bodemenergie of warmte uit zon (zonthermie).

Voor het benutten van energie uit buitenlucht is een buitenunit nodig. Voor het benutten van warmte uit de bodem moet er een bodemlus geboord worden onder de woning of in de tuin. Voor het benutten van zonthermie moeten er thermische zonnepanelen geplaatst worden op het dak van de woning. Grotere gebouwen kunnen ook gebruik maken van een eigen warmte- en koude opslaginstallatie (WKO) om gebruik te maken van bodemenergie als warmtebron.

Naast de warmtepomp of de infraroodpanelen komt er een boilervat van minimaal 150 liter voor warm tapwater in de woning. Deze ruimte moet wel beschikbaar zijn. Bij infraroodpanelen en lucht-water-warmtepomp zal het elektriciteitsnet meer verzwaard moeten worden dan bij water-water-warmtepompen.

Zonthermie als bron voor een warmtepomp

Met de nieuwe generatie zonthermische panelen wordt er, óók als er geen zon is, warmte geproduceerd. Dit kan doordat het paneel behalve uit zon- en daglicht ook heel goed warmte kan winnen uit de buitenlucht. Hierdoor kan ook 's nachts en in de winter voldoende warmte geleverd worden aan een water-water-warmtepomp, zodat deze net zo efficiënt warmte kan produceren als een warmtepomp met een bodemlus. Het voordeel is dat deze oplossing veel eenvoudiger is te installeren dan het boren van een bodemlus. De zonthermische panelen kunnen gecombineerd worden met zonnepanelen voor het opwekken van elektriciteit.

Nieuwe generatie warmtepompen

Er komen steeds meer nieuwe generatie warmtepompen op de markt die een grotere temperatuursprong kunnen maken door gebruik te maken van andere koudemiddelen, zoals ammoniak (NH_3) en CO_2 .

De nieuwe generatie warmtepompen zijn ontwikkeld voor de industrie en worden daar al jaren toegepast. Het is dus al een bewezen technologie. Dit type warmtepompen is daarom uitermate geschikt voor het leveren van warmte aan een collectieve installatie in gebouwen of aan warmtenetten in wijken.

Speciaal voor woningen is er nu ook een individuele lucht-water-warmtepomp op de markt met als koudemiddel CO_2 , die zonder problemen 70°C kan produceren. Het voordeel is dat je dan dus niet meer de bestaande radiatoren hoeft te vervangen. De verwachting is dat er ook water-water-warmtepompen voor woningen op de markt komen met dezelfde eigenschappen. Om op grotere schaal individuele warmtepompen in wijken toe te passen is het wel van belang dat er technieken komen om warmte compact in de woning op de slaan. Dat vraagt wel de nodige extra ruimte in de woning.

Bronnet

Een bronnet is een aanvulling op all-electric. Het collectieve bronnet transporteert laagwaardige warmte naar woningen en gebouwen als bron voor een warmtepomp in de woning of het gebouw. Ook bij deze infrastructuur moet de capaciteit van het elektriciteitsnet in de wijk dus worden verhoogd.

Aangezien een warmtepomp ook op woning- of gebouwniveau in veel gevallen een efficiënte bron kan hebben, zal een bronnet voor woningen in Lansingerland geen logische optie zijn. In wijken waar in hoge dichtheid gebouwd is, kan er mogelijk beperkt ruimte zijn voor potentiële bronnen, waardoor een bronnet een optie kan zijn. Echter is in dat geval vaak een warmtenet een logischere keuze. De verwachting is daarom dat een bronnet met name ingezet zal gaan worden als bron voor warmtepompen die warmte leveren aan een warmtenet in een wijk of een bedrijventerrein.

Warmtenet

De woningen in Lansingerland, die niet zijn aangesloten op een gasnet, worden voor het grootste deel verwarmd met een warmtenet. Het overgrote deel van de woningen en gebouwen zijn aangesloten op het warmtenet op het moment dat ze zijn gebouwd. De ervaring met het aansluiten van bestaande bouw op een warmtenet is er alleen voor de glastuinbouw.

De bestaande netten in oudere wijken leveren een temperatuur van maximaal 90°C aan de woningen en gebouwen (hoogtemperatuur). In Lansingerland zijn dergelijke netten er niet. De Eilandenbuurt is beter geïsoleerd. De aanvoertemperatuur is dus lager, circa 70°C (midentemperatuur). Bij nieuw te bouwen wijken kan worden overwogen om de aanvoertemperatuur verder te verlagen naar 40°C (laagtemperatuur). In woningen moet dan wel een aanvullende boostervoorziening geplaatst worden voor warm tapwater.

Bij een warmtenet komt er per gebouw of cluster van eengezinswoningen of kleinere gebouwen een afleverstation. Hier kan de temperatuur worden geregeld. De temperatuur van het net kan dus lokaal worden verlaagd als een gebouw daarvoor geschikt is.

Een warmtenet is een collectieve warmtevoorziening. Om in een bestaande wijk een warmtenet te realiseren is er voldoende schaalgrootte en dichtheid nodig. Hoe hoger de temperatuur die met de beschikbare warmtebron kan worden geleverd, hoe eenvoudiger de schaalgrootte kan worden bereikt, omdat er dan meer woningen geschikt zijn om aan te kunnen sluiten. Woningcorporaties kunnen makkelijker de benodigde schaal bereiken dan particuliere woningeigenaren.

In Lansingerland is het wellicht mogelijk om voor de bestaande bouw nieuwe netten te realiseren met een maximale aanvoertemperatuur van 80-90°C, indien er warmte uit de Rotterdamse haven beschikbaar zou komen. In Lansingerland is de temperatuur van diepe geothermie fors lager. In het eerste geval moeten er dan wel afspraken gemaakt worden met de vastgoedeigenaren dat de woningen voor bijvoorbeeld 2030 naar het minimum isolatieniveau gebracht worden, zodat de temperatuur op termijn verlaagd kan worden. Op locaties die niet in de nabijheid zijn van een warmtenet met hoge brontemperatuur gelegen, zal echter direct gestart moeten worden met warmtenetten met een aanvoertemperatuur van maximaal 70°C, omdat er geen bronnen met een hogere temperatuur beschikbaar zijn.

Lansingerland heeft voornamelijk eengezinswoningen. Bestaande eengezinswoningen zijn lastiger aan te sluiten op een warmtenet dan bestaande meergezinswoningen. De woningen zijn gebouwd in veel lagere dichtheden en de bestaande gasketel is vaak geplaatst op zolder. Hierdoor moeten er aanvullend aanpassingen gedaan worden in de woning. Daarnaast is het van belang dat de gehele straat/meerdere straten aansluit(en). Er is ook onvoldoende geconcentreerd en aaneengesloten corporatiebezit. Zolang het niet afdwingbaar wordt, kan het dus zeer lastig worden een warmtenet te realiseren in Lansingerland als er geen sterk bewonerscollectief is dat een warmtenet wil en de aansluitkosten kan en wil betalen.

Energiebronnen in Lansingerland

Bij iedere energie-infrastructuur hoort een andere energiedrager. Dit is respectievelijk gas (gasnet), elektriciteit (E-net) en/of water (warmtenet). Bij de verschillende energiedragers horen verschillende bronnen en (on)mogelijkheden om energie, die nodig is voor het verwarmen van woningen en gebouwen, op te slaan. Daarnaast is de bron en bijhorende energie-infrastructuur ook sterk afhankelijk van de schaalgrootte, die kan worden gerealiseerd.

Afhankelijkheid fossiele bronnen

Tijdens de energietransitie blijven we afhankelijk van fossiele bronnen. Een goed voorbeeld van deze afhankelijkheid is een woning die zonnepanelen heeft liggen op het dak. Het grootste deel van de energie, die wordt opgewekt door de panelen kan niet gelijktijdig worden gebruikt in de woning en wordt dus teruggeleverd aan het elektriciteitsnet en elders gebruikt. Als het donker is of bewolkt en de panelen niet of nauwelijks elektriciteit produceren, wordt er elektriciteit uit het elektriciteitsnet gebruikt. Deze elektriciteit wordt opgewekt met een mix van bronnen, nu nog circa 80% fossiel (aardgas en kolen). Dat neemt niet weg dat het goed is dat er zonnepanelen op daken worden geplaatst. Al het dakoppervlak in Nederland moet namelijk zoveel als mogelijk benut worden voor de productie van hernieuwbare elektriciteit.

Alternatieve bronnen voor aardgas

De alternatieve bronnen voor aardgas zijn beperkt, zeker voor de grote hoeveelheid aardgas, die nu in Nederland en de rest van de wereld gebruikt wordt. Naast biogas/groen gas wordt waterstof vaak genoemd als alternatief voor aardgas. Waterstof is geen bron maar een energiedrager en wordt gemaakt van aardgas of van elektriciteit. Het is niet te verwachten dat waterstof een grote rol gaat spelen als energiedrager in de gebouwde omgeving. Uiteraard wel als grondstof voor de industrie en mogelijk als energiebron voor transport.

Alternatieve bronnen voor elektriciteit

Net als in alle sectoren gaat ook voor het verwarmen van de gebouwde omgeving elektriciteit een nog grotere rol spelen. Met name voor het opwekken van warmte met warmtepompen in woningen, gebouwen en wijken is veel elektriciteit nodig. Deze elektriciteit moet dan wel verduurzaamd (kunnen) worden. Zon en wind zijn daarvoor de meest logische bronnen in Nederland op dit moment. Verduurzaming is een hele grote opgave. De huidige elektriciteitsmix in Nederland bestaat namelijk nog voor circa 80% uit fossiele bronnen.

Nu is elektriciteit altijd beschikbaar, omdat kolen-, gas- en kerncentrales het gehele jaar door kunnen leveren op basis van de vraag. Maar in de toekomst zal het elektriciteitsaanbod veel minder constant en ook deels seizoen afhankelijk zijn door een groter aandeel van zonne-energie en windenergie. Het opslaan van energie en in dit geval dus warmte is noodzakelijk. Bij de keuze voor de energie-infrastructuur is het daarom nodig om meer rekening te houden met de (on)mogelijkheid om energie op te slaan.

Restwarmte

Restwarmte komt vrij bij een productieproces. Er zijn vele verschillende soorten van restwarmte met ook verschillende temperaturen. Voor bestaande warmtenetten is restwarmte de meest voorkomende bron. Het huidige warmtenet voor de glastuinbouw is hier een voorbeeld van. Het betreft restwarmte met een hoge temperatuur en van energiecentrales waar elektriciteit wordt opgewekt met aardgas of uit afval. Deze wordt aangevuld met restwarmte uit de Haven uit de petrochemische industrie.

Een mogelijk nadeel van restwarmte is de beschikbaarheid. Er zijn maar een beperkt aantal locaties waar restwarmte benut kan worden voor het verwarmen van de gebouwde omgeving en het is in sommige gevallen onzeker hoelang de warmte beschikbaar blijft. Omdat restwarmte een relatief goedkope bron is, moet het daar waar mogelijk worden benut voor de ontwikkeling van warmtenetten.

Het is dan wel van belang dat er een alternatieve duurzame warmtebron op locatie beschikbaar is, zodat de leveringszekerheid van warmte kan worden gegarandeerd voor een zeer lange tijd.

Biomassa

Van biomassa in de vorm van bijvoorbeeld hout, bermgras, mest, slib, zeewier en mogelijk ook algen kan energie geproduceerd worden. De energie kan geproduceerd worden voor alle energiedragers en dus in alle sectoren, dus ook voor industrie en transport, worden ingezet. Biomassa is echter schaars. Voor biomassa geldt nog meer dan voor restwarmte dat de beschikbaarheid op langere termijn onzeker is. Als warmtebron voor de gebouwde omgeving moet er daarom zeer zorgvuldig mee omgegaan worden. Bovendien is het de vraag of biomassa direct ingezet moet worden als energiebron. Vaak zijn er andere routes waarin biomassa een hogere waarde heeft.

Belangrijk is om de schaarse biomassa alleen in te zetten als transitiebron bij de ontwikkeling van nieuwe warmtenetten in de bestaande gebouwde omgeving. Eventueel zou dit kunnen in combinatie met nieuwbouw en dan met name op plekken waar er geen alternatieve bron, zoals restwarmte, beschikbaar is. Het is dan wel van belang dat er een alternatieve duurzame warmtebron op locatie beschikbaar is, zodat de leveringszekerheid van warmte gegarandeerd kan worden. Het is daarom belangrijk dat lokale warmtenetten op biomassa een aanvoertemperatuur hebben van maximaal 70°C. Bij een hogere aanvoertemperatuur moeten er goede afspraken gemaakt worden met de vastgoedeigenaren, zodat de temperatuur aan het einde van de exploitatieduur van de biomassawarmtecentrale verlaagd kan worden.

Het verbranden van hout of houtpellets in woningen is niet efficiënt en moet daarom voorkomen worden. Ook het inzetten van biomassa bij de ontwikkeling van een warmtenet voor een nieuwbouwwijk moet niet gestimuleerd worden.

Energie uit de bodem en diepere aardlagen

Uit de bodem en uit diepere aardlagen kan warmte onttrokken worden. Een vuistregel is dat bij elke kilometer de temperatuur met circa 30° C toeneemt. Dus hoe dieper je boort, hoe hoger de temperatuur. Of je op een bepaalde diepte in Nederland deze warmte ook daadwerkelijk uit de aarde kan winnen, is sterk afhankelijk van de lokale eigenschappen van de aardlagen.

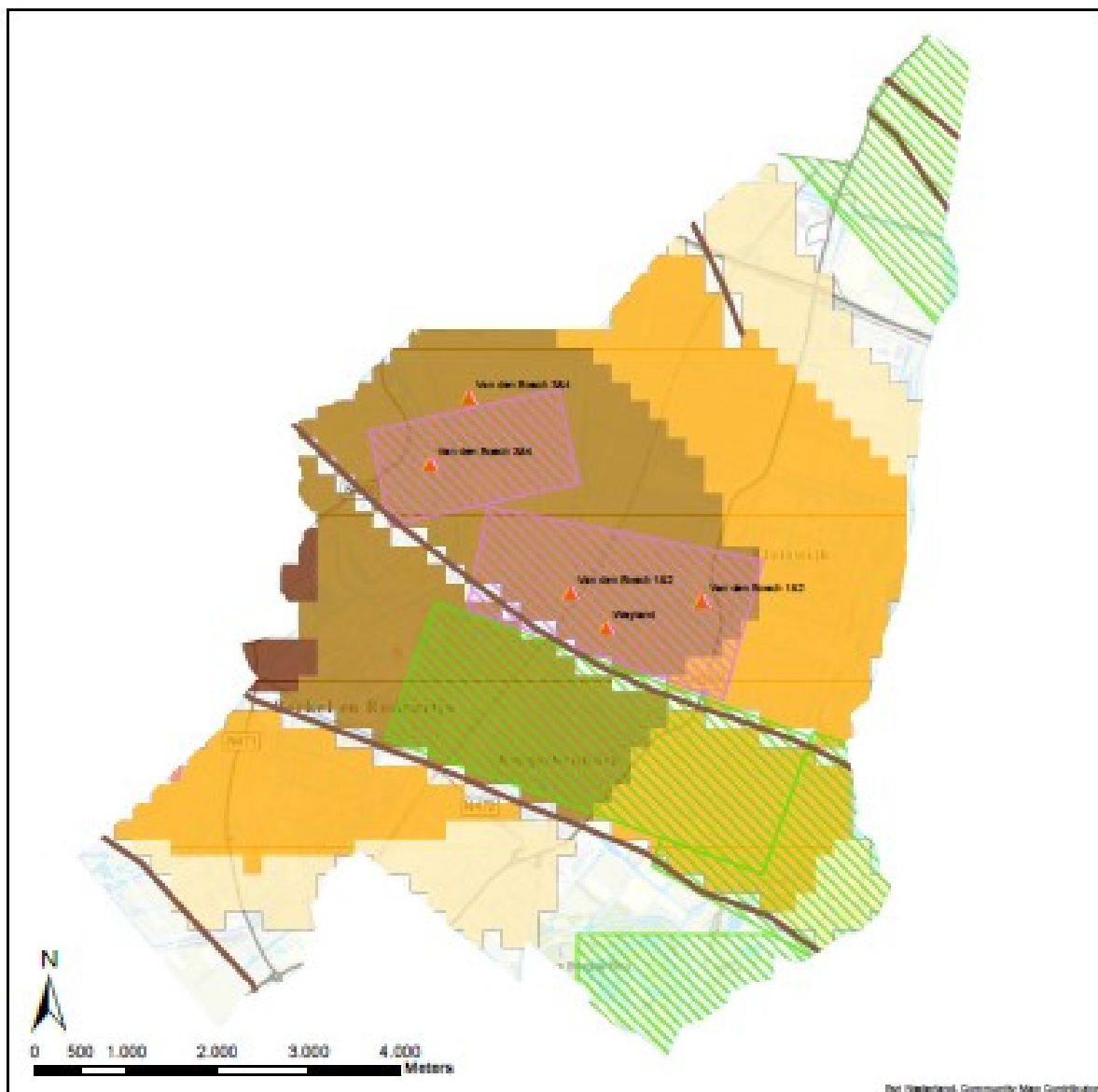
De bodemvisie wijst uit dat Lansingerland een mogelijk afzetgebied is voor zowel ondiepe als diepe geothermie (rapport Bodemvisie IF-technology). Voor de lokale beschikbaarheid in Lansingerland wordt verwezen naar de bodemvisie..

Bron	Diepte	Temperatuur
Bodemlussen of WKO	Tot 250 meter	10 - 15 °C
Ondiepe geothermie	250-1000 meter	20 - 40 °C
Diepe geothermie	1-4 kilometer	40 - 100 °C
Ultradiepe geothermie	4-6 kilometer	100 - 180 °C

Tabel 3: Bodemenergie en aardwarmte

Retournet diepe geothermie

Uit een geothermieput van circa 2,5 kilometer diepte kunnen temperaturen van 70°C of hoger omhoog worden gepompt, afhankelijk van de locatie. Als hiermee bestaande woningen en gebouwen verwarmd worden, is de retourtemperatuur tussen de 40 en 50 °C. Het zou zonde zijn om deze warmte onbenut weer terug te pompen in de injectieput, waar het afgekoelde water weer wordt teruggepompt naar 2,5 kilometer diepte. In combinatie met een warmtenet kunnen gebouwen direct worden verwarmd met deze restwarmte. Ook kan met een wijkwarmtepomp de temperatuur verhoogd worden naar 70 °C, zodat het ook een oplossing is voor de bestaande woningbouw. Hierdoor wordt de warmte in het retournet benut en wordt er maar 20 en 30 °C teruggepompt in de injectieput.

Bodemvisie Lansingerland potentieel geothermie

Legenda

Potentieel in GJ/hectare/jaar	▲ puttenGT
0 - 250	— breuk
250 - 500	▨ opsporingsvergunning
500 - 1.000	▨ winningsvergunning
1.000 - 2.500	
2.500 - 3.500	

Figuur 6: Potentieel geothermie Lansingerland

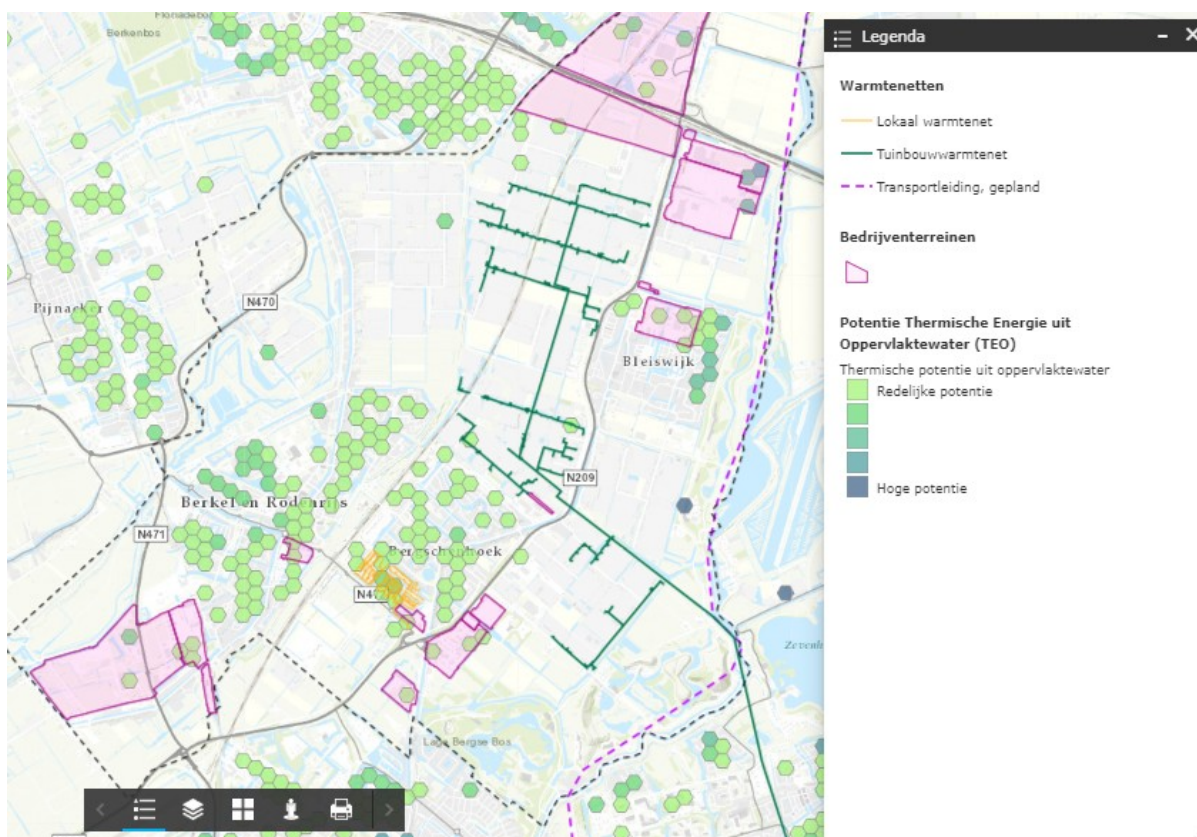
Thermische energie uit oppervlaktewater en afvalwater

Met alle thermische energie uit oppervlakte- en afvalwater (TEO en TEA) kan in potentie een heel groot deel van de gebouwde omgeving in Lansingerland verwarmd worden. Om deze bronnen te kunnen benutten zullen er wel warmtenetten ontwikkeld moeten worden in wijken met een aanvoertemperatuur van maximaal 70 °C. Het voordeel is dat het op een kleinere schaal kan worden toegepast dan bij andere potentiële bronnen voor warmtenetten, zoals bij restwarmte en geothermie

vaak het geval zal zijn. Door energie uit oppervlaktewater te onttrekken verbetert de waterkwaliteit en het voorkomt hittestress. Voorbeelden van energie uit afvalwater zijn warmte uit het riool (riothermie) en uit het gezuiverde afvalwater (effluentwater) bij een rioolwaterzuiveringsinstallatie. Warmtepompen maken onderdeel uit van dit systeem, wat dus wel elektriciteit vraagt en die moet duurzaam worden opgewekt. Echter de efficiëntie (COP) van dit systeem is al hoger dan verbranding met individuele aardgasketels.

Verwarmen met oppervlaktewater

Oppervlaktewater wordt in de zomer sterk opgewarmd. Deze warmte kan onttrokken worden en tijdelijk worden opgeslagen in WKO-bronnen. In het stookseizoen kan deze warmte van circa 20 °C gebruikt worden als bron voor een warmtepomp. Deze kan warmte tot circa 70° C leveren aan een gebouw of warmtenet. Vanuit de WKO-bron kunnen gebouwen ook gekoeld worden, maar dit is voor de werking van het systeem niet noodzakelijk. Een warmtepomp kan ook direct warmte onttrekken uit het oppervlaktewater zonder gebruik te maken van een WKO-bron. Dit is wel minder efficiënt.

Figuur 7: potentieel thermische energie uit oppervlakte water Lansingerland

Zonthermie

Tot nu toe heeft zonthermie nauwelijks een rol gespeeld in de warmtetransitie. Enkel voor de opwek van warm tapwater (zonneboilers) is deze techniek kleinschalig toegepast. Voor ruimteverwarming was simpelweg de overbrugging tussen zomer en winter te lang. Maar ook dit gaat veranderen. De nieuwe generatie thermische zonnepanelen kunnen gedurende een langere tijd warmte uit de omgeving halen, niet alleen uit zon, maar ook uit licht en buitenlucht. Dit is voldoende om zonder opslag een bron te kunnen zijn voor een warmtepomp in een woning gebouw of in de wijk. Ook kunnen er collectoren gemaakt worden van asfaltwegen.

Door de ontwikkeling van warmteopslag kan (op termijn) zonthermie ook ingezet worden om een groot deel van het jaar een gebouw direct te verwarmen. Afhankelijk van het seizoen kunnen er temperaturen van tussen de 40 en 80 °C worden gehaald in een warmtebuffer. Met beperkte inzet van

een warmtepomp kan het gehele jaar door warmte voor ruimteverwarming en warm tapwater geleverd worden.

Bijlage 2. Warmtetransitiemodel

2.1 Het Warmtetransitiemodel in vogelvlucht

Het Warmtetransitiemodel van Over Morgen geeft beleidsmakers, adviseurs, energiebedrijven en netwerkbedrijven inzicht in de opties en kosten daarvan voor een aardgasvrije gebouwde omgeving. Het model geeft inzicht in twee aspecten:

- De laagste maatschappelijke transitiekosten per buurt of wijk voor verschillende warmteopties.
- Gebieden die kansrijk zijn voor het starten van een collectieve warmtevoorziening in een gebied (potentie-eilanden) op basis van vastgoedkenmerken.

Het model heeft vijf essentiële kenmerken:

Het Warmtetransitiemodel geeft inzicht in een aardgasvrije gebouwde omgeving. Het model is bedoeld om processen in de warmtetransitie te ondersteunen, faciliteren en versnellen. Het model kan ingezet worden in alle fases van het proces: van notie en urgentie, tot kansen en inzicht, tot gedragen visies en projecten, en uiteindelijk als ondersteunende tool in de uitvoering.

Het Warmtetransitiemodel is een ruimtelijk model dat gebaseerd is op GIS. Het model voert analyses uit op gebouwen en buurten en maakt gebruik van openbare geografische data uit betrouwbare bronnen. Het model maakt inzichtelijk wat verschillen zijn tussen gebieden en hoe dat leidt tot andere warmteopties en kansen, en houdt daarbij rekening met de ruimtelijke samenhang van een gebied.

Het Warmtetransitiemodel maakt inzichtelijk wat de kosten zijn in een buurt als je nu begint, uitgaande van de huidige stand van de techniek, prijzen en marktomstandigheden. Het model onderscheidt twee alternatieve warmte-infrastructuren voor het gasnet (warmteopties): een warmtenet en een verzaamd elektriciteitsnet (all electric). Het is gebaseerd op integrale maatschappelijke kosten van de energieketen, dus zowel bron, infrastructuur, levering en aanpassingen aan het vastgoed. Daarbij worden niet alleen de investeringen, maar ook onderhoud en operationele kosten meegenomen, inclusief de energierekening van de eindgebruiker, gedurende een periode van 30 jaar. Deze kosten worden uitgedrukt in bandbreedtes. De bandbreedtes houden rekening met zaken zoals onzekerheid in het prijspeil, het benutten van natuurlijke momenten en technische varianten binnen de warmteopties.

Het Warmtetransitiemodel analyseert op gebouwniveau wat kansrijke gebieden zijn om te beginnen met een collectieve warmtevoorziening op gebiedsniveau. Deze analyse kijkt naast maatschappelijke kosten ook naar andere informatie, zoals eigendomssituatie, en houdt geen rekening met buurtgrenzen waardoor buurtoverstijgende kansen zichtbaar worden. Deze analyse leent zich bij uitstek om te combineren met informatie over investeringsplanningen, zoals riolering, gasnet, renovatie en sloop-nieuwbouw.

De resultaten van het Warmtetransitiemodel worden gevisualiseerd in interactieve, online GIS-applicaties die betrokken partijen inzicht geven in de materie en concreet handelingsperspectief bieden. Het Warmtetransitiemodel van Over Morgen wordt door meer dan 100 gemeentes, provincies, woningcorporaties en netbeheerders gebruikt om de gebouwde omgeving te verduurzamen.

2.2 Modelontwerp, brondata en kengetallen

Het Warmtetransitiemodel maakt zoveel mogelijk gebruik van openbare brondata uit betrouwbare bron. Daarnaast maakt het model gebruik van verschillende kengetallen om warmteopties te berekenen. Brondata en kengetallen komen samen in het model dat volgens logische regels is ontworpen. Dit hoofdstuk gaat dieper in op de brondata, kengetallen, en het modelontwerp.

Modelontwerp

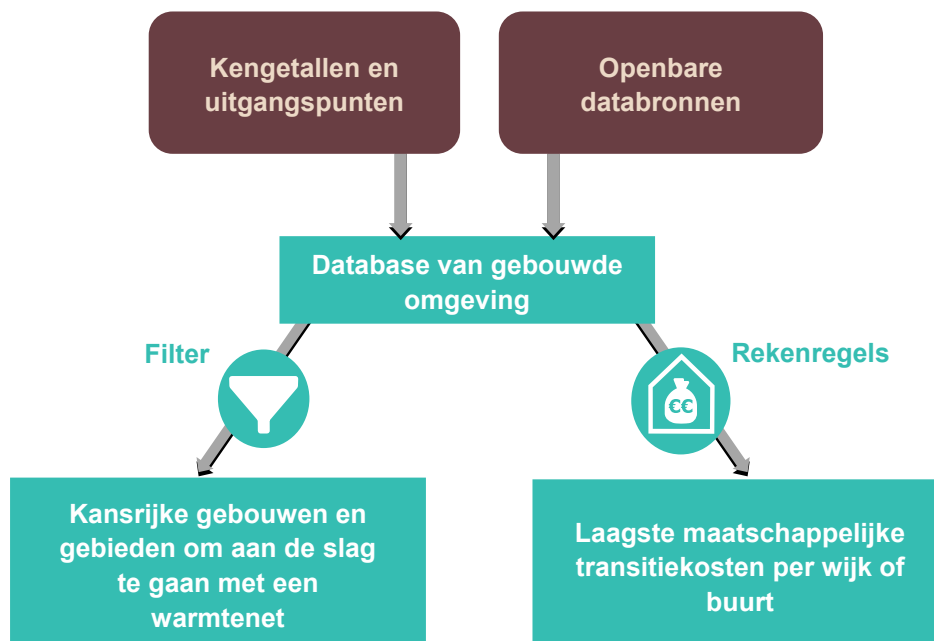
Het Warmtetransitiemodel is een op GIS gebaseerd model dat geschreven is in Python 3. Het model maakt voornamelijk gebruik van de ArcPy library en maakt daarnaast gebruik van enkele PostGIS-libraries. De basis voor het modelontwerp is een database van gebouwen. Deze database is gebaseerd op de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) van het Kadaster³. Deze gebouwendatabase is verrijkt met gegevens uit verschillende bronnen. Ook is informatie toegevoegd op basis van kengetallen. De gebouwendatabase bevat zodoende van ieder gebouw in Nederland informatie over onder andere:

- Bouwjaar en bouwtype
- Buurtkenmerken, zoals dichtheid en eigendomssituatie
- Gemodelleerd energieverbruik en energieprestatie, gevalideerd met werkelijke verbruiksgegevens
- Investeringsbandbreedtes voor verschillende bouwkundige en energetische maatregelen
- Bandbreedtes van de potentiële besparing en de onderhoudskosten.

De gebouwendatabase wordt regelmatig geactualiseerd op basis van nieuwe databronnen of nieuwe inzichten.

Op basis van de gebouwendatabase worden twee typen analyses uitgevoerd:

- Een analyse, die de laagste maatschappelijke transitiekosten per buurt of wijk berekent voor verschillende warmteopties. Dit doet het model op basis van financiële en technische rekenregels. Deze analyse leidt tot de **Warmtekaart**.
- Daarnaast voert het model een analyse uit die de gebouwendatabase doorzoekt op de meest kansrijke gebouwen om de slag te voor de ontwikkeling van een warmtenet in een gemeente

Figuur 8: Schematisch modelontwerp

³ Meer informatie: <https://www.geobasisregistraties.nl/basisregistraties/adressen-en-gebouwen>

op basis van een vooraf ingesteld filter. Deze analyse leidt tot de **Kansenkaart**. Samen met stakeholders kan het filter indien nodig aangepast worden.

Zie figuur 9 voor een schematische weergave van het modelontwerp.

Brondata

Het Warmtetransitiemodel maakt vrijwel geheel gebruik van open data uit betrouwbare bronnen. Daarnaast kan het model worden aangevuld met eigendomsgegevens en aanvullende vastgoeddata van bijvoorbeeld woningcorporaties, gemeentes en grootverbruikers. De resultaten kunnen in de kaart gecombineerd worden met kaarten van stakeholders, zoals planningen in de openbare ruimte of investeringsmomenten van vastgoed.

Bronhouder(s)	Bron	Wat halen we eruit
CBS	Wijk- en Buurtkaart	Buurtgeometrie
Kadaster	Basisregistratie Adressen en Gebouwen	Pandgeometrie Oppervlaktes Gebouwfuncties Bouwjaar
	Basisregistratie Topografie (TOP10NL)	Terreingeometrie (voor berekening bebouwingsdichtheid)
	Basisregistratie Kadaster (eigendomsgegevens)	Eigendomsgegevens
ACM	Besluit maxumprijs levering warmte 2019	Prijsinformatie gas en warmte Bestaande warmteleveringsgebieden
Essent/ Eneco/ Nuon		Prijsinformatie elektriciteit
Regionale netbeheerders	Open Data Netbeheerders (kleinverbruiksdata)	Gasverbruiken op postcodeniveau ter validatie van gemodelleerde energieverbruiken
Over Morgen		Marktkennis investeringskosten en operationele kosten op basis van kosten kentallen getoetst aan gerealiseerde projecten.

Tabel 4: Overzicht van brondata

Kengetallen

De gebouwendatabase wordt verrijkt met kengetallen over investeringskosten en operationele kosten en opbrengsten en een realistische besparingspotentie. Met deze kengetallen wordt de Warmtekaart berekend. Kengetallen worden bij woningbouw toegekend aan gebouwen op basis van een woningtype - en bouwjaarcombinatie. Dit wordt een sleuteltype genoemd (tabel 5 en 6).

Bij utiliteitbouw gebeurt dit op basis van energielabel en functie. Als er geen energielabel aanwezig is dan wordt dit bepaald op basis van het bijhorende bouwjaar. Daarnaast maken we nog onderscheidt tussen voor- en naoorlogs vastgoed. Bij utiliteitsbouw worden alleen investeringskosten berekend. Het berekenen van de onrendabele top is bij utiliteit niet mogelijk, omdat het huidige verbruik niet bekend is en omdat de kosten, die gebruikers van utiliteit betalen voor energie sterk verschillen. De belangrijkste reden hiervoor is dat de energiebelasting, die betaald moet worden, sterk afhankelijk is van het gebruik.

De kengetallen van het Warmtetransitiemodel zijn gebaseerd op technische en marktkennis van Over Morgen, aangevuld met kengetallen van commercieel beschikbare bouwkostendatabases.

Bouwjaarklassen	Gebouwtype
<1920	Rijwoning
1920-1950	Twee-onder-een-kapwoning
1950-1975	Vrijstaande woning
1975-1990	Meergezinswoning
1990-2005	Utiliteitsbouw
≥2005	

Tabel 5: Combinaties van bouwjaarklassen en woningtypen vormen sleuteltypen in het Warmtetransitiemodel bij woningen.

Bouwjaarklassen	Energie-label	Functie
< 1945	G	Kantoren
1946-1973	G	Winkels
1974-1981	F	Gezondheidszorg
1982-1992	E	Onderwijs
1993-1999	D	Logies
2000-2003	C	Sport
2004-2005	B	Bijeenkomst
> 2005	A	

Tabel 6: Sleuteltypen voor utiliteitsbouw worden bepaald door combinaties van afgemelde energielabels en gebruiksfuncties. Indien labels niet bekend zijn, worden bouwjaarklassen gebruikt om een label te berekenen.

Bijlage 3. De Warmtekaart: technisch-financiële analyse van warmteopties per buurt

Het Warmtetransitiemodel berekent per wijk of buurt (CBS-wijk/buurt of postcodebuurt⁴) wat de totale maatschappelijke kosten zijn van warmteopties voor woningen. De verschillende kosten van de opties worden naast elkaar gelegd en vergeleken. De resultaten van deze analyse worden gevisualiseerd in de Warmtekaart. Aan het Warmtetransitiemodel ligt een afwegingskader ten grondslag. Dat betekent dat er al afwegingen hebben plaatsgevonden over de geschiktheid van warmteopties voordat deze worden berekend door het Warmtetransitiemodel. Dit hoofdstuk gaat eerst in op verschillende bouwkundige en installatietechnische aanpassingen op gebouwniveau, die randvoorwaarde zijn voor de warmtetransitie. Daarna worden de warmteopties besproken, en daarna wordt de afweging van warmteopties besproken.

2.1 Woningaanpassingen

2.1.1 Woningaanpassingen afhankelijk van het temperatuurniveau

Het is in principe altijd nodig om de warmtevraag van gebouwen en woningen te beperken. Enerzijds om woningen geschikt te maken voor duurzamere warmtebronnen die doorgaans een lagere temperatuur leveren dan aardgasverwarming, en anderzijds om schaarse warmtebronnen efficiënter te benutten (meer woningen per bron).

De warmtevraag voor ruimteverwarming van een woning, hierna uitgedrukt in kilowattuur per vierkante meter gebruiksoppervlak (kWh/m^2), wordt bepaald door de mate van isolatie, kierdichting en het ventilatiesysteem. De temperatuur die een woning nodig heeft om op de koudste dag van het jaar comfortabel warm te krijgen hangt hier voor een groot deel mee samen. Hoe beter de isolatie, kierdichting en hoe efficiënter het ventilatiesysteem, hoe geschikter de woning is om met een lagere temperatuur te kunnen verwarmen. In bestaande woningen moet daarnaast in een aantal gevallen radiatoren worden vervangen, om verwarming op een lagere temperatuur mogelijk te maken. Dit is niet op voorhand op woningniveau met zekerheid vast te stellen.

De gemiddelde huidige warmtevraag per jaar voor ruimteverwarming in Nederland is circa 80 kWh/m^2 voor woningen. De warmtevraag voor ruimteverwarming is sterk afhankelijk van het bouwjaar. In tabel 7 staat de gemiddelde warmtevraag voor eengezinswoningen en meergezinswoningen. Deze tabel is gebaseerd op data over het werkelijke gasgebruik op postcodeniveau (Open Data Netbeheerders). Voor warmtapwater is de warmtevraag ca. $15\text{-}20 \text{ kWh/m}^2$. Met name bij de woningvoorraad gebouwd voor 1990 is er nog een grote besparingspotentie.

Onder eengezinswoningen wordt verstaan rijwoningen, twee-onder-een-kapwoningen en vrijstaande woningen. Meergezinswoningen zijn bijvoorbeeld galerijflats, portiekflats en portiekwoningen.

⁴ Een postcodebuurt is een gebied met dezelfde postcode. Indien CBS-buurtten te grofmazig zijn worden postcodebuurtten als schaalniveau gekozen.

	Gemiddeld oppervlak m^2	Gemiddeld gasverbruik m^3	Gemiddelde warmtevraag ruimteverwarming kWh/m^2
Eengezinswoningen			
< 1920	170	1920	90
$\geq$ 1920 - 1950	135	1800	105
$\geq$ 1950 - 1975	125	1630	95
$\geq$ 1975 - 1990	130	1390	75
$\geq$ 1990 - 2005	145	1180	60
$\geq$ 2005	155	990	45
Nieuwbouw	120	-	30
Meergezinswoningen			
< 1920	85	1240	95
$\geq$ 1920 - 1950	80	1180	95
$\geq$ 1950 - 1975	75	1120	90
$\geq$ 1975 - 1990	70	840	70
$\geq$ 1990 - 2005	90	790	50
$\geq$ 2005	90	670	40
Nieuwbouw	70	-	25
Nederlands gemiddelde	115	1470	80

Tabel 7: Gemiddelde warmtevraag ruimteverwarming van woningen in Nederland gerelateerd aan bouwjaar.

De bestaande woningenvoorraad kunnen we grofweg opdelen in vier niveaus van isolatie:

1. Woningen met *slechte of onvoldoende isolatie* ($80 kWh/m^2$ of hoger). Er is een hoge temperatuur van ca. $90^\circ C$ nodig om op de koudste dagen deze woningen comfortabel warm te stoken. Ter indicatie gaat het hier om energielabels G/F/E/D.
2. Woningen die een *minimumisolatieniveau* hebben bereikt ($65-80 kWh/m^2$). Bij het minimumniveau kunnen woningen comfortabel verwarmd worden met een maximumtemperatuur van $70^\circ C$ (midentemperatuur). Het kan wel voorkomen dat er een aantal radiatoren vervangen moet worden voordat deze woningen daadwerkelijk met $70^\circ C$ kunnen worden verwarmd. Ter indicatie gaat het hier om energielabels D/C.
3. Woningen die een *basisisolatieniveau* hebben bereikt ($50-65 kWh/m^2$). Bij een basisniveau kan de woning zowel comfortabel worden verwarmd met een maximumtemperatuur van $70^\circ C$ als met $40^\circ C$ (laagtemperatuur) mits er een aantal beperkte, aanvullende maatregelen is genomen. De woning is daarmee toekomstbestendig en geschikt voor meerdere alternatieve verwarmingstechnieken. Woningen die reeds op dit niveau zitten zijn woningen gebouwd tussen 1990 en 2005. Ter indicatie gaat het hier om energielabels C/B.
4. Woningen met een *hoog isolatieniveau* en voorzien van een energiezuinig ventilatiesysteem ($20-50 kWh/m^2$). Deze woningen zijn daarmee zeer geschikt om comfortabel te verwarmen

met een maximumtemperatuur van 40°C. Dit zijn recent gebouwde woningen na 2005 en woningen die nog gebouwd gaan worden de komende jaren. Bij aanpassing van de bestaande bouw tot dit niveau moeten vaak de radiatoren worden vervangen. Ter indicatie gaat het hier om energielabel A of beter.

Naast isolatie zijn er aanvullende gebouwgebonden maatregelen nodig om de woning te verduurzamen en geschikt te maken voor duurzame verwarming:

- Elektrisch koken, zoals inductiekoken
- Kierdichting
- Voldoende (mechanische) ventilatie

Voor warm tapwater geldt dat voor het veilig kunnen gebruiken van warm tapwater er met de huidige stand van de techniek en regelgeving een temperatuur van minimaal 55°C bij het tappunt nodig is. Om deze temperatuur te kunnen garanderen moet het opweksysteem in praktijk een temperatuur van 60-70°C kunnen leveren. Als de aanvoertemperatuur onvoldoende hoog is, moet er dus een aanvullende voorziening komen in de woning voor het opwekken of het boosten van de warmte voor warm tapwater.

Samenvattend kan het volgende gesteld worden over de isolatieniveaus van woningen:

- Om een woning met 90°C (hoogtemperatuur) te kunnen verwarmen zijn geen aanpassingen nodig.
- Om een woning comfortabel met 70°C (midentemperatuur) te kunnen verwarmen, moet dus het minimum- of basisisolatieniveau bereikt zijn (50-80 kWh/m²)
- Om een woning comfortabel met 40°C (laagtemperatuur) te kunnen verwarmen, moet een basis- of hoog isolatieniveau bereikt zijn (20-65 kWh/m²).

2.1.2 Minimumisolatieniveau

Tabel 8 geeft ter indicatie per bouwjaar de maatregelen die genomen moeten zijn voor een minimumisolatieniveau (65-80 kWh/m²). Bij alle isolatiemaatregelen geldt dat maximaal technisch geïsoleerd moet worden zonder dat onderdelen van de woning geheel vervangen hoeven te worden. De isolatiewaarde die behaald kan worden is dus sterk situatieafhankelijk, omdat alle woningen anders zijn. Op het gebied van isolatie zitten alle woningen gebouwd na 1990 en een deel gebouwd tussen 1975 en 1990 al vanaf het jaar dat ze gebouwd zijn op dit minimumniveau.

	Vloer	Gevel	Kozijnen en glas	Dak
Eengezinswoningen				
< 1920	Kruipruimte isoleren indien aanwezig	Geen spouw	Minimaal HR++ glas	Dak isoleren
≥ 1920 – 1950		Spouw Isoleren	Minimaal dubbel glas	Voldoet
≥ 1950 - 1975				
≥ 1975 – 1990		Voldoet	Voldoet	
≥ 1990 - 2005				
≥ 2005				

Meergezinswoningen				
< 1920	Kruipruimte isoleren indien aanwezig	Geen spouw	Minimaal HR++ glas	Dak isoleren
≥ 1920 – 1950		Spouw isoleren	Minimaal dubbel glas	
≥ 1950 - 1975				
≥ 1975 – 1990				
≥ 1990 – 2005	Voldoet	Voldoet	Voldoet	Voldoet
≥ 2005				

Tabel 8: Indicatie minimumniveau maatregelen per bouwjaar en woningtype.

2.1.3 Basisisolatieniveau

Tabel 9 geeft ter indicatie de maatregelen die genomen moeten zijn voor een basisisolatieniveau (50-65 kWh/m²). Bij alle isolatiemaatregelen geldt dat maximaal technisch geïsoleerd moet worden zonder dat onderdelen van de woning geheel vervangen hoeven te worden. het gebied van isolatie zitten alle woningen gebouwd na 1990 op dit niveau. .

	Vloer	Gevel	Kozijnen en glas	Dak
Alle woningtypes				
< 1920	Kruipruimte isoleren als aanwezig	Isolatie binnenzijde	Minimaal HR glas	Dak (na)isoleren
≥ 1920 – 1950				
≥ 1950 – 1975		Spouw (na)isoleren	Minimaal HR glas	
≥ 1975 – 1990				
≥ 1990 - 2005	Voldoet	Voldoet	Voldoet	Voldoet
≥ 2005				

Tabel 9: Indicatie basisniveau maatregelen per bouwjaar

2.1.4 Hoog isolatieniveau

In 2050 zal ook een deel van de voorraad op een hoog isolatieniveau hebben. Het grootste deel daarvan moet nog gebouwd worden de komende 30 jaar. Alle huidige en toekomstige nieuwbouw voldoet namelijk aan dit niveau. Het is de landelijke ambitie om jaarlijks 75.000 nieuwe woningen in Nederland bij te bouwen. Van de bestaande bouw zal maar een beperkt deel op dit niveau worden gebracht is de verwachting. Om dit niveau te kunnen halen moeten er namelijk grote en kostbare ingrepen gedaan worden aan de schil. Dit is voor veel huizenbezitters niet betaalbaar, technisch niet altijd mogelijk en ook niet altijd efficiënt vanuit het oogpunt van circulariteit. In gevallen dat er veel achterstallig onderhoud is en de kozijnen en het dak volledig vervangen moeten worden, kan het wel raadzaam zijn om deze optie te onderzoeken.

2.2 Welke warmteopties zijn afgewogen

In het model worden twee warmteopties afgewogen, die op basis van de huidige stand van de techniek realistisch zijn voor het aardgasvrij maken van een buurt:

- Een collectieve warmteoplossing, met een middentemperatuur warmtenet in de wijk.
- Een all electric oplossing met een warmtepomp per gebouw of woning.

- Het bestaande aardgasnet blijft (voorlopig nog) liggen.

-

2.2.1 Middentemperatuur warmtenet

Een middentemperatuur warmtenet levert warmte van circa 70°C aan woningen en gebouwen. Alle woningen, die worden aangesloten moeten dus het minimum- of basisisolatieniveau hebben bereikt (50-80 kWh/m²). Het warmtenet kan dus naast warmte voor ruimteverwarming ook direct warmte voor warm tapwater leveren.

De bron en bijhorende opwekinstallatie waarmee dit net wordt gevoed is sterk afhankelijk van de locatie en de schaalgrote van het afzetgebied. Het Warmtetransitiemodel analyseert niet de beschikbaarheid van bronnen in een buurt, maar veronderstelt dat er altijd voldoende bronnen zijn. De potentiële bronnenmix in een gebied moet dus apart gevalideerd worden. Het verdient hier de opmerking dat een 70°C-warmtenet wel degelijk kan starten als een warmtenet dat tijdelijk gevoed wordt door bronnen van 90°C, bijvoorbeeld door een tijdelijke gasketel in de wijk, met een biomassacentrale of als er hoogtemperatuur restwarmte beschikbaar is. Vastgoedeigenaren hebben dan de tijd om hun gebouwen te isoleren en het warmtenet kan dan dus sneller groeien.

De kosten voor de infrastructuur van een warmtenet bestaan uit de aanleg van de hoofdleiding naar de wijk, de wijkinfrastructuur en onderstations en het aansluiten van de woning inclusief het plaatsen van een afleverset. Deze kosten kunnen sterk per buurt verschillen en zijn voor een groot deel afhankelijk van het type bebouwing en de dichtheid van de bebouwing. Deze worden deels terugverdiend door een positieve exploitatie van de verkoop van warmte aan de consument, gedurende een lange looptijd. Wat overblijft is de Bijdrage Aansluit Kosten (BAK) die de vastgoedeigenaar betaalt op het moment van aansluiten. In het Warmtetransitiemodel wordt gerekend met deze aansluitkosten. Daarbij wordt rekening gehouden met schaal en dichtheid: hoe groter de lokale toepassingsschaal en hoe stedelijker de omgeving, hoe lager de kosten per woning.

2.2.2 All electric

'All electric' betekent dat er alleen een elektriciteitsnet in de buurt is. Als dat het geval is, dan is er een warmteopwekinstallatie in de woning of het gebouw nodig die alleen elektriciteit gebruikt. Dit is dus een individueel systeem waar gebouweigenaren over besluiten. In het model is uitgegaan van een lucht-water-warmtepomp, omdat dit in praktijk de meest toegepaste oplossing is. Naast de investeringskosten in de warmtepomp zijn ook de kosten meegenomen voor elektriciteitsnetverzwaring. Deze kosten zijn gebaseerd op een aantal praktijkcases, maar zullen per wijk uiteraard sterk kunnen verschillen.

2.2.3 Bestaande gasnet (voorlopig) laten liggen

De derde warmteoptie is die van het bestaande gasnet. Deze warmteoptie is belangrijk omdat er buurten overblijven waar zowel all electric als een middentemperatuur warmtenet zeer kostbare en daarom onrealistische warmteopties zijn met de huidige stand van de techniek. Het gaat dan met name om landelijke buurten en om oude binnensteden. Aangezien het Warmtetransitiemodel een model is dat een uitspraak doet over welke warmteoptie logisch is om mee te starten in een wijk vanuit het oogpunt van kosten, is het ook logisch om buurten aan te wijzen waar je voorlopig nog niet start en het gasnet voorlopig nog blijft liggen.

2.3 Modelleren van het afwegingskader

Het afwegingskader is geïmplementeerd in het Warmtetransitiemodel door middel van rekenregels. Op basis van de kengetallen per sleuteltype is per woning berekend wat de investeringen en besparingen zijn van de warmteopties. Deze investeringen en besparingen worden opgeteld per buurt. Utiliteitsgebouwen doen dus niet mee in deze berekening. Bij warmtenetten wordt rekening gehouden met schaal en dichtheid: hoe groter de toepassingsschaal en hoe hoger de dichtheid, hoe lager de kosten per woning. Op basis van de investeringskosten en de operationele kosten en opbrengsten

wordt een onrendabele top berekend over een periode van 30 jaar met een financiering met 1,5% rente. De onrendabele top is het deel van de investering dat niet kan worden terugverdiend met de inkomsten en besparingen van de investering. Vrijwel altijd zullen duurzame warmteopties nog leiden tot een onrendabele top op buurtniveau. Als de financieringsperiode wordt verkort naar bijvoorbeeld 15 jaar dan zal de onrendabele top dus verder stijgen. De omvang van de onrendabele top verschilt doorgaans sterk per buurt.

Bij de berekeningen worden de volgende kengetallen gebruikt:

Tarieven 2018		
Kosten aardgas per m ³	€	0,81
Kosten elektriciteit per kWh	€	0,23
Kosten warmte per GJ	€	28,47
Vastrecht gas energieleverancier	€	57,69
Vastrecht gas en meetkosten netbeheerder	€	181,-
Exploitatieduur		30
Financieringsrente		1,5%

Tabel 10: Geselecteerde financiële kengetallen

2.4 Bandbreedtes in investeringskosten en besparingen

Alle investeringskosten en de onrendabele top worden uitgedrukt in een gemiddelde bandbreedte met een onder- en bovengrens. Deze bandbreedte is nodig omdat er een bandbreedte wordt genomen in de te nemen maatregelen op woningniveau en in hoeverre maatregelen (kunnen) worden gecombineerd met natuurlijke momenten. Ook zijn er sterke verschillen in de investeringen in de aansluiting op een warmtenet, vanwege lokale omstandigheden, zoals het type bron en de te realiseren schaal. De bandbreedtes zijn zodanig breed dat zij rekening houden met de volgende aspecten:

- Technische variaties binnen warmteopties, afhankelijk van warmtebron, opslag, opwekker en infrastructuur
- Bestaande prijsverschillen op de markt zoals de kosten van elektriciteit per kWh.
- Markontwikkelingen zoals schaarste en inzetbaarheid van personeel, materiaal, etc.
- Het al dan niet benutten van natuurlijke momenten voor investeringen (woningrenovatie, aanpakken van de riolering, etc.)
- Reeds getroffen maatregelen in de woning
- Afwijking van de kengetallen als gevolg van sterk afwijkende woningen

De omvang van de bandbreedte verschilt per maatregeltipe, warmteoptie, woningtype en bouwjaarklasse, afhankelijk van de karakteristieken van die specifieke combinatie.

2.4.1 Allocatie van warmteopties

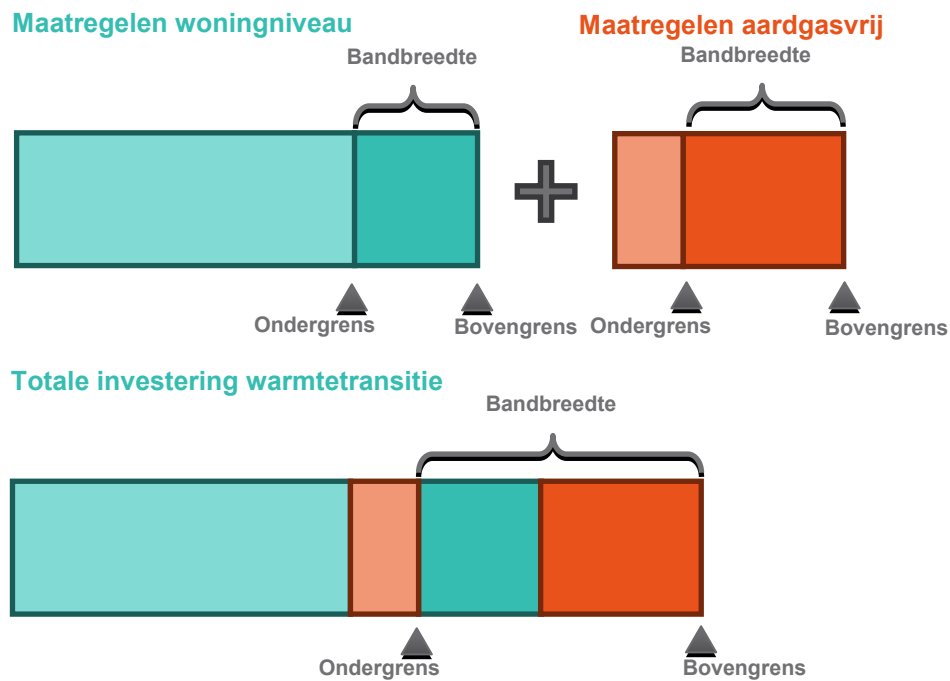
Het optellen van alle kosten en besparingen per woning per buurt leidt tot een som, waarbij de sommen van warmtenet en all electric worden vergeleken om de optie te vinden met de laagste maatschappelijke kosten. Buurten waar warmtenet lagere kosten heeft dan all electric, maar waarbij *niet* wordt voldaan aan een van de twee onderstaande voorwaarden, komen uit op de warmteoptie "Voorlopig nog gasnet":

- Indien de bebouwingsdichtheid lager is dan 30 woningequivalenten per hectare, waarbij een woningequivalent gelijkstaat aan één woning en 100 m² utiliteitsbouw.
- Indien het gemiddelde bouwjaar ouder is dan 1920.

2.4.2 De visualisatie van de Warmtekaart

De resultaten van de kostentechnische analyse worden gevisualiseerd in de Warmtekaart. De Warmtekaart toont de voorkeursoptie op basis van de laagste maatschappelijke kosten, en toont ook

de orde grootte van het verschil met het alternatief. Wanneer de kosten zeer dichtbij elkaar liggen, wordt dit ook weergegeven. Wanneer de gebruiker op een buurt klikt, zijn alle kosten en besparingen in detail te zien (met in achtneming van de bandbreedtes).

Figuur 9: Schematische weergave van kostenbandbreedtes voor de warmtetransitie

Bodemvisie Lansingerland

Bodemenergie binnen de energietransitie van gemeente Lansingerland

Datum 17 juni 2019
Referentie 68392/SV/20190617
Betreft Bodemvisie Lansingerland
Behandeld door Dhr. H. de Jonge, dhr. N. Buik
Gecontroleerd door Dhr. S. Verplak
Versienummer 0.7 (definitief)

OPDRACHTGEVER

Gemeente Lansingerland
Mevr. C. Daniëls
Dhr. R. Wijsman
Tobias Asserlaan 1, Bergschenhoek
Postbus 1
T 14 010
info@lansingerland.nl

Managementsamenvatting

Inleiding

Kader

Bodemenergie is een duurzame techniek waarmee warmte en koude aan woningen en utiliteit zoals kantoren en glastuinbouwbedrijven kan worden geleverd. Hiermee worden aanzienlijke energiebesparingen ten opzichte van conventionele verwarmings- en koelinstallaties gerealiseerd waarbij geen gebruik wordt gemaakt van fossiele brandstoffen zoals aardgas. Onder bodemenergie valt enerzijds geothermie (ook wel aardwarmte genoemd), en anderzijds de ondiepe open- en gesloten bodemenergiesystemen.

Geothermiesystemen worden op grote diepte aangelegd, binnen de gemeente Lansingerland tot ongeveer 2.500 meter diepte. Deze relatief dure systemen zijn geschikt voor grote warmtevragers zoals tuinbouwkassen. Op dit moment zijn drie geothermiesystemen aangelegd binnen de gemeente, ongeveer een kwart van alle geothermiesystemen in Nederland.

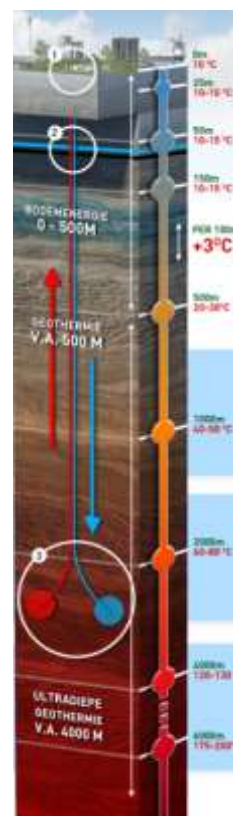
De open systemen worden in Lansingerland tot ongeveer 240 meter diepte aangelegd. Ze zijn geschikt voor kantoren, bedrijven, ziekenhuizen, scholen, appartementsgebouwen en in bepaalde gevallen ook kassen. Het grote voordeel van open systemen is dat er ook koeling mee kan worden geleverd. Er zijn al 17 open bodemenergiesystemen in de gemeente vergund/aangelegd.

Gesloten bodemenergiesystemen worden tot ruim 200 meter diepte aangelegd en zijn uitermate geschikt voor individuele woningen en kleine utiliteit zoals kantoren en scholen. Het aantal gemelde gesloten gesloten systemen binnen de gemeente bedraagt ongeveer 20.

De verwachting is dat bodemenergie in al zijn vormen de komende jaren enorm gaat groeien binnen de gemeente. Dit komt enerzijds door het grote aanbod uit de ondergrond - het bodempotentieel in Lansingerland is aanzienlijk - en anderzijds door de vraag naar duurzame warmte en koude vanwege de aardgasloze energietransitie.

Bodemvisie

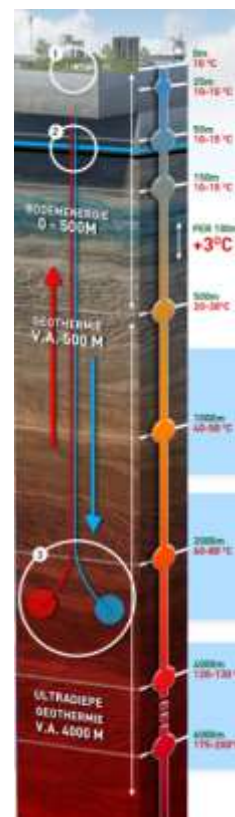
De gemeente Lansingerland werkt parallel aan de uitwerking van haar Transitievisie Warmte en Bodemvisie. In de uitwerking van de visies is afstemming geweest over de te hanteren uitgangspunten en informatie over het beschikbare potentieel en de warmtevraag binnen de gemeente. In voorliggende Bodemvisie zijn de toepassingsmogelijkheden en eventuele risico's van de verschillende vormen van bodemenergie uitgewerkt. Hierbij is inzichtelijk gemaakt welke type wijken in aanmerking komen voor de toepassing van bodemenergie, in welke mate bodemenergie kan voldoen aan de warmtevraag en welke acties ondernomen dienen te worden om het beschikbare potentieel aan bodemenergie optimaal te benutten.

Binnen de Bodemvisie zijn de volgende vormen van bodemenergie nader beschouwd (zie tevens het figuur aan de rechter zijde voor een indicatie van de temperaturen):

- Ondiepe bodemenergie (tot 500 m diepte)
 - Open bodemenergiesystemen (WKO)
 - Gesloten bodemenergiesystemen (bodemplussen)
- Diepe bodemenergie (vanaf 500 m diepte)
 - Ondiepe geothermie (OGT; 500 - 1.500 m diepte)
 - Geothermie (GT; 1.500 - 4.000 m diepte)
 - Ultradiepe geothermie (UDG; > 4.000 m diepte)
- Hogetemperatuur opslag (HTO)

Tevens wordt binnen de visie een uitspraak gedaan over de toepassingsmogelijkheden van hoge temperatuur warmteopslag. Dit betreft een opslagtechniek waarbij op momenten dat er een overschot aan (rest)warmte (ca. 60 - 90 °C) beschikbaar is, deze wordt opgeslagen in een fijnzandige laag. Op momenten dat er een tekort aan warmte is, wordt deze warmte vervolgens weer nuttig ingezet. Door deze opslagtechniek kan het potentieel van andere duurzame warmtebronnen, waaronder restwarmte en geothermie worden vergroot.

Elk vorm van bodemenergie kent zijn specifieke praktische, financieel/economische en organisatorische kenmerken. Voor elke in aanmerking komende buurt/wijk (bestaande bouw, nieuwbouw en ontwikkellocaties) dient aan de hand van deze kenmerken nader te worden getoetst welke techniek het beste toepasbaar is. De gemeente geeft hieraan sturing.

Resultaten

Aan de hand van het uitgevoerde onderzoek kunnen per techniek een aantal conclusies worden getrokken. In algemene zin kan worden geconcludeerd dat alle vormen van bodemenergie nodig zijn om in de warmtebehoefte van de gemeente Lansingerland te voorzien. Hieronder volgt per techniek een uiteenzetting van de voornaamste bevindingen, waaronder de technisch/juridische haalbaarheid, het beschikbare potentieel aan warmte uitgedrukt in PJ's¹ en woningequivalenten alsmede de toepassingsgebieden.

Open bodemenergiesystemen

De bodem binnen de gehele gemeente is goed geschikt voor de toepassing van open bodemenergiesystemen. Met deze techniek kan bijna 85% van de warmtevraag in de gemeente tijdelijk worden gebufferd in de ondergrond. Het betreft in totaal 7,1 PJ, oftewel warmte voor ruim 350.000 woningequivalenten. Van dit type zijn reeds verschillende systemen gerealiseerd binnen de gemeente waaronder een aantal relatief grote systemen binnen de glastuinbouwgebieden. Naast deze reeds gerealiseerde systemen dient bij de aanleg van nieuwe systemen rekening te worden gehouden met de natuurgebieden, (ondiepe) verontreinigingen, aardkundige waarden en waterkeringen. Deze aandachtspunten vormen echter naar verwachting geen knelpunt voor de toepassing van deze techniek. De provincie is bevoegd gezag voor de open systemen.

¹ Eén petajoule (PJ) is een energiehoeveelheid en komt overeen met 10¹⁵ joules.

Toepassing van open systemen is momenteel met name interessant voor afnemers met een grote koudevraag en een behoorlijke warmtevraag. Toepassing van deze systemen ligt hiermee het meest voor de hand binnen woonwijken met (een deel) gestapelde bouw, utiliteit zoals kantoren en scholen en de glastuinbouwgebieden. De open systemen zijn in principe geschikt voor zowel nieuwbouw als bestaande bouw mits deze voldoende geïsoleerd zijn en voorzien van een lage temperatuur verwarmingssysteem.

Gesloten bodemenergiesystemen

Uit het onderzoek blijkt dat de bodem binnen de gehele gemeente zich prima leent voor de toepassing van gesloten bodemenergiesystemen. Met deze techniek kan ruim 31% van de warmtevraag in de gemeente tijdelijk worden gebufferd in de ondergrond. Het betreft in totaal 2,5 PJ, oftewel warmte voor circa 125.000 woningequivalenten. Binnen de gemeente zijn reeds verschillende gesloten systemen gerealiseerd waaronder een systeem in de wijk Havenbuurt in Berkel en Rodenrijs. Bij de aanleg van nieuwe systemen dient rekening te worden gehouden met een aantal belangen waaronder deze reeds gerealiseerde systemen en de eventueel aanwezige (ondiepe) verontreinigingen. Ook hiervoor geldt dat deze aandachtspunten naar verwachting geen knelpunt zullen vormen. De gemeente is bevoegd gezag voor de gesloten systemen.

Kijkende naar de kenmerken van gesloten systemen is de kans groot dat gesloten systemen veelal worden toegepast bij kleinere ontwikkelingen met een beperkte warmte- en koudevraag zoals grondgebonden woningen, kleine appartementencomplexen, scholen, MFC's en bedrijven met een beperkte omvang. De levering van koude is bij gesloten systemen in verhouding tot de open systemen een stuk minder efficiënt, waardoor de koudevraag bij gesloten systemen bij voorkeur dus beperkt dient te zijn.

Gesloten systemen zijn zowel toepasbaar voor nieuwbouw als bestaande bouw mits deze voldoende geïsoleerd zijn en voorzien van een lage temperatuur verwarmingssysteem. Binnen de bestaande bouw vormt de bereikbaarheid van de boorwaggen een aandachtspunt. Gesloten systemen kunnen bij woningen op individueel niveau worden toegepast, waardoor het niet nodig is om een (groot-schalig) warmtenet aan te leggen.

Voor de bestaande woonwijken is het potentieel niet altijd toereikend om in de huidige warmtevraag te voorzien. Goede na-isolatie van deze woningen is hierbij om twee redenen van belang. Enerzijds is een goede isolatie vereist om gebruik te kunnen maken van de warmtepomptechniek (in combinatie met een gesloten systeem). Anderzijds is goede na-isolatie van belang om de energievraag van de woningen te beperken, waardoor de match tussen vraag en aanbod (dekkingsgraad) verbetert.

Hoge temperatuuropslag (HTO)

Hoge temperatuuropslag (HTO) is een opslagtechniek, waarbij overtollige warmte met een hoge temperatuur (circa 60 tot 90°C) tijdelijk wordt opgeslagen in een fijnzandige laag in de ondergrond. De opgeslagen warmte wordt in een latere periode onttrokken en gebruikt voor verwarming van bijvoorbeeld gebouwen en kassen. De belangrijkste markt voor HTO ligt bij de grootschalig opslag van restwarmte uit de industrie, afvalverbranding of een energiecentrale. Verder kan HTO toegepast worden in combinatie met geothermie waardoor het rendement van het geothermiesysteem vergroot wordt. HTO dient te worden beschouwd als een opslagmethode en niet als een warmtebron waardoor niet direct een potentieel kan worden toegewezen aan deze techniek.

Voor de toepassing van HTO binnen de gemeente Lansingerland komt de formatie van Maassluis in aanmerking. Deze formatie is binnen de gehele gemeente aanwezig en gelegen op een diepte tussen 100 en 200 m-mv en valt hiermee binnen de kaders van de Waterwet. HTO dient juridisch gezien dus te worden beschouwd als een open bodemenergiesysteem met een hogere opslagtemperatuur. Juridisch gezien moet hierbij worden afgeweken van de standaard toegestane opslagtemperatuur en de eisen ten aanzien van de thermische energiebalans. Dit is wellicht mogelijk, bijvoorbeeld in het kader van een pilotproject.

Geothermie (ondiep/diep)

Ondiepe geothermie (OGT)

De mogelijkheden voor ondiepe geothermie zijn in beeld gebracht voor de Nieuwerkerk Formatie. Als uitgangspunt is een minimale diepte van 500 m genomen (i.v.m. Mijnbouwwet) en een maximale diepte van 1.000 m. De toepassingsmogelijkheden van OGT zijn beperkt tot een klein gebied in het noordoostelijk deel van de gemeente. Het totaal beschikbare potentieel voor OGT bedraagt 0,05 PJ, ofwel warmte voor circa 2.500 woningen. Zoals gezegd zijn de potentieelberekeningen gebaseerd op een maximale diepte van 1.000 m. Indien een diepere ondergrens wordt aangehouden wordt het in aanmerking komende gebied groter en neemt de potentie toe.

Diepe geothermie

De gemeente Lansingerland bevindt zich qua bodemgesteldheid op een locatie waar uitgelezen kansen zijn voor de toepassing van (diepe) geothermie. Niet voor niets zijn er momenteel al drie geothermiesystemen operationeel binnen de gemeente (2x Van den Bosch en Wayland). Naast de reeds uitgegeven winningsvergunningen voor deze systemen zijn er in het noordelijk en zuidelijk deel van de gemeente ook nog een aantal opsporingsvergunningen verleend. Echter zijn er naast deze vergeven locaties nog een aantal locaties welke in aanmerking komen voor de toepassing van geothermie (zie Figuur 3.3 voor de specifieke locaties). De toepassing van geothermie valt onder de Mijnbouwwet en het Ministerie van Economische Zaken is hiervoor bevoegd gezag.

Met geothermie kan in de toekomst, bovenop het reeds benutte potentieel, nog ruim 15% van de warmtevraag in de gemeente worden gedekt. Het gaat hierbij om een potentieel voor ondiepe en diepe geothermie van respectievelijk 0,052 en 1,23 PJ, oftewel warmte voor ruim zo'n 65.000 woningequivalenten. Met geothermie is relatief gezien de grootste energiebesparing en emissiereductie te realiseren.

Ook SodM (Staatstoezicht op de Mijnen) ziet dat geothermie een vlucht aan het nemen is en dat steeds meer partijen willen toetreden tot de markt. Ze vindt het haar taak als toezichthouder om, naast de kansen en potentie, ook de risico's aan te kaarten. SodM heeft haar bevindingen uitgewerkt in een rapport². Het Ministerie van Economische Zaken is bevoegd gezag en werkt momenteel aan een verbeterplan. In het beleid wordt hieraan aandacht besteed, voor zover het de bevoegdheid van de gemeente betreft.

De techniek geothermie is uitermate geschikt voor warmtelevering binnen de glastuinbouwsector. Echter ook de reeds bestaande warmtenetten in de bestaande woningbouw, zoals bijvoorbeeld aanwezig in Bergschenhoek, kunnen met deze techniek (verder) worden verduurzaamd. Daarnaast liggen er kansen voor geothermie bij de combinatie van afzet in de glastuinbouw, nieuwbouwlocaties

² Voor het rapport zie: <https://www.sodm.nl/documenten/rapporten/2017/07/13/staat-van-de-sector-geothermie>

en binnen de bestaande woningbouw. Binnen de bestaande bouw geldt als voorwaarde voor de toepassing van geothermie dat er voldoende wordt na-geïsoleerd en gebruik wordt gemaakt van een midden temperatuur of lage temperatuur afgiftesysteem ($< 70^{\circ}\text{C}$). Daarnaast zal een warmtenet aangelegd dienen te worden om de geothermische warmte naar de afnemers te kunnen distribueren.

Algemene aanbevelingen

In algemene zin worden de volgende aanbevelingen gedaan:

- In de Transitievisie Warmte is onderzocht wat economisch gezien de meest geschikte infrastructuur is. In de buurten waar de opties 'Warmtenet' en 'All Electric' als economisch gunstig alternatief naar voren komt, kan bodemenergie mogelijk een rol spelen. Per buurt/wijk (nieuwbouw, glastuinbouw, bestaande bouw) zal op termijn een afweging moeten worden gemaakt of, en in welke vorm, bodemenergie een geschikte bijdrage kan leveren in de warmtetransitie binnen de gemeente. Het is hierbij van belang dat de gemeente de betreffende stakeholders in het gebied betreft en komt tot een gedragen afweging.
- Vanuit de informerende, faciliterende en enthousiasmerende rol van de gemeente rondom de toepassing van bodemenergie is het van belang om een aantal taken onder te brengen bij bijvoorbeeld warmte-regisseur of adviseur duurzaamheid. Namelijk:
 - het informeren van burgers en bedrijven over de potentie van bodemenergie maar ook duidelijkheid geven over de risico's en de noodzaak tot beheersing daarvan;
 - het publiceren van onder andere de potentiekaarten op de website;
 - het fungeren als vraagbaak voor bewoners en bedrijven;
 - ervoor zorgen dat bodemenergie standaard wordt overwogen in de nieuwbouw- en herontwikkelingsplannen van gemeente en ontwikkelaars;
 - sturing geven op het uitvoeren van onderzoek naar de meest geschikte vorm van bodemenergie voor de verschillende deelgebieden (bestaande bouw en nieuwbouwlocaties);
 - borgen van uitvoering van de in deze Bodemvisie genoemde acties.

Tevens kan deze regisseur onderstaande (beleidsmatige) acties uitvoeren of begeleiden. In algemene zin wordt aanbevolen om in een *gezamenlijke werksessie* de kansen en mogelijke inzet van beleidsinstrumenten voor de in aanmerking komende buurten/wijken nader met elkaar af te wegen.

Aanbevelingen t.a.v. inzet beleidsinstrumenten en rol van de gemeente

Open bodemenergiesystemen

De provincie heeft de mogelijkheid om voorwaarden te stellen aan de aanleg en exploitatie van open bodemenergiesystemen in een bepaald gebied. Dit met als doel om het beschikbare potentieel aan bodemenergie optimaal te benutten en alle initiatiefnemers dezelfde kansen te geven en verplichtingen op te leggen.

Het opstellen van een zogenaamde beleidsregel voor open bodemenergiesystemen (bodemenergieplan) is gewenst in die gebieden waar meerdere open (en gesloten) bodemenergiesystemen dicht bij elkaar verwacht worden. Vaak betreffen het locaties met veel utiliteit, industrie of compacte nieuwbouwwijken waarbij geen grootschalig warmtenet wordt voorzien en dus veel individuele systemen aangelegd zullen worden. Binnen deze gebieden is vaak ook sprake van meerdere gebruikers en/of ontwikkelaars. Het initiatief voor het uitwerken van een bodemenergieplan (beleidsregel) ligt veelal bij de gemeente. Aangezien de provincie bevoegd gezag is voor de open systemen is het hierbij van belang dat de gemeente Lansingerland hiervoor de samenwerking zoekt met de provincie Zuid-Holland zodat geborgd wordt dat het plan voldoet aan de regels vanuit de provincie.

Aanbevolen wordt om de ontwikkelingen ten aanzien van de toepassing van open systemen binnen de kantoren-/bedrijventerrein, glastuinbouwgebieden en compacte nieuwbouwwijken nauwgezet te monitoren en bij een toenemende belangstelling vanuit de ontwikkelende partijen hierop te anticiperen door regie te gaan voeren op de aanleg en ordening van open systemen.

Gesloten bodemenergiesystemen

Voor de gesloten bodemenergiesystemen zijn in basis twee instrumenten beschikbaar om ervoor te zorgen dat het potentieel optimaal wordt benut met een zo goed mogelijk rendement en een gelijk speelveld wordt gecreëerd voor de verschillende initiatiefnemers. Allereerst gaat het hierbij om de mogelijkheid tot het aanwijzen van een gebied als interferentiegebied bodemenergie. Binnen een interferentiegebied zijn alle gesloten bodemenergiesystemen vergunningplichtig waardoor de gemeente regie kan voeren op de aanleg van zowel de kleine als de grote gesloten systemen. Daarnaast kunnen door middel van een beleidsregel voor gesloten systemen aanvullende (praktische) regels worden gesteld aan de aanleg (ordening) en eventueel de exploitatie van de gesloten systemen.

Het aanwijzen van een interferentiegebied bodemenergie met een eventuele beleidsregel is te overwegen bij de ontwikkeling van een nieuwe woonwijk met (veel) grondgebonden woningen of recente nieuwbouwwijken zoals de Havenbuurt waarbij de woningen reeds zijn voorzien van goede isolatie en een lage temperatuur afgiftesysteem (bv. vloerverwarming). Met name in de situatie waarin geen gasaansluiting en/of warmtenet wordt gefaciliteerd, is de kans op veelvuldig gebruik van individuele gesloten bodemenergiesystemen groot. In de afweging van de inzet van dit instrument speelt tevens mee hoeveel initiatiefnemers betrokken zijn in een bepaald gebied. Bij meerdere initiatiefnemers is de kans groter dat er bij het ontwerp van de systemen geen rekening met elkaar wordt gehouden waardoor het risico op negatieve interferentie tussen de systemen onderling toeneemt.

Het aanwijzen van een interferentiegebied is ook te overwegen in gebieden waar met name open bodemenergiesystemen verwacht worden. Een gesloten bodemenergiesysteem kan in deze gebieden de toepassing van open bodemenergiesystemen belemmeren. Door deze gebieden aan te wijzen als interferentiegebied (met ordeningsregels) kan de toepassing van gesloten bodemenergiesystemen beperkt worden.

Aanbevolen wordt om in een vervolgstadium voor de buurten, waar in de Transitievisie Warmte 'all electric' als economisch gunstig alternatief naar voren komt en daarnaast voldoen aan de hierboven gestelde criteria, de nut en noodzaak van de inzet van dit instrument nader af te wegen.

Hoge temperatuuropslag (HTO)

Bij de toepassing van HTO (<500 m-mv) is het noodzakelijk om af te wijken van de reguliere vergunningvoorschriften in het kader van de Waterwet vanwege de gewenste opslagtemperatuur en de thermische onbalans in de bodem. De provincie is in basis bevoegd gezag voor deze systemen. Het is wenselijk dat, daar waar mogelijk, de gemeente samen met de initiatiefnemers en provincie in gesprek gaat om te bepalen onder welke voorwaarden afgeweken kan worden van de reguliere vergunningvoorschriften.

Geothermie

Toepassing van ondiepe dan wel diepe geothermie eventueel in combinatie met HTO komt in basis in aanmerking binnen de buurten waar in de Transitievisie Warmte 'Warmtenet' als economisch gunstig alternatief naar voren komt evenals de glastuinbouwgebieden. De afzetgebieden dienen zich in de buurt te bevinden van de locaties welke zijn aangemerkt als een gebied met aanzienlijk potentieel.

Aangezien de gemeente niet direct als bevoegd gezag invloed kan uitoefenen op de verdere benutting van het beschikbare potentieel aan geothermie, wordt aanbevolen om (verder) in gesprek te gaan met potentiële initiatiefnemers en overige betrokken stakeholders zoals de plaatselijke tuinbouwsector en ministerie van EZ. Hierbij is het van belang om tevens inzicht te krijgen in de toekomstige ontwikkeling van de warmtevraag binnen de glastuinbouwsector en de haalbaarheid van de koppeling van bestaande en/of nieuwbouwwijken op bestaande en eventuele nieuwe geothermiesystemen.

INHOUDSOPGAVE

1 Vormen van bodemenergie	12
1.1 Open bodemenergiesystemen	13
1.2 Gesloten bodemenergiesystemen	14
1.3 Hoge temperatuuropslag	14
1.4 Geothermie	15
1.4.1 Ondiepe geothermie (OGT)	15
1.4.2 Diepe geothermie (GT)	15
1.4.3 Ultradiepe geothermie (UDG)	16
1.5 interferentie bodemenergie	16
1.5.1 Interferentie tussen verschillende vormen van bodemenergie	16
1.5.2 Interferentie bij veelvuldige toepassing één vorm bodemenergie	17
2 Bodemeigenschappen en belangen	18
2.1 Bodemeigenschappen	18
2.1.1 Bodemgeschiktheid open systemen	18
2.1.2 Bodemgeschiktheid gesloten systemen	20
2.1.3 Bodemgeschiktheid geothermie	21
2.2 Aanwezige en toekomstige belangen	21
2.2.1 Milieubeschermingsgebied voor grondwater	22
2.2.2 Grondwatergebruikers	22
2.2.3 Gesloten bodemenergiesystemen	23
2.2.4 Geothermiesystemen	23
2.2.5 Olie- en gasvelden	23
2.2.6 Verontreinigingen	23
2.2.7 Aardkundige waarden	24
2.2.8 Natuur	24
2.2.9 Archeologie	24
2.2.10 Waterkeringen	24
2.2.11 Infrastructuur	24
2.2.12 Kabels en leidingen	24
3 Potentieel	25
3.1 Open bodemenergie	25
3.2 Gesloten bodemenergie	25
3.3 Ondiepe geothermie	26
3.4 Hoge temperatuuropslag (HTO)	26
3.5 Geothermie	27
4 Levensduur, hernieuwbaarheid en risico's	30
4.1 Levensduur en hernieuwbaarheid	30
4.1.1 Ondiepe bodemenergie (open/gesloten)	30
4.1.2 Diepe bodemenergie (geothermie)	30
4.2 Risico's en mitigerende maatregelen	31
4.2.1 Ondiepe bodemenergie (open/gesloten)	31
4.2.2 HTO	31
4.2.3 Geothermie (ondiep/diep)	32
5 Juridisch kader	33

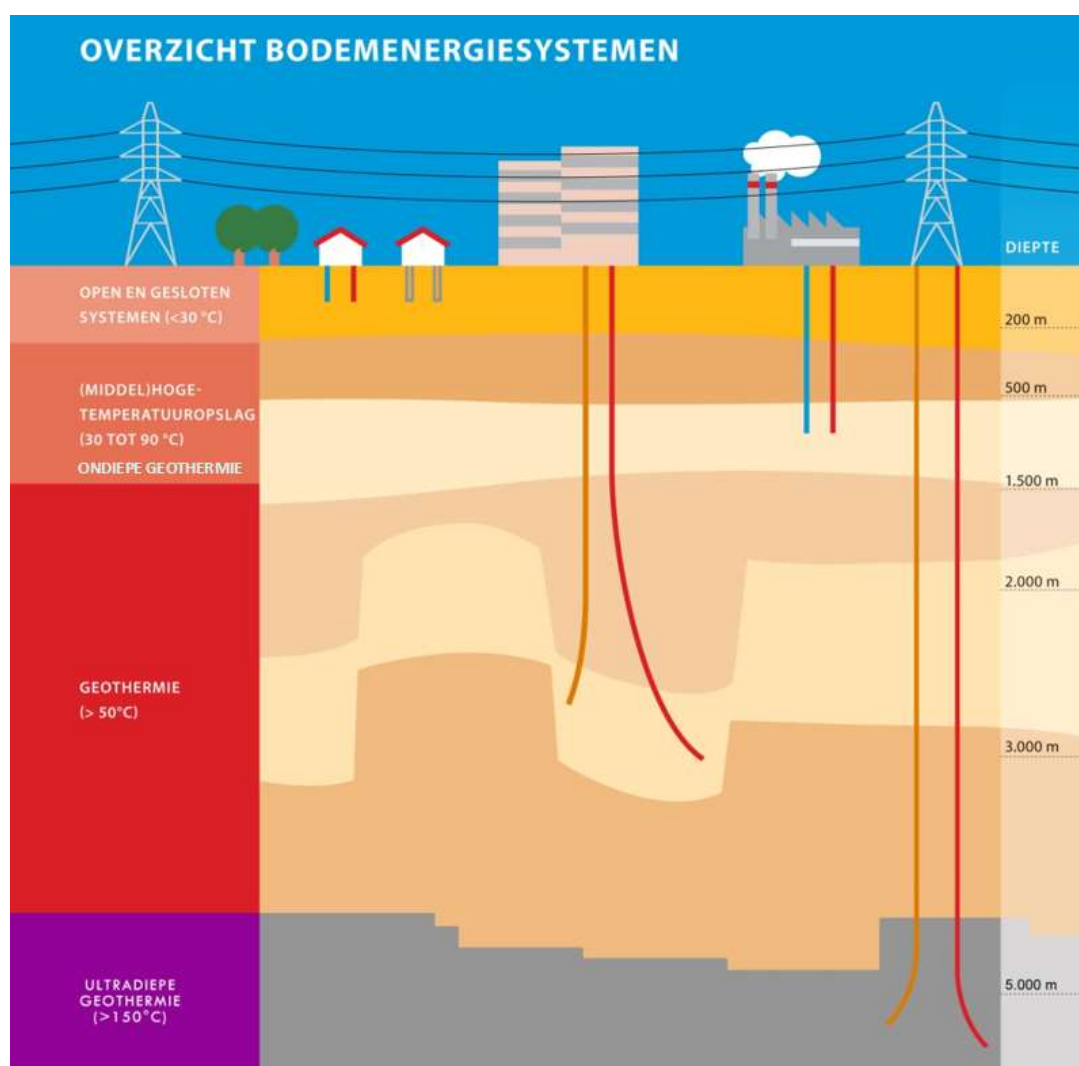
5.1 Ondiepe bodemenergie	33
5.1.1 Open bodemenergie	33
5.1.2 HTO (< 500 m-mv)	34
5.1.3 Gesloten bodemenergie	34
5.1.4 Lozingsvergunning	35
5.1.5 Kwaliteitseisen ondiepe bodemenergie	36
5.2 Geothermie	36
6 Ruimtelijke impact	39
6.1 Ondiepe bodemenergie	39
6.1.1 Open bodemenergie	39
6.1.2 Gesloten bodemenergie	41
6.2 Geothermie	42
7 Toepassing technieken	45
7.1 Warmtevraag	45
7.2 Match vraag en aanbod	45
7.2.1 Ondiepe bodemenergie (open/gesloten)	46
7.2.2 Geothermie (ondiep/diep)	46
7.2.3 Combinaties van technieken	47
7.3 Toepassingsgebieden	47
7.3.1 Ondiepe bodemenergie	47
7.3.2 Geothermie	48
7.3.3 Hoge temperatuuropslag (HTO)	48
8 Voorkeur technieken en beleidsinstrumenten	49
8.1 Beschikbare beleidsinstrumenten	49
8.1.1 Ondiepe bodemenergie	49
8.1.2 Geothermie (ondiep/diep)	50
8.2 Voorkeur technieken bodemenergie	51
8.3 Eerste afweging inzet beleidsinstrumenten	51
8.3.1 Open bodemenergie: beleidsregel (bodemenergieplan)	51
8.3.2 Gesloten bodemenergie	52
8.3.3 Geothermie (ondiep/diep) en HTO	52

Bijlagen

1	Belangen bodemenergie
2	Belangen geothermie
3	Potentieel open bodemenergie
4	Potentieel gesloten bodemenergie
5	Potentieel ondiepe geothermie
6	Potentieel geothermie
7	Dekkingsgraad open bodemenergie
8	Dekkingsgraad gesloten bodemenergie

1 Vormen van bodemenergie

Bodemenergiesystemen maken gebruik van de bodem om warmte en koude op te slaan en te onttrekken in het aanwezig grondwater. Deze warmte en/of koude wordt gebruikt voor het verwarmen en/of koelen van woningen en utiliteit zoals kantoren en glastuinbouwbedrijven. Hiermee worden aanzienlijke energiebesparingen ten opzichte van conventionele verwarmings- en koelinstallaties gerealiseerd waarbij geen gebruik wordt gemaakt van fossiele brandstoffen zoals aardgas. Figuur 1.1 presenteert de verschillende typen bodemenergiesystemen.

Figuur 1.1 | overzicht type bodemenergiesystemen

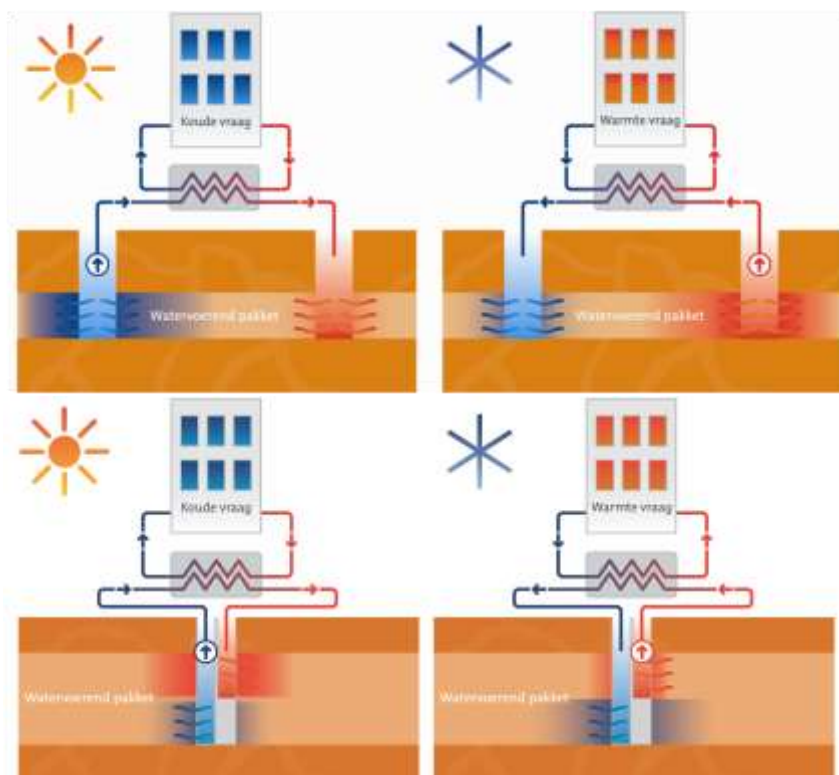
Hieronder is een toelichting per techniek opgenomen. In de bodemvisie voor Lansingerland wordt alleen de technieken open- en gesloten systemen en diepe en ondiepe geothermie kwantitatief beschreven. De techniek hoge temperatuuropslag wordt kwalitatief beschreven. De techniek ultra-deepe geothermie wordt hieronder beschreven, maar niet verder uitgewerkt.

1.1 OPEN BODEMENERGIESYSTEMEN

Het principe van bodemenergie met een open grondwatersysteem (WKO of OBES) is dat in de zomer wordt gekoeld met winterkoude en in de winter wordt verwarmd met zomerwarmte. De koude en warmte wordt door middel van open bronnen in een ondergrondse watervoerende laag opgeslagen en onttrokken.

In de winter wordt het grondwater opgepompt uit de warme bron en na warmteoverdracht weer geïnfiltreerd in de koude bron. In de zomer wordt gekoeld met het grondwater. Het grondwater wordt hierbij onttrokken aan de koude bron en na warmteoverdracht weer geïnfiltreerd in de warme bron. Dit kan met een doubletsysteem of een monobronsysteem. Bij een doublet zijn de bronnen op dezelfde diepte, naast elkaar in een watervoerend pakket geplaatst. Bij een monobron zijn de bronfilters boven elkaar in één boorgat geplaatst. In Figuur 1.2 zijn de principes schematisch weergegeven.

De toepasbaarheid van een monobron hangt samen met de bodemgesteldheid op de projectlocatie. Er dient een relatief dik watervoerend pakket aanwezig te zijn om een monobron toe te passen. Een monobron wordt vaak toegepast bij een benodigde capaciteit van maximaal circa 50 m³/h en is hiermee minder geschikt voor de grootschalige projecten (> 75 woningen met individuele warmtepompen). Een monobron biedt praktisch gezien voordelen aangezien slechts gezocht hoeft te worden naar een geschikte locatie voor één bron en veelal minder leidingwerk ingepast hoeft te worden. Daarnaast is in bepaalde gevallen een monobron financieel gezien aantrekkelijker dan een doublet.

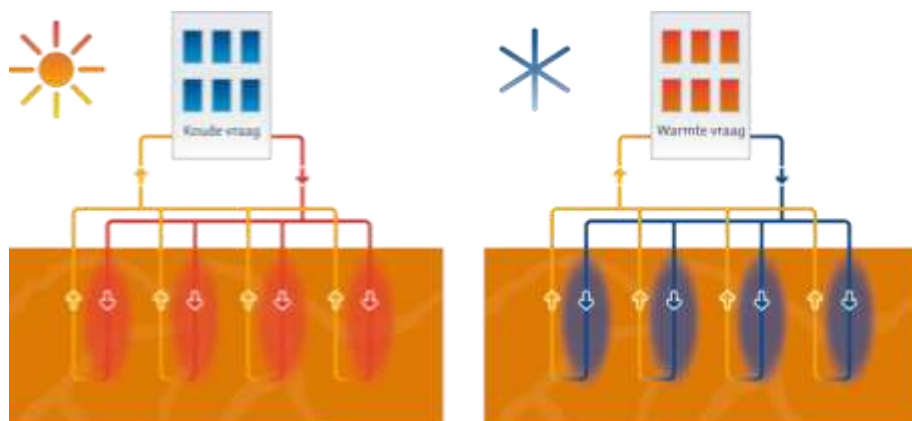

Figuur 1.2 | Principe van energieopslag met een open systeem: doublet (boven) en een monobron (onder)

Een doublet leent zich gezien de grotere te realiseren capaciteiten meer voor de wat grootschaligere projecten. Financieel gezien is het veelal interessanter om één of meerdere doubletten te realiseren dan meerdere monobronnen.

1.2 GESLOTEN BODEMENERGIESYSTEMEN

Een gesloten bodemenergiesysteem (GBES) bestaat uit kunststof lussen, zogenaamde bodemwarmtewisselaars. In tegenstelling tot de open systemen wordt hierbij geen grondwater onttrokken aan de bodem, maar wordt gebruik gemaakt van warmtegeleiding in de bodem. De bodemwarmtewisselaars worden meestal verticaal geplaatst (zie Figuur 1.3), maar horizontale plaatsing is ook mogelijk. De bodemwarmtewisselaars zijn gevuld met een water/antivries mengsel en zijn aangesloten op een warmtepomp. Met behulp van bodemwarmtewisselaars wordt in de winter warmte aan de bodem onttrokken en in de zomer kan een (beperkte) hoeveelheid koude direct vanuit de bodem worden geleverd.

Figuur 1.3 | Principe van energieopslag met een gesloten systeem

Het voordeel van verticale bodemlussen is dat er binnen een relatief klein oppervlak een grote hoeveelheid energie kan worden onttrokken aangezien tot grote diepte het beschikbare potentieel aan warmte wordt gewonnen. Dit in tegenstelling tot de horizontale bodemlus waarbij slechts tot een aantal meter diepte de warmte wordt gewonnen. Bij de horizontale bodemlus is dan ook een veel groter oppervlak benodigd voor dezelfde hoeveelheid energie. Deze ruimte is in de meeste situaties niet voorhanden. De aanlegkosten kunnen daarentegen voor de horizontale bodemlus in bepaalde gevallen lager uitpakken.

Gesloten bodemenergiesystemen zijn al toepasbaar vanaf een enkele woning. Voor toepassing van een open bodemenergiesysteem zijn ten aanzien van de financiële haalbaarheid daarentegen minimaal circa 50 woningen benodigd.

1.3 HOGE TEMPERATUUROPSLAG

Hoge temperatuuropslag (HTO) is een opslagtechniek, waarbij overtollige warmte met een hoge temperatuur (circa 60 tot 90°C) tijdelijk wordt opgeslagen in een fijnzandige laag in de ondergrond. Bij voorkeur in een pakket met een scheidende laag erboven om warmteverliezen te beperken. De opgeslagen warmte wordt in een latere periode onttrokken en gebruikt voor lage temperatuur verwarming van bijvoorbeeld gebouwen en kassen. De onttrokken temperatuur uit de HTO is

hierbij nog zodanig hoog dat in de meeste gevallen geen gebruik gemaakt hoeft te worden van een warmtepomp. De eventuele inzet van een warmtepomp is uiteraard mede afhankelijk van de opgeslagen temperatuur in de HTO en de benodigde aanvoertemperatuur naar de afnemers.

De belangrijkste markt voor HTO ligt bij het grootschalig opslaan van restwarmte van de industrie, afvalverbranding, energiecentrale of WKK's. Verder kan HTO toegepast worden in combinatie met stadswarmtenetten en geothermieputten waardoor het rendement vergroot wordt.

Uit eerder uitgevoerde studies blijkt dat binnen de gemeente Lansingerland naar verwachting geschikte formaties aanwezig zijn voor de opslag van hoge temperatuur warmte. HTO dient te worden beschouwd als een opslagmethode en niet als een warmtebron waardoor niet direct een potentieel kan worden toegewezen aan deze techniek. Zodoende is deze techniek niet kwantitatief maar kwalitatief uitgewerkt in voorliggende visie.

1.4 GEOTHERMIE

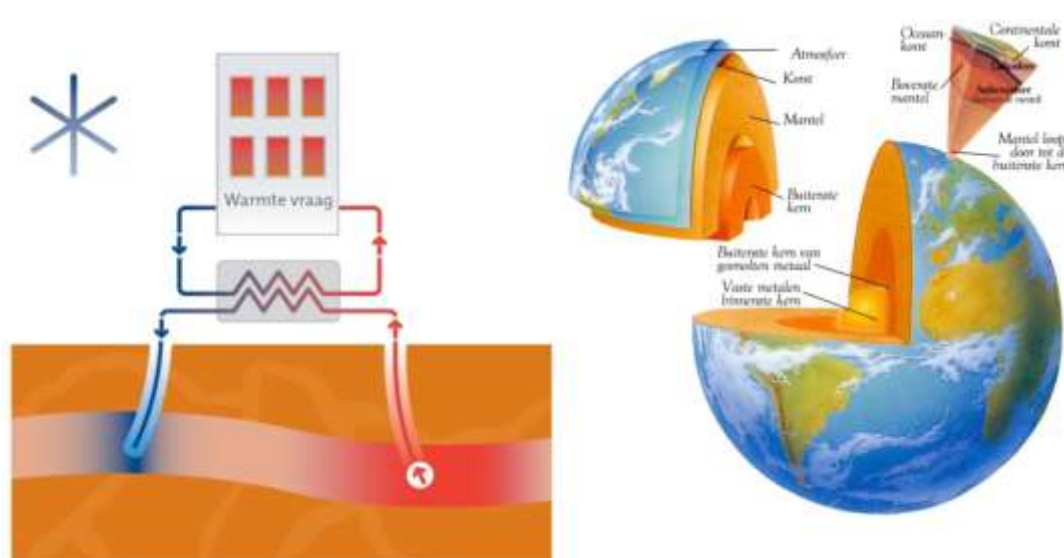
1.4.1 Ondiepe geothermie (OGT)

Bij ondiepe geothermie (OGT) wordt gebruik gemaakt van de natuurlijke warmte in de aarde. OGT wordt toegepast tot een diepte van circa 1.000 meter onder maaiveld. Bij OGT wordt de warmte direct onttrokken (20 tot 40 °C) aan de ondergrond. Een warmtepomp kan worden ingezet om de temperatuur te verhogen tot hogere temperaturen, bijvoorbeeld tot 40 tot 70 °C, afhankelijk van het gewenste temperatuurniveau. Het water wordt in de ondergrond geretourneerd met een temperatuur van 10 à 15 °C. Het is dus geen opslagtechniek, er wordt netto warmte aan de bodem onttrokken. Het verschil met WKO is dat bij OGT geen energiebalans wordt nagestreefd en gebruik wordt gemaakt hogere temperaturen omdat het systeem dieper gerealiseerd wordt.

OGT wordt met name toegepast in situaties waarbij de afnemer met lagere (aanvoer) temperaturen kan volstaan en/of de grootte van de ontwikkeling (en hiermee de warmtevraag) kleiner is dan bij reguliere geothermieprojecten. In Lansingerland zijn een aantal formaties aanwezig die in potentie geschikt kunnen zijn. De ontwikkeling en financiële haalbaarheid van OGT is echter nog in ontwikkeling. Belangrijk is dat er ten minste een paar MegaWatt aan warmte afgezet kan worden. De diepteligging (temperatuur) en doorlatendheid (flow) van het geschikte pakket zijn met name bepalend voor de financiële haalbaarheid van deze techniek.

1.4.2 Diepe geothermie (GT)

Bij geothermie (GT) of aardwarmte wordt, net als bij OGT, gebruik gemaakt van de natuurlijke warmte in de aarde. GT wordt toegepast op een diepte van circa 1.000 meter tot 4.000 meter onder maaiveld. De warmte (40 tot 100 °C) uit diepere aardlagen wordt gebruikt om huizen of kassen te verwarmen. De warmte wordt direct of eventueel in combinatie met warmtepompen gebruikt. Het afgekoelde water wordt vervolgens weer terug de ondergrond in gebracht. Figuur 1.4 presenteert het principe van warmtelevering met geothermie.

Figuur 1.4 | Links: Bij geothermie wordt gebruik gemaakt van de warmte die van nature aanwezig is op grote diepte in de aardkorst. Rechts: Opbouw van de aarde. In de kern van de aarde is de temperatuur 5.000 à 6.000 °C

1.4.3 Ultradiepe geothermie (UDG)

Met ultradiepe geothermische (UDG) warmte kan een productieproces verwarmd worden of er kan elektriciteit mee geproduceerd worden. Bij UDG wordt op zeer grote diepte (vanaf circa 4.000 m-mv) warmte onttrokken. Om elektriciteit te produceren moet de warmte omgezet worden. De onttrokken warmte wordt aan het oppervlak gebracht en kan door middel van specifieke conversietechnologieën (bijvoorbeeld met behulp van Kalina Cycle of ORC) worden omgezet in elektriciteit. Hiervoor is minimaal een temperatuur van 100°C nodig. Bij de elektriciteitsproductie kan de restwarmte gebruikt worden voor verwarmingsdoeleinden.

Een belangrijk aspect bij UDG is de doorlatendheid van de ondergrond: of men maakt gebruik van natuurlijke breuksystemen of deze wordt door middel van reservoirstimulatie gecreëerd. De potentie van deze vorm van geothermie is enorm. De grote onbekendheid van de geschiktheid van de lagen op deze dieptes in de ondergrond maakt het inschatten van het risico en het bepalen van een businesscase op dit moment echter zeer complex.

Op het moment van schrijven is geen of nauwelijks informatie bekend omtrent de diepe ondergrond (> 4.000 m-mv) waardoor het niet realistisch is om de eventuele potentie van UDG mee te nemen in de Bodemvisie.

1.5 INTERFERENTIE BODEMENERGIE

1.5.1 Interferentie tussen verschillende vormen van bodemenergie

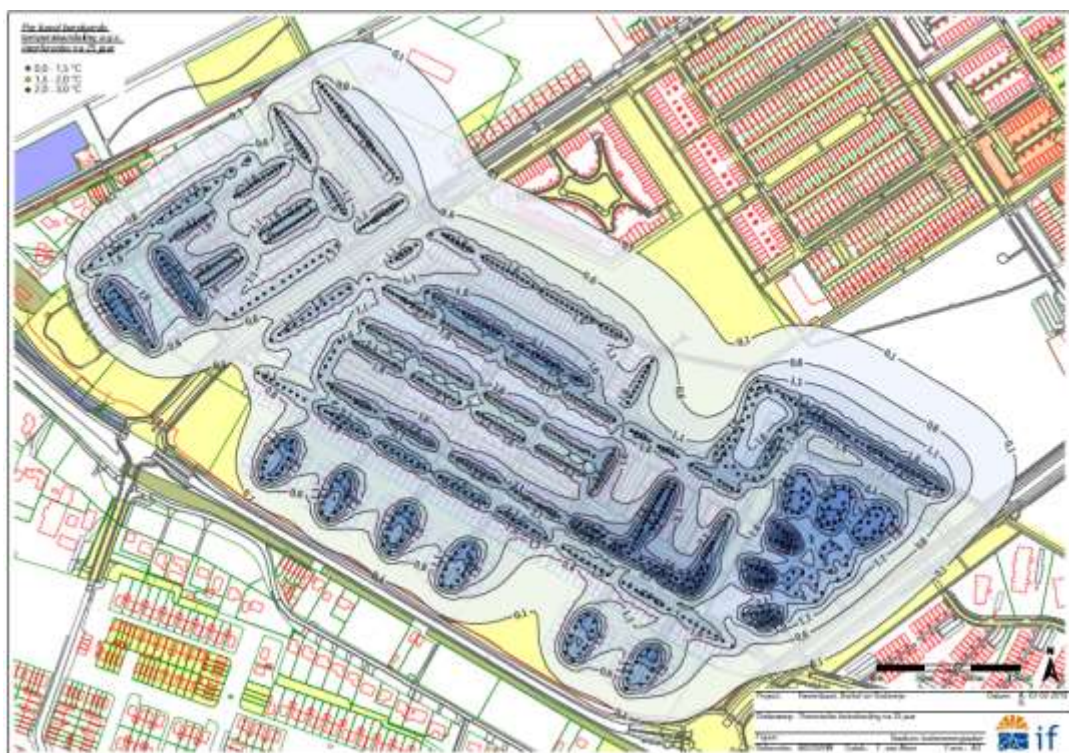
Uit de schematische weergave in Figuur 1.1 kan worden opgemaakt dat de verschillende vormen van bodemenergie, afgezien van de open en gesloten systemen, op verschillende dieptes in de bodem worden toegepast. Hierdoor is er dan ook geen sprake van hydrologische dan wel thermische beïnvloeding tussen deze verschillende vormen van bodemenergie en kunnen deze vormen dan ook op één locatie naast elkaar worden toegepast. Enige uitzondering hierop is de mogelijke thermische interactie tussen open en gesloten systemen, aangezien hierbij sprake kan zijn van een overlap in

de diepte. Aan de hand van interferentieberekeningen kan worden bepaald wat het onderlinge thermische effect is tussen deze systemen. In veel gevallen is deze interferentie in de praktijk echter nog wel als acceptabel aan te merken.

Afgezien van het feit dat de verschillende vormen van bodemenergie veelal naast elkaar toegepast kunnen worden, is het uiteraard vanuit financieel oogpunt maar de vraag of dit interessant is. De aanleg van de systemen is kostbaar waardoor het over het algemeen voor een projectlocatie gunstiger is om één type systeem optimaal in te zetten. Daarnaast heeft het vanuit praktische inpasbaarheid (bv. bronnen en horizontaal transportleidingwerk) ook niet de voorkeur in verband met het ruimtebeslag in relatie tot de overige infrastructuur in de ondergrond.

1.5.2 Interferentie bij veelvuldige toepassing één vorm bodemenergie

Bij veelvuldige toepassing van één vorm van bodemenergie binnen een klein gebied is het risico op negatieve interferentie aanwezig. Dit geldt voor alle vormen van bodemenergie. Hierbij is het van belang om op voorhand de mate van interferentie goed in kaart te brengen en in een plan de systemen te ordenen zodat het beschikbare potentieel aan bodemenergie optimaal wordt benut. In Figuur 1.5 is het resultaat van een interferentieberekening weergegeven van een veelvuldige toepassing van gesloten bodemenergiesystemen voor de wijk Havenbuurt in Berkel en Rodenrijs. In dit figuur zijn de bodenlussen (zwarte punten) en de contouren van de berekende temperatuurdaling weergegeven na een periode van 25 jaar voor de situatie waarbij alle woningen met warmtepompen warmte aan de bodem onttrekken. De donkerblauwe vlekken betreffen de gebieden met de grootste temperatuurdaling (interferentie).

Figuur 1.5 | Thermische beïnvloeding tussen (beoogde) gesloten bodemenergiesystemen binnen Havenbuurt (na 25 jaar)

2 Bodemeigenschappen en belangen

In dit hoofdstuk zijn de bodemeigenschappen binnen de gemeente Lansingerland beschreven die van invloed zijn op de geschiktheid van het toepassen van bodemenergie. Daarnaast zijn de bestaande omgevingsbelangen geïnventariseerd en is beschreven of en op welke wijze deze de toepassing van bodemenergie kunnen beïnvloeden.

2.1 BODEMEIGENSCHAPPEN

In deze paragraaf volgt per vorm van bodemenergie een omschrijving van de bodemgeschiktheid.

2.1.1 Bodemgeschiktheid open systemen

Het technisch functioneren van een bodemenergiesysteem is afhankelijk van een aantal bodemeigenschappen. De belangrijkste voorwaarde voor open systemen is dat in de bodem een geschikte watervoerende zandlaag aanwezig is die voldoende capaciteit biedt voor de opslag van koude en warmte. Een ander aspect dat een rol speelt is grondwaterstroming. Voor een open systeem is de snelheid en de richting van de grondwaterstroming van belang bij het positioneren van de bronnen. Bij een hoge grondwaterstroming kan thermische interactie tussen de warme en koude bellen optreden. Dit dient in verband met rendementsverlies te worden voorkomen.

Tenslotte is voor open systemen de grondwaterkwaliteit van belang. De chemische samenstelling en de temperatuur van het grondwater zijn van belang voor het goed functioneren van een open systeem. Daarnaast mag een open systeem geen verzilting veroorzaken, dus moet ook gekeken worden naar de invloed op het zoet/brakgrensvlak.

Bodemopbouw

De bodemopbouw in de gemeente Lansingerland is beschreven op basis van de volgende gegevens:

- Grondwaterkaart van Nederland
- Regionaal Geohydrologisch Informatie Systeem (REGIS)
- Boorbeschrijvingen uit het archief van TNO Bouw en Ondergrond via DINO Loket
- Boorbeschrijving van gerealiseerde open bodemenergiesystemen

Op basis van deze gegevens is de bodemopbouw geschematiseerd in aantal watervoerende pakketten en scheidende lagen. Figuur 2.1 geeft de globale bodemopbouw in het projectgebied weer. Lokaal kan de bodemopbouw hiervan afwijken. De lokale bodemopbouw dient bij de vergunningaanvraag voor een individueel systeem nader te worden beschouwd.

Figuur 2.1 | Schematische weergave bodemopbouw

Eerste watervoerende pakket

Het eerste watervoerende pakket bestaat uit matig grof tot zeer grof zand. Dit pakket heeft een dikte van circa 25 meter. Vanwege de ondiepe ligging en beperkte dikte is dit pakket niet geschikt voor de beoogde grootschalige toepassing van open bodemenergie.

Daarnaast is het in de provincie Zuid-Holland in principe niet toegestaan gebruik te maken van het eerste watervoerende pakket voor open bodemenergiesystemen in stedelijk gebied. Hiervan kan afgeweken worden als een bodemenergieplan opgesteld wordt voor een gebied, waarin aangetoond kan worden dat toepassing van bodemenergie in het eerste watervoerende pakket geen ondiepe belangen schaadt (beleidsregel open bodemenergiesystemen provincie Zuid Holland art 3, lid 3).

Tweede watervoerende pakket

De bodemopbouw van het tweede watervoerende pakket varieert op basis van de beschikbare informatie sterk. Het tweede watervoerende pakket (aanwezig tussen circa 45 - 120 m-mv) bestaat uit matig fijn tot matig grof zand met wisselend losse en aaneengesloten kleilagen. De aanwezigheid en diepteligging van de kleilagen in het pakket kunnen sterk variëren per locatie. Het tweede watervoerende pakket is geschikt voor een open bodemenergiesysteem. Op basis van de boorbeschrijvingen en projectervaringen in Lansingerland en omgeving is een broncapaciteit tussen de 50 en 75 m³/uur te verwachten. De verwachte capaciteit van een monobron wordt geschat tussen de 20 en 30 m³/uur.

Derde watervoerende pakket

Het derde watervoerende pakket bestaat uit matig fijn tot matig grof zand. In het derde watervoerende pakket (aanwezig tussen circa 130 - 240 m-mv) is de toepassing van open bodemenergiesystemen mogelijk. Verwacht wordt dat een broncapaciteit tussen de 50 en 75 m³/uur haalbaar is in dit pakket. De verwachte capaciteit van een monobron wordt geschat tussen de 15 en 25 m³/uur.

Overige geohydrologische eigenschappen open systemen

De overige geohydrologische eigenschappen die belangrijk zijn voor de toepassing van een open bodemenergiesysteem zijn weergegeven in Tabel 2.1.

Tabel 2.1 | lokale en regionale geohydrologische kenmerken

parameter		toelichting
stromingssnelheid- en richting		geringe grondwaterstroming
temperatuur		12-14 °C
zoet-/brak/zoutgrensvlak		zoet-/brak: 10 m-mv; brak-/zout: 40-70 m-mv
 geschikt of geen belemmering of geen aandachtspunt		 aandachtspunt

De gemeente Lansingerland is gelegen in een poldergebied. Als gevolg hiervan stroomt het grondwater richting de polder. In de polder is de stromingssnelheid van het grondwater in de watervoerende pakketten beperkt en bedraagt circa 5 m/jaar. Het grondwater stroomt globaal naar het midden van de polder.

2.1.2

Bodemgeschiktheid gesloten systemen

Een gesloten systeem kan, in tegenstelling tot een open systeem, in een slecht doorlatende laag worden aangelegd. De doorlatendheid is van ondergeschikt belang, aangezien er ook warmte-uitwisseling in een klei- of veenlaag kan plaatsvinden. Een ander aspect dat een rol speelt is grondwaterstroming. Voor een gesloten systeem is de snelheid en de richting van de grondwaterstroming van belang bij het positioneren van de bodemwarmtewisselaars. Bij gesloten systemen heeft een hoge grondwaterstroming een positieve invloed op het thermisch functioneren. Bij onttrekking van warmte aan de bodem door een gesloten systeem koelt de bodem af. De grondwaterstroming levert een netto warmtewinst doordat het afgekoelde grondwater afstroomt en water met de natuurlijke grondwatertemperatuur wordt aangevoerd.

Ook de diepte van de grondwaterstand op de locatie is van belang. Een diepe grondwaterstand is ongunstig voor de toepassing van gesloten systemen, omdat onverzadigd zand de warmte minder goed geleid. Voor het energetisch rendement van open systemen is de grondwaterstand daarentegen minder van invloed.

Voor gesloten systemen geldt dat zij wel gebruik kunnen maken van alle watervoerende pakketten en aanwezige scheidende lagen. De beperking qua gebruik zoals opgelegd bij open systemen, is hier niet van toepassing. De gesloten bodemenergiesystemen kunnen dus tot aan de onderzijde van het derde watervoerende pakket (circa 270 m-mv) gerealiseerd worden (zie Figuur 2.1). Op deze diepte begint de hydrologische basis.

De overige geohydrologische eigenschappen die belangrijk zijn voor de toepassing van een gesloten bodemenergiesysteem zijn weergegeven in Tabel 2.2.

Tabel 2.2 | lokale en regionale geohydrologische kenmerken

parameter		toelichting
grondwaterstand		circa 1 m-mv
stromingssnelheid- en richting		geringe grondwaterstroming
temperatuur		12-14 °C
 geschikt of geen belemmering of geen aandachtspunt		 aandachtspunt

2.1.3 Bodemgeschiktheid geothermie

(Ondiepe) geothermie kan worden toegepast in de zandige lagen tussen 500 en 4.000 meter minus maaiveld. Voor de provincie Zuid-Holland is een studie uitgevoerd voor het bepalen van het potentieel voor geothermie in de provincie³. Later is ook een studie uitgevoerd naar de potentie van geothermie binnen de gemeente Den Haag⁴. Uit de uitgevoerde studies blijkt dat de grootste potentie voor geothermie wordt gevonden in de Schieland Groep. De Schieland groep is onderverdeeld in verschillende formaties. De formatie met de hoogste potentie is de Nieuwerkerk Formatie. Binnen deze formatie wordt de potentie gevormd door de Delftzandsteen Member en de Alblasserdam Member.

De diepte van de members varieert tussen de 700 en 2.000 meter onder maaiveld. De temperatuur in deze formatie bedraagt in de gemeente Lansingerland circa 30 - 80°C. Gezien de diepteligging (temperatuur) zijn de members niet overal geschikt. Het potentieel voor (ondiepe) geothermie is beschreven in paragraaf 2.3.

2.2 AANWEZIGE EN TOEKOMSTIGE BELANGEN

Bij de toepassing van bodemenergie dient rekening gehouden te worden met reeds aanwezige en (bekende) toekomstige belangen. Belanghebbenden mogen namelijk geen ontoelaatbare negatieve invloed ondervinden van de (beoogde) bodemenergiesystemen. Het risico op negatieve interferentie wordt bepaald door de grootte en configuratie van de beoogde systemen, de bodemopbouw en de afstand (zowel verticaal als horizontaal) tot de aanwezige belangen. Bijlage 1 en 2 geven een overzicht van de belanghebbenden in de gemeente Lansingerland.

In de onderstaande paragrafen zijn de diverse belanghebbenden apart toegelicht. In deze inventarisatie zijn alle aanwezige en toekomstige belangen meegenomen die op het moment van inventariseren bekend zijn. In Tabel 2.3 is opgenomen welk bevoegd gezag moet worden geraadpleegd om informatie in te winnen over het betreffende belang.

³ Potentieel geothermie Zuid-Holland, IF Technology, d.d. 2 december 2016, 66141/SB/20161202

⁴ Masterplan Geothermie Den Haag, IF Technology, december 2018, 67289/RD/20181203

Tabel 2.3 | Bevoegd gezag per belang

belang	bevoegd gezag
milieubeschermingsgebied voor grondwater	provincie Zuid-Holland
grondwatergebruik (open systemen) en overigens grondwatergebruikers	provincie Zuid-Holland / Hoogheemraadschap van Delfland
gesloten bodemenergiesystemen	gemeente Lansingerland / DCMR
geothermiesystemen	ministerie van Economische Zaken
verontreinigingen	gemeente Lansingerland / provincie Zuid-Holland / DCMR
aardkundige waarden	provincie Zuid-Holland
natuur	provincie Zuid-Holland
archeologie	gemeente Lansingerland
waterkeringen	Hoogheemraadschap van Delfland
infrastructuur	gemeente Lansingerland
kabels en leidingen	gemeente Lansingerland
olie- en gasvelden	ministerie van Economische Zaken

2.2.1 Milieubeschermingsgebied voor grondwater

Binnen de gemeente Lansingerland is geen milieubeschermingsgebied voor grondwater gelegen.

2.2.2 Grondwatergebruikers

Binnen de gemeente zijn diverse grondwatergebruikers aanwezig. Binnen het eerste watervoerende pakket zijn meerdere tijdelijk en permanente onttrekkingen aanwezig. Dit kunnen gemelde of vergunde onttrekkingen zijn. Bij toepassing van open bodemenergie in het tweede of derde watervoerende pakket vormen deze onttrekkingen geen belemmering. Ook eventuele toepassing van gietwateropslag vindt plaats in het eerste watervoerende pakket. Hierdoor vormt dit geen belemmering voor open bodemenergie.

In Tabel 2.4 en bijlage 1 zijn de vergunde open bodemenergiesystemen binnen de gemeente Lansingerland opgenomen.

Tabel 2.4 | Overzicht open bodemenergiesysteem binnen de gemeente Lansingerland

naam	pakket	vergunde capaciteit [m ³ /uur]	vergunde waterhoeveelheid [m ³ /jaar]
Ernst Olieman B.V.	2	240	1.440.000
Telerscoöperatie BGB u.a.	2	70	231.250
De Vreede Orchideeën BV	2	150	460.000
A.C.A. Meeuwisse Rozenkwekerij BV	2	540	1.431.100
Zorgcentrum de Oudelandsehof	2	60	90.000
Stolk Flora Bleiswijk bv	2	225	914.000
Kwekerij Lookhoorn	2	50	372.000
Improvement Centre	2	140	360.000
Kassencomplex Anthura B.V.	2 en 3	300	1.830.000
591 woningen deelfase A	2 en 3	385	844.000
Kantoorgebouw Hollandweg 100	2	75	282.000
Boonekamp Roses II B.V.	2	400	1.300.000
Tuinbouwkas Havenaar Amaryllis	2 en 3	55	273.000
166 woningen deelfase B1 +B2	2 en 3	165	356.000

gemeente Lansingerland	2 en 3	100	250.000
Wooning Orchideeën	2 en 3	250	1.400.000
Gebouw Gouden Hart	2 en 3	60	401.200

Let wel, dit zijn de vergunde systemen wat in feite niet direct betekent dat deze systemen ook gerealiseerd zijn dan wel actief worden geëxploiteerd. In basis dient bij een nieuwe aanvraag met alle vergunde systemen rekening te worden gehouden ongeacht de daadwerkelijke status daarvan. Met name de vergunde bodemenergiesystemen in het tweede en derde watervoerende pakket vormen een aandachtspunt bij de vergunningaanvraag/melding van nieuwe open en gesloten bodemenergiesystemen. Hiervoor geldt dat de invloed op deze onttrekkingen moet worden gekwantificeerd. Deze onttrekkingen mogen niet nadelig worden beïnvloed.

2.2.3 Gesloten bodemenergiesystemen

Bij de gemeente en de DCMR Milieudienst Rijnmond is een overzicht van gesloten bodemenergiesystemen opgevraagd. Binnen de gemeente Lansingerland zijn meerdere gesloten bodemenergiesystemen aanwezig (zie bijlage 1). Aanwezige gesloten bodemenergiesystemen vormen een aandachtspunt bij de toepassing van een nieuw open- of gesloten bodemenergiesysteem. Aangetoond moet worden dat geen nadelige beïnvloeding van bestaande systemen optreedt.

2.2.4 Geothermiesystemen

Binnen de gemeente zijn drie geothermiesystemen gerealiseerd. Het betreft twee systemen van Van den Bosch en een systeem van Wayland. In bijlage 2 is de ligging van de filters van de putten en de winningsvergunningen weergegeven. Het systeem van Wayland is weergegeven met één symbool aangezien dit de projectlocatie betreft en niet de locatie van de filters van de putten. In de bijlage zijn ook de opsporingsvergunningen weergegeven.

2.2.5 Olie- en gasvelden

In bijlage 2 zijn de olie- en gasvelden binnen de gemeente weergegeven. Voorkomen moet worden dat door deze velden heen geboord wordt.

2.2.6 Verontreinigingen

Op basis van informatie van de gemeente Lansingerland en DCMR Milieudienst Rijnmond zijn er binnen de gemeente meerdere (grondwater)verontreinigingen bekend. Het betreffen veelal relatief oppervlakkige (grondwater)verontreinigingen. Grootschalige verontreinigingen die dieper dan het eerste watervoerende pakket zijn doorgedrongen zijn binnen de gemeente Lansingerland niet bekend. De bekende aanwezige (grondwater)verontreinigingen vormen daarom geen beperking voor een open bodemenergiesysteem in het tweede of derde watervoerende pakket en zijn daarom niet opgenomen in bijlage 1 en 2.

Bij iedere vergunningaanvraag moeten de aanwezige verontreinigingen nader worden geïnventariseerd en moet worden aangetoond dat deze verontreinigingen niet negatief worden beïnvloed. Bij realisatie van de bronnen en het leidingwerk voor een open, gesloten of geothermiesysteem zal conform de geldende regels (o.a. BRL 2100 en protocol 2101) gehandeld worden. Dit betekent dat de aannemer op de hoogte dient te zijn van de verontreinigingssituatie ter plaatse en in geval van het aanwezig zijn of het aantreffen van verontreinigingen de maatregelen neemt die hiervoor bepaald zijn.

2.2.7 Aardkundige waarden

Binnen de gemeente Lansingerland zijn enkele aardkundige waardevolle gebieden gelegen (zie bijlage 1 en 2). Aardkundige waarden zijn die onderdelen van het landschap die iets vertellen over de natuurlijke ontstaanswijze van het gebied. Deze waarden dienen behouden te worden. Binnen deze gebieden dient aantasting van de waarden voorkomen te worden, wat mogelijk een belemmering kan zijn voor de realisatie van een bodemenergiesysteem in deze gebieden.

2.2.8 Natuur

Binnen de gemeente Lansingerland zijn enkele gebieden onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland (voorheen EHS). Deze zijn weergegeven in bijlage 1 en 2. Aantasting van de natuurwaarden in deze gebieden dient voorkomen te worden. Verwacht wordt dat beïnvloeding niet op zal treden als gevolg van het toepassen van bodemenergie.

2.2.9 Archeologie

Binnen de gemeente zijn enkele archeologische vindplaatsen aanwezig. Deze zijn weergegeven in bijlage 1 en 2. In de Beleidsnotitie Archeologie van de gemeente zijn regels opgenomen ten aanzien van de bescherming van archeologische resten. In terreinen met archeologische monumenten mogen geen bodemingrepen plaatsvinden en vormen daarmee een belemmering voor de realisatie van een bodemenergiesysteem.

In de rest van de gemeente is, afhankelijk van de archeologische verwachting en het verstoringsoppervlak en -diepte, mogelijk aanvullend archeologisch onderzoek vereist.

2.2.10 Waterkeringen

Binnen de gemeente zijn meerdere beschermingszones voor waterkeringen aanwezig (zie bijlage 1 en 2). Het uitvoeren van werken in de kade en de beschermingszone is alleen mogelijk, wanneer hiervoor een vergunning is aangevraagd. Hierbij wordt gekeken of de veiligheid van de kade in het geding is. De beschermingszone vormt geen belemmering. Wel kunnen er extra eisen gesteld worden aan de realisatie van het bodemenergiesysteem om de veiligheid van de waterkering te borgen. Hierbij kan gedacht worden aan het toepassen van een casing, eisen aan het gebruik van boorspoeling en aanvullen van het boorgat. Dit dient per project in overleg met het hoogheemraadschap bepaald te worden.

2.2.11 Infrastructuur

Binnen de gemeente Lansingerland zijn geen infrastructurele werken aanwezig die bijzondere bescherming behoeven en mogelijk schade zouden kunnen ondervinden van een bodemenergiesysteem.

2.2.12 Kabels en leidingen

Aanwezige en toekomstige kabels en leidingen vormen een aandachtspunt voor de inpassing van de bronnen en bijbehorend leidingwerk van bodemenergiesystemen. Het is noodzakelijk om de mogelijkheden voor aanleg van bronnen en bijbehorende leidingwerk tijdig met de gemeente af te stemmen. Voor aanleg van het leidingwerk of bronnen in de openbare ruimte is een aanleg-/bouwvergunning noodzakelijk.

3 Potentieel

Ten einde een uitspraak te kunnen doen op de vraag of en in welke mate bodemenergie een bijdrage kan leveren in de energietransitie binnen de gemeente Lansingerland, is het van belang om het beschikbare potentieel voor de verschillende vormen van bodemenergie inzichtelijk te krijgen. In dit hoofdstuk volgt een omschrijving van het beschikbare potentieel voor deze verschillende vormen.

3.1 OPEN BODEMENERGIE

Voor het bepalen van het potentieel voor open bodemenergie in de gemeente Lansingerland is de Warmteatlas als basis gebruikt. Hierin is het potentieel weergegeven in de hoeveelheid warmte, in gigajoules per hectare per jaar (GJ/ha/jaar), die met een open bodemenergiesysteem gewonnen kan worden. In de Warmteatlas is er vanuit gegaan dat de bronfilters over 80% van de totale dikte van zandlagen van maaiveld tot 250 m beneden maaiveld geplaatst kunnen worden.

Voor de gemeente Lansingerland geeft de Warmteatlas een overschatting van het beschikbare potentieel, omdat gerekend is met een lengte van het bronfilter van circa 150 - 200 m. Op basis van ervaringen bij gerealiseerde projecten is echter een filterlengte van maximaal 50 - 60 m haalbaar. Daarom is voor het bepalen van het potentieel in Lansingerland het potentieel uit de Warmteatlas gedeeld door 3.

Bij toepassing van open bodemenergie voor warmtelevering wordt in de meeste gevallen gebruik gemaakt van de warmtepomptechniek. Hierbij wordt naast bronwarmte uit de bodem tevens warmte geleverd in de vorm van elektriciteit welke benodigd is voor de aandrijving van de warmtepomp. Deze gegenereerde warmte uit elektriciteit is opgeteld bij het warmtepotentieel uit de bodem waarbij de totaal beschikbare warmte voor 75% bestaat uit bodemenergie en 25% uit warmte in de vorm van elektriciteit.

In bijlage 3 is de potentieelkaart voor open bodemenergie opgenomen.

3.2 GESLOTEN BODEMENERGIE

Voor het bepalen van het potentieel voor gesloten bodemenergie in de gemeente Lansingerland is eveneens de Warmteatlas als basis gebruikt. Deze kaart is gebaseerd op een boorgatdiepte van 150 m. In de gemeente Lansingerland begint de hydrologische basis op gemiddeld 240 m beneden maaiveld. Technisch gezien is het mogelijk om een boorgatdiepte van 240 m te realiseren en worden luslengtes langer dan 150 m toegepast. Daarom is het potentieel binnen de gemeente Lansingerland bepaald op basis van een luslengte van 240 m.

Bij gesloten bodemenergie is een koudeoverschot in de bodem juridisch gezien toegestaan. In de praktijk worden systemen ook veelal ontworpen op een onbalans. Het beschikbare warmtepotentieel is in dit geval echter wel wat lager dan in het geval van een thermische balans. Het potentieel in deze visie is bepaald op basis van een koudeoverschot en hiermee dus conservatief ingeschat.

Gelijk aan open bodemenergie wordt ook bij gesloten bodemenergie voor warmtelevering in de meeste gevallen gebruik gemaakt van de warmtepomptechniek. Ook hierbij geldt dat de totaal beschikbare warmte zoals gepresenteerd in de kaarten voor 75% bestaat uit bodemenergie en 25% uit warmte in de vorm van elektriciteit.

In bijlage 4 is de potentieelkaart voor gesloten bodemenergie opgenomen.

3.3 ONDIEPE GEOTHERMIE

De mogelijkheden voor ondiepe geothermie zijn in beeld gebracht voor de Nieuwerkerk Formatie. Als uitgangspunt is een minimale diepte van 500 m genomen (i.v.m. Mijnbouwwet) en een maximale diepte van 1.000 m.

De vermogens die geproduceerd kunnen worden met een doublet zijn berekend met een retourtemperatuur van 10°C, een pomp rendement van 80% en een boorgatdiameter van 600 mm. Als afstand tussen de putten is 1.000 m aangehouden. Vervolgens is met behulp van het Drucker-Prager⁵ criterium berekend hoeveel water (m³/uur) maximaal uit een put geproduceerd kan worden zonder dat zandlevering optreedt.

De potentiekaart is uitgedrukt in GJ/ha per jaar. Deze waarde is berekend door aan te nemen dat een doublet een ruimtebeslag heeft van 200 ha (1 km bij 2 km) en dat een systeem 6.000 h per jaar op vollast draait.

Bij ondiepe en diepe geothermie wordt niet per definitie gebruik gemaakt van de warmtepomptechniek. Hier is het aandeel warmte in de vorm van elektriciteit achterwege gelaten in de uitwerking van de potentie- en dekkingsgraadkaarten. Uit de potentiekaart blijkt dat alleen in de noordoosthoek een stukje is waar OGT toegepast kan worden. Het totaal beschikbare potentieel voor OGT bedraagt 0,052 PJ. Dit gebied is gebaseerd op een maximale diepte van 1.000 m. Indien een diepere ondergrens wordt aangehouden wordt dit gebied groter en neemt de potentie toe.

3.4 HOGE TEMPERATUUROPSLAG (HTO)

Om de toepassingsmogelijkheden van HTO binnen de gemeente Lansingerland te bepalen, zijn een aantal putten geanalyseerd. Deze putten zijn weergegeven in Figuur 3.1. Uit de analyse blijkt dat er een laag aanwezig is die potentie biedt, namelijk de Formatie van Maassluis.

⁵ Drucker, D. C. and Prager, W. (1952). Soil mechanics and plastic analysis for limit design. Quarterly of Applied Mathematics, vol. 10, no. 2, pp. 157-165.

Figuur 3.1 | Overzicht gebruikte putten voor bepaling haalbaarheid HTO.

Formatie van Maassluis

De afzettingen van de Formatie van Maassluis zijn overwegend ondiep marien met matig fijne tot grove kleiige zanden, die soms schelprijk zijn en klei bevatten. Boorbeschrijvingen maken duidelijk dat de netto zanddikte ongeveer 50% bedraagt van de totale dikte. In Tabel 3.1 staan de belangrijkste kenmerken van deze formatie (100 - 200 m-mv).

Tabel 3.1 | Overzicht belangrijkste kenmerken van de voor HTO geschikte formaties.

formatie	diepte top [mTVD]	dikte [m]	netto zanddikte [m]	debiet [m ³ /h]
Maassluis	100	100	50	75 - 150

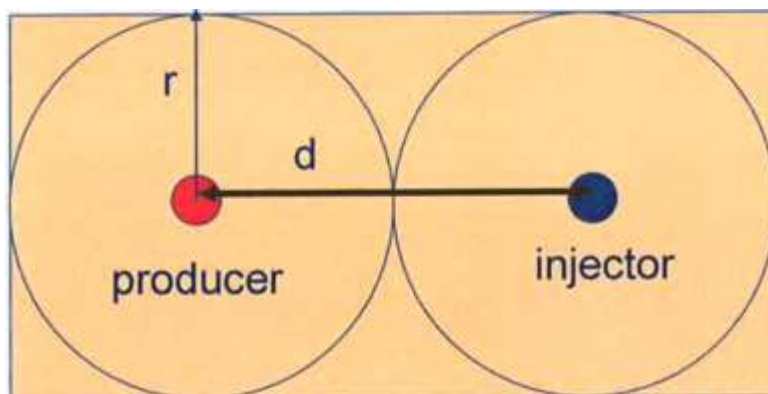
3.5

GEOthermie

Op basis van een aantal geologische onderzoeken die zijn uitgevoerd voor de Provincie Zuid-Holland, de gemeente Pijnacker-Nootdorp en de gemeente Den Haag is de potentie van geothermie voor de gemeente Lansingerland bepaald.

De potentie is bepaald door eerst het mogelijke thermische vermogen te berekenen en dit thermische vermogen om te rekenen naar een aantal GJ/ha per jaar.

Het thermische vermogen is bepaald voor een retourtemperatuur van 25°C en een COP van 15. Als putafstand is 1.000 m aangehouden. Vervolgens is het oppervlaktebeslag van een doublet bepaald op basis van de zogenaamde "Franse methode". Hierbij is ervan uitgegaan dat een geothermiesysteem een oppervlakte van 1 bij 2 km beslaat. Dit is weergegeven met de kleine cirkels rondom de productie- en injectieputten in Figuur 3.2.

Figuur 3.2 | Plaatsing van injectie en productieput op minimale afstand $d=2*r$ (Franse methode).

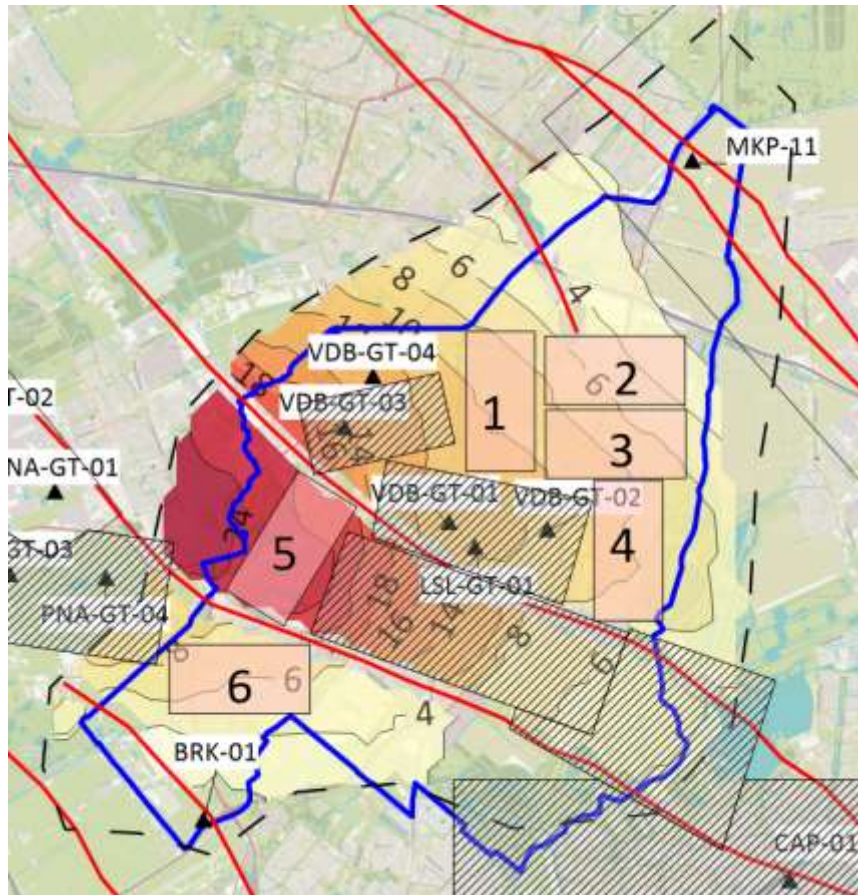
In bijlage 6 is de potentieelkaart voor geothermie opgenomen.

Op basis van de Franse methode is een mogelijke inpassing van doubletten binnen de gemeente gemaakt (zie Figuur 3.3). Per ingepast doublet is het verwachte vermogen weergegeven, zie Tabel 3.2. Hierbij is als uitgangspunt gehanteerd dat het minimale thermische vermogen per doublet 5 MW dient te bedragen voor een financieel rendabel project. Het totale verwachte vermogen bedraagt circa 57 MW.

Tabel 3.2 | Verwacht thermisch vermogen per doublet.

Systeem	Thermisch vermogen [MW]	Temperatuur [°C]
1	9	58
2	5	53
3	7	55
4	8	60
5	22	68
6	6	65

Aangenomen is dat een geothermiesysteem 6.000 vollasturen per jaar draait. Het vermogen uit de potentieelstudie is derhalve gedeeld door het oppervlak van een geothermiesysteem, vermenigvuldigd met het aantal vollasturen en omgerekend naar GJ. Hiermee bedraagt het resterende potentieel voor geothermie circa 1,23 PJ per jaar. Uitgangspunt hierbij is dat het benutte potentieel van de reeds draaiende geothermiesystemen in mindering is gebracht op de bepaalde warmtevraag in het gebied. Om dubbeltelling te voorkomen is deze warmte derhalve niet meegenomen in het potentieel.

Figuur 3.3 | Inpassing doubletten conform Franse methode (1 km bij 2 km). De ingepaste doubletten zijn aangegeven met een rood gekleurd rechthoek, met daarin een nummer. De zwart gearceerde gebieden geven de reeds bestaande opsporings-/winningvergunningen aan. De gebieden waar het thermisch vermogen lager is dan 5 MW, zijn buiten beschouwing gelaten.

4 Levensduur, hernieuwbaarheid en risico's

4.1 LEVENSDUUR EN HERNIEUWBAARHEID

Hieronder volgt per techniek een beknopte analyse van de relevante aspecten welke van invloed zijn op de levensduur en de hernieuwbaarheid.

4.1.1 Ondiepe bodemenergie (open/gesloten)

Open bodemenergie

Bij open bodemenergie wordt veelal uitgegaan van een zogenaamde energiebalans in de bodem. Hierbij is het uitgangspunt dat de onttrokken hoeveelheid warmte in de winterperiode ook weer in de bodem wordt teruggebracht wordt in de zomerperiode. Hierdoor is sprake van een onuitputtelijke vorm van duurzame (bodem)energie welke oneindig lang gebruikt kan worden. In bepaald gevallen wordt een koudeoverschot toegestaan. Dit heeft echter, indien hiermee in het ontwerp rekening wordt gehouden, geen nadelige invloed voor de werking op lange termijn.

Gesloten bodemenergie

Bij toepassing van gesloten bodemenergie in de woningbouw worden de systemen veelal gedimensioneerd op een koudeoverschot. Dit aangezien de warmtevraag in woningen groter is dan de koudevraag. In een aantal gevallen wordt wel aanvullend warmte geladen met een regeneratievoorziening zoals in het beoogde concept in de Havenbuurt in Berkel en Rodenrijs. Ook bij een koudeoverschot is de werking voor een lange termijn gegarandeerd (25 - 50 jaar of langer) echter dient de omvang van het gesloten systeem hierop wel te worden berekend.

4.1.2 Diepe bodemenergie (geothermie)

Ontwerp en gebruik van een geothermiesysteem

In tegenstelling tot bij een ondiepe bodemenergie wordt bij een diepe bodemenergie (geothermie) geen warmte teruggebracht in de ondergrond. Het in de ondergrond teruggebrachte (koudere) grondwater kan hierdoor na verloop van tijd de productiebron bereiken. Om dit te vermijden wordt het systeem dusdanig ontworpen dat er binnen een periode van 30 jaar bij volcontinue bedrijf geen koude de productiebron bereikt. In de praktijk draait het systeem echter veelal niet volcontinu waardoor in feite een langere periode geproduceerd kan worden alvorens doorbraak optreedt (zo'n 50 jaar). Na deze periode van 30 - 50 jaar (afhankelijk van de bedrijfsvoering) is er kans op een thermische doorbraak wat in de praktijk betekent dat de onttrekkingstemperatuur lichtelijk zal gaan afnemen (enkele tienden van graden per jaar). Dit wil niet zeggen dat na deze periode van 30 - 50 jaar het geothermiesysteem direct onbruikbaar is geworden. Dit aangezien veelal met een lagere temperatuur kan worden volstaan dan de initiële onttrekkingstemperatuur. Daarnaast vinden er momenteel veel ontwikkelingen plaats waarbij met een lagere temperatuur gebouwen en kassen verwarmd kunnen worden.

Een goed praktijkvoorbeeld zijn de geothermiesystemen in Parijs. Eind jaren 80 zijn hier veel geothermiesystemen gerealiseerd. Tot op heden, na circa 25-30 jaar, is er nog geen thermische doorbraak geconstateerd.

Natuurlijke regeneratie geothermie

De onttrokken warmte als gevolg van de winning wordt vanuit de aardkern weer aangevuld. Hierbij wordt de warmte uit de aardkern, welke vrij komt door radioactiefvalprocessen, door middel van warmtegeleiding en convectorie naar de ondiepe lagen getransporteerd. Dit betreft een relatief traag proces. Uit indicatieve berekeningen blijkt dat het ongeveer 500 jaar duurt voordat de geothermie-put weer tot circa 80% van de oorspronkelijke capaciteit is geregenereerd.

Geconcludeerd kan worden dat de bron geothermie mag worden beschouwd als een hernieuwbare (oneindige) energiebron. Het betreffende geothermiesysteem kan echter niet oneindig lang worden geëxploiteerd. Na verloop van tijd zal met een nieuw systeem een ander deel van het beschikbare potentieel aangewend moeten worden, waarbij het oorspronkelijk benutte reservoir over een lange periode dient te herstellen.

4.2 RISICO'S EN MITIGERENDE MAATREGELEN

4.2.1 Ondiepe bodemenergie (open/gesloten)

De relevante aandachtspunten en/of risico's ten aanzien van de toepassing van ondiepe bodemenergie (open/gesloten) binnen de gemeente Lansingerland zijn geïnventariseerd en uitgewerkt in paragraaf 2.2 van deze Bodemvisie. Aandachtspunten vormen:

- de aanwezige grondwatergebruikers waaronder verschillende open bodemenergiesystemen en naar verwachting ook gesloten bodemenergiesystemen;
- aanwezige (ondiepe) verontreinigingen;
- aardkundige waarden;
- natuur;
- waterkeringen;
- kabels en leidingen.

Ten einde deze risico's in een vroeg stadium weg te nemen of beheersbaar te maken is het van belang dat de initiatiefnemer in een vroeg stadium een geohydrologisch vooronderzoek (deskstudie) laat uitvoeren conform de BRL 1100 en SIKB protocol 11001. Naar verwachting vormen de bovengenoemde punten veelal een aandachtspunt en niet direct een knelpunt voor de aanleg van een open of gesloten bodemenergiesysteem. Aanvullend praktijkonderzoek bijvoorbeeld in de vorm van een proefboring wordt in algemene zin binnen de gemeente Lansingerland niet noodzakelijk geachte vanwege de beperkte risico's.

Ten behoeve van het boren van de bodemlussen dient de booraannemer zich te houden aan de BRL-SIKB-2101, Mechanisch boren. Hierin is opgenomen hoe de aannemer dient om te gaan met eventuele verontreinigingen om verspreiding van deze verontreinigingen tijdens het boren te voorkomen.

4.2.2 HTO

Uitgaand van HTO tot een diepte van 500 m-mv kan ten aanzien van de risico's in algemene zin worden verwezen naar de omschreven risico's voor open bodemenergiesystemen (paragraaf 4.2.1). Afhankelijk van de temperatuur van de opslag zijn mogelijk aanvullende maatregelen nodig ten aanzien van het materiaalgebruik en waterbehandeling. Daarnaast vormen de juridische haalbaarheid (vergunningverlening) in verband met de hogere opslagtemperatuur en het opslagrendement een aanvullend risico ten opzichte van een traditioneel open bodemenergiesysteem.

Om bovengenoemde risico's beheersbaar te kunnen maken, zal voor een specifieke case een gedegen risico-inventarisatie uitgevoerd moeten worden eventueel in combinatie met praktijkonderzoek in de vorm van een proefboring.

4.2.3 Geothermie (ondiep/diep)

In Nederland is geothermie een relatief nieuwe techniek die sterk in opkomst is. Wereldwijd wordt geothermie echter al tientallen jaren toegepast en zijn honderden geothermie-systemen gerealiseerd. Het uitvoeren van een gedegen risico-analyse voor de realisatie en exploitatie van deze systemen vormt een belangrijk onderdeel van het gehele proces. In een dergelijke risico-analyse komen onder andere risico's aan bod aangaande de aanwezigheid van warmte (temperatuur, flow, etc.), de realisatie (onder andere blowout preventie, radioactiviteit en seismiciteit) en exploitatie (bijvangst, opbrengst, etc.).

Ook SodM (Staatstoezicht op de Mijnen) ziet dat geothermie een vlucht aan het nemen is en dat steeds meer partijen willen toetreden tot de markt. Er wordt veel gesproken over de potentie en kansen van geothermie als alternatief voor aardgas. Daarbij worden ook de grenzen opgezocht van techniek en kennis in ultra-diepe geothermie, hoge temperatuur opslag en ondiepe geothermie. In de media en maatschappelijke discussies gaat het volgens SodM vooral over de potentie en kansen van geothermie en is er te weinig aandacht voor de risico's. Ze vindt het haar taak als toezichthouder om dat aan te kaarten. SodM heeft haar bevindingen uitgewerkt in een rapport⁶.

⁶ Voor het rapport zie: <https://www.sodm.nl/documenten/rapporten/2017/07/13/staat-van-de-sector-geothermie>

5 Juridisch kader

Elke vorm van bodemenergie kent zijn eigen juridische kader. Hieronder volgt per techniek een omschrijving hiervan met onder andere het betreffende bevoegd gezag, de benodigde vergunningen met een indicatie van de doorlooptijden en de geldende vergunningsvoorschriften.

5.1 ONDIEPE BODEMENERGIE

5.1.1 Open bodemenergie

Onttrekkingsvergunning Waterwet

Het onttrekken en infiltreren van grondwater bij een open bodemenergiesysteem is vergunningplichtig in het kader van de Waterwet. Als bijlage bij de vergunningaanvraag dienen de effecten van het systeem in een effectenstudie te worden gekwantificeerd. De belangrijkste aspecten bij een vergunningaanvraag in het kader van de Waterwet zijn samengevat in Tabel 5.1.

Tabel 5.1 | Belangrijkste aspecten vergunning Waterwet

aspect	toelichting
bevoegd gezag	provincie Zuid-Holland
vergunningplicht	alle open systemen
doorlooptijd	Acht weken tot publicatie definitieve beschikking. De provincie kan onder voorwaarden deze termijn verlengen tot zes maanden.
leges/publicatiekosten	De provincie rekent geen leges voor open bodemenergiesystemen.
juridische voorwaarden	• uitvoeren m.e.r. beoordeling verplicht; • in ambitiegebieden (stedelijk- en glastuinbouwgebied) is open bodemenergie in het eerste watervoerende pakket uitgesloten; • een open bodemenergiesysteem moet in één watervoerende pakket gerealiseerd worden; • de gemiddelde infiltratietemperatuur in de bronnen mag niet hoger zijn dan 25 °C en niet lager zijn dan 5 °C; • bodemenergiesystemen mogen geen negatieve invloed hebben op reeds aanwezige bodemenergiesystemen of andere belanghebbenden in de omgeving; • verontreinigingen mogen niet extra verplaatst worden door het toepassen van bodemenergie; • verzilting van het zoete grondwater dient te worden voorkomen; • een koudeoverschot is in principe toegestaan en een warmteoverschot verboden, de provincie heeft de mogelijkheid om het koudeoverschot te beperken.

Procedure

Voor een vergunningaanvraag Waterwet geldt de reguliere procedure van de Algemene wet bestuursrecht. Het volgen van de reguliere procedure is voorgeschreven in artikel 6.1c van het Waterbesluit. Deze procedure duurt circa 8 weken.

In de Nota van Toelichting bij de AMvB Bodemenergie staat dat de provincie in uitzonderlijke gevallen de ruimte heeft om gebruik te maken van de uniforme openbare voorbereidingsprocedure van de Algemene wet bestuursrecht. Deze procedure duurt circa 6 maanden. Binnen deze procedure

wordt, afwijkend van de reguliere procedure, eerst een ontwerpbesluit ter inzage gelegd, voordat het definitieve besluit uitkomt.

In het Besluit milieueffectrapportage is opgenomen dat voor elke aanvraag in het kader van de Waterwet een formele m.e.r.-beoordeling uitgevoerd dient te worden. De formele m.e.r.-beoordeling richt zich op de vraag of op grond van kenmerken van activiteit, plaats, samenhang met andere activiteiten en milieueffecten een uitgebreide m.e.r.-procedure noodzakelijk is of dat met een “reguliere” vergunningsprocedure Waterwet kan worden volstaan.

Voor het uitvoeren van deze m.e.r.-beoordeling dient een aanmeldingsnotitie opgesteld te worden waarin de belangen en effecten zijn omschreven. De proceduretijd voor het beoordelen van deze notitie en het opstellen van het m.e.r.-beoordelingsbesluit bedraagt zes weken. Indien besloten wordt dat geen m.e.r.-procedure doorlopen hoeft te worden kan de vergunningaanvraag Waterwet, voorzien van een effectenstudie en een kopie van het m.e.r.-beoordelingsbesluit, ingediend worden.

5.1.2 HTO (< 500 m-mv)

De kansen voor HTO binnen de gemeente Lansingerland bevinden zich met name op een diepte < 500 m-mv. Dit betekent dat HTO in dit geval kan worden geschaard onder de vergunning Waterwet. Binnen het huidige beleid conform de Waterwet is hoge temperatuur warmteopslag in principe niet toegestaan. Allereerst ligt de infiltratietemperatuur hoger dan de maximale waarde van 25 °C. Verder is bij HTO sprake van een warmteoverschot in de ondergrond, wat volgens de huidige wetgeving niet is toegestaan. Dit warmteoverschot is bij HTO niet te voorkomen, omdat de temperatuur bij zowel de warme bron als de koude bron boven de natuurlijke grondwatertemperatuur ligt. Dit betekent dat zowel bij de warme bronnen als bij de koude bronnen warmteverliezen optreden. HTO is daarom alleen mogelijk door af te wijken van het beleid.

De bestaande HTO-systemen zijn mogelijk gemaakt door deze projecten als pilot te bestempelen. Een pilot is een project, waarbij wordt afgeweken van het bestaande beleid om een potentieel interessante techniek zoals HTO mogelijk te maken. Bij een pilotproject is meestal sprake van aanvullende eisen aan de monitoring en de evaluatie van de meetgegevens. Deze aanvullende metingen en evaluaties zijn bedoeld om de effecten van HTO in de praktijk te onderzoeken. De onderzoeksresultaten helpen om de processen in de ondergrond (en de daaraan gekoppelde effecten) beter te begrijpen. Dit vormt vervolgens weer de basis voor de beleidsvorming.

5.1.3 Gesloten bodemenergie

Melding/vergunning aanleg

Gesloten systemen zijn meldings- en soms vergunningplichtig. Alle gesloten systemen moeten ten minste gemeld worden (Besluit lozen buiten inrichting of Activiteitenbesluit milieubeheer). Voor gesloten systemen met een bodemzijdig vermogen groter dan 70 kW en alle systemen die in een interferentiegebied worden gerealiseerd, moet ook een Omgevingsvergunning beperkte milieutoets (OBM) worden aangevraagd. De belangrijkste aspecten voor de melding en vergunningverlening voor gesloten systemen zijn samengevat in Tabel 5.2.

Tabel 5.2 | Belangrijkste aspecten melding en vergunning gesloten systemen

aspect	toelichting
bevoegd gezag	gemeente Lansingerland
melding	alle systemen

vergunningplicht	≥ 70 kW of ligging in interferentiegebied
doorlooptijd	melding: 4 weken voor start werkzaamheden vergunning: 8 weken tot publicatie definitieve beschikking (OBM)
belangrijkste algemene regels	- de temperatuur van de circulatievloeistof mag niet hoger zijn dan 30 °C en niet lager zijn dan -3 °C, de gemeente heeft de mogelijkheid om een hogere temperatuur toe te staan; - bij vermoedelijke lekkage: onmiddellijk buiten werking stellen en circulatievloeistof verwijderen (tenzij de circulatievloeistof uit alleen water bestaat); - gesloten bodemenergiesystemen mogen geen negatieve invloed hebben op reeds aanwezige bodemenergiesystemen of andere belanghebbenden in de omgeving; - een koudeoverschot is in principe toegestaan en een warmteoverschot verboden, de gemeente heeft de mogelijkheid om het koudeoverschot te beperken.

Binnen de gemeente Lansingerland zijn op het moment van schrijven nog geen interferentiegebieden aangewezen. Een gebied aanwijzen als interferentiegebied heeft de consequentie dat alle gesloten bodemsystemen vergunningplichtig worden. Via een beleidsregel kunnen eisen worden gesteld aan de inpassing van de systemen. Daarmee kan bewerkstelligd worden dat de ondergrond optimaal gebruikt wordt door bodemenergiesystemen, zonder dat negatieve interferentie tussen de systemen ontstaat. Ter onderbouwing van de beleidsregel wordt vaak een bodemenergieplan gebruikt. Dit wordt nader toegelicht in hoofdstuk 8.3.

5.1.4

Lozingsvergunning

Wanneer lozen?

Boren van de bronnen/lussen (boorspoelwater)

Voor de aanleg van de bronnen van open systemen en de lussen van gesloten systemen moet worden geboord. Tijdens het boren komt spoelwater vrij (boorspoelwater). De hoeveelheid water die hierbij vrijkomt is beperkt, maar bevat vaak boorspoeling (bentoniet en polymeren) en vrijgekomen grond (zand, klei).

Ontwikkelen van open bronnen (ontwikkelwater)

Direct na het boren worden de bronnen van een open systeem eenmalig schoon gepompt (ontwikkelen). Het doel hiervan is om resten van het geboorde materiaal uit de bronnen te verwijderen (zand en slibdeeltjes), zodat deze niet voor verstoppingen kunnen zorgen. Het grondwater komt vrij met maximaal het uurdebiet van het bodemenergiesysteem. Het gemiddelde debiet zal echter lager liggen. De maximaal te lozen hoeveelheid water bedraagt circa 25 maal het uurdebiet per bron.

Onderhoud van open bronnen (spuiwater)

Tijdens periodiek onderhoud van het open systeem dat gemiddeld twee keer per jaar (doorgaans aan het eind van het zomer- en winterseizoen) plaatsvindt, wordt een relatief kleine hoeveelheid grondwater geloosd. Het eventueel in de bronnen opgehoopte zand of slib wordt tijdens het spuien uit de bronnen gepompt. Hiervoor wordt per spuiactie als vuistregel maximaal eenmaal het uurdebiet per bron geloosd.

Hoe lozen?

In de AMvB Bodemenergie is een voorkeursvolgorde voor lozen gedefinieerd. Hierbij worden twee type lozingen onderscheiden:

- 1) lozen van boorspoelwater (open en gesloten systemen)
- 2) lozen van ontwikkel- en beheerwater (alleen open systemen)

Door de specifieke kenmerken van deze stromen geldt er een voorkeursvolgorde voor de lozingsroute. Lokale omstandigheden kunnen aanleiding zijn om af te wijken van deze volgorde. Onderstaande tabel geeft de voorkeursvolgorde weer.

Het beleid ten aanzien van het lozen op oppervlaktewater is beschreven in het Besluit lozen buiten inrichtingen. Dit beleid wordt in het geval van Nieuw Delft gehanteerd en uitgevoerd door het Hoogheemraadschap van Delfland. Het beleid en het indienen van een vergunning of doen van een melding staat beschreven op de website van het hoogheemraadschap.

Tabel 5.3 | Voorkeursvolgorde lozingen per type afvalwater

Type afvalwater	Voorkeursvolgorde lozing (bevoegd gezag)
Boerspoelwater (open en gesloten systemen)	1. vuilwaterriool (gemeente)
	2. op de bodem (gemeente)
	3. overige lozingsmethoden
	In de bodem en op het schoonwaterriool is niet toegestaan
Ontwikkel- en beheerwater (open systemen)	1. in de bodem (provincie)
	2. oppervlaktewater (Waterschap of Rijkswaterstaat)
	3. schoonwaterriool (gemeente)
	4. vuilwaterriool (gemeente)
	5. externe verwerker

5.1.5 Kwaliteitseisen ondiepe bodemenergie

In het kader van kwaliteit zijn er bepaalde vereisten voor het ontwerpen, realiseren en het beheer en onderhouden van open bodemenergiesysteem. Er dient gewerkt te worden door/met BRL gecertificeerde bedrijven, waarbij deze bedrijven in ieder geval volgens de volgende protocollen moeten werken:

- SIKB 2100: Protocol Mechanisch Boren.
- KBI 6000-21: Ontwerpen, installeren en beheren van energiecentrales van bodemenergiesystemen (bovengrondse installatie van een bodemenergiesysteem).
- SIKB 11000: Ontwerpen, installeren en beheren van de ondergrondse installatie van een bodemenergiesysteem.

5.2 GEOTHERMIE

Alles wat met de opsporing, winning en het opslaan van delfstoffen en aardwarmte te maken heeft, is geregeld in de Mijnbouwwetgeving, de Wabo en de Arbowetgeving. In deze wetten en de daaraan gelieerde regelingen - het Mijnbouwbesluit en de Mijnbouwregeling - is bepaald waaraan een vergunninghouder moet voldoen en welke procedures van toepassing zijn. De mijnbouwwet is van toepassing vanaf een diepte van 500 m-mv en dus relevant voor zowel ondiepe als diepe geothermie. Voor de opsporings- en winningsvergunningen is het Ministerie van Economische Zaken het bevoegde gezag. De vergunning geeft het exclusieve recht tot het opsporen of winnen van aardwarmte binnen een vastgesteld gebied voor een periode van 4-6 jaar. Vergunningsgebieden worden in horizontale en verticale (diepte) zin gespecificeerd.

Opsporingsvergunning

Een aanvraag voor een opsporingsvergunning kan op ieder gewenst moment worden ingediend bij het Ministerie van EZ. Nadat een aanvraag is ingediend wordt een uitnodiging voor het indienen van een concurrerende aanvraag geplaatst in de Staatscourant. Gedurende 13 weken na de datum van

plaatsing in de Staatscourant bestaat de gelegenheid tot het indienen van een concurrerende aanvraag. Na afloop van de 13 weken termijn vraagt het Ministerie van EZ advies aan TNO Adviesgroep Economische Zaken (TNO-AGE), Energie Beheer Nederland (EBN), Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) en Gedeputeerde Staten (GS) van de betreffende provincie. Zij geven binnen 6 weken na de datum van afloop van de termijn voor het indienen van concurrerende aanvragen, advies op diverse aspecten van de aanvraag. De Minister van Economische Zaken vraagt vervolgens advies aan de Mijnraad over de aanvraag. De Mijnraad vergadert 2 à 3 maal per jaar. De Minister van Economische Zaken dient uiterlijk binnen 6 maanden na afloop van de termijn voor het indienen van concurrerende aanvragen, op de aanvraag om een opsporingsvergunning te besluiten. De procedure en doorlooptijden zijn samengevat in Figuur 5.1.

Procedure en Streefwaarden voor termijnen	
Ontvangst vergunningaanvraag	1 week
Plaatsen uitnodiging Publicatieblad EU en Staatscourant	variabel
Termijn voor concurrerende aanvragen	13 weken
Advisering door: • EBN • TNO Bouw en Ondergrond, Adviesgroep EZ • Sodm • Provincie (onshore)	± 6 weken
Advisering door Mijnraad	± 6 weken
Vergunningverlening EZ	± 1 maand
Vergunning treedt in werking	1 dag na toezending
Mededeling in Staatscourant van beschikking	Bij geen bezwaar: vergunning onherroepelijk na 6 weken

Figuur 5.1 | Procedure opsporingsvergunning

Omgevingsvergunning (Wabo)

Zodra het boortraject, de putontwerpen en de boorlocatie bekend zijn, kan bij de gemeente een omgevingsvergunning aangevraagd worden. Deze omgevingsvergunning wordt aangevraagd voor de aanleg van de boorlocatie, de putkelders en het pomphuis met de bijbehorende installaties. De doorlooptijd voor deze vergunning is volgens de normale procedure 8 weken. Een uitgebreide procedure die nodig is bij afwijkingen van het bestemmingsplan heeft een doorlooptijd van 26 weken.

Winningsvergunning

De procedure voor het aanvragen van een winningsvergunning is opgenomen in Hoofdstuk 2 van de Mijnbouwwet (in bijzonder artikelen 14 t/m 17) en Hoofdstuk 1 van de Mijnbouwregeling. Als de aanvrager reeds de houder is van een opsporingsvergunning kunnen geen concurrerende aanvragen worden ingediend. Er kan ook een aanvraag voor een winningsvergunning worden gedaan over een open gebied. De aanvrager moet in zijn aanvraag aantonen dat de delfstoffen of aardwarmte binnen het vergunninggebied economisch winbaar zijn.

Mijnbouwmilieuvergunning

De boorlocatie, de ontgasser, de warmtewisselaars en het leidingnetwerk voor het formatiewater worden gerekend tot het 'mijnbouwwerk'. In principe vallen alle onderdelen waar het formatiewater stroomt en eventueel mee geproduceerde olie of gassen, tot het mijnbouwwerk. Voor het gehele mijnbouwwerk dient een milieuvergunning te worden aangevraagd waarin voorschriften worden gesteld met betrekking tot diverse milieuzaken zoals onder andere emissies naar lucht en bodem, geluid en energieverbruik. Ook komen diverse veiligheidszaken aan de orde. Deze vergunning regelt dat de winning veilig en schoon wordt uitgevoerd. Het Ministerie van Economische Zaken is altijd het bevoegd gezag bij mijnbouwwerken. Voor de doorlooptijd van deze vergunning moet rekening worden gehouden met minimaal zes maanden.

Tabel 5.4 | Belangrijkste aspecten vergunningen geothermie

aspect	toelichting
vergunningen	Opsporings- en winningsvergunning
bevoegd gezag	Ministerie van Economische Zaken
vergunningplicht	alle geothermiesystemen > 500 m-mv
doorlooptijd	Opsporingsvergunning: 7 - 12 maanden Omgevingsvergunning (Wabo): 8 - 26 weken Winningsvergunning: 7 - 12 maanden Mijnbouwmilieuvergunning: min. 6 maanden
leges/publicatiekosten	Ministerie van EZ rekent geen leges voor vergunningaanvragen
juridische voorwaarden	- De opsporingsvergunning dient uit de volgende onderdelen te bestaan: - geologische onderbouwing; - opsporingsplan; - veiligheids- en gezondheidszorgsysteem; - organogram met technisch en financieel verantwoordelijken; - financieringsplan; - juridische en financiële informatie van de aanvrager. - Voorwaarden winningsvergunning: - aardwarmte dient economisch winbaar te zijn; - opnemen van een winningsplan met wijze van exploitatie voor lange termijn (oa. opbrengst, kosten, verbruik).

6 Ruimtelijke impact

Er dient voldoende ruimte te zijn voor zowel de realisatie van een bodemenergiesysteem als de verschillende technische componenten. In dit hoofdstuk volgt voor de verschillende vormen van bodemenergie een omschrijving van de benodigde ruimte hiervoor. De omschrijving is beperkt tot de opwekkingsinstallatie.

6.1 ONDIEPE BODEMENERGIE

6.1.1 Open bodemenergie

Hieronder is zowel voor de aanleg als het onderhoud van een open bodemenergiesysteem aangegeven wat de impact is op de ruimte.

Realisatie bronnen

Voor de booropstelling dient voldoende ruimte beschikbaar te zijn. De benodigde ruimte varieert per booropstelling, maar zal circa 200 m² bedragen. In Figuur 6.1 is een voorbeeld van een booropstelling opgenomen. De minimale breedte van een boorinstallatie is circa 2,3 m, vergelijkbaar met een vrachtwagen. Deze breedte is exclusief bewegingsruimte, eventuele maatregelen voor het stempelen van de boorwagen etc.

Figuur 6.1 | Voorbeeld booropstelling

Ruimtebeslag putten en techniek

De bronnen worden voorzien van een betonnen putbehuizing. De behuizing kan ondergronds, half bovengronds of bovengronds worden afgewerkt (zie voorbeelden Figuur 6.3). Er dient een ruimte van circa 2 x 2 m te worden gereserveerd per putbehuizing.

Figuur 6.2 | Voorbeeld warmtewisselaars en regelkast

Voor het opstellen van de componenten van de WKO-voorziening (o.a. warmtewisselaar(s), regeltechnische componenten, frequentieregelaars voor de bronpompen), zal een technische ruimte met een oppervlak van circa 20 - 50 m² beschikbaar gesteld moeten worden. De warmtewisselaars die de warmte en koude overdragen aan het distributienet dienen zich bij voorkeur op de begane grond of kelderniveau te bevinden (zie Figuur 6.2).

Figuur 6.3 | Voorbeelden afwerking putbehuizingen

Onderhoud bronnen

Voor klein onderhoud (ca. 1 x per jaar) dient de putdeksel geopend te kunnen worden. Voor groot onderhoud (ca. 1 x in de 10 jaar) dient de bron bereikbaar te zijn voor een kraan of bijvoorbeeld een driepoot waarmee de onderwaterpomp kan worden getrokken.

6.1.2

Gesloten bodemenergie

Realisatie bodemlussen

Voor het aanbrengen van de bodemlussen dient de betreffende locatie toegankelijk te zijn voor de boorwagen. Daarnaast dient ca. 100 m² ruimte beschikbaar te zijn voor het opstellen van het benodigde materieel en materiaal. Bij nieuwbouwprojecten vormt dit bij tijdige aanleg van de bodemlussen in de bouwproces veelal geen belemmering. In de bestaande bouw vormt daarentegen de bereikbaarheid van de boorwagen wel een aandachtspunt, met name bij aanleg van de bodemlussen in de achtertuinen van woningen.

Figuur 6.4 | Booropstelling gesloten bodemenergiesysteem met verticale bodemlus in bestaande woonwijk

Ruimtebeslag

De afstand tussen de bodemlussen onderling dient minimaal 5 m te bedragen en indien mogelijk meer (tot ca. 10 m). Voor een nieuwbouw (rijtjes/hoek)woning kan over het algemeen worden volstaan met 1 bodemlus. De volledige bodemlus inclusief horizontale transportleiding wordt ondergronds afgewerkt (> 1 m-mv) en is na aanleg onzichtbaar en geluidloos. Voor de warmtepomp in de woning dient een ruimte van ca. 1 x 1,5 m beschikbaar te zijn.

Onderhoud bodemlus

De bodemlus zelf is in principe onderhoudsvrij. De warmtepomp in de woning dient echter één keer in de één à twee jaar preventief te worden gecontroleerd en de vuilfilters te worden gereinigd/vervangen.

6.2 GEOTHERMIE

Hieronder is voor de verschillende fasen van het project aangegeven wat de impact is op de ruimte voor de toepassing van geothermie.

Realisatie putten

Voor de ontwikkeling van een geothermielocatie wordt in eerste instantie veel ruimte in beslag genomen. Hierbij dient gedacht te worden aan een oppervlakte van zo'n 5.000 m² (50 x 100 m) voor de booropstelling inclusief alle benodigde materieel en materiaal. In Figuur 6.5 is een foto van de booropstelling van het gerealiseerde systeem in Den Haag Zuidwest weergegeven.

Figuur 6.5 | Voorbeeld Booropstelling geothermie (Den Haag Zuidwest)

Ruimtebeslag putten en techniek

De afmetingen van de putbehuizingen bedragen circa 3 x 3 m. De totaal benodigde ruimte is sterk afhankelijk van het uiteindelijk opgestelde vermogen. Voor 2 doubletten op maximale capaciteit inclusief alle bijbehorende componenten (de putbehuizingen, warmtewisselaars, regeltechniek, warmtepompen, etc.) bedraagt orde grootte 500 à 1.000 m². Voor een foto van de energiecentrale in Den Haag Zuidwest zie Figuur 6.6. Naar verwachting zijn er ook mogelijkheden om alle techniek in een ondergrondse putkelder af te werken.

Figuur 6.6 | Foto energiecentrale Den Haag Zuidwest

Onderhoud putten

Er dient rekening te worden gehouden met het uitvoeren van toekomstige onderhoudswerkzaamheden. Eén tot twee keer per jaar worden de putten schoongespoeld. Hiervoor dient een vrachtwagen, leidingen en een bufferbak op de locatie aanwezig te kunnen zijn. Per keer duurt dit onderhoud circa 4 tot 5 werkdagen (2 dagen per put). Klein onderhoud vindt 1 tot 2 keer in de 5 jaar plaats. Tijdens dit onderhoud wordt gebruik gemaakt van een klein platform en een hulpkraantje (zie Figuur 6.7). Mogelijk is 1 maal in de 30 jaar levensduur van een geothermieput groot onderhoud noodzakelijk. Hierbij wordt een Hydraulic Working Unit geplaatst boven de putten (zie Figuur 6.8). De ruimte nodig voor dit onderhoud is in de orde grootte van 50 x 100 meter.

Figuur 6.7 | Klein onderhoud (telescoop kraan en platform boven put)

Figuur 6.8 | Een onderhoudsoperatie met een HWU

7 Toepassing technieken

Naast het beschikbare potentieel is tevens in het kader van de uitgewerkte Transitievisie Warmte voor de gemeente de warmtevraag inzichtelijk gemaakt. In dit hoofdstuk volgt een nadere analyse hoe het beschikbare potentieel zich verhoudt tot de warmtevraag. Daarnaast kent elke vorm van bodemenergie zijn eigen specifieke kenmerken en toepassingsgebieden. Ook hier wordt nader op ingegaan.

7.1 WARMTEVRAAG

In het kader van de in uitwerking zijnde Transitievisie Warmte voor de gemeente Lansingerland is door bureau Over Morgen de huidige warmtevraag binnen de gemeente Lansingerland inzichtelijk gemaakt. Opgemerkt dient te worden dat het hier om een momentopname gaat en dat in de toekomst de warmtevraag enerzijds zal dalen als gevolg van besparende maatregelen en anderzijds mogelijk ook toeneemt vanwege de realisatie van nieuwbouw.

In Tabel 7.1 is een beknopte samenvatting weergegeven van de resultaten van deze inventarisatie. In de Transitievisie Warmte is een uitgebreidere toelichting opgenomen ten aanzien van de totstandkoming van deze resultaten. Tevens is hierin ook de warmtevraag op buurtniveau weergegeven. De hieronder weergegeven waarden vormen de verdere basis van de bepaling in hoeverre met bodemenergie invulling kan geven aan deze warmtevraag. Opgemaakt kan worden dat het overgrote deel van de warmtevraag binnen de gemeente Lansingerland zich binnen de glastuinbouw bevindt (83%).

Tabel 7.1 | Warmtevraag binnen de gemeente Lansingerland

Functie	Warmtevraag	Warmtevraag [%]
Glastuinbouwbedrijven	6.908.000 GJ (= 6,9 PJ)	83
Bedrijven (excl. glastuinbouw)	539.000 GJ (= 0,5 PJ)	7
Woningbouw (incl. nieuwbouw)	857.000 GJ (= 0,9 PJ)	10
Totaal	8.304.000 GJ (= 8,3 PJ)	100

7.2 MATCH VRAAG EN AANBOD

Om antwoord te kunnen geven op de vraag in hoeverre met de verschillende vormen van bodemenergie kan worden voorzien in de warmtevraag binnen de gemeente is voor de verschillende technieken bepaald in hoeverre er een match is tussen de vraag aan de ene kant en het aanbod (potentieel) aan de ander kant. Hierbij dient te worden opgemerkt dat het gaat om het technisch winbaar potentieel. De financiële haalbaarheid van de verschillende vormen van bodemenergie binnen de verschillende marktsegmenten is hierbij niet meegenomen. In een vervolgstadium zal per buurt/wijk een nadere analyse moeten plaatsvinden of en in welke vorm bodemenergie een rol kan spelen in de energietransitie voor de verschillende buurten. Hieronder zijn per techniek de resultaten gepresenteerd.

7.2.1 Ondiepe bodemenergie (open/gesloten)

Dekkingsgraad per buurt

Voor de twee vormen van de ondiepe bodemenergie is per buurt bepaald in hoeverre het potentieel toereikend is om de vraag te dekken. Achterliggende gedachte hierbij is dat deze twee vormen van bodemenergie op kleine(re) schaal worden toegepast in de praktijk, waarbij de bronnen of bodemlussen bij voorkeur zo dicht mogelijk bij de warmtevraag worden gepositioneerd. Gekeken dient dus te worden of het potentieel in een bepaalde buurt toereikend is om de warmtevraag in hetzelfde deelgebied te dekken.

Bovenstaande resulteert in een tweetal kaarten waarin op buurniveau is aangegeven in hoeverre het aanbod (potentieel) de warmtevraag kan dekken. Aan de hand van een aantal kleurgradaties is het tekort of overschot aan bodemenergie gevisualiseerd. De twee betreffende kaarten zijn opgenomen in bijlage 7 (voor open bodemenergie) en 8 (voor gesloten bodemenergie). Ten aanzien van deze kaarten dient opgemerkt te worden dat het een analyse op gemeenteniveau betreft. Het is mogelijk dat bij een nadere uitwerking op buurt-/wijkeniveau een afwijkend beeld ontstaat in de verhouding tussen vraag en aanbod. Gebruik van bijvoorbeeld andere kengetallen, verbruiksgegevens, energieconcepten, thermische balans zijn aspecten welke hierbij van invloed kunnen zijn. Rekening is gehouden met de nieuwbouwplannen zoals nu bekend. Hiervoor wordt verwezen naar de informatie zoals opgenomen in de Warmtetransitie Visie.

Dekkingsgraad gemeente

Om een beeld te krijgen van de dekkingsgraad op gemeenteniveau is tevens het totale potentieel voor de gehele gemeente bepaald. Bij de gesloten systemen is het eventuele overschot aan potentieel binnen een wijk niet meegenomen in de berekening. Indien het potentieel dus groter is dan de warmtevraag is de warmtevraag als waarde meegenomen. Dit vanwege het punt dat bij toepassing van individuele gesloten systemen een overschot aan energie in het ene gebied niet snel zal worden ingezet in een ander gebied.

Dit alles resulteert in een totaal potentieel van 2,5 PJ voor de gesloten systemen. Hiermee kan ongeveer 31% van de gemeentelijke warmtevraag worden gedekt. Voor de open systemen is het eventuele overschot aan bodemenergie in een buurt wel meegenomen in de berekening van het potentieel voor de gehele gemeente. Uitgangspunt hierbij is dat een open systeem op grotere schaal gerealiseerd kan worden waarbij energie-uitwisseling tussen verschillende wijken wel realistisch is. Het totale potentieel van de open systemen komt hiermee op 7,1 PJ, ofwel een dekkingsgraad op gemeenteniveau van ongeveer 85%.

7.2.2 Geothermie (ondiep/diep)

Voor de techniek geothermie is op gemeenteniveau het beschikbare potentieel bepaald. Gezien de grote capaciteiten welke gepaard gaan met deze techniek dient naar een groter afzetgebied gekeken te worden. In basis komt hierbij nagenoeg de gehele gemeente in aanmerking om als afzetgebied te fungeren. Zodoende zijn voor deze technieken geen kaarten op buurniveau gemaakt.

Zoals reeds in de paragrafen 3.3 en 3.5 bedraagt het resterend beschikbare potentieel voor ondiepe en diepe geothermie respectievelijk 0,052 en 1,23 PJ.

7.2.3 Combinaties van technieken

Combinatie ondiepe bodemenergie (open en gesloten)

De mogelijkheid bestaat om meerdere vormen van bodemenergie op dezelfde locatie toe te passen. Zo maken ondiepe bodemenergie (open/gesloten) en geothermie gebruik van zandpakketten op verschillende dieptes waardoor deze twee technieken elkaar niet beïnvloeden. Per situatie zal nader afgewogen moeten worden welke techniek of combinatie van technieken de voorkeur heeft.

Het potentieel van open en gesloten systemen kunnen niet zondermeer bij elkaar worden opgeteld aangezien deze technieken deels gebruik maken van hetzelfde pakket. Als uitgangspunt kan worden gesteld dat het beschikbare potentieel tussen 0 en 100 m-mv wordt ingezet voor gesloten systemen en het potentieel tussen 100 en 270 m-mv voor de open systemen. In dit geval bedraagt het totale potentieel van open en gesloten systemen 7,7 PJ. Hierbij is het overschot aan potentieel van de gesloten systemen in een buurt niet meegenomen indien al reeds aan de vraag kan worden voldaan met de open systemen.

Combinatie diepe bodemenergie (ondiepe en diepe geothermie)

Het potentieel van ondiepe en diepe geothermie kan bij elkaar worden opgeteld, oftewel ca 1,28 PJ

Combinatie ondiepe en diepe bodemenergie

Het potentieel van ondiepe en diepe bodemenergie mag bij elkaar worden opgeteld. Het totale beschikbare potentieel aan bodemenergie (ondiep en diep) komt hiermee uit op 9,5 PJ, oftewel circa 114% van de totale warmtevraag binnen de gemeente Lansingerland.

7.3 TOEPASSINGSGEBIEDEN

7.3.1 Ondiepe bodemenergie

Open bodemenergie

Open systemen worden ingezet voor de middelgrote tot grote energievragers. De techniek leent zich met name voor afnemers met een grotere warmte- en koudevraag; grote appartementencomplexen, kantoren, bedrijven en glastuinbouw. Met name bij projecten met een grote koudevraag wordt een open bodemenergiesysteem financieel gezien interessant aangezien met deze techniek op een zeer efficiënte wijze koude kan worden geleverd.

Net als bij gesloten systemen zijn open systemen in principe geschikt voor zowel nieuwbouw als bestaande bouw mits deze voldoende geïsoleerd zijn en voorzien van een lage temperatuur verwarmingssysteem.

Open systemen worden in tegenstelling tot gesloten systemen voor woningen doorgaans niet op individueel niveau toegepast. Bij toepassing van een open systeem voor grondgebonden woningen dient een warmtenet te worden aangelegd.

Gesloten bodemenergie

Gesloten systemen worden veelal toegepast voor kleinere ontwikkelingen met een beperkte warmte- en koudevraag zoals grondgebonden woningen, kleine appartementencomplexen, scholen, MFC's en bedrijven met een beperkte omvang. De levering van koude is bij gesloten systemen in

verhouding tot de open systemen een stuk minder efficiënt, waardoor de koudevraag bij gesloten systemen bij voorkeur dus beperkt dient te zijn.

Gesloten systemen zijn zowel toepasbaar voor nieuwbouw als bestaande bouw mits deze voldoende geïsoleerd zijn en voorzien van een lage temperatuur verwarmingssysteem. Binnen de bestaande bouw vormt de bereikbaarheid van de boorwagen een aandachtspunt.

Gesloten systemen kunnen voor woningen op individueel niveau worden toegepast, waardoor het niet nodig is om een (grootschalig) warmtenet aan te leggen.

7.3.2 Geothermie

Ondiepe geothermie

Ondiepe geothermie komt in aanmerking voor relatief grote warmtevragers waar geen of slechts een beperkte koudevraag is. Hierbij kan gedacht worden aan de glastuinbouw of aan woningbouw met een omvang vanaf orde grootte 1.500 - 2.500 woningen. In combinatie met de toepassing van hoge temperatuur warmtepompen kan deze techniek tevens worden toegepast in de bestaande bouw.

Diepe geothermie

Diepe geothermie komt in aanmerking voor zeer grote warmtevragers waar geen of slechts een beperkte koudevraag is zoals grootschalige glastuinbouw en woningbouw. Toepassing van geothermie in de woningbouw vergt een behoorlijk groot aantal woningen (> 3.000 woningen) waardoor het in de praktijk de voorkeur heeft dat naast woningen ook glastuinbouw wordt aangesloten op een geothermiesysteem.

De techniek geothermie is geschikt voor nieuwbouw en, gezien de relatief hoge aanvoertemperatuur van de warmte, in basis ook zeer geschikt voor de bestaande bouw. Hierbij dient de kanttekening te worden geplaatst dat ook in dit geval een warmtenet aangelegd dient te worden.

7.3.3 Hoge temperatuuropslag (HTO)

HTO kan meerwaarde hebben in combinatie met een warmtenet welke wordt gevoed met restwarmte (industrie, WKK, etc.) of met geothermische warmte. Hierbij wordt de overtollige restwarmte in met name de zomer opgeslagen in de HTO en in de winter vervolgens weer onttrokken voor additionele warmtelevering. Het voordeel hiervan is dat de (duurzame) warmtebron over meer uur per jaar kan worden ingezet en in de winter een groter aantal afnemers van warmte kan worden voorzien. De toepassing van HTO met bovengenoemde infrastructuur en warmtebronnen impliceert dat er sprake dient te zijn van warmtevragers met een behoorlijke omvang.

8 Voorkeur technieken en beleidsinstrumenten

In hoofdstuk 8 zijn de verschillende in aanmerking komende beleidsinstrumenten omschreven per techniek. Hierbij is een eerste afweging opgenomen waar de inzet van deze instrumenten meerwaarde en welke criteria hierbij een rol spelen. Dit met als doel om het beschikbare potentieel aan bodemenergie optimaal te benutten waarbij alle inwoners en bedrijven de mogelijkheid hebben om hier gebruik van te maken.

8.1 BESCHIKBARE BELEIDSINSTRUMENTEN

8.1.1 Ondiepe bodemenergie

Open bodemenergie

Ten einde het beschikbare potentieel aan bodemenergie met open systemen optimaal te benutten komen twee reguleringsinstrumenten in aanmerking. De provincie is bevoegd gezag voor de open systemen dus de gemeente zal hiervoor in overleg moeten met de provincie. Hieronder volgt per instrument een korte toelichting.

Beleidsregel voor open systemen

Door middel van een bodemenergieplan kunnen aanvullende (praktische) regels worden gesteld aan de aanleg (ordering) en eventueel de exploitatie van de open systemen. De ordeningsregels uit het bodemenergieplan worden hierbij verwerkt in de vorm van een beleidsregel. Hiermee wordt voorkomen dat de eerste initiatiefnemers vrij spel hebben en de volgende partijen zich moeten aanpassen aan de eerder aangelegde systemen. De spelregels zijn voor iedereen gelijk waardoor iedereen (optimaal) gebruik kan maken van het beschikbare potentieel.

Parapluvergunning Waterwet

De mogelijkheid bestaat om een grootschalige vergunning aan te vragen in het kader van de Waterwet. Hiermee kan door de gemeente voor een deelgebied een reservering worden gelegd op het potentieel aan bodemenergie. In een latere fase bestaat de mogelijkheid om de vergunning (in delen) over te dragen aan de belanghebbenden. Hiermee wordt voorkomen dat in een vroeg stadium het beschikbare potentieel door derden/niet direct belanghebbenden wordt geclaimd, waardoor uiteindelijk mogelijk niet optimaal gebruik wordt gemaakt van het beschikbare potentieel.

Gesloten bodemenergie

Ten einde het beschikbare potentieel aan bodemenergie met gesloten systemen optimaal te benutten komen twee reguleringsinstrumenten in aanmerking. De gemeente is zelf bevoegd gezag voor de gesloten systemen, dus de gemeente kan deze instrumenten zelfstandig inzetten. Hieronder volgt per instrument een korte toelichting.

Interferentiegebied bodemenergie

Per 1 juli 2013 is het Wijzingsbesluit Bodemenergiesystemen van kracht. Dit besluit omvat een zeshalen besluitten die de regulering van gesloten bodemenergiesystemen mogelijk maakt. Hierdoor kan

een gemeente, of in uitzonderlijke gevallen een provincie, zogenoemde interferentiegebieden aanwijzen.

Binnen een interferentiegebied zijn alle gesloten bodemenergiesystemen vergunningplichtig. De beoordelingscriteria om interferentiegebieden aan te wijzen, is het voorkomen van interferentie en/of het doelmatig gebruik van bodemenergie. Bij doelmatig gebruik gaat het om optimaal gebruik van de potentie van de bodem om energie te leveren. Daarbij gaat het enerzijds om een zo goed mogelijk rendement van een systeem op een bepaalde locatie en anderzijds om de totale energieproductie van meerdere systemen in een gebied.

Beleidsregel voor gesloten systemen

In aanvulling op het aanwijzen van een gebied als interferentiegebied bestaat de mogelijkheid om een aanvullende beleidsregel op te stellen. In de vorm van een bodemenergieplan of een protocol kunnen in dit geval aanvullende (praktische) regels worden gesteld aan de aanleg (ordering) en eventueel de exploitatie van de gesloten systemen. Hiermee wordt voorkomen dat de eerste initiatiefnemers vrij spel hebben en de volgende partijen zich moeten aanpassen aan de eerder aangelegde systemen. De spelregels zijn voor iedereen gelijk waardoor iedereen (optimaal) gebruik kan maken van het beschikbare potentieel.

8.1.2 Geothermie (ondiep/diep)

Ten einde het beschikbare potentieel aan bodemenergie met geothermie optimaal te benutten komen twee reguleringsinstrumenten in aanmerking. Het ministerie van Economische Zaken is bevoegd gezag voor de geothermiesystemen (> 500 m-mv) dus de gemeente zal hiervoor in overleg moeten met het ministerie. Hieronder volgt per instrument een korte toelichting.

(Grootschalige) opsporingsvergunning

Voor het opsporen en winnen van delfstoffen of aardwarmte is een daartoe strekkende vergunning nodig van de Minister van Economische Zaken (artikel 6 van de Mijnbouwwet). Aan het verkrijgen van deze vergunning zijn een aantal voorwaarden verbonden. Door het aanvragen van een dergelijke vergunning heeft de gemeente (als operator) de mogelijkheid om te sturen op de verdeling van het (resterende) potentieel aan geothermische warmte. Het aanvragen en later weer overdragen van de vergunning aan één of meerdere operators brengt echter wel de nodige kosten, risico's en organisatie met zich mee. Als een operator (in dit geval de gemeente) een opsporingsvergunning aanvraagt, zijn de financiële en organisatorische voorwaarden (opgelegd door het Ministerie van EZ) strikt.

Warmteplan

Een warmteplan biedt een gemeente de mogelijkheid om aansluiting van nieuwbouwwoningen op een warmtenet te verplichten totdat een gepland aantal aansluitingen is bereikt. Hiermee wordt geborgd dat er voldoende warmte wordt afgenomen wat zekerheid biedt voor een initiatiefnemer om te investeren in bijvoorbeeld geothermie en een grootschalig warmtenet. Het warmteplan vormt hierbij een toetsingsinstrument voor de eventueel door bouwers in te dienen alternatieven. Indien het voorgestelde alternatief qua duurzaamheid gelijkwaardig of beter scoort ten opzichte van geothermie, mag de bouwer afzien van een aansluiting op het warmtenet. Een warmteplan wordt door de gemeenteraad voor een af te bakenen gebied voor een periode van maximaal 10 jaar vastgesteld. Particuliere ontwikkelaars zijn vrijgesteld van een dergelijke aansluitverplichting.

8.2 VOORKEUR TECHNIEKEN BODEMENERGIE

In de door Over Morgen opgestelde Transitievisie Warmte is per buurt een voorkeur voor de toe te passen energie infrastructuur uitgewerkt; een warmtenet, gasnet of een all electric oplossing. Deze eerste voorselectie is leidend in de verdere invulling van de toe te passen duurzame energiebron, waarbij bodemenergie één van de mogelijkheden hierin is. Conform hetgeen in de Transitievisie Warmte ook schematisch is uitgewerkt volgt hieronder een beknopte nadere uiteenzetting van de in aanmerking komende vormen van bodemenergie voor de 3 verschillende energie infrastructuren:

- Warmtenet: ondiepe/diepe geothermie, open bodemenergie (WKO) en HTO komen in aanmerking
- Gasnet: bodemenergie in principe niet van toepassing
- All electric: open (WKO) en gesloten (bodemplussen) bodemenergie komen in aanmerking

Onder paragraaf 8.3 wordt nader ingegaan op waar welke vormen van bodemenergie verwacht kunnen worden en hoe hierop te anticiperen ten aanzien van de inzet van de beschikbare beleidsinstrumenten.

8.3 EERSTE AFWEGING INZET BELEIDSINSTRUMENTEN

In paragraaf 6.1 zijn de beschikbare beleidsinstrumenten voor de verschillende vormen van bodemenergie omschreven. Hieronder volgt een eerste afweging waar en op welke wijze deze beschikbare instrumenten ingezet kunnen worden. Doel hierbij is in algemene zin om het beschikbare potentieel aan bodemenergie optimaal te kunnen benutten en negatieve interferentie tussen systemen (ondoelmatig gebruik) te voorkomen.

8.3.1 Open bodemenergie: beleidsregel (bodemenergieplan)

Het opstellen van een beleidsregel voor open bodemenergiesystemen (bodemenergieplan) is gewenst in die gebieden waar meerdere open (en gesloten) bodemenergiesystemen dicht bij elkaar verwacht worden. Vaak betreft het locaties waar veel utiliteit, industrie of compacte nieuwbouwwijken aanwezig is waarbij geen grootschalig warmtenet wordt voorzien. Binnen deze gebieden is ook vaak sprake van meerdere gebruikers en/of ontwikkelaars. Het opstellen van een beleidsregel voor open systemen in dergelijke gebieden zorgt voor een optimale ordening van de ondergrond voor alle gebruikers.

Het initiatief voor het uitwerken van een bodemenergieplan (beleidsregel) ligt veelal bij de gemeente. Aangezien de provincie bevoegd gezag is voor de open systemen is het hierbij van belang dat de gemeente Lansingerland hiervoor de samenwerking zoekt met de provincie Zuid-Holland zodat geborgd wordt dat het plan voldoet aan de regels vanuit de provincie.

Op basis van de beschikbare informatie wordt geconcludeerd dat er voor de korte termijn geen directe aanleiding is om het instrument beleidsregel voor open bodemenergiesystemen (bodemenergieplan) in te zetten binnen de gemeente Lansingerland. Aanbevolen wordt om de ontwikkelingen ten aanzien van de toepassing van open systemen binnen de kantoren-/bedrijventerrein, glastuinbouwgebieden en compacte nieuwbouwwijken nauwgezet te monitoren en bij een toenemende belangstelling vanuit de ontwikkelende partijen hierop te anticiperen door regie te gaan voeren op de aanleg en ordening van open systemen.

8.3.2 Gesloten bodemenergie

Het aanwijzen van een interferentiegebied bodemenergie met een eventuele beleidsregel is te overwegen bij de ontwikkeling van een nieuwe woonwijk met (veel) grondgebonden woningen of recente nieuwbouwwijken zoals de Havenbuurt waarbij de woningen reeds zijn voorzien van goede isolatie en een lage temperatuur afgiftesysteem zoals vloerverwarming. Met name in de situatie waarin geen gasaansluiting en/of warmtenet wordt gefaciliteerd, is de kans op veelvuldig gebruik van individuele gesloten bodemenergiesystemen groot. Het aanwijzen van een interferentiegebied is hierbij noodzakelijk om het risico op onderlinge negatieve interferentie tussen gesloten systemen te voorkomen. Door voor het interferentiegebied bijbehorende ordeningsregels vast te stellen, is het voor ontwikkelaars en initiatiefnemers in het gebied duidelijk onder welke voorwaarden zij hun gesloten bodemenergiesysteem kunnen realiseren. Door het naleven van de ordeningsregels is men op lange termijn verzekerd van voldoende warmte- en koudelevering vanuit de ondergrond.

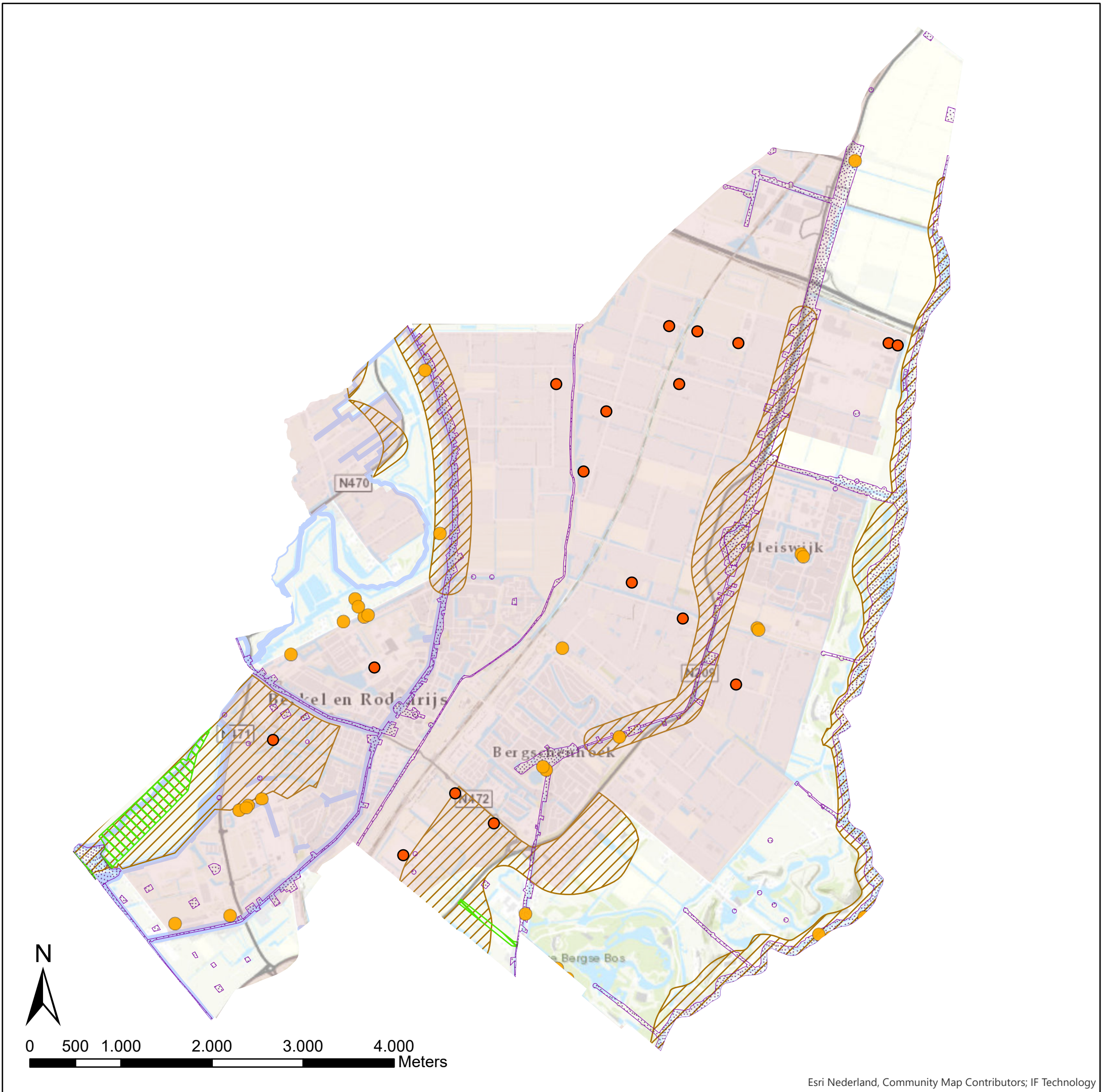
Het aanwijzen van een interferentiegebied is ook te overwegen in gebieden waar met name open bodemenergiesystemen verwacht worden. Een gesloten bodemenergiesysteem kan in deze gebieden de toepassing van open bodemenergiesystemen belemmeren. Door deze gebieden aan te wijzen als interferentiegebied (met ordeningsregels) kan de toepassing van gesloten bodemenergiesystemen beperkt worden.

Verdere regulering van de gesloten systemen is in eerste instantie met name wenselijk voor de buurten waar in de Transitievisie Warmte 'all electric' als economisch gunstig alternatief naar voren komt en voldoen aan de hierboven gestelde criteria. Aanbevolen wordt om in een vervolgstadium per buurt de nut en noodzaak van de inzet van dit instrument nader af te wegen.

8.3.3 Geothermie (ondiep/diep) en HTO

De gemeente Lansingerland bevindt zich qua bodemgesteldheid op een locatie waar uitgelezen kansen zijn voor de toepassing van geothermie en eventueel HTO. Niet voor niks zijn er momenteel al drie geothermiesystemen operationeel binnen de gemeente. Naast de uitgegeven winningsvergunningen voor deze systemen is aan de zuidzijde van deze winningsvergunning ook reeds een opsporingsvergunning verleend. Tevens bevinden zich in het noordelijke en zuidelijke deel van de gemeente nog delen van andere opsporingsvergunningen. Naast de vergeven gebieden zijn echter nog een aantal mogelijk geschikte locaties aanwezig waarvoor geen vergunning is verleend, zie Figuur 3.3 voor de mogelijke invulling hiervan.

Toepassing van ondiepe dan wel diepe geothermie eventueel in combinatie met HTO komt in basis in aanmerking binnen de buurten waar in de Transitievisie Warmte 'Warmtenet' als economisch gunstig alternatief naar voren komt evenals de glastuinbouwgebieden. Aangezien de gemeente niet direct als bevoegd gezag invloed kan uitoefenen op de verdere benutting van het beschikbare potentieel aan geothermie wordt aanbevolen om (verder) in gesprek te gaan met potentiële initiatiefnemers en overige betrokken stakeholders zoals de plaatselijke tuinbouwsector en ministerie van EZ. Hierbij is het van belang om tevens inzicht te krijgen in de toekomstige ontwikkeling van de warmtevraag binnen de glastuinbouwsector en de haalbaarheid van de koppeling van bestaande en/of nieuwbouwwijken op bestaande en eventuele nieuwe geothermiesystemen.

Esri Nederland, Community Map Contributors; IF Technology

Bodemvisie Lansingerland belangen bodemenergie

Legenda

- open bodemenergiesysteem
- Gesloten systemen
- hoge archeologische verwachting
- Natuurnetwerk Nederland
- ambitiegebieden
- aardkundige waarden
- beschermingszone waterkering

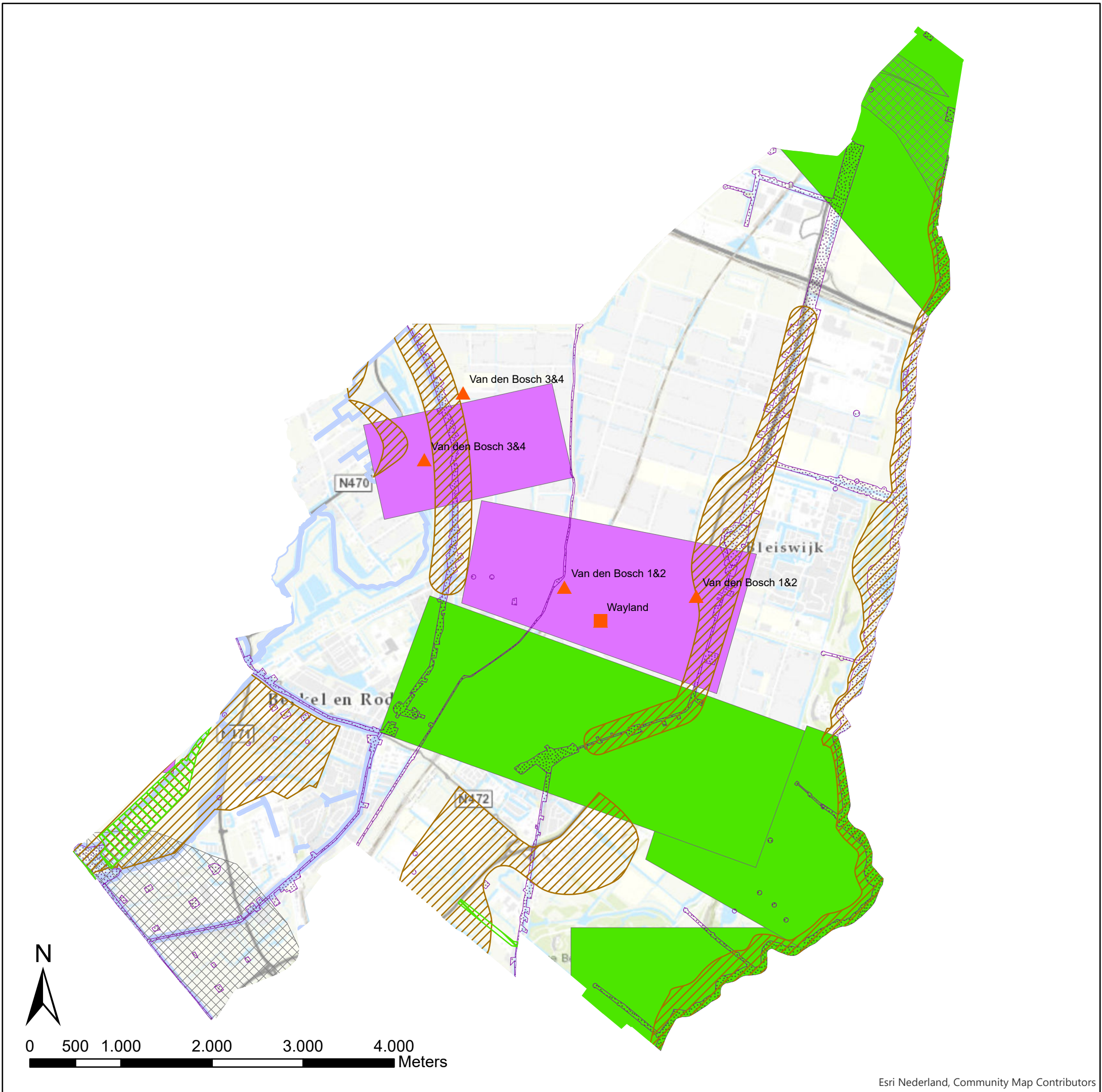
In opdracht van

Uitgevoerd door

Bijlage: 1
 Referentie: 68392/SV
 Auteur: H. de Jonge
 Datum: 28-5-2019
 Status: versie 1.0

Bodemvisie Lansingerland belangen geothermie

Legenda

- putlocatie geothermie

 boorlocatie geothermie

 Natuurnetwerk Nederland

 aardkundige waarden

 hoge archeologische verwachting
- Olie- en gasvelden

 beschermingszone waterkering
- ### Vergunningen geothermie

 opsporingsvergunning

 winningsvergunning

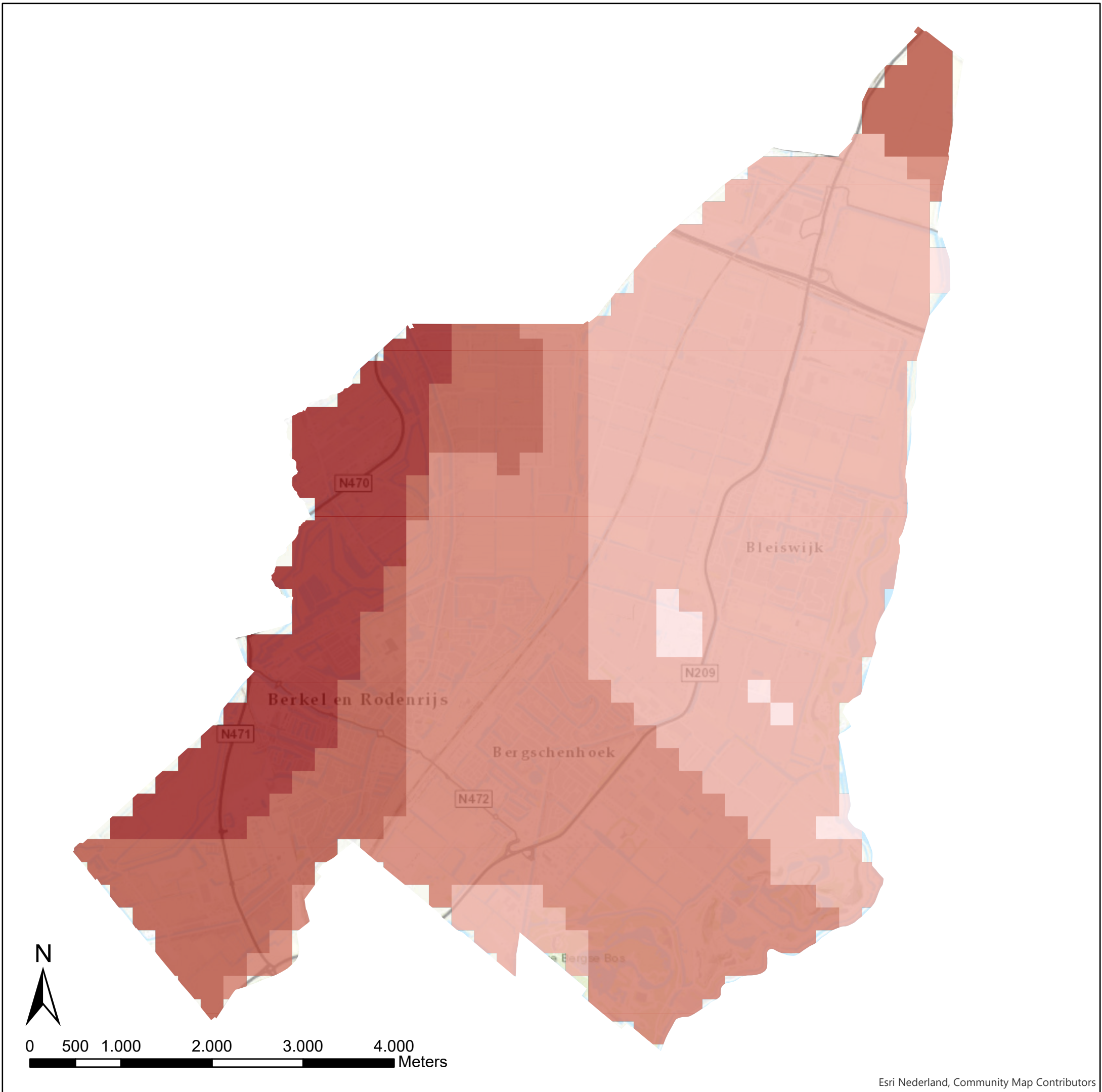
In opdracht van

Uitgevoerd door

Bijlage: 2
Referentie: 68392/SV
Auteur: H. de Jonge
Datum: 28-5-2019
Status: versie 1.0

Bodemvisie Lansingerland

potentieel open bodemenergie

Legenda

Potentieel in GJ/hectare/jaar

- < 1.000
- 1.000 - 1.200
- 1.200 - 1.400
- 1.400 - 1.600
- > 1.600

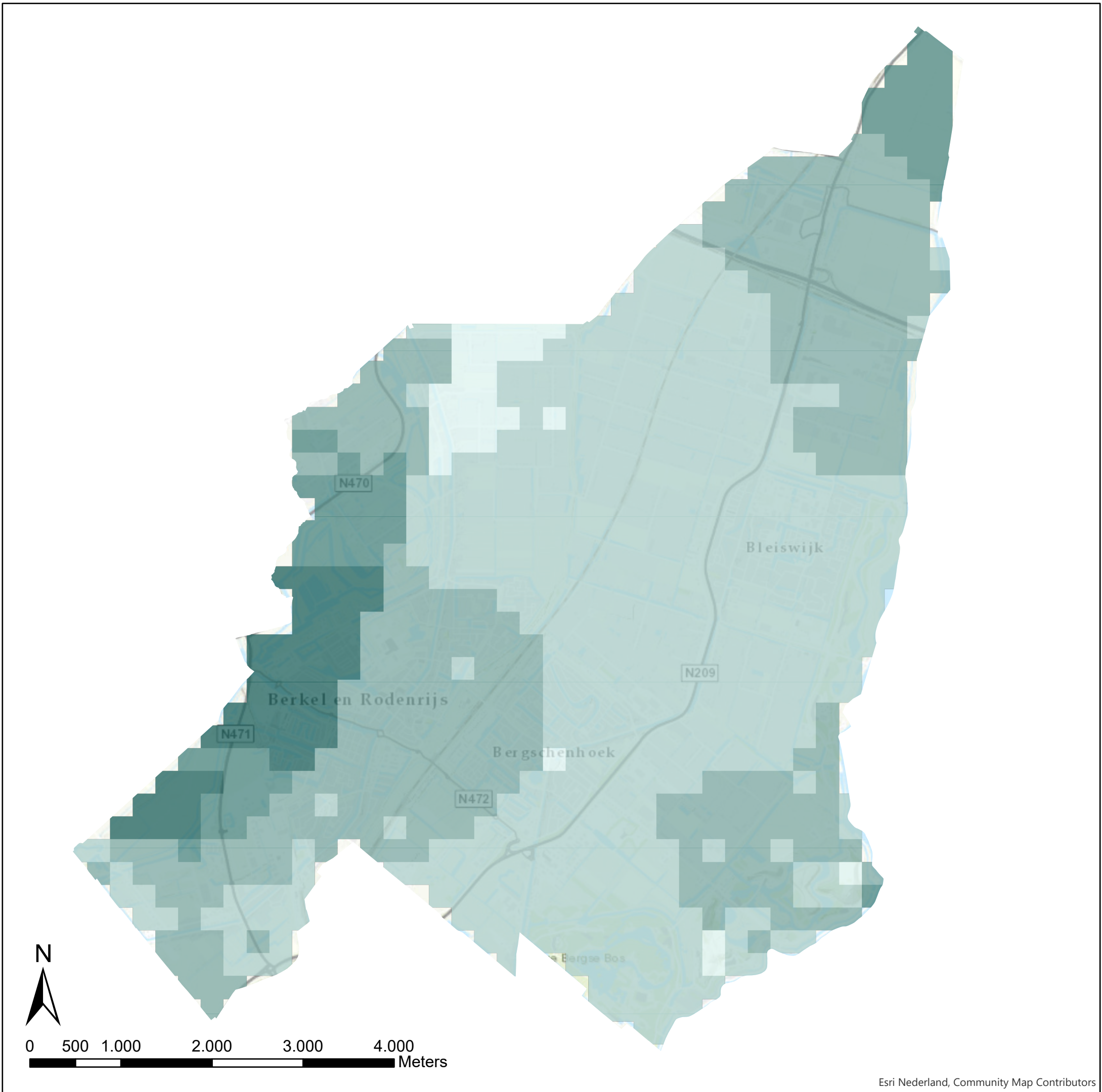
In opdracht van

Uitgevoerd door

Bijlage: 3
Referentie: 68392/SV
Auteur: H. de Jonge
Datum: 28-5-2019
Status: versie 1.0

Esri Nederland, Community Map Contributors

Bodemvisie Lansingerland

potentieel gesloten bodemenergie

Legenda

Potentieel in GJ/hectare/jaar

- 650 - 675
- 675 - 700
- 700 - 725
- 725 - 750
- 750 - 775

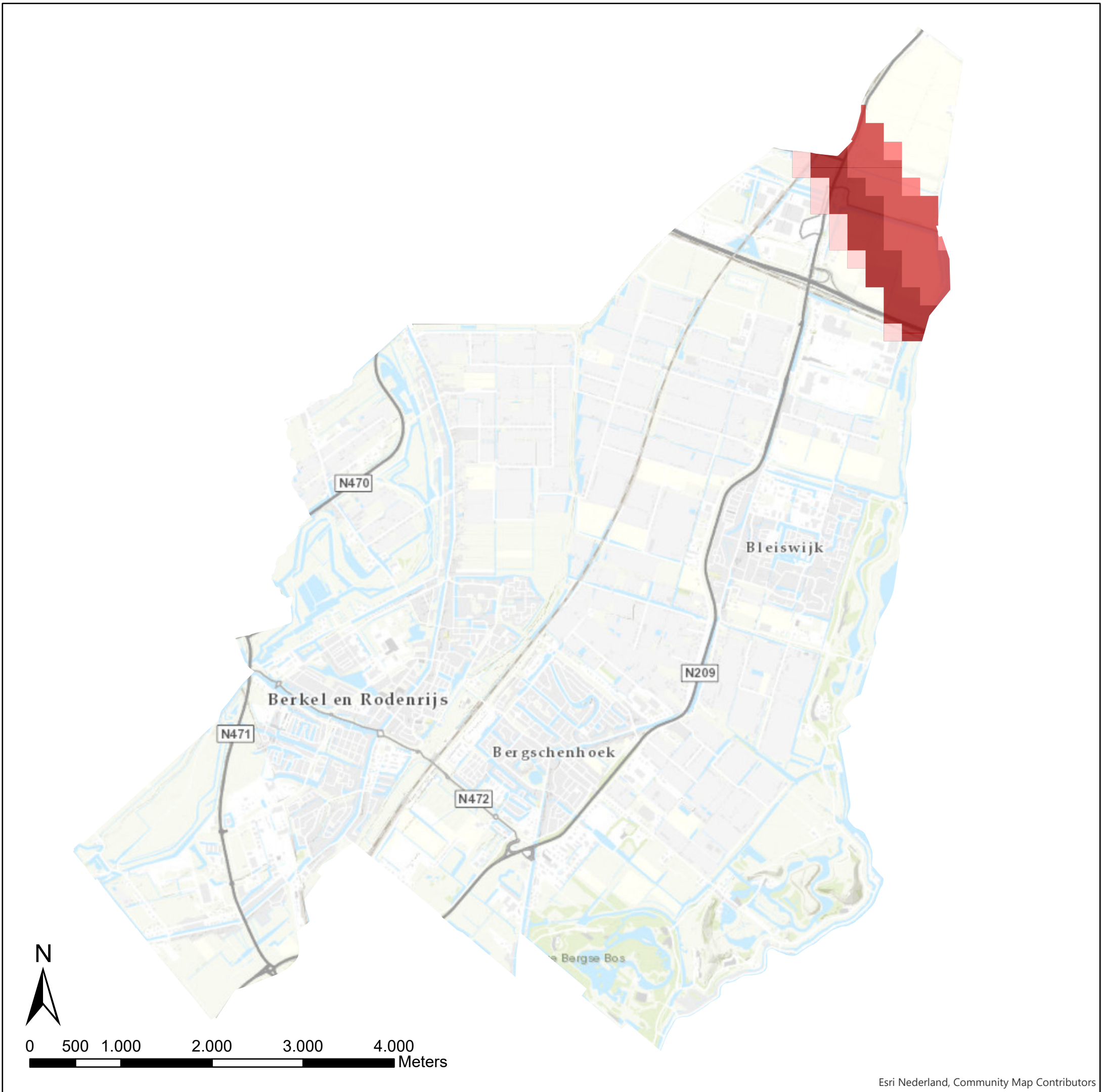
In opdracht van

Uitgevoerd door

Bijlage: 4
Referentie: 68392/SV
Auteur: H. de Jonge
Datum: 28-5-2019
Status: versie 1.0

Bodemvisie Lansingerland potentieel ondiepe geothermie

Legenda

Potentieel in GJ/hectare/jaar

- < 250
- 250 - 500
- 500 - 750
- 750 - 1.000
- > 1.000

In opdracht van

Uitgevoerd door

Bijlage: 5
Referentie: 68392/SV
Auteur: H. de Jonge
Datum: 28-5-2019
Status: versie 1.0

Bodemvisie Lansingerland potentieel geothermie

Legenda

Potentieel in GJ/hectare/jaar	▲ putlocatie geothermie
0 - 250	■ boorlocatie geothermie
250 - 500	— breuk
500 - 1.000	▨ opsporingsvergunning
1.000 - 2.500	▨ winningsvergunning
2.500 - 3.500	

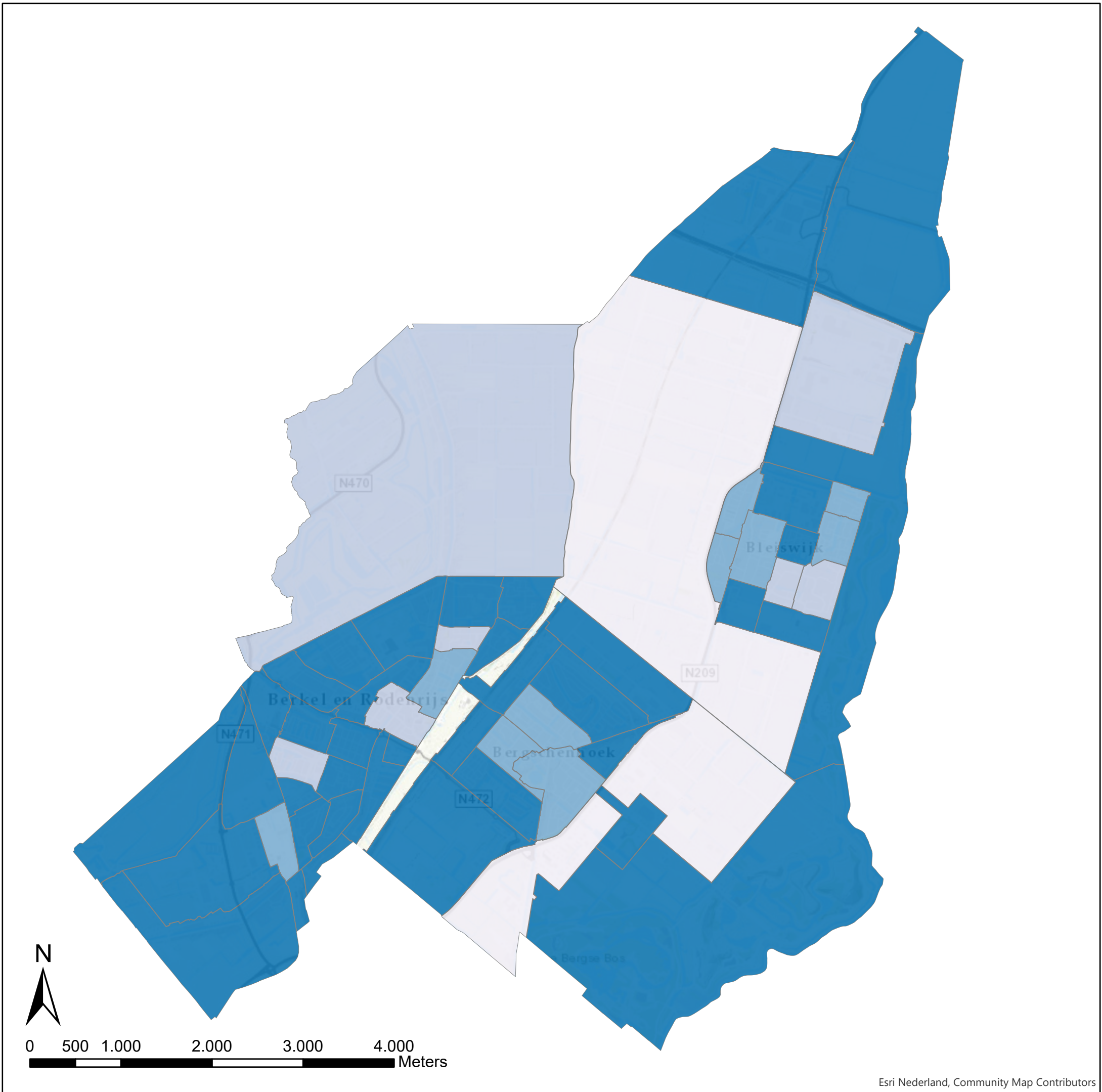
In opdracht van

Uitgevoerd door

Bijlage:	6
Referentie:	68392/SV
Auteur:	H. de Jonge
Datum:	28-5-2019
Status:	versie 1.0

Bodemvisie Lansingerland

dekkingsgraad open bodemenergie

Legenda

- < 50%
- 50 - 100%
- 100 - 150%
- > 150%

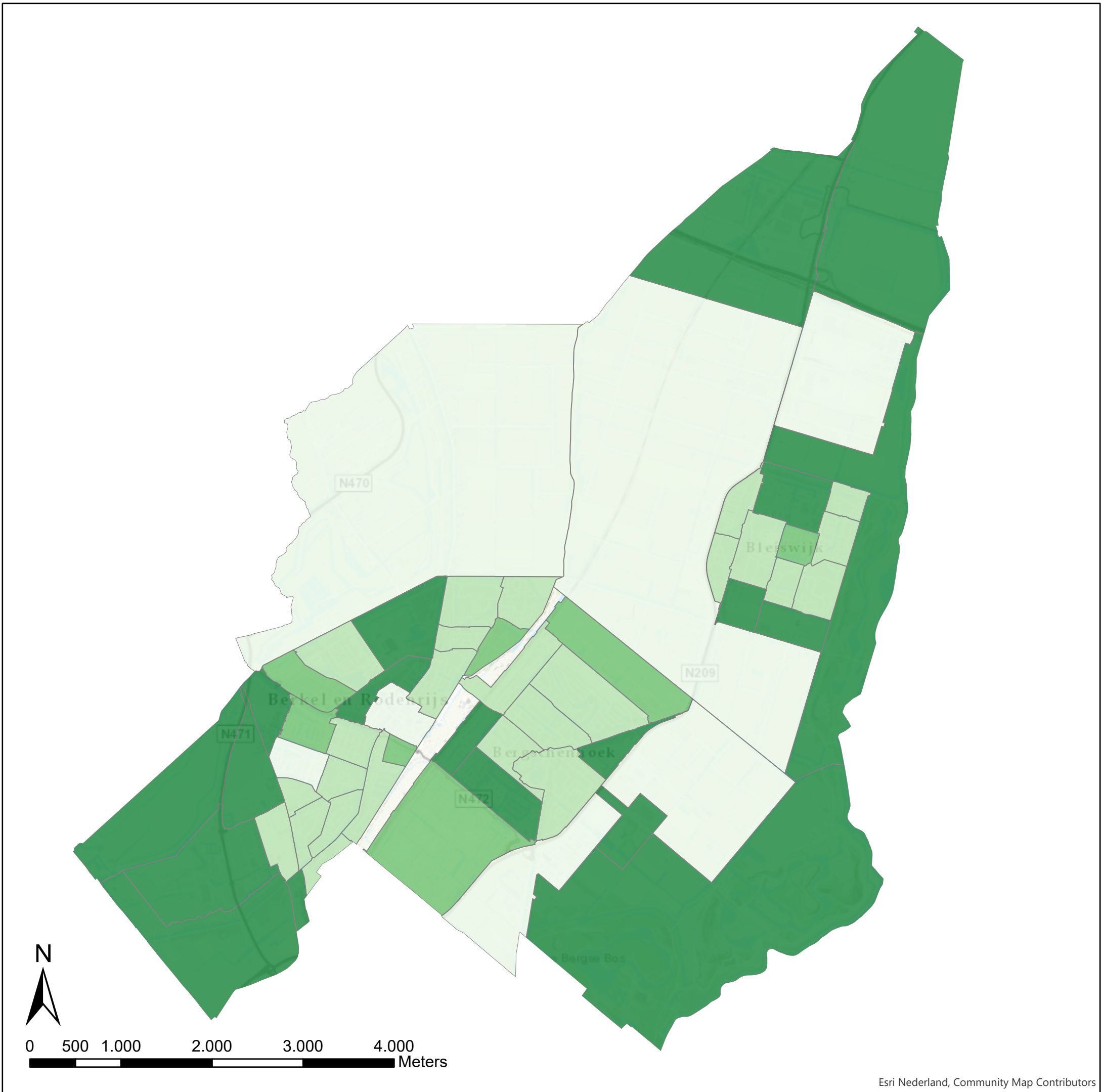
In opdracht van

Uitgevoerd door

Bijlage: 7
Referentie: 68392/SV
Auteur: H. de Jonge
Datum: 28-5-2019
Status: versie 1.0

Bodemvisie Lansingerland

dekkingsgraad gesloten bodemenergie

Legenda

- < 50%
- 50 - 100%
- 100 - 150%
- > 150%

In opdracht van

Uitgevoerd door

Bijlage: 8
Referentie: 68392/SV
Auteur: H. de Jonge
Datum: 28-5-2019
Status: versie 1.0

IF Technology **Creating energy**

Velperweg 37
6824 BE Arnhem
Postbus 605
6800 AP Arnhem

T 026 35 35 555
E info@iftechnology.nl
I www.iftechnology.nl

NL60 RABO 0383 9420 47
KvK Arnhem 09065422
BTW nr. NL801045599B01

IF Technology **Creating energy**

LANSLINGERLAND PEILT OVER AARDGASVRIJ WONEN

Gemeente Lansingerland

Maart 2019

COLOFON

Uitgave

I&O Research

E info@ioresearch.nl

W www.ioresearch.nl

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
T 020 308 48 00

Zuiderval 70
7543 EZ Enschede
T 053 200 52 00

Rapportnummer

2019/036

Datum

Maart 2019

Opdrachtgever

Gemeente Lansingerland

Auteurs:

Lisette van Noort
Davinia Wilson

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

INLEIDING

Aanleiding

Om de klimaatdoelen te halen moeten alle gemeenten in Nederland uiterlijk in 2050 van het aardgas af, dus ook Lansingerland. Om dat te bereiken gaat de gemeente Lansingerland aan de slag met een warmtevisie waarin Lansingerland per wijk de alternatieven voor aardgas in kaart brengt. Ook bekijkt de warmtevisie de volgorde waarin de wijken van het gas af gaan om in 2050 helemaal aardgasvrij te zijn. Om mede input te leveren aan deze warmtevisie heeft I&O Research in opdracht van de gemeente Lansingerland een peiling uitgevoerd over aardgasvrij wonen in Lansingerland.

Methode

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van raadpleging van het Burgerpanel Lansingerland Peilt. Het panel bestaat uit 1.481 panelleden. Dit zijn inwoners van de gemeente Lansingerland, die zich hebben aangemeld voor deelname aan online onderzoeken van de gemeente. De panelleden zijn via e-mail uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen. De peiling over aardgasvrij wonen werd gecombineerd met vragen van de Rekenkamer Lansingerland over burgerparticipatie. De resultaten van die peiling vallen buiten dit onderzoek.

Leden van het burgerpanel konden de vragenlijst invullen van 14 tot en met 24 februari 2019.

Respons

Voor dit onderzoek zijn alle 1.481 panelleden uitgenodigd, bij 17 kon de uitnodiging niet worden bezorgd vanwege een fout e-mailadres of volle mailbox. In totaal namen 754 leden deel aan het onderzoek. Dit is een respons van 52 procent, ruim voldoende om betrouwbare uitspraken te kunnen doen.

Analyse

Op de data is een weging toegepast naar leeftijd en (woon)kern. Dit betekent dat de verhoudingen naar leeftijd en kern zijn teruggebracht naar de werkelijk bestaande verhouding. Onder- en bovengemiddelde groepen worden dus opgehoogd en verlaagd. Op deze manier zijn de resultaten representatief voor de gehele gemeente Lansingerland.

Indien de percentages niet optellen tot 100 procent, is dit het gevolg van afrondingsverschillen.

HUIDIGE WONING

Merendeel inwoners verwarmt en kookt met aardgas

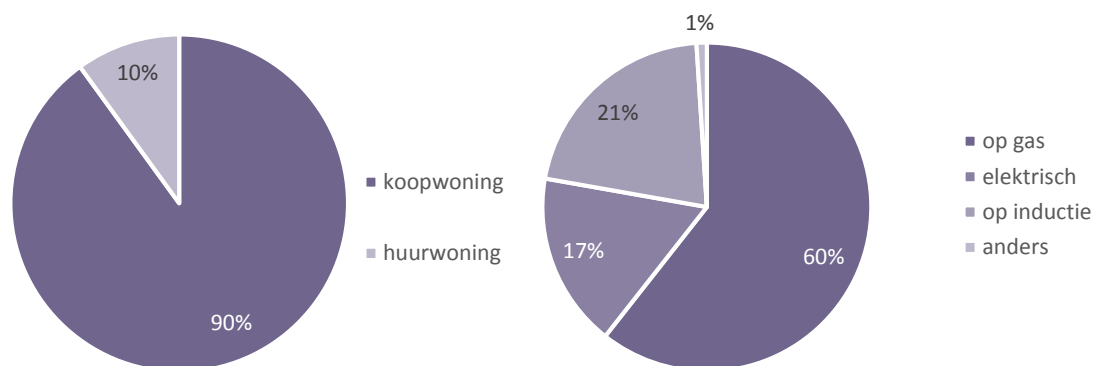
De meeste respondenten wonen in een koopwoning (90%). Ruim de helft (55%) van de woningen heeft een bouwjaar van 1990 of later.

Bijna alle woningen (95%) worden verwarmd met een Cv-ketel (gas), slechts een beperkt aandeel wordt (ook) verwarmd met een houtkachel (5%), stadsverwarming (3%) of warmtepomp (2%). Koken gebeurt in de meeste gevallen op gas, een op de vijf geeft aan op inductie te koken en 17 procent kookt elektrisch.

In Bergschenhoek wordt een groter aandeel woningen verwarmd door middel van stadsverwarming (11%). Inwoners met een koopwoning geven vaker aan op inductie te koken (23%), in huurwoningen is het aandeel dat op gas kookt groter (73%).

Figuur 1

Verdeling koop- en huurwoningen (links), wijze van koken (rechts)

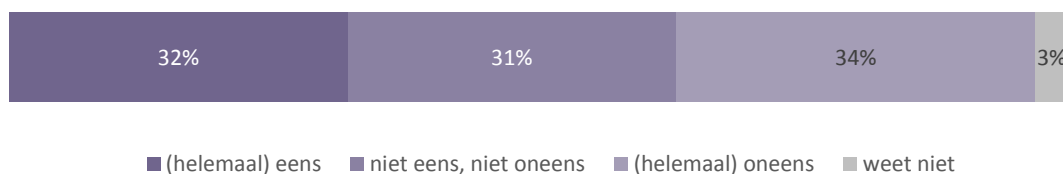
AARDGASVRIJE WONING

Een derde wil aan de slag met aardgasvrij maken woning

Aan respondenten met een koopwoning is een aantal vragen voorgelegd over het aardgasvrij maken van de eigen woning. Over het graag aardgasvrij maken van de woning zijn zij verdeeld: een op de drie wil hier graag mee aan de slag en even grote groepen willen dit niet of staan hier (nog) neutraal tegenover.

Figuur 2

Ik wil graag aan de slag met het aardgasvrij maken van mijn woning (koopwoning)

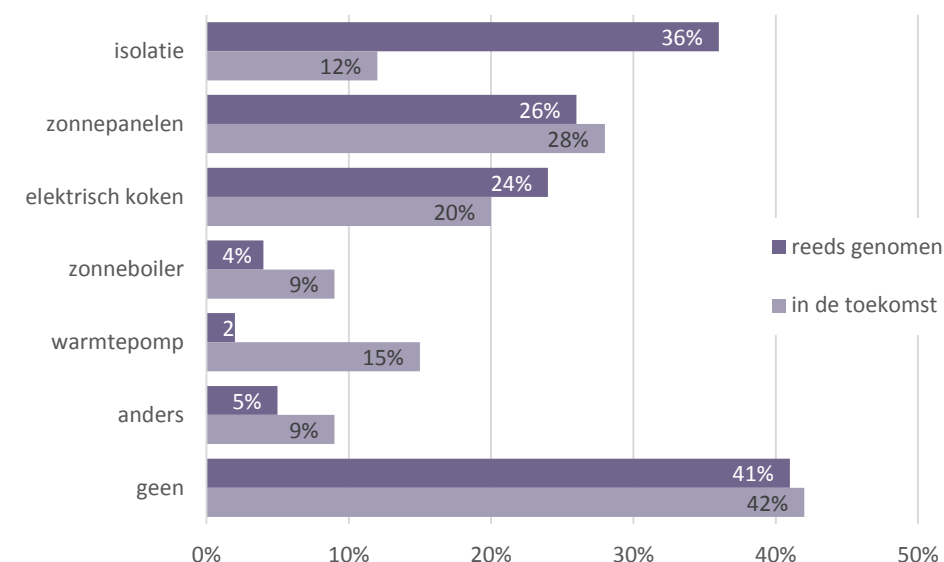
De bereidheid om de eigen woning aardgasvrij te maken is in Berkel en Rodenrijs wat hoger dan in Bergschenhoek en Bleiswijk. Inwoners jonger dan 45 jaar overwegen vaker om maatregelen te nemen om de eigen woning aardgasvrij te maken dan oudere inwoners. Met name zonnepanelen wordt door hen vaker genoemd als te overwegen maatregel voor de toekomst.

Drie op de tien overwegen zonnepanelen

Er zijn diverse maatregelen die woningeigenaren kunnen treffen om hun woning aardgasvrij te maken. Zestig procent heeft hiertoe reeds een of meerdere maatregelen genomen. Isolatie, zonnepanelen en elektrisch koken zijn de meest getroffen manieren om de woning aardgasvrij te maken. Voor de toekomst overwegen respondenten vooral de aanschaf van zonnepanelen en het overgaan op elektrisch koken.

Figuur 3

Maatregelen om de woning aardgasvrij te maken (koopwoning)

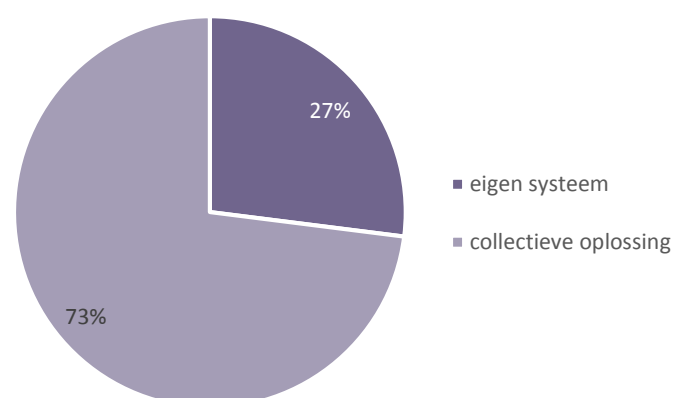
AARDGASVRIJE WONING

Voorkeur voor collectieve maatregelen

Om de eigen woning aardgasvrij te maken is het mogelijk om (een behoorlijk bedrag) te investeren in een eigen systeem. Een eigen systeem kan zorgen voor lagere maandelijkse energielasten. Een andere mogelijkheid is om te kiezen voor een collectieve oplossing. Hierbij is de investering beperkter, de maandelijkse energielasten blijven dan ongeveer gelijk. Driekwart van de inwoners is niet bereid de investering voor een eigen systeem te doen en geeft de voorkeur aan een collectieve oplossing.

Figuur 4

Investeren in eigen systeem of collectieve oplossing (koopwoning)

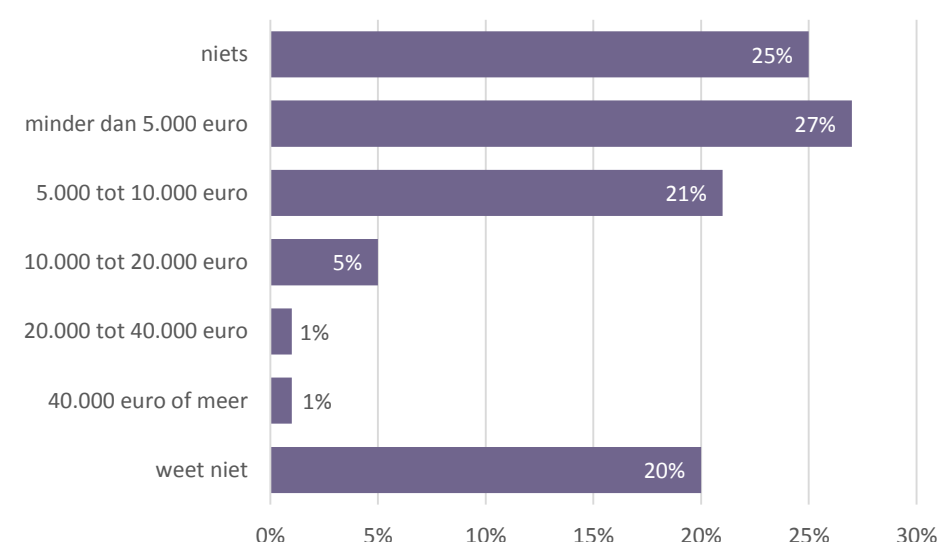
Onder jongere inwoners (onder de 45 jaar) is de interesse in een eigen systeem groter dan gemiddeld, 65-plussers geven vaker de voorkeur aan een collectieve oplossing. Het aandeel inwoners dat tot 10.000 euro denkt te investeren om de eigen woning aardgasvrij te maken is het grootst onder inwoners jonger dan 45 jaar en hoger opgeleiden.

Bereidheid tot investeren beperkt

Een kwart van de inwoners met een koopwoning verwacht uiteindelijk zelf niet te investeren in het aardgasvrij maken van hun woning, een iets groter deel denkt hier minder dan 5.000 euro aan te besteden. Een op de vijf denkt tussen de 5.000 en 10.000 euro te investeren in het aardgasvrij maken van hun huis, 7 procent verwacht hier meer dan 10.000 euro voor neer te leggen.

Figuur 5

Hoeveel verwacht u zelf te investeren? (koopwoning)

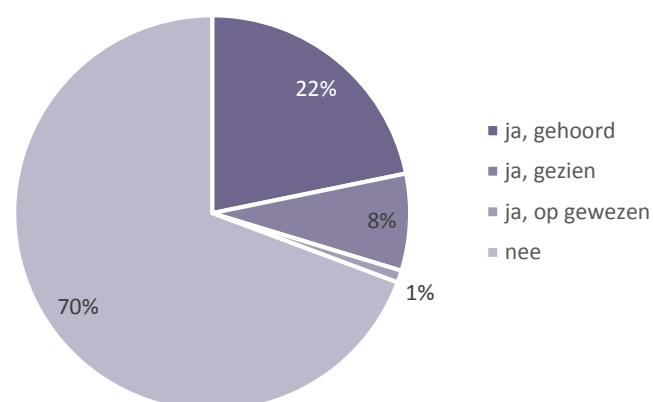
AARDGASVRIJ LANSINGERLAND

Drie op de tien weten dat gemeente bezig is met aardgasvrij wonen

Dertig procent van de inwoners heeft eerder al eens gehoord of gezien dat de gemeente bezig is met aardgasvrij wonen, het merendeel was hier echter nog niet van op de hoogte.

Figuur 6

Heeft u iets gehoord van de gemeente over aardgasvrij wonen?

Het aandeel inwoners dat gehoord heeft dat de gemeente Lansingerland bezig is met aardgasvrij wonen is het hoogst in Bleiswijk, in Bergschenhoek is dat aandeel het kleinst. 65-plussers en inwoners met een huurwoning zijn vaker dan gemiddeld op de hoogte dat de gemeente hiermee bezig.

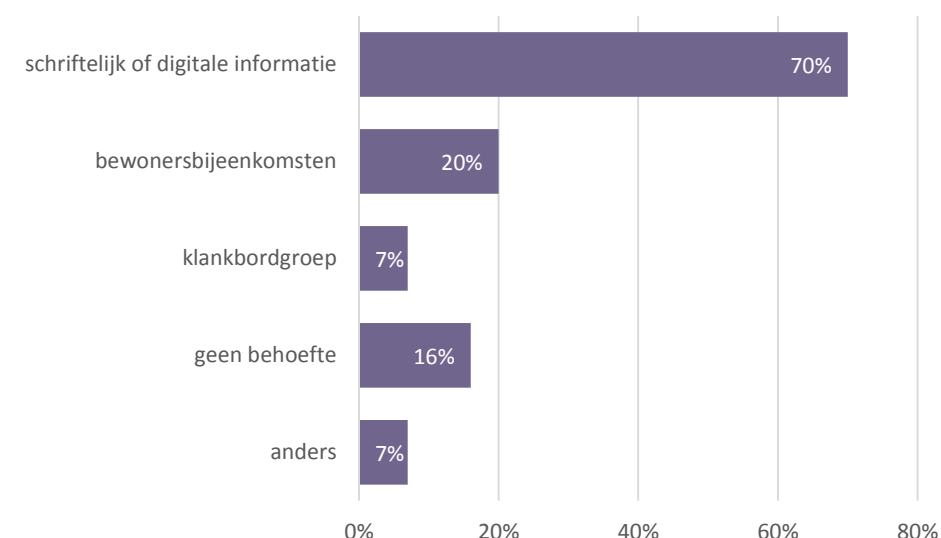
Inwoners van Berkel en Rodenrijs en inwoners jonger dan 45 jaar worden het liefst betrokken bij het aardgasvrij maken van Lansingerland door hier informatie over te ontvangen. Het merendeel van de inwoners met een huurwoning laat het aardgasvrij wonen liever over aan de gemeente en heeft er geen behoefte aan hier betrokken bij te worden.

Merendeel ontvangt liefst informatie

Er zijn verschillende manieren waarop de gemeente inwoners kan betrekken bij het aardgasvrij maken van Lansingerland. Het merendeel van de inwoners geeft de voorkeur aan het ontvangen van (schriftelijke of digitale) informatie over aardgasvrij wonen. Een vijfde praat graag mee en laat zich informeren tijdens bewonersbijeenkomsten, een klein aandeel denkt graag actief mee over de richting van het beleid in een klankbordgroep. Een op de zeven geeft aan dit liever aan de gemeente over te laten en wil niet betrokken worden.

Figuur 7

Hoe wilt u betrokken worden door gemeente?

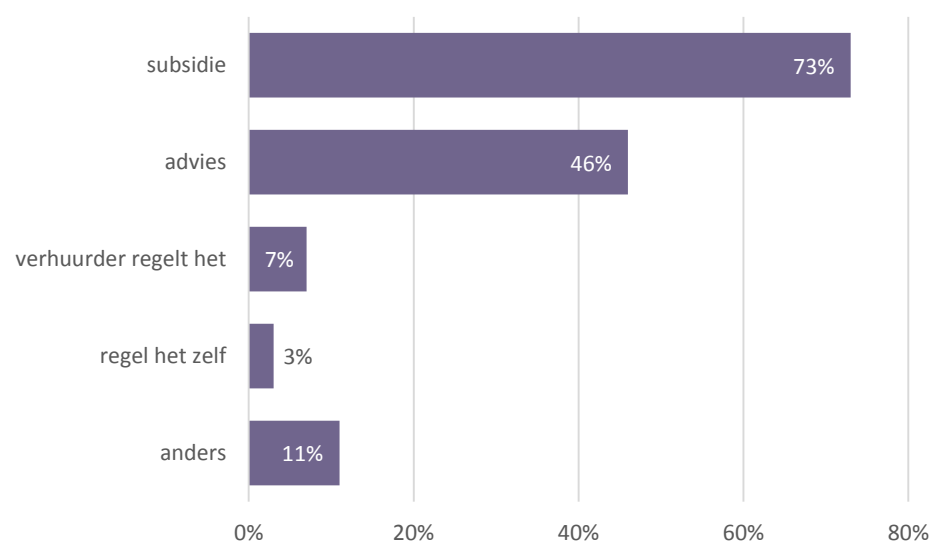
AARDGASVRIJ LANSINGERLAND

Inwoners verwachten subsidie van gemeente

De gemeente kan ondersteuning bieden bij het aardgasvrij maken van woningen. Driekwart van de inwoners verwacht van de gemeente subsidies om hun woning aardgasvrij te kunnen maken, iets minder dan de helft ontvangt graag advies hoe zij het beste hun woning aardgasvrij kunnen maken. Elf procent heeft nog een andere suggestie. Hier laten inwoners van zich horen die aardgasvrij wonen om diverse redenen geen goed idee vinden. Ook wordt genoemd dat de kosten voor het aardgasvrij maken van de woning niet bij de bewoners horen maar bij de overheid. Een aantal inwoners noemt dat de gemeente kan ondersteunen met een collectieve oplossing.

Figuur 8

Wat verwacht u van de gemeente bij het aardgasvrij maken van uw woning?

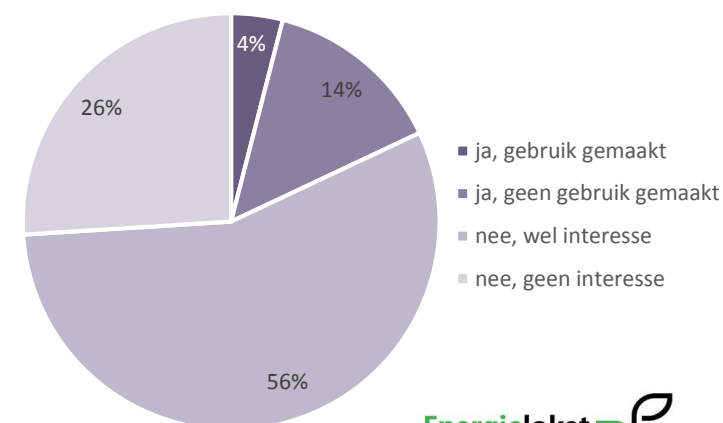
Woningeigenaren verwachten vaker advies en subsidies dan huurders. Zij laten het vaker over aan de verhuurder van hun woning en verwachten daarom niets van de gemeente. Inwoners met een huurwoning hebben minder vaak interesse in de mogelijkheden die Energieloket Lansingerland biedt. Het aandeel inwoners dat de website wel kent is hoger onder 65-plussers.

Energieloket Lansingerland

De meeste inwoners van Lansingerland waren nog niet bekend met het Energieloket Lansingerland, ruim de helft heeft wel interesse in de mogelijkheden die de website biedt. Vier procent heeft al eens gebruik gemaakt van de website, 14 procent was er wel mee bekend, maar heeft er niet eerder gebruik van gemaakt.

Figuur 9

Was u bekend met Energieloket Lansingerland?

Het Energieloket Lansingerland is een website waar inwoners van Lansingerland alles kunnen vinden over hoe ze kunnen besparen op energie. Er staan links op naar websites die informatie geven over diverse onderwerpen op het gebied van energiebesparing. Het Energieloket Lansingerland is een samenwerking van Gemeente Lansingerland, energiecoöperatie Nieuwe Lansinger Stroom en woningcorporatie 3B Wonen.

TENSLOTTE

Aan het einde van de peiling is aan de leden van Lansingerland Peilt gevraagd of zij nog suggesties hebben voor de gemeente Lansingerland als het gaat om aardgasvrij wonen. Hieronder is een selectie van de gegeven suggesties weergegeven.

- *"Kom met een collectief plan / aanpak voor de maatregel. Denk ook aan centrale voorzieningen zoals warmtepompen per blok, zonnepaneelparken. Ik denk dat er dan meer haalbaar en efficiënter is, dan dat ieder voor zich aan de gang gaat."*
- *"Blijf vooral realistisch nadenken. Wat heeft kapitaalverspilling voor zin als de rest van de wereld niet meedoet (bruinkool in Duitsland en Polen, Spanje legt op dit moment een gasnet aan --> Nederland moet weer het braafste jongetje van de klas zijn)."*
- *"Onderzoek de mogelijkheden van waterstofgas. Lansingerland is een dichtbebouwd gebied en ik denk dat het massaal inzetten op warmtepompen niet gewenst is i.v.m. het aanzicht van de woningen+ geluidoverlast. Daarnaast heeft het inbouwen van zo'n apparaat grote impact op bestaande woningen."*
- *"Teken protest aan in Den Haag over het van gas los moeten. Lansingerland moet een 'gaspardon' gemeente worden."*
- *"Niet te snel mee beginnen: waarschijnlijk wordt de doelstelling afgelast omdat het onhaalbaar blijkt/inzichten veranderen."*
- *"Gemeente hoeft niet per se voor te lopen t.o.v. landelijke activiteiten. Ook andere alternatieven zoals bijvoorbeeld waterstof in overweging nemen."*
- *"Dat de investering die gedaan moet worden een fundamentele bijdrage gaat leveren aan het mondiale klimaat. En niet omdat we als beste jongetje van de klas willen zijn met een effect dat niet eens meetbaar is."*
- *"Geen overhaaste besluitvorming, goed kijken naar wat andere pioniersgemeenten doen en welke lessen daar geleerd worden. Betrek bewoners per wijk/kern goed bij de planvorming voor voldoende draagvlak. Essentieel voor slagen plannen. Kijk tijdig naar mogelijkheden aansluiten bij plannen voor warmtenetten (bv restwarmte uit Rotterdamse haven)."*
- *"Doe het niet. Schijnoplossing die veel kost en waarvan het effect nihil is."*
- *"Aardgas vrij kan pas als er werkbare alternatieven zijn. Volgend kabinet draait deze plannen toch weer terug dus houd a.u.b. op met deze geld verslindende onzin!"*
- *"Richt u niet alleen om digitale communicatie en digitale loketten. Vaak is een persoonlijk gesprek over de mogelijkheden beter. Stel daarvoor mensen aan, of een soort van ambassadeurs. Waterstof is een manier die de consument relatief weinig kost. Ik heb begrepen dat alleen de brander in de cv vervangen moet worden. Het is makkelijk op te slaan."*
- *"Duw het de mensen niet door hun strot. Ik heb pas nieuwe Cv-ketel omdat ik na onderzoek op internet en navraag bij diverse installatiebedrijven tot de conclusie kwam dat warmtepompdrogers nog niet het antwoord zijn."*
- *"Maak duidelijk naar uw inwoners wat de mogelijkheden zijn. Uitleg waarom de gemeente een eventuele voorkeur heeft, ik hoop dat de discussie over de hoofden van de partij belangen gevoerd wordt."*
- *"Neem het voortouw om de gemeente te voorzien van windmolen, zonneparken, aardwarmte e.d. Voor een individu niet te doen maar als collectief kan heel veel. Kijk naar tuinders die met elkaar geothermie benutten. Zet langs A12 een stel windmolens."*
- *"Idealiter met gelijkblijvende lasten voor de burger. Het gaat om een collectief goed (CO2 vermindering) waarvan de baten collectief geïnd worden."*
- *"De gemeente zal het totaal aan woningen in Lansingerland in kaart moeten brengen of de woningen wel geschikt zijn om aardgas vrij te maken. Ik ben zelf Technisch adviseur, het zal in veel gevallen niet mogelijk zijn."*
- *"Tips wat je in de tussenperiode kan doen. Wat als je je CV wil vervangen, maar nog geen warmtepomp kan aanschaffen. Tips voor alternatieven van openhaarden niet op gas en die geen rook/milieuoverlast geven."*
- *"Laat je niet gek maken door politieke spelletjes. We zijn al 40 jaar woningen aan het isoleren en dat is pas gelukt voor 67% van de woningen. Je denkt toch niet echt dat we in 30 jaar van het gas af zijn?"*
- *"Hoe gaan we om met verplichte kosten i.v.m. andere zekering groepen voor het elektrisch koken á € 800,- Hoe gaan we om met de evt. verbouwkosten vanwege leidingwerk en andere bijkomende kosten?"*

Raadsvoorstel

Datum Raad
28 november 2019

Portefeuillehouder
Simon Fortuyn

Registratienummer
BR1900105

Onderwerp
Verordening dode gezelschapsdieren Lansingerland

Gevraagde beslissing

De Verordening dode gezelschapsdieren Lansingerland 2019 (T19.13116) vast te stellen en daarmee de Destructieverordening Lansingerland 2011 in te trekken

Samenvatting

De regels voor afvoer van kadavers van gezelschapsdieren waren tot 2013 vastgelegd in de Gezondheid- en Welzijnswet voor dieren. Vanaf 1-1-2013 is de Wet Dieren van kracht. Hierdoor zijn de bepalingen over de destructie in de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren vervallen en overgegaan naar de Wet Dieren. Daarom moet de gemeente de Destructieverordening Lansingerland 2011 intrekken en een nieuwe Verordening dode gezelschapsdieren opstellen.

Deze verordening geeft aan hoe binnen de gemeente Lansingerland houders van dode gezelschapsdieren met het overleden dier om moeten gaan. Op basis van artikel 2 van de Verordening dode gezelschapsdieren wijzen burgemeester en wethouders één of meer verzamelplaatsen aan waar dode gezelschapsdieren in ontvangst worden genomen. De gemeentewerf aan de Veilingweg 44 (Berkel en Rodenrijs) heeft hier een voorziening voor. Daarom wijst B&W deze locatie aan als verzamelplaats voor dode gezelschapsdieren (BW1900394).

In de praktijk komt dit niet vaak voor. Meestal slapen gezelschapsdieren in bij de dierenarts. Die kan de overleden dieren via een door de minister erkend bedrijf laten verwerken. Artikel 4 van de verordening zorgt er ook voor dat houders van overleden gezelschapsdieren hun dier kunnen afgeven aan een dierenbegraafplaats of -crematorium of begraven op een terrein dat hem ter beschikking staat.

Financiële consequenties

In de begroting worden de kosten voor het contract met het erkende verwerkingsbedrijf al meegenomen onder post FCL 6721100/ECL 343010. Aan het vaststellen van de verordening zijn geen extra kosten verbonden.

Verdere procedure

- De bestaande situatie verandert niet.
- We vullen de PDC-informatie op intranet en de informatie op website aan.

Juridische aspecten

De nieuwe verordening sluit aan bij Wet dieren.

Extern draagvlak/burgerparticipatie

Afgestemd met Buitendienst en Juridische zaken.

Geen burgerparticipatie omdat er in praktijk niets verandert.

Duurzaamheid

N.v.t.

Bijlagen

- Verordening dode gezelschapsdieren Lansingerland 2019 (T19.13116)

Toelichting**Inleiding**

De regels voor afvoer van kadavers van gezelschapsdieren waren tot 2013 vastgelegd in de Gezondheid- en Welzijnswet voor dieren. Vanaf 1-1-2013 is de Wet Dieren van kracht. Hierdoor zijn de bepalingen over de destructie in de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren vervallen en overgegaan naar de Wet Dieren.

Daarom moet de gemeente de Destructieverordening Lansingerland 2011 intrekken en een nieuwe Verordening dode gezelschapsdieren opstellen.

Beoogd maatschappelijk effect

- De verordening geeft inwoners de mogelijkheid hun overleden gezelschapsdier af te geven aan dierenbegraafplaats of - crematorium, te begraven in hun eigen tuin of af te geven bij de verzamelplaats van de gemeente (de gemeentewerf).
- Dit is in lijn met de Wet Dieren.

De kernargumenten en kanttekeningen***1.1 Dan is de Verordening weer in lijn met de huidige wetgeving***

De huidige Destructieverordening Lansingerland 2011 sluit nog aan bij het inmiddels vervallen artikel 81h uit de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren.

Daarom moet de gemeente de huidige Verordening intrekken en een nieuwe opstellen.

Raadsbesluit

Datum Raad
28 november 2019
Registratienummer
BR1900105

Onderwerp
Verordening dode gezelschapsdieren Lansingerland

De raad van de gemeente Lansingerland;
gelezen het bijgaande voorstel

Overwegende dat

- de Destructieverordening 2011 moet worden aangepast wegens veranderde wetgeving

Gelet op

- artikel 3.5 Wet Dieren

Besluit(en)

De Verordening dode gezelschapsdieren Lansingerland 2019 (T19.13116) vast te stellen en daarmee de Destructieverordening Lansingerland 2011 in te trekken.

Aldus vastgesteld door de raad van de gemeente Lansingerland in zijn openbare vergadering van 28 november 2019.

de griffier,

drs. Marijke Walhout

De raad van de gemeente Lansingerland,

Gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van

Gelet op artikel 3.5 van de Wet dieren

Besluit

Vast te stellen de volgende verordening:

Verordening dode gezelschapsdieren Lansingerland 2019

Artikel 1 Begripsbepalingen

In deze verordening wordt verstaan onder:

- a. de wet: Wet Dieren;
- b. houder: eigenaar of houder van een dood gezelschapsdier;
- c. gezelschapsdieren: dieren die de mens in of rond het huis houdt en verzorgt om zichzelf te plezieren, waaronder honden, katten, knaagdieren, kooi- en volière dieren, duiven en vissen. Konijnen, kippen, kalkoenen, kwartels, parelhoenders, eenden, ganzen en fazanten behoren tot de categorie gezelschapsdieren als er geen commerciële opbrengst aan verbonden is zoals de productie van vlees, wol, pels, eieren, pluimen of huiden. Landbouwhuisdieren, zoals runderen, schapen, paarden, (dwerg)geiten, varkens, hangbuikzwijnen en herten, worden niet gerekend tot de categorie gezelschapsdieren;
- d. ondernemer: eigenaar of exploitant van een door onze minister erkend categorie 1-verwerkingsbedrijf of een categorie 2-verwerkingsbedrijf als bedoeld in artikel 3.5 van de wet.

Artikel 2 Verzamelplaats

Burgemeester en wethouders wijzen één of meer verzamelplaatsen aan waar dode gezelschapsdieren in ontvangst worden genomen.

Artikel 3 Aangeven, bewaren, ophalen en overdragen

1. De houder is verplicht dode gezelschapsdieren uiterlijk op de eerste werkdag die volgt op de dag waarop zij dood zijn aangetroffen, af te geven op een aangewezen verzamelplaats of aan de ondernemer.
2. Tot het tijdstip van afgifte moet de houder de dode gezelschapsdieren zodanig bewaren dat er geen vermenging is met ander materiaal.

Artikel 4 Begraven en cremeren

In afwijking van artikel 3 kan de houder dode gezelschapsdieren afgeven aan een dierenbegraafplaats of -crematorium of begraven op een terrein dat hem ter beschikking staat.

Artikel 5 Intrekking oude regeling

De Destructieverordening gemeente Lansingerland, zoals vastgesteld op 27 oktober 2011, wordt ingetrokken.

Artikel 6 Inwerkingtreding

Deze verordening treedt in werking op de dag na de datum van de bekendmaking.

Artikel 7 Citeertitel

Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening dode gezelschapsdieren Lansingerland 2019

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van (datum invullen)

De griffier,

drs. M. Walhout

Toelichting Verordening dode gezelschapsdieren

De destructie van dode dieren en dierlijk afval dient de hygiëne en voorkomt zoveel mogelijk dat de gezondheid van mensen in gevaar komt. Ook de verspreiding van besmettelijke dierziekten wordt hierdoor beperkt.

In het verleden regelde de Destructiewet, gecombineerd met de plaatselijke verordening, de destructie van dergelijke huisdieren. Deze wet is echter vervallen en vervangen door de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (Gwwd). Verder is hier de Wet Dieren per 01-01-2013 bijgekomen. De bepalingen die van belang zijn voor de destructie zijn opgenomen in de Wet Dieren. De verplichting om een verordening op te stellen staat in artikel 3.5 van deze wet. Dit artikel verplicht tot een gemeentelijke verordening waarin regels zijn gesteld voor het afgeven, bewaren, ophalen en overdragen van dode gezelschapsdieren aan een erkend verwerkingsbedrijf in het gebied waar het materiaal zich bevindt. In de Wet Dieren staat onder andere dat kadavers verplicht moeten worden aangemeld en aangeboden aan een verwerkingsbedrijf voor categorie 1- en 2- materiaal. Nederland kent op dit moment één werkgebied voor categorie 1- en 2- materiaal. Dit werkgebied is toegekend aan verwerkingsbedrijf Rendac.

De Wet Dieren spreekt over gezelschapsdieren. Dit zijn dieren die de mens in of rond het huis houdt en verzorgt om zichzelf plezieren. Tot deze categorie behoren onder meer honden, katten, knaagdieren, kooi- en volièrevogels, duiven en vissen.

Gezelschapsdieren hoeven overigens op grond van de Wet Dieren niet overgedragen te worden aan een erkend verwerkingsbedrijf, maar mogen ook begraven of gecremeerd worden. De dierenarts zorgt voor het aanbieden ter verwerking van gezelschapsdieren die door zijn of haar tussenkomst zijn ingeslapen.